

KATJA MAUNUNAHO

Kulttuurien kohtaamisia asuinympäristössä

Arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen
kaupunkiasumisen suunnittelussa

KATJA MAUNUNAHO

Kulttuurien kohtaamisia asuinympäristössä
Arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen
kaupunkiasumisen suunnittelussa

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA
Esitetään Tampereen yliopiston
rakennetun ympäristön tiedekunnan
suostumuksella julkisesti tarkastettavaksi
Tampereen yliopiston Rakennustalon
auditoriossa RG202, Korkeakoulunkatu 6
Tampere, 15.3.2024, klo 12.

AKATEEMINEN VÄITÖSKIRJA

Tampereen yliopisto, rakennetun ympäristön tiedekunta

*Vastuuhjaaja
ja Kustos*

Professori
Ari Hynynen
Tampereen yliopisto
Suomi

Ohjaaja

Professori
Sofie Pelsmakers
Tampereen yliopisto
Suomi

Esitarkastajat

Associate Professor
Hanna Mattila
Aalborg University
Tanska

FT
Katja Vilkama
Helsingin kaupunki
Suomi

Vastaväittäjä

Associate Professor
Anu Soikkeli
Oulun yliopisto
Suomi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Copyright ©2024 tekijä

Kannen suunnittelu: Roihu Inc.

ISBN 978-952-03-3310-2 (painettu)
ISBN 978-952-03-3311-9 (verkkajulkaisu)
ISSN 2489-9860 (painettu)
ISSN 2490-0028 (verkkajulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-3311-9>

Tampereen yliopiston painetuissa väitöskirjoissa on kompensoitu painatuksesta aiheutuneet hiilidioksidipäästöt.

PunaMusta Oy – Yliopistopaino
Joensuu 2024

ESIPUHE

Kaupunkien asuinympäristöjen eletyn arjen kulttuuriset tekijät ovat kiinnostaneet minua aina. Muistan lapsena ihmetelleeni kotikaupunkini eri alueiden materiaalisia piirteitä ja sitä, millaisia ihmisiä ja perheitä minkäkin seinien ja ikkunoiden takana mahtoi asua. Arkkitehtuuriopintojen myötä uteliaisuuteni koteihin ja niiden asukkaisiin suuntautui kohti asutosuunnittelua. Erityisesti kiinnostusta herätti se, miten suunnittelun näkökulmia voisi laajentaa asuntojen toiminnallisista näkökohdista kohti asumisen kulttuurisia tekijöitä. Tarkastelin aihepiiriä alustavasti diplomityössäni maahanmuuttajataustaisten perheiden haastatteluiden ja niiden pohjalta laaditun korttelisuunnitelman muodossa. Samaan aikaan aloittelin myös yritystoimintaa asutosuunnittelun parissa. Valmistuttuani koin, että saamani arkkitehdin koulutus antoi hyvät eväät asuntojen toiminnalliselle suunnittelulle. Arkkitehtitoimisto Huvilassa erilaisten asiakkaiden parissa työskenteleminen avasi mahdollisuuksia testata näitä valmiuksia käytännössä. Asiakkaiden toiveiden ja tarpeiden tulkitseminen tilallisiksi kokoonpanoiksi muodostui yhdeksi mielisimmistä työtehtävistäni. Tästä huolimatta tuntui, että minulla tai suunnittelu- ja rakennusalalla laajemmin ei ollut hallussa riittävää ymmärrystä arjen monimuotoisuuden vaikutuksista asumisen tarpeisiin ja niiden toteuttamistapoihin. Tämän tiedonintressin motivoimana päädyin muutama vuosi valmistumisen jälkeen aloittamaan väitöstutkimuksen tekemisen toimistoni suunnittelutoiminnan rinnalla.

Kotitaukani ei ole akateeminen, joten väitöstutkimuksen käynnistäminen vaati osaltani merkittävää rohkaisua. Jälkikäteen ajateltuna kaksi hieman sattumalta tuntunutta tapahtumaa olivat alussa ratkaisevia. Ensimmäinen oli se, kun ohjaajanani työn alkuvuosina toiminut Markku Hedman kysyi halukkuuttani jatko-opintoihin ja tutkimuksen tekemiseen. Olin käynyt pitämässä diplomityöhöni pohjautuvan vierailuluennon asutosuunnittelun kurssilla ja Markulla oli suunnitteilla samaan aihepiiriin liittyvä hankehakemus. Päädyimme aloittamaan keskustelun tutkimussuunnitelman laatimisesta. Toinen hyvin ratkaiseva tekijä oli, että Suomen Kulttuurirahasto arvioi suureksi yllätyksekseni tutkimussuunnitelmani jollain tasolla riittävän kiinnostavaksi ja sain heiltä apurahan väitöskirjatyöhön. Apurahapäätöksen saaminen mahdollisti

taloudellisesti tutkimukseen keskittymisen, mutta ehkä vielä olennaisempaa oli sen kautta muodostuva orastava mielikuva itsestäni tutkijana.

Tutkimukseen ryhtyminen vaati myös menetelmällisiä taitoja, joita saamaani arkitehdin koulutukseen ei sisältynyt. Tältä osin tärkeässä asemassa olivat suorittamani muutamat kaupunkitutkimuksen kurssit, joiden myötä löysin työlleni alkuvaiheen toisen ohjaajan Anu-Hanna Anttilan. Anu-Hannan tukemana kiinnostuin etnografisista menetelmistä, uskaltauduin tutkimuksen ensimmäisen vaiheen menetelmällisiin testauksiin ja sain vähitellen kerättyä tutkimuksessa tarvittavaa aineistoa kokoon. Suvelan ja Varissuon kulttuurisesti monimuotoisiin naapurustoihin tutustuminen oli kaikkienensa hyvin inspiroivaa. Useat näillä alueilla asuvat tai niiden parissa työskentelevät henkilöt jakoivat minulle näkemyksiään alueiden arjesta ja asumisen suunnittelusta. Kiitän kaikkia tutkimuksen informantteja heidän osallisuudestaan, joka oli tulosten kannalta olennaisen tärkeää.

Tutkimuksen alkuvuodet olivat osaltani joka tapauksessa tunnustelevia ja epävarmoja. Uskon, että syynä tähän oli suurelta osin tutkijan työhön liittyvä yksinäisyys, joka korostuu, jos taustalla ei ole laajempaa tutkimusryhmää. Lievennystä tilanteeseen sain vuonna 2014, kun perustimme Markun johdolla ASUTUT - Kestävän asuntoarkkitehtuurin tutkimusryhmän. ASUTUT on muodostunut kuluneiden vuosien aikana tutkimukselliseksi kodikseni ja sen entisten ja nykyisten jäsenten tuki on ollut tärkeää työni jatkumisen kannalta.

Varsinaisen piristysruiskeen ja kasvupyrähdysen tutkijantyöhön oppimiseen sain vuonna 2016 käynnistyneen Ketterä kaupunki -tutkimushankkeen monitieteisen yhteistyön myötä. Tutkimukseni liittyi hankkeen aihepiiriin, joten pystyin toteuttamaan osan tutkimusvaiheista osana sitä. Mahdollisuus työskennellä yhdessä kokeneempien tutkijoiden kanssa osoittautui hyvin monella tasolla opettavaiseksi. Koin löytäneeni laajan joukon ihmisiä, jotka tieteenalojen rajoista huolimatta asennoituvat asumiseen ja arjen monimuotoisuuteen kanssani samansuuntaisesti. Hankkeessa muodostetut tieteiden välisen vuorovaikutuksen tavat, kuten kokeelliset työpajat ja artikkeliretriitit, avasivat näkökulmia sekä käytännön tutkimustyöhön että artikkeleiden kirjoittamiseen. Kiitän koko Ketterä kaupunki -tutkimushankkeen tiimiä ja erityisesti hanketta johtanutta Helena Leinoa näistä mahdollisuuksista. Kiitokset myös Jyrki Tapiolle vakaasta kollegiaalisesta tuesta koko hankkeen aikana. Lisäksi erityiskiitos kuuluu Liisa Häikiölle tutkimusryhmineen, jotka ottivat minut hankkeen työskentelyn myötä osaksi hyvin kannustavaa artikkelipiiriänsä.

Kaksi jälkimmäistä artikkeliani ovat osa Ketterä Kaupunki-hankkeen tuloksia. Kolmannen artikkelin osalta kiitän Juuso Heinoa tärkeästä avusta integroidun asumisen kortteleiden aineiston käsittelyssä. Neljännen artikkelin osalta ehdoton kiitos

kuuluu kanssakirjoittajilleni Eeva Puumalalle ja Henna Luoma-Halkolalle – olette viisaimpia ja lämpimimpiä ihmisiä, keiden kanssa olen saanut kunnian työskennellä.

Artikkeleiden kirjoittamisen jälkeen väitöstutkimuksen valmiiksi saattamiseen sisältyi vielä paljon työtä. Tässä vaiheessa keskeisimmän tuen olen saanut ohjaajiltani Ari Hynyseltä ja Sofie Pelsmakersilta. Kiitos, että olette luottaneet tekemiseeni ja sen myötä valaneet minuun luottamusta itseeni – pienetkin sanat ovat olleet tärkeitä ja arvostan tukeanne suuresti. Viimeiset kilometrit väitöstutkimuksen maratonilla ovat vaatineet paljon voimia. Kiitos myös tällä osuudella kirittäjänäni olleelle Sini Saari-maalle voimasta ja inspiraatiosta, joita annat ympärillesi.

Kaikkien eri työvaiheiden jälkeen oli suuri kunnia saada tutkimukseni lukijoiksi vahvan kokemuksen omaavia tutkijoita. Kiitän Minna Chudobaa tiedekunnan sisäisen esitarkastuksen kommentaiteista, jotka olivat hämmästyttävän tarkkoja. Kiitos kunnioitetuille esitarkastajille Hanna Mattilalle (associate professor in urban design, Aalborg University) ja Katja Vilkamalle (tutkimuspäällikkö, kaupunkitietopalvelut, Helsingin kaupunki) asiantuntevasta, positiivisesta ja myös tarpeellisilta osin kriittisestä palautteesta, joka toi esiin vielä selvennystä kaipaavia kohtia ja auttoi viestimään tutkimuksen tuloksia paremmin. Lisäksi kiitän Anu Soikkeliä (associate professor, arkinen arkkitehtuuri ja ympäristöön sopeutuminen, Oulun yliopisto) suostumisesta vastaväittäjäksi.

Asuminen ja koti kuuluvat luonnollisesti yhteen. Kiitän äitiäni Anjaa ja isääni Kalevia turvallisesta lapsuudenkodista, jossa sain keskittyä vapaasti kiinnostukseni kohteisiin. Tutkimustyössä tarvittava avoimuus ja positiivisesti suuntautunut sinnikkyys periytyvät teiltä. Kiitos Sonjalle elämänmittaisesta sisaruudesta. Yhteinen asumishistoriamme yhdistää meitä monissa asumiseen liittyvissä näkemyksissä. Kiitän myös appivanhempiani Kaijaa ja Ollia monisukupolvisen talomme arjesta, joka on osin jaettava ja silti erilaisin tavoin monimuotoista.

Pohjimmainen kiitos kuuluu Tomille, kumppanilleni arkkitehtuurissa ja elämässä. Arki ei olisi arkea eikä juhla juhlaa ilman sinua.

Kulttuuritalolla 23.1.2024

Katja Maununaho

TIIVISTELMÄ

Asuminen on ilmiö, jonka kautta olemme osa ympäröivää sosiaalista ja materiaalista maailmaa. Asuminen ei rajaudu vain asuntoon, vaan paikantuu laajemmin asuin ympäristön eri tilojen, palveluiden, toimijoiden ja yhteisöjen kokonaisuuteen. Toiminnallisesti tarkasteltuna asuminen näyttäytyy arkielämän käytäntöinä ja niiden toteuttamiseksi muodostettuina ratkaisuina. Asuin ympäristön fyysisten tekijöiden lisäksi käytäntöihin liittyy kulttuurisia tekijöitä, joiden myötä asumiseen muodostuu olennainen merkitysten ulottuvuus: mitä erilaiset tilat ja niissä toteutettavat toiminnot merkitsevät meille yksilöinä ja yhteisöinä. Asuntosuunnittelun alalla ei toistaiseksi ole ollut tarvittavaa ymmärrystä siitä, miten näitä kulttuurisia tekijöitä tulisi ottaa huomioon suunnittelussa. Suomalaiseen asuntosuunnitteluun on sisältynyt vahva yleispätevyyden ja tasa-arvoisuuden ihanne, jota on toteutettu funktionalistisen suunnitteluperinteen mukaisesti erityisesti asuintilojen toiminnallisen mitoituksen muodossa. Tänä päivänä kaupunkiasumiseen lisääntyvässä määrin liittyvä arjen kulttuurinen monimuotoisuus haastaa näitä ihanteita ja niiden toteutustapoja merkittäväällä tavalla. Asuinalueiden voidaan sanoa muodostuneen kulttuurien kohtaamisten areenoiksi, joilla sekä asukkaiden monimuotoisuuteen negatiivisena ilmiönä liitetty segregatio että positiivisena nähdyt yhteisöllisyyden ja integraation mahdollisuudet paikantuvat.

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan asuinalueiden arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioimista osana kaupunkiasumisen suunnittelua. Tarkastelu kohdennetaan yhtäältä suomalaisilla monikulttuurisilla asuinalueilla toteutettuihin uudistushankkeisiin, niiden tavoitteisiin, suunnitteluprosesseihin ja ratkaisuihin erityisesti asukkaiden oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. Toisaalta tarkasteluun nostetaan asuin ympäristön kohtaamia mahdollistavat jaetut tilat ja niiden mahdollisuudet integroida erilaisia asukkaita ja ehkäistä segregatiota. Metodeina tutkimuksessa ovat muun muassa haastattelut, työpajat, osallistuva havainnointi, tilallis-toiminnallinen analyysi sekä tieteiden välinen kokemustiedon tulkitseminen.

Tuloksissa korostuu kaksi keskeistä suunnitteluajattelun uudistustarpeisiin vastaavaa määritelmää, poliittisesti valveutunut tulkitseva suunnittelu ja asumisen tarpeet laajennetusti ymmärrettyinä. Lisäksi tuloksiin sisältyy uusia kaupunkiasumisen suunnittelussa ja tutkimuksessa konkreettisesti hyödynnettävissä olevia kulttuurista monimuotoisuutta huomioon ottavia keinoja.

ABSTRACT

Housing as a phenomenon connects us to the social and material world around us. Housing is not confined to the dwelling, rather it is localised in the broader context of the various spaces, services, actors, and communities in the living environment. From an operational point of view, housing takes the form of various everyday practices and the solutions designed to achieve them. In addition to the physical factors in the living environment, there are cultural factors that give housing an essential dimension of meanings: what the different spaces and the activities they perform mean to us as individuals and communities. In the sphere of housing design, we are still lacking sufficient understanding of how these cultural factors should be considered in design. Finnish housing design has had a strong ideal of universality and equality, which has been implemented particularly through the functional dimensioning of apartment space, following the tradition of functionalism. Today, the cultural diversity of everyday life, which is increasing in urban housing contexts, is challenging these ideals and their implementation in a significant way. Residential areas can be said to have become arenas of cultural encounters, where both segregation as a negative phenomenon related to diversity, and the potentials for community and integration – seen as a positive – are located.

This study examines the consideration of cultural diversity in everyday life in residential areas as part of urban housing design. On the one hand, the analysis focuses on renewal projects implemented in Finnish multicultural neighbourhoods, their objectives, planning processes and solutions, especially from the point of view of residents' rights. On the other hand, the focus is on shared spaces enabling encounters in the living environment and their potential to integrate a diversity of residents and prevent segregation. Research methods include interviews, workshops, participatory observation, spatio-functional analysis, and interdisciplinary interpretation of experience-based data.

The results highlight two key definitions, a politically informed interpretive design, and an expanded understanding of housing needs, which respond to the identified needs for reform in design thinking. The results also include new concrete means of taking cultural diversity into account in the design and research of urban housing.

SISÄLLYS

1	Johdanto.....	21
1.1	Tutkimuksen tiedollinen kehys.....	24
1.2	Tutkimusasetelman tarkentaminen ja tutkimuskysymykset.....	29
1.3	Tutkimuksen rakenne.....	35
2	Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen aineistot ja menetelmät	38
2.1	Hermeneuttisen kehän alku – maahanmuuton keskittyminen kaupunkialueille.....	39
2.2	Tutkimuksen ensimmäisten kohdealueiden valinta.....	41
2.3	Tietolähteitä Suvelassa ja Varissuolla.....	45
2.4	Suvelan Onni -hanke tutkimuskohteena.....	50
2.5	Hermeneuttiseen tarkastelutapaan liittyneet menetelmät.....	54
3	Tutkimustapaukset suomalaisen kaupunkiasumisen kontekstissa.....	62
3.1	Muutostrendejä väestörakenteessa: kansainvälinen muuttoliike ja ikääntyminen.....	63
3.2	Yhteiskunnalliset muutokset työelämässä ja elämäntavoissa.....	65
3.3	Kaupungistuminen ja kaupunkikehitys	67
3.4	Suvelan ja Varissuon kehitystarpeet paikallisen tiedon valossa.....	70
4	Tutkimuksen käsitteellinen viitekehys tutkimuskirjallisuuden pohjalta.....	73
4.1	Tutkimuskirjallisuuteen kohdistuvat tietotarpeet	73
4.2	<i>Design for diversity</i>	76
4.2.1	Kaupunkielämän monimuotoisuuden hallinnasta superdiversiteetin suunnitteluhaasteisiin	76
4.2.2	Hyvä/paha naapurusto – näkökulmia aluetason suunnitteluun	83
4.2.3	Paikkoja kohtaamisille	90
4.2.4	<i>Right to the City</i> – oikeus kaupunkiin	97
4.3	Näkökulmia asuntosuunnitteluun	102
4.3.1	Suunnitteluajattelun kehityskaari	103
4.3.2	Näkökulmia tilaan ja kokemuksiin	114
4.3.3	Asumisen tarpeet ja niihin liittyvät käytännöt, halut ja oikeudet.....	122
4.4	Teoriapohja arjen kulttuurisen monimuotoisuuden ymmärtämykselle.....	130

5	Tutkimuksen toinen vaihe ja tutkimusoperaatiot.....	133
5.1	Tapaustutkimuksen tarkastelu teoriakirjallisuuden pohjalta	134
5.2	Toimintatutkimuksellinen osallisuus ja itsereflektio tapauksen tarkastelussa.....	135
5.3	Tilallis-toiminnallinen analyysi eurooppalaisissa integroidun asumisen kohteissa	137
5.4	Suunnittelutiedon ja kokemustiedon yhdistäminen Tampereella.....	140
6	Arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen tutkimustulosten valossa.....	144
6.1	Suunnitteluajattelun suuntaaminen kohti monimuotoisuuden tunnistamista	145
6.1.1	Asukkaiden oikeudet ja tarpeet kaupunkiudistuksessa.....	147
6.1.2	Suunnittelun toimijuus kaupunkitilan sosiaalisten prosessien äärellä	152
6.1.3	Paikallisen kokemustiedon tulkitseminen suunnittelussa.....	155
6.2	Arjen kulttuurinen monimuotoisuus suunnittelupöydällä.....	159
6.2.1	Suunnittelulliset keinot: mittakaavatasot, kokemustiedon vaiheet ja integroitu asuminen.....	162
6.2.2	Tilalliset keinot: kokoonpanot, monitoimintaisuus ja kokemuksellisuus	166
7	Yhteenveto.....	176
7.1	Tulosten yleistettävyys.....	181
7.2	Tutkimuksen toteutuksen arviointi	182
7.3	Aiheita jatkotutkimukselle	185
7.4	Jälkikirjoitus Suvelasta	186
8	Loppusanat	190
9	Lähteet.....	191

Kuvaluettelo

Kuva 1.	Kirstintien taideseinä Suvelassa kesäkuussa 2011. Graffitissa vaatimuksena ”Stop racism”.	44
Kuva 2.	”Tuntemattomalla kielellä” kirjoitettu teksti varissuolaisen kerrostalon seinässä maaliskuussa 2013. Kyseessä on alueen monikulttuurisuudesta kertovan suomalais-senegalilaisen yhteisötaiteen projektin tuotos (Rättyä 2004).	44
Kuva 3.	Esimerkki suunnittelupelin aineistosta.	47
Kuva 4.	Kartta yhden Tuunaamon tilakävelyn reitistä ja kohteista.	58
Kuva 5.	Valokuva Espoon Leikekirja näyttelystä Entressen kauppakeskuksessa 29.8.2015.	58
Kuva 6.	Tutkimuksen vaiheet ja tutkimuskysymykset. Yläosassa on esitetty ensimmäisen vaiheen hermeneuttinen kehä ja alaosassa toisen vaiheen artikkelikohtainen tarkastelu.	61
Kuva 7.	Tutkimusartikkeleiden teemat ja niiden tärkeimmät lähteet, joihin tutkimus artikkeleiden osalta kiinnittyy.	75
Kuva 8.	Tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä suunnitteluajattelun kehitykseen liittyviä teoksia. Teokset on esitetty aikajanalla suhteessa kaupungistumisen ja globalisaation yhteiskunnallisiin muutoksiin ja arkkitehtuurin suuntauksiin vuosien 1920–2020 välillä.	104
Kuva 9.	Maslowin tarvehierarkia.	124
Kuva 10.	Asumisen tarpeet hahmotettuna autonomian ja sosiaalisuuden pysty akselin ja toiminnallisuuden ja tilallisuuden vaaka-akselin mukaan. Jaotus esittää tarpeiden ulottuvuuksien jatkumoa, ei toisistaan poikkeavia ääripäiviä. Tarpeiden ilmentymät sijoittuvat akselien jatkumoille painottaen tiettyä ulottuvuutta toista enemmän. (Kuva muokattu alkuperäisestä Luoma-Halkola ym. 2019.)	127
Kuva 11.	Tutkimuksen kannalta keskeisimmät teoriat koottuna yhteen, neljän painotusalueen ja niitä yhdistävän asukkaiden oikeuksien näkökulman muotoon.	132
Kuva 12.	Kuva tutkijan työpöydältä 2018. Integroidun asumisen kortteleiden jaettujen tilojen kokonaisuuksien tarkastelua eri ominaisuusyhdistelmillä. Mallien tarkasteleminen visuaalisesti tietokoneen näytöltä on kätevää,	

mutta näytön ulottuvuudet eivät riitä, kun haluaa saada kohteet rinnakkain vertailuun.	139
Kuva 13. Kenttätyötä Tampereen keskustassa toukokuussa 2019. Pieni muistivihko ja kynä olivat kameran ohella keskeisiä välineitä havainnointijaksoilla.....	142
Kuva 14. Suvelan Onni -asemakaavahankkeen asemapiirustus 29.2.2011 maankäytön luonnoksista (kuva Avanto Arkkitehdit Oy).....	150
Kuva 15. Suvelan Onni -asemakaavahankkeen havainnekuva 5.10.2016 korttelisuunnitelmasta (kuva Avanto Arkkitehdit Oy).....	150
Kuva 16. Artikkelin IV tiedonkäsittely analyttisten linssien kautta. Vasemmalla ensin toteutettu eri ulottuvuuksien tunnistaminen. Oikealla muodostetun tiedon yhdistäminen ja tulkitseminen suunnittelussa hyödynnettäviksi tietosyötteiksi.	156
Kuva 17. Zwicky Südin kortteli, Zürich. Asuinyhteisön yhteistilojen ja niihin liittyvien ”satelliittiasuntojen” väliseen yhteyssillan kaiteeseen kiinnitetty banderolli toivottaa pakolaiset tervetulleiksi. Kuva vuodelta 2018.....	168
Kuva 18. Heizenholzin yhteisöasumisen kohde, Zürich. Porrashuone laajenee parvekkeiksi, joilla välttämätön liikkuminen, valinnaiset parvekeviljelmät ja sosiaalinen oleilu ja kohtaamiset yhdistyvät. Kuva vuodelta 2018.....	169
Kuva 19. Suvelan korttelin pihaa ja rakennuksia viimeistelyvaiheessa 2022. Lasiset parvekkeet muodostavat aktiivisen välitilakerroksen yksityisten asuntojen ja ulkotilojen väliin.....	169
Kuva 20. Suvelan Onnen kaavamuutoksen uusien kerrostalojen yhteiskäyttöinen kuntosali avautuu isoilla ikkunoilla Kirstintien suuntaan.....	189
Kuva 21. Suvelan Basaarin 2022 yhteydessä järjestetty kiertokävely Suvelan Onni - korttelin uusien kerrostalojen äärellä.....	189

Kuvia 14 ja 15 lukuun ottamatta kaikki tekijäoikeudet Katja Maununaho.

ASIASANALUETTELO

Asuminen	Ihmiselle ominainen erilaisista toiminnallisista, kulttuurisista ja sosiaalista tekijöistä koostuva olemassaolon ja yhteiskunnan osallisuuden muoto. Asuminen paikantuu asuntojen, asuinrakennusten ja naapuruston yhdessä muodostamaan tilaverkoston.
Arjen kulttuuri	Jokapäiväisiä käytäntöjä, taitoja ja niihin liittyviä jaettuja merkityksiä. Arjen kulttuuri on läheisyytensä vuoksi meille usein näkymätöntä.
Integraatio	Erilaisten kulttuurien välisen vuorovaikutusprosessin lopputulos, jossa molemmat kulttuurit saavat vaikutteita toisiltaan ja sopeutuvat. Maahanmuuttajien integraatiosta käytetään Suomessa myös termiä kotoutuminen.
Integroitu asuminen	Asumismuoto, jossa keskenään erilaisia asukaryhmiä sekoitetaan asuinkorttelin tai rakennuksen mittakaavassa. Rinnakkaisen asumisen lisäksi integroidun asumisen tavoitteisiin lukeutuu myös asukkaiden välisiä kohtaamisia ja vuorovaikutusta tavoittelevat tilaratkaisut.
Interkulttuurisuus	Erotuksena monikulttuurisuuden käsitteeseen termillä interkulttuurisuus pyritään korostamaan kulttuurien välisen vuorovaikutuksen dynaamisia piirteitä kulttuurisen monimuotoisuuden kontekstissa.
Monikulttuurisuus	Termillä voidaan viitata joko vallitsevaan väestön koostumukseen tai poliittiseen ajatusmalliin, joka näkee väestön monimuotoisuuden erityisesti tavoiteltavana asiana.

Paikkojen segregatio	Viittaa tilanteeseen, jossa kaupunkirakenteen paikkojen välille muodostuu eriarvoisuutta korostavia laadullisia eroja ja tiettyjä käyttäjäryhmiä ulossulkevia tekijöitä.
Segregatio	Erilaisten kulttuurien välisen vuorovaikutusprosessin lopputulos, jonka myötä kulttuurit eriyvät toisiinsa nähden. Kaupunkikehityksessä termillä viitataan yleensä kaupungin eri alueiden väestörakenteessa ilmenevään eriytymiskehitykseen.
Seurallisuus	Englanniksi <i>conviviality</i> . Termi viittaa kohtaamistilanteissa ja kohtaamispaikoissa vallitseviin olosuhteisiin ja ilmapiiriin, jotka tukevat rentoa vuorovaikutusta, toisten läsnäolosta nauttimista ja myös mahdollisten jännitteiden selvittelyä erilaisten ihmisten välillä.
Suunnitteluajattelu	Termi viittaa suunnittelualalla vallitseviin vuosikymmenten kehityskulun myötä muodostuneisiin ja vakiintuneisiin ajatusrakennelmiin, jotka vaikuttavat arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun alan toimijoiden työskentelyn taustalla. Suunnitteluajattelu on sidoksissa käsitykseen suunnittelutiedon tuottamisesta eli siitä, mitä on tiedettävissä ja ratkaistavissa ja keiden toimesta.
Suunnitteluprojektio	Tämän tutkimuksen viimeisen artikkelin tuloksissa esiin nostettu termi. Suunnitteluprojektiot ovat suunnittelussa hyödynnettävissä olevaan muotoon tulkittua paikallista kokemustietoa. Ne koostuvat tulevaisuuden muutosprosesseja liikkeelle saattavista, suuntaavista ja ohjeistavista määritelmistä. Suunnitteluprojektiot ovat muutosprosessin vaiheiden ja lopputulosten suhteen avoimia.

JULKAISUT

- Artikkeli I** Maununaho K. 2016: **Political, Practical and Architectural Notions of the Concept of the Right to the City in Neighbourhood Regeneration.** Nordic Journal of Migration Research, vol. 6, issue 1, 58–64, DOI: 10.1515/njmr-2016-0008
- Artikkeli II** Maununaho K. 2018: **Observer, Expert, or Activist: Changing Roles in Design Research Project.** THE PRODUCTION OF KNOWLEDGE IN ARCHITECTURE BY PHD RESEARCH IN THE NORDIC COUNTRIES Proceeding Series 2018:1, 269–288. Nordic Academic Press of Architectural Research.
- Artikkeli III** Maununaho K. 2019: **Ihmisen näkökulma integroidun asumisen jaetuissa tiloissa.** Yhdyskuntasuunnittelu 2018:4 vol. 56, 28–44.
- Artikkeli IV** Maununaho K., Puumala E. & Luoma-Halkola H. 2021: **Conviviality in the city: experience-based spatial design against the segregation of places.** Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability, DOI: 10.1080/17549175.2021.2005115

TEKIJÄN OSUUS

Artikkeleiden I ja II osalta vastasin kokonaisuudessaan tutkimuksen suunnittelusta, aineistojen keräämisestä ja analysoinnista sekä artikkeleiden kirjoittamisesta.

Artikkelin III osalta vastasin myös tutkimuksen suunnittelusta, aineistojen keräämisestä ja analysoinnista sekä artikkelin kirjoittamisesta. Tarkasteltavien kohteiden mallintamisesta keräämiäni lähtötietojen pohjalta vastasi tutkimusavustaja.

Artikkeli IV on yhteen kokoamani monitieteellisen tutkimustiimin yhteistyön satoa. Pääkirjoittajana vastasin artikkelin kokonaisuasetelmasta ja siihen liittyvästä arkkitehtuurin osuudesta, johon sisältyi tilojen moniaistisen havainnointiaineiston kerääminen ja analysointi sekä eri aineistoja yhdistävä kokemustiedon tulkitseminen suunnittelussa hyödynnettävään muotoon.

1 JOHDANTO

Käveleminen on osa minun asumistani jossain tietyssä kaupungissa, sillä minä en ole (olemassa) abstraktisti, vaan olemalla kotoisin jostakin konkreettisesti materiaalisesta. (Rajanti 1999, 17)

Asuminen on ihmislajille ominainen tapa olla tässä maailmassa. Asuminen muodostuu suuresta joukosta arkielämän kannalta välttämättömiä ja valinnaisia toimintoja, joiden toteutumismahdollisuudet riippuvat ympäristön olosuhteista. Asumisen kautta luomme suhdetta ympäröivään sosiaaliseen ja materiaaliseen ympäristöön, pyrimme vaikuttamaan sen olosuhteisiin ja sopeudumme olosuhteissa tapahtuviin muutoksiin, kukin oman arkielämän käytäntöjen asettamien mahdollisuuksien ja rajoitteiden puitteissa. Asuminen kuuluu ihmisten perusoikeuksiin.

Asunto on modernissa yhteiskunnassa asumista varten määritetty perusyksikkö, jolle asetetaan niin julkishallinnon kuin asuntomarkkinoiden toimesta erilaisia vaatimuksia ja joka on monin tavoin riippuvuussuhteessa yhteiskunnan eri osiin. Asuntojen suunnittelua, rakentamista, hallintaa ja ylläpitoa ohjataan monin lainsäädännöllisin, taloudellisin ja yhteiskunnassa vakiintunein keinoin. Asunnot sijoittuvat asuinrakennuksiin ja kaupunkitilaan muodostaen fyysisiltä, materiaalisilta, sosiaalisilta, taloudellisilta ja poliittisilta ominaisuuksiltaan toisistaan poikkeavia asuinympäristöjä. Kaupungeissa asunnot liittyvät osaksi kaupunkien välisen kilpailun, kansantalouden kasvun ja kansainvälisen sijoitustoiminnan rakenteita, näyttäytyen eri toimijoille muun muassa sijoituksina, myyntituotteina tai pankkitoiminnan instrumentteina. Tämä kaupunkiasumisen konteksti vaikuttaa asuntojen suunnitteluun ja toteutukseen ja samalla myös asumisen arjen todellisuuteen.

Yksittäisiä asumisen muotoja laajemman kontekstuaalisen näkökulman kautta voimme tarkastella asumista kulttuurineutraalilla tavalla, ei vain kiinnittyen meidän kulttuurissamme ominaisiin asumisen muotoihin, vaan yleisemmin arkielämän käytäntöjen ja asuinympäristön välisen vuorovaikutuksen kannalta (Rapoport 1998, 4). Laajennetusta näkökulmasta tarkasteltuna asuinympäristö on ensisijainen fyysinen kehys, jonka puitteissa yksilöt ja perheet muodostavat koteja. Kodit eivät rajaudu vain asunnon seinien sisäpuolelle, vaan Rajantia (1999) lainaten myös kaupunki on ihmisen koti. Kaupunkien kompleksisuuden vuoksi emme kuitenkaan voi asua

kaupungissa kuin omassa kodissamme. Todellisuudessa harvalla kaupunkilaisella on mahdollisuus valita, ostaa tai toteuttaa itse kaikkia toiveitansa vastaava asunto, saati sitten asuinympäristö. Kaupunkitilaa ja sen rakenteita määrittävät omistus- ja hallintamuodot vaikuttavat siihen, kenellä on oikeus niiden käyttämiseen tarpeidensa mukaisesti. Samalla kaupunkitila tulee vaikuttaneeksi myös käyttäjien välisten suhteiden muodostumiseen. (Madanipour 2003, 2–3, 39–48.)

Yhteiskunnan rakenteet vaikuttavat asumiseen ja asuntoihin monien taloudellisten ja sosiaalisten tekijöiden kautta. Modernissa asuntosuunnittelussa keskeisenä lähtökohtana on asuinympäristön ja asuntojen laatu, joiden nähdään vaikuttavan merkittäväällä tavalla asukkaiden hyvinvointiin. Päähuomio asuntoratkaisuiden kehittämisessä on keskittynyt asumisen perustoimintoihin, kuten levon, ruokailun, yhdessäolon ja hygienian hoitoon liittyvien toimintojen toteuttamiseen asunnon tilarakenteen puitteissa. Suomalaisen asuntosuunnittelun tavoitteissa on painotettu universaalien yleispätevyyden ideaalin mukaisesti, että asumisen perustoiminnot pystytään suorittamaan iän tai fyysisten rajoitteiden estämättä (Krokfors 2017, 164–165). Ideaalin toteutuminen on puolestaan liittynyt rationaalisen tiedonmuodostuksen oletukseen siitä, että käyttäjien tarpeet ovat tunnistettavissa, ja suunnitteluratkaisut voidaan optimoida tämän tiedon pohjalta. Tähän yhdistelmään nojaava suunnittelujattelu on suuntautunut suurelta osin rakennetun ympäristön mitattavissa oleviin fyysisiin ominaisuuksiin ja ratkaisutapoihin. Niihin keskittyvien ohjaukeinojen ja rakennustuotannon tehokkuustavoitteiden yhteisvaikutuksessa toteutuneita asuinympäristöjä voidaan kritisoida yksipuolisiksi (Puustinen 2010, 336; Krokfors 2017, 165). Tähän asetelmaan sisältyy kaksi jännitteistä ulottuvuuden suhdetta, joiden kohdalla väitän suunnittelun suuntautuneen tähän mennessä liian yksipuolisesti. Ensimmäinen jännite muodostuu suunnittelussa painottuvien universaalien ideaalien ja niiden taakse jääneiden arjen kulttuuriseen monimuotoisuuteen sisältyvien erityisyyksien välille. Toinen jännite liittyy tapaan, jolla yleispätevyyden tavoitetta on pyritty ratkaisemaan suunnittelualan sisäisen rationaaliluonteisen tiedon kautta, jättäen elettyyn arkeen sitoutuvaa subjektiivisluonteista kokemustietoa sivuun. Kuulemalla ja sisällyttämällä erilaisia ääniä osaksi suunnittelussa käsiteltävää tietoa voidaan tunnistaa eroja, jotka vaikuttavat kaikille ihmisille kuuluvien oikeuksien toteutumiseen asuinympäristössä. Sen sijaan yleispätevyyttä tavoittelevassa ja toiminnallisuuksien rationaaliseen optimointiin keskittyneessä suunnittelujatteluassa asuinympäristön kyky vastata muun muassa kulttuuritaustaan, sosiaaliseen asemaan tai sukupuoleen liittyviin tarpeisiin ja eroihin on jäänyt vähälle huomiolle (Dhalmann 2011, 76; Meriläinen & Tervo 2022, 31–32).

Kaupungistuvassa yhteiskunnassa asumiseen liittyvien tarpeiden ilmentymiin ja toteutustapoihin kohdistuu monitasoisia muutoksia. Yksi merkittävä muutostekijä on lisääntynyt kansainvälinen muuttoliike, jonka seurauksena yhteiskunnan kulttuurinen monimuotoisuus ja kulttuurien väliset kohtaamiset asuinympäristössä ovat kasvussa. Muuttaessamme toisaalle kauaksi siitä, mitä aiemmin olemme pitäneet kotinamme, suhteemme asumiseen ja asuinympäristöön joutuu koetukselle. Tätä suhdetta kuvastaa mielenkiintoisella tavalla Suomessa maahanmuuttajien integraation sijasta käytetty termi kotoutuminen, jonka etymologinen suhde kotiin tai kodin tuntuun on läheinen, vaikka merkityssisällöltään kotoutuminen tai kotouttaminen liitetäänkin nykykäytössä enemmän erilaisiin koulutuksen ja työllistämisen toimenpiteisiin, joiden kautta maahanmuuttajien odotetaan sitoutuvan osaksi yhteiskuntaa (Heimo 2021). Suuntaamalla huomiota kotoutumiseen liittyvälle kodin, asumisen ja asuinympäristöjen kentälle nousee esiin toisenlainen paikkaan ja yhteisöihin liittymisen ja kuulumisen todellisuus, joka on keskeisessä asemassa arkielämän käytäntöjen ja toimijuuden mahdollistamisessa. Samalla huomio kohdentuu asumiseen liittyvään, ei-mitattavissa olevaan jaettujen merkitysten tasoon, joka ilman kulttuurisen monimuotoisuuden antamaa vertailumahdollisuutta säilyy arkielämässä pääosin piilevänä. Nimitän tätä asumisen käytäntöihin liittyvien jaettujen merkitysten kerrosta arjen kulttuuriksi (de Certeau 1990/2013, 16–20). Kulttuuri yleisellä tasolla voidaan ymmärtää kaikkeen ihmistoimintaan liittyväksi ulottuvuudeksi, joka tekee yksilöiden ja yhteisöiden välisen kommunikoinnin, ymmärryksen ja oppimisen sekä niiden kautta muodostuvan kyvyn toimia erilaisissa tilanteissa mahdolliseksi (emt.; Bauman 1999, 78). Toisaalta kulttuuri ei ole vain yksi, vaan kulttuureja on monia ja kulttuuriset erot ovat keskeinen sosiaalisia ryhmiä määrittävä tekijä (Bauman 1999, 65; Young 1990, 58). Oletan, että arjen kulttuuriin sisältyy sekä yleisiä että eroja tekeviä ulottuvuuksia. Käsitellessäni arjen kulttuurista monimuotoisuutta viittaan kuitenkin erityisesti yhä useammalla kaupunkialueella vallitsevaan tilanteeseen, jossa naapuruston asukkaiden elämäntavat ja niiden taustalla vaikuttavat arjen kulttuuriin liittyvät jaetut merkitykset ovat toisiinsa nähden erilaisia. Avaan tätä lähtökohtaa tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Edellä määritetyt ristiriidat ja muutokset kaupunkiasumisen suunnittelussa ja todellisuudessa muodostavat keskeisen taustan tämän tutkimuksen tutkimusongelman kannalta. Tilanteessa, jossa rationaalinen toiminnallisuuksiin keskittyvä suunnitteluajattelu ja siihen sisältyvä universaaliuden ideologia eivät riitä vastaamaan asumiseen kohdentuviin muutoksiin ja monimuotoisuuteen, tarvitaan uutta tietoa monimuotoisuuden ilmenemisestä asuinympäristössä ja niiden merkityksestä kaupunkiasumisen suunnitteluun.

1.1 Tutkimuksen tiedollinen kehys

Väitöstyöni tavoitteena on tarkastella ihmisen ja asuinympäristön suhdetta sekä sen puitteissa toteutuvaa asumisen tarpeiden toteuttamista kokonaisvaltaisella tavalla, muodostaa käsitystä arjen kulttuuriin liittyvien tarpeiden diversiteetistä ja nostaa asuinalueilla lisääntyvään arjen kulttuuriseen monimuotoisuuteen liittyviä näkökulmia asuntosuunnittelun kehityksen kiintopisteiksi. Tutkimus pohjautuu ontologiseen käsitykseen asumisesta sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä, joka sitoutuu materiaalliseen ja toiminnalliseen kaupunkiympäristöön yksittäistä asuntoa tai asuinrakennusta laajemmassa mittakaavassa (Krokkfors 2017, 21). Taina Rajanti (1999) kirjoittaa tästä laajemmasta asumisen käsityksestä kirjassaan *Kaupunki on ihmisen koti*. Hänelle asuminen on ihmisen olemassaolon perustoiminto, joka sijoittuu ensisijaisesti nimenomaan kaupunkiin. Kaupungissa asumisen näkökulma korostuu tänä päivänä entisestään kaupungistumisen ja kaupunkirakenteen tiivistymisen kannalta. Asuntosuunnittelun perinteinen keskittymisalue on ollut kuitenkin sananmukaisesti asunto eli seinillä, katolla, lattialla ja niihin liittyvillä muilla rakennusosilla kaupunkitilasta rajattu tilallinen yksikkö. Minun kiinnostukseni kohdistuu näiden mittakaavatasojen, asunnon ja kaupungin välisessä vuorovaikutuksessa toteutuvaan kodin ja asumisen arkeen. Tästä näkökulmasta tutkimuksen tiedonintressi kohdentuu kodin ulottumiseen kohti asuinalueen ulko- ja sisätiloista muodostuvaa tilakudelman ja siihen, miten tämä kokonaisuus tukee asumisen tarpeiden toteutumista arjen kulttuurisen monimuotoisuuden lisääntyessä.

Asuinympäristöissä toteutuva kodin tilakudelman on elävä kokonaisuus, jonka puitteissa tapahtuva sosiaalinen toiminta ja tilojen fyysiset ja materiaaliset ominaisuudet vaikuttavat kokonaisuudessa toisiinsa. Asuntojen, asuinrakennusten ja avoimen kaupunkirakenteen tilat toimivat yhdessä osana asukkaan arkielämän käytäntöjä. Käytäntöjen kautta asukas ottaa tiloja haltuun, muokkaa niitä käytäntöihinsä soveltuviksi ja luo itselleen merkityksellisiä paikkoja (Lefebvre 1974/1991, 38–39). Arkielämän käytäntöjen myötä asuinympäristöstä muodostuu vähitellen koti. Tutkimuksen kannalta tämä lähtökohta tarkoittaa huomion kohdentamista yksityisten asuntojen ja julkisen kaupunkitilan väliin asettuviin puoliyksityisiin tai puolijulkisiin tiloihin ja niistä muodostuviin kokonaisuuksiin.

Asumisen sosiaalisuudella viittaa siihen, että meitä ympäröivät tilat ja niihin liittyvät toiminnallisuudet ja käytöt ovat erottamattomasti sidoksissa ihmisten väliseen sosiaaliseen toimintaan ja sen kautta muodostuviin kokemuksiin ja käsityksiin tilasta. Rajanti (1999, 11) esittää, että tilallisella muodolla, kuten rakennetulla ympäristöllä, on aina yhteisöllinen sisältönsä, joka viime kädessä määräytyy vasta tilan yhteisöllisen

käytön myötä. Tilan sosiaalisten ja materiaalistien ulottuvuuksien keskinäisriippuvuudet ovat olleet olennainen osa kaupunkitutkimuskirjallisuutta aina Henri Lefebvren (1974/1991) tilan sosiaalista luonnetta käsittelevästä teoksesta lähtien. Tilan eri ulottuvuudet olivat nousseet osaksi arkkitehtuuriteoriaa jo aikaisemmin muun muassa Bruno Zevin (1957/1993) ja Christian Norberg-Schultzin (1971) kirjoituksissa. Lefebvren teoria, jonka tavoitteena oli eri tieteenalojen tilakäsitysten yhdistäminen, muodostui monitieteellisissä keskusteluissa, jossa myös arkkitehdit olivat aktiivisesti mukana. (Stanek 2011, 136–137; Stanek 2012.) Tästä huolimatta Lefebvren teorian on myös esitetty olevan arkkitehtuurin tilakäsitysten vastainen (Stanek 2012; Tschumi 1996). Toisaalta arkkitehtien on nähty jättäneen Lefebvren ajatteluun keskeisellä tavalla liittyvän sosiaalisten uudistusten näkökulman sivuun ja suunnan huomiota lähinnä hänen yhteistyökumppaniensa esiin nostamiin esteettisiin tekijöihin (McLeod 1997, 28). Vaikka arkkitehtuurissa on viime aikoina tunnustettu tilojen eettisyyden, yhteisöllisyyden ja oikeudenmukaisuuden periaatteista enenevässä määrin kiinnostunut ”sosiaalinen käänne” (Schneider 2018), asuntosuunnittelun käytännöissä elettyjen tilojen sosiaalisten ja materiaalistien ulottuvuuksien haltuunotto osana suunnitteluajattelua (Krokkfors 2017, 23) ei ole toistaiseksi valtavirtaistunut.

Asumisen kulttuurisuudella viitataan puolestaan siihen, että edellä mainittuihin kokemuksiin liittyy ja niiden myötä syntyy ja kehittyy merkityksiä ja käytäntöjä, jotka ovat yhteisesti tietyn yhteisön jakamia ja jotka kiinnittyvät tiettyihin paikkoihin (Shortell & Brown 2014, 6). Jaettujen uskomusten, arvojen, traditioiden ja tapojen lisäksi kulttuuriin liittyy jaettu kieli, jonka kautta kulttuuriryhmä identifioi itsensä (Crowder 2013, 8; Bauman 1999, 85). Rakennetussa ympäristössä osa tästä kulttuurisesta kielestä, siitä mitä pidetään yhteisön jaetussa ymmärryksessä hyvänä tai sopivana, on suunnittelun, toteutuksen ja käytön aikaisten sosiaalisten prosessien myötä taltioitunut ympäristön materiaalsiin ominaisuuksiin. Amos Rapoportin (1969; myös Harries 1997, 147–149) määritelmän mukaan rakennukset eivät ole vain tiettyihin ympäristöolosuhteisiin toteutettuja rakenteita, vaan niiden muotoon ja järjestelyihin vaikuttavat ympäröivä kulttuurinen todellisuus ja siihen liittyvät arvot ja elämäntavat. Rakennusten myötä jaettu kulttuurinen käsitys vaikuttaa edelleen arjen toimintamallisuuksiin ja toisintaa tätä kautta kulttuurisia käytäntöjä.

Käsite arjen kulttuuri kohdentaa tarkastelua edelleen sellaisiin jaettuihin merkityksiin, jotka liittyvät arkielämän toistuviin käytäntöihin (ks. Junnilainen 2019, 36). Tarkoituksenani ei ole tehdä jakoa kansankulttuureihin ja niihin liitettyyn perinteiseen kansanrakentamiseen ja toisaalta elitistisempään arkkitehtuuriin (ks. esim. Rapoport 1969, 2–3). Käsitteenä kulttuuri on hyvin monimerkityksellinen. Sen alle kuuluvia teorioita voidaan jakaa hierarkkisen, differentiaalisen ja generisen kulttuurin

käsitteisiin (Bauman 1999, 56–91). Baumanin mukaan hierarkkinen kulttuurikäsite pohjautuu antiikin Kreikan ihanteisiin, joiden mukaan ihmisen tuli tavoitella elämäänsä ja toiminnassaan oman sisäisen olemuksensa potentiaalien täyttymystä. Kulttuurin tavoitteena oli tällöin muun muassa maanviljelyksen (*agriculture*), taiteen tai tekniikan taidon ja niiden kautta saavutettujen tuotosten kultivointi (emt., 65). Ihanteeseen sisältyi oletus ihmisten tasa-arvoisuudesta heidän lähtökohtaisesti tasavertaisen sisäisen potentiaalinsa osalta. Tästä huolimatta ajattelun pohjalta toteutuneet kulttuurin muodot ovat toimineet päinvastaisesti eri yhteiskuntaluokkia määrittävinä ja ylläpitävinä tekijöinä ja tätä kautta osana hierarkkista yhteiskuntarakennetta. Arkkitehtuuri rakennustaiteena kuuluu osaksi tätä hierarkkista kulttuurikäsitettä. Tällöin arkkitehtuuri on sekä ammattikunnan itsensä koulun arkkitehdin sisäisen potentiaalın täyttymykseen tähtäävää toimintaa että sen lopputuotteena syntyviä teoksia. Arkkitehtuurin sisäinen kulttuuri määrittää ihanteet, joiden mukaan täyttymystä tavoitellaan, ja toisaalta myös valvoo sitä, keiden toimesta arkkitehtuuria toteutetaan, toisin sanoen pitää yllä arkkitehtuurin hierarkioita. (Till 2009, 153–154.)

Rakennetun ympäristön arkkitehtonisia kerroksia voidaan tarkastella myös differentiaalisen tai generisen kulttuurikäsitteen kautta. Edelleen Baumanin esittämän jaottelun mukaisesti differentiaalinen kulttuurikäsite pohjautuu antropologisessa tutkimustyössä havaittuihin eroihin, joiden perusteella on syytä puhua yhden ihmisyyttä määrittävän kulttuurin sijasta kulttuureista monikossa (Bauman 1999, 65). Rapoportin (1998, 3) mukaan kulttuuri syntyy tietyn ryhmän omassa ympäristössä käyttämien selviytymisstrategioiden myötä. Niistä muodostuu käyttäytymismalleja ja niihin liittyviä symboleja ja ideaaleja, jotka puolestaan johtavat tiettyihin elämäntapoihin ja niitä varten suunniteltuun ympäristöön. Tämän kaltainen erilaisissa tilanteissa muodostuneita kulttuurisia eroja tunnistava differentiaalinen kulttuurikäsite asettaa aikaisemman käsityksen yhden universaalın kulttuurin olemassaolosta kyseenalaiseksi (Bauman 1999, 66–67). Kun hyvä, jota tavoitellaan, on erilainen esimerkiksi eurooppalaisissa kaupungeissa tai afrikkalaisen heimon elinympäristössä, sen tavoittelu saa erilaisia kulttuurisia muotoja ja käytäntöjä, jotka eivät välttämättä ole ymmärrettävissä ulkopuolisen tarkastelussa eivätkä ole arvotettavissa toisiinsa nähden. Kulttuuriset erot vaikuttavat myös siihen, miten tulkitsemme tilanteita tai esimerkiksi ympäristöön talentuneita merkityksiä (Gadamer 1953/2004, 9). Toisaalta eroja korostaessaan differentiaalinen kulttuurikäsite peittää näkyvistä ihmisten välisiä yhtäläisyyksiä ja eri kulttuurien vaikutusten kerrostumista yksittäisenkin ihmisen arkielämässä. Moderniin kaupunkiympäristöön paikantuva arjen kulttuuri pitää sisällään ihmisten toiminnallisten tarpeiden lisäksi myös niihin liittyviä arvoja, joihin lukeutuu paitsi ulkoisista olosuhteista ja sosiaalisesta elämästä muodostuneita, myös laajemmin jaettu ja

mahdollisesti universaalina pidettäviä sisältöjä. Tästä näkökulmasta arjen kulttuurin tarkastelu geneerisen kulttuurikäsitteen (Bauman 1999, 78) kautta nostaa kulttuurierojen rinnalle myös jaettujen ihanteiden mahdollisuuden.

Asuinalueiden rakennetussa ympäristössä arjen kulttuuriin liittyvät merkityskerrokset ovat osana niin kirkkojen, koulujen kuin tavallisten asuinrakennustenkin suunnittelua ja käyttöä (Kidder 2013, 2; Vesely 2004, 8). Verrattuna korkeakulttuurin tai hierarkkisen kulttuurikäsitteen sisältöihin arjen kulttuuri on kuitenkin toistuvuutensa ja läheisyytensä vuoksi meille usein aika näkymätöntä (de Certeau 1990/2013, 12). Arjen kulttuurin ulottuvuus muuttuu näkyväksi kohdatessamme tavanomaisesta poikkeavia tapoja suorittaa jokapäiväisiä toimintoja tai havainnoidessamme rakennetun ympäristön muotoja, jotka viittaavat itsellemme vieraisiin käytäntöihin. Tällöin saatamme nimittää kohtaamiamme toisia tapoja erityisesti kulttuurisiksi; pidämme omaa tapaamme niin sanotusti normaalina (Rapoport 1998, 3) ja jätämme huomiomatta siihen sisältyvät kulttuuriset merkitykset. Emme kuitenkaan ole halukkaita muuttamaan tapojamme, vaan pidämme niistä kiinni. Syynä tähän voi olla tottumus, mutta myös se, että olemme tiedostamattamme liittäneet toistuviin käytäntöihin jaettuja kulttuurisia merkityksiä. Lisäksi käytäntöihin liittyy myös taitoja, jotka välittyvät kulttuurin kautta yksilöltä toiselle, sekä tähän vuorovaikutukseen liittyvät suhdetkostot (de Certeau 1990/2013, 18). Arjen kulttuuri ja siihen liittyvät tavat asua ja elää ovat osa meidän kaikkien asumista. Pidämme siihen liittyviä merkityksiä ja käytäntöjä tärkeinä ja muodostamme niiden kautta suhdettamme laajempaan ympäristöön.

Kulttuurieroja tarkasteltaessa kulttuureihin liittyy paikallisuuden piirteitä. Tietyllä paikalla ajan kuluessa harjoitetut käytännöt muodostavat kulttuurisen merkityskerroksen, jota voi pitää paikallisena. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki samassa paikassa asuvat ihmiset jakaisivat saman kulttuurin. Kulttuurien päällekkäisyyttä, monimuotoisuutta ja erilaisia kulttuurisia yhteisöjä on ollut aina kaupungeissamme. Esimerkiksi antiikin Ateenan käsitys yhdestä kulttuurista oli mahdollinen lähinnä siksi, että samassa kaupunkiyhteisössä elävät muiden kulttuurien edustajat luokiteltiin lähökohtaisesti kulttuurin ulkopuolisiksi barbaareiksi, osaksi luontoa (Bauman 1999, 63). Samoin ymmärrys suomalaisesta monokulttuurisuudesta tulee kyseenalaistetuksi tarkasteltaessa esimerkiksi Helsingin tai Viipurin monikulttuurista historiaa. Viimeisten vuosikymmenten aikana globalisaation myötä lisääntynyt kansainvälinen muutoliike on tuonut kulttuuriseen sekoittuneisuuteen kuitenkin uusia ulottuvuuksia. Kehitys on todennettavissa väestöä kuvaavista tilastoista, mutta yhtä lailla paikallisella tasolla esimerkiksi etnisten ravintoloiden yleistymisen muodossa; Helsingin ensimmäinen kiinalainen ravintola perustettiin vuonna 1973 Annankadulle, ja nyt Google

Maps löytää niitä pelkästään Annankadulta viisi ja lähialueelta kymmenen lisää. Kiinalaisen ruoan voisikin sanoa muodostuneen yhdeksi osaksi monien helsinkiläisten arjen kulttuuria.

Toisaalta arjen kulttuurien moninaistumista tapahtuu muuttoliikkeen lisäksi myös muiden yhteiskunnallisten muutosten myötä (Junnto 2010). Asumisen alakulttuureiksi eli dominoivista asumisen ihanteista eroaviksi elämäntavoiksi on tunnistettu muun muassa urbaaniin asuinympäristöön pyrkivät yksinasujat, muuttuvat perherakenteet ja ikääntyneet (Lapintie & Hasu 2010). Useat väestöön, elinkeinoelämään ja elämäntapoihin liittyvät kehitystrendit osoittavat tarvetta uudenlaisen asukaslähtöisen kaupunkikulttuurin kehitykselle ja siihen liittyville tilallisille ja toiminnallisille ratkaisuille (Krokkfors 2017, 25). Esimerkiksi työelämän uudet muodot, kuten monipaikainen etätyö, sekä väestön ikääntyminen vaikuttavat ihmisten arkeen ja sitä kautta asuinympäristöön kohdistuviin vaatimuksiin. Myös ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi vaadittavat muutokset yhteiskunnassa tulevat vaikuttamaan elämäntapojen moninaisuuteen ja liittämään niihin uusia merkityksiä. Kestävään asumiseen liittyvien käytäntöjen myötä esimerkiksi lajittelu ja kierrätys muodostavat uusia muotoja arjen kulttuuriin. Toisaalta se, miten rakennukset ja muu ympäristö vastaavat asukkaiden erilaistuviin tarpeisiin riittävän monipuolisella ja joustavalla tavalla, on olennaista nimenomaan asuinympäristön kestävyuden kannalta (emt.). Arjen kulttuuriseen moninaisuuteen liittyvät kulttuuriset kohtaamiset ja vuorovaikutus kaupunkiympäristössä voivat myös tuottaa asumisen kehityksen kannalta positiivisia vaikutuksia vakiintuneiden käsitysten kyseenalaistamisen kautta. Muun muassa käsitystä yhteisöllisten ratkaisujen sopimattomuudesta suomalaisen asumiseen (ks. Terämä ym. 2018, 47; myös Luotonen 2023, 23) voi asettua toisenlaiseen valoon moniäänisissä naapurustoissa, joissa yhteisöllisyys koetaan voimavaraksi. Tämä kehityssuunta ei ole kuitenkaan itsestään selvä, ja on olennaista tunnistaa, että erilaisuuksien kohtaamiseen liittyy myös ristiriitoja, jotka voivat nostaa vahvoja tunteita ja muodostua jopa ennakkoluuloiksi (Puumala & Maiche 2021). Lisäksi kaupungistuminen tuo omat muutostekijänsä kokonaisuuteen: tulevaisuuden kaupungissa asutaan ja sovitetaan erilaisia asumisen käytäntöjä yhteen yhä tiiviimmässä ympäristössä.

Tässä tutkimuksessa maahanmuuton myötä lisääntynyt arjen kulttuurinen monimuotoisuus on keskeinen lähtökohta asuinympäristön suunnittelun tarkastelussa. Tästä näkökulmasta tarkastelen arjen kulttuuria sekä siihen sisältyvien erojen että yleistettävissä olevien oikeuksien kannalta, toisin sanoen sekä differentiaalisen että geneerisen kulttuurikäsitteen kautta. Asuinympäristöön liittyvät korkeakulttuurisena pidettävät piirteet ja niihin liittyvät symboliset merkitykset eivät ole tarkastelussa keskeisessä asemassa. Katson kuitenkin, että ne toimivat vuorovaikutuksessa arjen

kulttuurin kanssa ja tarjoavat muun muassa mahdollisuuksia ryhmien identifioinnille. Sen sijana rajaan arjen kulttuurin käsitteen ulkopuolelle hierarkkiseen kulttuurikäsitteeseen sisältyvän oletuksen tiettyjen kulttuuristen merkitysten paremmuudesta. En rajaa arjen kulttuurisen monimuotoisuuden tarkastelua ainoastaan maahanmuuttajien eri lähtömaiden tai etnisten taustojen muodostamaan kulttuuriseen monimuotoisuuteen, vaan nostan rinnalle lisäksi asukkaiden ikään liittyvää ja työllisyysilanteesta johtuvaa asumisen tarpeiden ja käytäntöjen monimuotoisuutta. Tämä näkökulma liittyy tutkimuksen Iris Marion Youngin (1990, 175; Crowder 2013, 126) pluralistiseen vaatimukseen heikommissa asemassa olevien ryhmien oikeuksien esiin nostamisesta, ja sen mahdollistamasta oikeudenmukaisuutta tavoittelevan jaetun sosiaalisen tiedon kehityksestä (Young 2000, 38). Tavoitteenani on tuoda kaupunkiasumisen suunnitteluun uutta tietoa arjen kulttuurisen monimuotoisuuden myötä esiin nousevista tekijöistä sekä suunnittelun lähtökohtien, tavoitteiden asettamisen että ratkaisutapojen osalta. Esitän, että arjen kulttuurisen monimuotoisuuden käsite avaa mahdollisuuden muodostaa ymmärrystä ihmisen ja asuinympäristön väliseen suhteeseen liittyvästä asumisen laajennetusta todellisuudesta kaupungeissa.

1.2 Tutkimusasetelman tarkentaminen ja tutkimuskysymykset

Edellä mainittu ymmärryksen muodostamisen tavoite asettaa tutkimuksen hermeneuttisen tutkimustradition piiriin. Alussa, ennen kuin olin osannut muotoilla tutkimuskysymyksiä tai miettiä tutkimuksen rakennetta, käsissäni oli vain aihepiiri: arjen kulttuurinen monimuotoisuus ja asuntosuunnittelu. Edesmennyt professori Terttu Pakarinen totesi tuolloin, että tutkimukseni on hermeneuttista. Tämä yksittäinen huomio jäi itselleni tuolloin melko abstraktiksi, mutta jälkikäteen katsottuna huomaa sen ohjanneen ajatteluani tutkimusta kohdentaessani. Päädyin ajattelemaan tutkimusta vähitellen tarkentuvien kehien sarjana, jota seuraamalla pääsen lopulta kiinni tavoittelemani tietoon, kuin sipulia kuorimalla.

Hermeneuttinen ihmisten välisen yhteisymmärryksen muodostamisen tavoite on ollut läsnä länsimaisessa filosofiassa jo Platonin ja Aristoteleen ajoista lähtien, klassisessa hermeneutiikassa se on yhdistetty muun muassa retoriikan ja uskonnollisten tekstien tulkinnan metodeihin (Kidder 2013, 2; Niiniluoto 1983, 168). 1900-luvulla kehitetty filosofinen hermeneutiikka tähtäsi puolestaan laajemmin humanististen tieteiden laadullisen tulkitsevan tutkimusotteen tiedollisen perustan erityispiirteiden hahmottamiseen luonnontieteiden määrällisten metodien ja objektiivisen verifikaation vaatimuksen rinnalla (Nikander 2004, viii; Gadamer 1957/2004, 17). Gadamerin

mukaan hermeneuttinen dialoginen tulkinta ja siihen perustuva toiminta ovat osana kaikessa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Se tarjoaa laadulliseen tiedon tuottamiseen sovellettavan metodisen periaatteen, mutta ei kuitenkaan varsinaista tulkinnan metodia. (Gadamer 1966/2004, 114–115; 1957/2004, 16–21; Niiniluonto 1983, 170.) Arkkitehtuuri ja sen taustalla vaikuttavat toimijat ja yhteisöt ovat yksi esimerkki hermeneuttisesta vuorovaikutuksesta ja merkitysten välittämisestä. Filosofisen hermeneutiikan pohjalta tutkimuksessa voidaan esimerkiksi muodostaa tulkintaa arkkitehtuuriin ”kirjoitetuista” kulttuurisista tai arkkitehtonisista merkityksistä (Rapoport 1969; Norberg-Schulz 1965, 23).

Tämän tutkimuksen metodina ei ole kuitenkaan rakennuksien fyysiseen olomuotoon tallentuneiden merkityksien ”lukeminen”. Sen sijaan tutkimus kohdistuu asuminen ja asuinympäristön kokonaisvaltaisen suhteen ymmärtämiseen. Toisaalta tarkastelussa on myös se, miten muodostuva ymmärrys näyttäytyy arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun käytäntöjen, prosessien ja ratkaisujen taustalla vaikuttavassa suunnitteluajattelussa ja siihen liittyvissä arvoissa (Sandercock 2003; 2004; Till 2009, 163–166). Suunnitteluajattelulla tarkoitan tiedollista perustaa ja sen pohjalta muodostettuja arvostuksia, joiden pohjalta suunnittelutoimintaa ohjataan ja harjoitetaan (Till 2009, 153–156). Jeremy Till (emt., 163–164) on esittänyt suunnitteluajattelun tietojen ja arvopohjan siirtämistä teknistieteelliseen maailmankuvaan perustuvan rationaalisen ongelmanratkaisun ja arkkitehtuurin autonomian sijasta suunnittelukohteiden paikallisten tilanteiden satunnaisuudet ja arkkitehtuurin riippuvuudet tunnustavaan hermeneuttiseen tulkintaan. (Palaan tähän suunnitteluajattelun teemaan tarkemmin alaluvussa 4.3.1.) Hermeneuttinen ymmärryksen muodostaminen on näin ollen paitsi osa tämän tutkimuksen menetelmää, myös osa tutkimuksen kohdetta.

Hermeneuttisen tulkinnan periaatteiden mukaisesti yksittäisen osan merkitys on ymmärrettävissä vain osana kokonaisuutta ja toisaalta kokonaisuus osiensa muodostamana. Kyseessä on niin sanottu hermeneuttinen kehä, joka lähtee menetelmällisesti liikkeelle ennakkokäsityksestä, joka on osa kokonaisuutta ja joka ohjaa ymmärtämyksen muodostumista (Gadamer 1959/2004, 29, 34; Gadamer 1966/2004, 117; Niiniluonto 1983, 170; Kidder 2013, 3; Leppälähti 2004). Minulle tämän tutkimuksen hermeneuttisen kehän lähtökohtana oli ennakkokäsitys siitä, että erilaisten ihmisten väliset kohtaamiset asuinympäristön tiloissa ja näiden tilojen kohtaamisiin vaikuttavat ominaisuudet ovat tärkeitä kulttuurisen monimuotoisuuden näkökulmasta. Yhtäältä on tärkeää kohdentaa katsetta tähän ilmiöön, sillä tiedollinen suhtautuminen siihen avaa mahdollisuuksia laajentaa ymmärrystä asuminen inhimillisistä piirteistä. Toisaalta muodostuvaa tietoa on myös syytä käyttää ympäristöön vaikuttavien valintojen tekemisessä. Näin olleen tutkimuksen otsikon sanavalinta arjen kulttuurisen

monimuotoisuuden *huomioimisesta* suunnittelussa viittaa tässä tapauksessa paitsi tiedon muodostamiseen, suunnitteluajattelun laajentamiseen niin myös muodostetun ymmärryksen *huomioon ottamiseen* osana suunnittelua.

Arjen kulttuurisen monimuotoisuuden käsitteen määrittäminen on ollut osa tätä hermeneuttista kehää. Ensimmäisissä tutkimussuunnitelmissa otsikon alalause kuului ”monikulttuurisuuden huomioiminen asuinrakennusten yhteistilojen suunnittelussa”. Intuitiivisesti tunsin kuitenkin, että sana monikulttuurisuus ei ollut se, mitä hain. Monikulttuurisuus on terminä monimerkityksinen. Monikulttuurisuutta (*multicultural*) voidaan käyttää viitattaessa väestön rakennetta kuvaaviin tosiseikkoihin. Tilastoista tarkasteltuna väestön monikulttuurisuus on lisääntynyt Suomessa viimeisten vuosikymmenten aikana. Tilastojen mukaan ulkomailla syntyneen väestön osuus on kasvanut vuoden 1990 1,3 prosentista vuoden 2021 8,0 prosenttiin (Suomen virallinen tilasto SVT 2022a). Tilastokeskus on ottanut väestön syntyperää kuvaavan tilaston käyttöön vuoden 2012 aikana. Tilastossa ulkomaalaistaustaisia ovat ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla (Suomen virallinen tilasto SVT 2020b).

Väestön rakenteeseen liittyvien faktojen lisäksi monikulttuurisuudella voidaan tarkoittaa myös ajattelutapaa, joka pitää edellä mainittua väestön sekoittuneisuutta lähtökohtaisesti hyväksyttävänä ilmiönä ja asettaa sen pohjalta vaatimuksia julkiselle hallinnolle (Crowder 2013, 7). Englanniksi tällöin puhutaan käsitteestä *multiculturalism*. Suomen kieli ei tee vastaavalla tavalla eroa faktuaalisen ja ideologisen monikulttuurisuuden välille. Ideologinen monikulttuurisuuspolitiikka onkin liittynyt lähinnä Kanadan, Australian, Yhdysvaltojen, Yhdistyneen kuningaskunnan ja Alankomaiden vaihtelevalla tasolla harjoittamaan politiikkaan (Crowder 2013, 2). Keskeistä monikulttuurisuusajattelussa on yhteiskunnan kulttuurisen monimuotoisuuden tosiseikan tunnistaminen ja eri kulttuureihin liittyvien erityispiirteiden ja tarpeiden huomioon ottaminen politiikassa (Taylor 1992). Crowderin (2013, 4) mukaan monikulttuurisuuskeskusteluun kohdentuvan kritiikin keskeiset kohdat ovat keskittyneet muun muassa politiikkatoimien aiheuttamaan ryhmien väliseen epätasa-arvoisuuteen (Barry 2001), joidenkin kulttuuritraditioiden yksilön oikeuksia polkeviin epäliberaaleihin piirteisiin (Okin 1999) ja ennakkoluuloja peittävään eettiseen ja kognitiiviseen relativismiin (Bloom 1987). Monikulttuurisuusajattelu ei Crowderin (2013, 5–7) mukaan myöskään ole sisäisesti koherenttia, vaan sisältää monia erilaisia painotuksia maltillisista integraatiotavoitteista radikaaliin separatismiin. Keskeisiä tekijöitä ajattelun asemoinnissa ovat yhteiskunnan, kulttuuriryhmien ja yksilöiden ajatellut suhteet ja vaikutukset. Länsimaisessa liberalismissa yhteiskunta nähdään vahvemmin yksilön oikeuksien kuin ryhmäoikeuksien puolustajana ja kulttuuriryhmien arvo erityisesti

niiden yksilöille tuottaman hyvinvoinnin välineenä. Radikaalimmassa separatismiajattelussa kulttuureja pidetään itseisarvoisina ja liberalismia vain yhtenä kulttuurina muiden joukossa eikä sen arvojen ensisijaisuutta tunnusteta. (emt.)

Monikulttuurisuuteen liitettyjen kriittisten näkökulmien sekä siihen lähtökohtaisesti sisältyvän määritelmällisen epäselvyyden ohella käsitteen on koettu kärsineen inflaatiota ja muodostuneen epäsuositukseksi (Cantle 2012, 10–11). Haastajana käsitteelle on esitetty interkulttuurisuuden käsitettä. Meerin ja Modoodin (2012, 177) tarkastelussa interkulttuurisuuden esitetään painottavan enemmän myös monikulttuurisuuden käsitteeseen lähtökohtaisesti sisältyvää vuorovaikutusta, dialogia ja identiteettien hybridisyyttä erilaisten ryhmien rinnakkaisen läsnäolon lähtökohtana (ks. Amin 2002, 967; Wood & Landry 2008, 62). Vastauksena separatistiseksi koetun monikulttuurisuusajattelun kritiikkiin interkulttuurisuuden on esitetty pohjautuvan vähemmän ryhmien erillisyyden ja pysyvyyden korostuksiin (Sze & Powell 2004; Meer & Modood 2012, 185; Cantle 2012, 91–92). Käsitteen pyrkimyksenä on ollut välttää enemmistöihin ja vähemmistöihin tai meihin ja toisiin jakavia määrittelyjä ja niihin sisältyviä oletuksia normaaliudesta (Terkessidis 2015, 79). Interkulttuurisuuden on myös nähty sitoutuvan vahvemmin kulttuurisesti monimuotoisten yhteisöjen yhteenkuuluvuuden tukemiseen ja pitävän sisällään kritiikin epäliberaaleja ja relativistisia kulttuurisia käsityksiä kohtaan (Meer & Modood 2012, 177; Cantle 2012, 187). Akateemisessa keskustelussa edellä mainittuja ajattelutapoja on sekä perusteltu että kritisoitu useista eri näkökulmista. Muun muassa Meer ja Modood (2012) havainnoivat monikulttuurisuuden ja interkulttuurisuuden väliltä edellä mainittuja eroavaisuuksia, mutta pitävät ajattelutapojen välistä pohjaa kuitenkin yhteisenä ja monikulttuurisuuden poliittista suuntautumista vahvempana.

Tutkimuksessani molemmat ajattelutavat ovat nostaneet esiin näkökulmia, jotka asuinympäristön suunnittelun kannalta voivat täydentää toisiaan hyödyllisellä tavalla. Hahmotan niiden pohjalta suunnittelun haasteita kahteen pääkohtaan. Ensinnäkin on olennaista, että pystymme tunnistamaan erilaisista kulttuuritaustoista tulevien asukkaiden asumisen tarpeisiin liittyviä eroja ja asuinympäristöä kehitetään vastaamaan niihin paremmin. 1900-luvun aikana kehittynyt asuntoarkkitehtuurin universalistinen ja vain asukkaiden biologisia eroja (ikä, sukupuoli, terveydentila, kotitalouden koko) huomioiva suunnitteluajattelu (Lapintie 2014; Hewidy 2022, 32) sekä siihen liittyvä käsitys arkkitehtuurin tiedollisesta autonomiasta (Till 2009, 19) muodostavat liian kapean pohjan erilaisuuksien tunnistamiselle. Ihmisten kulttuuritaustaan liittyvien arjen käytäntöjen ja niiden toteutumista estävien tekijöiden tunnistaminen on ymmärrettävä osaksi ympäristön esteettömyysajattelua. Tätä varten suunnitteluajattelua onkin ohjattava vahvemmin asukkaiden arkielämään sitoutuneiden sosiaalisten,

taloudellisten ja poliittisten realiteettien huomioon ottamiseen (Till 2009, 19). Toiseksi – interkulttuurisuusajattelun korostamassa hengessä – keskeiset suunniteluhaasteet liittyvät asuinympäristöön kohtaamisten paikkana. Tarkasteluun nousevat tavat, joilla asuinympäristö mahdollistaa ja tukee asukkaiden välisiä kohtaamisia ja vuorovaikutusta väestöltään monikulttuurisilla asuinalueilla (ks. Amin 2002). Kohtaamisten näkökulmaa perustelee myös huomio siitä, että kaupunkien monikulttuurisuuden hallinnointiin ja segregaaation ehkäisemiseen liittyvien asuinalueiden sosiaalisen sekoittamisen politiikkatoimien hyötyjen odotetaan muodostuvan osin nimenomaan asukkaiden sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta (ks. Kleinhans 2004, 377).

Kohtaamisten näkökulmasta käsitys asumisesta yhteisöllisenä olemassa olon muotona kaupungin tilakudoksessa muodostaa keskeisen tiedollisen taustan tutkimukselle. Sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävästä kaupungin kannalta kumpikaan käsitteistä, monikulttuurisuus tai interkulttuurisuus, ei pysty kuitenkaan tavoittamaan ihmisen ja asuinympäristön välistä suhdetta tavoittelemallani tavalla. Arjen kulttuurisen monimuotoisuuden termillä haluan tuoda vahvemmin esiin, ettei kysymys ole vain kulttuurisista eroista ja maahanmuuttajien tai muiden erityisryhmien tarpeista, vaan ilmiöstä, joka koskee jokaista. Asuinympäristön ratkaisutapojen tulee tukea erityisesti heikommassa asemassa olevia, mutta samalla niiden tulee olla sekoituneita, joustavia ja inklusiivisia. Kulttuuriryhmien erillisyyttä tai kulttuuristen käytäntöjen pysyvyyttä varten räätälöidyt ratkaisut eivät muodosta kestäväää pohjaa asutusuunnittelulle. Keskittyminen etnisestä taustasta muodostuviin identiteettieroihin jättää piiloon esimerkiksi sukupuoleen, koulutukseen tai kulutustapoihin liittyvien tekijöiden vaikutuksen (Amin 2002, 977). Arjen kulttuuriset käytännöt ja niiden vaikutuksesta ympäristöön kohdistuvat tarpeet ovat lähtökohtaisesti ajassa muuttuvia, ja kulttuurien välinen vuorovaikutus tuo tähän lisää sekoituneisuutta. Kohtaamisten ja yhteisöllisyyden ei tule olla pakotettua, vaan niiden rinnalla tärkeitä ovat myös yksityisyyden toteutusmahdollisuudet, joihin myös sisältyy kulttuurisidonnaisia eroja. Lisäksi asuinympäristön tulee myös tukea arjen kulttuuristen käytäntöjen kehittymistä ympäristön kannalta kestävämpään suuntaan esimerkiksi asukkaiden materiaalien resurssien ja sosiaalisten voimavarojen jakamista ja sosiaalista pääomaa tukevien uusien asumisratkaisuiden muodossa (Krokkfors 2017, 163–164; Luotonen 2023, 60–61).

Toinen hermeneuttisen kehän kierrosten myötä tarkentunut osa otsikossa koskee tutkimuksen tilallista määrittystä. Olin tarkastellut aiemmin (Maununaho 2006) monikulttuurisuutta keskittyen lähinnä kerrostaloasuntojen pohjaratkaisuihin. Tämän tutkimuksen alkuvaiheessa, lähinnä valitsemani kohtaamisten näkökulman vuoksi, siirsin tarkastelua yksityisten asuintilojen ulkopuolelle erilaisia kohtaamisia

mahdollistaviin, estäviin tai niihin vaikuttaviin asukkaiden yhteisessä käytössä oleviin tiloihin asuinrakennuksissa ja niiden pihapiirissä. Tutkimuskohteissa, kenttätöön ja tilojen analyysin myötä kävi vähitellen ilmeiseksi, ettei laajennetun asumisen käsityksen mukainen asumisen arki rajaudu näidenkään tilojen piiriin eikä niiden tarkasteleminen muista asuinalueen jaetuista tiloista erillisinä tuota riittävää ymmärrystä asumisen luonteesta. Tästä syystä väitöstutkimuksen arjen kulttuurisen moninaisuuden näkökulmien tarkastelun tilalliseksi rajaukseksi muodostuivat lopulta naapurustot ja niihin sijoittuvat yksityisiä asuintiloja ja julkista kaupunkitilaa yhdistävät puoliyksityiset/puolijulkiset asukkaiden käytössä olevat tilat. Nämä tilat tarjoavat toteutumismahdollisuuksia asumisen tarpeille silloin, kun yksityisen asuinhuoneiston tilat eivät riitä tai sovellu tarkoitukseen. Ne muodostavat tilaverkoston, joka liittyy yksityistä asumista laajempaan kaupunkiyhteisöön (ks. Lehtinen ym. 2022, 147), ja tarjoavat vaihtelevia tilallisia kehyksiä erilaisten asukkaiden välisten kohtaamisten toteutumiseksi. Niiden puitteissa tapahtuvat kohtaamiset ja niihin liittyvät kokemukset vaikuttavat puolestaan asuinalueelle kotiutumiseen ja sitä kautta muodostuvaan kuulumisen tunteeseen ja yhteisöllisyyteen.

Tehty mittakaavallinen rajausta asettaa tutkimuksen osin hieman epämuikavalla tavalla asuntosuunnittelua, arkkitehtuuria sekä kaupunkisuunnittelua käsittelevien erillisten tutkimusperinteiden välimaastoon. Tarkastelemieni tutkimustapauksien myötä huomio kohdentuukin sekä asuinympäristön tilaratkaisuihin kuin myös kaupunkisuunnittelun prosesseihin. Tältä pohjalta tutkimustapauksia olisi voinut tarkastella esimerkiksi kommunikatiivisen suunnittelun teorioiden pohjalta (Healey 1992; Forrester 1989; Dryzek 2005; Fainstein 2000; Talen 2015, 270). Koska tiedonintressini lähtevät kuitenkin liikkeelle asumisesta ja asuntosuunnittelusta, päädyin kohdentamaan tarkastelun teoriapohjaa enemmän asuntosuunnittelun ja arkkitehtuurin sekä asukkaiden diversiteettiä ja oikeuksia tarkastelevan tilallisesti orientoituneen kaupunkitutkimuksen yhdistelmään. Tiloihin liittyvää prosessuaalisuutta ja suunnittelua tarkastelen niin ikään ensisijaisesti tilateorioiden suunnasta käsin (Lefebvre 1974/1991; Jacobs 1961/1992; Gehl 1987/2010; Madanipour 2014; Till 2009).

Aloittaessani tutkimuksen ensimmäisiä vaiheita valitsemillani kohdealueilla edellä kuvatut määrittäykset olivat vielä tarkentumattomia. Samoin tutkimuksen pääkysymykset hahmottuivat vähitellen tutkimuksen aikana ja asettuvat hermeneuttisen tutkimuksen vähittäin tarkentuvan tiedon periaatteen mukaisesti kahdeksi kokonaisuudeksi, jotka hahmotan toistensa suhteen sisäkkäisinä. Ensimmäinen kysymys perehtyy tutkimusaiheen olemukseen, ja jälkimmäinen pyrkii luomaan uutta tietoa ensimmäisen kysymyksen esiin nostamiin seikkoihin.

Tutkimuskysymykset ovat:

Miten kaupunkiasumisen kontekstissa lisääntynyt arjen kulttuurinen monimuotoisuus heijastuu suunnitteluajattelun kehitysnäkymiin?

Millaisina suunnittelullisina tai tilallisina keinoina arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen voi heijastua asuinympäristöön?

1.3 Tutkimuksen rakenne

Tutkimus koostuu neljästä artikkelista ja yhteenvedosta. Seuraavaksi yhteenvedon toisessa luvussa kuvaan yleisellä tasolla tutkimuksen aineistoja ja metodeja, lähtien ensin liikkeelle tutkimuksen hermeneuttisen kehän alusta. Alustavan aihepiiriin tutustumisen jälkeen tietynlaisen alkusysäyksen tutkimukselle asetti Espoon Suvelassa sijaitsevan kaupungin vuokra-asuntojen suurtorttelin kehityshankkeen asemakaava-muutoksen suunnittelun aloitus vuonna 2011. Kyseinen hanke toimi koko tutkimuksen ajan keskeisenä tutkimustapauksena. Suvelan alueen rinnalla kohdensin tutkimuksen ensimmäisen vaiheen taustoittavaa naapurustotason tarkastelua ja asukkaiden osallistamista myös Turun Varissuolle. Kuvaan luvussa kaksi tarkemmin myös tutkimuksen hermeneuttista lähestymistapaa ja sen mahdollistamaa tutkimusasetelman tarkentumista.

Tämän jälkeen luvussa kolme kuvaan tutkimuksen kontekstia eli väestöön liittyviä muutoksia, jotka vaikuttavat kaupunkiasumiseen, asumisen tarpeiden diversiteettiin ja näiden kautta asutosuunnittelun kehitystarpeisiin. Esittelen lyhyesti myös suomalaista kaupunkien asuinympäristön kehitystilannetta, jonka puitteissa edellä mainittuihin sosiaalisiin muutoksiin vastataan. Lopuksi tuon tämän yleisemmän kehityksen rinnalle Suvelan ja Varissuon alueilta keräämääni aineistoon pohjautuvan paikallisen näkökulman, joka asettaa kyseisten alueiden kehitysnäkymiä osin erilaiseen valoon.

Luvussa neljä esittelen puolestaan teoriakirjallisuudesta koostetun tutkimuksen käsitteellisen viitekehyksen. Kirjallisuuteen kohdentuneet tiedonintressit pohjautuivat pääosin tutkimuksen kohdealueilla toteutettujen empiiristen vaiheiden myötä esiin nousseisiin ensimmäisiin päätelmiin. Tutkimus nojaa teorian osalta kahteen lähtökohtaisesti toisistaan erilliseen tieteenalaan, yhtäältä asukkaiden diversiteettiä ja oikeuksia käsittelevään tilallisesti orientoituneeseen kaupunkitutkimukseen ja toisaalta asutosuunnittelun ja arkkitehtuurin teoriapohjaan. Ideoiden ja tiedon tasolla olevien yhteyksien hahmottaminen näiden tieteellisten keskusteluiden välille on keskeinen osa tutkimuksen hermeneuttisen ymmärryksen muodostamisen kehää (Gadamer

1957/2004, 6–7; 1959/2004, 31–33). Tarkastelen kaupunkien kulttuurista monimuotoisuutta käsittelevää tutkimusta ja nostan sieltä esiin suunnittelun kannalta olennaisia näkökulmia. Toisaalta suunnitteluteoreettisten keskusteluiden osalta peilaan lisääntyneen arjen kulttuurisen monimuotoisuuden vaikutuksia suunnittelussa vallitseviin ajattelutapoihin. Näiden teoria-alojen ristivalotus on keskeisessä osassa tutkimukseen sisältyvässä käsitteellis-teoreettisessa kehitystyössä ja muodostaa pohjan asumisen käsityksen laajentamiselle ja siihen liittyvälle kaupunkiasumisen suunnittelun osaamiselle.

Tämän jälkeen luvussa viisi kuvaan tutkimuksen toisen vaiheen tutkimusoperaatioita, jotka liittyvät erityisesti julkaistuihin tutkimusartikkeleihin. Niihin lukeutuu Suvelan ja Varissuon naapurustojen tarkastelun lisäksi eurooppalaisten integroidun asumisen kohteiden jaettujen tilojen tilallis-toiminnallinen analyysi sekä Tampereen Hervannan ja keskustan jaettujen tilojen kokemusaineistojen tulkitseminen.

Luvussa kuusi käsitteelen tutkimuksen eri vaiheiden tuloksia. Tarkoitukseni on jäsentää kahden tutkimusvaiheen ja neljän erilaisiin aineistoihin ja tarkastelutapoihin perustuvan itsenäisen artikkelin pohjalta yhtenäistä tiedollista kokonaisuutta, jonka pohjalta voin vastata tutkimuksen pääkysymyksiin. Kaksi ensimmäistä tutkimusartikkelia olen kirjoittanut Suvelan ja Varissuon naapurustotarkasteluihin ja erityisesti Suvelan muutoshanketta koskevaan tapaustutkimukseen liittyen, ja ne pureutuvat ensimmäisen tutkimuskysymyksen asettamiin tiedollisiin tavoitteisiin. Kolmas ja neljäs tutkimusartikkeli kiinnittyvät puolestaan vahvemmin toisen tutkimuskysymyksen tiedollisiin tavoitteisiin kahden erillisen aineiston pohjalta.

Tutkimusartikkelit ovat:

Artikkeli I Maununaho K. 2016: Political, Practical and Architectural Notions of the Concept of the Right to the City in Neighbourhood Regeneration.

Artikkeli II Maununaho K. 2018: Observer, Expert, or Activist: Changing Roles in Design Research Project.

Artikkeli III Maununaho K. 2019: Ihmisen näkökulma integroidun asumisen jaetuissa tiloissa.

Artikkeli IV Maununaho K., Puumala E. & Luoma-Halkola H. 2021: Conviviality in the city: experience-based spatial design against the segregation of places.

Lopuksi luvussa seitsemän kokoon yhteen tutkimuksen tuloksia, arvioin tulosten muodostamaa tiedollista kokonaisuutta, peilaan sitä tämänhetkiseen tilanteeseen ja nostan esiin näkökulmia, jotka tulevaisuudessa vaativat lisää tarkastelua. Luvun lopussa palaan lisäksi vielä Suvelaan, jonka tarina toimii tietynlaisena tutkimuksen kokonaisuutta yhteen sitovana lankana, ja tarkastelen alueen asuinympäristön tutkimuksen aikana muuttunutta tilannetta tutkimuksen tulosten valossa.

2 TUTKIMUKSEN ENSIMMÄISEN VAIHEEN AINEISTOT JA MENETELMÄT

Tämän tutkimuksen toteuttaminen ajoittuu suhteellisen pitkälle aikavälille. Käynnistän alustavan aihepiiriin tutustumisen 2010, ensimmäiset aineiston keräämisen vaiheet 2011. Viimeisiä aineistoja tutkimuksen loppuosaan olen kerännyt vielä vuoden 2022 aikana. Keskittyminen tutkimuksen toteuttamiseen on ollut vaihtelevasti osaaikaista, ja tälle aikavälille sijoittuu paljon erilaisia vaiheita, mistä voisi ajatella aiheutuvan sekä etua että haittaa yhtenäisen tiedollisen kokonaisuuden muodostamiselle. Kokonaisuudessaan tutkimuksessa käytetyt menetelmät ovat olleet laadullisia (Tuomi & Sarajärvi 2018, 18–19). Niihin sisältyy kohdealueiden kehitystilanteen taustatiedon keräämistä, alueilla tutkimuksen aikana toteutuneiden uudistusten seuraamista, alueiden asukkaiden ja toimijoiden haastatteluja, keskusteluja ja työpajoja sekä kaupunki uudistusten parissa työskennelleiden suunnittelijoiden, rakennuttajien ja vi-
ranhaltijoiden haastatteluja ja keskusteluja. Olen myös osallistunut asiantuntijana asemakaavamuutoksen suunnitteluhankkeeseen, analysoinut sen ratkaisuvaihtoja ja pyrkinyt pitämään asukkaiden ja toimijoiden näkökulmia esillä hankkeessa. Lisäksi tutkimusartikkeleihin liittyen olen analysoinut toteutuneita jaettuja tiloja ja niiden kohtaamisia mahdollistavaa potentiaalia sekä suunnitelma-aineistojen että kohteissa toteutettujen havainnointikierrosten pohjalta.

Tutkimuksen hermeneuttisen vaihteellisuuden mukaisesti myös nämä tiedonkeräämisen vaiheet ovat tarkentuneet tutkimuksen edetessä. Alussa tiedon kerääminen oli luonteeltaan tunnustelevaa ja aihepiiriin tutustuttavaa. Myöhemmin tutkimuskysymysten tarkentuessa myös toteutettu tiedon kerääminen ja analyysi saivat metodologista tarkkuutta. Voi sanoa, että kyse on ymmärtämyksen lisääntymisen myötä mahdollistuneesta tutkijan oppimisprosessista.

Kokonaiskuvan selventämiseksi pyrin pitämään tämän ymmärryksen muodostamisen vaihteellisuuden esillä seuraavassa menetelmien kuvauksessa. Aloitan ensin hermeneuttisen kehän alusta, jolloin tiedon kerääminen oli luonteeltaan vielä taustoittavaa, mutta joka mahdollisti ensimmäisten päätelmien tekemisen ja tutkimuksen tarkemman kohdentamisen niiden pohjalta. Kuvaan seuraavissa alaluvuissa tutkimuksen lähtötilannetta (alaluku 2.1), ensimmäisten kohdealueiden valintaa (alaluku 2.2), kyseisillä alueilla toteutettuja tiedon keräämisen vaiheita (alaluku 2.3) sekä

tarkennan erityisesti Suvelan Onni -hankkeeseen (alaluku 2.4). Alaluvussa 2.5 kokoan yhteen tutkimuksen ensimmäisen vaiheen hermeneuttiseen tarkastelutapaan liittyneet tiedon keräämisen menetelmät ja kuvaan niiden myötä syntyneiden aineistojen analyysitapaa. Alaluvun lopussa muodostan kokonaiskuvan tutkimuksen eri vaiheiden roolista tutkimuksessa. Kuvaus tutkimusartikkeleihin liittyneistä tutkimusoperaatioista ja aineistojen analyyseistä on puolestaan luvussa 5.

2.1 Hermeneuttisen kehän alku – maahanmuuton keskittyminen kaupunkialueille

HS: Hurja maahanmuuttajaluku Espoosta: 20,7 %. Suvela on kerrostalolähiö, joka sijaitsee Espoossa. Kantaväestö on alkanut muuttaa pääkaupunkiseudulla pois alueilta, joilla asuu paljon maahanmuuttajia, kertoo Helsingin Sanomat. (Iltasanomat 29.4.2011)

347 e / asunto – Tässä on maahanmuuttajan ja suomalaisen ero. Turun Varissuo on yksi maahanmuuttajien suosimista alueista. Turun kaupungin julkisuudelta pimitetyt tiedot maahanmuuttajien asumiskuluista ovat vuotaneet julkisuuteen. (Iltasanomat 28.9.2011)

Tutkimuksen alussa 2010 maahanmuuttotautaisen väestön keskittyminen tietyille asuinalueille oli ajankohtainen keskustelunaihe monissa eri lähteissä. Edelliset esimerkit antavat kuvaa, miten mediassa aiheesta keskusteltiin usein melko värikkäästi nostaten esiin keskittymisestä aiheutuvia haittoja ja uhkakuvia. Kaupunkimaantieteen ja yhteiskuntatieteen alalla oli valmistumassa suomalaisten kaupunkialueiden eriytmiskehitystä käsitteleviä väitöstutkimuksia, joissa alueiden välisen eriytymisen todettiin näkyvän pääkaupunkiseudun ja Turun kaupunkiseudun kaupunkirakenteessa kasvavina eroina mutta olevan kansainvälisesti vertailtuna edelleen suhteellisen alkuvaiheessa (Vilkama 2011; Rasinkangas 2013).

Sekä alueiden välisen eriytmiskehityksen prosessit että maahanmuuttajien kotoutuminen oli liitetty asuinalueille ja sitä kautta asumiseen. Kuitenkaan siitä, miten asumisen ja asuinympäristön ratkaisut ja olosuhteet liittyvät tai vaikuttavat näihin sosiiaalisiin prosesseihin, ei löytynyt selviä kannanottoja sen enempää julkisesta kuin tiedellisestä keskustelusta. Alueiden eriytmistä käsittelevät kansainväliset tutkimukset (joita käsittelem alaluvussa 4.2.2) toivat esiin alueiden eriytmiskehitykseen liittyviä haittoja, kuten niin sanotun *white-flight* ilmiön (Galster 1990) ja pahenevan huonosuuden kierteen aiheuttamaa alueen taantumista (Skifter Andersen 2003). Lisäksi alueiden erilaistumisen oli havaittu aiheuttavan vaikutuksia koulutulosten tai keskiasteen koulutuksen suorittamiseen (Kauppinen 2004). Muilta osin yksilöihin

kohdistuvista niin sanotuista aluevaikutuksista ei ollut löydetty selviä todisteita. Yhtä lailla todistusaineistoa kaivattiin edelleen myös mahdollisista eduista, joita alueen etninen diversiteetti tai etniset keskittymät voisivat tuottaa, joko lisääntyvien taloudellisten mahdollisuuksien tai oman yhteisön tuen muodossa (Hartog & Zorlu 2009; Tonkiss 2013, 210).

Politiisessa päätöksenteossa asuminen nähtiin koulutuksen, päivähoidon, muiden sosiaalipalveluiden, terveydenhuollon ja työvoimapalveluiden ohessa yhtenä valtionhallinnon sektorina, joka osallistuu maahanmuuttajien kotoutumisen tukemiseen. Suomen hallituksen maahanmuuttajapolitiisessa ohjelmassa (Työhallinto 2006) oli tunnistettu pakolaiskiintiössä maahan saapuvien tarve asumiseen perehdyttämiseksi. Suomen asuntomarkkinoiden omistusasumisvaltaisuus nähtiin ongelmana maahanmuuttajien asumisen kannalta. Hallituksen politiikkalinjauksena esitettiin asuntopolitiikan kehittämistä siten, että ”työperusteiseen maahanmuuttoon liittyvät moninaiset asumisen tarpeet tulevat riittävästi huomioituksi” (emt.). Yhdyskuntasuunnittelun ja asuntopolitiikan tehtäväksi asetettiin asuinalueiden monimuotoisuudesta huolehtiminen ja maahanmuuttajien eriytymisen estäminen (emt.). Myöhemmässä valtion kotouttamispolitiikassa maahanmuuttajien asuminen on nähty lähinnä määrällisenä haasteena (vapaiden asuntojen saatavuus maahanmuuton kohdealueilla) sekä asumisen arjessa mahdollisesti esiintyvänä tuen ja opastuksen tarpeena (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016).

Suunnittelualan ammattiipiirit eivät juuri ottaneet kantaa monikulttuurisuuteen (Lapintie 2014). Syventyessäni aihepiiriin pyrin hakemaan suomalaisia kirjoituksia, jotka käsittelisivät lisääntyvän monikulttuurisuuden vaikutuksia asuntoarkkitehtuurissa, mutta saldo jäi vähäiseksi. Rakennustieto reagoi aiheeseen vuonna 2010 julkaisun ideakortin myötä, jossa huomiota kohdennettiin muun muassa perhekokoon, ruoanlaiton tilatarpeisiin sekä naisten ja miesten tilojen erotteluun muslimien kodeissa (Rakennustieto 2010). Kortin kirjoittaneen Hanna Dhalmannin kaupunkimaantieteen väitöstutkimus tarkasteli myös somalien ja venäläisten asumistavoiteita etnisen segregatiokehityksen valossa (Dhalmann 2011). Michail Galanakis (2008) oli väitöstutkimuksessaan tarkastellut eri ihmisryhmien välisiä suhteita julkisen kaupunkitilan näkökulmasta Helsingin rautatieaseman ja Ateenan Omonia Square aukion tapausten kautta. Arkkitehtuurin ja asuntosuunnittelun puolella nämä avaukset jäivät kuitenkin pääosin vaille vastineita. Lisäksi tutkimuksen alkuvaiheessa eri toimijoiden kanssa käydyissä keskusteluissa muodostui vaikutelma, että arkkitehtuurin alalla suomalaista suunnittelua ja asumisen kulttuuria pidettiin yleisesti korkeatasoisena ja tavoitteiltaan ja ratkaisuiltaan kaikille sopivana. Miksipä näihin meidän korkealaatuisiin toimintatapoihimme pitäisi tuoda jotain heikompien standardien mukaisia ratkaisuja?

Oman tutkimukseni kohdentamisen osalta tuntui, että olisi tarpeen löytää sekä perusteluja, *miksi* arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen asuntojen ja asuinalueiden suunnittelussa on tärkeää, että näkökulmia siihen, *miten* tätä monimuotoisuutta voidaan ottaa huomioon. Nämä pohdinnat muodostivat lähtöpisteen tutkimuksen hermeneuttiselle tarkastelulle ja siihen liittyvälle edellä mainitulle kohtaamis- ja kohtaamistiloja koskevan ennakkokäsityksen muodostumiselle. Ajattelin, että yhtäältä asumisen kulttuureihin sisältyy tekijöitä, jotka muodostavat eroja ihmisten asumisen tarpeiden toteuttamisen mahdollisuuksiin ja aiheuttavat epätasa-arvoisuutta lähtökohtaisesti *kaikille* soveltuvaksi tarkoitetun suomalaisen asuinympäristön käyttöön. Toisaalta kulttuurit eivät ole kuitenkaan pysyviä, vaan kohtaamisten kautta erilaiset toimintatavat kerrostuvat ja saavat vaikutteita toisiltaan. Lisäksi lähdin liikkeelle ajatuksesta, että nostamalla asumiseen liittyviä eroja tarkasteluun voisin tunnistaa myös yleisemmällä tasolla asumiseen liittyviä kulttuurisia tekijöitä eli sitä, että kaikki asumisen tarpeiden toteuttamisen edellytykset asuinympäristössä eivät ole luonteeltaan fyysisiä, toiminnallisia tai mitattavissa olevia, vaan asumisen käytäntöihin liittyy myös toisenlainen, ei-mitattavissa oleva merkitysten ulottuvuus.

2.2 Tutkimuksen ensimmäisten kohdealueiden valinta

Tutkimukselle sopivia kohdealueita kartoittaessani lähiöt, joilla maahanmuuttajataustaisen väestön osuus oli kasvussa, tuntuivat luontevilta sekä arjen kulttuurisen monimuotoisuuden että asumisympäristön kehittämisenäkökulmien kannalta. Espoon Suvela oli noussut esiin kaupungin virkamiesten kanssa käymissäni alustavissa keskusteluissa. Suvela oli ollut jo aiemmin kaupunkikehittämisen ja -tutkimuksen kohteena (Hirvonen 2011; Nupponen & Norvasuo 2013; Norvasuo 2013), ja alueella oli käynnistymässä merkittäviä uudistushankkeita. Espoon väestötilastoissa Suvela erottui selvänä maahanmuuttajien keskittymänä (Hirvonen 2011). Toisaalta julkisen keskustelun kautta mielenkiinto kohdistui myös Turun Varissuolle. Varissuolle ei ollut toistaiseksi kohdennettu vastaavassa määrin kaupunkikehittämissankkeita kuin Suvelaan, mutta aluetta oli tarkasteltu tutkimuksissa monikulttuurisuuden ja sosiaalisen eriytymisen kannalta (Juntunen 2012; Rasinkangas 2013).

Alueita yhdistivät maahanmuuttajaväestön lisäksi niiden rakentamisajankohta 1960- ja 70-lukujen taitteen teollisen lähiörakentamisen kiivaina vuosina sekä ajankohdalle tyypillinen kerrostalovaltainen asuntotuotanto. Molempien alueiden rakentamisen alkuvaiheet pohjautuivat avoimiin arkkitehtikilpailuihin, joissa alueiden sosiaalisia ominaisuuksia oli tutkittu varsin innostuneesti. Seuraavissa katkelmissa

voittaneista ehdotuksista alueiden tulevaa sosiaalista elämää hahmotettiin aluerakenteen ratkaisujen kautta varsin ideologisessa hengessä.

Inhimillisille ja sosiaalisille tekijöille on pantava perustavaa laatua oleva paino, ennen kuin ehdotettua kaupunkirakennetta voidaan pitää oikeaan osuneena. Tällöin ei riitä, että on otettu huomioon ihmisen tavanmukaiset sosiaaliset ja biologiset tarpeet, ja että asiallisesta liikenteen järjestelystä on huolehdittu, vaan jokaisen tulisi pystyä näkemään ja ymmärtämään rakennetun tilan ja liikenteen suhteissa vallitseva logiikka. Samalla ratkaisun tulisi pystyä tyydyttämään jokaisen yksilön niin hyvin omissa oloissa olemisen kuin inhimillisten kontaktien tarve, koska ne ovat ensiarvoisia inhimillisiä tarpeita, joita ei saa kieltää. Tilankäyttö on siis jäsenneltävä tavalta, joka on harmonisessa suhteessa inhimillisiin tarpeisiin ja yksilöön. Konemainen ehdotus, olipa se toiminnallisesti ja liikenteellisesti miten virheetön tahansa, ei edusta Espoole edullista ratkaisua; hyvän ratkaisun on pystyttävä luomaan välittömästi ja selvästi aistittava kuva tilankäytöstä ja tämän suomista inhimillisistä kontakteista.

(Yhteenveto Espoon keskustakilpailun palkintolautakunnan arvosteluperiaatteista, Arkkitehtuurikilpailuja 1967:8)

Kilpailun tarkoituksena on ollut viihtyisän ja ihmismyönteisen asuntoalueen syntymiseen tähtäävän, sosiaalisesti ja teknillisesti korkeatasoisen, taloudellisesti perustellun asemakaavaluonnoksen aikaansaaminen.

(Kilpailun tavoite, Varissuon asemakaavakilpailu, Arkkitehturikilpailuja 1973:1)

Molempien alueiden kohdalla toteutunut sosiaalinen vuokra-asuntotuotanto oli painottunutta, mikä vaikutti paitsi sosioekonomisen huono-osaisuuden kasaantumiseen tiettyihin rakennuksiin ja kortteleihin, myös alueille jo alkuvuosina muodostuneisiin pahamaineisen lähiön ja myöhemmin maahanmuuttajalähiön mielikuviiin, jotka toistuivat niin mediakeskusteluissa, tutkimusraporteissa kuin asukkaiden puheissakin.

Suvelan asukasluku vuonna 2010 oli 11 331 henkeä (Hirvonen 2011), ja se on Espoon pienalueista suurin. Suvelan alueen sosioekonominen eriytyminen on näkyvissä jo aiempien vuosikymmenten tilastoissa. Vuoden 1980 Suvelan pienalue luettiin vuokralla asuvien lapsiperheiden aluetyyppiin, vuonna 1990 luokitus oli siirtynyt varattomien lapsiperheiden aluetyyppiin ja vuoden 2000 muuttuneessa aluetyypityksessä Suvela esiintyi huono-osaisten alueena (Paakko 2003). Pääkaupunkiseudun kaupunkien välisessä vertailussa Espoo näyttäytyi Helsinkiin tai Vantaaseen verrattuna sosiaalisesti tasapainoisempana. Kaupungin yleiskuvasta erottui kuitenkin selvä muita alueita huono-osaisempien alueiden ryhmä. Alueita luonnehtivat suuri vuokra-asumisen, yksinasuvien ja yksinhuoltajien osuus sekä vähävaraisuus suhteessa muihin Espoon alueisiin (em.) Vuoden 2009 tilastoissa Suvelan asuntokannasta 42 prosenttia oli ARA-vuokra-asuntoja ja yhdeksän prosenttia muita vuokra-asuntoja. Omistus-asuntojen osuus oli 36 prosenttia. 2000-luvun alussa myös maahanmuuttajien osuus

oli alkanut nousta tilastoissa. Vielä vuonna 1999 Suvelassa asui 800 vieraskielistä, vuoden 2010 alussa heitä oli 2 531 henkeä eli 22,3 prosenttia alueen väestöstä. Ikäryhmien osalta Suvela näyttäytyi kuitenkin muihin Espoon alueisiin nähden nuorempana, 15–24-vuotiaiden osuus oli Espoon keskiarvoja suurempi ja eläkeikäisten puolestaan keskiarvoja pienempi. Sosioekonomisesti tarkasteltuna Suvelassa asui suhteellisesti vähemmän korkeakoulutettuja (8 %) ja enemmän ilman tutkintoa olevia (41 %) kuin Espoossa tai pääkaupunkiseudulla. Työttömien osuus Suvelassa (8,2 %) oli selvästi muuta Espoota (4,7 %) ja Helsinkiä (6,1 %) korkeampi. (Hirvonen 2011.)

Varissuolla, joka on Turun suurin lähiö, asui vuoden 1999 lopussa 9 301 henkeä (Turun kaupunki 2001). Toisin kuin Suvelassa, omistusasuntojen osuus Varissuon asuntokannasta oli varsin suuri, 49 prosenttia. Vuonna 1999 Turun Vuokratalojen hallinnassa asuinrakennuksista oli 23 prosenttia. Alueen ikärakenne oli muita Turun lähiöitä vanhempaa. Suurin ikäryhmä oli keski-ikäiset (45–54-vuotiaat), joiden osuus oli 21 prosenttia. Työttömyysaste vuonna 1999 oli Turun työttömyysilastojen kärjessä (26 %). Vuoden 1997 tilastojen mukaan Varissuon asukkaista lähes puolet oli vain perusasteen suorittaneita, ja korkea-asteen suorittaneita oli 14,1 prosenttia asukkaista. (Turun kaupunki 2001.) Myös Varissuolla maahanmuuttajien osuus oli kasvanut 2000-luvun aikana. Vuonna 2002 vieraskielisiä Varissuon asukkaista oli 1 906 henkeä (21,2 %) ja vuonna 2011 jo 3 295 henkeä eli 38 prosenttia alueen väestöstä (Salminen 2012).

Nämä tutkimuksen alkuvaiheessa käytössäni olleet tilastot Varissuon ja Suvelan väestöstä eivät ole keskenään vertailukelpoisia vaihtelevien otantavuosien takia. Esimerkiksi työttömyyslukuihin vaikuttaa paljon Suomen yleinen työttömyystilanne ja maahanmuuttajien osuuteen yleisesti kasvussa ollut Suomeen kohdistunut muuttoliike. Tilastotiedot muodostavat kuitenkin kokonaiskuvaa alueiden erityispiirteistä ja kehityksestä: molemmat alueet ovat erottuneet jo pidemmällä aikavälillä kaupungeissaan muihin alueisiin verrattuna huono-osaisempina. Maahanmuuton lisääntyessä ne ovat alkaneet erottumaan vahvemmin myös maahanmuuttajaväestönsä pohjalta. Kehitys on jatkunut myös tutkimuksen aikana. Helsingin Sanomat uutisoi vuonna 2020 Varissuon olevan Suomen monikulttuurisimpia lähiöitä maahanmuuttajien ja heidän perheenjäsenten osuuden ollessa lähes puolet alueen asukkaista (Helsingin Sanomat 2020). Vastaavasti Espoossa vuonna 2022 vieraskielisten osuus Suvelan asukkaista oli jo 49 prosenttia (Tilastokeskus 2023). Toteutunut sosioekonominen ja etninen eriytyminen sekä alueisiin sitkeästi liittyneet mielikuvat (ks. Roivainen 1999; Junnilainen 2019, 9–10; Ilmonen 2016a) muodostivat lähtökohdan, jonka vaikutukset suunniteltuihin ja toteutettuihin uudistuksiin tulivat tutkimuksen aikana vahvasti esiin.

Kuva 1. Kirstintien taideseinä Suvelassa kesäkuussa 2011. Graffitissa vaatimuksena "Stop racism".

Kuva 2. "Tuntemattomalla kielellä" kirjoitettu teksti varissuolaisen kerrostalon seinässä maaliskuussa 2013. Kyseessä on alueen monikulttuurisuudesta kertovan suomalais-senegalilaisen yhteisötaiteen projektin tuotos (Rättyä 2004).

2.3 Tietolähteitä Suvelassa ja Varissuolla

Kuvaan seuraavaksi tutkimuksen alkuvaiheessa toteutunutta tiedon keräämistä Suvelan ja Varissuon alueilla, joka muodosti tutkimuksen hermeneuttisen tarkastelun kronologisesti edenneiden kehien ensimmäisen aihealuetta kartoittavan vaiheen. Sen aikana olin vielä tietämätön siitä mihin tutkimuksen myöhemmät vaiheet kohdentuisivat tai mitä muita menetelmiä tulisin tutkimuksessa käyttämään. Lähtökohtanani oli kuitenkin hypoteesi siitä, että asuinalueen tilat ja niissä toteutuvat kohtaamiset ovat olennainen osa kulttuurisesti monimuotoisen alueen arkea. Perehtyäkseni hypoteesin aihepiiriin käyttämiini tutkimusmenetelmiin lukeutui muun muassa kaupungin viranhaltijoiden, suunnittelijoiden, rakennuttajien sekä alueen asukkaiden ja toimijoiden haastatteluja, työpajojen järjestämistä ja työpajoihin osallistumista sekä kaupunkikehityshankkeeseen kohdentuva tapaustutkimus.

Espoon Suvelassa käynnistyi vuonna 2011 Suvelan Onni -niminen kaupunkikehityshanke, jonka lähtökohtana oli uudistaa kaupungin vuokrataloyhtiön omistuksessa olevien vuokrakerrostalojen suurkortteli (hankkeen sisällöstä tarkemmin aluvussa 2.4). Käynnistin tämän hankkeen tarkastelun osana tutkimusta kaupungin viranhaltijoiden ehdotuksesta. Kyseessä oli heidän mukaansa kortteli, jossa kulttuurinen monimuotoisuus oli vahvasti esillä. Suvelan ohella toteutin haastattelu- ja työpajamuotoista tiedon keräämistä myös Varissuolla. Aluksi aikomukseni oli tarkastella molempien alueiden asukkaiden yhteistiloihin liittyviä tarpeita ja tutkia niiden toteutumisen edellytyksiä alueille kohdistuvissa suunnitteluprosesseissa ja suunnitelmissa tapauksia vertailevalla otteella (Laine & Peltonen 2007, 93). Suvelan Onni -hankkeen lisäksi Turun asemakaavoituksen ja kaupungin vuokrataloyhtiön toimijat antoivat tietoa Varissuolla toteutetuista vuokratalokiinteistöjen remonteista ja alueelle suunnitellusta raitiotielinjauksesta, jonka odotettiin tuottavan tulevaisuudessa täydennysrakentamista ja muita muutoksia alueen rakenteeseen. Alkuvaiheen jälkeen kävi kuitenkin ilmi, että vaikka alueet olivat kehityshistorian ja lähtötilanteen osalta hyvin vertailukelpoisia, tutkimuksen tarkasteluajana niihin kohdistuvat muutokset olivat kuitenkin epäsymmetrisessä tilanteessa. Suvelan alueella käynnistyvät muutokset – Suvelan Onni -hankkeen lisäksi Suvelan kappelin rakentaminen ja asukaspuiston muutos – muokkasivat merkittävästi alueen materiaalista ja sosiaalista tilaa. Turussa Varissuon tulevaisuuden kehitysnäkymät oli puolestaan liitetty vielä valmistelussa olevan raitiotien toteuttamiseen. Alueella ei ollut tutkimuksen aikana tarjolla vastaavan kaltaisia muutoshankkeita, joita olisi voinut tarkastella tapauksina. Tämän epäsymmetrisen tilanteen takia toteutin tiedon keräämistä alueiden kehityshistoriasta ja

nykytilanteesta molemmilla alueilla, mutta suunnitteluhankkeisiin syventymisen osalta tutkimus keskittyi Suvelaan.

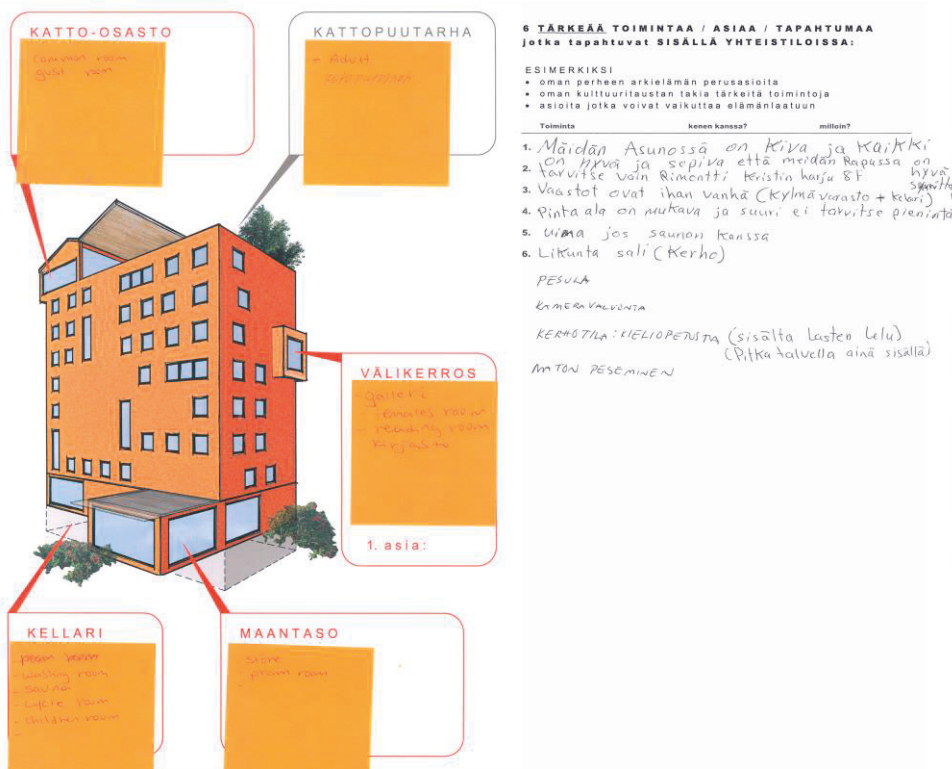
Asukkaiden tarpeiden ja suunnittelun tarjoamien mahdollisuuksien rinnastamiseksi toteutettu tiedon kerääminen jakaantui yhtäältä kaupungin viranhaltijoiden, vuokrataloyhtiöiden edustajien, hankkeissa toimivien suunnittelijoiden sekä alueen järjestösektorin toimijoiden haastatteluihin ja toisaalta asukkaiden parissa toteutettuihin työpajoihin¹. Kaupunkien organisaatioista haastateltaviksi valikoituivat ne henkilöt, jotka toimivat aktiivisesti alueilla: alueille nimetyt kaupunkisuunnittelun vastuuhenkilöt ja muutoshankkeissa toimivat henkilöt. Alueen järjestösektorin osalta lähestyin puolestaan niitä tahoja, jotka toimivat erityisesti maahanmuuttajaväestön parissa. Muutostilanteen erojen ja käynnissä olevan kehityshankkeen takia myös toteuttamani haastattelut alueilla saivat Suvelassa vahvemman painotuksen (Suvelassa 23 haastattelua / Varissuolla kuusi haastattelua). Haastatteluista osa oli puolistrukturoituja teemahaastatteluja (Eskola & Vastamäki 2001, 26). Olin laatinut niitä varten listan keskusteltavista teemoista, mutta annoin haastateltavien johdattaa keskustelua myös muihin aiheisiin. Keskusteluteemat keskittyivät yhtäältä haastateltavan omaan tehtäväkenttään, siihen, miten he näkivät alueen kehitystilanteen ja miten asumisen monikulttuurisuus vaikutti näihin, ja toisaalta myös heidän subjektiivisiin käsityksiinsä asumisesta. Osittain haastattelut liittyvät erityisesti johonkin tapauksen ajankohtaiseen vaiheeseen, ja tällöin ne olivat tilannelähtöisesti vapaamuotoisia. Viidessä haastattelussa osallistujia kaksi tai kolme henkilöä, muut olivat yksilöhaastatteluja.

Haastattelujen lisäksi Suvelassa seurasin paikalle kutsuttuna myös hankkeen asemakaavamuutoksen suunnittelukokouksia kahdessa eri vaiheessa, vuosina 2011–2012 maankäytön luonnosten aikana (kolme projektikokousta ja yksi suunnittelutapaaminen) ja vuosina 2015–2016 kaavamuutoksen (neljä ohjausryhmän kokousta) ja korttelisuunnitelman vaiheessa (kolme kokousta ja yksi suunnittelutapaaminen), sekä näiden välissä vuonna 2013 järjestettyjen kehittämiskokouksen ja asukastilaisuuden muodossa. Hankkeen toteutussuunnitteluvaiheessa vuonna 2019 haastattelin uudelleen hankkeen toteuttajia. Vuonna 2022 rakennusten valmistuessa pääsin myös tutustumaan toteutuneisiin rakennuksiin. Palaan tähän alaluvussa 7.4 Jälkikirjoitus Suvelasta.

Asukkaiden osallistamisen osalta tavoitteenani oli kuulla alueiden maahanmuuttajataustaisen väestön näkemyksiä asumiseen, alueisiin ja niiden kehittämiseen. Vuosien 2013–2014 aikana toteutin molemmilla alueilla työpajoja maahanmuuttajataustaisille asukkaille ja koululaisille. Keskustelujen herätteenä tilaisuuksissa toimi tarkoitusta varten kehittämäni yhteistilojen suunnittelupeli, jonka tavoitteena oli suunnata

¹. Tutkimuksessa haastateltujen henkilötiedot on anonymisoitu.

huomiota alueiden nykytilanteen realiteeteista, kuten käytettävissä olevista tiloista tai niiden puutteesta, kohti tulevaisuuden ideointia (Vaajakallio & Mattelmäki 2014, 65). Pelin säännöt olivat itsessään melko vapaamuotoiset. Yleisemmin tavoitteena oli keskusteluttaa asukkaita heidän arkielämänsä tarpeista ja toiveista ja siitä, miten ne voisivat toteutua asuinalueella. Peliin sisältyi pelilautaa, jossa eri joukkueita varten oli erilliset kerrostalot, joiden maantasossa, välikerroksissa ja kattotasolla sijaitseviin yhteistiloihin sekä piha-alueelle joukkueet saivat esittää eri toimintoja (kuva 3). Lisäksi peliin sisältyi joukkueiden yhteinen korttelitalo, jonka toiminnoista piti keskustella joukkueiden välillä. Joukkueille annettiin myös listat, joihin heidän tehtävänä oli nimetä vapaasti yhtäältä tärkeäksi ja toisaalta kivoiksi koettuja sisällä tai ulkona tehtäviä asioita.

Kuva 3. Esimerkki suunnittelupelin aineistosta.

Suurimmaksi haasteeksi pelin toteuttamiselle suunnittelussa muodossaan muodostui riittävän kokoisten ryhmien kokoon saaminen. Tilanteissa, joissa osallistujia oli vähän, ei esimerkiksi joukkueisiin jakautuminen ollut mahdollista ja peliä pystyi

käyttämään vain sovelletusti. Parhaiten riittävän ryhmän kokoaminen onnistui alueiden kouluissa toteutetuissa tilaisuuksissa (Suvelan ympäristössä 1 kpl, osallistujia 19; Varissuolla 1 kpl, osallistujia 17), joissa peli toteutettiin yläluokan kuvaamataidon tunneilla.² Aikuisille järjestetyt suunnittelupelitalaisuudet järjestettiin Suvelan läheisellä kansainvälisellä kohtaamispaikalla (1 kpl, osallistujia 10) ja kirjastolla (1 kpl, osallistujia 1) ja Varissuolla monikulttuurisen yhdistyksen tiloissa (2 kpl, osallistujia 2+4).

Ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen etiikan kannalta tiedottaminen ja tietoon perustuva suostumus ovat keskeisiä lähtökohtia. Kouluissa järjestettyjen tilaisuuksien osalta oppilaiden vanhemmille lähetettiin tiedotteet tutkimuksesta ja kyseisistä suunnittelupelitalaisuuksista koulujen käyttämän tiedotuskanavan kautta. Aikuisille suunnattujen tilaisuuksien tiedotteet ja kutsut jaettiin puolestaan kyseisten toimipaikkojen organisaation välittämänä tai suoraan sähköpostitse saamieni yhteystietojen kautta. Tilaisuuksissa käytetty kieli oli suomi, mutta olin laatinut suunnittelupelin aineistot myös englanninkielisinä. Missään näistä tilaisuuksista ei kerätty osallistujien henkilötietoja tai kysytty tietoa heidän etnisestä taustastaan. Perusteena tälle valinnalle oli epäilykseni siitä, että yhteisen kielen puuttuessa en pystyisi kertomaan riittävän selvästi tietojen antamisen vapaaehtoisuudesta ja tietojen käytöstä vain tutkimustarkoituksessa. Samasta syystä aikuisille suunnattuja tilaisuuksia ei äänitetty tai kuvattu. Sen sijaan kirjasin tilaisuuksien jälkeen itselleni muistiinpanot keskusteluista, ja lisäksi käyttööni jäi suunnittelupelilaudat, joihin osallistujat olivat kirjanneet itse tai avustuksellani toiveitaan. Koulujen tilaisuuksien odotetusti suuremman osallistujamäärän takia vastaavan muistiinpanojen kirjaamisen mahdollisuudet olisivat olleet kuitenkin heikot, joten kuvaamisen menetelmistä sovittiin opettajien kanssa. Kuvaamista varten oppilaiden vanhemmilta pyydettiin suostumukset. Lisäksi oppilaille kerrottiin, että he saivat halutessaan kieltäytyä kuvauksesta. Nämä tietoiset rajoitteet aineiston keräämisessä eivät olleet nähdäkseni kuitenkaan erityisen ongelmallisia tutkimuksen kannalta. Tavoitteenani ei ollut tarkastella osallistujien tarpeita ensisijaisesti kansallisuuskohtaisesti, vaan enemmän erilaisia kulttuuritaustoja omaavien asukkaiden kohtaamisten näkökulmasta. Osa aikuisista osallistujista toi kuitenkin itse esiin sen, mistä maasta he olivat lähtöisin, ja aikuisten osallistujien osalta pystyin muun muassa kielitaidon perusteella päättelemään, että he olivat kaikki maahanmuuttajataustaisia ja lähtöisin muun muassa Afrikan, Lähi- ja Kaukoidän sekä entisen Neuvostoliiton alueilta. Koululaiset osoittivat puolestaan niin sanottua ”värisokeutta”, eli heidän

² Toisessa koulussa oppilaat toteuttivat kahden tunnin pelisession jälkeen myös jatkotehtävinä perspektiivipiirroksia jostain pelissä suunnitellusta yhteistilasta. Lisäksi he mallinsivat ja tekivät animaatiot toiveidensa pihasta.

keskusteluissaan perheiden etnisyyteen tai lähtömaahan liittyvät tekijät eivät tulleet lainkaan esiin.

Espoon työpajojen alustuksessa kerroin, että Suvelan alueelle on tulossa isoja muutoksia, mistä osallistujat vaikuttivat olevan jo ennestään tietoisia. Pysin painottamaan, että pelin ajatuksena ei ollut kuitenkaan sitoa ideoita näihin uudistuksiin. Varrisuon työpajojen osalta vastaavaa suunnittelussa olevien muutosten lähtökohtaa ei ollut puolestaan tarjolla. Vaikka suunnittelupelin perusajatuksena oli keskustella tulevaisuuden asuinalueen kerrostalojen yhteistiloja koskevista näkemyksistä enemmän ideatasolla ilman selvää paikkasidonnaisuutta, osallistujat liittivät kokemuksiaan ja tulevaisuuden odotuksiaan kuitenkin selvästi elettyyn ympäristöön sekä siihen liittyviin puutteisiin, toiveisiin ja pelkoihin. Suunnittelupelin aikana käydyt keskustelut osoittautuivatkin kiinnostavammaksi aineistoksi kuin pelilaudalle koostetut kirjaukset. Ne täydensivät ensimmäisen vaiheen muilla menetelmillä kerättyjä aineistoja erityisesti eri ikäisten ja erilaista kulttuuritaustaa omaavien asukkaiden kannalta (ensimmäisen vaiheen analyysitavasta ks. alaluku 2.5).

Samaan aikaan omien työpajajonnettelujeni kanssa Suvelassa oli meneillään myös Asuinalueiden kehittämisohjelmaan vuosina 2013–2015 liittyvä Laurea-ammattikorkeakoulun tutkimushanke ”Välittävät Valittavat Verkostot” (Lund & Juujärvi 2016; Juujärvi 2016). Hankkeen tutkijat, jotka keräsivät osallistujia työpajoihinsa niin sanotulla lumipallo-otannalla, olivat saaneet yhteystietoni aiemmilta haastateltavilta ja haastattelivat minua yhtenä alueen toimijoista vuoden 2014 alussa. Tätä kautta päädyin osallistumaan hankkeen työpajoihin ja myös organisoimaan niiden asumista ja jaettuja tiloja käsitteleviä osuuksia. Aiemmat suunnittelupelityöpajat olivat osoittaneet hankaluuden, jonka etenkin ilman isomman hankkeen tukea toimiva yksittäinen tutkija kohtaa yrittäessään kutsua kokoon tarvitsemiaan informanteja. Vaikka kutsut herättivät yleistä kiinnostusta, osallistuminen voi tarkoittaa, että osallistujan on valittava paikalle tuleminen mahdollisesti jonkun muun aktiviteetin tai arjen toiminnon sijasta (osallisuuden resurssien eroista ks. Luhtakallio & Mustranta 2017, 46). Koulujen oppitunnit tarjosivat tähän haasteeseen yhden ratkaisun, mutta aikuisille suunnattujen työpajojen osalta osallistujien kokoaminen oli hyvin vaikeaa. Tässä tilanteessa Laurean tutkimushankkeen organisoimat työpajat tarjosivat hakemaani keskustuspintaa laajempaan otantaan asukkaita. Oman aktiivisen osallisuuteni kautta sain työpajojen muiden aiheiden ohella käsitteilyyn tutkimukseni kannalta kiinnostavia kysymyksiä.

Vuonna 2014 osallistuin kolmeen Laurean työpajasarjan neljästä tilaisuudesta, joissa yhtenä osuutena käsitelimme asumisen kehittämisideoita vetämässäni keskusteluryhmässä (Lund & Juujärvi 2016). Näissä keskusteluissa suomalaistaustaiset ja

maahanmuuttajataustaiset osallistajat (7–23 osallistujaa) keskustelivat muun muassa yhteisöllisen asumisen mahdollisuuksista ja nostivat esiin kerrostalomuotoiseen monisukupolviseen asumiseen liittyviä toiveita. Järjestimme aiheen puitteissa vielä erillisen keskustelutilaisuuden asukkaiden ja kaupungin virkamiesten kesken, johon osallistui kaksi tutkijaa, kuusi alueen kehittämisen parissa työskentelevää viranhaltijaa ja kuusi alueen asukasta tai toimijaa. Vuonna 2015 osallistuin Laurean järjestämien yhteisöpajojen sarjasta (5 kpl) kolmeen tilaisuuteen. Yhteisöpajoissa osallistujina oli sekä alueen asukkaita että kaupungin eri sektoreiden toimijoita (Juujärvi 2016). Yhteisöpajojen ideoinnin pohjalta päädyin lisäksi mukaan organisoimaan Entreszen kauppakeskuksessa järjestettyä kahden viikon mittaista Asukastalo Tuunaamo pop-up-tapahtumatilaa. Järjestin sen yhteydessä toteutetut tilakävelyt seudun julkisiin ja puolijulkisiin jaettuihin tiloihin ja myöhemmin koordinoin ja toteutin aineistoja Tuunaamon ja tilakävelyiden tuloksista kertovaan Espoon leikekirja -näyttelyyn Entressessä (ks. Juujärvi 2016; tilakävelyistä ja näyttelystä hieman lisää alaluvussa 2.5). Tutkimuksen myöhemmissä vaiheissa nämä tilakävelyt toimivat mallina, jota sovelsin tutkimusartikkeleiden metodien kehittämisessä (ks. alaluku 5.4).

2.4 Suvelan Onni -hanke tutkimuskohteena

Suvelan Onni -asemakaavahanke käynnistyi maankäytön luonnosten suunnitteluvaiheella loppuvuodesta 2011. Olin mukana seuraamassa hankkeen projektikokouksia toisesta kokouksesta 21.12.2011 alkaen. Osallistumisestani oli sovittu kaupungin osapuolien kanssa, ja olin paikalla eri tilaisuuksissa heidän kutsustaan. Ensimmäisessä kokouksessa esittelin osapuolille tutkimustani, sen tavoitteita ja sitä, miten asemakaavahanke toimisi osana tutkimuksen aineistoa. Tämän jälkeen läpi hankkeen kokoukset ja niiden yhteydessä käydyt keskustelut toimivat osana tutkimuksen vuorovaikutteista etnografista kenttätyötä ja suhteen muodostamista kenttään (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014; Kuula 2001, 208). Käytännössä istuin kokouspöydän äärellä pääosin hiljaa ja kirjasin vihkoon käsin eri osapuolien keskusteluja. Muistiinpanojen lisäksi käyttööni toimitettiin myös kokousten viralliset pöytäkirjat ja kokouksissa käsitelty suunnitteluaineisto.

Ensimmäisessä kokouksessa, jota olin seuraamassa, käytiin läpi keskeiset tavoitteet ongelmaksi määritetyn vuokra-asuntopainottuneisuuden purkamisesta ja monipuolistamisesta sekä konsulttien laatimat ensimmäiset kolme luonnosvaihtoehtoa. Suunnittelualueella sijaitsi neljä kaupungin vuokratyöyhtiön kiinteistöä ja kaksi opiskelija-asuntoyhtiön kiinteistöä. Suunnittelijoiden käyttöön toimitettujen aineistojen

mukaan kiinteistöissä oli yhteensä 361 asuntoa ja 857 asukasta. Kaupungin vuokratalojen asukkaista 61 prosenttia oli syntyperältään suomalaisia. Osassa kiinteistöistä syntyperältään suomalaisten asukkaiden osuus oli tätä pienempi (42 %). Suvelan muussa asuntokannassa syntyperältään suomalaisten osuus oli tuolloin 77 prosenttia. Keskusteluissa hankkeen käynnistäneen vuokratiloyhtiön tavoitteeksi esitettiin korttelin asuntojakaumaan vaikuttaminen. Nykyisellään asunnot olivat kooltaan suurempia mitä heidän tyyppilliset asunnonhakijansa olivat hakemassa. Asuntojen keskimääräinen koko oli 67 neliötä, ja asunnoissa asui keskimäärin 2,3 henkilöä/asunto. Toisaalta tavoitteena oli myös vaikuttaa korttelin kokonaisuuteen tuomalla kaupungin vuokra-asuntojen rinnalle muuta asuntotuotantoa. Asemakaavamuutoksen tavoitteena oli lisätä korttelin rakennusoikeutta, ja hakea uudelle rakennusoikeudelle rakentajia, joka toteuttaisi kortteliin jotain muuta kuin tuettua asumista. Kaupungin vuokratalojen jäljelle jäävässä osuudessa asuntojen lukumäärä säilyisi alkuperäistä vastaavana, mutta ne olisivat keskipinta-alaltaan pienempiä.

Kaavamuutoksen tavoitteiden taustalla vaikuttivat alueella aiemmin tehdyt visiot Suvela-visio 2011 (WSP 2011) ja Espoon keskus Visio 2030 (helsinki-zürich 2011) sekä niitä edeltänyt Suvelan syke -klinikka (RAKLI 2010). Näissä Suvelan kehittämisenäkymiä oli määritetty ensin laajan asiantuntijatiimin ja sittemmin konsulttien vetämänä. Alueen ongelmaksi määritettiin väestörakenteen painottuminen maahanmuuttajiin, lähiympäristön koetut imago-ongelmat ja peruskorjaustarve. Ratkaisuja hahmotettiin puolestaan kiinteistöjen omistuksen ja palvelutarjonnan monipuolistamisen sekä rakentamisen konseptoinnin keinoin. Alueen asukkaiden toiveet olivat mukana Suvelan syke -klinikassa aiemmissa tutkimuksissa tehtyjen asukaskyselyiden kautta. Jo näissä esiin nostettiin alueen yhteisöllisyyden merkitystä viihtyisyyden kannalta, asukkaiden esiin tuomaa tarvetta yhteisöllisyyttä tukeville asukastiloille kuin myös tarvetta tiloissa tapahtuvan toiminnan vetäjälle (RAKLI 2010). Toisaalta loppuraportti painotti kestävän positiivisen muutoksen toteuttamista purkamisen ja täydennysrakentamisen sekä isojen näkyvien hankkeiden muodossa ja näihin liittyvän vision tarpeellisuutta (emt.). Suvelan syke -klinikan jälkeen konsulttien toteuttamissa visioissa Suvelan tulevaisuudennäkymiä hahmotettiin sekä osana Espoon keskuksen visiotyötä että erillisenä kokonaisuutena. Molemmissa visioissa esillä olevia teemoja olivat alueen imagon muutos ja identiteetin muodostaminen, Kirstintien tiivistäminen ja kaupungistaminen; kaupallisen, liikunnallisen ja kulttuurisen keskuksen muodostaminen (Suvelan sydän), asuntotarjonnan monipuolistaminen ja ”terve” väestökehitys; Espoon keskuksen ja Suvelan välisten yhteyksien parantaminen sekä rohkea ja laadukas uudentyyppisiä rakennustypologioita alueelle tuova kerrostalokortteleiden täydentäminen (helsinki-zürich 2011, WSP 2011).

Asemakaavamuutoksen suunnittelu eteni vuosien 2011–2012 aikana neljän projektikokouksen myötä kohti maankäytön luonnosten julkaisua 29.2.2012. Suunnitteluratkaisun keskeinen kaupunkikuvallinen idea oli tuolloin sekoitus vanhaa ja uutta. Uutena elementtinä korttelin reunoille rakennettaisiin yhtenäinen nauhamainen orgaanisen kaarevasti muotoutuva kerrostalorivistö. Sen sisäpuolella osa korttelin vanhoista rakennuksista säilyisi paikoin purettuna ja toisin paikoin korotettuna. Suunnitelmat esiteltiin Espoon kaupunginhallituksen elinkeino- ja kilpailukykyjaostolle syyskuussa 2012, jolloin päätöksenä oli kehoitus edetä kohti kaavamuutosta esitettyjen periaatteiden pohjalta. Tämän jälkeen asemakaavan valmistelu jatkui vuosien 2013–2014 aikana neljän ohjausryhmän kokouksen muodossa, joita olin mukana seuraamassa.

Espoon kaupunkisuunnittelukeskuksen toimijoiden puolelta ilmaistiin prosessin aikana huolta siitä, mitä korttelin nykyisille asukkaille käy muutoksen yhteydessä ja pystytäänkö heidän tarpeisiinsa vastaamaan sopivalla tavalla. Tämän asian nostamiseksi vahvemmin esiin kesällä 2013 kaupunkisuunnittelukeskuksen ja korttelissa toimivan järjestöhanke toimijoiden aloitteesta korttelin asukkaille järjestettiin kysely heidän asumisen toiveistaan. Kyselyyn saatiin vastauksia neljältätoista eri etnisen taustan omaavalta korttelin asukkaalta. Aiempien alueella toteutettujen kyselyjen tapaan tulokset antoivat kuvaa vastaajien kiintymyksestä Suvelaan ja siitä, miten alueen yhteisöllisyys koettiin tärkeäksi. Hyvinä ominaisuuksina listattiin muun muassa asuntojen koko, läheltä löytyvät palvelut, liikenneyhteydet ja moskeija sekä naapuristossa asuvat läheiset ja alueen yhteisöllisyys. Parannettavaa kerrottiin olevan asuntojen kunnossa, vierailuja rajoittavassa tilanpuutteessa (asukasmäärät asunnoissa vaihtelivat 1–11 henkilöön), pihassa ja kerhotilassa sekä alueella häiriönä koetussa juopuneiden käytöksessä.

Korttelissa toimiva järjestöhanke toimi muutenkin aktiivisena tekijänä sekä korttelin arjessa että sieltä kantautuvien näkökulmien esiin nostamisessa hankkeen suuntaan. Heidän vaikutuksestaan hankkeen osapuolille järjestettiin 2.9.2013 kokous Suvelan kehittämisestä. Kokouksen tavoitteena oli lisätä toimijoiden tietämystä Suvelan nykytilanteesta, asukkaista, verkostoyhteistyöstä, tutkimuksista ja tulevasta Suvelan Onni -projektista. Kokouksessa kuultiin alustuksia vuokratiloyhtiöltä, aluetta tarkastelleelta tutkijalta, kaupunkisuunnittelukeskuksesta, kaupungin hallinnosta, järjestöhankeesta, korttelin asukkaalta sekä minulta aluetta tarkastelevana väitöstutkijana. Esittelin kokoukselle edellä mainitun kyselytutkimuksen tuloksia sekä esimerkkejä monikulttuuristen alueiden kehittämisestä Malmöstä ja Birminghamista.

Lokakuussa 2013 Suvelassa Kirstin koululla järjestettiin asukastilaisuus tulevasta kaavamuutoksesta. Tuolloin muutosaluetta oli rajattu siten, että opiskelija-

asuntoyhtiön kiinteistöt jäivät muutoksen ulkopuolelle. Muilta osin suunnitelma noudatti maankäytön luonnosta. Espoon kaupunkisuunnittelun kanssa sovittiin, että asukkaiden tavoittamisen vahvistamiseksi alueella järjestettäisiin asukastilaisuutta alustava ennakkotilaisuus. Olin mukana järjestämässä tilaisuutta yhdessä järjestö-hankkeen toimijoiden kanssa. Tilaisuus pidettiin 8.10.2013 korttelin yhden kerrostalon kellarissa sijaitsevassa moskeijassa. Tavoitteena oli lähestyä asukkaita heidän omalla reviirollään, tiedottaa varsinaisen asukastilaisuuden merkityksestä ja madaltaa tällä tavalla osallistumisen kynnystä. Samalla asukkaat saivat tilaisuuden nostaa esiin heille tärkeitä kysymyksiä. Osa näistä käsitteli koettuja järjestyshäiriöitä ja yleisiä huollon ja ylläpidon puutteita. Toisaalta tuotiin esiin tarvetta isoille perheasunnoille. Näiden lisäksi keskeisenä huolenaiheena sekä ennakkotilaisuudessa että varsinaisessa asukastilaisuudessa asukkaat nostivat esiin sitä, miten heidän asumisensa alueella voi jatkua: joudutaanko muuttamaan pois, milloin muutto tapahtuu, ketä se koskee ja voiko palata omaan asuntoon. Suvelaan oli kiinnytty, siellä oli sukua, siellä oli lasten koulu eikä sieltä haluttu muuttaa pois. Vuokratyöyhtiön vastaus kysymykseen tässä vaiheessa oli, että kaikilta kysytään, mihin he haluavat muuttaa ja myös halutaanko muuttaa takaisin kortteliin.

Oletettu rakentamisen aloitusajankohta asukastilaisuuden aikaan oli vuonna 2016. Oletus osoittautui kuitenkin pian ennenaikaiseksi. Kortteliin ei löytynyt halukkaita rakennuttajia toteuttamaan kaavailtua ei-tuettua asumista. Rakennuttajien hakeminen viivästytti projektia ensin usealla vuodella ja johti lopulta päätelmään, että suunnitelmaa pitää muokata rakennuttajien houkuttelevuuden lisäämiseksi. Vuoden 2015 lopulla käynnistyi uusi suunnittelukierros, jonka lähtökohtana oli vanhojen ja uusien rakennusten yhdistelmän sijasta kaikkien vanhojen asuinrakennusten purkaminen muutosalueella. Lisäksi uusien rakennusten kaupunkikuvalliseksi ideaksi piti löytää jotain mikä näyttäytyisi rakennuttajille taloudellisesti aiempien suunnitelmien kaarevaa talonauhaa toteutuskelpoisempuna.

Kaavamuutoksen viimeisessä suunnitteluvaiheessa vuosina 2015–2016 järjestettiin vielä kolme projektikokousta, joihin osallistuin. Tämän lisäksi olin mukana arkkitehtitiimin sisäisissä suunnittelupalaverissa, sekä 3.2.2016 järjestetyssä lautakuntainfossa. Suunnittelun käynnistyessä uudelleen kaupungin asettamat tavoitteet korttelirakenteen uudelleen järjestämiseksi eivät olleet suunnittelijoiden näkökulmasta kovin selviä. Kortteliratkaisun toivottiin muun muassa tukevan yhteisöllisyyttä, mutta koska tarkastelun keinovalikoimaan sisältyi lähinnä erilaiset talotyyppologiat ja massoittelevaihtoehdot, yhteisöllisyyden tukemisen tarkoitus vaikutti epäselvältä. Arkkitehdit päätyivät laatimaan useita massoittelevaihtoehtoja, joihin kaupungin puolesta vastattiin omilla vastaehdotuksilla. Kysymys yhteisöllisyyden tukemisesta oli

kuitenkin tutkimukseni kannalta kiinnostava, joten tein esitetyistä vaihtoehtoista tarkastelun, jossa analysoin eri vaihtoehtojen rakennusten välistä tilaa Jan Gehlin (2010) näköyhteyksien pituuksiin liittyvän näkökulman sekä Oscar Newmanin (1972) julkisen, puolijulkisen ja yksityisen tilan hierarkioita tarkastelevan teorian pohjalta. Analyysiä hyödynnettiin korttelin eri massoitteluratkaisujen arvioinnissa, ja se esitettiin vaihtoehtoisten suunnitelmien ohessa myös kaupunkisuunnittelulautakunnalle helmikuussa 2016 (esitys liitteenä B). Kirjasin muistiinpanoihini kokouksen jälkeen: ”Tämän jälkeen voidaan selvästi sanoa että oma roolini tutkimuksessa on pysyvästi muuttunut – en ole enää seuraaja vaan osallistun ja vaikutan.” Toki tilanne oli käytännössä ollut näin jo aiemminkin kaupunkisuunnittelukeskuksen ja järjestöhankkeen toimijoiden kanssa muodostuneen yhteistyön osalta (yhteistyön merkityksestä etnografiassa Marcus 2014; Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014). Tutkimusaiheeni ja sen puitteissa tekemäni kenttätyön vuoksi minua pidettiin tietynlaisessa asiantuntija-asemassa, ja minulle kohdennettiin kysymyksiä. Asukastietoa keränneenä pidin myös tärkeänä, että kerron kuulemistani aluetta koskevista tarpeista suunnittelijoiden ja muiden osallisten suuntaan. Tästä syystä osallistuin jatkossa asemakaavan valmisteluun laatimalla kaupungin toimeksiannosta eriytymiskehitystä koskevaa kirjallisuutta ja alueen asukasnäkökulmia koostavan selosteliitteen *Asemakaavan muutoksen subde korttelin eriytymiskehitykseen*. Käsittelen hankkeen seuraamisen aikana muuttuneeseen rooliini liittyviä tutkimuksellisia ristiriitoja toisessa tutkimusartikkelissani.

2.5 Hermeneuttiseen tarkastelutapaan liittyneet menetelmät

Edellä kuvatun tiedon keräämisen ohessa tutkimuksen läpileikkaavana perustana on toiminut niin sanottuun hermeneuttiseen tarkastelutapaan liittyvät menetelmät. Viitataan tällä tapaan muodostaa ymmärrystä käsittelemällä empiirisistä aineistoista ja kirjallisuudesta nousevia huomioita rinnakkain, hakien eri aineistojen välistä koherenssia ja toisaalta huomioiden ristiriitaisuuksia ja vähitellen tarkentaen yleiseltä aihepiiriltä tasolta kohti tutkimusongelmien, tutkimuskysymysten ja tutkimuksen myöhempien tutkimusoperaatioiden määrittelyä (Gadamer 1957/2004, 26–28). Yhtenä keinona laajaan aihealueeseen tarvittavien temaattisten rajauksien muodostamisessa hyödynsin tutkimusseminaarien tarjoamaa mahdollisuutta käsitellä, esittää ja keskustella aiheesta eri näkökulmista. Alla on listattuna eri seminaareissa esittelemiäni tutkimukseen liittyviä avauksia.

NAAR The Nordic Association of Architectural Research Symposium 2010 Tampere: Cultural encounters in housing environment – Designing meeting spaces for a multicultural neighbourhood – tarkastelussa yksilön, yhteisön ja tilan väliset dynaamiset suhteet.

Kaupunkitutkimuksen päivät 2011 Tampere: Monikulttuurisen yhteiskunnan arkkitehtuuri – tarkastelussa toiseuden mahdollisuudet tai ulossulkemiset.

Atut 2011 Oulu: Cultural encounters in housing environment – suunnittelu tutkimuksen kohteena, tutkimusmenetelmänä ja tutkimuksen tavoiteltuina tuloksina – julkaistu vertaisarvioitu konferenssiartikkeli.

Kaupunkitutkimuksen päivät 2012 Helsinki: Image is everything: kuva – imago – mielikuva – tarkastelussa hyvän kaupungin ja pahamaineisen lähiön mielikuvien ja fyysisen kaupunkikuvan suhde.

Planning with Difference 2012 Tromsø: Meanings and reflections of multiculturalism in planning and design – monikulttuurisuus, post-monikulttuurisuus ja interkulttuurisuus käsitteinä ja suunnittelussa – vertaisarvioitu julkaisematon konferenssiartikkeli.

NSBB Nordic Urban and Housing Research Network 2012 Helsinki: Future visions in an ”immigrant suburb” – Suvelan alueen kehityshistoria ja tulevaisuuden suunnitelmat.

Atut 2012 Helsinki: Reflective design and dynamic multicultural everyday environment – monikulttuurisuus ja monimuotoisuustavoitteet ja -keinot tilassa ja sosiaalisissa suhteissa.

Atut 2013 Tampere: Dynaamisen kaupunkistrukturin ja kompakтикаupungin idea – Suvelan ja Varissuon lähiöiden suunnittelutavoitteet, toteutus ja tulevaisuuden kehitysnäkymät segregoituvassa kaupunkirakenteessa.

NSBB Nordic Urban and Housing Research Network 2013 Roskilde: Image of Utopian and Rational Neighborhood Units – Suvelan alueen rakenteen rakennettuja ja elettyjä merkityskerroksia.

Kaupunkitutkimuksen päivät 2014 Helsinki: Yksityisen ja julkisen kulttuurisia tulkin-toja – miten kulttuuritausta vaikuttaa käsitykseen yksityisestä tai julkisesta.

NMR 17th Nordic Migration Conference Copenhagen 2014: Right to a place? Looking for local immigrant population perspectives in a neighborhood regeneration project – artikkeli I on laadittu tämän konferenssipaperin pohjalta.

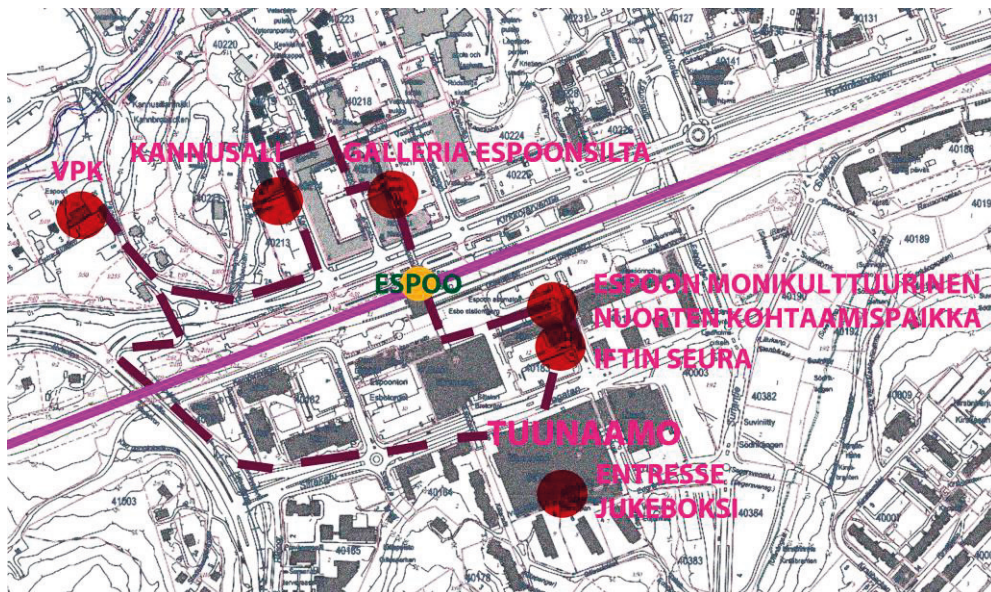
NAAR The Nordic Association of Architectural Research Symposium 2016 Stockholm: Observer, expert or activist – the challenges of researchers changing role in design research project - artikkeli II on laadittu tämän konferenssipaperin pohjalta.

Re-City 2017 Tampere: Integrated housing solution for intergenerational and intercultural population – siirtymä Suvelasta ja Varissuolta artikkelin III aihepiiriin.

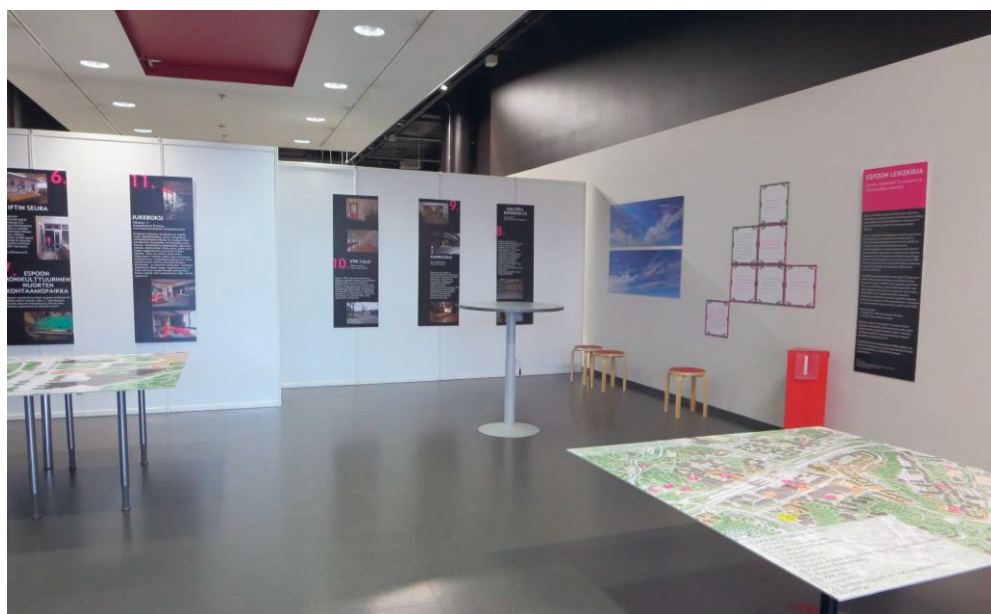
Lukeminen, kirjoittaminen, esittäminen, keskustelut ja niiden mahdollistama oppiminen ja uudelleen arviointi toimivat hermeneuttisen tutkimusotteen menetelminä (Gadamer 1959/2004, 31–33), joiden kautta pureduin vähitellen laajan ja aluksi epämääräiseltä vaikuttavan aihepiirin kerrostumiin ja hahmotin vähitellen, millaisista asioista monikulttuuristen alueiden asuin ympäristön suunnittelussa on pohjimmiltaan kyse. Till (2009, 164) yhdistää hermeneuttisen näkökulman postmodernin maailman epävarmuuksien käsittelemistä mahdollistavaan tulkitsevaan tiedon tuottamiseen, jonka hän näkee välttämättömänä arkkitehtuurin ammattikunnan uskottavuuden kannalta. Hänen mukaansa käsiteltäessä aiheita, joihin ei ole olemassa selviä oikeita tai vääriä vastauksia, vaan vääjäämättömiä eroja ja satunnaisuutta sekä merkittävää riippuvuutta arkkitehtuurin perinteisten materiaalisuuden ja tilan tietosisältöjen ulkopuolisista tekijöistä, hermeneuttinen tulkinta antaa mahdollisuuksia näiden tekijöiden tunnistamiselle ja tiedon kehittämiseksi niiden yhteydessä (emt.). Hermeneuttinen luenta pitää sisällään tekstin sisällön tulkitsemista, jolloin lukemisen lähestymistapa avaa uusia merkityksiä tekstin sisältöön (Harries 1997, 147). Omalla kohdallani tämä tulkinnallinen tarkastelu koostui eri tieteenalojen tekstien ja empiiristen havaintojen yhdistelmästä. Tarkastelin tapauksista keräämiäni empiiristen aineistojen ja teorian yhtymäkohtia ja muodostin samalla käsitystä eri tieteenalojen keskustelujen välisistä yhteyksistä ja tutkimuksen kannalta olennaisista yhteyksien puutteista. Vaikka empiiristen aineistojen kerääminen osallistamisen ja osallisuuden kautta oli luonteeltaan enemmän tunnustelevaa ja testaavaa kuin systemaattista, alueiden asukkaiden ja toimijoiden, erityisesti tiettyjen avainhenkilöiden, kanssa käydyt keskustelut toivat teoreettisen tiedon käsittelyyn hyödyllistä lisävaloa. Työn yhdeksi keskeiseksi metodiksi muodostui empiiristen havaintojen läpi suodatettuun monitieteiseen kirjalliskatsaukseen pohjautuva käsitteellisten työkalujen ja toimintasuositusten kehittäminen sekä suunnittelutoimintaa että suunnittelututkimusta varten.

Lisäksi yhtenä keskeisenä tulkitsevaan tarkasteluun liittyvänä menetelmänä on ollut käveleminen (ks. Shortell & Brown 2014, 8–11). Lainatakseni johdannon alussa siteeraamaani Rajantin (1999) ajatusta, vaikka näkökulmani tutkimusalueisiin on ulkopuolisen, kävelemisen kautta pystyin muodostamaan kaupunkiympäristöön jossain määrin asumisen kaltaista omakohtaista suhdetta. Jalkautuminen konkreettisesti osaksi alueiden elettyä ympäristöä, siellä kohdatut tilanteet, tehdyt havainnot ja niiden taltioiminen valokuvin ja kenttäpäiväkirjoin kertoivat alueiden materiaalisesta ja sosiaalisen tilan ominaisuuksista tavalla, jota suunnitelmien, karttojen tai kirjallisten aineistojen kautta ei voi saavuttaa (Carabelli 2014, 203). Michel de Certeau (1990/2013, 149) mukaan kävelemisen myötä erilliset paikat punoutuvat yhteen elävämällä tavalla, mihin kartoille piirretyt reitit pystyvä. Oma havaintoni oli, että

kävelemiseen liittyy vahva kehollinen ulottuvuus, jonka myötä ympäristön epämukavuudet, kuten kävelyreittien liukkaus ja epätasaisuudet, melu ja pöly, työmaiden aiheuttamat haitat, kylmyys tai kuumuus, muodostavat ruumiillista tietoa, joka tuottaa oman kerrostumansa tehtyihin havaintoihin. Samoin väsyminen ja paikkoihin sisältyvät mukavuudet ja virkistysmahdollisuudet, kuten penkki, jota kevätaurinko lämmittää, tai äänimaiseman vaihdos liikenteen huminasta lintujen lauluksi nousevat kävelemisen myötä esiin. Ruumiillinen tieto auttaa ymmärtämään muita kentältä tai muista aineistoista tehtyjä havaintoja (Aromaa & Tiili 2014, 276; tässä tutkimuksessa kehitetystä subjektiivisen kokemustiedon tulkitsemisen mallista enemmän alaluvussa 6.1.3). Koska tutkimuksen tarkastelun kohteena oli sekä fyysinen ympäristö että siihen keskeisellä tavalla liittyvä kokemuksen ulottuvuus, kävelemisen kautta kerätty ruumiillinen tieto mahdollisti kokemuksiin sisältyvän hiljaisen tiedon tarkastelua (Uotinen 2010, 87). Olen suorittanut kävelyjä ja havainnointia Suvelassa ja Varissuolla yksin (seitsemän havainnointikierrosta Suvelassa, kolme Varissuolla). Toisaalta etenkin Suvelassa olen tehnyt sitä eri yhteyksissä myös ryhmissä, jolloin menetelmään liittyy myös alueisiin liittyvät keskustelut (kuusi käyntiä Suvelassa, yksi Varissuolla). Näiden lisäksi Laurean tutkimushankkeeseen liittyen ryhmässä käveleminen sai organisoituneemman muodon järjestämiäni kolmen Espoon keskuksen alueen julkisiin ja puolijulkisiin tiloihin kohdentuneiden avoimien tilakävelyiden muodossa (vrt. *Gåtur*-metodi, Staffans 1994, 13; tai *walk-alongs*, Holgersson 2014). Olin suunnitellut ja sopinut kävelyt aiemmin Laurean työpajan yhteydessä kerättyjen tilatietojen pohjalta. Kävelyt toteutettiin osana kauppakeskus Entressessä Laurean hankkeen puitteissa järjestettyä Tuunaamo -tapahtumaa, ja kierrokset lähtivät liikkeelle Tuunaamosta (kuva 4). Tilakävelyiden kohteina oli 13 eri järjestösektorin, yhdistysten, kaupungin ja seurakunnan hallinnoimaa matalan kynnyksen kohtaamis- ja toimintapaikkaa. Kävelyt videoitiin Laurean toimesta, itse taltioin kävelyitä valokuvaamalla. Myöhemmin järjestimme Laurean tutkijoiden kanssa valokuvista ja kävelyiden havainnoista Espoon Leikekirja -näyttelyn Entressen kauppakeskukseen (kuva 5), mikä mahdollisti edelleen tehtyjen havaintojen reflektoinnin myös laajemman yleisön kesken (Aromaa & Tiili 2014, 275). Suvelan ja Varissuon lisäksi käveleminen jatkui myös artikkeleiden III ja IV osalta. Tästä lisää alaluvuissa 5.3 ja 5.4.

Kuva 4. Kartta yhden Tuunaamon tilakävelyn reitistä ja kohteista.

Kuva 5. Valokuva Espoon Leikekirja näyttelystä Entressen kauppakeskuksessa 29.8.2015.

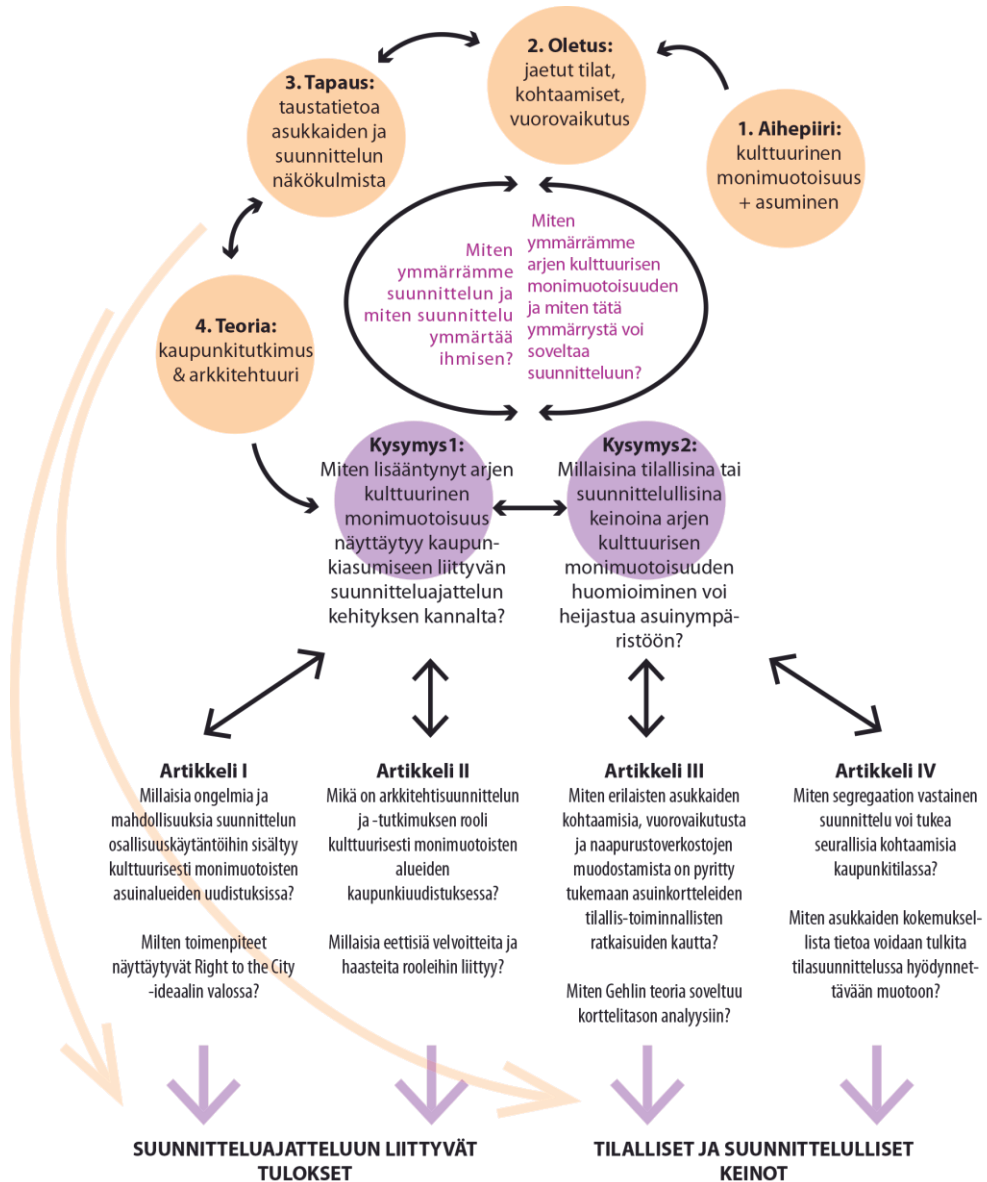
Suvelassa ja Varissuolla keräämäni aineisto muodostui sekä tutkimuksen monivaiheisen prosessin (haastattelut, työpajat, tutkimuksen havainnointi ja osallisuus siinä) että eri osapuoliin (asukkaat, toimijat, suunnittelijat, viranhaltijat³) kohdentuneen kiinnostukseni vuoksi hyvin monimuotoiseksi. Kokonaisuudessaan se ei muodostanut koherenttia lähtökohtaa tarkemmalle aineistoanalyysille. Tutkimusartikkelita kirjoittaessani tämä osoittautui haasteelliseksi. Artikkelimuoto vaati näkökulman rajaamisen aineiston monimuotoisuutta tiukemmalla tavalla. Tämän takia päädyin hyödyntämään vain osaa kerätystä aineistosta kahdessa ensimmäisessä artikkelissa nostaakseni esiin ja kuvatakseni alueen suunnitteluun sisältyviä haasteita ja ristiriitoja (ks. alaluvut 5.1 ja 5.2). Aineiston analyysissä keskityin erityisesti siihen, millaisia erityispiirteitä, tarpeita, kehitysnäkymiä tai asenteita eri tietolähteissä liitettiin alueisiin ja niiden kehitysnäkömiin kulttuurisen monimuotoisuuden näkökulmasta ja toisaalta, millaisia yhtäläisyyksiä ja eroja eri osapuolien näkemysten välillä ilmeni. Toisaalta keskeisessä roolissa analyysissä oli aineistoista esiin nousseiden näkökulmien peilaaminen teoriakirjallisuuteen (tästä lisää artikkelikohtaisia tutkimusoperaatioita kuvaavissa alaluvuissa 5.1 ja 5.2). Kerätty aineisto antoi mahdollisuuden reflektoida alueiden kehitysnäkökulmia myös paikallisen tiedon valossa (ks. alaluku 3.4). Lisäksi tiedon keräämisen prosessi ja aineistosta esiin nousseet arkielämän tarpeisiin liittyvät painotukset muodostivat olennaisen pohjan tutkimukseni tiedon tuottamiselle.

Kuvassa 6 havainnollistan eri vaiheiden suhdetta toisiinsa, tutkimuksen kysymyksiin ja tuloksiin. Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen hermeneuttinen kehä, joka on esitetty kuvan yläosassa, lähtee liikkeelle aihepiiristä ja siihen liittyvistä oletuksista. Kaikki edellä kuvatut ensimmäisen vaiheen asukkaiden ja suunnittelun näkökulmiin liittyvät aineiston keräämisen menetelmät sisältyvät kuvassa kolmantena kohtana esitettyyn tapaukseen. Tapauksen aineistojen ja kuvan neljäntenä kohtana esitetyn teorian välillä toteuttamani vuorovaikutteinen tarkastelu ja tulkinta antoivat vahvistusta lähtöoletukselleni kohtaamisten merkityksestä. Toisaalta se ohjasi huomiota asuin-korttelin tiloista kohti laajemman asuinympäristön kohtaamistilojen tarkastelua ja kulttuurisesti monimuotoista asumisen arkea. Tämä reflektointi mahdollisti tutkimuksen kahden pääkysymyksen muodostamisen. Lisäksi se toimi pohjana myös kuvassa hermeneuttisen kehän sisällä esitetyille tiedollisille kysymyksille, jotka asetin tarkempaa teoriatarkastelua varten (teoriasta ja tiedollisista kysymyksistä lisää luvussa 4). Kuvan alemmassa osuudessa on esitetty puolestaan tutkimuksen toisen vaiheen

³ Osapuolien jaottelun tavoitteena on kuvata heidän erilaista suhdetta alueeseen, asukkaiden suhteen ollessa tämän työn oikeuksien näkökulman kannalta merkittävien. Samalla huomioitava, että jaottelu voi muodostaa kuvaa asukkaista muihin tahoihin nähden vähemmän aktiivisessa asemassa olevina toimien kohteina. Tämä kuva kertoo kehittämishankkeiden eri osapuolien välisestä todellisuudesta, joka osaltaan toisintaa asetelmaan sisältyviä luokkaeroja (Luhtakallio & Mustranta 2017, 26).

artikkelikohtaiset kysymykset. Niiden kautta tutkimuksen pääkysymykset operationalisoituivat tarkempaa teoreettista ja empiiristä analyysiä varten.

Suvelan Onni -hankkeen yhteydessä keräämäni paikallinen kokemustieto asetti myös eettisen velvoitteen suhtautua tietoon sitoutuneesti – aihe, jota käsittelen tarkemmin tutkimusartikkelissa II. Tämä velvoite on toiminut yhtenä motiivina Suvelan Onnen tutkimustapauksen tarinan nostamiselle tutkimuksen johdanto-osassa keskeiseen asemaan tutkimusartikkeleiden rinnalle sekä johdantoon valitulle narratiiviselle kirjoitustyyliille (Heikkinen 2006, 20–21). Narratiivin ajassa etenevän juonellisuuden toteuttamiseksi palaan Suvelan Onnen tarinaan ja sen merkitykseen tutkimuksen kokonaisuudessa vielä johdannon lopussa jälkikirjoituksen muodossa.

Kuva 6. Tutkimuksen vaiheet ja tutkimuskysymykset. Yläosassa on esitetty ensimmäisen vaiheen hermeneuttinen kehä ja alaosassa toisen vaiheen artikkelikohtainen tarkastelu.

3 TUTKIMUSTAPAUKSET SUOMALAISEN KAUPUNKIASUMISEN KONTEKSTISSA

Tutkimusaiheena kaupunkiasumisen suunnittelu tarjoaa kiinnostavan kentän, jonka kehitykseen vaikuttavat useat megatrendeinä pidettävät muutokset. Tämän tutkimuksen kannalta keskeiset tutkimuskontekstia määrittävät megatrendit liittyvät väestö- ja perherakenteeseen, työelämään, elämäntapoihin, kaupungistumiseen, ilmastomuutokseen sekä näiden yhteisvaikutukseen kaupunkirakenteessa ja -asumisessa (ks. Ilmonen ym. 2016; Tarpio ym. 2018; Dufva 2020; Lehtinen ym. 2022). Tiivistetyksi sanottuna suomalaisissa kaupungeissa asuu tulevaisuudessa elämäntavoiltaan ja tarpeiltaan yhä monimuotoisempaa väestöä yhä tiiviimmissä puitteissa.

Tämän luvun tarkoituksena on kuvata tätä kaupunkiasumisen kehitystilannetta ja siihen liittyviä tulevaisuuden näkymiä tutkimuksen kontekstin ja siinä tehtyjen rajausten kannalta. Kontekstin eli asiayhteyden määrittely on yksi tapaustutkimuksen keskeisiä työvaiheita. Empiirinen konteksti kertoo, millaisessa yhteiskunnallisessa ja ympäristöllisessä yhteydessä tapausta tarkastellaan. Teoreettinen tai käsitteellinen konteksti puolestaan viittaa tiedolliseen kehystykseen, jonka kautta tapausta tarkastellaan. (Laine & Peltonen 2007, 95.) Kontekstin määrittäminen tarkoittaa tapauksen tarkastelussa taaksepäin otettavaa askelta, näkökulman laajennusta ja niiden mahdollistamaa ihmettelyä ja problematisointia tapauksen omasta horisontista (Eräsaari 2007, 150). Edellisessä luvussa osana tutkimuskohteiden valintakriteereitä kuvasin Suvelan ja Varissuon alueiden kaupunkirakenteen ja väestön kehitystilannetta. Tässä luvussa avaan tilannetta puolestaan laajemmän suomalaisen kaupunkiasumisen kehitysnäkökulmien kannalta. Lisäksi luvun lopussa (alaluku 3.4) peilatakseni yleistä kehitysnäkymää myös paikallisen tiedon valossa tuon rinnalle tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa asukkailta ja toimijoilta kerättyjä paikallisia havaintoja alueiden kehitystarpeista.

3.1 Muutostrendejä väestörakenteessa: kansainvälinen muuttoliike ja ikääntyminen

Suomi on ollut perinteisesti maahanmuuton lähtömaa, josta on lähdetty töihin muun muassa Yhdysvaltoihin, Ruotsiin ja Saksaan. Suomeen suuntautuvan maahanmuuton kasvun ensimmäiset sykäykset koettiin 1990-luvun alussa samaan aikaan kun maassa oli meneillään koko kansantaloutta koetteleva lama. Neuvostoliiton hajoaminen ja Suomen liittyminen EU:n jäseneksi näkyvät tilastoissa. Vuonna 1990 Suomen väestöstä 1,2 prosenttia oli ulkomailla syntyneitä, ja vuonna 2000 vastaava luku oli 2,6 prosenttia. Vuonna 2022 ulkomailla syntyneiden osuus oli kasvanut yli kahdeksan prosenttiin. Käytännössä tämä tarkoittaa, että alle 65 000 henkilön ulkomailla syntyneen väestöjoukko on kasvanut 32 vuodessa runsaalla 400 000 henkilöllä (Suomen virallinen tilasto SVT 2023a). Suuri osa ulkomailla syntyneestä väestöstä kohdentuu Etelä-Suomen suurten kaupunkien alueelle. Helsingissä ulkomaalaistaustaisia asui vuoden 2022 lopussa 108 919 (Suomen virallinen tilasto SVT 2023a). Heidän osuutensa helsinkiläisistä oli 16,4 prosenttia. Muista suurista kaupungeista suurimmat ulkomailla syntyneiden osuudet löytyvät Vantaalta, missä osuus väestöstä vuoden 2022 lopussa oli 21,1 prosenttia, sekä Espoosta (19,4 %) ja Turusta (12,4 %). Äidinkielen pohjalta laadituissa tilastoissa Helsingin seudun vieraskielisten osuus oli puolestaan 13,6 prosenttia vuonna 2018. Osuuden ennustetaan kasvavan noin 25 prosenttiin vuoteen 2035 mennessä. (Helsingin kaupunki 2019.) Tampereella ulkomailla syntyneiden osuudet olivat vuoden 2022 lopussa 9,0 prosenttia, Lahdessa 8,1 prosenttia, Oulussa 5,8 prosenttia ja Kuopiossa 4,9 prosenttia. Suurten kaupunkien rinnalla isompia ulkomailla syntyneen väestön prosenttiosuuksia löytyy Maarianhaminasta (24,3 % vuonna 2022) ja useista muista Ahvenanmaan kunnista sekä Närpiöstä, missä ulkomailla syntyneen väestön osuus vuonna 2022 oli 20,1 prosenttia (Suomen virallinen tilasto SVT 2023a).

Vilkaman (2011, 19) mukaan Suomen väestörakenteen etnisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden nopea lisääntyminen on näkynyt pääkaupunkiseudun kaupunkirakenteessa ja kasvattanut eri asuinalueiden välisiä alueellisia eroja. Samantyyppistä asuinalueiden välistä sosiaalista ja etnistä eriytymistä on pääkaupunkiseudun lisäksi havaittu myös Turun kaupunkiseudulla (Rasinkangas 2013). Tämän tutkimuksen alussa ensimmäisellä kohdealueella Espoon Suvelassa väestön vieraskielinen osuus oli vuonna 2011 noussut 25 prosenttiin, ja joillain korttelialueilla vastaava luku oli jo yli 50 prosenttia (tilastotieto saatu henkilökohtaisesti Espoon viranomaiselta). Varisuo todettiin puolestaan kaupungin asiakirjoissa Suomen

maahanmuuttajavaltaisimmaksi asuinalueeksi, ja muunkielisen väestön osuus oli 36,6 prosenttia vuonna 2011 (Turun kaupunki 2013).

Myös ikääntyminen näkyy kaupunkien väestötilastoissa (Suomen virallinen tilasto SVT 2022b). Yli 65 vuotta täyttäneiden osuudet koko Suomen väestöstä ovat kasvaneet vuoden 1990 13,5 prosentista vuoden 2022 23,3 prosenttiin. Kaupunkeja tarkasteltaessa kehityssuunnat ovat olleet jossain määrin toisistaan poikkeavia. Helsingissä, Tampereella ja Turussa vertailuluku vuoden 1990 tilanteessa oli hieman suurempi kuin koko maassa (Helsinki 14,3 %, Tampere 14,5 % ja Turku 16,1 %). Etenkin Helsingissä ikäryhmän osuuden muuta maata vähäisempään kasvuun on vaikuttanut kaupungistumiseen liittyvä työikäisen väestön muuttoliike opiskelupaikkoja ja työmahdollisuuksia tarjoaville kaupunkiseuduille. Vuoden 2022 tilastossa Helsingin yli 65 vuotta täyttäneiden osuus oli kasvanut 17,6 prosenttiin, Tampereella 19,2 prosenttiin ja Turussa 20,8 prosenttiin. Sen sijaan Espoossa ja Vantaalla ikääntymisen kasvu on ollut suurempaa. Vuonna 1990 ikääntyneiden osuudet Espoossa (7,4 %) ja Vantaalla (6,1 %) olivat selvästi sekä koko maata että Helsinkiä, Tamperetta ja Turkuja alempia. Vuoden 2022 tilastoissa Espoo 15,1:n prosenttiosuudellaan ja Vantaa 15,7:n prosenttiosuudellaan lähentelevät Helsingin tasoa. Toteutuneissa tilastoissa ikääntyminen painottuu tällä hetkellä vahvemmin suurien kaupunkien ulkopuolelle. Tilaston 309 kunnasta 155 kunnassa yli 65 vuotta täyttäneiden osuus on vuonna 2022 yli 30 prosenttia, ja näistä 31 kunnassa yli 40 prosenttia. Tämä joukko muodostuu pääosin alle 10 000 asukkaan kunnista. Suurimpana joukossa on Savonlinna, jossa väkimäärä vuonna 2022 oli 32 085 ja siitä yli 65 vuotta täyttäneiden osuus 34,3 prosenttia (Suomen virallinen tilasto SVT 2023b). Nykytilanteesta huolimatta ikääntymisen ennakoitaan olevan edelleen kasvussa myös isojen kaupunkien kohdalla. Helsingissä yli 65-vuotiaiden osuuden ennustetaan nousevan vuoteen 2040 mennessä 19,9 prosenttiin, Tampereella 21,0 prosenttiin ja Turussa 22,5 prosenttiin (Suomen virallinen tilasto SVT 2022c). Isoista kaupungeista suurimmat osuudet vuonna 2040 ennakoitaan olevan Lahdessa (29,3 %) ja Kuopiossa (25,7 %).

Maahanmuuton myötä kasvanut asuinalueiden monikulttuurisuus tarjosi ensimmäisen kiintopisteen tämän tutkimuksen alkuun. Asukkaiden ikään liittyvät tekijät tulivat tutkimuksen tarkastelun piiriin myöhemmässä vaiheessa. Perusteluja tarkastelun laajentamiselle oli useita. Edellä mainitut väestötrendit osoittavat, että erilaisista kulttuuritaustoista tulevat ja eri-ikäiset asukkaat ovat avainasemassa asumisen kehittämisessä. Eri sukupolvia käsittelevä näkökulma nousi esiin myös tutkimuksen kenttätöön myötä. Monikulttuurisessa Espoon keskuksessa järjestetyissä työpajoissa sekä suomalaista että ulkomaalaista syntyperää olevat asukkaat ilmaisivat kiinnostusta monisukupolvista asumista kohtaan. Suomalaisessa asumisen kontekstissa

monisukupolvisuus on noussut viime vuosina esiin senioriasumisen ratkaisuiden kehitystyön yhteydessä (Jolanki ym. 2017). Toistaiseksi toteutetut monisukupolvisen asumisen kohteet ovat kuitenkin harvalukuisia. Ulkomaalaistaustaisten asukkaiden osalta puolestaan tuotiin esiin perhesiteiden ja laajennetun perhekäsityksen merkitystä sekä vanhemmista sukulaisista huolehtimisen ja monisukupolvisten asuinjärjestelyiden asemaa useiden lähtömaiden kulttuureissa. Huomionarvoista onkin se, että kulttuurinen monimuotoisuus on kasvussa myös ikääntyneiden joukon sisällä. Lisäksi sekä maahanmuuttajataustaiset että ikääntyneet ovat olennaisia ryhmiä asuinalueiden julkisten ja puolijulkisten jaettujen tilojen käytön ja niissä tapahtuvien kohtaamisten kannalta. Wallinin (2019, 35–37) mukaan eläkeläiset ovat kaupunkitilan käyttäjinä kasvava ryhmä, joka läsnäolollaan ja paikkojen haltuunotolla muokkaa tilalle annettuja merkityksiä. Vastaavasti Hewidy (2022, 27) on todennut tutkimuksessaan maahanmuuttajien merkityksen kaupungin paikkojen autenttisuuden ja kokemuksellisuuden kehityksen kannalta.

3.2 Yhteiskunnalliset muutokset työelämässä ja elämäntavoissa

Väestön ikääntymisen ja lisääntyneen maahanmuuton ohessa arjen kulttuuristen käytäntöjen ja merkitysten monimuotoisuuteen vaikuttaa myös muita yhteiskunnan muutostekijöitä. Sitran (Dufva 2020) megatrendiselvityksessä yhdeksi ilmiöksi ajassa nostetaan heimoutuminen tai heimouttaminen. Erilaisten arvojen, asuinpaikkojen ja poliittisten suuntausten sekä kulutusvalintojen ja niihin liittyvien elämäntapojen nähdään yhä vahvemmin muodostavan jakolinjoja ”meidän” ja ”muiden” välille. Heimojatteluun sisältyy vahvoja arvopohjaisia vastakkainasetteluja, kuten kansainvälisyys vs. kansallismielisyys, yksilökeskeisyys vs. yhteisöllisyys ja liberalismi vs. konservatismi (Dufva 2020). Toisaalta kasvavat jännitteet pohjautuvat yhteiskunnan ja työelämän rakenteellisiin muutoksiin, joilla on konkreettiset vaikutuksensa ihmisten arjessa. Ihmisten työurat ovat muuttuneet yhä epävarmemmiksi, ja niin sanotut epätyypilliset työsuhteet voivat lisätä kotitalouksien koettua epävarmuutta (Pyöriä & Ojala 2016; Koistinen 2019). Nettovarallisuuden kasautuminen vauraimmalle väestönosalle on kasvanut, ja asumismenojen kehitys on ollut tulojen suhteen epäsuhtaista (Ilmarinen & Kauppinen 2018; Dufva 2020). Vuonna 2020 käynnistynyt koronapandemia on yksi osoitus siitä, miten varallisuuserot liittyvät myös ihmisten terveyden ja hyvinvoinnin ylläpidon mahdollisuuksiin (Dufva 2020). Samalla etätyön voimakas lisääntyminen on tuonut merkittäviä muutoksia asuinympäristössä toteutuvien toimintojen kokonaisuuteen (Lehtinen ym. 2022). Keväällä 2021 lähes puolet

palkansaajista teki etätöitä. Asukkaiden erilaiset työnkuvat sekä asuinympäristö vaikuttivat osaltaan etätöiden yleisyyteen. Yleisintä etätöä oli asiantuntijatyötä tekevien 30–34-vuotiaiden keskuudessa ja suurissa kaupungeissa. Paikkariippumattoman etätöiden osuus on kuitenkin kasvamassa Suomessa muuallakin, mutta painottuu nuorempiin ikäluokkiin. (Sitowise 2022, 4–5.) Koronapandemian jälkeen etä- ja hybriditöiden arvioidaan muodostuneen osaksi uutta normaalia (emt., 10–11).

Kaikki edellä mainitut tekijät tuottavat eroja siihen, millaisia muotoja asumisen tarpeiden toteuttaminen saa, mitä tarpeita asuinympäristön eri tiloihin, toimintoihin ja palveluihin kohdentuu, miten niitä käytetään ja millaisia merkityksiä ne saavat. Lisäksi yksilö- tai perhetasolla havaittavissa olevien arkielämän erojen voidaan nähdä liittyvän pidemmän aikavälin tarkastelussa myös laajemmin kaupunkien kehitykseen. Yhteiskunnalliset muutokset ja etenkin koetut kriisiajat ovat aiheuttaneet vaikutuksia kaupunkirakenteeseen ja rakentamiseen. 1960-luvulla voimistunut kaupungistuminen ja yhteiskunnan rakennemuutos toivat mukanaan uuden lähiörakentamisen ja siihen kytkeytyvän kulutuskeskeisen elämäntavan muodon (Hankonen 1994, 16–17, 467–468). 1970-luvun jälkimmäisellä puoliskolla lähiörakentamisen ennätykselliset volyymit puolestaan kääntyivät laskuun energiakriisin ja teollistumisen hiipumisen aiheuttamina (emt., 139). 1990-luvun rakennemuutos, lama ja sen jälkeinen tietoyhteiskunnan nousu veivät Suomen kaupunkialueiden kehitystä uusiin suuntiin. Kortteisen ym. (2005, 126) mukaan aiemmin sosioekonomisesti ja kulttuurisesti varsin homogeeninen suomalainen yhteiskunta muuttui tuolloin oleellisella tavalla moninaisemmaksi. Muutos käynnisti kaupungeissa asuinalueiden sosioekonomisen eriytymiskehityksen, joka jatkuu edelleen (Vaattovaara & Kortteinen 2012; myös Galanakis 2008, 185). Samalla kun yleinen varallisuuden ja koulutustason nousu avasi keskiluokkaistuneelle väestösosialille aiempaa enemmän valinnanvaraa, 1960–70-luvuilla rakennetut lähiöt muodostuivat alkuperäisistä tasa-arvoa korostavista suunnittelutavoitteista huolimatta enenevässä määrin sosiaalisen huono-osaisuuden, työttömyyden ja syrjäytymisen paikoiksi. Vaurastuvan väestön muuttaessa pois tietyiltä alueilta ja kasvavan maahanmuuttajataustaisen väestön muuttaessa heidän tilalleen erot sosioekonomisessa asemassa, työelämässä ja elämäntavoissa liittyivät osaksi alueiden arjen kulttuurista monimuotoisuutta.

3.3 Kaupungistuminen ja kaupunkikehitys

2020-luvulla käynnissä olevat globaalit kriisit liittyvät muun muassa talouteen, ympäristön tilaan ja terveyteen. Esimerkiksi koronapandemian ja Ukrainan sodan aiheuttamat häiriöt kansainvälisessä kaupassa ovat osoittaneet, miten tapahtumat jossain kaukana voivat saada aikaan hyvin konkreettisia paikallisia vaikutuksia myös suomalaisissa kaupungeissa. Toisaalta yksittäiset kriisit linkittyvät toisiinsa ja voivat aiheuttaa toissijaisia kriisejä (Pelsmakers ym. 2021; Castaño-Rosa ym. 2022). Muun muassa ilmaston lämpenemisen aiheuttamien sääilmiöiden, kiihtyvän tautien leviämisen, ruoantuotannon ja puhtaan veden saatavuuden ongelmien ennakoidaan lisäävän kansainvälistä muuttoliikettä (Ulkoministeriö 2022). Vuoden 2015 turvapaikanhakijoiden vyöry Eurooppaan ja 2022 käynnistynyt Ukrainan sota osoittivat, miten kriisien vaikutukset saattavat ilmetä hyvin nopeasti jopa väestötasolla ja paikantuvat usein kaupunkeihin. Lisäksi kriisejä ehkäisevät tai lieventävät toimenpiteet liittyvät kiinteällä tavalla kaupunkeihin (UN-Habitat 2022; Castaño-Rosa ym. 2022).

Vastaamme näihin haasteisiin tilanteessa, jossa Suomen kaupungistuminen on jatkunut viime vuosikymmenet hyvin nopeana. Kaupungistuminen käynnistyi Suomessa suhteellisen myöhään toisen maailmansodan jälkeisen uudelleen asuttamisen ja elinkeinorakenteen muutosten vauhdittamana. Vuosien 1950 ja 1998 välillä Suomen kaupunkiväestön osuus miltei kaksinkertaistui 32 prosentista 60 prosenttiin (Heikkilä 2003). Vaikka kaupunkiväestön kasvu on hidastunut 1970-luvun alkupuoliskon jälkeen, on kaupungistuminen jatkunut väestön muuttaessa pienemmistä kaupungeista suurempiin. Esimerkiksi Helsingin seutu on kuulunut useiden vuosikymmenien ajan Euroopan nopeimmin kasvaneiden kaupunkiseutujen joukkoon (Vaattovaara & Kortteinen 2012). Kasvun ajureina ovat olleet muun muassa maatalouden ja teollisuuden työpaikkojen väheneminen ja tietointensiivisen talouden keskittyminen kaupunkeihin, kahden koulutetun aikuisen perheiden tarpeisiin paremmin vastaavat työmarkkinat kaupungeissa, maahanmuuton keskittyminen isoihin kaupunkeihin sekä kiinteistöbisneksen ja asuntolainoituksen lainalaisuudet (Koste ym. 2020). Keskittymiseen tulevaisuudessa vaikuttavina tekijöinä on esitetty puolestaan fossiilisten polttoaineiden hinnan nousua, digitaalisen talouden keskittymistä ja työsuhteissa tapahtuneita muutoksia (emt.). Jälkimmäisen osalta koronapandemian aikana lisääntynyt etä- ja hybridityö voivat toisaalta myös lisätä riippumattomuutta paikasta (Sitowise 2022, 1–2). Kaikkinsa Suomen kaupungistumisen ennustetaan olevan vasta alussa ja suurten kaupunkiseutujen merkityksen uskotaan korostuvan tulevaisuudessa yhä enemmän (von Bruun & Kirvelä 2009; Koste ym. 2020).

Kaupunkimaisen elämäntavan yleistyminen on yksi kaupungistumiseen vaikuttavista tekijöistä. Ilmastonmuutoksen torjumisen näkökulmasta kaupunkimaisuutta ja siihen liittyviä elämäntapoja on kuitenkin tarve kehittää aiempaa kestävämmiksi. Pelkkä kaupunkimainen asumismuoto ei itsessään vähennä kotitalouden energiakulutusta, vaan se muodostuu yhdessä liikkumiseen sekä kulutustottumuksiin liittyvän energian käytön kanssa. Tiiviin kaupunkirakenteen, joka vähentää yksityisautoilun tarvetta, sekä kaupungin keskimääräistä pienempien asuntokokojen on katsottu vähentävän asukkaan hiilijalanjälkeä (Heinonen & Junnila 2010; Norman ym. 2006). Kokonaiskulutusta voivat kuitenkin puolestaan lisätä muun kulutuksen päästöt, joihin asuinympäristöllä on myös vaikutusta (Heinonen ym. 2013a; 2013b; Maununaho & Lilius 2021).

Suomen kaupunkien asumismuodot ja rakenteet ovat eurooppalaisittain tarkasteltuna verrattain nuoria. Yli 80 prosenttia Suomen rakennuskannasta ja infrastruktuurista on syntynyt vuoden 1940 jälkeen (Museovirasto 2023). Tänä aikana suomalainen asuntosuunnittelu ja -arkkitehtuuri kehittyivät osana kaupunkien kasvun ja hyvinvointiyhteiskunnan kehityksen tarinaa. Työväen asuminen oli noussut keskeiseksi suomalaisen ja eurooppalaisen asunto- ja kaupunkisuunnittelun kiinnostuksen kohteeksi jo vuosisadan alussa (Santaoja 2014, 7). Teollistumisen myötä muodostunut kaupunkilainen työväestö asui hyvin alkeellisissa olosuhteissa. Ahtaan ja epähygieenisen asumisen nähtiin aiheuttavan terveydellisiä ja sosiaalisia ongelmia. Modernismin keskeiset ratkaisut niin korttelirakenteen kuin asuntojenkin suhteen liittyvät näihin kaupungistumisen keskeisiksi koettuihin ongelmakohtiin. Aluksi asumisen kehitystä tapahtui pääosin olemassa olevan kaupunkirakenteen sisällä tai sen välittömässä läheisyydessä, kuten Helsingissä pelto- ja metsämaille rakennetussa Töölön kaupunginosassa, tai jo aiemmin työväen asuinalueeksi rakennetun Kallion uudelleen rakentamisen muodossa. Kaupunkiväestön kasvun jatkuessa kehitys siirtyi enenevässä määrin vanhan kaupunkirakenteen ulkopuolelle, satelliittikaupunkien, puutarhakaupunkien ja lähiöiden rakentamiseen. Johanna Hankosen (1994, 170) mukaan vuonna 1946 julkaistu Heikki von Herzenin *Koti vaiko kasarmi lapsillemme* ja vuotta myöhemmin ilmestynyt Otto-Iivari Meurmanin *Asemakaavaoppi* muodostivat yhdessä yhteiskunnallisen perustan lähiöiden suunnittelulle, joka käynnistyi 1950-luvun alussa Tapiolan ensimmäisen rakennusvaiheen myötä.

Suomessa asuntorakentaminen saavutti huippuvolyyminsa sotien jälkeisen voimakkaan teollistumisen myötä nimenomaan lähiörakentamisen parissa 1960-, 1970- ja 1980-luvuilla. Hankonen (1994, 15–16) liittää tämän aikakauden asuntorakentamisen ja kaupunkisuunnittelun kehityksen osaksi yhteiskunnan yleisiä tehokkuuden ja talouskasvun tavoitteita. Ratkaisuiden taustalla vaikuttivat yhteiskunnallisesti

merkittäviksi koetut tavoitteet kaupunkien asuinolojen parantamiseksi ja tuloluokasta huolimatta yhdenvertaisen asumisen ja sosiaalisesti sekoittuneen tasa-arvoisen kaupunkirakenteen tuottamiseksi (emt., 170–171). Tavoitteista huolimatta lähiöiden asukasrakenne muodostui melko yksipuoliseksi ja painottui sotien jälkeen syntyneiden suurten ikäluokkien muodostamaan moderniin työläisväestöön (Kortteinen 1982, 38–40). Alkuvuosina lähiöiden julkisten palveluiden, kuten päivähoidon ja koulujen, toteuttaminen laahasi selvästi asuttamiseen nähden jäljessä (Junnilainen 2019, 59), ja myöhemmin niiden asukas pohja nähtiin usein liian vähäisenä riittäviksi koettujen palvelujen järjestämiseen (Hakala 2014; Pakkala 2019). 1950-luvun lähiörakentamisen alkuvaiheen luonnonläheisyyttä painottaneet suunnitteluhanteet antoivat 1960-luvulla tilaa kaupunkimaisempaa rakennetta ja teollistuvan rakennustuotannon rationaalistamistavoitteita mahdollistavalle tiiviimmälle korttelirakenteelle (Hankonen 1994, 177; Pakkala 2019). 1970-luvun kiivaimman aluerakentamisen vaiheen jälkeen kehityssuunta vaihtui vuosikymmenen puolivälistä lähtien vähitellen monipuolisemman urbaanin rakenteen tavoitteluun (Hakala 2014; Pakkala 2019).

Nykyään 1960–80-lukujen lähiöt muodostavat merkittävän osan suomalaisesta kaupunkirakenteesta. Rakenteellisesti ne on toteutettu usein muusta kaupunkirakenteesta erillisinä. Lisäksi ne erottuvat erillisiksi aluetyypeikseen myös rakennusten tuotantotavasta muodostuneiden yhtenäisten pürteiden pohjalta. 2000-luvun aikana kasvavilla kaupunkiseuduilla väljään asemakaavoitukseen perustuneet alueet ovat antaneet mahdollisuuksia yhdyskuntarakenteen cheyttämislle täydennysrakentamisen muodossa (Hakala 2014; Pakkala 2019). Asuntosuunnittelun ja kaupunkikehityksen historiassa lähiöt voidaankin nähdä osana kehittyvien suunnittelukäytäntöjen, käsitysten ja ratkaisuiden kumulatiivisesti kerääntyvää, mutta myös heiluriliikkeen tavoin vaihtelevaa jatkokertomusta (ks. Santaoja 2014, 7–8). Täydennysrakentamisen kautta tavoitellaan tänä päivänä muun muassa kaupunkirakenteen hajanaisuuden cheyttämistä, palveluiden kannalta tarvittavan asukas pohjan vahvistamista, viihtyisyyden lisäämistä ja kestäväää kehitystä erityisesti olemassa olevaan rakenteeseen tukeutuen (emt.; Valtioneuvosto 2017).

Lähiöt muodostavat merkittävän osan suomalaista kaupunkikokonaisuutta ja asettavat monin paikoin vallitsevan kontekstin tulevaisuuden kaupunkimaisen asumisen kehitystyölle (Kokkonen ym. 2009). Lähiörakentamisen alkuperäiset hyvinvointia ja tasa-arvoisuutta korostavat tavoitteet, tavoitteiden ja toteutuksen välinen ristiriita ja siitä seurannut kritiikki sekä alueille muodostuneet negatiiviset mielikuvat (Junnilainen 2019, 10; Roivainen 1999, 149; Ilmonen 2016a) vaikuttavat siihen, miten alueiden tulevaisuutta suunnitellaan tänä päivänä. Lähiöiden väestörakenne, alueellisen eriytymisen kehitysnäkymät ja niiden suhde muuhun kaupunkirakenteeseen

vaikuttavat osaltaan kehitykseen. Lisäksi lähiörakentamisen toteutuneet sosiaaliset ja materiaaliset muodot, kuten vuokra-asutuspainotteisuus ja betonielementtitalojen ankeaksi koettu ilme, ovat vaikuttaneet suomalaisten käsitykseen kerrostaloasumisesta. Mielikuvien tasolla kerrostalopainotteinen mutta luonnonläheinen lähiöasuminen vertautuu kaupunkiseutujen tarjoamiin muihin asumisen vaihtoehtoihin, kuten urbaaniin keskustarakenteeseen tai pienen mittakaavan pientaloalueille. Tämän tutkimuksen lähiöalueille sijoittuvat tapaukset osoittavat paitsi lähiöiden täydennysrakentamisen potentiaalia, myös sitä, että muodostuneet mielikuvat lähiöiden sosiaaliin ja kaupunkikuvallisiin ominaisuuksiin liitetystä ”epäkaupunkimaisuudesta” vaikuttavat kaupunkisuunnittelulle asetettaviin tavoitteisiin. Lisäksi investointien houkuttelemiseksi tarvitaan rakennuttajien kiinnostusta, ja sen kannalta alueisiin liitetyt ongelmia painottavat mielikuvat voivat myös muodostua uusien tiiviiden kaupunkimaisten asumismuotojen kehittämisen haasteiksi.

3.4 Suvelan ja Varissuon kehitystarpeet paikallisen tiedon valossa

Naiset kirjoittavat listoille viestiä että muutoksia ei haluta, että halutaan pysyä kotona. Heikomman kielitaidon lisäksi kirjoittaminen on heille vaikeaa, joten he pyytävät minulta apua siihen. Kyselemällä alkaa löytyä asioita, joita varten he toivoisivat tiloja: kerrotaan että tytär haluaisi hyppiä narua, mutta sitä ei voi tehdä asunnossa, eikä missään. Ja siitä miten he ovat etsineet paikkaa jossa voisi grillata, mutta sitäkään ei löydy mistään. Parvekkeella ei saa, pihalla ei saa. Olivat lähteneet retkelle puistoon, grillanneet lihaa, toinen puoli kypsä toinen vielä raaka niin tuli mies joka sanoi että on vartija, vaikka he eivät tiedä oliko vartija vai ei, mutta sanoi ettei saa grillata ja sammutti heidän grillin. Ja heiltä meni kaikki lihat roskiin. Siis erittäin huono juttu.

Toinen nainen mainitsee useampaan otteeseen opetustilan tärkeänä asiana. Matemaatiikkaa, kieliä, suomea ja englantia. Myöhemmin hän kertoo olevansa itse opettaja, tai hän oli opettaja [kotimaassaan]. [...] Hänelle tuntuu olevan kaikkein tärkeintä se saako hän jäädä kotiin, tai palata sinne. Hän ei pidä muuttamisesta. Muut ehdottavat että hän voi lukkiutua asuntoon. Asukasprotestiksi.

(ote kirjaamistani muistiinpanoista suunnittelupelin ajalta)

Laajempien yhteiskunnallisten kehitysnäkökulmien tarkastelun rinnalla tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa kerätyt aineistot toivat esiin paikallista näkökulmaa alueiden tilanteista ja kehitystarpeista. Keskeisimmät Suvelassa ja Varissuolla toteutetuissa työpajoissa, Suvelan Onni -hankkeen vuorovaikutustilaisuuksissa sekä Laurean työpajoissa kerätyistä aineistoista esiin nousevat huomiot koskivat pääpurteittain kolmea asiaa: asumisen arjessa koettuja käytännön haasteita, alueen positiivisena piirteenä koettua yhteisöllisyyttä ja siihen liittyviä tilatarpeita ja toivetta siitä, että asuminen

alueella voi jatkua myös tulevaisuudessa – mahdollisesti aiempaa paremmissa olosuhteissa. Nämä teemat vaikuttivat olevan tunnistettuja sekä suomalais- että maahanmuuttajataustaisten asukkaiden ja toimijoiden joukossa.

Suvelan ja laajemmin Espoon keskuksen alueen yhteisöllisyys ja siihen liitetty asukkaiden käytettävissä olevien jaettujen tilojen tarve oli tunnistettu myös aiemmin kaupungin toimijoiden parissa (Lund & Juujärvi 2016). Jaettujen yhteisöllisten tilojen toivottiin mahdollistavan kuulumisen tunnetta ja oman paikan löytämistä yhteiskunnasta. Tilanteessa, jossa on mahdollisesti aiemmin kohdannut syrjivää tai ulossulkevaa käytöstä, identiteetin muodostumisessa voisi auttaa paikka, jossa näitä kokemuksia voi jakaa toisten samassa tilanteessa olevien kanssa. Maahanmuuttajataustaiset asukkaat kertoivat siitä, miten alueen monikulttuurisuus luo heidän näkökulmastaan turvallista sosiaalista ilmapiiriä ja suvaitsevaisuutta (vrt. Junnilainen 2019, 77). Oman etnisen ryhmän tai perheen läheisyyden sekä asukkaiden omista tarpeista muodostuneiden yhteisöjen koettiin muun muassa tukevan työllistymisessä, helpottavan työssä käyvän aikuisen lastenhoitoaasteissa ja mahdollistavan omista vanhemmista huolehtimista. Vaikka näitä kokemuksia tuotiin keskusteluissa esiin erityisesti maahanmuuttajiin liittyen, tarvetta yhteisöllisyyttä, kuulumisen tunnetta ja identiteettiä vahvistaville paikoille tunnistettiin myös suomalaisten osalta. Tilojen yhteisöllisyyden muodostumisen nähtiin vaativan pitkäkestoista luottamuksen muodostumista eri yhteisöiden ja myös kaupungin organisaatioiden välillä.

Suvelassa yhteisöllisyyteen liittyvien kertomusten kautta oman asuinalueen esitettiin olevan mainettaan parempi (vrt. emt., 67). Vaikka alueen sosioekonomiseen asemaan liittyvät tilastot olivat asukkaille osin tuttuja, mielialoissa tuotiin esiin alueen positiivista yhteisöllisyyttä. Myös alueen suomalaista syntyperää olevat asukkaat nostivat esiin Suvelan yhteisöllisyyttä positiivisena voimavarana. Yhtenä yhteisöllisyyden osatekijänä esiin nostettiin tapaus, jossa kerrostaloyhtiön asukkaat olivat päättäneet ottaa pihan istutusten hoidon kokonaan omalle vastuulle. Talkootyönä tehdyt istutukset ja puutarhanhoito olivat lisänneet ympäristön arvostusta, asukkaiden välistä vuorovaikutusta ja viihtyisyyttä. Molemmilla alueilla tulevaisuuden ideoinnissa asukkaiden kaupunkiväljelyn mahdollisuuksia tuotiin esiin. Sekä maahanmuuttaja- että suomalaistaustaiset asukkaat keskustelivat puutarhanhoidosta sen tuottaman merkittävyyden tunteen, paikkasiteiden ja yhteisöllisyyden näkökulmista.

Sekä Suvelassa että Varissuolla yhdistystoiminta näyttäytyi merkittävänä kulttuurista monimuotoisuutta käsittelevänä tekijänä alueilla. Varissuolla toimineen monikulttuurisia kohtaamisia ja monikulttuurista yhteiskuntaa tavoittelevan yhdistyksen piirissä toimi lukuisa joukko maahanmuuttajien etnisten ryhmien ympärille muodostuvia yhdistyksiä. Yhdistyksen perustaminen toimi tapana saada jaettuja tiloja

käyttöön. Yhdistyksen kautta erilliset etniset ryhmät olivat löytäneet yhteistyötä ja vuorovaikutusta. Suvelassa maahanmuuttajataustaiset asukkaat olivat järjestäytyneet aktiivisesti muun muassa lasten kasvatukseen liittyvien ratkaisujen, kuten läksykerhojen muodossa. Myös perinteinen suomalainen yhdistystoiminta, kuten Suomen punainen risti, oli alueella aktiivista. Yhdistysten ja muiden itseorganisoituvien harrastuspiirien tilatarpeet näkyivät haastattelu- ja työpaja-aineistoissa. Käytettävissä olevien tilojen tai niiden puutteen kerrottiin asettavan rajoitteita alueen yhteisöllisyyden kehittymisen mahdollisuuksiin.

Näiden isompien teemojen lisäksi keräämäni aineistot kertoivat lukemattomista pienistä arkielämän tilanteista ja kokemuksista, jotka toivat esiin asukkaiden tarpeiden toteutusmahdollisuuksia asuinympäristössä. Näihin lukeutui käytännöllisiä haasteita, kuten se, missä voi kuivattaa paksut itämaiset matot pesemisen jälkeen tai kuinka perheenäiti löytäisi naisille soveltuvia liikuntamahdollisuuksia kodin läheisyydestä ja lapset paikkoja, joissa voisi leikkiä talviaikaan naapureita häiritsemättä. Toisaalta asukkaat nostivat esiin myös aistiympäristöön liittyviä tekijöitä, kuten halun laittaa kädet multaan, muistot, joita tietyn puutarhakasvin tuoksu herättää, sekä kaipuuta kauneudelle arkipäivän ympäristössä. Suurinta osaa esiin tuoduista asumisen arjen tarpeista voi luonnehtia yleisinhimillisiksi, mutta tavoite pitää yllä oman kulttuurin tapoja toi niiden toteutukseen erityispiirteitä. Osittain ne tuntuivat kumpuavan havainnoista, joita aiemmin tuntemattomaan ympäristöön tutustuminen on herättänyt. Vieraan ympäristön kohtaaminen toi näkyviin asioita, jotka tutussa ympäristössä jäisivät huomiotta.

Edellä kuvatut havainnot Suvelan ja Varissuon alueilta nostivat esiin kaksi tutkimuksen tiedollisten tavoitteiden kehystykseen ja kysymyksenasetteluun liittyvää alustavaa päätelmää. Arkielämän kokemuksiin liittyvä paikallinen tieto toi esiin, miten käsitys alueen tarpeista voi olla asukkaiden kohdalla kohdentua hyvin erilaisiin asioihin, mitä ulkopuolelta muodostetut kehitysnäkymät ja niihin liittyvät ongelmamäärittelyt tuovat esiin. Tämä tarkoittaa, että tilanteeseen voi sisältyä tavoitteiden välisiä ristiriitoja, joiden tarkastelu olisi tärkeää sekä asukkaiden oikeuksien että asuinympäristön hyvinvointivaikutusten kannalta. Toisaalta kaupunkihallinnon ja suunnittelun näkökulmasta asukkaiden kertoma tieto voi näyttäytyä arkipäiväisenä, vähäisenä ja liian yksittäisenä ja tästä näkökulmasta suunnittelun yleispätevyys ja tasa-arvoisuuden ihanteiden sekä kasvun ja tehokkuuden tavoitteiden kannalta haasteellisenä. Sekä paikallisten ja ulkopuolisten näkökulmien ristiriidat, että tiedolliset ja menetelmälliset vajeet paikallisen tiedon käsittelyssä voivat johtaa paikallisen tiedon sivuuttamiseen asuinalueiden kehittämiseen liittyvässä työssä. Seuraavassa luvussa keskitytään tämän pohjalta toteutettuun tutkimuksen käsitteellisen viitekehyksen tarkasteluun.

4 TUTKIMUKSEN KÄSITTEELLINEN VIITEKEHYS TUTKIMUSKIRJALLISUUDEN POHJALTA

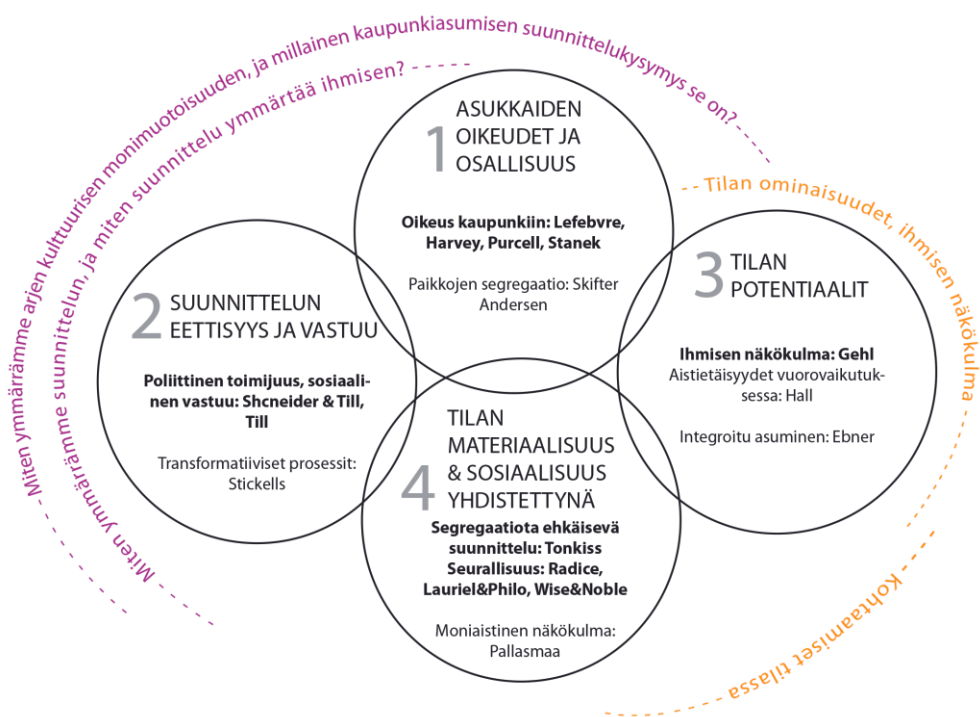
Tutkimuksen tavoitteena oli muodostaa ymmärrystä arjen kulttuurisen monimuotoisuuden vaikutuksista asuntosuunnittelussa, ja se asetti tarpeen paneutua kahden lähtökohtaisesti toisistaan erillisen tieteenalan, monikulttuurisuutta ja diversiteettejä käsittelevän yhteiskunta- ja kaupunkitutkimuksen sekä asunto- ja tilasuunnittelun keskusteluihin. Näiden eletyn ja suunnitellun tilan näkökulmiin perehtyvien alojen välisen ymmärryksen muodostamisen tärkeys nousi esiin Suvelassa ja Varissuolla kerätyistä haastatteluaineistoista sekä ensimmäisen tutkimusartikkelini tuloksissa. Eri alojen tutkimuskirjallisuus tarjosi monipuolisen tiedollisen perustan, joka mahdollisti hermeneuttisessa tulkinnassa tarvittavaa tutkimuskysymysten, ennakkokäsitysten ja empiiristen havaintojen reflektointia useasta eri suunnasta (Gadamer 1953/2004, 6–7). Monitieteisen ymmärryksen kannalta on keskeistä, että tieteiden väliltä voidaan löytää sopivia käsitteellisiä rajapintoja, jotka mahdollistavat tiedollisten yhteyksien ja jaetun tiedon muodostamisen (Wenger 2003). Näiden yhteyksien ja rajapintojen ja niistä muodostuvan käsitteellisen viitekehyksen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 19; Laine & Peltonen 2007, 95) hakeminen muodostuikin yhdeksi tutkimuksen keskeisistä tehtävistä, jota käsittelem tämän teorialuvun lisäksi neljännessä tutkimusartikkelissa. Esittelen seuraavaksi tutkimuskirjallisuuteen keskittyvän tarkastelun lähtökohdat, jotka muodostuivat rinnakkain tutkimuksen empiiristen vaiheiden kenttätyön ja analyysin kanssa. Sen jälkeen paneudun tutkimuskirjallisuudelle esitettyihin kysymyksiin tieteenaloittain ja lopuksi esitän näistä muodostetun synteessin.

4.1 Tutkimuskirjallisuuteen kohdistuvat tietotarpeet

Näkökulmaani sopivan tiedollisen pohjan löytäminen ei vaikuttanut tutkimuksen alussa helpolta tehtävältä. Omalta tieteenalaltani asuntosuunnittelua käsittelevää tutkimustietoa asukkaiden kulttuurisen moninaisuuden kysymyksistä oli tarjolla heikosti. Eri kulttuuriryhmien tarpeita kartoittavat tutkimukset (esimerkiksi Penoyre & Prasad 1994; Chaudhury & Mahmood 2008; Rakennustieto 2010; Rian 2011; Dhalman 2011) toivat esiin sinänsä hyödyllisiä asumiseen liittyviä tekijöitä, kuten toiveita

erilaisille näköyhteyksien säätelymahdollisuuksille, keittiön toiminnoille tai asunnon tilojen muunneltavuudelle. Ne eivät kuitenkaan tarjonneet teoreettista pohjaa monimuotoisuuden yhteensovittamiselle tai suuntia tähän liittyvän suunnitteluteorian kehittämiselle. Asuntosuunnittelun asukaslähtöisyyteen tai elämäntapojen erilaistumiseen liittyvät keskustelut (Pirinen 2014; Ilonen ym. 2006; Ilmonen 2007; Juntto 2010; myöhemmin myös Ilmonen 2016b) puolestaan toivat arjen kulttuurista monimuotoisuutta esille lähinnä sivuhuomiona asukkaiden preferenssien monimuotoistumisen ja asumisen yksilöllistymisen rinnalla. Sen sijaan kaupunkitutkimuksen puolelta löytyi monihaarainen kaupunkien diversiteettiä käsittelevä kirjallisuus. Haasteena tämän työn kannalta oli, että kyseinen kirjallisuus ei ottanut kantaa asumiseen tai asuntosuunnitteluun. Kaupunkitilan osalta se painottui enemmän julkiseen tilaan kuin asuinympäristöihin liittyviin tekijöihin. Kiinnostavat tilallisesti painottuneiden yhteiskuntatieteiden näkökulmat tuntuivat tästä syystä vievän työn painotusta väärään suuntaan, pois asuntosuunnittelusta ja kohti julkisen kaupunkitilan kysymyksiä. Päästäkseni yli tästä dilemmasta yhdeksi tutkimuksen painopisteeksi muodostuikin asuntosuunnittelun erityiskysymyksiin sopivan ajattelutavan muodostaminen näiden erilisinä esiintyvien teoriavirtojen ristiaallokosta.

Tutkimusartikkeleissa käyttämäni lähdeaineistojen vaihtelevaisuus kertoo tehtävän haasteista. Kuvassa 7 esitän artikkeleiden teoriapainotuksia neljän osittain limityvän, mutta suurelta osin erillisen kehän sarjana. Artikkeleihin liittyvän teorian lisäksi tutkimuksen tiedollisen perustan muodosti laajempi tutkimuskirjallisuuskatsaus, joka mahdollisti artikkeleiden erillisten näkökulmien yhdistämisen osaksi tutkimuksen pääkysymyksiin vastaamista. Välittävänä tekijänä tässä tarkastelussa toimivat tutkimuskirjallisuudelle kohdentamani välitason tiedolliset kysymykset. Yhteiskunta- ja kaupunkitutkimuksen suuntaan pääosin kohdentamani kysymykset koskivat sitä, *miten ymmärrämme arjen kulttuurista monimuotoisuutta ja miten tätä ymmärrystä voidaan soveltaa suunnitteluun*. Toisaalta suunnittelualan kirjallisuudesta hain vastauksia siihen, *miten ymmärrämme suunnittelun ja miten suunnittelu ymmärtää ihmisen*. Lisäksi molempien alojen osalta tarkastelu keskittyi arjen kulttuurisen monimuotoisuuden suhteeseen asuinympäristön tiloihin ja niissä tapahtuviin kohtaamisiin.

Kuva 7. Tutkimusartikkeleiden teemat ja niiden tärkeimmät lähteet, joihin tutkimus artikkeleiden osalta kiinnitty.

Seuraavaksi luon katsauksen tutkimuksessa käytettyyn teoriaan hahmotettuna näiden välitason tiedollisten kysymysten kautta. Kaupunkitutkimuskirjallisuuteen tehty katsaus (alaluku 4.2) etenee kolmen mittakaavallisen tason (kaupunki, naapurusto ja paikat) ja niitä läpi leikkaavan oikeuksien näkökulman muodossa. Suunnittelutiedon osalta (alaluku 4.3) lähdän liikkeelle suunnitteluajattelun kehityskaaresta ja tarkennan sen jälkeen siihen liittyviin kahteen sisäkkäiseen alateemaan (tilat & kokemukset ja asumisen tarpeet). Teorialuvun lopuksi (alaluvussa 4.4) tuon nämä eletyn ja suunnitellun tilan näkökulmat yhteen.

4.2 *Design for diversity*

Ensimmäinen teoreettinen tausta tutkimuksessa ja tutkimusartikkeleissa muodostuu kaupunkien diversiteettiä käsittelevästä kaupunkisuunnittelun, kaupunkimaantieteen ja tilallisesti orientoituneiden yhteiskuntatieteiden kirjallisuudesta. Kyky tuottaa erilaisia kohtaamisia on nähty perinteisesti kaupunkielämän perustana (Sennett 1994, 24–25; Young 1990, 269; Tonkiss 2013, 214). Kaupunkien väestön monikulttuurisuutta on käsitelty tutkimuskirjallisuudessa usein kolmen eri painotuksen kautta. Ensimmäinen on tarkastellut monikulttuurisuutta erityisesti toisistaan poikkeavien etnisten, kielellisten, uskonnollisten tai kulttuuristen yhteisöiden erilaisuuksien kompleksisuuden ja oikeuksien tunnustamisen kysymyksenä (Amin 2002; Blommaert 2013b; Vertovec 2007; Wilson 2017). Toinen näkökulma on korostanut kulttuurien välisiä kohtaamisia ja niiden kautta muodostuvia erilaisuuden käytäntöjä ja yhteisöllisyyttä (Laurier & Philo 2006; Amin 2006; Allport 1954). Lisäksi kaupunkien diversiteettiä on tarkasteltu sosiaalisten ja tilallisten prosessien yhteen kietoutuneisuuden näkökulmasta paikallisen, kansallisen ja globaalin eri tasoilla (Massey 2005; Sandercock 2003; Sassen 2005; Skifter Andersen 2003). Seuraavissa alaluvuissa esiin nostamani teoriat eivät edusta kaupunkien diversiteettiä käsittelevää kirjallisuutta kokonaisuudessaan, eikä niiden joukkoon sisälly yhtään itsessään suoranaisesti tätä tutkimusta ohjaavaa teoriaa. Sen sijaan olen valikoinut laajasta joukosta näkökulmia, jotka ovat näyttäneet hyödyllisinä tutkimukseni arjen kulttuurista monimuotoisuutta huomioivan suunnittelunäkökulman kehittämisen kannalta. Esittelen näitä näkökulmia kolmen eri mittakaavan, kaupungin, naapurustojen ja paikkojen tasolla. Lopuksi neljäntenä tarkastelutasona on asukkaiden oikeuksien näkökulma, jonka näen leikkakaavan eri mittakaavojen läpi. Kunkin alaluvun lopussa nostan esiin erityisesti niitä näkökulmia, joiden näen olevan tarkoituksenmukaisia tai hyödyllisiä suunnittelun kannalta. Haen vastausta kysymyksiin, miten ymmärrämme arjen kulttuurisen monimuotoisuuden ja millainen kaupunkiasumisen suunnittelukysymys se on.

4.2.1 Kaupunkielämän monimuotoisuuden hallinnasta superdiversiteetin suunnitteluhaasteisiin

We have to deconstruct both ‘the public interest’ and ‘community’, recognizing that each tends to exclude difference. We must acknowledge that there are multiple publics and that planning in this new multicultural arena, requires a new kind of multicultural literacy. (Leonie Sandercock 1998, 30.)

Kaupungit ovat aina toimineet erilaisuuden kohtaamispaikkoina. Monimuotoisuus on ollut historiallisesti kaupunkien elinvoimaisuuden elinehto, ja sen hallinnoimisen keinot ovat olleet tärkeä osa kaupunkipolitiikkaa (Vertovec 2010, 84). Richard Sennett (1994, 24–25) on liittänyt läntisen sivistyksen kehityshistorian kaupunkien ja niissä syntyvien kehollisten kokemusten väliseen vuorovaikutukseen. Hänen mukaansa kaupunki on kokemusten konteksti, johon keholliset halut ja tarpeet, kivut ja helpotukset, niihin sisältyvät ristiriidat ja vallankäyttö heijastuvat takaisin erilaisina kerrostumina. Kaupunki on toiminut läpi historian vallan välineenä ja symbolina; pyrkimykset muodostaa vallitsevan ihmiskuvan mukaista yhtenäistä kaupunkikuvaa ovat tulleet näkyviksi sen toteutuneissa muodoissa (myös Young 1990, 272). Tästä yhtenäisyyden tavoitteesta huolimatta kaupungit ovat tuoneet yhteen erilaisia ihmisiä ja sosiaalisen elämän monitahoisuutta. Koetut erot, kompleksisuus ja vieraus ovat tarjonneet dominointia vastustavan kodin ihmisten erilaisuudelle. (Sennett 1994, 26.) Jännitteet monimuotoisuuden ja yhdenmukaisuuden tavoitteiden välillä ovat näin ollen muodostuneet olennaiseksi osaksi kaupunkien olemusta.

Edelliseen Sennettin esittelemään kaupunkien historialliseen monimuotoisuuteen verrattuna 2000-luvun kaupunkien tilanne on muodostunut selvästi erilaiseksi. Kansainvälisen muuttoliikkeen kasvun ja moninaistumisen myötä kaupunkien tilannetta on kuvattu muun muassa käsitteillä superdiversiteetti (Vertovec 2007; 2010), kosmopoliittisuus ja ”sekarotuisuus” (Sandercock 1998; 2004). Steven Vertovec (2007; 2010; myös Cattle 2012, 13) on avannut tilanteen muutosta superdiversiteetin käsitteen kautta. Vielä 1900-luvun jälkimmäisellä puolikkaalla muun muassa Isossa-Britanniassa, Australiassa, Kanadassa, Yhdysvalloissa, Ruotsissa ja Alankomaissa monikulttuurisuuteen liittyviä politiikkasuosituksia ja ohjauskeinoja muodostettiin ja otettiin käyttöön olosuhteissa, joissa valtaosa maahanmuutosta keskittyi työperäiseen matala- ja keskipalkkaisten alojen työntekijöiden maahanmuuttoon. Tämän lisäksi maahanmuuttajien lähtö- ja kohdemaat olivat suurelta osin säännönmukaisia: Turkista muutettiin Saksaan, Algeriasta Ranskaan, Meksikosta Yhdysvaltoihin ja Pakistanista Isoon-Britanniaan. Tämän jälkeen muuttoliikkeet eri maiden välillä ovat muodostuneet moninaisemmiksi. Alueelliset maahanmuuttajaväestöt ovat aiempaa moninaisempia muun muassa lähtömaan, etnisen taustan, uskonnon ja kielen osalta. Myös maahanmuuton syyt, niihin liittyvät maahanmuuttajastatukset ja lailliset asemat, sosiaaliset tilanteet, koulutustaustat, työmarkkinatilanteet ja asumisen paikalliset olosuhteet ovat erilaistuneet. Lisäksi maahanmuuttajaväestön ylikansalliset suhteet lähtömaihin tai muualla asuviin sukulaisiin ja oman etnisen tai uskonnollisen ryhmän jäseniin ovat lisääntyneet ja moninaistuneet. Muuttuneen tilanteen on havaittu

vaikuttavan muun muassa maahanmuuttajien elämäntilanteisiin ja sitä kautta heidän identiteettiensä päällekkäisyyksiin. (Vertovec 2010.)

Vertovec (emt.) on kuvannut tätä tilannetta diversiteetin sisään muodostuneella diversiteetillä nimittäen ilmiötä superdiversiteetiksi. Hänen mukaansa muuttuneiden olosuhteiden takia alkuperäiset monikulttuurisuutta tukevat toimenpiteet ovat muodostuneet vaikutuksiltaan tehottomiksi. Tämän kaltaisen monikulttuurisuuden kehityksen on nähty liittyvän erityisesti globaaleihin metropoleihin, kuten Lontooseen. Vertovec on kuitenkin esittänyt samankaltaisen monimuotoistumiskehityksen koskevan myös muita alueita Isossa-Britanniassa ja muissa kansainvälistä muuttoliikettä vastaanottavissa maissa (Vertovec 2010, 86). Suomessa kaupunkien monimuotoisuuden tai monikulttuurisuuden kehitys on poikennut edellä kuvatusta sen osalta, että maahanmuutto Suomeen voimistui vasta 1990-luvulla, jolloin muun muassa lisääntyvät globaalit pakolaisvirrat ja kylmän sodan aikaisten rajojen avautuminen alkoivat jo vaikuttaa kansainväliseen muuttoliikkeeseen. Tämän takia Suomen maahanmuuttajaväestö muodostui heti sen kasvaessa lähtökohtaisesti monimuotoisemmaksi kuin esimerkiksi Isossa-Britanniassa on aiemmin ollut. Toisaalta on myös esitetty, että 1990-luvun laman ja Somaliasta Suomeen suuntautuneen diasporan samanaikaisuus muodostui mielikuvien tasolla hyvinvointiyhteiskuntaa muokkaavaksi tapahtumaksi, joka on vaikuttanut pakolaisiin kohdentuviin asenteisiin negatiivisesti (Galanakis 2008, 183; 282). Mielikuvat ja todellisuus Suomen kulttuurisesta monimuotoisuudesta saattavatkin olla osin keskenään ristiriidassa.

Monikulttuurisuus-käsitettä ja siihen pohjaavia toimenpiteitä on kritisoitu muun muassa väestöryhmien erillisyyden korostamisesta, maahanmuuttajien integroitumiselle aiheutuvista haitoista sekä yhteisöjen yhteenkuuluvuuden ja jaettujen arvojen kehityksen estämisestä (Vertovec 2010, 85–86; Meer & Mahmood 2012). Huolimatta tämän kritiikin mahdollisesta virheellisyydestä Vertovec (2010, 92–94) on havainnut monikulttuurisuuden muodostuneen käsitteenä kielteiseksi poliittisen ilmapiirin muutosten takia. Termeistä riippumatta hän on painottanut nykyisen superdiversiteetin ja siihen sisältyvien ylikansallisista siteistä muodostuvien erojen huomioon ottamisen sekä toisten kunnioittamisen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden keskeytystä. Toisaalta myös superdiversiteetin käsitteeseen on kohdennettu kritiikkiä. Käsitettä on rinnastettu avoimemmin monikulttuurisuuden uhkakuvia maalaileviin poliittisiin kommentaareihin ja sen on kritisoitu peittävän monikulttuuristen alueiden sosiaalista todellisuutta ja siihen liittyviä rasismin ilmentymiä ja rakenteita (Back & Sinha 2016).

Jan Blommaert (2013b) on yhdistänyt Vertovecin (2007; 2010) superdiversiteetin ja Manuel Castellsin (1996) verkostoyhteiskunnan (*network society*) käsitteet ja tuonut

esiin, että sosiaalista elämää organisoii monta kilpailevaa ja/tai toisiaan täydentävää sosiaalista normistoa. Maahanmuuttajan integraatio tarkoittaa tällöin kykyä tehdä itsensä ymmärrettäväksi monissa erilaisissa sosiaalisissa ympäristöissä. Vallitseva kulttuuri ja myös monet alakulttuurit muodostavat näitä ympäristöjä. Uuden asuinpaikan kulttuuri, oman lähtömaan kulttuuri, sukupuoli, ikä, sosiaaliluokka, koulutustausta, työpaikka, uskonto, kuluttaminen, harrastukset, media ynnä muut kietoutuvat yhteen ja muodostavat erilaisia tasoja kaupunkielämän todellisuuteen. Tämä monimuotoisuuden määritelmä vaikuttaa vastaavan hyvin erilaisten tekijöiden kietoutuneisuutta ihmisten arjessa. Maahanmuuttajat asemoituvat tässä todellisuudessa osaksi muiden monella tavalla monimuotoista arkea elävien kaupunkilaisten joukkoa. (Blommaert 2013b.)

Vastaavan kaltaista sekoittuneisuutta on kuvannut myös Leonie Sandercock, joka lainasi kirjansa *Mongrel City* (2003) otsikossa Salman Rushdien (1992, 394) käyttämää termiä *mongrel*, sekarotuisuus. Rushdie on viitannut termillä romaaninsa *Saatanallisten säkeiden* juhlistamaan yhteiskunnan moninaisuuteen, epäpuhtauteen, sekoittumiseen ja uusiin yllättäviin muutoksiin, jotka muodostuvat ihmisten, kulttuurien, ideoiden, politiikan, elokuvien ja laulujen yhdistelmästä. Sandercock (2003, xiii; 2004, 134) on liittänyt käsitteen tämän vuosisadan kaupunkien todellisuuteen, jossa erilaisuus, toiseus, sirpaloituminen ja moninaisuus ovat vallitsevia ilmiöitä. Myös Doreen Massey (2005; 2010) on nostanut sirpaloitumisen ja häiriöt esiin keskeisenä kaupunkielämän olosuhteena. Hänen mukaansa tämä olosuhde on seurausta muun muassa samanaikaisesta ihmisten ja talouden liikkuvuuden lisääntymisestä ja uusista kommunikatiivivälineistä, joiden myötä ihmisten väliset suhteet ovat maantieteellisesti tarkasteltuna venyneet samalla kun paikallinen tila ja aika tuntuvat tiivistyneen. Ihmisten arkielämän kokemukset muuttuvat, ja ne paikantuvat kaupunkiympäristöön, joka on yhtä lailla muutoksen kohteena. Vastareaktion tilanteeseen ihmisten suhde paikkaan on muuttunut osin reaktiiviseksi, nostalgisoivaksi tai ulkopuolisille vihamieliseksi. Tässä tilanteessa Massey on esittänyt kysymyksen, onko meidän mahdollista ajatella uudelleen paikkaan kuulumisen tunnetta. Hänen mukaansa sosiaalisten suhteiden uudenlaisen ulottuvuuden huomioon ottaminen voisi mahdollistaa avoimemman paikkasuhteen, jossa paikkojen mahdollistavat kohtaamiset ja niiden väliset suhteet ovat olennaisia. (Massey 2010.)

Sandercock (2003; 2004) on puolestaan kysynyt, miten voimme hallinnoida kaupunkien monikulttuurista todellisuutta ja millaisen haasteen se asettaa kaupunkisuunnittelulle. Hän on esittänyt kaupungeissa vallitsevat monimuotoisuudet ja rinnakkuudet mahdollisuutena oppimiselle ja uusien maailmojen luomiselle. Vastatakseen kulttuurista monimuotoisuutta tukevan suunnittelun haasteisiin hän on

peräänkuuluttanut kaupunkisuunnittelun mielikuvitusta (*planning imagination*) ja siihen liittyvää kyvykkyyttä neljällä tasolla. (Sandercock 2003, 207–228; 2004, 134.) Niiden mukaan kaupunkisuunnittelussa on luovuttava teknisen asiantuntijan neutraaliuteen ja objektiivisuuteen kiinnittyneistä näkökulmista ja tunnustettava hyvän kaupungin suunnittelun toimintakenttään lähtökohtaisesti sisältyvä poliittisuus (Sandercock 2004, 134–136). Tämä tarkoittaa muun muassa suunnitteluun sisältyvien valintojen ja niiden poliittisten vaikutusten tiedostamista (ks. myös Fincher & Iveson 2008, 6). Valintoja tehdään päivittäisessä teknisessä työskentelyssä, mutta myös tiedostamalla, kenelle kaupunkia suunnitellaan. Lisäksi osana kaupungin poliittisen päätöksenteon järjestelmää kaupunkisuunnittelijoilla on mahdollisuus strategisen toiminnan kautta vaikuttaa siihen, mitä asioita viedään eteenpäin ja missä muodossa. Toiseksi kaupunkisuunnittelun mielikuvituksen kehittäminen tarkoittaa irtiottoa aiemmasta järjestyksen ja varmuuden tavoitteesta sekä uskaliaisuutta ja riskinottokykyä muutostilanteessa tarvittavien lyhytaikaisten keinojen hyödyntämiseen, vallan jakamiseen ja yleisön osallistamiseen päätöksenteossa (Sandercock 2004, 136). Uskallus ja riskinottokyky liittyvät myös siihen, miten pystymme käsittelemään kaupungissa kohtaamiimme vieraita kohtaan kokemiamme pelkoja (Galanakis 2008, 244; Sandercock 2003, 112–113). Riskinottokykyyn olennaisesti liittyvänä kolmantena kyvykkyytenä Sandercock (2004, 137–138) on esittänyt luovuuteen pohjaavaa visionääristä johtajuutta, joka kohdentuu muiden toimijoiden, asukkaiden tai esimerkiksi taiteilijoiden luovuuden tunnistamiseen ja vaalimiseen. Neljäs kulttuurisen monimuotoisuuden tuke- miseksi tarvittava kyky liittyy suunnitteluprosessien terapeuttisuuteen. Sandercockin (emt., 139) mukaan prosessi tuo ihmisiä yhteen ja antaa mahdollisuuksia erilaisten kokemusten ilmaisemiseen, mutta myös erilaisuuksiin sisältyvien ristiriitojen käsittelemiseen transformatiivisella tavalla (vrt. suunnittelun transformatiivinen toimijuus Schneider & Till 2009). Osallisten väliset yhteydet vaikuttavat taustalla maankäytön tai talouden resursseihin liittyvissä kysymyksissä. Tästä syystä ristiriitojen ratkaiseminen vaatii Sandercockin mukaan rationaalisten neuvottelutekniikoiden rinnalle työkaluja osapuolien aiempiin kokemuksiin liittyvien tunteiden ja merkitysten käsittelemiseksi materiaalisten kysymysten ohessa. Muun muassa kuunteleminen, tarinanker- ronta, visuaalisten ja kehollisten viestien tulkinta sekä sensitiivisyys erilaisille tietämi- sen tavoille kuuluvat tämän kaltaisessa dialogissa tarvittaviin viestintäkeinoihin (San- dercock 2004, 139).

Myös Fran Tonkiss (2013, 14–17) on esittänyt teoksessaan *Cities by Design: The Social Life of Urban Form* kysymyksen, miten sosiaalista ja kulttuurista monimuotoi- suutta voidaan suunnitella. Sandercockin monimuotoisuutta tukevan suunnittelun rinnalle Tonkiss kuitenkin peräänkuuluttaa näkökulman kääntämistä segregatiota

ehkäisevään suunnitteluun (emt., 214). Kaupunkisuunnittelijoiden kanssa pitkään työskennelleenä sosiologina Tonkissille on muodostunut valistunut näkökulma sekä kaupunkien sosiaaliseen elämään että suunnittelun ajattelutapoihin ja tietosisältöihin. Hänen mukaansa kaupungit tuottavat jo itsessään monimuotoisuutta ja siihen liittyviä kohtaamisia monien eri osapuolien välillä – näkökulma, jota myös Sandercock on korostanut. Monimuotoisuutta tavoittelevan suunnittelun on kuitenkin (mm. Suomessa) kritisoitu kääntyneen ensisijaisesti sosiaalista sekoittamista ja homogeenista kaupunkia tavoitteleviksi toimiksi (Hewidy 2022, 32), jättäen kaupunkilaisten tarpeissa ilmenevät erot vaille huomiota tai nähden ne lähtökohtaisesti ongelmallisina. Segregaatiota ehkäisevässä suunnittelussa huomio kohdentuisi monimuotoisuuden tavoittelun sijasta kaupungin sosiaalisiin ja materiaalsiin tekijöihin, jotka aiheuttavat tilojen eriytymistä, sekä laadukkaan kaupunkitilan ja palveluiden saatavuuteen erilaisissa naapurustoissa. (Tonkiss 2013, 214.) Molemmat kirjoittajat tarjoavat kuitenkin suunnittelun kannalta hyödyllisiä näkökulmia – siinä missä Sandercock nostaa esiin suunnittelijoiden toimintatapojen ja -mahdollisuuksien uudelleenarvioinnin olennaista roolia monimuotoisuuden huomioimisessa, Tonkissin ajattelussa sosiaalisen ja materiaalsen kaupungin tuottama epätasa-arvoisuus nousee keskeiseksi suunnittelun huomion kohteeksi.

Sekä Sandercockin että Tonkissin kaupunkisuunnittelun ajattelutapoihin ja käytäntöihin pureutuvan tarkastelun taustalla on havaittavissa yleisempi rationaalisuutta painottavan modernin kaupunkisuunnittelun kritiikki ja sen vastineeksi muodostuneet kaupungin diversiteettiä tavoittelevat suunnitteluperiaatteet (Fainstein 2005). Tyypillisesti näiden suunnitteluperiaatteiden lähtökohdat eivät ole liittyneet niinkään väestön monimuotoisuuteen, vaan enemmän kaupungin toimintojen ja fyysisten muotojen monimuotoisuuden ja niiden kautta elävän julkisen tilan tavoitteluun (Talen 2006, 236–237; Talen 2015, 268). Modernismin kritiikin ensimmäisiä airuita oli Jane Jacobs, jonka kirjan *Death and Life of Great American Cities* (1961/1992) keskeinen argumentti liittyi kaupunkitilan toimintojen erottelun ja autoliikenteen painottumisen aiheuttamaan ihmisten välisten kontaktien katoamiseen. Jacobsille olennaista kaupungin elämän tai kuoleman kannalta olivat avoimessa kaupunkitilassa, kuten jalkakäytävillä ja puistoissa, tapahtuvat kontaktit ja niihin sisältyvä sitomaton sosiaalisuus, jotka modernistinen kaupunkisuunnittelu oli hänen mukaansa kadottanut. Myös Sennett (1990, xii–xiii; ks. myös Galanakis 2008, 321) on esittänyt kritiikkiä modernistiselle kaupunkisuunnittelulle sen lähtökohtaisesta pyrkimyksestä hallinnoida kaupungin toimintoja järjestyksen ja poissulkemisen kautta. Esitetty näkökulma on kohdentunut lisäksi ihmisten välisiin eroihin, joita modernistisessa kaupunkisuunnittelussa on käsitelty hänen mukaansa enemmän uhkana kuin mahdollisuutena.

Lopputuloksena on muodostunut neutraalia, kohtaamisten mahdollisuuksista riisuttua tilaa: lasijulkisivuin reunustettuja katuja sekä moottoriteiden muusta kaupungista eristämiä köyhiä naapurustoja ja nukkumalähiöitä. Samaa rationalistisen suunnittelun neutraaliuden tavoitetta on kritisoitu myös arkkitehtuuriteorian puolella (ks. alaluku 4.3.2; Pallasmaa 2016a; Hewidy 2022, 33). Suomen kontekstissa tähän tavoitteeseen vaikuttaa liittyvän myös yhteiskunnassa ohjaavaksi periaatteeksi muodostunut universalismin ihannetta tavoitteleva konsensuaalinen toiminta, yhteisymmärryksen tavoittelu ja aktiivisten vastakkainasettelujen välttäminen (Luhtakallio & Mustranta 2017, 123).

Kaupunkisuunnittelun keinot ovat Sennettin (1994, 26) mukaan liittyneet keskeisellä tavalla edellä mainittujen yhtenäisyyden tai harmonian tavoitteiden toteuttamiseen joko kaupunkirakenteeseen tehtävien pienten lisäysten, laajempien interventioiden tai kokonaisten uusien kaupunkien muodossa, kulloinkin vallitsevia suunnitteluihanteita seuraten (myös de Certeau 1990/2013, 146; Lynch 1995/1984, 500). Hänen mukaansa suunnittelun suhde käyttäjiin tai valtaa vastustavaan erilaisuuteen on ollut välinpitämätön tai poissulkeva. Tähän näkökulmaan myös Sandercockin (2003, 3) modernistisen kaupunkisuunnittelun kritiikki vaikuttaa kohdentuneen. Ratkaisuna eri kulttuurien rinnakkaisuuden mahdollistamiseksi ja erojen ylittämiseksi Sennett on vaatinut suvaitsevaisen välinpitämättömyyden ylittävää aktiivista interkulttuurista vuorovaikutusta (Sennett 1994, 358, ks. Sandercock 2004, 87–88).

Myös Kevin Lynch (1995/1984) on nostanut esiin kaupungin sosiaalisten, taloudellisten ja poliittisten ulottuvuuksien kerrostumisen huomioimista kaupunkisuunnittelussa. Hän on määrittänyt kaupungin erilaisten asioiden ja toimintojen monimuotoiseksi tilalliseksi kokoonpanoksi, joka on muodostunut pitkällä aikavälillä erilaisten käytäntöjen, määritysten ja toimijoiden kautta ja jonka tavoitteena on ohjata ihmisten päivittäistä toimintaa ja kokemuksia. Lynch (emt.) on esittänyt vaihtoehtoisia suunnittelun malleja, jotka hänen mukaansa mahdollistaisivat kaupunkikokemusten ja marginaalisessa asemassa olevien käyttäjien tarpeiden vahvempaa huomiota. Nämä mallit painottavat kaupungin koettuja mielikuvia (1), joissa muistiin painuvat muodot risteävät eletyn arjen sosiaalisten merkitysten kanssa; kaupungissa tehtäviä matkoja (2), jotka ovat elimellinen osa kaupungin arjen toimintaa; olemassa olevan kaupungin uudistamista (3) siten, että myös vähäisemmälle huomiolle jääneet paikat saavat vahvistusta; tapahtumien suunnittelua (4) ei toimintaan pakottavina vaan toimintamahdollisuuksia avaavina toimenpiteinä; systeemistä suunnittelua (5), joka ottaa haltuun kaupunkitilan toistuvia elementtejä, kuten valaistusta, istuimia, aitoja, päällysteitä, merkkejä ja suojia; sekä prototyyppejä (6), joiden kautta

suunnittelupalveluja voidaan tuoda valtarakenteiden ulkopuolelle, niille jotka eivät niitä tyypillisesti käytä tai joilla ei ole varaa. (Lynch 1995/1984, 502–507.)

Kaupunkien monimuotoisuus on paitsi niiden olemassa olon ydin ja taloudellisen hyvinvoinnin perusta, monimuotoisuuteen sisältyy myös monia ristiriitoja, jotka eivät ole kokonaisuudessaan yhteensovitettavissa tai ylitettävissä. Tämän tutkimuksen lähtökohta korostaa, että erojen ja ristiriitojen käsitteleminen sekä eletyn kaupungin arjessa että osana suunnittelua on kuitenkin olennaisen tärkeä osa arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioon ottamisen kannalta. Edellä luetellut Lynchin esittämät mallit vaikuttavat antavan yhden vastauksen Sennettin (1994) kaupunkisuunnittelun keinovalikoimaan kohdistuneeseen kritiikkiin ja Sandercockin (2004, 134) asettamiin kaupunkisuunnittelun mielikuvituksen tavoitteisiin. Yleisemmin katsottuna keskeiseksi tehtäväksi muodostuu näkökulman siirtäminen asiantuntijalähtöisestä ja ylhäältä organisoidusta arkkitehtuurista kaupungin eletyn todellisuuden monimuotoisuutta huomioon ottavaan suuntaan. Käytännössä se tarkoittaa aiempaa vahvempaa painotusta kaupunkilaisten sosiaalisten erojen ja oikeuksien tarkasteluun ja tunnistamiseen monimuotoisten kaupunkien kehitystyössä (Tonkiss 2013, 25–27).

4.2.2 Hyvä/paha naapurusto – näkökulmia aluetason suunnitteluun

Tarkasteltaessa kaupunkien moninaisuuden eetoksen konkreettisia toteumia asukkaiden arkielämässä on tarkennettava sisään kaupunkirakenteeseen ja erilaisiin naapurustoihin, joissa kohtaamiset tapahtuvat. Tutkimuskirjallisuudessa kaupunkiväestön moninaisuus ja asukkaiden kohtaamiset on nähty osin asuinalueisiin liittyvinä kysymyksinä. Erilaisten asukkaiden sekoittaminen ja rinnakkuus asuinalueilla ovat olleet kaupunkisuunnittelussa toistuvia teemoja jo vuosikymmenten ajan (Gans 1961). Oletuksena on ollut, että heterogeenisesti sekoittuneilla asuinalueilla ihmiset kohtaavat ja joutuvat kosketuksiin itseensä nähden erilaisten ihmisten kanssa. Sekoittuneisuuden mahdollistamien kohtaamisten kautta on tavoiteltu muun muassa suvaitsevaisuutta, jaettujen arvojen muodostumista ja yhteiskunnan yhtenäisyyttä (Gans 1961; Kleinhans 2004; Cantle 2012, 173; Wood & Landry 2008, 105–106). Tällä tavoitteenasettelulla voidaan nähdä olevan yhteyksiä eri ihmisryhmien kohtaamisia tarkastelemaan niin sanottuun kontaktihypoteesiin. Gordon Allportin (1954; ks. Valentine 2008) kontaktihypoteesi lähti oletuksesta, että ihmisten ennakkoluuloisuus toisia kohtaan on opittua ja että paras tapa vähentää ennakkoluuloisuutta on eri ryhmien tuominen keskenään vuorovaikutukseen. Allportin behavioristisen teorian mukaan

kohtaamiset lisäävät ihmisten tietoisuutta toisistaan, vähentäisivät eroihin liittyvää epävarmuuden tunnetta ja vahvistaisivat ennustettavuuden ja kontrollin kokemuksia.

Yhteiskuntatieteet ovat sittemmin osoittaneet, että ajatusmalli on eletyn todellisuuden kannalta yksinkertaistava. Kohtaamiset voivat olla luonteeltaan positiivisia tai negatiivisia, ja ne voivat myös toimia ennakkoluuloja vahvistavina (Valentine 2008). Tutkimuksissa on noussut esiin esimerkkejä kulttuurisesti monimuotoisen ympäristön vaikutuksista etnisten ryhmien välisten suhteiden muodostamisessa (Robinson & Walshaw 2011; Laurence 2011). James Laurence (2011) on havainnut kulttuurisen monimuotoisuuden heikentävän yhteisöiden sisäistä sosiaalista pääomaa, mutta toisaalta lisäävän yksilöiden välisten suhteiden monimuotoisuutta, niiden kautta muodostuvia yhdistäviä siteitä (*bridging ties*) ja suvaitsevaisuutta. Hän on korostanut huono-osaisuuden heikentävää vaikutusta sekä sosiaalisen pääoman että ryhmien välisen vuorovaikutuksen kannalta. Suvaitsevaisuuden lisäksi kulttuurien välisiin kohtaamisiin liittyvää asennoitumista on kuvattu myös välinpitämättömyydeksi eroja kohtaan (*indifference to difference*, mm. Valluvan 2016, Noble 2013). David Robinson ja Aimee Walshaw (2011) ovat tuoneet esiin kulttuurisen monimuotoisuuden myötä alueille kehittyneitä integraatiota tukevia palveluita ja kohtaamisten mahdollistamaa erilaisuuden hyväksymistä, mutta myös mahdollisia ennakkoluuloja ja jännitteitä. Heidän tarkastelussaan korostuvat erilaisten sosiaalisten tilanteiden taustalla vaikuttavat materiaaliset olosuhteet ja niihin kohdistuvat kiistat, jotka voivat toimia ennakkoluulojen vahvistavana tekijänä. Paikan ja ihmisten välisiä yhteisvaikutuksia olisi heidän mukaansa syytä tutkia enemmän. (Robinson & Walshaw 2011, 4–5.)

Ihmisten ja yhteisöjen kohtaamisten psykologisiin vaikutuksiin perehtyvä John Berryn (1997) akkulturaatioteoria avaa Allportin teoriaa monipuolisemman kuvan kohtaamisten vaikutuksista. Berryn mukaan akkulturaatiossa eri kulttuuritaustoista tulevat ihmiset, myös niin sanottu valtaväestö mukaan luettuna, altistuvat toistensa erilaisille käytännöille ja altistuksen myötä vähitellen joko sopeutuvat toisiinsa nähden, muodostavat vastustusta mahdollisille muutoksille tai tuottavat kokonaan uudenlaisia kulttuurisia käytäntöjä. Akkulturaatioprosessin lopputulokset – sosiaalinen ja kulttuurinen integraatio, assimilaatio, segregatio tai marginalisoituminen – kuvaavat jo itsessään prosessin mahdollisia erilaisia kehityskaaria. Berryn mukaan onnistuneella integraatiolla on sekä yksilön että yhteisön tasolle kohdentuvia vaatimuksia, kuten kulttuurisen monimuotoisuuden lähtökohtainen hyväksyminen, riittävän positiivinen asennoituminen ryhmien välillä ja kaikkien ryhmien sitoutuneisuus yhteiskuntaan (emt., 11). Toisaalta hän on havainnut prosessiin sisältyvän myös psykologisia vaikutuksia, kuten mahdollista akkulturaatiostressiä (emt., 19). Berry on liittänyt akkulturaatioprosessin tilallisesti yhtäältä eri maiden valtiollisella tasolla

harjoittamaan maahanmuuttopolitiikan piirteisiin ja toisaalta yksityisen kodin, julkisen tilan ja työpaikkojen toisistaan poikkeaviin piireihin.

Berryn näkökulma vaikuttaisi rajaavan kaupunkien ja naapurustojen tilallisen ja materiaalsen ympäristön tekijöiden vaikutukset akkulturaatioteorian ulkopuolelle. Väestön muutokset ja lisääntyvä kulttuurinen monimuotoisuus tulevat kuitenkin näkyviksi asuinalueilla niiden välisen segregaatian tai eriytymiskehityksen näkökulmasta (van Kempen 2002; Skifter Andersen 2003; Musterd 2005; Vilkama 2011). Alueellisella segregatiolla tarkoitetaan yksittäisten ihmisten valinnoista kollektiivisella tasolla muodostuvaa eri sosiaali- tai kulttuuriryhmien tilallista eriytymistä ja asumisen keskittymistä asuinalueille (Skifter Andersen 2003; Musterd 2020a, 2). Kaupunkihallinnossa alueiden segregoitumista on pidetty yleisesti ottaen negatiivisena ja vältettävänä ilmiönä (Dhalmann 2011, 10; Puustinen 2010, 335) ja sen on nähty aiheuttavan muun muassa köyhyyden, työttömyyden ja sosiaalisten ongelmien kasautumista ja niiden edelleen aiheuttamaa eriarvoistumista (Vilkama 2011, 25). Katja Vilkama (emt., 25–26) on käyttänyt termiä alueiden erilaistuminen korostaakseen kehityksen monitahoisuutta ja siihen liittyviä myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia ja tehdäkseen eroa segregatiotermin negatiiviseen ymmärrykseen. Alueiden erilaistuminen pitää Vilkaman mukaan sisällään myös kaupunkirakenteen kehityksen kannalta luonnollisina pidettyjä ilmiöitä. Muun muassa alueen väestön sosiaalisten ja etnisten ominaisuuksien vastaavuuden asukkaan omaan tilanteeseen nähden on havaittu vaikuttavan muuttopäätöksiin (Musterd 2020b, 419).

Kaupunkiväestön koostumuksen ja erityisesti sosiaalisen eriarvoisuuden on esitetty vaikuttavan osin suoraan segregatioon tai erilaistumiseen – mitä enemmän eroja väestössä esiintyy, sitä enemmän ne voivat keskittyä tietyille alueille (Musterd 2020b, 420). Yleisesti ottaen eurooppalaisten kaupunkien segregaatian ei ole nähty olevan samalla tasolla kuin Yhdysvalloissa, ja muodostuneet keskittymät ovat olleet tyypillisesti etnisesti sekoittuneempia (Skifter Andersen 2003; Arbaci 2016, 402; Musterd 2005, 335; Musterd 2020b, 416). Pohjois-Euroopassa tehdyt tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet viime vuosikymmenten aikaisen maahanmuuttajamäärien kasvun tuoneen mukanaan joitain kaupunkikohtaisia etnisiä keskittymiä (Musterd ym. 1998; Musterd 2005, 338). Lisäksi Musterd (2020b, 416) on havainnut myös eurooppalaisissa kaupungeissa eriarvoistumiseen liittyvien keskiluokalle ja ylemmälle luokalle tarkoitettujen asuinalueiden (*gated communities*) olevan yleistymässä.

Suomessa Katja Vilkaman (2011) ja Jarkko Rasinkankaan (2013) tutkimukset ovat tarkastelleet pääkaupunkiseudun ja Turun asuinalueiden eriytymiskehitystä alkuvaiheessa, jolloin sen vaikutukset eivät olleet vielä nousseet selvästi esiin. Toisaalta kehityksen on havaittu ilmenevän suomalaisten kaupunkien kontekstissa erityisen

pieni- ja korttelien tai rakennusten tasolle keskittyvänä (Vaattovaara & Kortteinen 2012). Lisäksi eriytymiseen tai segregatioon on havaittu liittyvän kielteisiä vaikutuksia etenkin koulujen eriytymisen muodossa (Vilkama, Ahola & Bernelius 2016; Bernelius & Vilkama 2019; Kauppinen, van Ham & Bernelius 2022). Koulujen eriytyminen on liitetty erityisesti paremmassa sosioekonomisessa asemassa olevien asukkaiden muuttopäätöksiin. Sitä kautta eriytymisen on nähty vaikuttavan myös laajemmin kaupungin gentrifikaatioon eli alueiden asumisen hintojen voimakkaaseen jakautumiseen siten, että osalla alueista hintataso nousee keskiluokan kannalta saavuttamattoman kalliiksi (Bernelius, Martinen & Vilkama 2021; Musterd 2020b, 417).

Segregaatiokehityksessä heikompaan asemaan jääneille alueille aiheutuvat kielteiset (kuten työttömyyden keskittyminen, kaupallisten palveluiden puute ja erilaisten asukkaiden välisen empatian vaje) ja myönteiset aluevaikutukset (kuten sosiaaliset verkostot ja etnisille kaupoille ja palveluille riittävä asiakaspohja) ovat olleet tutkimuksissa kiistan kohteina (muun muassa van Kempen & Özüekren 1998; Alesina & La Ferrara 2004; Arbaci 2007; Junnilainen 2019, 27–30; Musterd 2020b, 420). Sosiaalinen eriytyminen ja huono-osaisuuden keskittyminen on liitetty segregaatiokehityksen kielteisiin vaikutuksiin, kun taas etnisen eriytymisen on esitetty tuottavan asukkaille myös hyötyjä (van Kempen & Özüekren 1998; Skifter Andersen 2010; Arbaci 2007; Hewidy 2022, 33). Etenkin hiljattain maahan muuttaneiden osalta oman etnisen ryhmän, ystävien tai sukulaisten läheisyyden asuinalueella on nähty tukevan kotoutumisessa ja parantavan työmarkkinoille pääsyä. Tästä huolimatta etnistien keskittymien ei nähdä muodostuvan vain maahanmuuttajien omien preferenssien pohjalta, vaan niiden taustalla on havaittu muun muassa maahanmuuttajien taloudellisten ja tiedollisten resurssien vajavuutta sekä syrjiviä käytäntöjä asuntomarkkinoilla (Musterd 2005, 339).

Lotta Junnilainen (2019, 38) on puolestaan esittänyt kritiikkiä segregaatiokeskustelussa käytetylle käsitteelle ”huono-osaisuuden keskittyminen”, joka hänen mukaansa kiinnittää huomiota tiettyihin ihmisryhmiin keskustelussa olevien ongelmien lähteenä kyseenalaistamatta näiden tekijöiden vaikutuksia ihmisten elämään kyseisillä alueilla. Hän on käyttänyt sen sijaan käsitettä ”eriarvoisuuden tiivistymä” tavoitteena kohdentaa huomiota ihmisten sijasta alueiden välisiä eroja tuottaviin yhteiskunnallisiin prosesseihin. Eriarvoisuuden aluevaikutuksista hän on nostanut esiin erityisesti asuinpaikkaan kohdistuvan stigmatisaation ja ennakkoluulot, joita asukkaat kohtaavat arkielämässään. (emt., 43.) Tämän tutkimuksellisen näkökulman sisäistäminen myös osaksi asuinalueiden kehitystyötä voisi ajatella vaikuttavan hyödyllisesti siihen, miten hankkeiden tavoitteita määritetään, ja sitä kautta myös toimenpiteiden

kohdentamiseen edellisessä alaluvussa kuvatulla tavalla kohti monimuotoisuuden ja erojen tunnistamista.

Hans Skifter Andersen (2002; 2003) on esittänyt asuinalueiden huono-osaisuuden ja siihen liittyvän alueellisen eriytymiskehityksen monitahoisena prosessina ja kritisoinut siihen keskittyntä tutkimusta liian yksipuolisesta näkökulmasta. Hänen mukaansa segregaatio on liitetty lähinnä yhteiskunnassa yleisellä tasolla vallitsevaan köyhyyteen ja sosiaaliseen epätasa-arvoisuuteen, joiden on havaittu tuottavan alueellisia köyhyystaskuja (ks. myös Vaattovaara & Kortteinen 2012). Skifter Andersen on puolestaan tarkastellut mallia, joka ottaa huomioon köyhyyteen liittyvän ihmisten syrjäytymisen rinnalle myös paikkojen syrjäytymisen ilmiön. Paikkojen syrjäytymiseen liittyy hänen mukaansa fyysisen ympäristön rappeutumista, joka aiheutuu sosiaalisten, ekonomisten ja fyysisten muutosten yhteisvaikutuksesta (Skifter Andersen 2002, 154). Rappeutuvat kaupunkialueet eivät tällöin kehity ainoastaan sosiaalisen epätasa-arvoisuuden takia, vaan ne ovat itse osana vaikuttamassa epätasa-arvoisuuden muodostumiseen. Alueiden sijainti kaupunkirakenteessa ja alueiden väliset fyysisen ympäristön toiminnallisuuteen ja aisteihin liittyvät laadulliset erot vaikuttavat hänen mukaansa alueista muodostuviin kokemuksiin, käsityksiin, arvostukseen ja viime kädessä siihen, miltä alueilta asuntoja etsitään ja miltä alueilta maksukykyisempi asujaimisto muuttaa ulos. Näiden rinnalla Skifter Andersenin mukaan paikkojen syrjäytymiseen vaikuttavat sosiaaliset tekijät, kuten väestön rakenne, erilaiset sosiaaliset konfliktit, kuten naapureiden aiheuttamat häiriötekijät ja sosiaalisten yhteyksien puute, sekä koettuun turvallisuuteen liittyvät ongelmat, kuten rikollisuus ja päihteidien käyttö. Edellä mainittujen fyysisten ja sosiaalisten tekijöiden keskittyminen alueille, joilla ilmenee Junnilaisen (2019, 38) sanoituksen mukaisesti eriarvoisuuden tiivistymistä, vaikuttaa edelleen alueiden kehitykseen yhä huonompaan suuntaan.

Myös Emily Talen (2006; 2015, 272) on käsitellyt paikkojen segregatiota monitahoisena ympäristön, toimintojen ja sosiaalisten prosessien lopputuotteena, johon pureutuminen vaatii suunnittelulta aiempaa kokonaisvaltaisempaa otetta. Hänen mukaansa kaupunkiympäristön osatekijät, kuten puistot, aukiot ja kadut, voivat toimia prosessissa joko diversiteettiä lieventävinä tai tuottavina tekijöinä. Tästä huolimatta segregatiota ehkäisevässä tai diversiteettiä ylläpitävässä suunnittelussa ei voida Talenin mukaan lähteä liikkeelle vain fyysisen ympäristön tekijöistä, vaan niiden rinnalla suunnitteluprosessin tasa-arvoisuuteen tähtäävä kommunikatiivisuus sekä oikeudenmukaisuuden näkökulma ovat keskeisiä (Talen 2015, 272; Fainstein 2000). Tätä perustelee myös Skifter Andersenin (2002) tutkimuksessa havaittu naapurustojen sosiaalisten tekijöiden ja fyysisen ympäristön ominaisuuksien välinen korrelaatio. Muun muassa epämiellyttäväksi koettujen yhteistilojen ja ulkoalueiden havaittiin

vaikuttavan asukkaiden aktiivisuuteen ja sosiaalisten ongelmien ilmenemiseen (emt., 161–162). Paikan eristyneisyys ja heikko visuaalinen ilme vaikuttivat puolestaan ulkopuolisten keskuudessa alueesta muodostuvaan huonoon maineeseen (emt., 162).

Segregaation aluevaikutusten lisäksi tutkimuksissa on esitetty eriäviä näkemyksiä segregaatiokehitykseen kohdennettujen toimenpiteiden kohdentamisesta ja vaikuttavuudesta. Vaikka lisääntyvästä huono-osaisuudesta ja heikentyvästä fyysisestä ympäristöstä kärsivien alueiden on nähty joutuvan pahimmillaan rappion kierteeseen (Skifter Andersen 2002), alueille tehtäviä toimenpiteitä on kritisoitu tehottomina ja kalliina (Kleinhans 2004). Reinout Kleinhans (2004) on esittänyt koosteen Isossa-Britanniassa ja Alankomaissa toteutetuista tutkimuksista, joissa tarkasteltiin alueiden asuntotarjonnan monimuotoisuuteen ja sosiaaliseen sekoittamiseen tähtääviä hankkeita. Niiden tulokset osoittivat alueille tehtävien toimenpiteiden haasteellisuutta etenkin alueen maineeseen, erilaisten asukkaiden vuorovaikutukseen ja asukkaiden asenteisiin kohdentuneiden odotusten osalta. Kleinhansin mukaan ongelma on liitetävissä osittain hankkeiden ristiriitaisiin tavoitteisiin ja toisaalta odotettujen tulosten määrittysten ja seurannan puutteisiin. Sosiaalisen sekoittamisen toimenpiteiden oli odotettu vaikuttavan hyvin monipuolisesti alueiden kehitykseen. Odotuksia oli asetettu muun muassa alueen asuntomarkkina-aseman kohenemiseen ja parempaan maineeseen, pienempiin ylläpitokustannuksiin, vähäisempään sosiaaliseen syrjäytymiseen, lisääntyvään sosiaaliseen yhtenäisyyteen ja yhteisölliseen osallisuuteen, paremmassa asemassa olevan väestön toimimiseen positiivisena roolimallina ja naapuruston palveluiden vahvempaan pohjaan. Isossa-Britanniassa toimenpiteissä oli painotettu asuntojen hallintamuotojen sekoittamista. Alankomaissa puolestaan asuin ympäristön monimuotoisuuden, houkuttelevuuden ja maineen parantamiseen oli pyritty toteuttamalla alueille enemmän omistusasuntoja. Näiden toimenpiteiden myötä painopiste oli siirtynyt alueiden sosiaalisista vaikutuksista asuntomarkkinoiden ja asuntotarjonnan tilanteeseen. Aiempaa maksukykyisempien asukkaiden oli ajateltu vahvistavan muiden asukkaiden sosiaalisia suhteita. Kuitenkin Skifter Andersenin (2002, 161) tutkimuksissa varakkaan ja koulutetun väestön sijasta erityisesti alemman keskiluokan ja osa-aikaisesti työllistettyjen vaikutuksen alueen sosiaaliselle aktiivisuudelle on havaittu olevan merkittävä.

Kleinhansin (2004) tarkastelun kritiikki kohdentui odotettujen sosiaalisten tavoitteiden, kuten sosiaalisen tasapainon, sekoituksen tai yhtenäisyyden määrittelemättömyyteen. Hänen mukaansa olennainen huomio tulisi kohdentaa odotuksien ja toimenpiteiden mittakaavalliseen painottamiseen joko korttelin, kadun, naapuruston tai naapurustoista koostuvan kaupunkialueen tasolle. Esimerkiksi alueen maine saateen liittämällä laajemman kaupunkialueen maineeseen, jolloin paikallisten

toimenpiteiden vaikutukset voivat jäädä laajemmalla yleisöltä huomiotta (Kleinhans 2004, 376). Asukkaiden väliseen vuorovaikutukseen perustuvien sosiaalisten vaikutusten Kleinhans puolestaan esitti toteutuvan läheisten naapureiden, ei niinkään laajemman asuinalueen kesken. Vaikka omistusasukkaiden ja vuokra-asukkaiden välinen sosiaalinen vuorovaikutus olisi vähäistä, voivat elämäntavat vaikuttaa vuorovaikutukseen hallintamuotoja enemmän (Kleinhans 2004, 377). Koska naapuruston hallintamuotojen sekoittamisen mahdollisten vaikutusten asukkaiden vuorovaikutukseen on nähty heikkenevän etäisyyden kasvaessa, sekoittamistoimenpiteiden kohdentaminen asuinalueita pienempään mittakaavaan korttelin tai kadun tasolle voisi olla hyödyllistä (emt., 378; Jupp 1999, 10–11).

Kriittisesti tarkasteltuna asuinalueille kohdennetut sekoittamisen tavoitteet voivat myös toimia asetettuja sosiaalisia tavoitteita vastaan. Lisääntyvän altistuksen toisistaan poikkeaville arvoille ja elämäntavoille on nähty lisäävän jännitteitä naapurustossa (Kleinhans 2004, 379). Toisaalta alueet, jotka ovat olleet jo aiemmin monikulttuurisia, voivat osoittautua vastaanottavaisemmiksi uusille tulijoille (Robinson & Walshaw 2011, 5). Robinson ja Walshaw (2011) ovat huomauttaneet, että kaupunkiympäristön paikkojen vaikutusta maahanmuuttajien kotoutumiseen ja maahanmuuttajien ja muun väestön välisiin sosiaalisiin prosesseihin on huomioitu tutkimuksessa hyvin vähän. Sosiaalinen ja materiaallinen ympäristö on merkittävä tekijä maahanmuuttajien kokemuksissa. Asumisen heikompiosaisilla tai rappeutuvilla asuinalueilla on havaittu vaikuttavan osaltaan koettuun akkulturaatiostressiin. Näissä olosuhteissa oman etnisen ryhmän läheisyys voi muodostaa merkittävän tuen kotoutumisen kannalta (Robinson & Walshaw 2011, 4; myös Berry 1997, 28). Tästä näkökulmasta olemassa oleville maahanmuuttajavaltaisille asuinalueille kohdentuvien toimenpiteiden on kritisoitu näyttäytyvän heikommassa asemassa olevaan väestöryhmään kohdentuvina häätöinä (*renoviction*). Sosiaalisen sekoittamisen tavoitteiden esillä pitäminen on nähty tällöin lähinnä retorisenä keinona kaupunkitalouden kasvutavoitteiden peittämiseksi. (Ärlemalm 2014.)

Edellä avatut kaupunkimaantieteen näkökulmat piirtävät näkymiä asuinalueiden toteutuneisiin kehityskuluihin, mutta tietoon sisältyy myös tulkinnallista ambivalenssia. Erityisesti väestölliseen kehitykseen vaikuttamisen perusteluja ja niihin pohjaavan kaupunkisuunnittelun ja kaupunkipolitiikan toimenpiteiden tuloksia on pidetty toistaiseksi heikkoina. Huomionarviosta on myös se, millaisille alueille edellä mainitut toimenpiteet ovat sijoittuneet. Kesten ja muut (2011) ovat todenneet aieman tutkimuksen ja politiikkatoimien painottaneen vahvasti fyysisesti ja toiminnallisesti rappeutuvia kaupunkialueita, joiden kautta on muodostettu ikonista kuvaa monikulttuurisuuteen ja etnisiin rakenteisiin liittyvien politiikkatoimien perusteista ja

käytännöistä. Näkökulma on jättänyt uudemmat ja väestön rakenteen osalta keskiarvoisemmat alueet sekä niillä asuvan väestön monimuotoisuuden erityispiirteet huomion ulkopuolelle. Tästä syystä Kesten ja muut (emt.) ovat peräänkuuluttaneet tutkimusta, jossa monikulttuurisuuden arkipäiväisiä kokemuksia tuodaan esiin erilaisissa konteksteissa.

Paikalliset erot ja alueiden kehityshistoria vaikuttavat monella tavalla siihen, miten niiden tulevaisuuden kehityslinjoja voidaan ymmärtää ja millaisin toimin niihin voidaan vaikuttaa. On täysin eri asia pyrkiä suunnittelun kautta luomaan tasa-arvoisia sosiaalisia ja materiaalisia mahdollisuuksia ja ympäristöjä, jotka ehkäisevät paikkojen segregatiota ja heikentymistä, kuin pyrkiä neutraloimaan vääränlaisiksi koettuja keskittyviä asukkaiden asumispolkua katkaisevalla tavalla. Erilaisiin toimenpiteisiin kohdistuvasta kritiikistä huolimatta kulttuurisesti monimuotoiset asuinalueet ovat näyttäneet merkittävänä kohtaamisten, yhteisöllisyyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin vaikutusten areenana. Suunnittelun kannalta huomionarvoiseksi nousee tutkimuksissa esiin nostettu ympäristön laadun merkitys alueiden eriytymiseen liittyvien mielikuvien ja kehityskulkujen muodostumisessa. Lisäksi sosiaalisen tai etnisen sekoittamisen toimenpiteiden mittakaavalliset vaikutustasot ja kaupunkiympäristön paikkojen suhde asuinalueilla todennettuihin sosiaaliseen aktiivisuuteen ja ongelmiin ovat asuinympäristön suunnittelun kannalta kiinnostavia aiheita. Kaikkien näiden osalta on olennaista, että ympäristön kohdentuvien toimenpiteiden suunnittelussa otetaan huomioon asuinalueiden eriytymiskehityksen ja erilaisten asukkaiden välisten kohtaamisten yhteydet naapurustojen sosiaalisen ja materiaalsen ympäristön tasolle. Seuraavaksi siirränkin huomiota mittakaavallisesti eteenpäin, paikkojen ja tilojen tasolle.

4.2.3 Paikkoja kohtaamisille

Kaupunkien kohtaamispaikoiksi on perinteisesti ymmärretty julkiset tilat, kuten torit, puistot, kadut ja kahvilat. Avoimen julkisen tilan olemukseen kuuluu olennaisesti erilaisten ihmisten kohtaamisten mahdollistaminen (Amin 2002, 967; Talen 2006). Tätä kautta julkisella tilalla on nähty olevan vahva poliittinen luonne. Toisaalta huomattava osa arjen kohtaamistilanteista tapahtuu asuinympäristön puolijulkisissa tai yksityisissä tiloissa. Historiallisesti yksityisemmät tilat ovat tarjonneet kohtaamismahdollisuuksia myös niille, joiden kohtaamiset on suljettu pois julkisesta tilasta esimerkiksi sukupuolen, rodun, seksuaalisen suuntauksen tai uskonnon vuoksi. Nykyaikana julkisen ja yksityisen tilan välinen eronteko on vaikeutunut kaupunkien julkisen tilan

pirstoutuessa ja yksityisten kaupallisten toimijoiden vallatessa tilaa yhä vahvemmin. Samalla asumisen yksityisen tilan on havaittu muuttuneen muun muassa uusien tietoliikenneyhteyksien, sosiaalisen median ja etätyön vaikutuksesta enenevässä määrin julkiseksi. (Madanipour 2003.) Ash Amin (2002, 967) on esittänyt julkisen tilan joutuneen tiettyjen ryhmien valtaamaksi, valvonnan läpitunkemaksi ja kohtaamisten kannalta merkityksettömäksi läpikulkutilaksi, joka ei toimi parhaiten kulttuurien välisten kohtaamisten palveluksessa. Michail Galanakis (2008, 92; 294–296; 317–318) on puolestaan tuonut esiin julkisen ja yksityisen tilan jaottelun historialliseen perustaan liittyvää epätasa-arvoista patriarkaattisuutta. Hän on peräänkuuluttanut tätä dikotomiaa ylittävää julkisen ja yksityisen vuorovaikutteisuutta kaupungin kohtaamisia mahdollistavien tilojen tarkastelussa.

Asuinympäristön merkittävyys ihmisten arjessa sekä julkisen ja yksityisen tilan liudentuminen (ja sen tavoittelu) toimivat perusteluna sille, miksi olen suunnannut tätä tutkimusta asuinympäristöön ja erityisesti sen tiloihin, jotka ovat luonteeltaan puoli-julkisia tai puoliyksityisiä. Edellisessä osiossa esitin, miten asuinalueet ovat muodostuneet yhä suuremmissa määrin kaupunkien väestön monimuotoisuuden areenoiksi ja miten niissä tapahtuvat kohtaamiset nähdään osana sekä monimuotoisuuden käynnistämiä yksilöiden ja ryhmien välisiä prosesseja että monimuotoisuuden hallitsemisen keinoja. Seuraavaksi tarkastelen tarkemmin naapurustojen ympäristöjä, joissa kohtaamiset tapahtuvat, ja kysyn, missä roolissa ympäristön sosiaaliset ja materiaaliset ominaisuudet ovat tässä kokonaisuudessa.

Ash Amin (2002) on liittänyt kulttuurisen monimuotoisuuden tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavalla tavalla osaksi naapurustojen paikallista tilallista ulottuvuutta, siihen liittyviä asuinympäristön hyvinvointivaikutuksia ja asukkaiden oikeuksien näkökulmaa. Hänen mukaansa kulttuurista monimuotoisuutta käsittelevissä politiikka-ohjelmissa suositut teemat naapurustojen etnisestä sekoittamisesta tai erilaisuuksien näkyvyydestä ja kohtaamisista julkisessa tilassa eivät riitä vastaamaan kaupunkilaisten kulttuurisesti monimuotoisessa arkielämässä kohtaamiin tilanteisiin. Hän on kiinnittänyt huomiota paikalliseen elettävyyteen (*local liveability*), joka muodostuu arkisten sosiaalisten kontaktien ja kohtaamisten mikropolitikan kautta ja tarjoaa perustaa kulttuuristen erojen yhteen sovittamiselle (emt., 959). Aminin näkökulma korostaa etnisyyden dynaamista luonnetta. Eri ryhmien väliset suhteet ja sopimukset nähdään tällöin väliaikaisina ja muuttuvina, ja niiden merkitys nousee yhteisöjen yhtenäisyyden tavoitteiden yläpuolelle. Paikallisten yhteisöjen arkinen vuorovaikutus sekä ihmisten tasavertaisiin toimintamahdollisuuksiin vaikuttavat rakenteelliset tekijät ovat olennaisessa asemassa erilaisuuksien neuvottelemisessa. Tällöin eroavuuksien yhteensovittaminen asettuu enemmän arjen erityistarpeiden kuin yleisiin arvoihin

liittyvien erojen tasolle (Dryzek 2005, 239). Keskeiseksi tekijäksi nousevat Aminin mukaan arkisiin elettyihin kokemuksiin ja erojen sovitteluun kytkeytyvät paikan mikrokulttuurit. Ne ovat yhteydessä sekä yksilöiden oikeuksien ja velvoitteiden että paikallisten rakenteiden ja resurssien väliseen vuorovaikutukseen ja vaikuttavat arjen toimintojen kautta ihmisten identiteetin ja asenteiden muodostumiseen. (emt., 967.) Aminin näkökulma kytkeytyy alaluvussa 1.2 käsittelemääni interkulttuurisuutta korostavaan ajattelutapaan (Wood & Landry 2008, 62).

Paikan mikrokulttuurien kautta kulttuurisen monimuotoisuuden poliittiset tavoitteet liittyvät osaksi asuinympäristön elettyä arkea, siihen liittyviä paikkoja ja niiden tarjoamia mahdollisuuksia. Keskeiseksi tavoitteeksi nousee tällöin ympäristön tarjoamat mahdollisuudet erilaisten ihmisten totunnaiselle vuorovaikutukselle ja vastavuoroisuudelle. Amin on kuitenkin nähnyt sekä julkisen tilan että asuinkiinteistöjen yhteistilojen toistaiseksi epäonnistuneen tältä osin (Amin 2002, 969). Niiden sijasta Amin on nostanut esiin työpaikat, koulut, nuorisokeskukset, urheilutilat ja muut jaettujen yhteyksien paikat, joissa arkiset neuvottelut erojen välillä ovat välttämättömiä. Toisaalta pelkkä totunnainen kontakti ei hänen mukaansa riitä näissäkään tuottamaan kulttuurien välistä vuorovaikutusta. Tarvitaan paikkoja, jotka rohkaisevat ihmisiä poikkeamaan rutiineistaan ja toimimaan yhdessä tavalla, joka mahdollistaa kulttuuristen rajojen kyseenalaistamisen ja ylittämisen huomaamattomalla tavalla (emt.; myös Tonkiss 2013, 115; Noble 2013, 172–173). Galanakis (2008, 288–290) on puolestaan Helsingin rautatieaseman julkisessa tilassa toteuttamansa Olohuone-tilainstallaation myötä nostanut esiin totunnaisista paikoista ja konteksteista irralliset tilanteet, jotka voivat luoda jaettua pohjaa osallisuudelle ja ajattelutapojen muutoksille erilaisten ihmisten keskuudessa. Suunnittelun osalta hän on liittänyt tämän mahdollisuuden rajoittavien teemojen, kuten tilan yksitoimintaisuuden ja eriytymisen välttämiseen. Vastaavasti Aminin mukaan mahdollisuuksia poikkeamiin tai irrottautumiseen voisivat tarjota esimerkiksi vapaa-ajan tilat, jotka kutsuvat ihmisiä yhteiseen toimintaan, mutta ovat toiminnoiltaan vakiintumattomia. Näin ollen ne avaavat mahdollisuuksia vuorovaikutukselle ja vakiintuneiden käsitysten uudelleen neuvottelulle. (Amin 2002, 970.) Toisaalta Aminin mukaan myös asuinalueen yhteiset tapahtumat ja toiminnot, kuten yhteisöpuutarhat, lastenhoitojärjestelyt, nuorisoprojektit tai tilojen kunnostus ja käyttöönotto, voivat muodostaa vastaavia vuorovaikutteisuuden, osallisuuden, interkulttuuristen neuvottelujen ja vähittäisen yhteensovittamisen mahdollisuuksia naapuruston tasolle. Siinä missä Aminin (2002, 972) mukaan sekoittuneet naapurustot pitää tunnistaa tilallisesti avoimiksi, kulttuurisesti monimuotoisiksi ja sosiaalisesti vaihteleviksi, ne tarvitsevat myös paikkoja, jotka mahdollistavat erilaisten aloitteiden päällekkäisyyden ja niistä muodostuvan moninaisen yhteisön toiminnallisen taustan.

Greg Noble (2013) on tarkastellut tätä aihetta erityisesti interkulttuuriseen vuorovaikutukseen liittyvien seurallisuuden ja suvaitsevaisuuden tapojen muodostumisen näkökulmasta. Myös hän on tuonut esiin kohtaamisiin ja vuorovaikutukseen liittyviä tilallisia tekijöitä ja korostanut yksittäisten paikkojen rinnalla laajemman eri paikoista muodostuvan asuinympäristön merkitystä sosiaalisen vuorovaikutuksen muotojen ylläpitämisessä (emt., 177). Arkielämän totunnaisuuksien näkökulmasta yksittäiset tilanteet ja niiden toteutumipaikat ovat aina sidoksissa laajempaan naapuruston sosiaaliseen ja materiaaliseen kontekstiin ja siellä muodostuvaan tilanteiden toisteisuuteen ja kertymiseen.

Sosiaalisen taustan naapurustojen paikallisille ilmiöille muodostavat alaluvussa 4.2.1 käsitellyt globalisaation aikaan saamat maantieteen uudelleenmäärittelyt (Sandercock 2003, 92). Maailmanlaajuisesti tapahtuvan kulttuurien tilallisen uudelleen jakautumisen on havaittu muokkaavan naapurustoista globalisaation paikkoja. Yhteisöllisyys ei saa näissä naapurustoissa samankaltaista sitovaa merkitystä kuin se on aiemmin ymmärretty. Kyse on enemminkin alati muuttuvista identiteeteistä ja kuuluminen tunteesta. Erilaiset ristiin verkottuneet sosiaaliset suhteet voivat vaihdella vierekkäisten talojen asukkaiden lyhyistä tuttavuuksista maanosat ylittäviin sukupolvien välisiin suhteisiin. (Sandercock 2003, 92–93.) Näissä olosuhteissa Ruth Fincher ja Kurt Iveson (2008, 145–146) ovat esittäneet, että seurallisuuden (*conviviality*) käsitteen kautta voidaan koskettaa sellaisia sosiaalisuuden piirteitä, joita perinteisemmin naapurustoihin liitetyt yhteisöllisyyden jaettujen arvojen vaatimukset sulkevat ulos. Heidän mukaansa seurallisuus mahdollistaa paremmin erilaisten ihmisten välisten kohtaamisten ylläpitämistä kaupunkitilassa.

Seurallisuuden käsitettä on käytetty tutkimuksessa tarkasteltaessa erilaisten ihmisten rinnakkaisen asumisen ja olemisen strategioita sosiaalisesti ja kulttuurisesti monimuotoisissa yhteisöissä (Radice 2016; Wise & Noble 2016, 423; Noble 2013, 166). Käsite pitää sisällään yhdessä elämisen ambivalenssia sekä siihen liittyviä jännitteitä ja neuvotteluja keskeisinä yhteisöllisyyden piirteinä. Käsitteeseen itsessään sisältyy myös kielellistä monimerkityksellisyttä. Tutkimuskirjallisuudessa *conviviality*-käsitteen rinnalla on käytetty myös sen espanjankielistä vastinetta *convivencia*, jonka merkitykseen sisältyy jaettuun elämään liittyvät käytännöt, vaivannäkö, neuvottelemine ja saavuttaminen (Wise & Noble 2016, 424–425). Englanninkielisen termin arkimerkitys puolestaan on liitetty enemmän yhdessä olon iloiseihin ja juhallisiin piirteisiin. Tyypillinen *conviviality*-käsitteeseen liitetty tilanne ovatkin illalliskutsut. Myös suomenkielisessä käänöksessä on haasteensa. Durkheimin (1933/1984) ”positiivisen solidarisuuden” vastineena on käytetty seurallisuutta. Se täyttää termin näennäisen vaivatomiin kahvilatyypisiin tilanteisiin liittyvän merkityksen, mutta jättää

arkimerkityksessään tilanteen vaatiman vastavuoroisen vaivannäön ja sopimukset helposti huomiotta (ks. Maunu 2014, 65).

Monimerkityksellisyydestään huolimatta seurallisuuden käsite avaa mahdollisuuden tarkastella erilaisten keskenään tuttujen tai vieraiden ihmisten välisiä sosiaalisia suhteita, joiden kautta pyritään ylittämään eroavaisuuksia. Wise ja Noble (2016, 423–424; myös Valluvan 2016, 205) ovat liittäneet seurallisuutta yhteisöjen paradoksiseseen piirteeseen sisällyttäen siihen samanaikaisen yhteyden ja eroavaisuuden, yhteistyön ja kiistat, jatkuvuuden ja muutoksen sekä yhteisöllisten käytäntöjen sisällyttämät yksilöiden ja verkostojen väliset neuvottelut. Käsitteen merkityksellisyyttä korostaa myös Blommaertin (2013a) huomio seurallisuudesta kulttuurin ja kielen kannalta keskeisenä tekijänä. Hänen mukaansa suuri osa siitä, mitä sosiaalisissa tilanteissa teemme, saa motivaationsa pelkästään siitä, että haluamme viihtyä, välttää haastavien aiheiden käsittelyä, tuntea olomme hyväksi ja jakaa muille samanlaista tunnetta.

Tilallisesti seurallisuus on liitetty tutkimuskirjallisuudessa erilaisiin julkisen ja yksityisen tai työn ja kodin välillä oleviin tiloihin, joissa ihmiset oleilevat ja kohtaavat toisiaan, kuten kahviloihin, asukastaloihin, kauneussalonkeihin, tavarataloihin ja baareihin (ks. Peattie 1998; Laurier & Philo 2006). Ray Oldenburg (1989) on nimittänyt näitä kolmansiksi paikoiksi (*third place*). Lisäksi seurallisuuteen liittyviä tilallisia kysymyksiä on tarkasteltu muun muassa katutilassa ja puistoissa (Radice 2016; Daly 2020; Valluvan 2016). Lisa Peattie (1998; myös Wise & Noble 2016) on huomauttanut seurallisuuden tilojen toteuttavan sekä näitä puhtaan sosiaalisuuden iloja että vakavampia ihmisten välisen vuorovaikutuksen tavoitteita. Lisäksi hän on jakanut käsitettä rajoittamattomaan, kaikkia toisilleen vieraita ihmisiä koskevaan seurallisuuteen, ja rajoitettuun, jo aiemmin muodostuneiden piirien väliseen seurallisuuteen. Vaikka ilmiötä on tarkasteltu viime vuosina erityisesti kaupunkien monimuotoisen väestön vuorovaikutusta käsittelevänä, Peattien (1998, 250) mukaan seurallisuuden luontaisin paikka löytyy kuitenkin kodin piiristä.

Tämän tutkimuksen kannalta käsitteen hyödyllisyys liittyy siihen, että seurallisuus on liitettävissä sekä sosiaalisiin suhteisiin että tilaan, jossa ne ilmenevät (Back & Sinha 2016; Radice 2016). Martha Radice (2016) on tarkastellut tutkimuksessaan monikulttuuristen kauppakatujen seurallisuutta. Hänen mukaansa seurallisuutta tukevat piirteet kaupunkitilassa liittyvät mikropaikkojen sosiaalisiin ja tilallisiin konfiguraatioihin, sosiaalisen kanssakäymisen sääntöihin, ryhmien välisiin suhteisiin ja paikan maineeseen. Tilan ominaisuuksien kannalta hän on pitänyt tärkeänä heterogeenisuutta, saatavuutta ja joustavuutta. Eric Laurier ja Chris Philo (2006) puolestaan ovat korostaneet kahviloiden seurallisuuteen kohdistuneiden tutkimuksiensa pohjalta tilan

avoimuutta ja inklusiivisuutta, mutta myös hetkellisiä yksityisyyden mahdollisuuksia julkisessa tilassa.

Edelliset määreet hahmottavat rajapintaa ympäristön sosiaalisten ja fyysisten tekijöiden yhteen kietoutuneeseen suhteeseen ja avaavat mahdollisuuksia tarkastella asiaa myös suunnittelun näkökulmasta. Millaista on arkkitehtuuri, joka mahdollistaa seurallisuudelle suotuisia avoimia mutta myös hetkellisesti haltuun otettavia tiloja? Doreen Massey (2001) on kirjoittanut sosiaalisten suhteiden arkkitehtuurin liittyvän toisaalta immateriaalisiin olosuhteisiin, mutta yhtä lailla vahvasti siihen materiaaliseen ympäristöön, johon sosiaaliset käytännöt paikantuvat. Hän on kiinnittänyt huomiota tilan aistiominaisuuksiin, kuten ääniin, kosketuksiin ja hajuihin, jotka vaikuttavat sen avoimuuteen erilaisille tilanteille ja tarjoavat samalla aistillista kosketuspintaa toisiin aikoihin ja toisiin ympäristöihin. Tämä huomio on yhdistettävissä myös arkkitehtuurin moniaistisuutta peräänkuuluttavaan näkökulmaan (Pallasmaa 2005), johon palaan tarkemmin teoria-aineistoa käsittelevässä jälkimmäisessä osassa alaluvussa 4.3.2.

Lisänäkökulman seurallisuuden ja kohtaamisten tilojen tarkasteluun antaa myös Bernardo Zacka (2020), joka on käsitellyt kirjoituksessaan kaupunkien niin sanottuja välitiloja (*in-between*). Hänen mukaansa kaupungissa toisilleen vieraiden ihmisten väliset kohtaamiset ovat luonteeltaan pidättyväisiä (*reserved sociability*), eli niihin ei sisälly vahvoja intiimejä elementtejä tai sidonnaisuutta. Tällainen sosiaalisuuden muoto toteutuu hänen mukaansa tyypillisesti erilaisissa välitiloissa, esimerkiksi asunnon ja julkisen ulkotilan välisillä kuisteilla tai parvekkeilla, jotka tarjoavat mahdollisuuksia näkö- ja kuuloyhteyksille, mutta samalla myös suojaan vetäytymiselle. Kohtaamiset ovat tällöin Zackan mukaan nimenomaisesti kyseisten tilojen tuottamia. Tähän tapaan kohtaamisia tuottavana tilana toimi myös Galanakiksen (2008, 292) toteuttama Olohuone-installaatio. Hän havaitsi installaation tuottaneen kohtaamisia hyvin erilaisten ja epätodennäköisesti muutoin toisiaan kohtaavien ihmisten välille. Näin ollen tila tuotti hänen mukaansa myös mahdollisuuksia ihmisryhmiin liittyvien ennakkoluulojen hälventämiseksi (emt.). Junnilainen on puolestaan tuonut esiin suomalaisten lähiöiden kontekstissa toteutuvia toistuvia kohtaamisia, joiden edellytyksenä ovat naapuruston vakiintuneet paikat kuten asukaskahvilat (Junnilainen 2019, 107–108; Blockland 2017, 66). Vaikka naapuruston kohtaamiset eivät usein johda pitkäkestoiisiin tai vahvoihin siteisiin ihmisten välillä, niiden kautta muodostuvat väliaikaiset tai potentiaaliset siteet mahdollistavat kuitenkin asukkaiden vastavuoroisten avun ja tiedon verkostojen muodostumista (Junnilainen 2019, 139–140). Naapurustotasolla näkökulmaan liittyy myös Musterdin (2020b, 420) esiin nostamien eriytyneiden paikallisten ”taskujen” tuoma mahdollisuus jaetun tuen, palveluiden ja kohtaamisten mahdollisesta hyödyllisyydestä ihmisten arjessa. Vuorovaikutus ja sen mahdollistama

erojen käsittely liittyy tällöin Aminin korostamalle paikan mikropolitikan ja arkielämän tarpeiden tasolle (Amin 2002; Dryzek 2005).

Tilallisuuden lisäksi seurallisuus toimii hyödyllisenä käsitteenä sikäli, että sen kautta väestön diversiteetin tarkastelua voidaan avata etnisten tai sosioekonomisten erojen ulkopuolelle muun muassa erilaisten elämäntapojen välisiin sosiaalsiin suhteisiin. Susanne Wessendorf (2016) on tarkastellut tutkimuksessaan Lontoon Hackneyn alueella pitkän kehityshistorian kautta arkiseksi ilmiöksi muodostunutta monimuotoisuutta ja siihen pohjautuvia eri taustaisten ihmisten välisiä seurallisia suhteita. Alueella on ilmennyt myös rasisisia ulossulkemisia, jotka nykyisessä superdiversiteetin olosuhteessa ovat saaneet uusia ilmenemismuotoja. Alueen monimuotoisuus ja seurallisuus näyttäytyivät kuitenkin Wessendorfin haastattelemien uusien maahanmuuttajien kokemuksissa positiivisessa valossa. Monimuotoisuuden ja seurallisuuden yhdistelmä oli vaikuttanut heidän kotoutumiseensa ja kuulumisen tunteeseensa edesauttavasti. Ihmiset, jotka vähemmän heterogeenisessä ympäristössä erottautuisivat muista epämieluisalla tavalla, kokivat kielellisen ja elämäntapoihin liittyvän visuaalisen monimuotoisuuden tukevan ympäristöön kuulumisen tunnetta (Wessendorf 2016, 451).

Seurallisuuden tilalliset reunaehdot liittyvät myös Tonkissin (2013, 214) esittämään paikkojen segregoitumista ja rasisisia ulossulkemisia ehkäisevään suunnitteluun. Myös paikkoja voi kohdata segregoituminen, eli niiden käyttäjäryhmät voivat kehittyä yksipuolisiksi, niihin voi liittyä ulossulkevia käytäntöjä ja niiden ympäristö voi rappeutua (Skifter Andersen 2002; Low, Taplin & Scheld 2005; Madanipour 2020; Cucca 2020). Paikkojen segregatio voi aiheutua suunnittelun aikana harkitusti tai tahattomasti muodostetuista toimintoja ja käyttäjäryhmiä yksipuolistavista ratkaisuista (Low, Taplin & Schelds 2005, 16). Paikkojen segregatation tuloksena asukkaat eivät koe olevansa tervetulleita, tai he voivat alkaa välttelemään paikkaa esimerkiksi koetun turvallisuuden heikkenemisen takia (emt., 18). Tonkiss (2013, 211–214) on korostanut ratkaisuna ei-poissulkevien seurallisuuden tilojen (*non-exclusionary spaces*) takaamista suunnittelussa. Suomeksi voidaan puhua seurallisuuden ja osallisuuden tilallisesta mahdollistamisesta erilaisille ryhmille. Hieman takakierteisellä ei-poissulkemisen termillä Tonkiss on kiinnittänyt huomiota siihen, että paikkojen käyttöön ja niissä toteutuviin kokemuksiin sisältyy poissulkemisen käytäntöjä, jotka näyttäytyvät hyvin eri tavoin erilaisille ihmisille. Vaikka paikassa pyrittäisiin ratkaisuiden osalta kaikille avoimeen luonteeseen, voivat eri taustaiset ja erilaisissa tilanteissa olevat henkilöt kokea poissulkemisia, jotka jäävät muilta helposti huomaamatta.

Suunniteltaessa paikkoja erilaisten asukkaiden kohtaamisia ja seurallisuutta varten arjen kulttuurisen monimuotoisuuden kontekstissa on olennaista huomata, että kyse

ei ole vain suoraviivaisesta toiminnallisuudesta. Fincher ja Iveson (2008, 148) ovat kirjoittaneet hybridisyydestä, joka koskee sekä paikkoja että ihmisiä. Paikkojen tulee pystyä palvelemaan erilaisia käyttötarkoituksia, toimintojen välistä erottelua välttäen. Toisaalta on olennaista ymmärtää myös paikkojen käyttäjien hybridinen olemus, jossa erilaiset identiteetit, kokemusmaailmat ja tarpeet vaihtelevat tilanteiden mukaisesti. Zacka (2020, lainaus Michael Walzer 1986) on kuvannut vastaavan tyyppistä tilannetta termillä *open-minded space*, tila, joka ei sulje ulos erilaisia käyttäjiä vaan on avoin niille (myös Galanakis 2008, 281). Fincherin ja Ivesonin (2008) mukaan nämä kaksi hybridisyyttä liittyvät eletyssä kaupungissa toisiinsa. Kaupunki ei muodostu vain fyysisistä rakenteista, vaan monitahoisten yhteen kietoutuneiden sosiaalisten ja materiaalistien prosessien ja niistä muodostuvien kokemusten muovaamana. Tämä näkökulma avaa olennaisen linkin myöhemmin aluvussa 4.3.1 käsittelemälleni suunnitteluajattelun muutostarpeelle, jossa toiminnallisuuden painotusta ja ongelmanratkaisua pyritään suuntaamaan vahvemmin tilan kokemuksellisiin prosesseihin ja niiden poliittiseen luonteeseen (esim. Awan, Schneider & Till 2011). Suunnittelun tehtävä on varmistaa, että erilaisille kokemusmaailmoille ja tarpeille löytyy paikkansa ja niihin liittyviä eroja sekä eroja tuottavia ja ylläpitäviä rakenteita pystytään tunnistamaan ja ottamaan huomioon (ks. Ilmonen ym. 2016).

4.2.4 *Right to the City* – oikeus kaupunkiin

Kaupunkien avoimuuden ja osallisuuden poliittista ulottuvuutta tarkasteleva *Right to the City* -käsite pohjautuu Henri Lefebvren vuoden 1968 opiskelijaliikkeen aikaiseen klassiseen kirjoitukseen. Lefebvren (1968/1996, 158) mukaan oikeus kaupunkiin on vaatimus uudistetun urbaanin elämän puolesta. Keskeistä tämän oikeuden kannalta on kaupunkitilan ja siihen liittyvien sosiaalisten suhteiden vuorovaikutteinen kokonaisuus. Kyse ei ole vain kaupungin käyttöoikeudesta, vaan siitä, että kaupunkitilassa otetaan huomioon siihen liittyvä kaupunkielämä kaikkine arkisine käytäntöineen ja taataan kaupunkilaisten oikeudet muokata kaupunkia käytäntöjään varten. Lefebvren jälkeen tähän radikaaliin käsitteeseen on tarttunut moni kaupunkiteoreetikko (mm. Harvey 2003, Soja 2000, Mitchell 2003, Purcell 2002). Käsitteen keskiössä on kritiikki kaupunkimuutosten uusliberaalia markkinavetoisuutta kohtaan. Purcell (2002) on liittänyt käsitteen tilanteisiin, joissa kaupunkien hallinnon painopiste on siirtynyt lisääntyvässä määrin kansalaisilta ja vaaleissa valituilta edustustoilta globaaleilla markkinoilla toimiville ylikansallisille yrityksille ja organisaatioille. Tällöin Lefebvren käsitteen pohjalta muodostettu urbaani asukkaiden politiikka (*urban politics of the*

inhabitant) voisi suunnata päätöksentekoa vahvemmin kaupunkitilan tuottamiseen ihmisten arkielämän tarpeiden ja kokemusten pohjalta (Purcell 2002, 101). Purcell on todennut, ettei Lefebvren käsite edellytä päätöksenteon pohjautumista täysin asukkaiden varaan. Asukkaiden osallisuuden ja tilan haltuunoton mahdollisuuksien kaupunkitilaan liittyvissä prosesseissa tulee kuitenkin olla merkittäviä (emt., 102). Suunnittelun kannalta keskeiseksi urbaanin asukkaiden politiikan tavoitteeksi muodostuu huomion siirtäminen ratkaisuiden markkina-arvosta niiden tuottamaan käyttöarvoon (ks. Till 2009, 180–183, Hewidy 2022, 23–25).

Asuinalueilla ilmenevän sosiaalisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden ja alueiden välisen eriytymiskehityksen tilanteessa yllä mainittu markkinoiden ohjaama päätöksenteko voi aiheuttaa erojen kärjistymistä (ks. Young 1990, 258). Stuart Cameron ja Andrew Field (2000) havaitsivat kahdelle naapurustolle kohdentuneen tutkimuksensa pohjalta asukkaiden taustaan liittyvien erojen asettaneen heitä erilaiseen asemaan asuntomarkkinoilla. Ryhmien taloudellisessa tilanteessa ilmenevät erot, alueiden välinen eriytymiskehitys sekä asuntojen jakamiseen liittyvä diskriminaatio vaikuttivat asukkaiden valintamahdollisuuksiin asumismuotojen ja hallintatapojen välillä. Toisaalta Cameron ja Field (emt., 839) havaitsivat, että myös suhteellisen hyvässä työmarkkinoille integroitumisen tilanteessa olevat etniset ryhmät saattoivat olla asumisen osalta edelleen heikommassa asemassa. Etniseen ryhmään liittyvät piirteet, kuten kotitalouksien keskimääräistä suurempi koko, voivat vaikuttaa asumisen tilanteeseen heikentävästi. Vastaavia havaintoja maahanmuuttajien lapsiperheiden ahtaasti asumisesta, omistusasumisen osuuden vähäisyydestä ja asunnottomuuden yleisyydestä Suomessa on tuonut esiin Timo Kauppinen (2019). Vaihtoehtojen puuttuessa alueiden välinen kehitys voi alkaa saada piirteitä, joissa ryhmien välinen keskittyminen ei pohjaudu asukkaiden omiin valintoihin. Tämän tyyppinen keskittyminen voi lisätä alueiden eriytymisen negatiivisia vaikutuksia ja heikentää asumiseen liittyvien oikeuksien toteutumista (Cameron & Field 2000).

Eriarvoisuutta tuottavat rakenteelliset tekijät muodostavatkin yhden keskeisen osan monimuotoisuuden huomioimiseen ja huomioon ottamiseen liittyvien asumisen poliittisten kysymysten tarkastelussa. Poliittisen filosofian klassikkoteoksessaan *Justice and the Politics of Difference* Iris Marion Young (1990) on kiinnittänyt huomiota eri ryhmien välillä ilmeneviin vallan ja alistamisen rakenteisiin ja prosesseihin. Eri sosiaaliryhmien välillä vallitsevista epätasa-arvoisista tilanteista etuisuuksien kohdentaminen ja ryhmien edustuksellisuutta nostavat toimenpiteet eivät Youngin mukaan riitä. Tilanteen tasoittaminen vaatii eroja tuottavien rakenteiden kontekstisidonnaista analyysiä ja kriittistä, normatiiviseen muutokseen tähtäävää tarkastelua. Normatiivisen näkökulman kautta Youngin määrittämälle teorialle muodostuu yhtymäpintaa

suunnittelun tulevaisuuden mahdollisuuksia painottaviin ajattelutapoihin; vallitsevaan tilanteeseen liittyvät ongelmakohdat nostetaan tarkastelun keskiöön, mutta muodostettavat normit ja ideaalit ovat suhteessa myös tulevien muutoksen mahdollisuuksien tavoitteluun. (emt., 20.) Kriittistä tarkastelua ei tule siis kohdentaa vain nykytilanteen todentamiin olosuhteisiin, vaan myös kuviteltavissa oleviin olosuhteiden muutoksiin.

Sosiaaliryhmien välisten erojen tunnistaminen on keskeinen osa Youngin oikeudenmukaisuuden politiikkaa. Valtaan ja alistamiseen liittyvistä prosesseista Young on nostanut esiin muun muassa rationaalisen tasapuolisuuden nimissä harjoitettavan kulttuuri-imperialismin, ruumiillisuuden ja tunteiden sulkemisen pois rationaalisen politiikan piiristä sekä kulttuurisiin stereotyyppioihin liittyviä toiseuttamisen ilmiöitä kuten rasismia, seksismia, homofobian, ikärasismia tai vammaisten syrjinnän. (emt., 25; myös Sandercock 2003, 49–52; Sennett 1990, xii.) Young on myös huomauttanut yhteisöllisyyden ideaaliin liittyvien keskinäisen tunnistamisen ja identifioitumisen menettelyjen sulkevan ulos yksilöitä ja ryhmiä (ks. myös Fincher & Iveson 2008, 87–88). Yhteisöllisyyden sijaan Young on ehdottanut kaupungin perimmäiseen heterogeenisuuteen liittyvää positiivisten kaupunkikokemusten ideaalia (Young 1990, 257; myös Fincher & Iveson 2008, 89). Eri ryhmien rinnakkaisuus ja vuorovaikutuksen välttämättömyys ovat keskeinen osa kaupunkitilaa. Kaupunkilaisten sosiaaliset suhteet jakautuvat hyvin laajoille alueille metropoleissa (Young 1990, 267). Etäisyyksiin liittyvä arkipäiväinen liikkuminen altistaa kaupunkilaiset täysin vieraiden ihmisten läheisyydelle. Mahdollisuus liikkua ja kokea kaupunkielämää kaikkine kohtaamisineen itsenäisenä, omia rajojaan koettelevana vieraana on kuitenkin osa kaupungin perusolemusta (Fincher & Iveson 2008, 153). Materiaalinen ympäristö antaa näille kohtaamisille raamit ja osansa siihen sisältyvästä houkuttelevuudesta. Kaupunkitilan kautta muodostuu myös kuulumisen tunne, jota on mahdollista jakaa täysin tuntemattomien toisten kanssa.

Eletyt kaupunkikokemukset ovat usein kaukana kaupungin normatiivisista tavoitteista. Vaikka sosiaalisiin suhteisiin liittyvät syrjivät prosessit ovat usein näkymättömiä, erilaisissa naapurustoissa ja niiden rakennuksissa kaupungin epätasa-arvoisten valtarakenteiden tulokset ovat kaikkien nähtävissä (Young 1990, 272). Jotta toteutuneita tilanteita voidaan parantaa, kaupunkilaisten erilaisten äänien kuuleminen on keskeistä oikeudenmukaisessa kaupunkipolitiikassa. Tätä varten tarvitaan yksilöiden ja ryhmien voimaannuttamista toimimaan osallisina itseään koskevan päätöksenteon prosesseissa. (emt., 282.) Fincher ja Iveson (2008, 145) ovat liittäneet voimaannuttamiseen myös kaupunkisuunnittelun mahdollisuudet pyrkiä parantamaan kaupunkilaisten mahdollisuuksia ”olla omia itseään” sekä ”muuttua toiseksi”. Kaupunki voi

joko rajoittaa tai mahdollistaa erilaisten kohtaamisten kautta toteutuvaa asukkaidensa kyvykkyyksien ja identiteettien muodostamista. Tässä mielessä oikeus kaupunkiin pitää sisällään myös oikeuden kohtaamisille.

Right to the City -käsitteen kaupunkilaisen oikeuksia painottavan näkökulman kannalta olemassa olevaan elettyyn kaupunkiympäristöön kohdentuvia toimenpiteitä suunniteltaessa on keskeistä ottaa huomioon, keiden asumisen arkeen ne vaikuttavat. Hossam Hewidy (2022) on soveltanut Lefebvren (1968/1996) käsitettä tutkiessaan helsinkiläisten monikulttuuristen alueiden kauppakeskusten kehittämiseen liittyviä tapauksia ja nostanut esiin kaupunkisuunnittelijoiden velvoitteita sekä niiden suhteen tapahtuneita epäonnistumisia. Toimeentulon tarjoamisen lisäksi etninen kauppa on näyttäytynyt maahanmuuttajataustaisten yrittäjien keinona säilyttää omia kulttuurisia käytäntöjä ja tuottaa samalla merkityksellisten siteitä muuhun yhteiskuntaan (Lilius & Hewidy 2019, 228). Jo Jacobsin (1961/1992, 148) kaupungin taloudelliseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin liittämät kaupalliset tilat muodostavat näin ollen tärkeitä osallisuuden ja haltuun ottamisen mahdollisuuksia kaupunkirakenteessa. Hewidyn (2022) tutkimuksen mukaan maahanmuuttajataustaiset kauppiat harjoittivat osallisuutta ja osoittivat potentiaalia aiempaa elävämmän kaupunkitilan muodostamiseen. Kaupungin segregaatoin vastaiset toimet osoittautuivat kuitenkin toimivan heidän oikeuksiensa vastaisesti. Pahimmillaan toimenpiteet johtivat sekä kaupunkitilan elävyyden että asukkaiden arjen tarpeiden kannalta merkittävien liiketilojen purkamiseen. (emt., 61–62.) Hewidyn (emt.) mukaan tämä osoittaa, että suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa ei olla onnistuttu tai edes pyritty monikulttuurisuuden huomioon ottamiseen, vaan tavoitteeksi on omaksuttu segregaatoin vastaiset toimet, jotka olemassa olevilla alueilla voivat näyttäytyä monikulttuurisen väestön kannalta negatiivisesti liiketilojen ja asuntojen purkamisina (myös Ärlemalm 2014).

Kaupunki on ihmisen asuinpaikka, jota hänellä on oikeus käyttää ja ottaa haltuunsa tarpeidensa mukaisesti. Toisaalta kaupunki on kohtaamisten ja kaupanteon paikka, jonka kehittäminen on hyvin kustannusintensivistä. Markkinavoimien rooli kaupunkikehittämisessä on tästä syystä merkittävä, mutta markkinatalous ei kuitenkaan itsessään ohjaa ratkaisuja tasa-arvoiseen tai epätasa-arvoiseen suuntaan. *Right to the City* -käsitettä tarkastelleet tutkijat ovat osoittaneet, että uusliberaalin kaupunki-uudistuksen tavoitteet hyvinvoinnin lisäämiseksi eivät riitä edistämään asukkaiden välisen oikeudenmukaisuuden ja asukkaiden tarpeiden toteutumista tai niihin liittyvien erojen tunnistamista. Esimerkiksi uudistukset, joiden myötä alueelle muuttaa aiempaa paremmin toimeentulevaa väestönosaa, eivät välttämättä paranna tilannetta sieltä pois siirrettyjen maahanmuuttajataustaisten asukkaiden kannalta (Hewidy 2022, 62). Uusmarxilaiseen ajatteluun kiinnittyvä kriittinen asukaslähtöisyys voisi tällaisessa

tilanteessa muodostaa vastavoiman, joka mahdollistaa erojen käsittelyä uusliberaalin kaupungin homogeenisyyden taipumuksia rikkovalla tavalla. Suunnittelulla on tässä olennainen tehtävä. On olennaista kysyä, mitä tapahtuu niille asukkaille ja toimijoille, jotka ovat kaupunki uudistusten lähtötilanteessa heikommassa asemassa. Vaikka arjen kulttuurisen monimuotoisuus asettaa vaatimuksia asukasryhmien ja myös yksittäisten identiteettien erojen tunnistamiselle ja tässä mielessä oikean ja hyvän asumisen ja arjen normien osittaiselle ohittamiselle, oikeus kaupunkiin -käsitteeseen (Lefebvre 1968/1996; Purcell 2002) sisältyvä radikaali käyttäjän näkökulman korostaminen ja oikeudenmukaisuuden tavoittelu (Young 1990) muodostavat suunnittelulle universaalia perustaa. Oikeus oikeuksiin kuuluu kaikille, mutta sen toteutuminen tulee haastetuksi edellä mainittujen erojen korostuessa (Luhtakallio & Mustranta 2017, 122).

4.3 Näkökulmia asuntopuunnitteluun

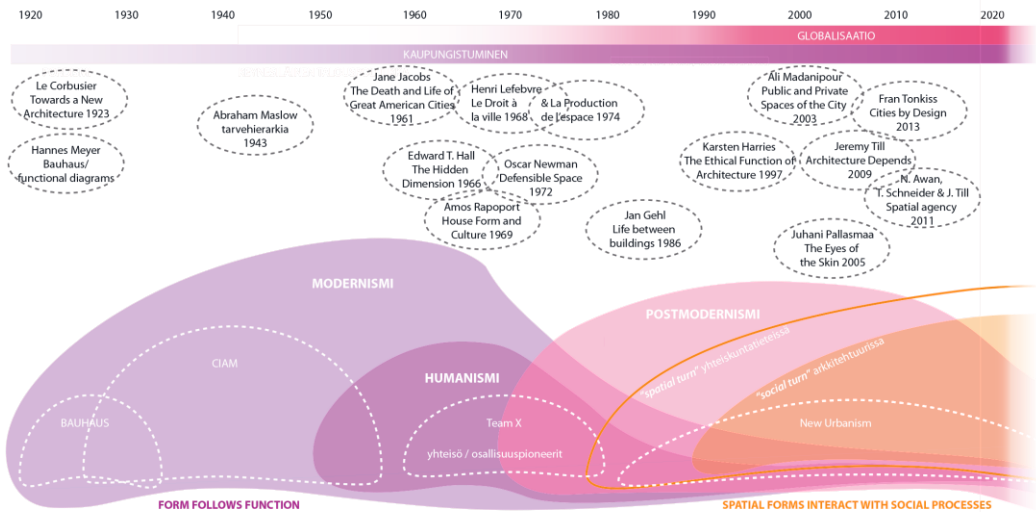
Edellä alaluvussa 4.2 tarkastelin arjen kulttuurisen monimuotoisuuden teemaa kaupunkitutkimuskirjallisuuden valossa. Seuraavaksi siirrän huomion siihen, millaista heijastuspintaa asuntopuunnittelun ja arkkitehtuurin teorit tarjoavat niiden rinnalle. Olennaisena kokoavana tekijänä tarkastelussa toimii suunnitteluajattelun kehityskaarissa tapahtuneet suunnittelun sisältöihin, käytäntöihin ja ratkaisuihin liittyvät muutokset lähtien 1900-luvun alkupuolella kehitetyn kartesiolaiseen rationalismiin pohjautuneesta funktionalistisesta suunnitteluajattelusta ja siihen myöhemmin kohdentuneesta kritiikistä ja päätyen 2000-luvun sosiaalisesti sitoutuneeseen ja kestäväen kehityksen mukaisia ratkaisuja tavoittelevaan holistiseen suunnitteluajatteluun. Aloitan tarkastelun kuvaamalla tätä historiallista kehityskaarta ja tarkennan sen jälkeen kahden sen kehitykseen liittyvään alateemaan: siihen, miten ymmärrämme tilan ja siellä muodostuvat kokemukset osana yksilön, yhteisöjen ja asuin ympäristön välistä suhdetta, ja toisaalta siihen, miten ymmärrämme asumisen tarpeet, joihin asuin ympäristön suunnittelussa pyritään vastaamaan.

Tätä ennen teen lyhyen tiivistyksen kaupunkitutkimuskirjallisuudesta esiin nousseista teemoista, jotka toimivat tilauksena seuraavalle suunnitteluajattelun ja -toiminnan kehittämisen tarkastelulle. Tarkastelu nosti esiin kaupungit erilaisuuden kohtaamispaikkoina (Sennett 1994) ja painotti kaupunkielämän sosiaalisuuden moniulotteisuutta ja sen korostamaa suunnittelun poliittisen sidonnaisuuden merkitystä (Vertovec 2007; Sandercock 2004; Fincher & Iveson 2008). Toisaalta kriittisestä näkökulmasta modernin kaupunkisuunnittelun tuottama tila näyttäytyi neutraalin teknokraattisena ja heikosti kaupunkilaisten arkielämän kokemusten monimuotoisuutta huomioon ottavana (Sennett 1990; Sandercock 2004) tai jopa tasapuolisuuden nimissä erilaisuuksia ulossulkevana tekijänä (Young 1990). Ihmisten välisten erojen tunnistaminen on olennainen osa kaupungin oikeudenmukaisuutta (Young 1990). Toisaalta lisääntyneen etnisen monimuotoisuuden nähtiin vaikuttaneen kaupunkialueiden segregaatioon ja siitä aiheutuviin mahdollisiin seurannaisvaikutuksiin ihmisten elämässä (Musterd ym. 1998; Vilka 2011). Tutkimukset toivat esiin havaintoja sekä segregatiokehityksen vaikutuksista että segregaatiosuorituksen ehkäisemiseksi tai vähentämiseksi kohdennettujen toimenpiteiden vaikuttavuudesta ja korostivat toimenpiteiden oikein asetettujen tavoitteiden ja mittakaavan merkitystä (Kleinhaus 2002). Lisäksi korostui sosiaalisen monimuotoisuuden, asuin ympäristön laadullisten tekijöiden ja asukkaiden oikeuksien yhdessä muodostamat vaikutukset alueiden välisessä segregatiokehityksessä (Skifter Andersen 2002; Talen 2015). Esiin nousi tarve inkluusiivisille, etnisiä eroja korostamattomille paikoille (Amin 2002; Tonkiss 2013), jotka tarjoavat

mahdollisuuksia ihmisten välille muodostuvalle ja heidän rinnakkaisuuttaan ja kohtaamisia mahdollistavalle seurallisuuden ilmapiirille (Fincher & Iveson 2008; Radice 2016; Wise & Noble 2016). Toisaalta *Right to the City* -käsite (Lefebvre 1968/1996) korosti huomion siirtämistä rakennetun ympäristön ratkaisuiden markkina-arvosta niiden käyttöarvoon (Purcell 2002) ja siihen, keiden oikeuksia kaupunkitilaan kohdentuvilla toimenpiteillä toteutetaan (Hewidy 2022). Oikeuksien näkökulmasta kaupunkitila ja siihen liittyvät sosiaaliset suhteet toimivat vuorovaikutteisena kokonaisuutena, jossa myös materiaalisen ympäristön antamat mahdollisuudet kokea kaupunkielämää ja siihen sisältyviä kohtaamisia omana itsenään ovat avainasemassa.

4.3.1 Suunnitteluajattelun kehityskaari

Edellisten kaupunkitutkimuksen näkökulmien pohjalta arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen näyttäytyy hyvin laaja-alaisesti suunnitteluajatteluun vaikuttavana ilmiönä. Huomio kohdentuu ensisijaisesti siihen, että suunnittelun kohde, kaupunkien asuinympäristö, ei ole itsenäinen materiaallinen kokonaisuus. Sen sijaan kyse on materiaalisen ja sosiaalisen ympäristön dynaamisista prosesseista, joissa suunnittelijoiden ihanteet, ratkaisut ja toiminta vaikuttavat ajassa ilmenevinä hetkelisinä osatekijöinä, joilla on kuitenkin potentiaalisesti pitkäkestoinen poliittinen ulottuvuus. Toisaalta esiin tulee tähän prosessuaaliseen kokonaisuuteen liittyvä epävarmuus, ristiriitaisuus ja kontekstiriippuvaisuus, jotka haastavat merkittävällä tavalla ajatusta selkeästi määritettävissä olevasta yleisestä hyvästä ja suunnittelusta rationaalisenä ja suoraviivaisesti parhaaseen lopputulokseen tähtäävänä toimintana. Tämän pohjalta seuraava tarkastelu liittyy keskeisesti Fran Tonkissin (2013) kysymykseen, miten sosiaalista ja kulttuurista monimuotoisuutta voidaan suunnitella.

Kuva 8. Tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä suunnitteluajattelun kehitykseen liittyviä teoksia. Teokset on esitetty aikajanalla suhteessa kaupungistumisen ja globalisaation yhteiskunnallisiin muutoksiin ja arkkitehtuurin suuntauksiin vuosien 1920–2020 välillä.

Tarkastelemani suunnittelukirjallisuus liittyy viimeisen sadan vuoden aikana tapahtuneeseen suunnitteluajattelun kehitykseen, jonka pohjavireen muodostaa modernia kaupunkiympäristöä ja sen suunnittelua kohtaan esitetty kritiikki. Kuvassa 8 hahmotan tätä kehityskulkua MLP (*multi level perspective*, Geels 2002) kaavion muodossa. Tarkastelu ulottuu 1920-luvulta 2020-luvulle. Kaavion perustan muodostaa eri vuosikymmeninä vallalla olleet suunnitteluajattelun suuntaukset (*regime*), joita esitän aalloittain etenevinä ilmiöinä. Ensimmäisenä näistä on violetilla aallolla esitetty modernismi, joka asettaa tietynlaisen pohjan koko ajanjaksolle, ensin vallitsevana ajattelutapana ja sen jälkeen taustana, jota vasten myöhemmät vaiheet rakentavat kriittistä tarkasteluaan. Modernismin alkuvuosikymmenten asettaminen kaavion alkupisteeksi perustuu ajatukseen myöhemmistä vaiheista ja etenkin postmodernismista modernismin virheiden korjaajana tai ”huonona omanatuntona” (Harries 1997, 7). Kaavion ylätasolla (*landscape*) ovat puolestaan suunnitteluajattelun kehitykseen vaikuttaneet kaupungistumisen ja globalisaation yhteiskunnalliset kehityslinjat. Tämän tutkimuksen kannalta keskeiset teokset on asemoituna tämän kehityskaaren kontekstissa muodostuvalle aikajanalle. Kuvassa esitetty kirjallisuus on vaikuttanut kulloisenakin aikana enemmän tai vähemmän suunnitteluajattelun kehitykseen. Tarkastelen, miten modernismiin sisältyneet funktionalismin, ohjelmallisen determinismin ja teknologiauskoisen rationalismin periaatteet näyttäytyvät tämän päivän suunnitteluajattelussa ja miten suunnitteluajattelua tulee kehittää asumisen arjen kulttuurisen

monimuotoisuuden huomioimiseksi. Eri kehitysvaiheiden käsittely ei ole kattava, vaan tarkoituksenani on avata sen kautta arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioimisen kannalta olennaisia ajatusrakennelmia.

Kaupunkisuunnittelun ja arkkitehtuurin teoriaan ja käytäntöihin merkittävällä tavalla vaikuttaneen modernismin keskeisinä lähtötekijöinä olivat edellisten vuosisatojen luonnontieteiden kehitys, yhteiskunnan teollistuminen ja ensimmäisen maailmansodan jälkeen koettu tarve yhteiskunnan ja elämäntapojen uudistukselle. Arkkitehtuurin kannalta tämä tarkoitti kartesiolaiseen tieteelliseen maailmankuvaan pohjautuvan rationaalisten menetelmien käyttöönottoa, teollisesti toteutettavissa olevien ratkaisujen kehittämistä, niiden kautta tavoiteltua asumisolosuhteiden parannusta sekä uutta modernia elämäntapaa ja ihmistä (Harries 1997, 7; Giedion 1974, xxxiii). Kyseessä oli radikaalin vallankumouksellinen murros, johon liittyi muun muassa irtiotto aiemmasta esteettisistä tavoitteista ja niihin liittyvästä yhteiskunnallisista eroja korostavasta koristeellisuudesta. Rakennusten fyysiset muodot olivat olleet aiemmin keskeinen suunnittelun kohde. Modernismin myötä muoto säilyi edelleen arkkitehtuurin olennaisena osatekijänä, mutta sen perusta muuttui merkittävällä tavalla. Keskeiseen rooliin suunnittelussa nousi objektiivinen tieto, jonka pohjalta suunnittelija voi optimoida ja ohjata sekä rakennuksissa tapahtuvia toimintoja että niiden pohjalta määritettäviä muotoja, samoin kuin luonnontieteilijä pystyy selvittämään luonnon muotojen tarkoituksen.

Whether it be the sweeping eagle in his flight, or the open apple- blossom, the toiling workhorse, the blithe swan, the branching oak, the winding stream at its base, the drifting clouds, over all the coursing nun, **form ever follows function**, and this is the law. Where function does not change, form does not change. The granite rocks, the ever- brooding hills, remain for ages ; the lightning lives, comes into shape, and dies, in a twinkling.

It is the pervading law of all things organic, and inorganic, of all things physical and metaphysical, of all things human and all things superhuman, of all true manifestations of the head, of the heart, of the soul, that the life is recognizable in its expression, that form ever follows function. **This is the law.**

[...]

And thus, when native instinct and sensibility shall govern the exercise of our beloved art ; when the known law, the respected law, shall be that form ever follows function ; [...] then it may be proclaimed that we are on the high-road to a natural and satisfying art, an architecture that will soon become a fine art in the true, the best sense of the word, an art that will live because it will be of the people, for the people, and by the people.

(Louis H. Sullivan 1896. Korostukset alkuperäisiä.)

1920-luvulla Bauhausissa huomiota kohdennettiin muun muassa asumisen minimi-ratkaisujen (ns. *Existenzminimum*) määrittämiseen objektiivisen tiedon ja teknologian mahdollisuuksien pohjalta. Tavoitteena oli asumiseen liittyvien tarpeiden selvittäminen ja ratkaiseminen tieteellisen tutkimus- ja kehitystyön kautta. Karsten Harries (1997) on tarkastellut tämän ajattelutavan kehityshistoriaa ja sen perimmäisiä ongelmia. Hänen lainaamansa ote Bauhausia johtaneen Hannes Meyerin julkilausumasta kuvastaa ajattelutavan soveltamista suunnitteluperiaatteissa viiltävällä tavalla.

pure construction is the basis and the characteristic of the new world of forms.

1. sex life	5. personal hygiene	9. cooking
2. sleeping habits	6. weather protection	10. heating
3. pets	7. hygiene in the house	11. exposure to the sun
4. gardening	8. car maintenance	12. service

these are the only motives when building a house, we examine the daily routine of everyone who lives in a house and this gives us the functional diagram for the father, the mother, the child, the baby and the other occupants, we explore the relationship of the house and its occupants to the world outside... (Meyer, lainaus Harries 1997, 143.)

Meyerin mukaan arkkitehtuurin ”objektiivisuus” ja ”sosiaalinen relevanssi” voidaan saavuttaa noudattamalla tieteellisiä periaatteita (Frampton 1992, 132–134); tutkimalla ja analysoimalla tarkasti perheen toimintaa heidän tarpeensa voidaan purkaa toiminnallisiksi kaavioiksi, jotka mahdollistavat toimintojen kannalta optimin suunnitteluratkaisun muodostamisen. Meyerin ja muiden Bauhausissa toimivien arkkitehtien kehittämät ajattelutavat vastasivat uusien tieteellisten ja teollisten menetelmien kehityksen myötä yhteiskunnassa yleisemmin heränneeseen ilmapiiriin. Ne keskittyivät siihen, mikä on ihmisille yhteistä, ja pyrkivät sulkemaan subjektiivisuuden ja henkilökohtaisuuden tiedon ulkopuolelle (Frampton 1992, 134). Ajan hengessä tutkimuksen kautta tuotettu objektiivinen tieto oli myös valjastettava edelleen teollisen tuotannon palvelukseen, siten että asuntoja pystyttiin tuottamaan teknologisesti ajateltuna tarkoituksenmukaisella tavalla. Tänä päivänä tarkasteltuna sekä Meyerin listaamien motiivien satunnaisuus että hänen ehdottomuutensa listan kattavuudesta tuntuvat korostavan ajatuksen virheellisyyttä. Harries (1997, 144) tarkastelee tätä Giedionin (1974) ja Gropiuksen (1965) kritiikin pohjalta: jos mekanisointi itsessään olisi päämäärä, se veisi eläältä puolet sen täyteydestä ja monimuotoisuudesta tehden ihmisistä robottia muistuttavia automaatteja. Näkökulma vaikuttaa korostavan paitsi luovaa toimijuutta, mutta kuvastaa samalla myös elämän monimuotoisuuden merkitystä ja sen tavoittamattomuutta objektiivisen tiedon muodossa.

Pitkälle menevän arkielämää mekanisoivan ajattelutavan ohessa Bauhausin aikaisia uudistustavoitteita voidaan pitää kuitenkin poliittisesti radikaaleina: tavoitteena ei ollut sen vähempää kuin kaikille asukkaille tasa-arvoisen asumisen ratkaiseminen ja maankäytön tasa-arvon lisääminen (Frampton 1992, 269). Vaikka asunusuunnittelun ja -tuotannon rationalisoinnin ja standardoinnin nähtiin yhtäältä asettavan rajoitteita taloja tilaavan asiakkaan toiveiden toteuttamiselle, samalla sen nähtiin vapauttavan ja kohdentavan resursseja suurempien väestöryhmien asuttamiselle. Myöhemmän modernismin ajattelutapojen on katsottu irtautuneen alkuperäisestä poliittisuudesta (Jencks 1980, 10). Sosiaalisen tasa-arvon painotuksen sijasta keskeisen huomion sai Le Corbusierin CIAMin (*International Congresses for Modern Architecture*) perustaksi määrittämä funktionaalinen kaupunki, joka toimintojen erotteluineen liittyi osaksi kapitalistisen yhteiskunnan kehitystä (Frampton 1992, 270). Le Corbusierille tilat, arkkitehtuuri tai laajemmassa mittakaavassa kaupunki edustivat konetta, joka tuottaa uutta modernia elämäntapaa, mutta standardoinnin kautta säilyy suhteessaan siihen neutraalina teknokraattisena taustatekijänä.

AIRPLANES

The airplane is the product of close selection.

The lesson of the airplane lies in the logic which governed the statement of the problem and its realization.

The problem of the house has not yet been stated.

Nevertheless there do exist standards for the dwelling house.

Machinery contains in itself the factor of economy, which makes for selection.

The house is a machine for living in.

AUTOMOBILES

We must aim at the fixing of standards in order to face the problem of perfection.

The Parthenon is a product of selection applied to standard.

Architecture operates in accordance with standards.

Standards are a matter of logic, analysis and minute study ; they are based on a problem which has been well "stated."

A standard is definitely established by experiment.

(Le Corbusier 1923. *Towards a New Architecture*. Argument, s. 4–5)

Le Corbusierin funktionalistisen kaupungin määritelmä kirjattiin CIAMin neljännessä kongressissa Ateenassa 1933 vahvistettuun Ateenan julistukseen (CIAM 1933/1946). Sen mukaan kaupungin toiminnot ovat asuminen, vapaa-aika, työ, liikenne ja historian jatkuvuus. Kullekin toiminnolle esitettiin suosituksia niiden toteuttamisesta. Asumisen suosituksien perustana oli tavoite terveellisestä ympäristöstä, joka liitettiin erityisesti luonnonvalon saantiin, avoimeen kaupunkitilaan ja liikenneväylien erotteluun asumisesta (emt.). Maailmansotien jälkeen funktionalistinen

kaupunki sai merkittävää kritiikkiä yhtäältä Jane Jacobsin (1961/1992) kirjoituksissa (joihin palaan tarkemmin alaluvussa 4.3.2) kuin myös CIAMia seuranneen Team 10-jäsenten näkemyksissä. Team 10:n esittämä kritiikki kohdentui asumisen, työn, vapaa-ajan ja liikenteen toimintojen erotteluun ja toisaalta siihen, miten funktionalistinen tarpeiden määrittely oli ohittanut ihmisten emotionaaliset identiteetin ja kuulumisen tarpeet, jonka he liittivät naapuruston yhteyksien ja yhteisöllisyyden mahdollisuuksiin (Smithson 1963; Mumford 2002, 237; Frampton 1980, 271; Pedret 2013, 124–125). Ratkaisuna Team 10 nosti esiin vahvempaa ympäristön eri mittakaavojen ja niiden välisten yhteyksien (koti, katu, alue, kaupunki) haltuunottoa. Funktionalistisen suunnittelujattelun kritiikistä huolimatta ajattelussa toistui edelleen oletus fyysisen ympäristön mahdollisuuksista ratkaista ihmisten tarpeet (Frampton 1980, 271; Zacka 2020).

Modernistiseen arkkitehtuuriin sisältyneet funktionalismin ajattelutavat ovat toimineet sekä instrumentaalisessa että representoivassa roolissa osana voimistuvan teollistumisen, kaupungistumisen sekä elintason kasvun muokkaamaa modernistisen kaupungin kulta-aikaa. Ajanjakson tuotokset määrittelevät edelleen merkittävällä tavalla nykyisen kaupunkirakenteen toiminnallisia ja tilallisia tekijöitä sekä asuntosuunnitteluun sisältyviä arvoja (Puustinen 2010, 343). Modernismin suunnittelujattelu on tätä kautta osallisena kaupunkeihin liittyviin kestävyuden ja hyvinvoinnin haasteisiin. Samalla se on muodostanut pohjan sille, miten arkkitehdin tehtävä suunnitteluprojekteissa edelleen ymmärretään. Arkkitehdin rooliin on sisältynyt ensisijaisesti asiantuntijuus, jonka takaama asema on antanut valtaa määrittää ”oikeita ratkaisuja” ammattitiedon näkökulmasta muita osapuolia paremmin. Asiantuntijuuden objektiivisuuden suojelemiseksi poliittisten näkökulmien esiin tuomista on pyritty välttämään. Tämän on nähty johtaneen arkkitehtien sosiaalisen velvollisuudentunnon hiljentämiseen (Awan ym. 2011) sekä kaupunkielämän kannalta keskeisten sosiaalisten tekijöiden sivuuttamiseen (Tonkiss 2013). Modernismia vastareaktiona seuranneet postmodernismin ideaalit eivät varsinaisesti parantaneet tilannetta, vaan korostivat ennestään arkkitehtuurin ja poliittisten ulottuvuuksien välistä erontekoa ja kiinnittivät arkkitehtuurin sosiaalisten ulottuvuuksien sijasta vahvemmin omaan sisäiseen tyylillisiin ilmaisukeinoja tarkastelemaan maailmaansa (ks. mm. Jencks 1980). Lisäksi suunnittelijoiden suhdetta poliittisiin ja sosiaalisiin tekijöihin on määrittänyt pyrkimys välttää deterministisiä yrityksiä sosiaalisten ongelmien ratkaisemisesta fyysisten interventioiden kautta (Tonkiss 2013, 22). Tästä huolimatta ajatus tilallisten ratkaisuiden erottamisesta niiden sosiaalisista, poliittisista ja taloudellisista ulottuvuuksista on Tonkissin (emt.) mukaan harhaa. Suunnittelun poliittisen toimijuuden vahvistamiseksi hän on

peräänkuuluttanut mahdollisuuksia nostaa sosiaalista ulottuvuutta kulutuskeskeisen individualismin vastakohtaksi (myös Sandercock 2004).

Kirjassa *Spatial Agency – Other Ways of Doing Architecture* Awan, Schneider ja Till (2011) ovat nostaneet esiin tapoja, joilla arkkitehtuurin poliittisen sidonnaisuuden tunnistaminen voi toimia keskeisenä osana arkkitehtuurin suunnittelujattelun uudelleen suuntaamista. Modernismin suurisuuntaisten sosiaalisten reformien ja utopioiden sijasta he ovat tarkastelleet transformatiivista toimijuutta, joka tunnistaa sosiaalisen ja tilallisen välisiä suhteita ja kohdentaa huomion paikallisissa olosuhteissa mahdollisiin muutoksiin, jotka vaativat heidän mukaansa suunnittelijalta sekä käytännöllistä että visionääristä luovuutta (emt., 39; Schneider & Till 2009; myös Young 1990, 21). Tämä vaatii arkkitehtuurin ymmärtämistä aiempia modernismin määrittämiä rakennusten ja kaupunkitilan optimointi- ja muotoilutoimintoja laajemmin osana ihmisten asuinympäristöön ja sitä kautta arkielämään vaikuttavia tekijöitä. Huomion uudelleensuuntauksesta huolimatta arkkitehtuurilla on Awanin ja muiden (emt.) mukaan ammattiosaamisen ja eettisen lähestymistavan kautta mahdollisuus aktiiviseen toimijuuteen paremman elämän tavoittelussa. Ajattelutapaan sisältyvässä eettisessä suuntautumisessa toisiin (*responsibility for the other*, Till 2009, 184–187; Awan ym. 2011, 51; Bauman 2000, 15) on löydettävissä liitokohtia Purcellin (2002) peräänkuuluttamaan urbaaniin asukkaita voimaannuttavaan politiikkaan (*politics of the inhabitant*, ks. alaluku 4.2.4). Asukkaiden sosiaalisen todellisuuden nostaminen suunnittelun keskiöön tarkoittaa arkkitehdin ammattiosaamisen suuntaamista kohti asukkaita voimaannuttavia muutoksia sekä sosiaalisen ja rakennetun ympäristön dynaamisia kokonaisuuksia (Schneider & Till 2009, 108). Näkökulman muutos rakennuksien fyysisistä kokoonpanoista kohti prosesseja ja elettyä ympäristöä on tarpeellinen myös arkkitehtuurin ja laajemmassa mittakaavassa kaupunkien kestävyystavoitteiden kannalta (esim. Drexler & El khouli 2012; Kolkwitz & Luotonen 2021; Pelsmakers ym. 2022).

Toisaalta ympäristön eri ulottuvuuksien välisiä suhteita aiempaa vahvemmin huomioon ottavan holistisen suunnittelunäkökulman rinnalla korostuvat epävarmuus ja ristiriitaisuus, jotka nousevat pintaan luovuttaessa rationaalisen tiedon kaikkivoipaisuuden ja määritettävissä olevan yleisen hyvän uskosta (Till 2009, 163; myös Krokfors 2017, 61–63). Tarve erilaisuuden ja moniarvoisuuden synnyttämien ristiriitaisuuksien tunnistamiselle sisältyy myös Sandercockin (2004, 134) määrittämiin kaupunkisuunnittelun kyvykkyyksiin ja mielikuvitukseen. Irrrottauduttaessa objektiivisen tiedon, rationaalisen toiminnan ja universaalien tulosten välisiin lineaarisin yhtälöihin keskittyneestä ajattelusta tiedollinen käsitys suunnittelusta muuttuu olennaisella tavalla toiseksi. Mitä tapahtuu, jos tunnustetaan, että suoraviivaista ongelma-ratkaisu-

yhtälöä ei pystytä täysimääräisesti ratkaisemaan ja ihmisillä yksilöinä ja yhteisöinä on aina heidän toimintaansa vaikuttavia tekijöitä, joita emme voi tuntea?

Harriesin (1997, 147–149) mukaan positivistinen tieteellinen näkökulma ei pysty selvittämään arkkitehtuurin perusolemuksen kannalta olennaisia asumisen vaatimuksia täydellisesti, vaan tarvitaan hermeneuttista tulkitsevaa tiedon käsittelyä ihmisten toiminnan, tarpeiden ja ympäristön vuorovaikutteisista suhteista. Hänen mukaansa modernistisen yleispätevyyden tavoittelun sijasta toteutettava ihmislähtöisen monimuotoisuuden tunnistaminen liittyy arkkitehtuurin keskeisiin eettisiin tehtäviin ihmisen maailmassa olemisen toteuttamisen muotona ja yhteisöiden yhteen kokoajana. Myös Till (2009, 164) on peräänkuuluttanut arkkitehtuurin hermeneuttista tulkintaa. Samalla hän kuitenkin kritisoi Harriesin näkökulman sitovan eettisyyden tavoitteet edelleen arkkitehtuurin estetiikkaan ja arkielämän todellisuuksien ulkopuolelle asetuviin ihanteisiin (emt., 185). Tillin arkkitehtuurin eettisyyden määritelmä nojaa puolestaan Baumanin (1992, xxii) kuvaamaan postmoderniin yhteiskuntaan, joka kumoaa yleistettävissä olevat moraaliset normit ja palauttaa vastuun yksilöille. Baumanin mukaan yleistettävyydestä luopuminen ei johda moraaliseen relativismiin, vaan asettaa tehtäväksi parhaiden mahdollisten ratkaisujen hakemisen ei omalta vaan toisen kannalle asettuen. Tämän erityispiirteisiin huomiota kohdistavan ajattelun liittäminen asukkaiden oikeuksien universaalien vaatimuksen rinnalle muodostaa jännitteen, joka sisältyy myös Iris Marion Youngin (1990) oikeudenmukaisuuden teoriaan. Hänen mukaansa suunnittelussakin vallitseva tasapuolisen yleispätevyyden pyrkimys on peittänyt alleen eroavuuksia, jotka ovat kuitenkin keskeisiä moraalisten valintojen kannalta (emt., 128). Toisaalta arvopohja, joka muodostaa perustan oikeudenmukaisuuden tavoittelulle, kuten jokaisen oikeudet arkielämän perustarpeiden toteuttamiseen, on kuitenkin riittävän abstrakti pitääkseen sisällään kulttuuriset erot (emt. 52). Kyse ei ole tällöin valmiiksi määritetyistä ”oikean” elämäntavan normeista, vaan oikeudenmukaisuuden tavoittelun prosessista, jossa kaikilla on oikeus tulla kuulluksi. Vastaavasti Baumanin (1992) ajatteluun pohjautuen Tillin muotoilema arkkitehtuurin eettinen ajattelu ei sido itseään oikeaksi todettuihin normeihin, vaan toimii kulloisenkin tilanteen pohjalta siihen sisältyviä eroja yhteen sovittaen ja on lähtökohtaisesti aina vain osittainen (Till 2009, 186).

Jotta tilanteiden arviointi ja parhaiden ratkaisujen hakeminen on mahdollista, tarvitaan kuitenkin yksittäisiä kokemusmaailmoja yhdistäviä taustatekijöitä, joiden kautta yksilöiden välinen kommunikointi, ymmärryksen jakaminen sekä yhteisöjen ja ympärillä olevan todellisuuden muokkaaminen tulevat mahdollisiksi (Gadamer 1953/2004, 7–8; Aromaa & Tiili 2014, 267). Kulttuurisen monimuotoisuuden kontekstissa sekä kokemukset että niihin liitetyt merkitykset erilaistuvat. Kuitenkin

kulttuurin käsitteeseen keskeisellä tavalla liittyvä yksilöiden, yhteisöjen ja ympäristön välisessä vuorovaikutuksessa tapahtuva merkitysten välittäminen, jaetun ymmärryksen muodostamisen tavoittelu ja merkityksiin liittyvä jatkuva muutos ovat keskeinen osa erilaisten kulttuurien taustalla olevaa kaikkia ihmisiä yhdistävää taustakerrosta (Bauman 1999, 133; Hall 1966/1990, 1–3). Myös kulttuurin käsitteeseen sisältyy näin ollen universaalin ja erityisen välistä jännitettä. Kulttuurit monikossa muodostavat eroja ryhmien välille, mutta niiden taustalla kulttuuri yksikössä mahdollistaa ymmärryksen muodostamista eritaustaisten ihmisten välillä. Samalle se tekee kaikkien eduksi toimivien ratkaisujen tavoittelun suunnittelussa mahdolliseksi. Siihen on sisällytettävissä myös Harriesin (1997, 291) arkkitehtuurilta peräänkuuluttamia transsendenttaalisia tai henkisiä ulottuvuuksia, mutta sen keskeinen esiintymismuoto on kuitenkin yksilöiden ja yhteisöjen käytännöissä, joissa eletyn maailman todellisuus ja sen ylittävät merkitystasot yhdistyvät.

Culture is unique to man in the sense that only man of all living creatures is able to challenge his reality and to ask for a deeper meaning, justice, freedom, and good – whether individual or collective (Bauman 1999, 179).

Näiden eletyn maailman sidonnaisuuksien ja epävarmuuksien tunnistaminen ei Schneiderin ja Tillin (2009; Awan, Schneider & Till 2011, 31–32) mukaan lähtökohtaisesti vähennä vaan voi vahvistaa arkkitehtuurin toimijuuden mahdollisuuksia aiemmin mainitut transformatiivisuuden intentiot huomioiden. Lisäksi siihen sisältyy vahva arkkitehtuurin yhteisöllisyyden painotus, joka on vahvistunut viime vuosien suunnittelukirjallisuudessa. Omassa kirjahyllyssäni lukuisat teokset⁴ kertovat lisääntyneestä kiinnostuksesta asuntoarkkitehtuurin yhteisöllisiin mahdollisuuksiin. Yhteisöllisyyden korostumisen voi liittää Tatjana Schneiderin (2018, 3) tunnistamaan arkkitehtuurin sosiaaliseen käännteeseen, jossa rakennetun ympäristön ratkaisulla tavoitellaan sosiaalisia vaikutuksia. Sosiaalisuudella voidaan tarkoittaa suoranaisesti ihmisten välistä vuorovaikutusta, jonka vaikutuksesta kaikki ihmisen muovaama ympäristö on lähtökohtaisesti sosiaalista (Lefebvre 1974/1991; Tonkiss 2013; Schneider 2018) ilman tarkempaa kohdennusta siitä millaisista kohtaamisista ja vuorovaikutuksesta on kyse. Muun muassa Harries on liittänyt yhteisöiden muodostamisen ja niistä viestimisen osaksi arkkitehtuurin keskeisintä merkitysisältöä (Harries 1997, 140–141, 150). Toisaalta sosiaalisuus arkkitehtuurissa voidaan nähdä myös erityisesti empaattisena, kilpailupainotteiselle yksilökeskeisyydelle vastaisena yhteiselämän piirteenä

⁴ Esimerkiksi *Housing for People of All Ages* (Schittich 2007), *10 Stories of Collective Housing* (Fernandes Per ym. 2013), *Building and Living in Communities* (Becker ym. 2015), *CoHousing Inclusive* (LaFond, Tsvetkova 2017), *Together! The New Architecture of the Collective* (Kries ym. 2017), *A History of Collective Living* (Schmid ym. 2019)

(Schneider 2018, 6; Williams 1976/1983), jolloin sosiaalisuus liittyy osaksi poliittisen sosialismin kenttää. Schneider (2018, 6) on esittänyt, että ottamalla huomioon rajavia sosioekonomisia ja resurssien niukkuuteen liittyviä olosuhteita sosiaalisesti painottunut ja yhteisöllisyyttä tukeva arkkitehtuuri voi toimia katalyyttinä arkielämän toimintojen muutokselle. Paikallisten olosuhteiden ja arkkitehtuurin ratkaisuiden ohella olennainen huomio tulee kiinnittää yhteiskunnan kapitalistisiin rakenteisiin, jotka ovat niitä kohtaan välinpitämättömiä tai haitallisia (emt., 7; myös Purcell 2002, 101; ks. alaluku 4.2.4, 97). Tällaisina voidaan pitää yksilö- ja kilpailukeskeisen yhteiskunnan tuotantokoneistojen ylläpitämiä taloudellisia ja poliittisia voimia, joiden katveessa paikalliset sosiaaliset tavoitteet voivat näyttäytyä vain uusliberalistisen kaupungin tavoitteita palvelevina lievennyksinä (Brenner 2015). On silti huomattava, että yksilöiden ja yhteisöjen välinen sosiaalisuus toteutuu toisinaan myös kaupallisen kaupungin tarjoamissa kohtaamistiloissa (ks. alaluku 4.2.3, 94). Kaupallisten tilojen potentiaalia ei kannata ohittaa myöskään asukkaiden oikeuksien näkökulmasta (ks. alaluku 4.2.4, 100), vaikka erilaisten kulttuuriryhmien tarpeet saattavatkin tulla kaupunkikehityksessä ohitetuksi (Hewidy 2022, 61–62).

Toisaalta yhteisöllisyyden käytäntöihin kuuluva jako meihin ja muihin sekä siihen liittyvät ulossulkemiset voivat näyttäytyä myös asuinympäristön sosiaalisia tavoitteita haittaavina tekijöinä. Subjektiivisen omakohtaisen kokemuksen ja esimerkiksi sukupuoleen, rotuun, seksuaaliseen suuntautumiseen, etniseen taustaan tai uskontoon pohjautuvien identiteettien poissulkeminen yhteisöllisyyteen liittyvästä osallisuudesta tyhjentää arkkitehtuuria sosiaalisesta merkityksestään (Karim 2018, xxxv; Young 1990, 27). Arjen kulttuurisen monimuotoisuuden kontekstissa yhteisöllisyyden ihanteeseen kohdennettu kritiikki on liittynyt siihen sisältyvään jaettujen kokemusten ja arvojen olettamaan sekä sosiaalisten erojen kieltämiseen. Youngin (1990, 263) mukaan yhteisöllisyyteen liitetyt vaatimukset kasvokkain tapahtuvalle vuorovaikutukselle vastaavat heikosti ihmisten välisten suhteiden ajallisia ja tilallisia etäisyyksiä, joita esimerkiksi arjessa lisääntyvä kansainvälisyys ja digitaalisuus tuovat mukanaan. Lisäksi kulttuurisesti monimuotoisessa yhteiskunnassa yhteisöllisyyttä ilmenee myös ryhmien välisiä eroja korostavana tekijänä. Yhteisöjen jäsenyys on usein merkittävä osa yksilön identiteettiä, ja yhteisöt puolestaan ovat tunnistettavissa niiden välisten erojen kautta (emt., 24). Youngin kritiikin tavoitteena ei ole kieltää kulttuuriryhmien itseidentifioitumisen ja solidaarisuuden merkitystä. Sen sijaan kritiikki kiinnittää huomiota pakotettuun ja yksilöiden eroja peittävään yhdenmukaisuuden tavoitteluun (emt., 263–267). Lisäksi yhteisöllisyyteen voi liittyä nostalgisoivia piirteitä, jotka ovat vieraita tämän päivän kaupunkien sosiaaliselle vuorovaikutukselle ja arkielämän tahdille.

Edellä kuvatut suunnitteluajattelun kehityslinjat nostavat esiin aiempaa holistisempaa näkökulmaa, jossa huomio ei kohdennu rakennuksiin objekteina ja niiden toiminnallisiin ominaisuuksiin, vaan asuinympäristön laajempiin elettyihin kokonaisuuksiin, ympäristön ajassa muuttuvaan dynaamiseen luonteeseen sekä merkityksiin, jotka muodostuvat käyttäjille muutosprosessin myötä. Toisaalta ajattelutapa painottaa tämän kokonaisuuden lähtökohtaista dynaamista luonnetta sekä siihen sisältyviä epävarmuuksia ja ristiriitaisuuksia. Elävässä kaupunkitilassa ilmenevien tilanteiden tarkastelu rationaalisten ongelma-ratkaisu-yhtälöiden ja niiden kautta muodostettavien oikeiden vastausten muodossa on mahdotonta. Sen sijaan kaupunkien asuinympäristöjen arjen kulttuurista monimuotoisuutta ja siihen sisältyviä ihmisten, yhteisöjen ja ympäristön välisiä vuorovaikutteisia suhteita huomioon ottava lähestymistapa hahmottuu *poliittisesti sitoutuneeksi tulkitsevaksi suunnitteluajatteluksi*.

Seuraavissa osuuksissa avaan tähän lähestymistapaan liittyviä tekijöitä tarkemmin kahden alateeman kautta. Ensin alaluvussa 4.3.2 tarkennan siihen keskeisellä tavalla kytkeytyvään käsitykseen *tilasta* sosiaalisena tuotteena, joka vastoin modernistista käsitystä ei ole suunnittelijoiden muotoilema fyysinen kohde tai eri toimintoja tuottava neutraali tausta, vaan moninaisten sosiaalisten, materiaalisten ja poliittisten prosessien dynaaminen tuotos. Tilalla on merkittävä rooli erilaisten tarpeiden, niiden toteuttamiseen liittyvien käytäntöjen sekä ihmisten välisten kohtaamisten toteutumisessa. Tulevaa sosiaalista elämää ei voida kuitenkaan suoraan suunnitella tilaratkaisuiden kautta, vaan niiden välinen suhde on vuorovaikutteinen: sekä materiaaliset että sosiaaliset tekijät vaikuttavat toisiinsa. Myös tiloissa muodostuvat *kokemukset* kaikessa subjektiivisuudessaan ja monimuotoisuudessaan vaikuttavat dynaamisessa suhteessa tilaan ja korostavat monimuotoisuutta tulkitsevan suunnitteluajattelun tarvetta. Aistikokemukset yleisesti, niihin liittyvät yksilölliset erot kuin myös sosiaaliset kokemukset sekä aiempiin kokemuksiin liittyvät muistot vaikuttavat siihen, miten ympäristö pystyy vastaamaan ihmisten tarpeiden toteuttamisen kirjoon. Asuinympäristön esteettömyys ja avoimuus kaikille käyttäjille ei ole vain fyysistä, vaan moninaisen subjektiivisen ja kollektiivisen kokemusmaailman ja kokemuksiin sitoutuneiden kulttuuristen merkitysten ohjaamaa. Tämän jälkeen alaluvussa 4.3.3 tarkastelen, miten arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen avaa uusia näkökulmia asumisen tarpeiden ymmärtämiseen ja niihin vastaamiseen. Esitän kirjallisuuden pohjalta, että asunosuunnittelussa vallinnut *tapa ymmärtää asumisen tarpeet* lähinnä huone-tiloittain eriteltävissä olevien toimintojen valossa on liian rajallinen vastatakseen asumisen perusolemukseen ihmiselämän keskeisenä muotona. Myös tästä näkökulmasta ilmenee tarvetta holistisemmalle näkökulmalle, joka ymmärtää asumisen keskeisenä ihmisen yhteiskunnassa olemisen ja oman hyvinvoinnin toteuttamisen muotona.

Toisaalta poliittisesti sitoutuneen tulkitsevan suunnitteluajattelun kannalta arjen kulttuurisen monimuotoisuuden tarkastelu paljastaa asumisen tarpeisiin vastaavien kulttuurisidonnaisten käytäntöjen ja halujen kirjon ja asettaa edelleen vasta-argumentteja universaalien suunnitteluratkaisuiden toimivuudelle.

4.3.2 Näkökulmia tilaan ja kokemuksiin

Yksinkertaistetusti ajateltuna asuinympäristö muodostuu rakennuksista sekä niiden väleihin ja sisäpuolelle muodostuvista tiloista, joissa asumme. Edellinen suunnitteluajattelun kehityskaaria tarkasteleva osuus sekä aiempi katsaus kaupunkitutkimuskirjallisuuteen osoittavat tilan käsitteen keskeistä asemaa arkkitehtuurissa ja kaupungissa, mutta mitä tarkoitamme puhuttaessa tilasta? Eri tieteenalojen ja käytännön toimijoiden käsitykset eivät vaikuta viittaavan aina samaan tilaan. Geometrisesti ajateltuna tila on sitä rajaavien osien muodostama tyhjä ulottuvuus, jolla on tilavuus ja muoto. Asuttu tila ei kuitenkaan ole tyhjää, vaan sinne sisältyy tavaraa, ihmisiä ja erilaisia toimintoja. Tila ei ole myöskään staattinen, vaan se muuttuu, vaikka sitä rajaavat osat säilyisivät entisellään. Kalusteiden ja käytön muutoksella olohuoneesta tulee makuuhuone. Makuuhuoneessa voidaan nukkumisen lisäksi rakastella, riidellä tai sairastaa yksin – sama tila voi yhdistää, erottaa tai eristää ihmisiä toisistaan. Tilakokemukset vaihtelevat paitsi yksilön omien ominaisuuksien, niissä tapahtuvien muutosten ja aiempien kokemusten myötä. Myös ulkopuoliset tekijät, kuten vuodenaikojen vaihtumiseen liittyvät temporaaliset tekijät tai etätöiden ja sosiaalisen median digitaalisen maailman tunkeutuminen asunnon yksityisen tilan piiriin, vaikuttavat tilaan ja siihen liittyviin kokemuksiin.

Tilasuunnittelu ymmärretään arkkitehdin tehtäväkenttään kuuluvaksi toiminnoksi. Tilasuunnittelun näkökulma tilaan pohjautuu samaan luonnontieteistä, koneista ja teollisesta tuotannosta inspiroituneeseen modernismin perinteeseen kuin alaluvussa 4.3.1 käsitelty funktionalistinen suunnitteluajattelu. Esimerkiksi Le Corbusier (1923) näki tilan yhtenä arkkitehtuurin keskeisistä elementeistä, jota arkkitehti voi muotoilla käyttämällä rajaavia seiniä ja valon ja varjon suhteita siten, että tilassa liikkuva arkkitehtuurin kokija pystyy havaitsemaan arkkitehdin tilan muotoon ja suhteisiin tallentaman vision. Toisaalta Le Corbusierille tila oli osa arkkitehtuurin ja laajemmassa mittakaavassa kaupungin konetta, joka tuottaa uutta modernia elämäntapaa, mutta säilyy kuitenkin suhteessaan siihen neutraalina teknokraattisena taustatekijänä. Funktionalismin perinteiden pohjalta tila nähdään edelleen suunnittelijoiden määritettävissä olevana toimintoja toteuttavana kokonaisuutena, jonka olennaisena

suunnitteluongelmana on toimintojen luonnollisen tilamitoituksen optimointi (Meriläinen & Tervo 2022, 58). Asuntosuunnittelussa yksi keskeinen termi on tilatehokkuus. ”Yhteen suuntaan avautuvat asunnot voidaan saman tilarajauksen sisällä ratkaista joko tilankäytöltään tehokkaana ja taloudellisena kolmiona tai väljänä kaksiona [...]” (Rakennustieto, 2016.) Suunnitteluohjeiden näkökulmasta ymmärrys tilasta on melko yksiselitteinen ja teknisluonteinen. Suunnitteluprosessin alussa tilalle määritetään tilavaatimukset, jotka koskevat muun muassa sen laajuutta, tilapintojen ominaisuuksia ja sisäilmaa tai tilaan asennettavia laitteita. Suunnittelun aikana arkkitehti laatii tilaratkaisun, jonka kautta tilavaatimukset toteutetaan.

Poliittisesti tarkasteltuna tila on kuitenkin kaikkea muuta kuin yksiselitteinen tai neutraali. Tilojen määrittäminen yksityiseksi tai julkiseksi erilaisten yhteiskunnan käsitysten ja sopimusten kautta on keskeinen tapa hallinnoida ihmisten toimintaympäristöä ja liikkumista kaupungeissa. Yksityisen ja julkisen tilan jakoja tarkastelevassa kirjassaan arkkitehti Ali Madanipour (2014) on korostanut, miten konkreettiseen fyysiseen tilaan ja siihen erottamattomasti kietoutuviin sosiaalisiin ja psykologisiin merkityksiin liittyvät jaot vaikuttavat ihmisten välisiin suhteisiin. Samalla tila vaikuttaa siihen, miten näemme itsemme suhteessa muihin, miten olemme vuorovaikutuksessa toisiimme ja miten toimimme ja muodostamme merkityksiä. Madanipourin mukaan yksityisen ja julkisen tilan väliseen suhteeseen liittyy taloudellisia, sosiaalisia, kulttuurisia ja poliittisia ulottuvuuksia, jotka näyttäytyvät kaupungeissa havaittavissa olevina fyysisinä kokonaisuuksina (emt., 3). Toisaalta yksityisen ja julkisen merkitykset muodostuvat aina suhteessa toisiinsa. Oikeus yksityisyyden turvaamiseen kuuluu ihmisen perusoikeuksiin (YK 1948). Yksityisen tilan suojeleminen eli niin sanottu territoriaalinen käyttäytyminen, johon lukeutuu myös yksilön henkilökohtaisen tilan tarve, saa kuitenkin merkityksensä nimenomaan suhteessa muihin ihmisiin. Ollessamme yksin tarve henkilökohtaiselle tilalle eli sopivaksi koetulle välimatkalle muihin ihmisiin menettää merkityksensä. (Madanipour 2014, 31–32; Hall 1966/1990, 48.) Tilaan ja sen käyttöön liittyvät merkitykset määrittävät ihmisten sosiaalisia suhteita, ja niihin liittyy kulttuurien välisiä eroja (Hall 1966/1990, 2).

Tilan eri ulottuvuuksia tarkastelevan näkökulman taustalla on vaikuttanut 1960-luvulta lähtien voimistunut modernismin kritiikki, joka kohdentui erityisesti funktionalistisen tilasuunnittelun jakoihin ja tilan sosiaaliseen ulottuvuuteen. Jane Jacobsin kirjan *Death and Life of Great American Cities* (1961/1992) vaikutusvaltainen kritiikki funktionalistisen kaupunkisuunnittelun toimintojen erottelusta (asuminen, työ, vapaa-aika ja liikenne, ks. Frampton 1992, 270) ja erityisesti autoliikenteen suosimisesta ihmisen mittakaavassa ja nopeudessa liikkuvan havainnoijan sijasta asetti lähtölaukauksen laajalle kaupunkitutkimuksen tilaa tarkastelevalle kentälle. Toinen

käänteentekevä teos oli sosiologi Henri Lefebvren (1974/1991) *The Production of Space*. Lefebvren kritiikin yhtenä kohteena oli tilan geometriseen ulottuvuuteen rajoittuva descartesilainen tiläkäsitys. Hänen mukaansa tilat eivät ainoastaan pidä sisällään erilaisia objekteja ja toimintoja, vaan ne ovat sosiaalisten käytäntöjen tuottamia ja kantavat mukanaan niistä muodostuneita merkityksiä (emt., 154; Thacker 2003, 17). Hänen tilateoriaansa sisältyvän niin sanotun kolminaisuuden trialektiikan mukaan tilan ulottuvuudet ovat ihmisten arjessaan kohtaama havaittu tila (*perceived space*), ammattilaisten tiedollisesti määrittämä käsitetty tila (*conceived space*) ja arkielämän kokemuksia edustava eletty tila (*lived space*). Kolminaisuuden toiminnallisena tai dialektisena käännökseenä Lefebvre esittää arkielämään sisältyvät tilalliset käytännöt, tilan representaatiot, kuten pohjapiirros tai kaavio, ja representaation tilat, jotka edustavat tilan symbolisia mahdollisuuksien ulottuvuuksia (Lefebvre 1974/1991; termien käännökset Villanen & Immonen 2002). Lefebvre (1974/1991) esitti tilan kolminaisuuden ulottuvuudet toisistaan erottamattomina ja sen myötä tilan aina lähtökohtaisesti sekä materiaalisena, mentaalisenä että sosiaalisena tuotteena (Stanek 2011, 128–129; Wallin 2019, 19). Tällöin arkkitehdin suunnitelmien abstrakti tila tai toteutunut fyysinen tila ei ole koskaan itsenäinen ulottuvuus, vaan se on riippuvainen sekä sosiaalisista käytännöistä että yhteiskunnassa vallalla olevista tavoitteista. Toisaalta se ei ole myöskään neutraalia taustaa, vaan vaikuttaa osaltaan merkittävästi sosiaalisen elämän mahdollisuuksiin. Tila on aina poliittista ja ideologista.

Lefebvren kriittisessä tarkastelussa modernismin tila kaupungeissa näyttäytyi kapitalistisen tuotantokoneiston toteuttamana kaupallistettuna tilana, joka sulkee pois tilan käyttäjän mahdollisuuksia muokata ja ottaa tilaa haltuunsa. Kuten Jacobs (1961/1992), myös hän nosti ongelmakohtina esiin muun muassa funktionalistisen kaupunkisuunnittelun tilojen erottelua eri toiminnolle ja näihin erotuksiin liittyvää byrokraattista hallinnointia. Aiemmassa tuotannossa Lefebvren tarkastelu oli kohdentunut arkielämän käytäntöihin kohdentuviin muutoksiin, kuten työhön ja muuhun arkeen liittyvän ohjelmoinnin ja hallinnon lisääntymiseen, kotien muodostumiseen piilopaikoiksi poliittisen elämän ulottuvuuksia vastaan ja kulutuksen lisääntymään rooliin arjen ja siihen liittyvän kaupunkitilan osalta (Lefebvre 1968/2000; Stanek 2011, 16–17). Hänen tilateoriaansa korosti ongelmien lisäksi tilaan sisältyviä mahdollisuuksia muuttaa tilannetta paremmaksi (Stanek 2011, 89; Wallin 2019, 23). Olenaiseksi keinoksi vastustaa kapitalistisen yhteiskunnan dominoivia voimia Lefebvre nosti tilan haltuunoton (*appropriation*). Hän liitti haltuunoton käsitteen sekä kaupunkitilan käyttämisen ja muokkaamisen oikeuksiin (ks. alaluku 4.2.4) kuin myös asumista (*dwelling*) keskeisellä tavalla määrittäväksi käytännöksi (Stanek 2011, 89). Kaupunkien monimuotoisuuden kontekstissa tilan haltuunotto ja sitä tukevat

suunnittelukeinot onkin nähty sekä erilaisten asukkaiden arkielämää tukevana keinona että kaupunkia muuttavana tekijänä (Galanakis 2008, 314; Hewidy 2022, 51; Wallin 2019, 37).

Edellä kuvatut kaksi näkökulmaa, funktionalismin perinteisiin edelleen nojaava toimintoja painottava tilasuunnittelu ja tilan eri ulottuvuuksien sisäistä dynamiikkaa painottavat tilateoriat, tuovat esiin, miten monin eri tavoin tila ymmärretään arkkitehtuurin alalla. Näiden toisistaan jokseenkin irrallaan elävien näkökulmien väliin muodostuu olennainen tiedollinen aukko, joka tilojen prosessuaalisesta luonteesta huolimatta on edelleen osa arkkitehtien tehtäväkenttää. Vaikka tila ei ole itsenäisesti määritettävissä ja sen kokemukselliset ulottuvuudet ovat moninaisia, arkkitehtuurin tilaratkaisujen kautta muodostetaan edellytyksiä ja muokataan yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan toimintaa. Toisaalta arkkitehtoninen tila voi parhaimmillaan myös tarjota ihmisille ylevöittäviä kokemuksia. Suunnittelualan yleisessä käsityksessä tila on säilynyt vuosisadan ajan arkkitehdin muokattavissa tai ratkaistavissa olevana suunnittelun kohteena. Jotta näkökulmaa pystytään suuntaamaan kohti poliittisesti sitoutunutta tulkitsevaa suunnitteluajattelua, on kysyttävä, miten tilan dynaamisia ulottuvuuksia voidaan ottaa huomioon paremmin osana tilasuunnittelua.

Ihmisen ja rakennetun ympäristön tilojen välistä suhdetta on tarkasteltu useilla eri painotuksilla myös sen osalta, missä määrin ja miten tilojen materiaaliset ja kokoonpanoon liittyvät ominaisuudet vaikuttavat ihmisten toimintaan ja mahdollisiin kohtaamisiin (Gehl 1987/2010; Mehta 2013, 57; Madanipour 2014, 64). Helpoiten ymmärrettävissä olevan lainalaisuuden mukaan fyysiset rakenteet voivat estää tai haitata merkittävästi erilaisia toimintoja. Laitetaan seinä kahden ihmisen välille, niin heidän mahdollisuutensa nähdä, kuulla ja kommunikoida keskenään tulevat estetyiksi. Laitetaan heidän viereensä moottoritie, niin he ehkä kuulisivat huonosti mutta näkisivät edelleen, paitsi jos ympäristöstä aiheutuvan kokemuksen negatiivisuus aiheuttaisi sen, että he eivät edes saapuisi paikalle. Mutta jos tarjotaan tila, jossa yksilöt voivat olla yhtä aikaa, nähdä ja kuulla toisiansa, johtaako se edelleenkin siihen, että he varsinaisesti kohtaavat toisensa tai hyödyntävät tilaa tarpeidensa toteuttamiseen? Ympäristön todennäköisyyksiä ja mahdollisuuksia korostavien teorioiden näkökulmasta (Mehta 2014, 57) tila tukee ihmisten sosiaalista käyttäytymistä, mikäli se on toteutettu ihmisten psykologisia, fysiologisia ja kehollisia tarpeita ajatellen ja täyttää vallitsevat kulttuuriset normit. Tila toimii tällöin eräänlaisena katalyyttinä toiminnalle, tai voidaan puhua myös tilan ominaisuuksien muodostamasta potentiaalista.

Tanskalainen arkkitehti Jan Gehl (1987/2010; 2010; 2018) on osoittanut kaupunkitilassa toteutettujen tutkimusten pohjalta tilan ominaisuuksissa tehtävien muutosten vaikutusta siellä toteutuvaan toimintaan. Hänen tarkastelussaan on korostunut

kaksi tilaan liittyvää ulottuvuutta: ensiksi, miten erilaisten toimintojen yhteen saattamisen kautta saadaan toteutettua aktiivisempaa kaupunkitilaa, jossa liikkuu enemmän ihmisiä, muodostuu enemmän mahdollisuuksia kohtaamisille ja näiden myötä syntyy edelleen lisää toimintaa, ja toiseksi, miten ihmiskehoon ja aisteihin liittyvät ulottuvuudet pitää ottaa huomioon tällaisen tilan suunnittelussa. Gehlin *ihmisten kaupungissa* ihmiset, heidän toimintansa ja liikkumisensa ovat olennainen osa elävän kaupunkitilan muodostamista. Gehl on jakanut kaupunkitilassa toteutuvat toiminnot *välttämättömiin* (kuten työmatkat), *valinnaisiin* (kuten kaupungilla oleilu) ja *sosiaalisiin* ensisijaisesti vuorovaikutusta tavoitteleviin toimintoihin (kuten treffit). (Gehl 1987/2010, 9–11; 2010, 20–21; 2018, 20–21.) Hänen mukaansa ympäristön laatu vaikuttaa erityisesti valinnaisten toimintojen toteutumiseen. Toisaalta erilaiset välttämättömät tai valinnaiset toiminnot ja niiden tuottama ihmisten läsnäolo kaupunkitilassa ovat usein edellytys sosiaalisten toimintojen toteutumiselle. (Gehl 2018, 22.)

Gehlin näkökulmaa on sovellettu eniten julkisen kaupunkitilan, kuten kävelykeskustojen, suunnittelussa. Hän on itse liittänyt tarkastelunsa kuitenkin laajempaan yksityisen ja julkisen tilan väliseen jatkumoon ja sen ominaisuuksiin, kuten näkymiin ja pehmeisiin reunoihin. Hän on tarkastellut tutkimuksissaan muun muassa tanskalaisen Tinggårdén asuinkorttelin tilarakennetta (Gehl 1987/2010, 56–57) hyödyntäen Oskar Newmanin (1972) määrittämää yksityisen, puoliyksityisen, puolijulkisen ja julkisen tilan hierarkkista mallia. Gehlin kirjoituksessa yhteisöllisten tilojen hierarkkia lähtee yksityisistä olohuoneista ja jatkuu ulos pihalle tai puutarhaan, naapuruston jaettuihin tiloihin ja aina kaupungin kaikkein julkisimpiin paikkoihin (Gehl 1987/2010, 58–59). Ihmisten väliset kohtaamiset näissä eriasteisesti yksityisissä tai julkisissa tiloissa ja niiden reunoilla saavat erilaisia muotoja ja merkityksiä. Siinä, missä kaupungin julkisessa tilassa tapahtuvat kohtaamiset ovat ohimeneviä, niin lähempänä kodin yksityistä piiriä todennäköisemmin vastaan tulee tuttuja ihmisiä tai he tulevat jatkossa tutuiksi. Toisaalta naapurustossa tapahtuvat kohtaamiset ja tuttavuudet jäävät usein pintapuolisiksi ja merkityksellisemmät ihmissuhteet tarvitsevat asuinpaikan läheisyyden lisäksi taustalleen jonkun muun yhdistävän tekijän (emt., 53).

Vastaavasti myös Kleinhaus (2004, 377) on nostanut esiin naapurustossa tapahtuvan läheisyyden merkityksen sosiaalisille suhteille vähäisempänä kuin esimerkiksi perheen, työn, ystävyys- ja jaettujen intressien kautta muodostuvat suhteet. Tästä huolimatta naapuruston tilojen mahdollistamat pidettyiset, väliaikaiset tai potentiaalisetkin siteet voivat toimia vastavuoroisuutta, solidaarisuutta ja kuulumisen tunnetta vahvistavina tekijöinä (Zacka 2020; Junnilainen 2019, 139–140; Tonkiss 2013, 211). Vikas Mehta (2014, 98) on käyttänyt katujen sosiaalista tilaa käsittelevässä teoksessaan puolestaan jaotusta passiiviseen, ohimenevään ja jatkuvaan

sosiaalisuuteen. Passiivisia kohtaamisia tapahtuu missä tahansa kaupungilla, mutta etenkin paikoissa, joihin ihmiset pysähtyvät seuraamaan jotain kiinnostavaa (emt., 100). Ohimenevät kohtaamiset Mehta on liittänyt Gehlin tapaan naapurustoihin ja niiden julkiseen tilaan (emt., 106). Jatkuvien kohtaamisten osalta Mehtan mukaan tilaan kohdistuvat fyysisen ja sosiaalisen ympäristön sekä tunnelman vaatimukset ovat korkeampia (emt., 110). Tällaisia voisivat olla aiemmin alaluvussa 4.2.3. käsitellyt seurallisuutta mahdollistavat paikat (Peattie 1998; Laurier & Philo 2006) tai kolmannet paikat (Oldenburg 1989; Mehta 2014, 110).

Jotta tila voi toimia kaupunkielämää aktivoivana katalysaattorina, sen suunnittelussa pitää ottaa huomioon käyttäjien näkökulma. Gehlin sanoin kaupunkitilan asiakas on ”suoraviivaisesti, eteenpäin ja vaakasuunnassa liikkuva ihminen, enimmäisnopeus 5 km/h” (Gehl 2018, 32). Gehlin ihmisen näkökulma pohjautuu Edward T. Hallin (1966/1990) aistimäärityksiin ja niihin liittyviin etäisyyksiin. Hallin (1966/1990, 41; Gehl 2018, 33) lähiaisteihin lukeutuvat ihoon, lihaksiin ja kosketukseen liittyvät tunto- ja makuaisit ja etäaisteihin pidemmältä etäisyydeltä havaittavissa olevat näkö-, kuulo- ja hajuaisti. Etäaistien havaintoetäisyydet vaikuttavat Hallin mukaan puolestaan siihen, millaista vuorovaikutusta ihmisten välillä tapahtuu eri etäisyyksillä. Henkilökohtainen etäisyys (*personal distance*) on henkilön mukavaksi ja turvalliseksi kokema etäisyys toisista ihmisistä (Hall 1966/1990, 48). Kun toinen ihminen tulee henkilökohtaista etäisyyttä (45–120 cm) lähemmäksi, muodostuu kohtauksilanteeseen intiimi etäisyys (*intimate distance*) (emt., 49), joka saattaa henkilöiden keskinäisen suhteen tai tilanteen mukaisesti joko vaikuttaa suhdetta vahvistavasti tai tuntua kiusalliselta. Muodollisemmissa tilanteissa ihmiset pyrkivät puolestaan muodostamaan sosiaalisen etäisyyden (*social distance*), joka vaihtelee Hallin mukaan 1,2–3,7 metrin välillä tilanteen mukaan (emt., 50). Suurimmillaan aistietäisyys on julkisella etäisyydellä (*public distance*), jolloin vuorovaikutus on riippuvaista äänitason nostamisesta ja elekielen korostetummasta ilmaisusta (emt., 51). Vaikka etäisyyttä määritykset liittyvät ihmisen aistijärjestelmän biologisiin ominaisuuksiin, liittyy kokemuksen havainnointiin myös kulttuurista riippuvaista aistimusten valikointia, sekä erilaisia käsitteitä siitä mitä pidetään sopivana (emt., 2–3).

Gehl on soveltanut Hallin etäisyyksien logiikkaa kaupunkitilan mittakaavassa. Hänen mukaansa ihminen on havaittavissa noin 300–500 metrin etäisyydeltä ja tunnistettavissa noin 50–70 metrin etäisyydeltä, jossa mahdollistuvat myös kuulohavainnot. Vastaantulijan tunnetila välittyy ilmeiden pohjalta kuitenkin vasta 22–25 metrin etäisyydeltä, jolloin myös tervehdysten vaihtaminen onnistuu, vaikkakin pidempi keskustelu on vielä haasteellista. Vasta kymmenen metrin etäisyydellä tai lähempänä ihmisten välinen visuaalinen viestintä on selkeää, ja toisaalta vasta sosiaalisella

etäisyydellä muodostuu tilanne, joka koetaan luontevana lähipiiriin vuorovaikutuksena. Näiden aistietäisyyksien huomioon ottaminen sekä kaupunkitilan että huoneiden suunnittelussa on Gehlin mukaan keskeistä. Olennainen huomio on, että tilaa ei kannata olla liikaa vaan mieluummin niukasti. (Gehl 2018, 47–51.) Toisaalta yhteyksien kannalta myös tilojen väliset reunat ja niiden artikulaatio muodostuvat merkittäviksi. Gehlin suosituksessa olevat pehmeät reunat ovat nousseet esiin myös Madanipourin tarkastelussa. Erilaiset välitilat tai läpäisevät reunapinnat, kuten kuistit, pylväiköt tai parvekkeet, voivat toimia tilallisena kommunikaatiovälineenä (Madanipour 2003, 64; Zacka 2020, 85). Toisaalta on myös sanottu, että hyvät aidat tuottavat hyviä naapureita (Robert Frost ”*Mending Wall*”, lainaus Zacka 2020). Galanakis (2008, 306) havaitsi tutkimuksessaan symbolisena rajana toimineen köyden tukeneen julkisen tilan haltuunottoa ja kohtaamisia. Asuinympäristössä kohtaamisia tukevien tilojen ja reunojen tulee toisaalta turvata ja ylläpitää myös yksityisyyden mahdollisuutta.

Gehlin ihmisten kaupunki pohjautuu Jacobsista (1961/1992) liikkeelle lähteneeseen modernin kaupunkisuunnittelun kritiikkiin, ja siten myös Gehl on korostanut erityisesti autoliikenteen painottumisen, toimintojen erottelun sekä ihmisen aistiulottuvuuksien huomiotta jättämisen vaikutuksia kaupunkielämää heikentävinä tekijöinä. Toisaalta modernia kaupunkitilaa on kritisoitu myös liiallisesta näköaistin ja visuaalisten tekijöiden painotuksesta. Juhani Pallasmaa (2005; 2016a) on huomauttanut näköaistin keskeisestä asemasta länsimaisessa kulttuurissa osana tietämisen ja ajattelun filosofiaa ja kritisoinut sen korostuneisuutta nykyisessä teknologisessa kulttuurissamme (Levin 1993). Kuten Gehlin painotuksissakin ilmenee, näkö- ja kuuloaistia pidetään nykyisin ensisijaisina sosiaalisina aisteina (Pallasmaa 2016a, 16), kun taas hygieenisia tekijöitä ja toisaalta myös tasa-arvoisuutta painottavassa modernissa tilasuunnittelussa maku-, haju- ja kosketusaistimukset pyritään neutraloimaan. Kosketusaisti on kuitenkin aisteista vanhin ja Pallasmaan mukaan edeltää muita aisteja ympäristön havainnoinnissa. ”Kosketus on aistimuoto, jossa kokemuksemme maailmasta ja itsestämme yhdistyy kokonaisuudeksi. Myös visuaaliset havainnot sulautuvat ja integroituvat tähän minuutemme haptiseen jatkumoon; ruumiini muistaa kuka olen ja miten sijaitsen maailmassa.” (Pallasmaa 2016a, 11.) Ihmisen käsitys ympäristöstä ja omasta suhteestaan siihen muodostuu kaikkien aistien yhteisen kokemuksen välittämänä. Pallasmaa on peräänkuuluttanut kaikkiin aisteihin suuntautuvaa arkkitehtuuria. Aistiulottuvuuksien huomioon ottamisen myötä arkkitehtuuri voi hänen mukaansa toteuttaa perustavanlaatuisia mentaalista tehtäväänsä ihmisen asuttamisessa ja integroimisessa maailmaan (emt., 11–12; Pallasmaa 2011, 59; Pallasmaa 2012b, 103–104; Erwine 2017, 38). Tätä näkökulmaa tuo esiin myös Harry Francis Mallgrave (2018) käsitellessään ihmisten kokemusten merkitystä osana

arkkitehtuurin laajempaa merkityssisältöä. Aistikokemukset ovat olennaisessa osassa paikkojen atmosfääriin ja sen kautta edelleen myös ihmisten väliseen kanssakäymiseen vaikuttavan paikkasuhteen muodostumisessa (Pallasmaa 2012a; Pallasmaa 2016b; Mallgrave 2018, 122). Ola Nylander (1999) on puolestaan tarkastellut aistivaraista tilakokemusta asunnon mittakaavassa. Hänen mukaansa tilakokemuksiin, joiden kautta asukkaat ottavat asuntoa haltuunsa, vaikuttavat useat ei-mitattavissa olevat ominaisuudet, kuten näköyhteyksien aksiaalisuus ja tilan rajautuminen, tilamuodot ja niiden hierarkia sekä luonnonvalo. Näiden tekijöiden voidaan katsoa edustavan osaa tämän alaluvun alussa esitellystä modernin arkkitehtuurin tilakokemuksia painottavasta perinteestä (ks. sivu 114), joka näyttäytyy edelleen hyödyllisenä, joskin ilman Le Corbusierin (1923) korostamaa arkkitehdin visioon liittyvä painotusta. Lisäksi huolenpidosta viestivät aidot materiaalit ja detaljit vaikuttavat osana asunnon tilan haltuunottamisen mahdollisuuksia ja tilaominaisuuksien autenttisuuden koke-
musta. (emt., 42–45; Meriläinen & Tervo 2022, 63–66.)

Tilassa muodostuvien kokemusten näkökulman avartaminen ei rajoitu myöskään pelkästään ympäristöstä aiheutuviin aistimuksiin. Lisäksi erilaiset tilanteet, ihmisten välinen käyttäytyminen ja niistä koostuvat muistot muodostavat osan kokemusmaailmasta. Sosiaalisten ulottuvuuksien tarkastelu tuo esiin toisenlaisen näkökulman tilaan liittyvään kokemukellisuuteen ja prosesseihin. Kokemuksiin ja muistoihin voi sisältyä iloa, surua tai pelkoa, tai ne voivat olla mukaansa ottavia, poissulkevia tai syrjiviä. Kaupunkiympäristön materiaaliset ja sosiaaliset ulottuvuudet kietoutuvat kokemusten tasolla yhteen ja vaikuttavat kaupunkitilassa toteutuviin sosiaaliin ja taloudellisiin jakoihin ja epäarvoisuuteen eli siihen, miten erilaiset ihmiset asuvat kaupungissa yhdessä tai toisistaan erossa. Fran Tonkiss on korostanut kaupungin kokemusten prosessuaalista luonnetta. Hänen mukaansa kaupunkitila, kuten se on koetavissa, ei ole koskaan valmis, vaan Koolhaasia (1995) lainaten eri toimijoiden vaikutuksesta jatkuvan ”luovan, logistisen ja poliittisen” suunnittelun ja muutoksen kohde. (Tonkiss 2013, 38.)

Myös Schneider ja Till (2009) sekä Awan, Schneider ja Till (2011, 29–33) ovat tarkastelleet tilan prosessien kietoutuneisuutta ja nostaneet esiin käsitteen *Spatial Agency*, tilallinen toimijuus, jonka he esittävät uutena arkkitehdin työnkuvaa radikaalisti laajentavana käytäntönä. Käsite tunnistaa tilan sosiaaliset ulottuvuudet Lefebvren (1974/1991) tilateorian mukaisesti ja siirtää huomiota tilan jatkuvaan dynaamiseen muuttumiseen, siihen liittyviin ihmisiin ja prosesseihin sekä niiden kautta muodostuvaan tilan poliittiseen luonteeseen. Toisin kuin Malgraven (2018, 5) on painottanut, tilasta muodostuvia kokemuksia ei kuitenkaan nähdä suoranaisesti suunnittelijan luovuuden ja esteettisen käsittelykyvyn tuotoksena, vaan tilallinen toimijuus

korostaa tilan tuottamista eri toimijoiden yhteisenä ponnistuksena. Toimijuuden kannalta olennaista Awanin ja muiden (2011, 31) mukaan on nähdä arkkitehdin ja laajemman sosiaalisen rakenteen väliset suhteet yhteistoimintaisena kaksinaisuutena, jossa rakennettu fyysinen tila ei määritä sosiaalista elämää eikä sosiaalinen todellisuus määritä rakennettua, vaan fyysinen tila toimii osana yhteiskuntaa.

Tämä eletyn tilan eri osatekijöitä yhteen kietova näkökulma avaa mahdollisuuksia toisenlaiselle arkkitehdin toimijuudelle, jollaista myös Sandercock (2014) ja Tonkiss (2013, 38) ovat pyrkineet määrittämään kulttuurisen moninaisuuden kontekstiin liittyen (ks. alaluku 4.2.1 ja tutkimusartikkeli IV). Tilallinen toimijuus ei ole Awanin ja muiden (2011, 30–33) mukaan täysin vapaata, mutta ei myöskään yhteiskunnan sosiaalisten rakenteiden pakottamaa, vaan arkkitehdit toimivat tilan olemassa olevan sosiaalisen todellisuuden huomioiden ja neuvotellen sen parantamisesta. Vaikka arkkitehtuurin näkökulmasta suunnittelun kautta tavoitellut muutokset ovat perinteisesti liittyneet rakennusten rakentamiseen tai ammattitiedon pohjalta tunnistettujen hyvän kaupunkimuodon kriteereiden toteuttamiseen (esim. Lynch 1981), suunnittelu voidaan nähdä myös toimintana, joka yhdistää erilaisia tilaisuuksia, toimintoja ja toimijoita tilassa ja ajassa (Madanipour 2010, 351). Myös Gehlin (1987/2010; 2010) tavat tuoda toimintoja yhteen ja aktivoida kaupunkitilaa liittyvät tähän sosiaalista ja materiaalista ulottuvuutta yhdistävään prosessuaalisen kaupunkitilan näkökulmaan. Toimintojen sekoittuneisuus tukee kaupunkitilan elinvoimaisuutta ja toiminnallisuutta erilaisten käyttäjien kannalta, ja mahdollistaa heidän välistä sosiaalista vuorovaikutustaan (Tonkiss 2013, 211; Jacobs 1961/1992, 57). Toisaalta tilan aistiulottuvuudet tai niiden puute neutraalisuuden, tarkkuuden ja insinööriyön puhdistamissa tiloissa (Tonkiss 2013, 76) voivat toimia myös kohtaamisia ja vuorovaikutuksia vähentävinä tekijöinä.

4.3.3 Asumisen tarpeet ja niihin liittyvät käytännöt, halut ja oikeudet

Modernin asuntosuunnittelun peruslähtökohtana on tuottaa asuntoratkaisuja, jotka vastaavat asukkaiden asumiseen liittyviin tarpeisiin. Ymmärrys asumisen tarpeista on muodostunut pitkäaikaisen kehityksen myötä ja näyttäytyy suhteellisen vakiintuneena. Suomalaisessa asuntosuunnittelun kontekstissa Rakennustietosäätiön RTS ja Rakennustieto Oy:n julkaisemat asuntosuunnittelun ohjekortit ovat muodostaneet yhden keskeisen tiedollisen perustan sille, miten asumisen tarpeet ymmärretään ja miten niihin pyritään suunnittelussa vastaamaan. Lähtökohtana tarpeiden käsittelylle asuntosuunnittelussa ovat asumisen toiminnot ja niihin liittyvät tilatarpeet. RT-

korttien mukaisesti asumisen tulee tarjota riittävät tilat levolle ja työskentelylle (RT 93-10925, Rakennustieto 2008a), oleskelulle ja vapaa-ajanvietolle (RT 93-10926, Rakennustieto 2008b), ruoanvalmistukselle ja ruokailulle (RT 93-10929, Rakennustieto 2008c) sekä hygienianhoidolle (RT 103460, Rakennustieto 2022), säilyttämislle (RT 93-10945, Rakennustieto 2009a) ja vaatehuollolle (RT 93-10950, Rakennustieto 2009b). Lähtökohtaisesti RT-ohjekorttien ohjeistus on esitetty kattavana: ”kaikkeen asutosuunnitteluun ja -rakentamiseen asumispaikkakunnasta ja asumismuodosta riippumatta” (Rakennustieto 2020). Vaikka asumisen tarpeiden on nähty vaihtelevan, ohjeiden mukaista mitoitusta esitetään sovellettavaksi niihin vastaamiseksi. Asuntojen yleispätevyys on esitetty tärkeysjärjestyksessä asuntojen muunneltavuuden edellä. Erityisryhmiksi, joiden kohdalla yleispätevyydestä voidaan joustaa, on tunnistettu ikääntyneet ja opiskelijat. (Rakennustieto 2020.)

Huoneiston asuttavuudella tarkoitetaan niitä asunnon muotoja, tilaa, mitoitusta ja laatua koskevia ominaisuuksia, jotka tekevät mahdolliseksi asumistoimintojen suorittamisen. (Esko Suhonen, Kerrostalon asuttavuus, 1970, lainaus Kahri & Pyykönen 1994, 169)

Suomalaisen asutosuunnittelun ohjeistukset, kuten RT-kortit tai esimerkiksi Esko Kahrin ja Hannu Pyykösen oppikirja *Asuntoarkkitehtuuri ja -suunnittelu* (1980/1994) osoittavat, että asumisen tarpeisiin vastaaminen ymmärretään tämän päivän asutosuunnittelussa edelleen funktionalististen periaatteiden mukaisesti pitkälti *asumistoimintojen* suunnittelun ja tilamitoituksen optimoinnin näkökulmasta (Saarikangas 2002, 255–259; Puustinen 2010, 335; Meriläinen & Tervo 2022, 58). Puustinen (2010, 337) on tunnistanut, että alan toimijoiden välillä vallitsee laajasti jaettu konsensus ”jokaisen tarpeita ja toiveita vastaavan asumisen edistämisestä”. Ideaali ja sen toteuttaminen eivät ole kuitenkaan ole sama asia. Vaikka asumisen tarpeiden on tunnistettu vaihtelevan, syvällisempi ymmärrys siitä, mitä asumisen tarpeet pohjimmiltaan ovat tai miten ne vaihtelevat, on rajoittunut lähinnä elämänkaariajatteluun ja demografisiin tekijöihin, kuten perheen kokoon, ikään, sukupuoleen ja varallisuuteen (Meriläinen & Tervo 2022, 29; Hasu 2010). Tämän tutkimuksen kannalta keskeinen kysymys keskittyy siihen, mitä arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen tarkoittaa asumisen tarpeiden osalta. Tarkastelen tätä aihetta seuraavaksi teoriakirjallisuuden pohjalta ja esitän, että ymmärrystä asumisen tarpeista on syytä laajentaa ja toisaalta tietoa siitä, miten tarpeisiin vastataan asuinympäristössä, tulee tarkentaa.

Tarkasteltaessa tarpeiden määrittelyä suunnitteluteorian ulkopuolelta paljon käytetty teoreettinen lähde on Abraham Maslowin (1943) kehittämä tarvehierarkia. Maslowin mukaan ihmisten perustarpeet ovat jaoteltavissa 1) fysiologisiin tarpeisiin, 2) turvallisuustarpeisiin, 3) sosiaalisten suhteiden tarpeisiin, 4) arvonannon tarpeisiin ja

5) itsensä toteuttamisen tarpeisiin. Myöhemmässä tuotannossa Maslow (1970a, 1970b) täydensi hierarkiaa vielä arvonannon tarpeiden yläpuolelle asettuvilla tiedollisilla ja esteettisillä tarpeilla sekä itsensä toteuttamisen yläpuoleisella transsendenssin (*transcendence*) tarpeella, jonka viittaa kokemuksiin itsestä osana jotain suurempaa (kuten uskonto tai luontokokemukset). Maslow esitti tarpeiden ilmenevän hierarkkisina, eli alemman tason tarpeiden toteutuminen mahdollistaa yksilölle ylemmän tason tarpeiden tavoittelemisen (kuva 9). Teorian hierarkkisuu­den todenmukaisuutta on ar­vosteltu myöhemmässä tutkimuksessa todeten, että ongelmat yhden tarvetason toteutumisessa eivät estä ylempien tarpeiden tavoittelua tai toteutumista. (mm. Vendegodt ym. 2003, McLeod 2018.)

Kuva 9. Maslowin tarvehierarkia.

Maslowin tarvehierarkia vaikutti aikanaan osaltaan myös modernin arkkitehtuurin tarvemäärittäisiin. Asumisen toiminnon huomioiminen yksittäistä asuntoa laajemmassa asuinympäristön tilojen ja palveluiden kontekstissa oli nostettu CIAMin asialistalle 1952, ja vuoden 1953 kongressissa Allison ja Peter Smithson esittivät ihmisen sosiaalisten yhteyksien hierarkian mallinsa (koti, katu, alue, kaupunki) suunnittelun perustaksi (Stanek 2011, 83–84; Mumford 2002, 234). Näiden pohjalta aiemmin Ateenan julistuksessa määritettyjen asumisen tarpeiden listaa pyrittiin laajentamaan. Muun muassa Lefebvren ja ETH Zürichin yliopiston yhteistyössä toteutetussa projektissa lista laajeni kahteentoista kohtaan: ravitsemus, hygienia, vapaa-aika, hoito,

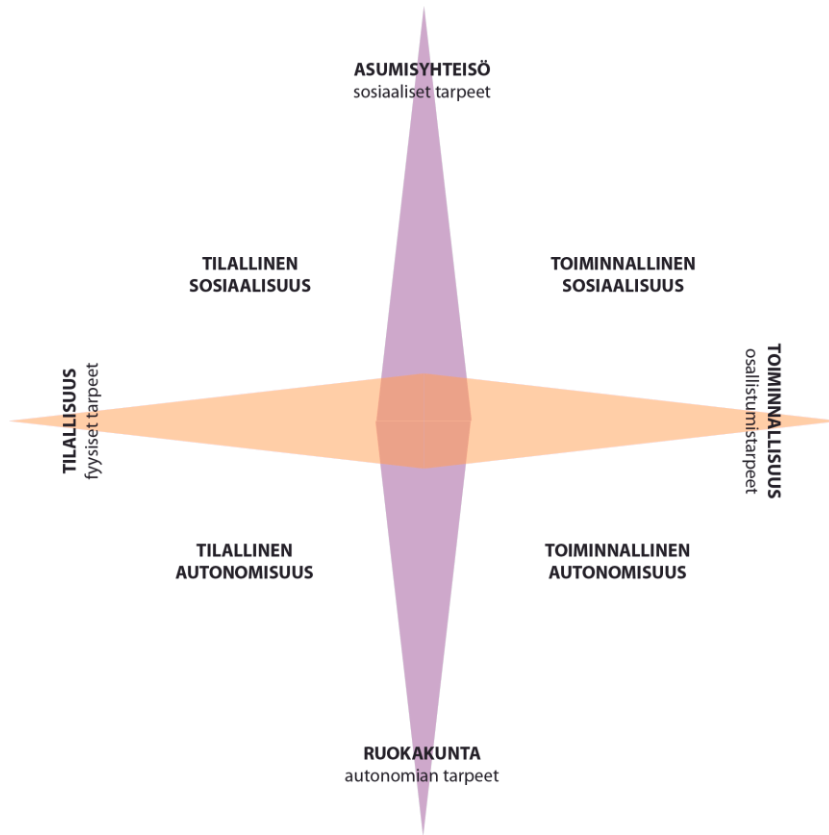
uskonto, tiede, taide, suoja, hyvinvointi, politiikka, hallinto ja kasvatusta (Stanek 2011, 95). Yhdistämällä tarpeiden lista matriisiksi sosiaalisten yhteyksien hierarkian kanssa tavoiteltiin kaikkien tarpeiden ratkaisemista kaikilla yhteiskunnan tasoilla (emt.).

Maslowin hierarkiaan sisältyi lisäksi jaottelu alemman tason puutemotiivin ja ylemmän tason kasvumotiivin tarpeisiin (Maslow 1943). Hierarkiassa alempana sijaitsevat puutemotiivin tarpeet liittyvät tiettyihin vajaisiin. Esimerkkinä puutemotiivin tarpeesta on nälkä, joka riittävästi täytettynä tulee kokonaan tyydytetyksi. Sen sijaan kasvumotiivin tarpeet eivät ole teorian mukaan ihmiselle tyydyttämättöminäkään pakottavia, eikä niihin sisälly täydellisen täyttymisen ylärajaa. Tarvehierarkian yleisen soveltamisen myötä eri lähteet (kuten McLeod 2018 ja Drexler & El kouli 2012) ovat painotteet vaihtelevasti sitä, mitkä tarpeet nähdään ensisijaisina puutemotiivin tarpeina. Yleisesti itsensä toteuttamisen tarve sekä Maslowin myöhemmin lisäämät tiedolliset, esteettiset ja transsendenssin tarpeet on mielletty kasvumotiivin tarpeiksi. Jaottelu antaa aihetta oletukselle, että kasvumotiivin tarpeet ovat eräänlaisia ylellisyystarpeita (Drexler & El kouli 2012, 57). Asuinympäristössä tarkasteltuna tähän oletukseen sisältyy kaksijakoisuutta. Kestävän kehityksen kannalta voidaan osoittaa, että tietyt asumismuodot tuhlaavat luonnonvaroja, ja niiden kohdalla on syytä miettiä, mikä on kohtuullinen tai riittävä taso esimerkiksi esteettikän tai itseilmaisemisen tarpeiden osalta, jotka ovat jo lähtökohtaisesti täydellisesti tyydyttämättömiä. Toisaalta tarpeiden nimeäminen ylellisyydeksi nostaa esiin myös niiden toteutumiseen liittyvää epätasa-arvoisuutta. Ihmisen mahdollisuus tuntea olevansa osa jotain itseään suurempaa, mahdollisuus toteuttaa itseään ja mahdollisuus esteettisiin ja tiedollisiin kokemuksiin ovat keskeisiä ihmisarvon kannalta, mutta jakautuvat epätasaisesti yhteiskunnassa (Young 1990, 52).

Harries (1997, 4) on kytkenyt arkkitehtuurin keskeisen merkityssisällön ihmisen olemassaoloon maailmassa ja siihen sisältyviin tarpeisiin muodostaa merkityksellistä suhdetta itsen, muiden ihmisten, ympäristön ja näiden välisiin suhteisiin liittyvän ylemmän merkitystason välille. Tämä liittyy myös Heideggerin näkemykseen asumisesta keskeisenä ihmisen olemassaolon ja paikkaan kuulumisen muotona (Heidegger 1971; Thacker 2003, 14). Harriesin tulkinnassa tämä olemassaolo on luonteeltaan lähtökohtaisesti sosiaalista, ja arkkitehtuurin sosiaalinen merkitys muodostuu sen ihmisiä yhteen kokoavien piirteiden kautta asettamalla ihmiset yhteiseen ajan ja paikan kehukseen sekä tarjoamalla yhteisöllisyyttä vahvistavia asumisen ideoita ja malleja (Harries 1997, 150). Tästä näkökulmasta tarpeiden jaottelu hierarkkisesti enemmän tai vähemmän tärkeisiin, perustaan ja ylellisyyteen, on ongelmallinen. Kysymys ylellisyydestä tai riittävyden rajoista asuinympäristössä tulisi kohdentaa erityisesti tasa-arvon toteutumisen näkökulmiin ihmisen maailmassa olemisen, paikkaan ja

yhteisöön kuulumisen ja itsensä toteuttamisen kannalta. Miten kaikkien tavoitettavissa oleva asuinympäristö kaupungeissa toteuttaa näitä tarpeita?

Monitieteellisessä Ketterä kaupunki -tutkimushankkeessa asumisen tarpeiden määrittystä tarkasteltiin osana arkkitehtuurin ja sosiaalipolitiikan tutkijoiden yhteistyötä (Luoma-Halkola ym. 2019). Tavoitteena oli laajentaa ymmärrystä asumisen tarpeista suunnittelussa tunnistettujen asumisen perustoimintojen (kuten lepo ja ruokailu) lisäksi ihmisen hyvinvointia tukevaan arkielämään ja yhteiskunnan jäsenenä olemiseen. Hierarkkisen mallin sijasta tarpeita hahmotettiin nelikenttään, jonka akselit edustavat jatkumoa kahden toisiinsa sitoutuvan ulottuvuuden välillä (kuva 10). Pystyakseli edustaa tarpeisiin sisältyvää autonomian ja oman ruokakunnan ja toisaalta sosiaalisuuden ja laajemman yhteisön osana olemisen ulottuvuuksia. Ne voivat toisiinsa näyttäytyä arkielämässä toteutumisen osalta vastakkaisina, esimerkiksi tilanteessa, jossa yksityisyyden tavoittelu johtaa yhteisöstä eristäytymiseen. Tästä huolimatta autonomian ja sosiaalisuuden tarpeet eivät kumoja toisiaan. Vaaka-akseli edustaa puolestaan näiden toteutumiseen liittyviä fyysisiä ja tilallisia, ja toisaalta osallisuuden liittyviä toiminnallisia ulottuvuuksia. (emt.) Nelikentän voi ajatella pitävän sisälleen Maslowin hierarkian eri tasojen tarpeet, asettamatta niitä toisiinsa nähden tärkeysjärjestykseen.

Kuva 10. Asumisen tarpeet hahmotettuna autonomian ja sosiaalisuuden pystyakselin ja toiminnallisuuden ja tilallisuuden vaaka-akselin mukaan. Jaotus esittää tarpeiden ulottuvuuskien jatkumoa, ei toisistaan poikkeavia ääripäiviä. Tarpeiden ilmentymät sijoittuvat akselien jatkumoille painottaen tiettyä ulottuvuutta toista enemmän. (Kuva muokattu alkuperäisestä Luoma-Halkola ym. 2019.)

Amos Rapoport (1969; 1998) on tarkastellut asumisen kulttuurisia ulottuvuuksia ihmisten toiminnan ja asuinympäristön kannalta. Hänen mukaansa toiminnon ymmärtämiseksi on kiinnitettävä huomiota tarpeiden lisäksi erityisesti haluihin. Halujen merkitys erilaisten asumisen muotojen ja kulttuurien selittäjänä on hänen mukaansa tarpeita keskeisempi (Rapoport 1998, 5). Jos palataan Maslowin perustarpeisiin, nälkä ja muut fysiologiset tarpeet ovat itsestään selvästi ymmärrettävissä universaaleina. Kuitenkin erilaiset kulttuurit muodostavat runsaasti eroja siihen, miten tyydytämme nälkää. Ruokailuun sisältyvien merkitysten kannalta nämä kulttuuriset erot ovat keskeisiä (minulla on nälkä – haluan ruisleipää). Yhtä lailla voidaan ajatella, että asuin- ympäristössä ihmisen tarpeisiin itsensä toteuttamiselle ja estetiikalle (Maslow 1943;

1970a) tai sosiaalisuudelle ja autonomialle (Luoma-Halkola ym. 2019) liittyy eri kulttuureissa erilaisia haluja, toteuttamistapoja ja niihin liittyviä merkityksiä.

Edellinen keskustelu asumisen tarpeista yhdistettynä arjen kulttuuriseen monimuotoisuuden liittyvien erojen huomioon ottamiseen osoittaa, että myös tarpeiden käsitteeseen sisältyy universaalien ja erityisen välistä jännitettä. Ihmisten oikeus asuinympäristöön, joka mahdollistaa hänen tarpeidensa täyttymisen ja osallisuuden yhteiskunnassa, voidaan nähdä keskeisenä universaalina ideaalina. Tämän tunnustaminen ei kuitenkaan tarkoita, että ideaali olisi toteutettavissa suunnittelussa yhtenäisellä tavalla. Päin vastoin, se vaatii herkkyyttä tarpeiden toteutumiseen liittyvien erojen tunnistamiselle. Universaalien oikeuksien ja eletyn arkielämän kulttuurisen monimuotoisuuden erojen välinen rajankäynti vaatii jatkuvaa huomiota asuinympäristön suunnittelussa. Tästä näkökulmasta RT-korttien asumisen toimintoihin liittyvät mitoitusohjeet eivät anna riittävää kuvaa asumisen tarpeiden toteuttamistapojen tai niihin liittyvien halujen ja merkitysten kirjosta. Sen sijaan ne kuvaavat erityisesti suomalaisia asumisen käytäntöjä, joita pidämme normina. Samoin ne antavat sekä yleisellä tasolla että kulttuuristen erojen osalta hyvin vähäisesti työkaluja vastata esimerkiksi siihen, miten asunnot ja asuinympäristö tukevat asukkaiden mahdollisuuksia vastata itsensä toteuttamisen tai sosiaalisuuden tarpeisiin. Tämä kritiikki ei kuitenkaan tarkoita, ett-eikö suunnitteluohjeisiin sisältyisi myös laajasti hyödyllisinä pidettäviä normeja. Esimerkkejä tällaisista ovat muun muassa asuinhuoneiden riittävää luonnonvalon saantia tai tilojen esteettömyyttä ja joustavuutta koskevat mitoitusohjeet.

Luvussa kolme kuvatut väestölliset ja yhteiskunnalliset muutokset asettavat meidät tilanteeseen, jota RT-kortin tunnistamat erityisryhmät, ikääntyneet ja opiskelijat, eivät riitä kuvastamaan. Suunnitteluohjeiden osalta asumisen tarpeiden toteutumisedellytyksiin liittyviä kulttuurisia tekijöitä on toistaiseksi käsitelty vain normaalin ohjekortiston ulkopuolelle sijoittuvalla RT-ideakortilla ”Lisääntyvä maahanmuutto ja asumisen suunnittelu” (Rakennustieto 2010), joka nostaa esiin asumiseen liittyviä tunnistettuja erityispiirteitä. Kortissa esitetyt konkreettiset esimerkit, kuten mahdollisuus säädellä näkyvyyttä eri tiloissa tai isojen lapsiperheiden tilatarpeet, eivät ole kymmenessä vuodessa nousseet osaksi suunnitteluohjeita⁵. Sen sijaan ARA on julkaissut internetissä Maahanmuuttajien asumisen materiaalipankin (ARA 2020), johon on koottu tietoa suomalaisista asumisen käytännöistä, tavoitteena edistää maahanmuuttajien kotoutumista. Tiedon merkitys uuteen asuinympäristöön kotoutumisessa on tärkeä, mutta toisaalta suomalaisista asumisen käytännöistä poikkeavien äänien jäädessä suunnittelualalla hiljaisiksi (Lapintie 2014; Hewidy 2022, 32)

⁵ Palaan tarpeisiin liittyvien kulttuuristen erityispiirteiden käsittelyyn myöhemmin tutkimustapauksessa esiin nousseiden tulosten yhteydessä (ks. alaluku 6.2.2).

suomalaisen asumisen erityispiirteitä kuvaavasta sivustosta muodostuu kuva melko yksisuuntaisesta käsityksestä kotoutumisprosessiin sisältyvän kulttuurisen integraation luonteesta.

Kulttuuristen erityispiirteiden käsittelyn puutteen voi olettaa liittyvän myös laajasti sisäistettyihin suomalaisen asumisen hyvän rakentamistavan normeihin ja käsitykseen niiden yleispätevyydestä (Rakennustieto 2020; Puustinen 2010, 334–336; Meriläinen & Tervo 2022, 36). Asuntosuunnittelun yleispätevyyden tavoite pohjautuu pitkälti alaluvussa 4.3.1 käsitellyyn funktionalismin perinteeseen (ks. Lapintie 2014). Universaalien ideaalien ja niiden toteutumiseen liittyvien erityispiirteiden välinen jännite muodostuu ongelmalliseksi silloin, kun tasapuolisuuteen tähtäävä suunnitteluideologia tulee kieltäneeksi todellisuudessa esiintyviä eroja. Young (1990, 25) on käsitellyt samankaltaisiin oikeutuksen perusteisiin nojaavaa tasapuolisuuden (*impartiality*) pyrkimystä moraalivalintoihin liittyvän näkökulman kritiikissään. Hänen mukaansa tasapuolisuuden tavoite johtaa siihen, että valta-asemassa olevat tarpeet nähdään universaaleina. Youngin mukaan ennakkoluuloista erilaisuuden poissulkemista tapahtuu tiedostamatta, mutta se on tästä huolimatta vahingollista johtaessaan sosiaalisten ryhmien alistamiseen. Edellä mainitsemani asuntosuunnittelun juurtunut ymmärtämys tarpeisiin vastaamisen yleispätevistä ratkaisuista on omiaan edistämään tämän kaltaista tiedostamatonta poissulkemista, jolloin Youngin mainitsema tarve tietoisuuden lisäämiselle ja kulttuuristen näkökulmien esiin tuomiselle on keskeistä (emt., 26).

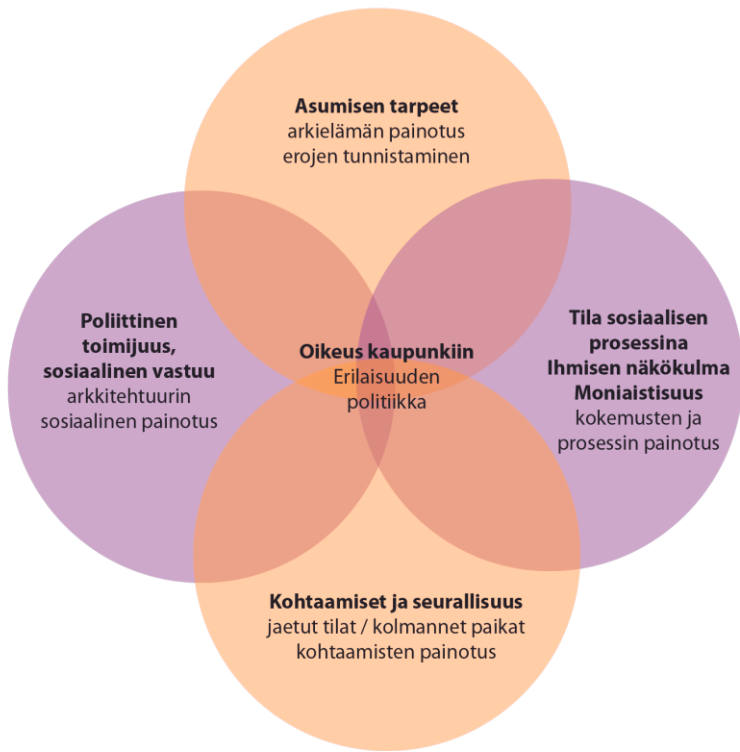
Edellä käsitellyn teorian pohjalta asumisen tarpeet näyttäytyvät monitahoisena ja laajasti ihmisten arkielämään, osallisuuteen ja hyvinvointiin liittyviä tekijöitä sisältävänä kokonaisuutena, joka paikallistuu asuntoa laajempaan asuinympäristöön eikä ole pelkistettävissä asunnon perustoimintojen muotoon. Lisäksi suomalaisilla asuinalueilla lisääntyvä arjen kulttuurinen monimuotoisuus tuo mukanaan asumisen tarpeiden toteuttamiseen liittyvien käytäntöjen, halujen ja merkitysten kirjon, jota emme vielä tunnista riittävästi. Asuntosuunnittelussa on otettava huomioon sekä yleisiä ideoita, jotka tavoittelevat kaikille kuuluvien oikeuksien ja asumisen tarpeiden toteutumista, että erityisyyttä, joka koskee edellisiin liittyviä kulttuurisia toteutusmuotoja ja erilaisten asukasryhmien aseman kautta muodostuvia mahdollisuuksia. Tarpeiden toteuttamiseksi suunnitteluajattelua onkin syytä avata kahteen suuntaan, kohti holistisempaa asumisen ymmärrystä ja toisaalta poliittisesti sitoutunutta moninaisuuksien tulkintaa.

4.4 Teoriapohja arjen kulttuurisen monimuotoisuuden ymmärtämykselle

Edellä alaluvussa 4.2 esitetyn kaupunkitutkimusteorian kautta muodostui kuva arjen kulttuurisesta monimuotoisuudesta, joka on ensisijaisesti kaupunkien olemuksen perusta (Sennett 1994) mutta jonka esiintymismuodot ovat saaneet viimeisten vuosikymmenten aikana uudenlaisia superdiversiteetin (Vertovec 2007; 2010) tai kosmopoliittisuuden (Sandercock 1998; 2004) piirteitä. Niiden myötä kaupunkien sosiaalinen elämä on useiden keskenään mahdollisesti ristiriitaisten sosiaalisen normistojen määrittämää (Blommaert 2013b), ja sen hallitseminen kaupunkisuunnittelun kautta vaatii suunnittelun uudenlaista asemoitumista (Sandercock 2004). Asumisen arkisten ulottuvuuksien kannalta kaupunkien kerrostunut monimuotoisuus saa konkreettisia ilmentymiä asuinalueilla, joilla erilaiset asukkaat ja heidän sosiaaliset todellisuutensa asuvat rinnakkain tai erillään. Erilaisten asukkaiden painottuminen tietyille alueille voi johtaa alueiden segregaatioon, joka yhdistettynä sosiaalisten ongelmien kasautumiseen ja fyysisen ympäristön rappioon voi johtaa eriarvoistavan kehityksen kiihtymiseen (van Kempen & Özüekren 1998; Vilkama 2011; Skifter Andersen 2003). Kaupunkien materiaalien ja sosiaalisten osatekijöiden yhteen kietoutuneisuuden takia myös rakennetun ympäristön ominaisuudet ovat osaltaan vaikuttamassa eriytymiseen (Skifter Andersen 2002; Talen 2006; Tonkiss 2013). Kuitenkin alueille kohdennettuja toimenpiteitä on kritisoitu niiden tehottomuudesta (Kleinhans 2004). Tuloksiin mahdollisesti vaikuttavina tekijöinä on nostettu toimenpiteiden tavoitteiden parempaa määrittystä sekä niiden kohdentamista sopivalle mittakaavatasolle (Kleinhans 2004; Tonkiss 2013, 114). Yleisellä tasolla toimenpiteiden ongelmanmäärittämisen kohdentamista eriarvoisuuden sijasta siitä kärsiviin ihmisiin on kritisoitu (Junnilainen 2019) ja huomiota on esitetty kohdennettavaksi niiden ihmisten tarpeisiin, joihin muutokset ensi sijassa kohdentuvat, sekä alueiden sosiaaliin prosesseihin (Robinson & Walshaw 2011). Asuinympäristön paikat, joihin asumisen arki paikantuu, voivat tarjota myös mahdollisuuksia segregaatian ehkäisyyn, toistuvien kohtaamisten mahdollistamiin avun ja tiedon verkostoihin tai kulttuurisen monimuotoisuuden mukanaan tuomien ristiriitojen selvittelyyn (Amin 2002; Tonkiss 2013; Junnilainen 2019). Erilaiset vapaa-ajan paikat, jotka tarjoavat mahdollisuuksia seurallisuudelle (Fincher & Iveson 2008) tai pidätetyimmälle sosiaalisuudelle (Zacka 2020), voivat toimia tässä välittävänä tekijänä. Samalla ne voivat tarjota mahdollisuuksia toteuttaa kaupunkitilan haltuunottoa, käyttöä ja muokkaamista asukkaiden oikeuksia vahvistavassa *Right to the City* -käsitteen hengessä (Lefebvre 1968/1996; Purcell 2002).

Edellä kuvattu käsitys antaa jo jonkin verran viitteitä siihen, *mihin* suunnittelun tulisi kohdentaa huomiotaan, mutta kuitenkin suhteellisen vähäisesti konkretiaa, *miten* se voi heijastua suunnittelukäytännöissä tai ratkaisuisa. Alaluvussa 4.3. käsitelty arkkitehtuuriteorian tarkastelu tuo puolestaan esiin tarpeen suunnitteluajattelun radikaalille uudelleen suuntaamiselle funktionalismin perinteen mukaisesta toimintopainottuneisuudesta ja teknistieteellisestä ongelma-ratkaisuorientaatiosta kohti ympäristön sosiaalisten prosessien tiedollista haltuunottoa, asiantuntijatiedon ”oikeista” ratkaisuisa luopumista ja toisenlaisten äänien ja tarpeiden hyväksymistä osaksi suunnittelua (Till 2009). Tähän sisältyy ymmärrys tilasta sosiaalisten prosessien alati muokkaamana ulottuvuutena (Lefebvre 1974/1991; Stanek 2011; Tonkiss 2013; Till 2009), jolla ei ole yksiselitteisesti määriteltävissä olevaa lähtötilannetta eikä suunnittelun jälkeen toteutunutta pysyvää lopputulosta ja joka ei ole vain arkkitehtien ja muiden suunnittelijoiden muotoiltavissa. Sen sijaan suunnittelun transformatiivista muutospotentiaalia (Schneider & Till 2009) voidaan kohdentaa tilan materiaalistien ja sosiaalisten ominaisuuksien vaikutuksesta siellä mahdollistuvaan toimintaan ja sen kautta myös ihmisten välisiin kohtaamisiin (Mehta 2014; Gehl 1987/2010; 2018). Toisaalta arjen kulttuurinen monimuotoisuus nostaa tarkasteluun myös käsityksen siitä, mitä ovat asuinympäristössä toteutuvien asumisen tarpeiden ja halujen väliset suhteet (Maslow 1943; Rapoport 1969; 1998; Luoma-Halkola ym. 2019). Asumisen tarpeiden osalta suunnitteluajattelua on avarrettava funktionalismiin pohjautuvasta asumisen toimintojen toteuttamisesta laajempaan käsitykseen asumisesta ihmisten arkielämän kannalta keskeisten hyvinvoinnin ja osallisuuden toteuttamisen muotona. Toisaalta arjen kulttuurisen monimuotoisuuden lisääntyessä asumisen tarpeiden toteuttamiseen liittyvien halujen ja mahdollisuuksien erojen tunnistamisen merkitys korostuu.

Teoriakatsauksen pohjalta muodostettu arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioimisen tietopohja painottuu neljälle eri teemalle: asumisen tarpeiden laajennettuun näkökulmaan, tilan sosiaalisten ja kokemuksellisten ulottuvuuksien käsitteilyyn, asuinympäristön kohtaamisia ja seurallisuutta tukeviin ja mahdollistaviin osatekijöihin sekä suunnittelun poliittisiin ja sosiaalisiin sidoksiin (kuva 11). Tilan materiaalisia ja sosiaalisia prosesseja eri näkökulmista tarkastelevat paikkojen segregatio (Low, Taplin, & Scheld 2005; Madanipour 2020; Cucca 2020) ja sitä ehkäisevä suunnittelu (Tonkiss 2013) asettuvat näiden teemojen leikkauskohtiin. Keskeiseen asemaan tietopohjan asetelmassa nousee oikeuksien näkökulma (Lefebvre 1968/1996; Purcell 2002), joka painottaa erilaisten ihmisten oikeuksien ja tasa-arvoisen osallisuuden toteutumismahdollisuuksia asuinympäristössä.

Kuva 11. Tutkimuksen kannalta keskeisimmät teoriat koottuna yhteen, neljän painotusalueen ja niitä yhdistävän asukkaiden oikeuksien näkökulman muotoon.

5 TUTKIMUKSEN TOINEN VAIHE JA TUTKIMUSOPERAATIOT

Seuraavaksi käyn läpi tutkimuksen toiseen vaiheeseen sisältyneitä tutkimusoperaatioita eriteltyinä artikkeleiden mukaisesti alalukuihin. Aiemmin luvussa kaksi kuvatut Suvelan ja Varissuon alueilta kerätyt aineistot toimivat myös kahden ensimmäisen artikkelin aineistona. Näissä artikkeleissa toteutettu analyysi oli luonteeltaan enemmän teoreettista kuin empiiristä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 21). Tässä mielessä kerätyt aineistot ja omat kokemukseni tapauksesta palvelivat riittävällä tavalla teoreettisesti suuntautuneeseen tutkimuksen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen vastaamiseksi. Suunnittelunäkökulmasta alueiden kehitystilanteen erilaisten vaiheistusten takia ne saivat artikkeleissa toisistaan poikkeavan painoarvon. Artikkelissa I alueiden tarkastelu kulki vielä osin rinnakkain, mutta artikkelin II osalta huomio kohdentui meneillään olevaan Suvelan Onnen tapaukseen. Tämän jälkeen toisen tutkimuskysymyksen suuntautuminen kohti suunnittelun käytännöllistä keinovalikoimaa vaati puolestaan vahvempaa empiiristä otetta. Koska tavoitteeksi muodostui toteutettujen jaettujen tilojen ratkaisuiden analysointi, päädyin etsimään sopivia kohteita toisaalta. Artikkelin III osalta keskityin hakemaan arjen kulttuurista monimuotoisuutta ja siihen liittyviä kohtaamisia mahdollistavia tilallis-toiminnallisia ratkaisumalleja Keski-Euroopasta. Artikkelissa IV tarkasteltavat alueet sijaitsivat puolestaan Tampereella.

Asuinalueiden arki ja siihen liittyvät tarpeet, jaetut tilat ja niiden mahdollistamat kohtaamiset sekä näitä molempia käsittelevä kokemustieto toimivat läpileikkaavina teemoina jälkimmäisen tutkimusvaiheen tarkasteluissa. Uusina tietolähteinä tässä vaiheessa toimivat toteutettujen asuinkortteleiden suunnitelma-aineistot ja olemassa olevista tiloista kerätyt kokemus- ja havaintoaineistot. Kokemukset ovat keskeinen tapa, jolla ihmiset jäsentävät suhdettaan toisiin ihmisiin, ympäristöön ja kulttuuriin (Laine 2001, 27). Kokemusten tulkitseminen liittyy myös tämän tutkimusvaiheen selkeästi hermeneuttisen dialogisen tutkimustradition piiriin (emt., 29). Toisaalta havainnoinnin, samoin kuin Suvelan Onni -hankkeeseen liittyneen osallisuuteni kohdalla, voidaan puhua tutkijan kaksoisroolista sekä subjektiivisesti kokevana yksilönä että systemaattisempaa asennoitumista tavoittelevana tutkijana. Jälkimmäinen rooli on se, jossa tutkija tyypillisesti näyttäytyy tapauksen muille osallisille. (Grönfors 2001,

125.) Tutkijan roolien eriytymisen ja myös niihin liittyvien tiedollisten haasteiden käsitteleminen muodostuu tällöin olennaiseksi osaksi havaintojen analysointia.

Eri artikkeleissa toteutettuja tarkasteluja läpileikkaavana tekijänä on myös niiden suhde aiempaan teoriakirjallisuuteen. Paikoin teoria tarjosi aineiston analyysille selvemmin annettuja malleja. Tämä on tilanne erityisesti tutkimusartikkelissa III toteutetun tilallis-toiminnallisen analyysin kohdalla, jossa sovelletaan Gehlin (1987/2010) kaupunkitilaan laatimia toimintaluokituksia ja testataan teorian soveltuvuutta korttelimittakaavan jaettujen tilojen analyysiin. Muiden artikkeleiden osalta, etenkin aineistojen painottuessa selvemmin kokemustietoon, teoria ei kuitenkaan asettanut ennalta määritettyjä malleja aineiston analyysille, vaan toimi analyysiä edeltävänä ja sen jälkeisenä diskurssina (Laine 2001, 34). Molemmissa tilanteissa pyrkimyksenä oli kuitenkin avata uusia näkökulmia siihen, mitä tapauksista voidaan tietää ja miten teoriaa voidaan soveltaa suunnittelun kannalta hyödylliseen muotoon. Tavoitteena oli vastata tätä kautta sekä tutkimuskysymyksiin että niiden taustalla oleviin perimmäisiin tiedonintresseihin asunosuunnittelun näkökulmien laajentamiseksi.

5.1 Tapaustutkimuksen tarkastelu teoriakirjallisuuden pohjalta

Perusteet Suvelan ja Varissuon alueiden valinnalle sekä niillä toteutetut tiedon keräämisen vaiheet on kuvattu edellä luvussa kaksi. Molempien alueiden tarkasteluun liittyi tapaustutkimuksellista lähestymistapaa, mutta erityisesti Suvelan Onni -asemakaavahanke toimi keskeisenä tutkittavana tapauksena (Eriksson & Koistinen 2014, 6). Tapaustutkimuksella viitataan monimenetelmälliseen lähestymistapaan, jonka tavoitteena on tuottaa yksittäisen tapauksen tarkastelun kautta tietoa ilmiön selittämiseksi, ymmärryksen kehittämiseksi ja uusien hypoteesien tai ideoiden muodostamiseksi (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001, 159). Tämän tyyppistä tapaustutkimusta voidaan nimittää eksploratiiviseksi – tapaus tuottaa tietoa, joka toimii ensimmäisenä askelena kohti uutta teoriaa (Eriksson & Koistinen 2014, 14–15). Toisaalta molempien alueiden alustavaa tarkastelua voi Staken (1995, 3) jaottelun mukaan pitää välineellisenä tapaustutkimuksena, jolloin tavoitteena on tuottaa ymmärrystä myös muusta kuin tapauksesta itsestään yleisempien teemojen ja teorian kannalta (Eriksson & Koistinen 2014, 16; Peltola 2007, 112–113).

Tapauksen määrittäminen on keskeinen osa tapaustutkimusta (Eriksson & Koistinen 2014, 5–7). Suvelan Onni -asemakaavahanke tarjosi sopivan, selvästi muusta tutkimusalueella tapahtuvasta kaupunkikehittämisestä erotettavissa olevan kohteen, jota pääsin seuraamaan sen tavoitteenasettelun, osallistamisvaiheiden, toteutuneen

suunnittelutyön ja alueen asukkaiden näkemyksien kautta. Toisaalta lähtökohtanani oli muodostaa ymmärrystä tapauksesta osana laajempaa kulttuurisesti monimuotoisten lähiöiden kehittämisen kontekstia (emt., 7–8). Koko tutkimuksen osalta kontekstina toimivat muut Suvelan ja sen lähiseudun kehityshankkeet, mutta artikkelin I osalta erityisesti Varissuo ja siellä toteutunut kerrostalojen korjaushanke, joka mahdollisti asukkaiden osallisuuden potentiaalien ja haasteiden tarkastelua osittain myös toteutuneen korjausrakentamiskohteen valossa.

Ensimmäisessä tutkimusartikkelissa tarkastelin tapauksista kerättyjä aineistoja (ks. alaluku 2.3) tutkimuskirjallisuuden teorialähteisiin peilaten. Tarkastelun keskeisenä viitekehyksenä toimi osallistavan kaupunkisuunnittelun muutoksiin sisältyvien oikeuksien ja osallisuuden potentiaalien toteutuminen alueella, jolla etnisten vähemmistöjen osuus on korkea. Teoreettisena kehyksenä käytin Lefebvren (1968/1996) *Right to the City* -käsitettä, johon sisältyvien ideaalien kautta arvioin hankkeessa ilmenneitä mahdollisuuksia ja haasteita. Tarkastelu kohdentui asukkaiden tarpeiden ja toiveiden ja toisaalta kaupunkien ja organisaatioiden toimijoiden julkilausuttujen tai pääteltävissä olevien alueita koskevien näkemysten ja kehittämistavoitteiden välisiin yhtäläisyyksiin tai ristiriitoihin. Tavoitteena oli nostaa tapausten havaintojen pohjalta uusia avauksia siihen, millaisiin tekijöihin suunnittelun huomiota tulisi kohdentaa asumisen arjen kulttuurisen monimuotoisuuden ja kaupunkitilaan liittyvien oikeuksien kannalta. Tätä kautta tarkastelutapaan sisältyi jo tässä vaiheessa myös tulevaisuuden toimintatapoihin suuntautuvaa intentionaalisuutta (Heikkinen 2006).

5.2 Toimintatutkimuksellinen osallisuus ja itsereflektio tapauksen tarkastelussa

Toisessa tutkimusartikkelissa jatkoin suunnittelun ajattelutapoihin sisältyvien tekijöiden tarkastelua lisääntyneen arjen kulttuurisen monimuotoisuuden kontekstissa edelleen Suvelan Onni -asemakaavahankkeen valossa. Tällä kertaa aineistona oli paitsi hankkeen aikana tapauksesta kertyneet havainnot, myös omat kokemukseni tapaus-tutkimuksesta, joka oli saanut keräämäni tiedon välittämisen, ratkaisutapojen analyysin ja asemakaavan keskusteluihin ja valmisteluun osallistumisen myötä toimintatutkimuksellisia piirteitä. Erona muuhun tapaus-tutkimukseen toimintatutkimuksessa tutkija osallistuu myös itse kohteensa toimintaan ja reflektoi sitä osana tapauksen arviointia (Lehtonen 2007, 246). Tarkoituksena on tällöin tuottaa tietoa, jonka avulla voidaan saada aikaan muutoksia käytännön toiminnassa (Heikkinen 2001, 170; 2006, 16–20). Toimintatutkimukseen sisältyy toimijoiden ja tutkijan välinen dialoginen

tiedonmuodostus (Huttunen & Heikkinen 1999; Kuula 2001, 206), jota Suvelan tapauksessa harjoitettiin hankkeeseen osallistuvien viranhaltijoiden, suunnittelijoiden, rakennuttajien, toimijoiden ja itseni välillä. Toimintatutkimukseen liittyy praktinen ja emansipatorinen tiedonintressi: tavoite ymmärtää yhteiskunnan yhteistoiminnan muotoja siten, että tietoa voidaan soveltaa käytännössä (Carr & Kemmis 1986, 132, 135; Tuomi & Sarajärvi 2018, 42) ja toisaalta tavoite irrottautua kriittisen argumentaation kautta ajattelutavoista ja valtarakenteista, jotka voivat ohjata tiedon muodostusta ja siihen liittyvien muutosten mahdollisuuksia tutkimuskohteen kannalta rajoitettavalla tavalla (Habermas 1976; Carr & Kemmis 1986, 135–136; Huttunen & Heikkinen 1999; Heikkinen, Kotinen & Häkkinen 2006).

Toimintatutkimuksellinen lähestymistapa ei ollut tutkimuksen alussa tietoisesti valittu lähtökohta, vaan suuntautuminen sitä kohti muodostui vähitellen Suvelan Onnen tapausta seurattaessa. Koska tapaus oli käynnistynyt ennen osallistumistani, oli kyseessä kuitenkin niin sanottu luonnollisesti ilmennyt tapaus (Lehtonen 2007, 248), johon osallistumiseni vähitellen lisääntyi. Olin kerännyt tutkimuksen aikana alueen asukkaiden tarpeisiin liittyvää tietoa ja kontakteja ja havaitsin vähitellen, että suunnitellut muutokset eivät suuntautuneet näiden tarpeiden ratkaisemiseen. Lisäksi prosessiin vaikutti sisältyvän ajallisia ja tiedollisia puutteita aiheen äärellä. Tutkijan rooliini muuntui tässä kohtaa osin asiantuntijakonsultin rooliksi, mikä mahdollisti muutosten tavoittelua ja muiden osapuolien osallistamiseen tähtäävää vuorovaikutusta (Kuula 2001, 116–117; Grönfors 2001, 125). Vastapareina vuorovaikutteisessa osallisuudessani olivat alueen asukkaiden ohessa muun muassa kohteen suunnittelijat, viranhaltijat, alueella toimivan järjestöhankehen toimijat sekä jossain määrin myös poliittisia päätöksiä tekevä lautakunta.

Toimin myös yhteistyössä järjestösektorin kanssa heidän tavoitteitaan tukevana resurssina (Lehtonen 2007, 248). Vuorovaikutus suuntautui useisiin suuntiin ja oli näin ollen luonteeltaan ryhmien välistä (Heikkinen 2006, 18). Tutkimusartikkelissa II analysoin toimintatutkimuksellisen lähestymistavan kautta tuottamiani havaintoja reflektoimalla tutkijan rooliini liittyviä tiedollisia ja eettisiä muutoksia ja haasteita arkitehtuurin tiedonmuodostamisen ja käytäntöjen transformatiivista potentiaalia tarkastelevan teoriakirjallisuuden (Till 2001, 2009, Schneider ja Till 2009, Stickells 2011) pohjalta. Reflektointi kohdentuu osin yksilötasolla tapahtuviin tutkijan kokemuksiin, ajatteluprosesseihin ja oppimiseen (Heikkinen 2001, 175–176; Heikkinen 2006, 18, 33–35). Samalla se toimii myös tapana käsitellä ja tuoda esiin yleisemmin arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioimiseen liittyviä arvokysymyksiä ja suunnitteluajatteluun liittyviä haasteita sekä mahdollisti niihin vastaamisen suunnittelun

transformatiivisen potentiaalin ja yhteiskunnan tasa-arvoisuuden kannalta kestäväällä tavalla.

5.3 Tilallis-toiminnallinen analyysi eurooppalaisissa integroidun asumisen kohteissa

Edellisissä tutkimusartikkeleissa seuraamani Suvelan Onni -asemakaavahanke oli nostanut esiin kysymyksiä siitä, miten asuin ympäristön jaetut tilat voivat palvella alueen sosiaalista tarvetta erilaisten asukkaiden välisille kohtaamisille. Asemakaavan valmistuttua korttelin toteuttajien hakeminen oli vielä kesken ja rakennussuunnittelu- vaiheen käynnistämisessä oli viivettä. Edellisen vaiheen kokemukset olivat myös tuoneet esiin prosessiin liittyviä eettisiä haasteita. Alueen toimijoiden esittämät asukastilaideat eivät löytäneet jalansijaa asuinkortteleiden yhteydestä, ja asuinrakennusten toteutussuunnittelu vaikutti ohjautuvan vakiintuneille reiteille. Tässä tilanteessa edellisen artikkelin eettisen arvioinnin jälkeen aiempi alustava ajatus Suvelan Onni -hankkeen kontekstissa toteutettavista tilasuunnittelutyöpajoista ei tuntunut enää eettisesti tarkasteltuna sopivalta, vaan mahdollisesti asukkaita harhaan johtavalta rinnakkais-toiminnalta, jolla ei olisi todellista vaikutusmahdollisuutta toteutettaviin hankkeisiin. Toisaalta tutkimuksen tiedonintressin suuntautuminen tarkemmin asuin ympäristön tilojen suunnittelun näkökulmiin vaati aiemmasta poikkeavien menetelmien hyödyntämistä. Päätin suunnata tarkastelua olemassa oleviin korttelitason tapauksiin, joissa asukkaiden kohtaamiset ovat keskeisessä roolissa.

Sopivien suomalaisten kohteiden ollessa vähäisiä, suuntasin tarkastelun Eurooppaan. Keskieurooppalaisessa asuntoarkkitehtuurissa asukkaiden välisen yhteisöllisyyden ja sosiaalisen vuorovaikutuksen muotojen tavoittelu on yleisempää. Tarkastelu kohdentui integroidun asumisen kohteisiin (Ebner 2007), jotka tavoittelevat erilaisen asukkaiden välisiä kohtaamisia sekä sekoittuneen kaupunkirakenteen toteuttamista aluetasoa syvemmällä korttelin ja sen tilarakenteen mittakaavan tasolla. Perusteita keskittymiselle eri väestöryhmiä sekoittavaan integroituun asumiseen oli muodostunut jo aiempien Espoon keskuksessa toteutettujen osallistamisvaiheiden aikana. Alueen maahanmuuttajataustaiset asukkaat olivat tuoneet esiin monisukupolvisten asumisen ratkaisujen toivottavuutta. Lisäksi keskusteluissa oli tunnistettu, että myös ikääntyneet ovat kulttuurisesti monimuotoinen ryhmä ja asumiseen liittyvät erot voivat olla jopa suurempia eri sukupolvien kuin eri etnisten ryhmien välillä.

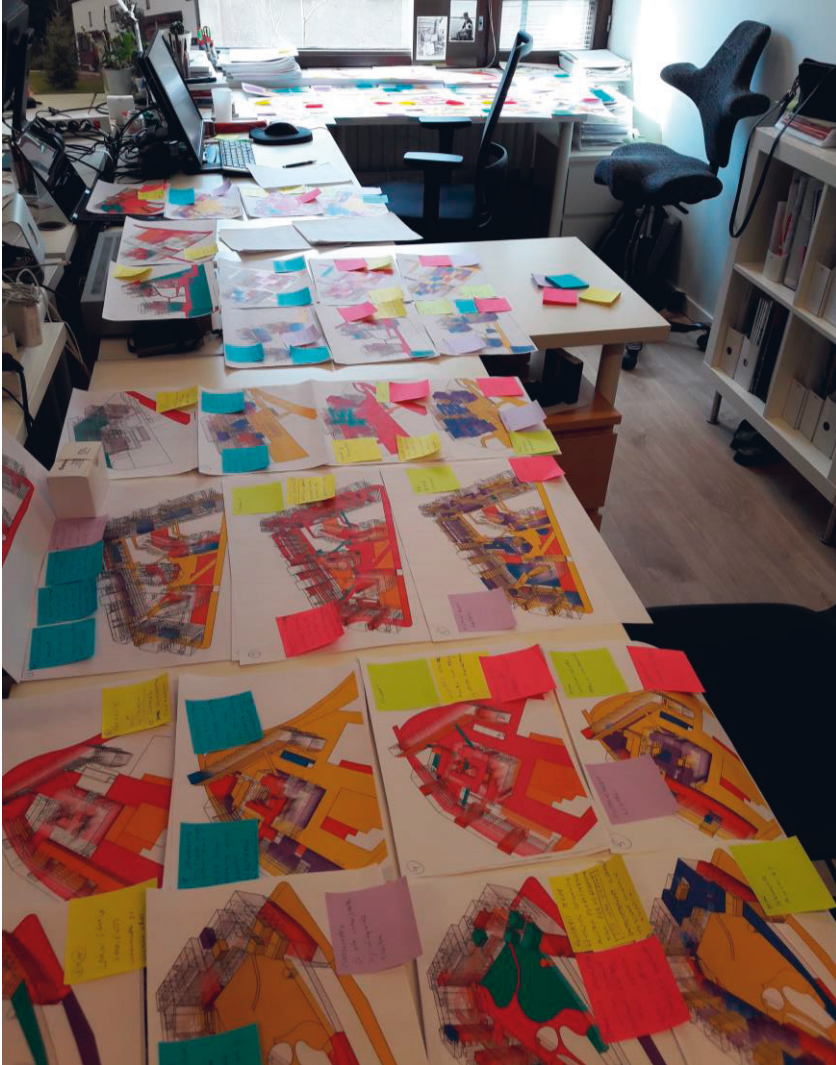
Toteutin tietohakua eri kohteista hakusanahauilla sekä asuntoarkkitehtuuria esittelevien suunnittelu- ja tutkimuskirjojen ja internetsivustojen valikoimista.

Tarkasteltavien kohteiden valintakriteereinä olivat toteutusaika vuoden 2000 jälkeen sekä kohteiden sanallisesti kuvatuissa tavoitteissa ja tilaratkaisuissa ilmenevät erilais-
ten asukkaiden keskinäisiä kohtaamisia ja vuorovaikutusta koskevat tavoitteet. Tar-
kasteluun valikoitui ensin 35 integroidun asumisen kohteen joukko 18 kaupungista
ja seitsemästä maasta. Tämän jälkeen joukosta rajattiin pois yksittäisen rakennuksen
mittakaavassa olevat kohteet, ja jäljelle jäi 18 kappaletta korttelimittakaavassa olevaa
integroidun asumisen kohdetta. Ryhmittelin kohteet kerättyjen kirjallisten ja kuvallisten
aineistojen pohjalta neljään kategoriaan: normaalit korttelit, monisukupolviset
korttelit, yhteisöasumisen korttelit ja mikro city -korttelit. Tämän jälkeen kustakin
kategoriasta valittiin 2–4 kohdetta varsinaiseen analyysiin.

Käveleminen ja havainnointi (Carabelli 2014; ks. myös alaluku 2.5) säilyivät yhtenä
osana kohteiden taustatiedon keräämistä myös tämän tutkimusosuuden aikana. Vierailin
tutkimuksen aikana kahdeksassa lopulliseen tila-analyysivaiheeseen valituista
kahdestatoista eurooppalaisesta integroidun asumisen kohteesta. Varsinainen
analyysi toteutui kuitenkin arkkitehdille ehkä tyypillisemmin työpöydän ja suunniteluohjelmistojen
puutteissa. Kehitin tätä tarkoitusta varten uuden tilaratkaisuiden tarkastelumenetelmän,
joka perustui mallipohjaisiin tilaominaisuuskirjauksiin ja sen kautta mahdollistuvaan
ominaisuusyhdistelmien esiintymien kolmiulotteiseen havainnointiin. Menetelmässä
valitut kohteet mallinnettiin kokonaisuudessaan. Mallintamisesta vastasi yliopiston
tutkimusryhmän tutkimusapulainen eri aineistoista sekä kohteiden suunnittelijoilta
keräämiä piirustusten pohjalta. Tämän jälkeen tarkastelu kohdennettiin niiden jaettuihin
sisä- ja ulkotiloihin, joiden oletettiin mahdollistavan asukkaiden välisiä kohtaamisia
ja vuorovaikutusta. Näitä olivat porrashuoneet, käytävät, asumista palvelevat yhteistilat,
laajemmalle naapurustolle avoimet julkiset tai kaupalliset palvelutilat, pihan eri
toiminnoille varatut alueet sekä yksityisiä asuintiloja ja jaettua piha- tai katutilaa
yhdistävät parvekkeet. Näihin tiloihin asetettiin mallissa ominaisuusmäärittäjiä,
jotka pohjautuivat Gehlin (1987/2010; 2010) toimintojen luokitteluun ja tiloissa
mahdollistuviin vuorovaikutusetäisyyksiin (emt.; Hall 1966). Lisäksi ominaisuusmäärittäjiin
lukeutuivat tilojen väliset näkö- ja kulkuyhteydet sekä tilojen käyttäjämäärät
niihin liittyvien asuntojen määrän perusteella.

Olin soveltanut Gehlin tarkastelutapaa lähtökohtana myös aiemmassa Suvelan
Onnen asemakaavan luonnosvaihtoehtojen tarkastelussa (ks. alaluku 2.4). Integroidun
asumisen kortteleiden jaettujen tilojen analyysiä voidaan tästä näkökulmasta pitää
tietynlaisena Suvelan Onni -hankkeen aikana muodostettujen tilallis-toiminnallisten
ideoiden systemaattisesti sovellettuna testinä. Tiedon tuottaminen perustui
mallintavan tarkastelutavan mahdollisuuksiin tarkastella kohteiden jaettujen tilojen
kokoontuloja kolmiulotteisina kokonaisuuksina. Vertailin mallien perusteella

kohteiden jaettujen tilojen kokonaisuuksien eri ominaisuusyhdistelmien esiintyvyyttä sekä siinä ilmeneviä samankaltaisuuksia ja eroja ja toisaalta pureuduin myös yksittäisten kohteiden tilarakenteen erityispiirteisiin (ks. kuva 12).

Kuva 12. Kuva tutkijan työpöydältä 2018. Integroidun asumisen kortteleiden jaettujen tilojen kokonaisuuksien tarkastelua eri ominaisuusyhdistelmillä. Mallien tarkasteleminen visuaalisesti tietokoneen näytöltä on kätevää, mutta näytön olottuvuudet eivät riitä, kun haluaa saada kohteet rinnakkain vertailuun.

5.4 Suunnittelutiedon ja kokemustiedon yhdistäminen Tampereella

Neljännessä tutkimusartikkelissa kokosin yhteen useampia edellisten artikkeleiden johtolankoja ja pyrin vastaamaan aiemmissa vaiheissa esiin nousseisiin tiedollisiin tarpeisiin. Jatkoain kolmannessa tutkimusartikkelissa käynnistettyä kohtaamista mahdollistavien tilojen potentiaalin tarkastelua tällä kertaa laajemmassa kaupunkitilan verkostojen mittakaavassa. Toisaalta aiempi tarkastelu oli rajautunut tilan sosiaalisuutta tukeviin potentiaaleihin, ja nyt kohdensin huomiota vahvemmin tiloissa toteutuneisiin kokemuksiin. Lisäksi tavoitteena oli tutkimusartikkelissa I peräänkuuluttamani ja tutkimusartikkelissa II käsittelemiini suunnittelun eettisiin suuntaviivoihin liittyvä paikalliseen sosiaaliseen kontekstiin sitoutuneen tieteiden välisen ymmärryksen muodostaminen yhteiskuntatieteiden ja suunnittelutiedon välille. Tätä tarkoitusta varten toteutin neljännen tutkimusartikkelin tieteiden välisessä yhteistyössä kahden yhteiskuntatieteen tutkijan kanssa. Yhteiskuntatieteen tutkijat vastasivat artikkelin haastatteluaineistojen keräämisestä, analyysistä ja siitä johdetun kokemustiedon muodostamisesta. Minä puolestani vastasin tilojen moniaistisen havainnointiaineiston keräämisestä ja analyysistä sekä aineistoja yhdistävästä kokemustiedon tulkitsemisesta suunnittelussa hyödynnettävään muotoon.

Edellisen artikkelin tapaan tarkastelun kohderyhmänä olivat yhtäältä maahanmuuttajataustaiset (tällä kertaa nuoret maahanmuuttajataustaiset aikuiset) ja ikääntyneet asukkaat. Tarkasteluun valitut alueet poikkesivat kuitenkin aiemmista: asukkaiden kokemusaineisto oli kerätty Tampereelta ja sitä täydentävän havaintoaineiston keruu kohdennettiin Tampereen keskustan ja Hervannan julkisiin ja puolijulkisiin tiloihin. Tampereen väestön maahanmuuttajataustainen osuus ei ole toistaiseksi yhtä korkea kuin Turussa tai pääkaupunkiseudulla, mutta se on kuitenkin kasvussa. Viimeisimpien tilastojen mukaan ulkomailla syntyneiden osuus vuoden 2022 lopussa Tampereella oli 9,0 prosenttia (Suomen virallinen tilasto SVT 2023a). Hervannan lounaisella ja luoteisella osa-alueella vieraskielisten osuus (yli 26 % vuonna 2021) erottui selvästi Tampereen muista asuinalueista. Muilla Tampereen kymmenellä eniten vieraskielisiä keränneillä alueilla osuus jäi 6–16 prosentin välille (Aamulehti 2023). Ikääntyneiden osuus Tampereella oli puolestaan ollut jo vuonna 1990 Suomen keskitasoa suurempi. Vuonna 2022 yli 65-vuotiaiden osuus oli noussut 19,2 prosenttiin (Suomen virallinen tilasto SVT 2023b). Näiden väestöryhmien kehitys on ollut Tampereen politiikkaohjelmissa pitkään huomion kohteena muun muassa segregatiota ehkäisevän asuntopolitiikan sekä ikäystävällisen Hervannan projektin muodossa (Moisio & Savolainen-Korjus 2018). Vieraskielisen väestön osuuden oletetaan

kasvavan vuoteen 2040 mennessä 13,9 prosenttiin ja yli 65-vuotiaiden osuuden 20,5 prosenttiin (Tampere 2022).

Asukkailta kerätty aineisto käsitteli vastaajille merkityksellisiä paikkoja ja niihin liittyviä sosiaalisia ja materiaalisia kokemuksia kaupungissa. Aineisto oli kerätty Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan OMAgroup-tutkimusryhmän tutkijoiden vuosina 2017–2018 järjestämien haastattelujen kautta. Aineistosta oli tehty otanta, joka rajautui niihin kokemuksiin, jotka olivat paikannettavissa tiettyihin kaupunkitiloihin. Otanta oli koostettu OMAgroupin tutkijoiden toimesta Koettu Tampere -karttasovellukseen, joka havainnollisti kaupunkirakenteen sosiaalista monimuotoisuutta ja arkielämän toimintoihin ja kohtaamisiin liittyvien inkluusiivisten ja eksklusiivisten tilakokemusten kertymistä⁶. Tämä aineisto toimi lähtökohtana artikkelissa toteutetulle suunnittelututkimuksen ja suunnittelutyön menetelmällisten vaihtoehtojen kehitykselle. Paikan ja tilan toistensa suhteen osittain päällekkäiset käsitteet olivat tässä työssä eri rooleissa (käsitteiden välisestä suhteesta ks. esim. Massey 2005). Paikat edustivat nimenomaan asukkaiden tunnistamia ja esiin nostamia maantieteellisiä paikkoja. Paikallistettu kokemusaineisto avasi mahdollisuuden kaupunkitilan paikkojen uudelleen tulkinnalle. Tilan käsitettä hyödynnettiin puolestaan analyttisessä tarkoituksessa. Tarkastelu kohdennettiin tilojen ominaisuuksiin ja niissä muodostuneiden kokemusten vuorovaikutteisiin prosesseihin. Tällöin yksilön kokemukset toimivat osana tiloihin liittyvän sosiaalisen prosessin tulkintaa. Toisaalta kokemustiedon rinnalle ympäristön ominaisuuksiin liittyvien tilallisten potentiaalien hahmottamiseksi tarvittiin kyseisistä tiloista kerättyä materiaalsiin ja toiminnallisiin osatekijöihin liittyvää suunnittelutietoa.

⁶ <https://citynomadi.com/route/801d322b2f105f31bc345db0fee07767>

Kuva 13. Kenttätöitä Tampereen keskustassa toukokuussa 2019. Pieni muistivihko ja kynä olivat kameran ohella keskeisiä välineitä havainnointijaksolla.

Kokemusaineistosta muodostettu kartta nosti esiin kaksi alueellista tihentymää, toisen Hervannassa ja toisen Tampereen keskustassa, joihin analyysiä varten tarvittavan toisen aineistokerroksen kerääminen kohdennettiin. Aiemmin Espoon keskuksen alueella toteutetut tilakävelyt toimivat mallina, jonka pohjalta suunnittelin Hervannan ja Tampereen keskustan tiloissa kävelemiseen, oleiluun, valokuvaamiseen ja kirjallisiin muistiinpanoihin keskittyvät havainnointijaksot. Aluksi testasin kävelykierroksia molemmilla alueilla, ja sen jälkeen varsinaiset havainnointijaksot olivat molemmilla alueilla noin kahden vuorokauden mittaisia. Myös ruokailut, tarvittavat levähdykset ja yöpyminen alueilla olivat osa havainnointia (ks. kuva 13). Keskityin havainnoinnissa muun muassa kävelemisen myötä konkreettisiksi muodostuviin tilojen välisiin yhteyksiin (de Certeau 1990/2013, 151), paikallaan oleillessa havaittavissa olevaan sosiaaliseen elämään sekä tiloista oman kehon kautta muodostuviin moniaistisiin kokemuksiin (Pallasmaa 2005; Aromaa & Tiili 2014; Carabelli 2014). Havaintoihin vaikuttavien henkilökohtaisten muistojen, kulttuuritaustan sekä tässä tapauksessa arkkitehdin ammattikokemuksen (ks. Vihanninjoki 2018, 80) lisäksi lukemani asukkaiden kokemukset avasivat mahdollisuuksia pyrkiä tarkastelemaan tiloja empaattisesti toisen näkökulmasta käsin (Hämeenaho & Koskinen-Koivisto 2014; Aromaa & Tiili

2014). Kokemusaineiston ja tilasuunnittelullisen havaintoaineiston analyysi suoritettiin tämän jälkeen rinnakkain yhdistettynä. Analyysissä käytettiin kolmea linssiä, jotka yhtäältä erittelivät tilallisia, toiminnallisia ja ajallisia tekijöitä ja toisaalta havainnollistivat sosiaalisten tekijöiden sitoutumista muihin ominaisuuksiin: sosiaalis-tilalliset, sosiaalis-toiminnalliset ja sosiaalis-temporaaliset potentiaalit ja esteet.

Näiden yhteistyössä kehitettyjen tiedon keräämisen ja käsittelyn menetelmien ohella tärkeimpänä analyysityökaluna oli tutkijoiden välinen kollektiivista oppimista (Hakkarainen 2017) mahdollistava ja eri tieteiden traditioita yhdistävä dialogi. Sen myötä työstimme vähitellen kehystä sille, miten sosiaalista kokemustietoa voidaan tulkita tai kääntää suunnittelussa hyödynnettäväksi tiedoksi. Lähtiessämme liikkeelle käsissämme oli kiinnostava aineisto ja eri tieteenalojen myötä selvästi liian monia eri tulokulmia sen tarkasteluun. Lähtöoletuksemme oli, että kaupunkien kulttuurisen monimuotoisuuden lisääntyessä nousee tarve käsitellä kokemuspohjaista paikallista tietoa uudella tavalla. Tätä varten tavoitteenamme oli muodostaa tieteiden välistä ymmärrystä siitä, miten yksittäisistä kokemuksista koostuvaa aineistoa voidaan tulkita ja käyttää inklusiivisempien paikkojen suunnittelussa. Halusimme myös kertoa, miten kaupungin kohtaamistilat näyttäytyvät erilaisissa tilanteissa ja eri näkökulmista, sekä tarkastella, miten kokemukset vaikuttavat paikkojen eriytymiseen. Arkkitehtuurin, kaupunkisuunnittelun ja yhteiskuntatieteiden erilaisten konseptien ja käsitysten reflektoinnin ja sopivan yhdistävän näkökulman muodostamiseksi artikkelin kirjoittamisvaihe oli suhteellisen pitkä, yli kolme vuotta. Tulkinnan kannalta keskeiseen asemaan nousi lopulta seurallisuuden (*conviviality*) käsite (Fincher & Iveson 2008; Radice 2016). Les Back ja Shamser Sinha (2016, 530) ovat osoittaneet, miten seurallisuuteen liittyvien kykyjen ja työkalujen avulla esimerkiksi nuorisokerhon julkinen tila on muokattavissa ja otettavissa haltuun, vaikkakin väliaikaisesti ja mahdollisten rassististen käytäntöjen haastamana, kodinomaisella tavalla asuttavaksi ja arkisen kuuluvuuden kannalta merkittäväksi tilaksi. Artikkelin tarkastelussa seurallisuuden käsite toimi keskeisenä työkaluna, joka mahdollisti tilojen ominaisuuksien tarkastelun sekä ominaispiirteeltään vaihtelevan, kontekstisidonnaisen ja usein ristiriitaisen kokemustiedon että suuressa määrin intention ja intuition pohjaavan suunnittelutiedon valossa. Seurallisuuden käsite antoi myös avaimen kokemustiedon kääntämiselle/tulkitsemiselle paikkojen segregaatiota ehkäisevässä tilasuunnittelussa hyödynnettäviksi tietosyötteiksi. Analyysin viimeisenä vaiheena havainnollistimme näiden tietosyötteiden soveltamista kahden inklusiivisen kaupunkitilan suunnitteluprojektin muodossa. Käyttämällämme termillä viittaamme kokemustiedosta muodostettuun muutosprosessia avoimella tavalla suuntaavaan ja ohjeistavaan tietokokonaisuuteen (suunnitteluprojektioista tarkemmin alaluvussa 6.1.3).

6 ARJEN KULTTUURISEN MONIMUOTOISUUDEN HUOMIOIMINEN TUTKIMUSTULOSTEN VALOSSA

Tässä luvussa vastaan tutkimuksen pääkysymyksiin sekä tutkimuksen laajemman käsitteellis-metodologisen taustatyön että tutkimusartikkeleiden tulosten kautta. Kaksi ensimmäistä artikkelia liittyvät luvussa kaksi esiteltyyn tutkimuksen ensimmäiseen vaiheeseen ja erityisesti Suvelan alueen kaupunkikehittämisen seuraamiseen tutkimustapauksena. Käsittelen niiden kautta tutkimuskysymystä, *miten kaupunkiasumisen kontekstissa lisääntynyt arjen kulttuurinen monimuotoisuus heijastuu suunnitteluajattelun kehitysnäkymiin*. Ensimmäisessä artikkeleissa huomio kohdentui kehityshankkeen prosessiin, jossa suunnittelutavoitteet ja mahdollisuudet sekä toisaalta alueen vähemmistöasukaryhmien tarpeet ja asema näyttäytyivät osittain ristiriitaisina. Toisaalta hanketta seurattaessa esiin nousi olemassa olevaan elinympäristöön tehtävien muutosten asettamat suunnittelijoiden ja tutkijan rooliin liittyvät eettiset haasteet, joita käsittelen toisessa tutkimusartikkelissa.

Ensimmäisessä tutkimusartikkelissa *Political, Practical and Architectural Notions of the Concept of the Right to the City in Neighbourhood Regeneration* toteutetun tarkastelun (ks. alaluku 5.1) tuloksena toin esiin tarpeen vahvistaa monitieteistä ymmärrystä kaupunkiväestön muutosten vaikutuksista suunnitteluun. Ehdotin näkökulman muutosta osallistaviin käytäntöihin, joiden kautta pystytään tunnistamaan paikallisia prosesseja ja luomaan asukkaiden arkkitehtuuria, joka sekä suunnitteluprosessin että ratkaisuiden kautta vahvistaa tilallisia potentiaaleja oikeus kaupunkiin -ideaalin toteutumiselle.

Toisessa tutkimusartikkelissa *Observer, Expert, or Activist: Changing Roles in Design Research Project* toteuttamani suunnittelunäkökulman muutoksen eettisen reflektoinnin (ks. alaluku 5.2) pohjalta esitin suunnittelututkimuksen kohdentamista siten, että sen kautta muodostuu tietopohjaa poliittisesti valvutuneelle toiminnalle, joka tähtää voimaannuttavan sosiaalisen tilan ratkaisuihin.

Tutkimuksen jälkimmäisessä vaiheissa, johon liittyneitä tutkimusoperaatioita on kuvattu edellä luvussa viisi, käänsin katseen edelleen kohti konkreettisempia asuinympäristön tekijöitä ja tutkimuskysymystä, *millaisina suunnittelullisina tai tilallisina keinoina arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen voi heijastua asuinympäristöön*.

Kolmannessa artikkelissa jatkoin kohtaamisia tukevan ympäristön ominaisuuksien tarkastelua osittain samoilta lähtökohdilta, joita olin hyödyntänyt myös Suvelan Onni-hankkeen keskusteluissa. Neljännen artikkelin lähtökohdat puolestaan perustuvat ensimmäisessä ja kolmannessa artikkelissa esiin nousseisiin tiedon tarpeisiin eli tieteilten välisen tiedon tarpeeseen ja asukkaiden kokemusten nostamiseen mukaan tilatarkasteluun.

Kolmannessa tutkimusartikkelissa *Ihmisen näkökulma integroidun asumisen jaetuissa tiloissa* tuotin tilallistoiminnallisen analyysin (ks. alaluku 5.3) kautta tietoa keski-eurooppalaisten integroidun asumisen kortteleiden jaettujen tilojen ratkaisuiden potentiaalista asukkaiden vuorovaikutusta mahdollistavana rakenteena.

Neljännessä monitieteisessä yhteistyössä toteutetussa tutkimusartikkelissa *Conviviality in the city: experience-based spatial design against the segregation of places* nostimme asukkaiden kokemusmaailman keskeiseksi tekijäksi tilojen kohtaamisia tukevan potentiaalnin tarkastelussa (ks. alaluku 5.4). Analyysimme osoitti, miten sama tila muuttuu erilaiseksi eri asemassa olevien asukkaiden kokemuksissa. Lisäksi muodostimme tieteilten välistä ymmärrystä tilojen seurallisia kohtaamisia tukevasta potentiaaleista ja esittelimme mallin, jolla kokemuksiin liittyvää kulttuurisen monimuotoisuuden kontekstissa uudella tavalla vaihtelevaa sosiaalista tietoa voidaan tulkita suunnittelussa hyödynnettävissä olevaan muotoon.

Seuraavissa kahden päätutkimuskysymyksen mukaisesti jaotelluissa alaluvuissa 6.1 ja 6.2 tuon yhteen tutkimuksen eri vaiheiden tuloksia ja peilaan niitä luvun neljä tutkimuskirjallisuudesta muodostettuun käsitteelliseen viitekehykseen.

6.1 Suunnitteluajattelun suuntaaminen kohti monimuotoisuuden tunnistamista

Miten kaupunkiasumisen kontekstissa lisääntynyt arjen kulttuurinen monimuotoisuus heijastuu suunnitteluajattelun kehitysnäkymiin?

Tutkimuksen eri vaiheista muodostui vähitellen monitahoinen kuva siitä millaisia haasteita arjen kulttuuriseen monimuotoisuuteen vastaaminen tuo suunnittelualalle. Suvelan ja Varissuon alueilla tekemiäni haastattelujen sekä Suvelan Onni -asemakavahankkeen seuraamisen myötä keräämäni toimijoiden näkemykset aiheesta hajaantuivat yhtäältä kiinnostuneen tavoitteellisiin, toisaalta aihepiiriä vältteleviin suuntiin tai näiden välimaastoon. Aineistot toivat esiin toimijoiden lähtökohtaista kiinnostusta väestön monikulttuurisuutta kohtaan. Aihe nähtiin ensisijaisesti kaupungin

asuinaluepoliittisena kysymyksenä. Uusilla asuinalueilla sosiaalisen sekoittamisen tavoitteet liitettiin mahdollisen tulevan segregaaation ehkäisemiseen, jota on pidetty keskeisenä tasa-arvoa tuottavana periaatteena kaupunkien asuntopoliitikassa (Puustinen 2010). Vanhoilla asuinalueilla toteutuneeseen eriytymiseen suhtauduttiin puolestaan vaihtelevilla tavoilla. Positiivisimmillaan asukkaan oman etnisen ryhmän läsnäolo nähtiin positiivisena voimavarana ja väestön monikulttuurisuus mahdollisuutena alueen elävyyden kehittämisen kannalta. Negatiivisemmin suhtautuneiden osalta toisintettiin käsitystä alueella jo aiemmin vallinneesta sosioekonomisesta eriytymisestä ja yleisistä elämänhallinnan ongelmista, joiden rinnalla maahanmuuttajien keskittymisen nähtiin lisäävän alueen haasteita. Jyrkimmissä kannanotoissa todettiin, ettei monikulttuurisuus itsessään ole ongelma, vaan ”tiettyjen ryhmien” rakennuskohtainen keskittyminen ja sen seurauksena suomalaisten poismuutto nostettiin ensisijaiseksi puuttumista vaativaksi kehitykseksi. Eri näkemyksistä riippumatta selvästi sisäistetty kaupunkisuunnittelun lähtökohta oli eriytymisen ehkäiseminen tai purkaminen monipuolistamisen kautta: ”Monipuolistaminen on olennaista.” Toisaalta monipuolistamisen keinovalikoima koettiin kuitenkin rajoittuneeksi. Aluetasolla keskeisenä nähtiin asuntojen hallintamuotojen sekoittaminen ja sen osalta erityisesti tuettua vuokra-asumista pidettiin silmällä, kun taas omistusasuminen nähtiin ongelmattomana. Tästä vastakkaisia näkökulmia tuli esiin lähinnä tutkimustapauksista erillisissä haastatteluisissa, joissa tuotiin esiin kaupungin hallintakeinojen rajoitteita lisääntyvästi vuokra-käyttöön menevien omistusasuntojen segregaaation suhteen. Vuokra-asumisessa asukasvalintaa oli käytetty kortteli- tai rakennustason monipuolistamisen keinona ja se nähtiin toimivaksi, vaikkakin ARAn asukasvalintaperusteiden rajoitteita asiassa tuotiin esiin.

Yhdistävänä tekijänä eri näkemysten välillä tuntui olevan tietynlainen neuvottomuus ja osin jopa turhautuminen vallitsevien suunnittelukäytäntöjen riittämättömyyteen uudeksi koetun ilmiön edessä. Voi sanoa, että suunnittelussa vallitsi tietovaje siitä, miten arjen kulttuurista monimuotoisuutta voisi lähestyä muutoin kuin yleisesti harjoitetun sosiaalisen sekoittamisen keinoin (Talen 2015, 266). Suunnittelussa on tarve tiedolle, joka mahdollistaisi monimuotoisuuden käsittelyä ei vain yleisellä tasolla väestöryhmien jakautumisen, vaan vahvemmin urbaanin yhdessä asumisen muotojen näkökulmasta (Noble 2013, 168). Tutkimusartikkeleiden tuloksissa tämä näyttäytyi tarpeena alueen asukkaiden tarpeita ja oikeuksia tunnistaville suunnittelukäytännöille. Lisäksi tarve aiempaa vahvemmalle tieteidenväliselle paikallisen tiedon käsittelylle nousi esiin osana suunnittelujatteluun liittyvää suunnittelun toimijuuden muutosta. Tämä tarkoittaa käytännössä uudenlaisten tiedonlähteiden hyväksymistä ja haltuunottoa osaksi suunnittelua. Asuinympäristöt ja siellä sijaitsevat paikat eivät ole vain

arkkitehtuurin alan sisäisen tiedon kautta toteutettavissa ja hallittavissa, vaan yhteiskunnan eri tahojen ja olennaisesti myös käyttäjien tiedosta riippuvaisia. Tämän monitieteisen, epävakaan ja ristiriitaisenkin tiedon kannalta on keskeistä, että suunnittelua ei nähdä rajallisesti ongelmasta valmiiseen rakennettuun ratkaisuun suoraviivaisesti päätyvänä suoritteena, vaan huomio on käännettävä asuinympäristön dynaamiseen luonteeseen ja siihen merkittävällä tavalla vaikuttaviin sosiaalisin prosesseihin, joissa yksittäiset käyttäjien kokemukset toimivat keskeisenä rakennusaineena. Olenaista on myös se, että asuinympäristöön kohdistuvia tarpeita ei tarkastella suunnittelussa vain sopivaa mitoitusta vaativina toimintoina, vaan asumisen olennainen sidos ihmisen osallisuuteen yhteiskunnan jäsenenä ymmärretään aiempaa laajemmin.

Seuraavaksi käyn näitä suunnitteluajattelun suuntaamiseen liittyviä tuloksia läpi ensin asukkaiden oikeuksien ja tarpeiden, sitten suunnittelun toimijuuden ja kolmantena kokemustiedon tulkitsemisen näkökulmasta tutkimuksen aineistojen analyysin valossa.

6.1.1 Asukkaiden oikeudet ja tarpeet kaupunkiuudistuksessa

Lefebvren (1968/1996, 158) mukaisesti kaupunkilaisille kuuluu oikeus kaupunkielämään: tämä tarkoittaa paitsi oikeutta käyttää kaupunkitilaa, mutta myös muokata sitä käytön kautta (Harvey 2003, 939). Purcellin (2002) mukaan käsitteeseen sisältyy uusi asukkaan politiikan (*politics of the inhabitant*) ulottuvuus, joka avaa radikaaleja potentiaaleja kaupunkiuudistuksen oikeudenmukaisuuden toteutumiseksi. Lähtökohtaisesti kaupunkiuudistukset avaavat tilanteen, jossa asuinympäristöön vaikuttaminen on mahdollista. Tutkimusaineiston tarkastelussa korostui, että kaupunkiuudistuksen prosesseihin asemakaavamuutoksen osalta lakisääteisesti mutta asuntosuunnittelun osalta toistaiseksi vain poikkeustapauksissa (ks. Puustinen 2010, 344; Ilmonen ym. 2016) sisältyvä osallistaminen voisi avata mahdollisuuksia paitsi asukkaiden kannalta tarpeellisten ratkaisuiden kehittämiseen, myös muutoksiin liittyvien sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmien arviointiin. Oikeus kaupunkiin -käsitteeseen sisältyvän ideaalin (Lefebvre 1968/1996; Harvey 2003; Purcell 2002) toteutumisen kannalta keskeiseksi kysymykseksi nousee se, kenen oikeuksia muutos palvelee. Käsitteen tavoitteena on ollut siirtää huomiota kaupunkiuudistuksiin sisältyvistä uusliberalistisista kilpailukykyyn liittyvistä tavoitteista kohti käyttäjän tarpeiden ja oikeuksien toteuttamista (Purcell 2002, 100). Tarkastelluissa tapauksissa vastakkain asettuivat yhtäältä asuinalueen laajemman asujaimiston oikeus muutokselle, jossa tavoitellaan alueen sosioekonomisen aseman ja koetun viihtyisyyden ja turvallisuuden

parantamista, ja toisaalta muutoksen kohteena olevien asuinrakennusten asukkaiden oikeutta asua alueella. Tämä vastakkainasettelu kytkeytyy laajempaan toimeentulon, asuinolosuhteiden ja koulutusmahdollisuuksien eriarvoisuuteen kaupungeissa ja on sikäli keskinen asukkaiden osallisuuden kannalta (Luhtakallio & Mustranta 2017, 122).

Suvelan alueella kerätyn asukastiedon mukaan asukkaiden yleisin muutokseen kohdentuva pelko liittyi siihen, joudutaanko muuttamaan pois kodista ja pois Suvelasta. Muista kaupungeista kerätyt haastattelut kertoivat esimerkeistä, joissa täydennysrakentaminen, myös purkava täydennysrakentaminen, ei itsessään vielä aiheuttanut esteitä asumisen jatkumiselle alueella, vaan asuminen oli järjestynyt esimerkiksi väliaikaisasuntojen ja rakennustöiden jälkeisen palaamisen kautta. Tämä on viesti, jota myös Suvelan tapauksessa asukkaille julkisesti kerrottiin. Verhotummin pienemmissä piireissä ilmaistu ajattelumalli nojasi kuitenkin oletukseen, että muutosprosessi itsessään ja asuntojakauman muutos erityisesti ehkäisevät saman asujaimiston takaisin muuttamista. Kleinhans (2004, 375) on todennut asuntokannan tyyppien, hinnan ja hallintamuodon muutosten tuottavan asukkaiden vaihtumista ja sitä kautta sosiaalisen sekoittamisen toteutumista, mutta hän on myös nostanut esiin kysymyksen, ovatko sosiaaliset seuraukset tällöin tavoitteiden mukaisia. Maahanmuuttajille, joiden asema asuntomarkkinoilla voi olla jo ennestään heikko (Kauppinen 2019), muutosten aiheuttama poismuutto voi johtaa alueelle muodostuneiden siteiden katkeamiseen haitallisella tavalla ja lisätä rakenteellista epäoikeudenmukaisuutta. Asukkaiden toiveiden ja kaupungin tavoitteiden välinen ristiriita osoitti, että uusliberalistinen kasvuvetoinen kaupunkikehittäminen ja siihen sisältyvät alueiden houkuttelevuuteen ja gentrifikaatioon tähtäävät toimet (Norvasuo 2013) voivat tuottaa käytännössä asukkaiden oikeuksien vastaisia lopputuloksia.

Toisaalta, jotta oikeuksia kaupunkiin voitaisiin tukea kaupunki uudistusten yhteydessä muutoksiin sisältyvän potentiaalın hyödyntämiseksi, alueen sosiaalisten tarpeiden ja niihin liittyvän arjen kulttuurisen monimuotoisuuden tunnistaminen nousee olennaiseksi asiaksi. Eeva Luhtakallio ja Maria Mustranta (2017, 42) ovat määritelleet osallisuuteen liittyvän tunnistamisen edellytykseksi sen, että kyetään asettumaan toisen asemaan ja ymmärtämään asioiden ja tilanteiden merkitystä tästä näkökulmasta käsin. Tarkastellut tapaukset osoittivat, että alueilla, joiden väestöstä merkittävä osa ei tunne ennestään suomalaisia kaupunkisuunnittelun käytäntöjä ja on heikosti tavoitettavissa perinteisten osallistamismenetelmien kautta, asukkaiden tarpeet ja näkökulmat jäävät helposti piiloon, vaikka niiden kuulemisesta oltaisiin kiinnostuneita. Tällöin myös maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämä riittävä tiedonsaanti elinympäristöön vaikuttavasta päätöksenteosta muodostuu haasteeksi (Syrjänen 2005, 26).

Oikeus kaupunkiin -ideaalin toteutumisen näkökulmasta kaupunkiuudistuksia tulisi arvioida alueen asukkaiden tarpeiden toteuttamisen ja elämänlaadun parantamisen näkökulmasta. Oikeaa ymmärrystä tarpeista ja elämänlaadun kannalta merkittävistä tekijöistä ei voida muodostaa paikallisen kokemustiedon ulkopuolelta. Tämän toteuttamiseksi tarvitaan uusia osallisuuden ja tiedonvälittämisen käytäntöjä, jotka mahdollistavat kaavoituksen julkisen päätöksenteon lakisääteistä osallistumista laajemmin ja jotka jatkavat osallisuutta myös asemakaavan toteutusvaiheessa ja konkreettisten muutosten suunnittelun aikana (Syrjänen 2005, 30).

Hyvän arkielämän ja siihen sisältyvän kulttuurisen monimuotoisuuden kannalta kaupunkisuunnittelun sekoittamistavoitteisiin keskittynyt ajattelu ei tarjonnut olemassa olevien alueiden muutoksille vielä kovin hyviä ratkaisumahdollisuuksia. Suvelan Onnen tapauksessa havaittuja sosiaalisia, fyysisiä tai näistä yhdessä muodostuvia mielikuviin liittyviä ongelmakohtia pyrittiin ratkaisemaan suunniteltujen toimenpiteiden myötä yhtäältä sosiaalisen sekoittamisen ja toisaalta ympäristön ilmeen houkuttelevuuden lisäämisen muodossa. Huomion kiinnittyminen ennalta määritettyyn ongelmatilanteeseen eli siihen, millaisia keskittymiä alueelle tai rakennuksiin ei jatkossa haluta, toisinsi itsessään muodostettua leimaavaa ongelmamäärittystä ja sivuutti osittain tavoitteiden asettelussa sen, keitä asuin ympäristön ajateltaiisiin erityisesti palvelevan (Baum 1999; Musterd 2020b). Tämä havainto vahvistaa tutkimusartikkelissa IV esiin nostettua monimuotoisuuden suunnittelun / segregatiota ehkäisevän suunnittelun (*design for diversity / design against segregation*) erotukseen sisältyvää tarvetta kohdentaa huomiota sekoittamistavoitteiden sijasta vahvemmin niihin asuinalueen eletyn todellisuuden tekijöihin, jotka vaikuttavat asukkaiden tasapuolisiin mahdollisuuksiin tilojen ja palveluiden osalta erilaisten asukkaiden tarpeita ja kokemuksia huomioon ottavalla tavalla (Tonkiss 2013). Kun monimuotoisuuden suunnittelu kääntyy olemassa olevan asuin ympäristön ja väestön segregatian purkamisen muotoon, asukkaiden arkielämän tarpeita ja oikeuksia kaupunkiin lähtökohtaisesti huomioon ottava segregatian ehkäisemisen näkökulma jää paitsioon. Luhtakallion ja Mustrannan (2017, 80) käyttämän sanaston mukaisesti voidaan tällöin puhua asukkaiden arvostuksen puutteesta.

Kuva 14. Suvelan Onni -asemaavahankkeen asemapiirustus 29.2.2011 maankäytön luonnoksista (kuva Avanto Arkkitehdit Oy).

Kuva 15. Suvelan Onni -asemaavahankkeen havainnekuva 5.10.2016 korttelisuunnitelmasta (kuva Avanto Arkkitehdit Oy).

Suvelassa alueen kaupunki uudistuksen lähtötilanteessa eri toimijoiden laajasti sisäistämä ongelmapainotteisuus tuntui asettavan rajoitteita myös asuntorakentamisen toteuttajatahojen kanssa käytyihin neuvotteluihin, mikä vaikutti lopulta myös asema-kaavan lopulliseen suunnitteluratkaisuun. Alun perin visioidut korttelimuodot vaihtuivat suunnittelukierrosten myötä taloudellisemmin toteutettaviin versioihin (kuvat 14 ja 15). Samalla aiemmin tavoiteltu vanhan ja uuden rakenteen sekoittaminen ja siihen liittyvä vanhojen osien muistijälkien säilyttäminen päätettiin jättää toteuttamatta. Suunnittelutavoitteissa väestön monikulttuurisuutta ei pidetty tekijänä, johon asuntotuotannossa tulisi reagoida muuttamalla yleispäteviksi nähtyjä suomalaisia asuntoratkaisuja muutoin kuin mahdollisesti joidenkin isompien perheasuntojen toteuttamisen muodossa. Nähtiin, että asuntoratkaisujen tulee olla ”yleispäteviä, ei spesifejä”. Muutokset asuntokannassa nähtiin keinona vaikuttaa alueen väestöön vähintäänkin korttelitasolla: ”erilainen asunto, erilainen asukas”. Pääsääntönä asuntoratkaisuja ohjattiin ja toteutettiin asuntomarkkinoilla vallitsevan kysynnän mukaisesti pieniin asuntoihin keskittyen.

Suvelan alueen monikulttuurisuus on ollut esillä kaikissa aluetta käsittelevissä visioissa osana alueen imagon kehittämistä (Norvasuo 2013). Tästä huolimatta asema-kaavan muutoksen suunnittelulle asetetut tavoitteet eivät lopulta antaneet tilaa arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioimiselle. Tapaus korosti edellä esiin nostamaani tarvetta suunnitteluajattelun uudelleen suuntaamiselle kohti suunnittelun poliittisuuden tunnustamista ja asukkaiden oikeuksien ja asumisen arjen moniulotteisuuden kunnioittamista. Suvelan asemakaavamuutoksen kohdalla korttelin asukkaiden vuokrasopimusten irtisanominen nähtiin keskusteluissa yhtäältä oikeuksiin liittyvänä perheiden arkeen vaikuttavana kysymyksenä, erityisesti lapsiperheiden ja koulun läheisyyden kannalta. Suunnittelussa tunnistettiin, että osalla maahanmuuttajataustaisista perheistä oli toive asua edelleen lähemmäs. Tavoitteiden kuitenkin kohdentuessa vallitsevan ongelmaksi määritetyn segregaatian ”korjaamiseen” tähän toiveeseen vastaaminen ei ollut lopulta hankkeen intresseissä. Lopulta irtisanomisia tarkasteltiin lähinnä käytännöllisenä järjestelykysymyksenä keskittyen siihen, millaisissa erissä asukkaita irtisanotaan, jotta heille pystytään osoittamaan uusia asuntoja. Segregaatian purkamiseen liittyvänä oletuksena esitettiin myös, että korttelin lapsiperheet suuntautuvat irtisanomisten jälkeen muualle, mistä he löytävät asuntonsa ja koulunsa. Lapsiperheiden haasteisiin suhtauduttiin sinänsä empaattisesti ja viranhaltijoiden suunnasta tuotiin esiin siihen liittyvää huolta. Tästä huolimatta hankkeen sisäistetty ensisijainen tavoite oli asukasrakenteen muutos.

Asukkaiden esiin tuomat ajatukset monisukupolvisen asumisen mahdollistamisesta kerrostaloasumisesta eivät nousseet rakennussuunnitteluvaiheen ohjelmaan

esitetystä laajennettua perherakennetta palvelevassa muodossa. Asumisen yhteistilojen ja pihojen osalta uudenlaisten ratkaisujen hakeminen nähtiin sen sijaan mahdollisena. Muiden kuin asumisen toimintojen tuomiseen asuinalueelle kaupungilla ei kuitenkaan löytynyt keinoja. Kaupallisten palveluiden keskittyminen muualle nähtiin vääjäämättömänä kehityskulkuna, katutasoisten liiketilojen menestymiseen suhtauduttiin alusta alkaen skeptisesti ja lopulta viimeinenkin niistä jäi toteutumatta. Yhteistilojen ja toimijoiden välillä tuntui puolestaan vaikuttavan tietynlaista kohtaantongelmaa. Vaikka aiempien visioiden pohjalta alueen toimijoiden tilatarve olikin tunnistettu, tilojen toteuttamisen esteeksi esitettiin puolestaan puute niitä operoivista toimijoista. Samoin väestön kulttuuriseen monimuotoisuuteen liittyvien erityistarpeiden tuntemisen tietovaje sekä maahanmuuttajataustaisen väestön osallistamisen keinojen puutteet tunnustettiin. Kuitenkaan myöskään näihin liittyvästä tiedosta ja osallistamisesta kertovia toimijoita ei saatu osallistetuksi muutoksessa aidosti vaikuttavalla tavalla. Kaupunkisuunnitteluun ja rakennussuunnitteluun sisältyvät vakiintuneet käsitteet prosessien kulusta ja osapuolista eivät antaneet tilaa monimuotoisuuden syvällisemmälle huomioon ottamiselle.

6.1.2 Suunnittelun toimijuus kaupunkitilan sosiaalisten prosessien äärellä

Suunnittelijakonsultin toimeksiantoon sisältyy oletus siitä, että hän tekee ratkaisuja, jotka vastaavat toimeksiantajan asettamiin tavoitteisiin. Tutkijan rooliin sisältyy puolestaan oletus siitä, että hän tarkastelee tutkittavaa ilmiötä objektiivisesti neutraalilta kannalta vaikuttamatta tutkimuksen kohteena olevaan ilmiöön. Suvelan Onni -asemakaavahankkeen tarkastelu tutkimusartikkelissa II osoitti, että kumpikin näistä perinteisistä roolioletuksista tulee haastetuksi tilanteessa, jossa muutoksen kohteeseen, olemassa olevan asuinalueen sosiaaliseen elämään, liittyy velvoittavia eettisiä vaatimuksia. Tutkimuksen kannalta tämä tarkoitti tutkimuksen suuntautumista kohti toimintatutkimusta, jonka intresseihin sisältyy tutkittavan kohteen käytäntöjen kehittäminen (Heikkinen 2006, 16–20; ks. alaluku 5.2).

Till (2009, 156–195) on peräänkuuluttanut arkkitehtuuriin sisältyvien epävarmuuksien ja riippuvuussuhteiden tunnustamista ja suunnittelun kohdentamista kohti transformatiivista toimijuutta nykyisen rationaaliseen ongelmien ratkaisemiseen keskittymisen sijasta. Tämän edellytyksenä on uudenlainen käsitys arkkitehtuurin tiedon mahdollisuuksista. Tillin mukaan arkkitehtuurin ammattiosaamisen kiinnittyminen rationalistisesti todennettujen faktojen pohjalta muodostettuihin teoreettisiin periaatteisiin ja niiden soveltamiseen vain arkkitehtuurin alalla harjoitettujen ja

validoitujen suunnittelutekniikoiden muodossa ei vastaa sitä todellisuutta, jossa rakennettua ympäristöä tuotetaan useiden eri alojen toimijoiden välisessä yhteistyössä ja yhteiskunnallisten prosessien vaikutusten alaisena (emt., 110, 161–162). Sen sijaan hänen mukaansa arkkitehtuurin suunnitteluajattelun tulee luopua tiedollisen auktoriteetin asemasta ja pyrkiä kohti paikallisista sosiokulttuurisista olosuhteista nousevan tiedon hyväksymistä ja tulkintaa (emt., 164, 173–174). Toisaalta on huomattava, että myös paikallisen tiedon tulkitseminen suunnittelussa hyödynnettävään muotoon tuottaa siihen subjektiivisuudesta irrottuvan yleispätevyden tason.

Suunnittelu on tyypillisesti nähty tavoiteorientoituneena ja ongelmien ratkaisemiseen tähtäävänä toimintana (Friedman 2003, 508–509). Tillin mukaan keskittyminen ongelmiin suuntaa katsetta vääjäämättä taaksepäin, vaikka tarve olisi tulevaisuuteen suuntautuneelle toimijuudelle. Vastaavasti ongelmien ratkaiseminen asiantuntijatiedon perusteella sulkee ulkopuolelle muiden toimijoiden toisenlaisia tietämisen tapoja ja rajoittaa yhteisen ymmärryksen muodostamisen mahdollisuutta. Suvelan tutkimustapaus osoitti konkreettisella tavalla, mitä Tillin (2009) kuvaama ongelma-ratkaisupainotuksen rajoittuneisuus voi tarkoittaa kulttuurisesti monimuotoisten asuinalueiden muutosten suunnittelussa. Aiemmassa vaiheessa alueella tehdyt selvitykset, visiot ja tilastotiedot alueen sosioekonomisesta tilanteesta antoivat kuvan ongelmasta, joka muodostui koko uudistuksen keskeisimmäksi tekijäksi. Tämä vaikutti tehtäviin ratkaisuihin ja ohjasi huomiota pois alueen asukkaiden ja toimijoiden esiin nostamista tarpeista. Yleisesti ottaen käsitykset tehdyistä virheistä, muodostuneista ongelmista ja tarvittavista ratkaisuista ovat yleistyksiä, jotka eivät anna kuvaa asukkaiden arjestaan kohtaamista asioista. Lisäksi suunnittelukäytäntöjen rajoittuminen alan ammattilaisten tiedonkäsittelyyn jättää alueen toimijoiden tuottamaa muunlaista tietoa ulkopuolelle.

Till (2009, 168) on ehdottanut suunnitteluajattelun painopisteen siirtoa arkkitehtuurin tiedosta arkkitehtuurin älykkyyteen (*intelligence*). Lisäksi hänen mukaansa huomio tulisi kohdistaa toimijuuteen rakennuksien sijasta (onko vastaus ongelmaan aina rakennuksen rakentaminen?). (emt., 167.) Tämä vaatii arkkitehtuurin eettiseksi perusteeksi tilivelvollisuutta toista kohtaan (*responsibility for the Other*). *Toinen* viittaa tässä kaikkiin eri osapuoliin, joiden arkeen tulevan kaupunkiudistuksen muutokset vaikuttavat ja joiden toiveet ja tarpeet oletusarvoisesti poikkeavat kaupunkiudistuksen tilaajan tavoitteista. (emt., 173.) Toisen näkökannalle asettuminen on myös yksi keskeinen osa hermeneuttisen tulkinnan vuorovaikutteista kehäliikettä, joka mahdollistaa samalla edellytyksiä arkkitehtuurin sosiaalisen merkityksen kannalta olennaiselle yhteisen merkityksen muodostamiselle (Gadamer 1959/2004, 30; Harries 1997, 150).

Tillin mukaan arkkitehtuuri monitahoisena oppialana valmistaa arkkitehtejä joustavaan ajatteluun, joka ei kuitenkaan alan käytännöissä saa jalansijaa.

Till (2009, 168) on soveltanut arkkitehtuurin älykkyyden määritelmässään Forresterin (1985) käsitettä *sense-making*, tulkitsevaa käytäntöä, joka ohjaa huomiota ihmisten elettyjen maailmojen muokkaamiseen, kunnioittamiseen, tunnustamiseen ja muotoiluun. Luhtakallio ja Mustranta (2017, 100–101) ovat puhuneet asukkaiden näkemisestä, tunnistamisesta ja arvostamisesta, jotka toimivat vähittäisesti osana yhteiskunnan eriarvoisuuden purkamista. Niiden painottaminen on tärkeää etenkin toimitaessa suunnittelijan valta-asemasta käsin. Sandercock on puolestaan korostanut Forresterin kuvaamaan kommunikatiiviseen suunnitteluun sisältyvää rationaalisuuden vaatimusta korvaavaa tulkitsevaa, suunnittelijan itsereflektioon ja yhteisön kanssa kommunikointiin perustuvaa tietämisen tapaa sekä siihen liittyvää arvojen ja intressien arviointia (Sandercock 2003, 67; Innes 1995; Flyvbjerg 2001, 3). Tällöin suunnitteluajattelussa korostuu lopullisten valmiiden ratkaisujen kuin myös ”oikean” tiedon ja ymmärryksen perimmäinen mahdottomuus. Tillin mukaan luovuttaessa rationaalisesta ongelma-ratkaisu-ajattelusta ja siirtyttäessä tulkitsevaan suunnitteluajatteluun tavoitteeksi muodostuu muutosprosessien transformatiivisten mahdollisuuksien suuntaaminen, paikallisen kokemustiedon riippuvuuksien ja epävarmuuden hyväksyminen ja parhaan mahdollisen ymmärryksen muodostaminen alueella asuvien ja toimivien ihmisten eli toisten hyväksi (Till 2009, 170).

Ensimmäisen tutkimusartikkelin tuloksissa korostunut tarve tieteiden väliselle ymmärrykselle alueiden sosiaalisen tilan eri ulottuvuuksien välisistä yhteyksistä on rinnastettavissa edellisten Tillin hahmotelmien kanssa. Asuinympäristön eletyn tilan dynaamisen luonteen takia keskeiseksi haasteeksi kaupunki uudistuksissa muodostuu se, miten ongelma ylipäänsä voidaan määrittää oikein (Krokkfors 2017, 61). Suvelaa koskevista aiemmissa visioissa ja kaupunkisuunnittelun tehtävänannossa toistuivat samat ongelmamäärytykset: rakentamisaikana tehdyt kaupungin vuokra-asumisen painottumisen ”virheet”, alueelle jo sen alkuvaiheessa muodostunut sosioekonominen eriytyminen ja huono maine, myöhemmin toteutunut etninen eriytyminen sekä yleisellä tasolla aluetta leimaava ”epäkaupunkimaisuus”. Nämä määrytykset ohjasivat suunnittelussa tehtäviä ratkaisuja, mutta tuntuivat vastaavan heikosti alueen sosiaaliin tarpeisiin.

Kaupunkisuunnitteluprosessin rinnalla toteutunut hankkeeseen osallistuva tutkimustyö avasi kuitenkin myös näkökulmia suunnittelututkimuksen mahdollisuuksiin nostaa toisia ääniä esiin. Kaupunki uudistus oli aktivoinut Suvelan alueen järjestösektorin toimijoita tiettyyn pisteeseen saakka (ks. Kleinhans 2004, 376), ja tutkijan rooliin sisältyvä riippumattomuus tilaajan tavoitteista mahdollisti heidän pyrkimyksiensä

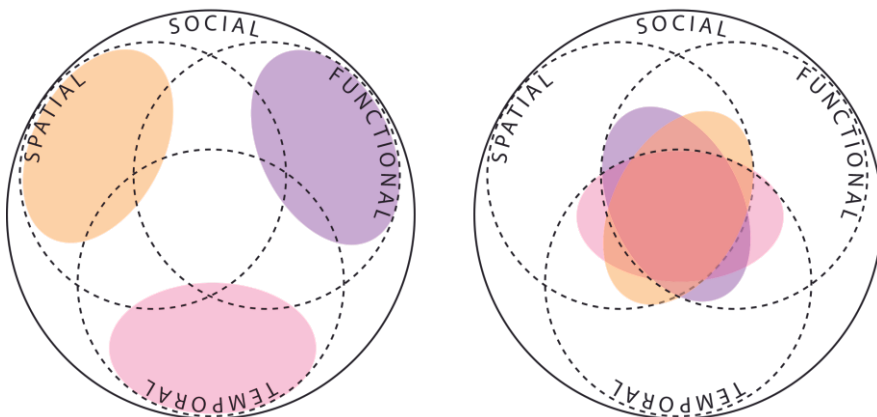
kuulemista ja tukemista. Kaupunki uudistuksen taloudellisten ja poliittisten tavoitteiden ristivirrassa toimijoiden ja tutkijan vuorovaikutuksen kautta tavoitellut tulokset ja riittävän ymmärryksen muodostaminen alueen sosiaalisesta todellisuudesta – ei vain yleistyksien vaan siihen sisältyvän moninaisuuden muodossa – eivät kuitenkaan osoittautuneet suoraviivaisesti edistettäviksi asioiksi. Tästä huolimatta prosessin seuraaminen ja osallisuus siinä antoivat todistusaineistoa Tillin (2009) ja Schneiderin ja Tillin (2009) esiin nostamien arkkitehtuurin transformatiivisen toimijuuden ja toisen puolesta tilivelvollisuuden etiikan määritelmien oikeasuuntaisuudelle. Arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen ja huomioon ottaminen on mahdollista vain, jos luovutaan ajatuksesta, että suunnitteluratkaisut ovat optimoitavissa suunnittelijan rationaalisen ongelma-ratkaisu-prosessin kautta kaikille hyväksi, ja hyväksytään suunnitteluratkaisuiden lähtökohtainen poliittinen sitoutuneisuus. Elettyjen maailmojen näkökulmasta Suvelan suunnittelussa lopulta sivuun jääneet kysymykset, kuten asukkaiden toive asua tietyllä asuinalueella ja toiveeseen sisältyvät arkielämään vaikuttavat tekijät, kuten koulun sijainti tai arkista apua antavat naapuriyhteisöt, tulisi nostaa olennaiseen asemaan toisen kannalta parhaan mahdollisen tavoittelussa. Tämän pohjalta arkkitehtuurin tietoa on syytä suunnata kohti kokemuksia tulkitsevaa (Till 2009, 163–164; Friedman 2003) tieteiden välistä ymmärrystä ja toimintaa, joka tähtää tilan sosiaalisten prosessien ja asukkaiden erojen tunnistamiseen sekä asukkaiden voimaannuttamiseen.

6.1.3 Paikallisen kokemustiedon tulkitseminen suunnittelussa

Paikallisen tiedon kuuleminen ja hyväksyminen osaksi suunnittelutietoa avaisi mahdollisuuksia poliittisesti ja kulttuurisesti valveutuneeseen kaupunkilaisten oikeuksien eettiseen tarkasteluun. Tarkastellut tapaukset osoittivat kuitenkin, että kaupunkisuunnittelulta puuttuu työkaluja, joilla tulkita ja hyödyntää kokemusperäistä paikallista tietoa (Staffans 2004), ymmärtää muutosten sosiaalisia vaikutuksia ja kommunikoida niistä paikallisten asukkaiden suuntaan. Suvelan tapaus vahvisti myös käsitystä alueen sosiaalisia prosesseja ja kokemuksia käsittelevän paikallisen tiedon subjektiivisuudesta, sisäisistä ristiriidoista ja tästä syystä heikosta ohjaavuudesta materiaalisen ympäristön suunnittelussa (ks. Staffans 2004, 69–71). Young (2000, 121–122) on esittänyt, että yleistyksien sijasta yksittäisten kokemusten subjektiivisuuden ylittämiseen tähtäävien ratkaisujen olisi pohjauduttava demokraattiseen keskusteluun, joka ottaa mukaan tasa-arvoisesti erilaisia kokemusmaailmoja, sekä poliittisiin arvioihin, jotka muodostuvat keskustelun tuloksena. Hänen mukaansa Donna Harawayn

(1988) paikallisten tietojen (*situated knowledges*) käsite nostaa esiin yksilöiden omassa asemassaan muodostaman tiedon erityisyyttä ja osittaisuutta. Paikallisen tiedon huomioiminen ja käsitteleminen on sosiaalisen eriarvoisuuden tilanteessa keskeistä. Kaupunkien kulttuurisen monimuotoisuuden lisääntyessä tämän tiedollisen haasteen merkityksen voi arvioida voimistuvan ennestään. Sen käsittelemiseksi tutkimusartikkelissa IV kehitetty kokemustiedon tuottamisen ja tulkitsemisen malli toimii esimerkkinä prosessorientoituneesta tulkitsevasta suunnittelukäsityksestä, joka pyrkii paikallisten materiaalien ja sosiaalisten olosuhteiden sekä niihin liittyvien erojen ja dynamiikan käsittelyyn osana suunnittelutietoa. Havainnollistan asiaa seuraavaksi avaamalla artikkeliin liittyneitä tavoitteita, tiedonkäsittelyä ja tuloksia.

Artikkelissa IV asetettu tavoite oli paikkojen segregaatian ehkäiseminen suunnittelun kautta. Seurallisuuden käsite toimi sekä osana tätä tavoitetta että työkaluna, joka mahdollisti eri tieteenalojen välistä vuorovaikutusta ja jaetun ymmärryksen muodostamista (Wenger 2003) ja sen kautta lähtökohtaisesti subjektiivisen sekä ristiriitoja sisältävän kokemustiedon tulkitsemista intersubjektiivisesti ymmärrettävään ja suunnittelussa hyödynnettävissä olevaan muotoon. Seurallisuuden ulottuvuuksien nähtiin tuovan erilaisia ihmisiä yhteen ja ehkäisevän osaltaan paikkojen segregaatioon liittyviä mikrotason prosesseja. Toisaalta seurallisuuden kautta muodostettiin ymmärrystä tiloissa muodostuneisiin osin samansuuntaisiin ja osin keskenään ristiriitaisiin kokemuksiin.

Kuva 16. Artikkelin IV tiedonkäsittely analyttisten linssien kautta. Vasemmalla ensin toteutettu eri ulottuvuuksien tunnistaminen. Oikealla muodostetun tiedon yhdistäminen ja tulkitseminen suunnittelussa hyödynnettäviksi tietosyötteiksi.

Materiaalina tulkitsevalle tiedonkäsittelylle toimi paikkoja koskeva kartalle paikannettu kokemustieto yhdistettynä samoista paikoista kerättyyn suunnitteluorientoituneeseen havaintoaineistoon. Keskenään erilaisia tietoaineistoja (yksittäisistä kokemuksista koostuvaa sosiaalista tietoa ja suunnittelualan asiantuntijatietoa) käsiteltiin eri tieteenalojen tutkijoiden välisessä vuorovaikutteisessa tarkastelussa rinnakkain samojen analyttisten linssien läpi (Madanipour 2014, 23). Ensin tavoitteena oli tunnistaa ja eritellä paikkoihin liittyviä tilallisia, toiminnallisia ja ajallisia merkityskokonaisuuksia ja lopuksi tuoda näitä yhteen suunnittelussa hyödynnettäviksi tietosyötteiksi (ks. kuva 16; myös Laine 2001, 41). Tarkastelutavan systemaattisuus mahdollisti itsessään subjektiivisista kokemuksista koostuvan aineiston tulkintaa suunnittelussa hyödynnettävissä olevaan muotoon. Arkkitehtisuunnittelun totunnaiset näkökulmat, tilallisuus ja toiminnallisuus, saivat tarkastelussaan rinnalle kaksi prosesorientoituneisuuden keskeisellä tavalla liittyvää lisätekiötä. Ensinnäkin ajallisen ulottuvuuden tarkastelu korosti, että paikat ja niiden ominaisuudet eivät ole kiinteitä, vaan niihin liittyvät mahdollisuudet muuttuvat vuorokaudenaikojen, vuodenaikojen tai ihmiselämän vaiheiden ja rytmien myötä. Toisaalta keskeisenä kaikkia kolmea linssiä läpileikkaavana tekijänä oli niihin liittyvä sosiaalinen ulottuvuus, johon sosiaalisen monimuotoisuuden kontekstissa liittyi sekä ihmisiä yhdistäviä että ulossulkevia piirteitä.

Esitetyn tiedonkäsittelyn mallin havainnollistamiseksi artikkelin viimeisenä vaiheena paikoista kerätyn tiedon pohjalta muodostettiin kaksi eri ulottuvuuksia esiin nostavaa suunnitteluprojektiota (*design projections*). Muodostetulla termivalinnalla pyrittiin ensisijaisesti havainnollistamaan sitä, että kyseessä ei ole lopputulosta määrittävä, ratkaisutapoja ulossulkeva tai niiden tavoittelua suoranaisesti ohjaava suunnitelma. Sen sijaan esitettyjen suunnitteluprojektioiden tavoitteena on paikkojen segregaaation ehkäisemiseen ja seurallisuuden tukemiseen tähtäävän suunnittelun käynnistäminen, suuntaaminen ja tukeminen, projektio-sanana eteenpäin heittämistä, ennakointia ja toisiinsa liittyvien tekijöiden yhteen kytkemistä tarkoittavassa merkityksessä (Gausa ym. 2003, 500). Suunnitteluprojektioihin sisältyi kaksi osuutta: visio, jonka tarkoitus on asettaa muutosten suunnittelulle tavoitteita ja motivoida tehtäviä ratkaisuja sekä muutoksen prosesseihin liittyviä risteyskohtia viitoittavat ohjeet (*interchanging pathways*), jotka osoittavat monia erilaisia kokemusmaailmoja kartoittavan kokemustiedon pohjalta tavoitteisiin, ratkaisuihin ja prosessin etenemiseen liittyviä mahdollisuuksia ja haasteita (*interchange*, ks. Gausa ym. 2003, 354). Suunnitteluprojektioissa korostuivat Martha Radicen (2016) määrittämät seurallisuutta tukevien paikkojen sosiaaliset ja tilalliset ominaisuudet, heterogeenisyys, esteettömyys ja joustavuus sekä paikassa toteutuvan kanssakäymisen muodot, eri käyttäjäryhmien väliset suhteet

sekä yksilön kokemukset paikasta. Nämä yhdessä toimivat esimerkkien määrittämisen lähtökohtana. Esitettyjen viitoitusten osalta lähtökohtana oli antaa tietoa, joka parantaa mahdollisuuksia vastata prosessin aikana ilmeneviin tilanteisiin (Schneider 2018, 12), Harawayn (2012, 302) vastuullisuudelle määrittämän huolenpidon ja vastaamisen kyvykkyyden (*responce-ability*) tapaan.

Artikkelissa käsitelty kokemusaineisto osoitti, miten hyvää arkielämää tukevaan asuinympäristöön kohdistuu erilaisia vaatimuksia ja kokemukset toiselle hyvästä tilasta voivat olla toiselle täysin päinvastaisia. Asumisen tarpeita käsitelty teoriakatselmus (alaluku 4.3.3) osoitti puolestaan, että nämä erot eivät avaudu oikealla tavalla pelkästään perinteisesti tunnistettujen asumisen toimintojen tarkastelun kautta. Asumisen tarpeiden näkökulmaa on yhtäältä laajennettava siten, että asuinympäristö ymmärretään ihmisten arkielämän, osallisuuden ja hyvinvoinnin toteuttamisen paikkana, joka edesauttaa tai hankaloittaa niihin liittyvien tarpeiden toteutusmuotoja. Toisaalta ymmärrystä asumisen tarpeista on syvennettävä huomioimaan tarpeiden toteutusmuotoihin liittyviä sosiaalisia ja kulttuurisia merkityksiä ja erilaisuutta, jotka jäävät yleistyksiä tavoittelevassa tiedon objektiivisuuden arvioinnissa yleensä sivuutetuiksi (Young 2000, 121). Käytännössä tämä tarkoittaa suunnittelun prosessin avaamista ja muun kuin suunnittelualan ammattitiedon hyväksymistä osaksi prosessia. Asuinympäristön materiaalien ja sosiaalisten tekijöiden toisiinsa kietoutuneisuus ja niiden väliset syy-seuraussuhteet ovat kaikkea muuta kuin yksiselitteisiä ja yleistettävissä olevia. Niitä käsittelevän kokemustiedon hyödyntäminen suunnittelussa asettaa vaatimuksen aiempaa vahvemmalle tieteenalojen väliselle yhteistyölle. Suunnittelijalta se voi vaatia kykyä kyseenalaistaa ammattikunnassa sisäistettyjä tiedollisia käsityksiä sekä suunnittelujärjestelmään sisältyvien roolien ja suunnitteluvaiheiden määrittämiä. Olennaista on myös ymmärtää suunnittelun lopputuloksen luonne: asuinympäristö ja siellä olevat tilat eivät ole staattisia objekteja, jotka tulevat suunnittelun ja rakentamisen myötä valmiiksi, vaan ne elävät ajassa, muuttuvat jatkuvasti käytön kautta ja saavat käytön myötä myös todellisen arvonsa. Dynaamisen kaupunkitilan muutoksille annetaan suunnittelun myötä kuitenkin suuntaa. *Right to the City*- (Lefebvre 1968/1996), *Politics of the Inhabitant*- (Purcell 2002) tai *Responsibility of the Other* (Till 2009) -hengessä arjen kulttuurista moninaisuutta huomioivan poliittisesti sitoutuneen tulkitsevan suunnittelun suuntaa on syytä ohjata kohti asukkaiden arkielämän käytäntöjä, osallisuutta ja hyvinvointia parantavia muutoksia asuinympäristössä.

6.2 Arjen kulttuurinen monimuotoisuus suunnittelupöydällä

Millaisina suunnittelullisina tai tilallisina keinoina arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen voi heijastua asuinympäristöön?

Tutkimuksen eri vaiheet osoittivat, että arjen kulttuuriseen monimuotoisuuteen vastaamiseksi ajateltavissa olevat ratkaisut eivät ole yksiselitteisiä tai selvärajaisia. Arjen kulttuurit vaikuttavat siihen, miten asuinympäristöä käytetään ja millaisia tarpeita siihen kohdistuu. Tutkimuskirjallisuuden pohjalta keskeiseksi tavoitteeksi nousi tasa-voimisen toiminnan ja osallisuuden mahdollisuuksien takaaminen asuinympäristössä. Toisaalta kirjallisuudessa korostui myös erilaisten asukkaiden välinen vuorovaikutus ja siihen liittyvä luottamuksen rakentaminen osana interkulttuurista integraatioprosessia. Kulttuurien monimuotoisuuden kannalta on olennaista löytää ratkaisuja siihen, miten erilaiset ihmiset voivat asua toistensa rinnalla tavalla, joka tukee sekä yksilön että yhteisöiden hyvinvointia. Suvelan ja Varissuon asukkaiden ja toimijoiden kertomuksissa aihe näkyi erilaisten asukkaiden yhteistä toimintaa mahdollistavien tilojen tarpeena. Millaisista tiloista tällöin on kyse, ja mitkä tilojen ominaisuudet toimivat kohtaamisten ja yhteisen toimintojen mahdollistajina?

Kuten totesin edellisessä aluvuossa 6.1, tutkimuksen aikana kerätyt suunnittelijoiden haastattelu- ja kokousaineistot nostivat esiin enemmän koettua neuvottomuutta kuin selviä avauksia arjen kulttuuriseen monimuotoisuuteen liittyvien ratkaisutapojen suhteen. Toisaalta kulttuurien moninaisuuteen liittyvät tieteelliset keskustelut liikkuivat suunnittelun näkökulmasta katsottuna suhteellisen abstraktilla tasolla ja tarjosivat vähäisesti tarttumapintaa käytännön suunnittelutyölle. Suvelan ja Varissuon aineistoissa esitetyt näkökulmat hajaantuivat sen mukaan, mihin arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioimisen ylipäänsä ajateltiin kohdistuvan. Mikäli aiheeseen ei nähty liittyvän erityisiä ratkaistavia ongelmia, monimuotoisuutta pidettiin lähinnä tietynlaisena lisäarvomahdollisuutena ympäristön identiteetin muodostamisessa eikä siihen liitetty välttämättömiä edellytyksiä suunnittelulle. Yleisellä tasolla monikulttuurisuus suunnittelussa toi mieleen taiteen keinoja, värienkäyttöä, pihan järjestelyjä ja yhteistiloja. Toisaalta osa esitti myös kritiikkiä tätä kohtaan: ”väreillä tai struktuureilla ei päästä pitkälle, ”tarvittaisiin vahvempaa ajallista satsausta”. Niiden, jotka yhdistivät kulttuurista monimuotoisuutta tarkastelussaan alueen koettuihin imago-ongelmiin, toivelistalla oli erityisesti kaupunkikuvassa isossa mittakaavassa näkyvät uudistukset, jotka oli nostettu myös aiemmissa visioissa keskeiseen asemaan.

Tämän pohjalta Suvelan Onnen asemakaavamuutoksen huomion kohteeksi muodostuivat kaupunkikuvassa merkittävällä tavalla näkyvät ja asemakaavassa

määritettävissä olevat korttelirakenteen typologiset keinot. Suvelan alueen lähiörakentamiselle tyypillisessä avoimessa kaupunkirakenteessa umpikortteleita, rajattuja sisäpihoja ja tiiviimpää katutilaa muodostavat massoittelevaihtoehdot näyttäytyivät selvänä muutoksena aiempaan. Suvelassa aiemmissä visioissa ajatus pihoja ja katutilaa selvemmin rajaavasta umpikorttelimaisesta rakenteesta oli liitetty alueelle kaivattuihin kaupunkimaisuuden ja aktiivisuuden ideaaleihin. Näihin tavoitteisiin liittyi keskusteluissa myös katutaso-tilojen luonne. Käytäntö oli osoittanut, että umpikortteli ei vielä itsessään tuota elävyyttä, jos katutasoon ei saada aktiivisia toimintoja. Niiden osalta kulttuurista monimuotoisuutta esitettiin mahdollisuutena, joka voisi tuoda alueelle työpaikkoja ja monikulttuurista yrittäjyyttä, joiden todettiin näkyvän jo pienessä mittakaavassa kaupunkitilassa (kampaajia ja kauppoja) ja tekevän samalla ”monikulttuurisuudesta neutraalin kaupungissa näkyvän ilmiön”. Toisaalta esiin tuotiin myös kaupan keskittymisen taloudellista määräysvaltaa, jonka suhteen kaupunkisuunnittelun keinoja pidettiin rajoittuneina. Asemakaavan luonteen osalta poliittisten rajoitteiden, rakentamisen taloudellisten edellytysten sekä ylläpidon ja huollon näkökulmien välisten kompromissien koettiin ylittävän kaavaan sanallisesti kirjatut tavoitteet. Tästä näkökulmasta asemakaavassa selkeästi määritettävissä olevat keinot kohdentuivat ensisijaisesti rakennusten fyysisiin piirteisiin, kuten massoitteeluun, katto-
muotoihin ja väreihin.

Artikkelissa I toin esiin tarpeen kehittää suunnittelun keinovalikoimaa siten, että se tuottaisi alueen arjen tarpeisiin vastaavaa sekä asukkaiden osallisuutta ja oikeuksia tukevaa *asukkaiden arkkitehtuuria (architecture of the inhabitant)*. Tästä näkökulmasta huomion tulisi kohdentua sekä suunnitteluprosessin että tavoiteltavien lopputuloksien tasa-arvoisuuteen ja asukkaiden voimaannuttamisen mahdollisuuksiin. Myöhemmissä tutkimusvaiheissa kohdensin huomiota siihen, millaisista lähtökohdista alueen uudistuksissa ja jaettujen tilojen suunnittelussa tähän tarpeeseen voitaisiin vastata. Suvelan asemakaavamuutoksen ehdotetuista ratkaisumalleista tekemissäni analyseissä huomio kohdentui korttelirakenteen tuottamiin yhteisöllisyyden mahdollisuuksiin. Nostin analyseissä esiin tilan erilaisten julkisuuden asteiden, niiden välisten rajapintojen luonteen sekä muodostuvien näköyhteyksien merkitystä korttelirakenteessa Gehlin (1987/2010) teorian pohjalta. Artikkelissa III toteutetun analyysin myötä todensin Gehlin kaupunkitilaa käsittelevän näkökulman soveltuvuutta asumisen korttelitaso-tilaratkaisuiden tarkasteluun jaettujen tilojen kohtaamisia tukevan potentiaalinalin kannalta. Artikkelin IV lähtökohtana oli puolestaan tuoda esiin yksittäiseen tilaan liittyvien kokemusten moninaisuutta tilojen käyttöön ja sen myötä mahdolliseen segregatioon keskeisellä tavalla vaikuttavana tekijänä. Toisaalta tavoitteena oli myös tarkastella kohtaamismahdollisuuksien tarpeellisuutta sekä yhteisöjen

keskinäisen että yhteisöjen välisen vuorovaikutuksen kannalta. Tarkastelu korosti kohtaamisia mahdollistavien tilojen osuutta paikkojen segregatiota ehkäisevässä suunnittelussa. Kaupunkien moninaistamiseen tähtäävät toimenpiteet (*design for diversity*) ovat keskittyneet yleisesti yhtäältä sosiaalisen sekoittamisen ja toisaalta kaupunkirakenteen toimintojen sekoittamisen toimenpiteisiin (Jacobs 1961/1992; Gehl 2010; Talen 2006), jotka olivat olleet keskeisesti esillä myös Suvelan Onni -asema-kaavamuutoksen tavoitteissa. Sen sijaan asukkaiden paikallisen kokemustiedon pohjalle rakentuva segregatiota ehkäisevä suunnittelu (*design against segregation*) siirtää huomiota tilojen ja palveluiden saavutettavuuteen erilaisten asukkaiden kannalta ja korostaa sitä, miten ympäristön mikrotason sosiaalisesti ja materiaalisesti muodostuneet piirteet vaikuttavat paikkojen segregatioon (Tonkiss 2013, 32).

Suvelan ja Varissuon asukkaiden ja toimijoiden kertomuksista, eurooppalaisista integroidun asumisen kohteista sekä Tampereen keskustan ja Hervannan kaupunkitilasta kootut aineistot nostivat esiin näkökulmia asukkaiden arkkitehtuurin, segregatian ehkäisemisen sekä erilaisten kohtaamisten mahdollistamisen toteuttamiseksi. Jaan nämä arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioimisen heijastuksena muodostuvat tulokset kahteen luokkaan, suunnittelullisiin ja tilallisiin keinoihin.

Suunnittelulliset keinot:

- asuinympäristön jaettujen tilojen eri mittakaavatasot
- paikallinen kokemustieto muutosprosessin eri vaiheissa
- integroidun asumisen konsepti

Tilalliset keinot:

- tilojen kokoonpanot: yhteydet, reunat ja yksityisyyden asteet
- jaettujen tilojen monitoimintaisuus
- jaettujen tilojen kokemuksellisuus

Seuraavaksi käyn läpi Suvelan Onnen asemakaavamuutostapauksen sekä artikkeleiden jaettujen tilojen analyysien tuloksia suunnittelun keinovalikoiman osalta.

6.2.1 Suunnittelulliset keinot: mittakaavatasot, kokemustiedon vaiheet ja integroitu asuminen

ASUINYMPÄRISTÖN JAETTujen TILOJEN MITTAKAAVATASOT

Tutkimusartikkelissa III tarkastelin kohtaamisten mahdollisuuksia erilaisia ihmisiä yhteen tuovien integroivan asumisen kortteleiden tilallis-toiminnallisten ratkaisuiden muodossa. Tarkastelun lähtökohtana oli oletus siitä, että vaikka asumiseen liittyvän naapurustotason yhteisöllisyyden taustalla olevia sosiaalisia prosesseja ei voida suoranaisesti tuottaa rakennetun ympäristön tilojen kautta, tilojen ominaisuudet kuitenkin vaikuttavat osaltaan niissä toteutuvaan toimintaan ja kohtaamisiin. Oletukseen sisältyi myös mittakaavallinen ulottuvuus: kyse ei ole vain yksittäisten tilojen ominaisuuksista, vaan elävässä asuinympäristössä huomiota tulee kohdentaa tiloista muodostuviin verkostomaisiin kokonaisuuksiin sekä niiden käyttöön liittyviin sosiaalisiin tekijöihin. Koska arkielämän ulottuminen asunnosta lähiympäristöön on paitsi henkilökohtaisesti, myös elämäntilanteen mukaan vaihtelevaa, oikeaa mittakaavarajausta tälle verkostolle on mahdotonta määrittää. Tutkimusartikkelissa III tarkastelumittakaavaksi valikoitui asuinkortteli, joka mahdollistaa asunnon ja sen lähiympäristön välisten yhteyksien ja rajapintojen tarkastelun yksittäistä rakennusta laajemmalla tasolla. Tutkimusartikkelissa IV tarkastelumittakaava laajennettiin puolestaan puolijulkiseen ja julkiseen kaupunkitilaan ja sinne paikantuviin kokemuksellisuuden, toiminnallisuuden sekä käyttötapojen vuorovaikutteisiin prosesseihin.

Toteutetut analyysit todensivat eri mittakaavatasojen huomioon ottamisen merkitystä suunnittelussa. Asumisen tarpeisiin sisältyviin yksilön autonomian ja yhteisöjen sosiaalisuuden tilallisiin ja toiminnallisiin ulottuvuuksiin (Luoma-Halkola ym. 2019) vastaava asuinympäristö on elävä kokonaisuus, joka muodostuu erikokoisista, eriluonteisista ja eri yksityisyyden asteen omaavista tiloista ja niiden tarjoamista toiminnallisista mahdollisuuksista. Asunto, porrashuone, pesula, piha, puisto, harrastuspaikat sekä kaupalliset ja julkiset tilat ovat kaikki osa tätä kokonaisuutta. Suvelassa Kirstintien varteen muodostunutta asuinkortteleiden, koulun avointen ulkoliikunta- paikkojen sekä asukaspuiston ja kappelin kokonaisuutta voi pitää juuri tällaisena asumisen arjen ympäristönä (muodostuneesta kokonaisuudesta lisää aluvussa 7.4 Jälkikirjoitus Suvelasta). Arjen kulttuurisen monimuotoisuuden näkökulma korostaa tällaisen tilakokonaisuuden merkitystä erityisesti niille, joiden arkielämän piiri painottuu asuinympäristöön ja joiden osallisuuteen ja hyvinvointiin asuinympäristöllä on merkittävä vaikutus. Tutkimuksen aineistojen valossa esiin nousevat lapset ja nuoret, työelämän ulkopuolella olevat aikuiset, kotona lastenhoidosta vastaavat naiset sekä

vanhemmat ihmiset. Myös maahanmuuttajien kannalta asuinympäristö voi avata olennaisia kiinnittymispisteitä kotoutumiseen ja osallisuuteen yhteiskunnassa.

Suunnittelukäytäntöjen osalta asuinympäristön kokonaisuuden tarkastelun ja hallinnan haasteeksi muodostuu eri vaiheiden (asemakaava, tontinkäyttösuunnitelma, rakennussuunnitelma) jaksottaisuus sekä hallinnallisten rajojen mukaan jakautuvat toimeksiannot. Suunnittelun ajallisten ja maantieteellisten rajausten välinen yhteensovitus ei välttämättä sisälly kenenkään vastuualueeseen. Kuitenkin asumisen eri mitakaavatasoilla toteutettava tarkastelu voi mahdollistaa tilojen toiminnallista erikoistumista asukkaiden tarpeisiin vastaavalla tavalla (ks. Lehtinen ym. 2022). Samalla se kohdentaa huomiota tilojen sosiaalisiin prosesseihin. Kulttuurisen monimuotoisuuden näkökulmasta tavoiteltavat kohtaamiset eivät ole vain yksittäisten tilojen fyysisten ominaisuuksien määrittämiä, vaan kaupunkiympäristön eri toimintojen väliset suhteet sekä ympäristöön paikantuvat sosiaaliset tekijät vaikuttavat siihen, missä ihmiset liikkuvat, viettävät aikaa ja kohtaavat toisiaan.

PAIKALLINEN KOKEMUSTIETOMUUTOSPROSESSIN ERI VAIHEISSA

Asuinympäristön mahdollistamien kohtaamisten näkökulmasta toinen suunnittelullinen keino on paikallisesta eletystä ympäristöstä kertovan kokemustiedon hyödyntäminen suunnittelun ja muutosprosessin eri vaiheissa. Suvelan Onni -hanke osoitti, että varsinaista suunnitteluvaihetta edeltävään visioon kirjatulla määrittelyllä on havaittava vaikutus suunnittelun keskeisiin reunaehtoihin. Visioiden toteutusvaiheessa asukkaat olivat olleet kuitenkin vain passiivisessa informantin roolissa (Lund & Juujärvi 2016). Tutkimusartikkelissa IV toteutettu kokemustiedon tulkitseminen osoitti, miten alueelta kerättyä tietoa voidaan hyödyntää paikkojen segregatiota ehkäiseviä muutoksia käynnistämässä ja suuntaamisessa. Verrattuna perinteisempiin arkkitehtuurin alan sisäiseen tietotaitoon perustuviin visioihin esitetyn kaltainen kokemustiedon hyödyntäminen ja tulkitseminen jo suunnittelun suuntaviivoja määrittävässä visiotyössä voisi avata uudenlaisen ulottuvuuden asukkaiden osallisuudelle oikeus kaupunkiin -ideaalin (Lefebvre 1968/1996; Purcell 2002) hengessä. Kokemustiedon hyödyntäminen niissä suunnitteluvaiheissa, jotka jäävät lakiin määritetyn osallistamisvelvoitteen ulkopuolelle (MRL 1999), kuten asemakaavoitusta edeltävässä visiotyössä tai merkittävästi yhteiseen elinympäristöön vaikuttavassa asuinrakennusten toteutussuunnitteluvaiheessa, vahvistaisi kokemustiedon vaikuttavuutta. Kokemustiedolla voitaisiin myös lisätä päätöksentekoon liittyvän tiedonsaannin vuorovaikutteisuutta ja vahvistaa perustuslain jokaiselle edellyttämää oikeutta vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon sekä siihen liittyvään asukas- ja

vuokralaisdemokratiaan erilaisissa ympäristöön liittyvissä muutostilanteissa (Syrjänen 2005, 27, 30–31).

Tutkimusartikkelissa IV esitetty kokemustiedon käsittelytapa mahdollistaa myös osallistavassa suunnittelussa usein osattomiksi jäävien asukkaiden kokemusten tulkitsemisen (Staffans 2004, 27). Tillin (2009, 169–170) sekä Awanin, Schneiderin ja Tillin (2011, 30) näkemyksien mukaan suunnittelun avaaminen ja käyttäjien tuottaman tiedon hyväksyminen osaksi tavoitteiden asettamista ei tarkoita itsessään heikennyksiä arkkitehtien rooliin. Sen sijaan kyse on alan riippuvuussuhteisiin liittyvien tosiseikkojen tunnustamisesta ja toimintakentän laajentamisesta rakennetuista tiloista niihin liittyviin sosiaalisiin prosesseihin. Asuinympäristön moniulotteisuuden ja ristiriitaisuuksien kieltäminen ja pitäytyminen arkkitehtuurin alan sisäisen tiedon piirissä on omiaan vähentämään arkkitehtuurin alan uskottavuutta ja merkitystä. Kokemustietoa hyödyntävän prosessin eri vaiheet visioista muutosten toteutukseen ja käyttöönottoon noudattaisi asukkaiden arkkitehtuurin ajatusta suunnittelusta arkkitehtien ammattitaidon ja asukkaiden ja toimijoiden paikallisen tiedon välisenä dialogina. Lefebvren termien mukaisesti voidaan puhua tilan representaatioiden ja eletyn tilan välisestä edestakaisesta liikkeestä (Stanek 2011, 131), joka tähtää samalla tiedon jatkuvaan kumuloitumiseen ja oppimiseen (Staffans 2012, 65–66).

Suvelan Onnen tapauksessa alueen asukkaiden ja toimijoiden ääni, joka kertoi jätettävien yhteisötilojen tarpeesta, oli esillä vain asemakaavamuutosvaiheessa eikä saanut selvää vastausta aiempien visioiden ongelmanmäärittelysten ohjaamasta prosessista. Toisaalta myös suunnittelijat kokivat neuvottomuutta aiempien visioiden, tehtävänantoon sisältyneiden tavoitteiden ja hankkeen eri vaiheiden äärellä. Kokemustietoon pohjaavan tulkitsevan suunnitteluotteen ulottaminen läpi koko muutosprosessin voi vahvistaa ympäristöön kohdistuvien muutosprosessien transformatiivista luonnetta ja myös arkkitehtien toimijuutta prosessissa (Till 2009, 187; Awan, Schneider & Till 2011, 31). Artikkelissa IV kehitetty kokemuspohjaisen suunnittelutiedon kohdentaminen nimenomaan visiovaiheeseen voi lisätä myös Sandercockin (2004) sekä Fincherin ja Ivesonin (2008) peräänkuuluttaman poliittisesti valveutuneen tulkitsevan suunnittelun käytäntöjen vaikuttavuutta.

INTEGROIDUN ASUMISEN KONSEPTI

Suunnitteluprosessiin kohdentuvien tulosten lisäksi konkreettisen arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioimiseen liittyvänä suunnittelullisena keinona näyttäytyy tutkimusartikkelissa III tarkasteltu integroidun asumisen käsite. Ebnerin (2007, 11–12) määrittelyssä käsitteeseen sisältyvät erilaisten asukasryhmien sekoittamisen

lisäksi ratkaisut, joiden kautta tavoitellaan asukkaiden välistä vuorovaikutusta, vasta-
vuoroisuutta sekä sosiaalisia tekoja, joilla on oma sisäinen integroiva vaikutuksensa.
Tämä näyttäytyy sekä integroidun asumisen kohteiden tilallis-toiminnallisissa omi-
naisuuksissa että suunnittelun aikaisena huomiona asukkaiden tarpeisiin ja osallisuus-
teen (emt). Integroidun asumisen käsitteeseen sisältyy myös joustavaa asumisen ty-
pologioiden ja hallintamuotojen sekoittamista, mikä tukee erilaisten asukkaiden huom-
ioon ottamista (Tonkiss 2013, 211). Intressit integroidun asumisen ratkaisujen
taustalla kohdentuvat periaatteessa samantyyppisesti kuin edellä kuvatussa asuinym-
päristön eri mittakaavatasojen tarkastelussa. Keskeistä on sosiaalisten yhteyksien
muodostaminen asukkaille, joilla on erityistarpeita niiden suhteen. Periaatetasolla
tämä on rinnastettavissa Tillin (2009, 173) määrittämään suunnittelun tilivelvollisuus-
teen toiselle (*responsibility for the other*).

Suvelan alueen asukastyöpajojen keskusteluissa käsitettä integroitu asuminen ei
käytetty. Sen sijaan asukkaiden ideointi kohdentui käsitteeseen sisältyvään monisuku-
polvisen asumiseen. Aihe nousi keskusteluun ensin maahanmuuttajataustaisten
asukkaiden nostamana, ja sitä käsiteltiin muun muassa joidenkin maahanmuuttajien
lähtömaiden asumiskulttuurille ominaisena muotona. Toisaalta suomalaista taustaa
olevat asukkaat kiinnostuivat aiheesta ja näkivät sen yhtenä ratkaisuna ikääntyvän
yhteiskunnan haasteisiin. Lisäksi konsepti herätti kiinnostusta myös kaupungin vi-
ranhaltijoiden keskuudessa. Keskusteluissa asukkaiden välisen vastavuoroisuuden
edut olivat keskeisessä asemassa, ja he pohtivat millaisia tarpeita ja toisaalta voima-
varoja eri-ikäisillä asukkailla on suhteessa toisiinsa.

Tutkimusartikkelin III osalta tarkastelu kohdentui korttelimittakaavan kohteisiin,
joiden voi olettaa takaavan yksittäistä rakennusta paremmin riittävän asukaspuhjan
monipuoliselle tilavaliokomalle, mutta toisaalta antavan naapurustotasoa paremmat
edellytykset epämuodolliselle sosiaaliselle vuorovaikutukselle. Tarkasteluun valikoi-
tuneissa integroidun asumisen kohteissa erilaisten asukasryhmien rinnakkaisuus ja
vuorovaikutus olivat esillä sekä julkilausutuissa sosiaalisissa tavoitteissa että kohtei-
den jaettujen tilojen suunnitteluratkaisuissa. Tästä näkökulmasta kohteet vaikuttivat
vastaavan aiemmin kirjallisuudesta esiin nousseisiin segregaaation vastaisen kortteli-
mittakaavan sekoittamisen toimien sekä kohtaamisia mahdollistavien naapuruston ti-
laratkaisuiden tarpeeseen.

Analyysi osoitti, että tarkastelussa olleet erilaiset integroidun asumisen kohteet,
olivat ne sitten suunnattu kenelle tahansa (ns. normaalit korttelit), monisukupolvi-
seen asumiseen, yhteisöasumiseen tai asumista ja muita toimintoja laajemmin sekoit-
tavaan muotoon (ns. mikro city -korttelit), tavoittelivat asukkaiden välisiä kohtaami-
sia hyvin monipuolisella ja osin innovatiivisellakin tavalla. Tarkastelluista

kategorioiden mikro city -korttelit, joissa asumisen joukossa sekoittuneena oli runsaasti muita toimintoja, muodostivat kaupunkimaista kohtaamistilaa. Yhteisöasumisen korttelit olivat puolestaan innovatiivisimpia yksityisen ja jaettujen tilojen sekoittamisen ja niiden välisten rajapintojen suhteen. Jaettujen tilojen osalta lähempänä perinteistä kerrostalorakentamista olivat niin sanotut normaalit korttelit ja monisukupolviset korttelit, mutta niissäkin jaettujen tilojen määrä, laatu ja sijoittelu olivat keskeisesti esillä kohdetta määrittävinä tekijöinä. Integroidun asumisen käsitteen ja siihen sisältyvien eri mallien soveltaminen tuo sekä asukkaiden tarpeet ja niihin liittyvät erot että asuinympäristön tilojen mahdollisuudet kohtaamisten ja vuorovaikutuksen tukemisessa osaksi asuntosuunnittelua.

6.2.2 Tilalliset keinot: kokoonpanot, monitoimintaisuus ja kokemuksellisuus

TILOJEN KOKOONPANOT – YHTEYDET, REUNAT JA YKSITYISYYDEN ASTEET

Arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioimiseen liittyvät tilalliset keinot lähtevät liikkeelle integroidun asumisen kohteiden jaettujen tilojen kokoonpanollisista ominaisuuksista eli siitä, miten tilat on sijoitettu suhteessa toisiinsa ja osaksi kokonaisuutta. Kortteleiden tilarakenteessa erilaiset jaetut toimintatilat sekä kulkuyhteyksiä toteuttavat ratkaisut, joista osa hahmottuu enemmän tiloina (kuten porrashuone) ja toiset reitteinä (kuten polku puutarhassa), olivat korostuneessa asemassa yksityisten asuintilojen rinnalla. Tilojen ominaisuudet (kuten koko, valoisuus, viihtyisyys, avoin tai suljettu luonne) ja niitä yhdistävien yhteyksien toteutustavat ovat lähtökohtaisesti arkkitehtisuunnittelun perinteistä ydinsisältöä (Nylander 1999). Integroidun asumisen kohteissa huomio kiinnittyi tapoihin, joilla eri tilojen välisiä rajaavia pintoja on käsitelty sekä korttelin yksittäisten tilojen välillä että laajemmin korttelin ja muun kaupunkitilan välisissä liitoksissa. Toteutetut näkö- ja kulkuyhteydet muodostivat vuorovaikutusta eri yksityisyyden asteen tilojen välille. Kohteissa muodostui myös tilallisia jatkumoa yksityisen ja julkisen tilan välille Gehlin (2018) yhtä lailla esiin nostaman kaupunkitilan aktiivisuutta tukevan pehmeiden reunojen periaatteen mukaisesti (ks. myös Galanakis 2008, 306; Luhtakallio & Mustranta 2017, 97). Kohtaamisten mahdollistamisen nämä tekijät vaikuttavat tilojen tilallis-toiminnalliseen saavutettavuuteen ja houkuttelevuuteen eli siihen, missä määrin tilat vetävät ihmisiä valinnaisten toimintojen pariin.

Analyysi nosti esiin kohteissa käytettyjä konkreettisia tilasuunnittelun keinoja asukkaiden kohtaamisia mahdollistavan potentiaalinen tavoittelemiseksi. Niiden kautta

ihmisiä oli pyritty saamaan liikkeelle muutoin kuin vain välttämättömistä syistä: tällaisia keinoja olivat muun muassa jaettujen toimintatilojen ja liikkumiselle tarkoitettujen tilojen ja reittien määrä, laatu ja sijoittelu. Kohteiden tilarakenteessa ilmeni erityistä painotusta kävelemiseen, joka on myös Gehlin (1987/2010) teoriassa eläväisen kaupunkitilan keskeinen tekijä. Normaaliin kerrostalorakenteeseen verrattuna käveleminen ei esiintynyt vain tyypillisinä eri tilojen välisinä välttämättöminä yhteyksinä (kuten porrashuoneet ja pihan välttämättömät kulkureitit), vaan kävelemiseen soveltuviin reitistöihin sisältyi sekä toiminnallista että laadullista monipuolisuutta. Aktiivisia toimintatiloja oli tuotu kulkuyhteyksien varrelle, ja yhteyksien runsaus ja laatu vaikuttivat kutsuvan asukkaita ulos asunnoista oleskelemaan ja kohtaamaan toisiaan. Yhtenä aktiivisena toimintona reittien varrella esiintyi myös asukkaiden kaupunkiviljelypaikkoja.

Myös käveleminen voi olla luonteeltaan välttämätöntä (työmatka), valinnaista (harhaileminen) tai sosiaalista (kävely ystävän kanssa) (Gehl v1987/2010; 2018; ks. myös Shortell & Brown 2014, 7–8). Lisäksi käveleminen erityisesti sen valinnaisessa muodossa on tapa, jolla ihminen ottaa haltuun tilaa (de Certeau 1990/2013, 150) ja toteuttaa täten Lefebvren (1968/1996) oikeus kaupunkiin -ideaalin mukaista käyttäjän omaa tilojen muodostamista. Analysoiduissa kortteleissa valinnaista kävelemistä mahdollistavat liikkumisen tilat ja reitit sekä niihin liittyvät toimintatilat näyttäytyivät keinona, jolla oli tavoiteltu integroidun asumisen tavoitteisiin sisältyvää asukkaiden kohtaamisten tukemista. Näyttävimpinä esimerkkeinä kävelemisen painotuksesta olivat eri rakennuksissa sijaitsevien yhteistilojen väliset siltayhteydet tai kattopuutarhaan liittyvät kävelyreitit (kuva 17). Julkisen kaupunkitilan ohessa kävelemiseen houkuttelevat tilat ja reitit nousevat näin ollen erityisasemaan myös yksityisempien asuinkortteleiden suunnittelussa arjen kulttuuriselle monimuotoisuudelle tärkeiden kohtaamisten kannalta. Zackan (2020) määritelmän mukaisesti kysymys on tällöin ihmisten välisistä kohtaamisista, jotka toteutuvat tilan välittämänä (*through space*) eivätkä vain tilassa (*in space*). Zackan käyttää erimerkkinä parvekkeita, joiden välityksellä naapurit, joiden välillä ei muutoin olisi mitään suhdetta toisiinsa, muodostavat näkö- ja kuulo-yhteyksien kautta pidätettyjä sosiaalisia kontakteja, jollaiset ovat kaupunkielämän monimuotoisuuden kannalta keskeisiä (Jacobs 1961/1992; Sennett 1994). Myös osassa integroidun asumisen kohteista parvekkeilla oli merkittävä rooli tilan vuorovaikutteisuuden kannalta (kuva 18). Vastaavasti Suvelan toteutetuissa asuinrakennuksissa pääosin lasirakenteilla rajattujen parvekkeiden keskinäiset ja parvekkeelta pihalle muodostuvat näköyhteydet ovat korostetun avoimia. Samalla ne muodostavat selvän kontrastin alkuperäisten rakennusten yhteen suuntaan suuntautuneille ja betonisilla

pieliseinillä ja kaiteilla rajattuihin parvekkeisiin ja vaikuttavat viestivän asukkaiden ja heidän ympäristönsä välisten yhteyksien merkityksestä (kuva 19).

Kuva 17. Zwicky Süd in kortteli, Zürich. Asuinyhteisön yhteistilojen ja niihin liittyvien "satelliittiasuntojen" väliseen yhteyssillan kaiteeseen kiinnitetty banderolli toivottaa pakolaiset tervetulleiksi. Kuva vuodelta 2018.

Kuva 18. Heizenholzin yhteisöasumisen kohde, Zürich. Porrashuone laajenee parvekkeiksi, joilla välttämätön liikkuminen, valinnaiset parvekeviljelmät ja sosiaalinen oleilu ja kohtaamiset yhdistyvät. Kuva vuodelta 2018.

Kuva 19. Suvelan korttelin pihaa ja rakennuksia viimeistelyvaiheessa 2022. Lasiset parvekkeet muodostavat aktiivisen väli tilakerroksen yksityisten asuntojen ja ulkotilojen väliin.

Tilojen väliset rajapinnat voivat joko estää ja rajoittaa tai sallia ja vahvistaa tilasta toiseen tapahtuvaa vuorovaikutusta ja viestintää. Tästä näkökulmasta ne nousevat merkittäväksi tilakokonaisuuden kohtaamispotentiaalın osatekijäksi. Tiivis kerrostalopainotteinen kaupunkirakentaminen voi tuottaa hyvin jyrkkiä rajanvetoja yksityisen ja julkisen tilan välillä. Lisäksi asuntovaltaisissa kortteleissa julkisemmat, muille kuin korttelin asukkaille avoimet toiminnot eivät lomitu yksityisten tilojen joukkoon. Rajojen sulkeutuneisuus jatkuu monesti myös sisälle asuinrakennuksiin. Kohtaamisten mahdollistamiseksi tilojen tulisi olla kuitenkin helposti saavutettavia ja ilmeeltään avoimia ja houkuttelevia. Tätä varten tiloissa tapahtuvasta toiminnasta pitäisi voida viestiä muille joko korttelin muiden asukkaiden tai laajemmin ohi kulkevien kaupunkilaisten suuntaan. Artikkelissa III toteutettu analyysi osoitti useita tapoja toteuttaa pehmeitä reunoja, jotka mahdollistavat ja tukevat kohtaamisia ja vuorovaikutusta asuinkortteleissa, sekä pihoihin että sisätiloihin liittyen. Asumisen rinnalle tuodut muut toiminnallisuudet, kuten vaikka korttelissa sijaitseva kahvila, houkuttelevat myös muita kuin talon asukkaita, lisäävät eläväsyyttä ja kohtaamisten mahdollisuuksia, ja liudentavat julkisen ja yksityisen välistä rajapintaa. Eri toimintojen järjestelytavat vaikuttavat siihen, millainen yksityisen ja julkisen tilan sekä niiden välimuotojen spektri kortteliin muodostuu. Integroidun asumisen korttelit osoittivat, että vuorovaikutusta voidaan lisätä joko korttelin ulkorajapinnoille ja pihalle tai yksityisten asuintilojen lomaan asettuvien asukkaiden jaettujen tilojen muodossa. Avoimilla näköyhteyksillä voi kuitenkin olla myös negatiivisia vaikutuksia tasa-arvoisuuden toteutumiseen. Suvelan asukkaiden kertomuksissa tuli esiin tarve helposti kodin lähellä saavutettaville erityisesti naisille varatuille tai heille soveltuville liikuntapaikoille. Tämän tyyppisten sukupuolia erottelevien ratkaisuiden on kritisoitu ylläpitävän tasa-arvon kannalta ongelmallisia patriarkaalisia käsityksiä ja olevan näin ollen suomalaisen yhteiskunnan ihanteiden vastainen. Toisaalta asukkaat toivat myös esiin, että tilat voivat tuoda naisille mahdollisuuksia toimijuuteen ja voimaantumiseen heidän omista lähtökohdistaan. Mahdollisuus omaan tilaan on vaikuttanut naisten emansipaation taustalla myös länsimaisessa kulttuurissa. Suvelassa kortteliin toteutettu asukkaiden kuntosali on isojen ikkunoiden kautta kokonaan avoin katutilaan ja toimii tässä mielessä yksityisen ja julkisen välistä rajapintaa liudentavana. Ratkaisu voi kuitenkin rajata pois asukkaita, jotka kokevat julkisen näkyvyyden liikunnan aikana itselleen epäsovittavaksi tai epämiellyttäväksi (palaan tähän alaluvussa 7.4). Tästä näkökulmasta ratkaisua ei voi pitää kaikkien asukkaiden kokemusmaailmaa ja kulttuuritaustaan liittyviä erityistarpeita arvostavana (Luhtakallio & Mustranta 2017, 80). Joustavat mahdollisuudet näköyhteyksien ja reunojen säätelemiseen voivat tukea jaettujen tilojen tasapuolista avoimuutta kaikille käyttäjille.

Artikkelin IV tuloksissa korostui puolestaan korttelia laajemman kaupunkitilan yhteyksien vaikutus jaettujen tilojen avoimuuteen. Esteellisiä rajapintoja voi muodostua fyysisen ympäristön ratkaisujen ohessa myös tilankäytön taloudellisten tai ajallisten ehtojen myötä sekä toiminnallisen houkuttelevuuden ja ajateltujen käyttäjäryhmien kautta. Tarkastelu osoitti, että käyttäjien muokattavissa olevat puolijulkisten ja julkisten tilojen pehmeät rajapinnat ja niiden hallintamahdollisuudet tukevat paikan hetkittäistä haltuunottoa ilman, että tila mieltyisi pysyvästi tietyn ryhmän hallitsemaksi tilaksi. Pehmeät reunat avaavat asukkaille myös mahdollisuuksia viestiä joko toisilleen tai muille kaupunkilaisille heidän kotiinsa, arkielämään ja omaan identiteettiinsä liittyvistä tekijöistä ja tukevat tätä kautta oikeus kaupunkiin -ideaalin toteutumista.

JAETTUJEN TILOJEN MONITOIMINTAISUUS

Artikkelin III tilallis-toiminnallisessa tarkastelussa huomio kiinnittyi sananmukaisesti tilojen ja toimintojen yhteen kietoutuneeseen luonteeseen, Gehlin (1987/2010; 2010) määrittämiä välttämättömiä, valinnaisia ja sosiaalisia toimintoja ja toisaalta tilan ominaisuuksia hyödyntäen. Gehlin mukaan tilojen laadulliset ominaisuudet vaikuttavat itsessään siihen, kuinka paljon toimintoja sinne kertyy, ja toimintojen myötä siihen, miten paljon kohtaamisia tilassa tapahtuu. Erityisesti ajanviettoon liittyvät valinnaiset toiminnot, jotka ovat seurallisuuden kannalta keskeisessä asemassa, ovat Gehlin (1987/2010) mukaan riippuvaisia tilojen laadusta. Tutkimusartikkeleiden III ja IV tulokset korostivat valinnaisten toimintojen ja niitä tukevan ympäristön laatutekijöiden välistä suhdetta. Artikkelin IV suunnitteluprojektiosta *aktiivinen olohuone* nosti paikoissa tarjoutuvien vapaa-ajan toimintamahdollisuuksien monipuolisuuden keskeiseen rooliin. Monipuoliset vapaa-ajan toimintamahdollisuudet kokoavat ihmisiä yhteen ja luovat otollisia olosuhteita seurallisuuden toteutumiseksi. Tätä varten on suunniteltava esteettömiä paikkoja, joissa ihmiset voivat luoda, osallistua ja jakaa yhdessä erilaisia aktiviteetteja olemassa olevia yhteisöjä ja identiteettejä vahvistavalla ja uusilla luovalla tavalla.

Aktiivinen olohuone on rinnastettavissa sekä nimensä että muodostettujen määritelmien puolesta Michail Galanakiksen (2008, 302–309) tutkimuksessaan Helsingin rautatieasemalle toteuttamaan Olohuone-installaatioon. Yhdistäviä piirteitä ovat muun muassa tilan pehmeät tai symboliset reunat sekä toiminnallinen ja sosiaalinen avoimuus. Monitoimintaisuus on vahvasti tilan prosesseihin sitoutuva tekijä. Se vaatii sekä sosiaalista että tilallista joustavuutta, jotka mahdollistavat jaetun tilan väliaikaista haltuunottoa, *aktiivisen olohuoneen* osalta myös erillisiä toimintoja ja käyttäjäryhmiä

varten. Monitoimintaisuutta toteuttavat periaatteet liittyvät tällöin asukkaiden arkkitehtuuriin, joka voi olla myös paikallisten yhteisöjen identiteetin lähde. Asukkaiden arkkitehtuurin kannalta monia eri toimintoja mahdollistavat ja yhteen tuovat joustavat tilaratkaisut tulee olla muokattavissa asukkaiden tarpeiden mukaisesti. Suvelan tai Varissuon kaltaisella monikulttuurisella alueella tämä tarkoittaa erityisesti arjen käytäntöjen erilaisten kulttuuristen erojen huomioon ottamista. Myös tilaan liittyvien mielikuvien avoimuus on olennaista erilaisten ihmisten houkuttelemisen ja heidän välisten kohtaamisten mahdollistamisen kannalta. Zackan (2020) käyttämä määrittely tilan avoimuudesta (*open-minded space*) istuu tähän hyvin. Määritelmässä on kyse tiloista, joita ei ole suunniteltu tiettyä toimintoa varten ja joiden käyttäjät ovat omakseen suvaitsevaisen tai jopa kiinnostuneen asenteen toisten ihmisten erilaista toimintaa kohtaan. Artikkelin IV mukaan tällaisen tilan toimintaperiaatteiden tulee perustua avoimeen vuorovaikutukseen ja mahdollisten ristiriitatilanteiden tai syrjivien käytäntöjen käsittelyyn eri käyttäjien välillä. Paikasta muodostuvaan avoimuuden kokemukseen negatiivisesti vaikuttava syrjintä voi ilmetä muun muassa henkilöön tai ryhmään kohdistuvana häirintänä, sisäänpääsyn rajoituksina, rajoittavaksi koettuna paikan identiteettinä tai uskonnollisina rajoitteina. Sosiaalisen ja tilallisen joustavuuden ratkaisut mahdollistavat myös yhteisön käyttöön rajatusti avoimen suojapaikan muodostamisen tilanteessa, jossa eri ryhmien kohtaamiset voivat aiheuttaa epätoivottavia ristiriitoja.

Suvelan ja Varissuon asukkaiden ja toimijoiden haastatteluissa tämän tyyppisten monitoimintaisten ja asenteensa avoimien tilojen tarve näkyi paitsi yhteisöllisten kohtaamisten niin myös arkielämän tärkeiden toimintojen kannalta. Asuinalueelle ja yhteiskuntaan kotoutuminen vaatii yksilöiden, yhteisöjen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta. On tarvetta tiloille, joissa lapsille voidaan antaa läksyapua ja joissa naiset voivat kohdata keskenään. Tarvitaan tiloja, joissa tuetaan sukupolvien välisiä suhteita, järjestetään omaan identiteettiin liittyviä tilaisuuksia, kohdataan muita, ratkaistaan konflikteja, muodostetaan yhteisöjä ja luottamusta, vahvistetaan osaamista ja käynnistetään elinkeinoja. Tiloja, joissa voi muokata ja ilmaista omaa identiteettiään ja samalla tuntea kuuluvansa johonkin laajempaan, kuuluvansa paikkaan. Vaikka lista lähtee liikkeelle pääosin maahanmuuttajien esiin nostamista tarpeista, sen kautta muodostuu kuvaa asumisen tarpeisiin vastaamisen kirjosta, joka laajenee yleiselle tasolle. Asumisen käytännöt tarkoittavat tilan organisointia ja haltuunottoa yhteiskunnan kulttuuristen mallien mukaan (Stanek 2011, 85). Työssä käyvän henkilön näkökulmasta moni tarve saattaa toteutua asunnon ensimmäisen paikan ja työpaikan tarjoaman toisen paikan puitteissa. Tästä huolimatta asuinympäristön kolmannet paikat (Oldenburg 1989, myös Luotonen 2023) ja niiden tarjoamat mahdollisuudet

sosiaaliselle seurallisuudelle ovat olennaisia kaikille asumisen sosiaalisten tarpeiden toteuttamisen kannalta.

JAETTUJEN TILOJEN KOKEMUKSELLISUUS

Myös tiloissa muodostuvat materiaalsen ja sosiaalisen ympäristön kokemukset ovat olennaisessa asemassa houkuttelevien ja erilaisille käyttäjille avoimien kohtaamispaikkojen sekä asukkaiden arkkitehtuurin kannalta. Amin (2002, 972) on kritisoinut yhteisöiden yhtenäisyyden tavoitteisiin yhdistettyä ajatusta jaetusta paikan kokemuksesta ja tuonut esiin paikkoihin kohdistuvien tarpeiden ja kokemusten moninaisuuden merkitystä. Artikkelin IV analyysi osoitti, että sama paikka voi näyttäytyä erilaisena monien erilaisten kokemusten valossa. Kaikille avoimeksi tarkoitettu paikka voi vaikuttaa ulossulkevalta esimerkiksi siellä koetun syrjivän käyttäytymisen, liikkumiseen liittyvien esteiden, itselle sopimattomien ajallisten rajoitteiden tai kiinnostavan toiminnan puutteen vuoksi. Toisaalta kokemusten tasolla yksityinen ja yleinen ovat vuorovaikutuksessa toisiinsa. Yksittäiset epämiellyttävät sosiaaliset kokemukset, kuten häirintä tai syrjivät käytännöt, jossain tapauksissa jopa koettu väkivalta tai sen uhka, voivat vaikuttaa merkittävällä tavalla kyseisestä paikasta muodostuviin käsityksiin sekä yksilön että yhteisön kannalta. Toisaalta yksittäiset kokemukset tietystä paikasta voivat yleistyä muiden vastaavien paikkojen käyttöä rajoittaviksi asenteiksi tai peloiksi ja saattavat aiheuttaa paikkojen segregaatiota (Low, Taplin & Scheld 2005; Madanipour 2020; Cucca 2020). Esimerkiksi heikosti valaistuista puistoista voi muodostua paikkoja, joita ylipäänsä vältellään iltaisin. Tämä osoittaa, että paikat eivät ole muuttumattomia ja pelkästään suunnittelun kautta määritettävissä. Asukkaiden arkkitehtuurin näkökulmasta erilaisuuksia ylittävien inkluusiivisten paikkojen tavoittelemisen on kuitenkin keskeistä.

Paikkojen segregaation näkökulmasta paikkakokemuksen dynaamisuudella voi olla hyvin konkreettisia vaikutuksia tilaan. Suvelan Onnen kortteleihin oli liitetty kertomuksia siitä, miten kiinteistöhuollon ei kannata tulla paikalle lainkaan, mikä oli paikallisten kertomuksien mukaan aiheuttanut lisääntyvää huollon puutetta. Tämä kehitys on yhdistettävissä Skifter Andersenin (2002) kuvaamaan paikkojen segregaatioon liittyvään rappion kierteeseen (*urban sores*). Siihen liittyy myös mielikuva lähiörakentamisen harmaan betonisesta visuaalisesta ilmeestä. Mielikuva on osin lähiöajan rakentamisen aikalaiskritiikin tuotosta, mutta toisaalta vahvana taustatekijänä on myös modernismin funktionalististen suunnitteluperiaatteiden keskittyminen ympäristön teknistoiminnallisiin ominaisuuksiin. Modernin kaupunkiympäristön kritiikki on kohdentunut tästä näkökulmasta muun muassa materiaalien ja värien

monotonisuuteen, jonka on nähty heikentävän ihmisten ympäristösuhdetta, joka muodostuu ympäristön aistiominaisuuksien ja niistä muodostuvien kokemusten vuorovaikutuksessa (Erwine 2017, 73; Pallasmaa 2011, 43).

Eräänlaisena vastavoimana edellä mainitulle teknistoiminnallisuuden painotukselle tutkimusartikkelin III tulokset toivat esiin ihmisen aistiulottuvuuksien vahvem-paa huomioon ottamista kaupunkiympäristön suunnittelussa. Lisäksi tutkimusartikkelin IV analyysi korosti aistiympäristön merkitystä seurallisia kohtaamisia tukevissa paikoissa ja paikkojen segregaaation ehkäisyssä. Galanakiksen (2008, 319, myös Luchtakallio & Mustranta 2017, 97) olohuone-installaatio on osoittanut, että julkisen tilan normista poikkeavien mukavuutta ja kodinomaisuutta ilmentävien kalusteiden ja materiaalien avulla voidaan luudentaa julkisen ja yksityisen välistä kahtiajakoa ja houkuttella hyvin erilaisia ihmisiä pysähtymään, ottamaan tilaa haltuunsa ja kohtaamaan toisiaan. Seurallisuus toteutuu usein paikoissa, jotka ovat sekä sosiaaliselta että materiaalisilta ominaisuuksiltaan rentoja, mukavia ja käyttäjäkokemusta arvostavia (ks. Fitch Little 2019, 249). Miellyttävä aistiympäristö, joka ottaa huomioon näkymät, äänet, keholliset kokemukset ja luontoyhteydet, tarjoaa vastapainoa kaupunkielämän kehollisille rasituksille (Sennett 1990, 376), kokoaa ihmisiä yhteen rentoutumaan ja nauttimaan sen tarjoamista elämyksistä joko yksin tai yhdessä muiden kanssa. Suvelan ja Varissuon merkitystä. Miellyttävä aistiympäristö vahvistaa paikkojen asukaskertomuksissa yksi tällaista moniaistisuutta ja yhteisöllisyyttä yhdistävä toiminto oli kaupunkiviljely, jota ilmeni myös tutkimusartikkelin III integroidun asumisen kohteissa. Toisaalta tutkimusartikkelissa IV tuotiin esiin myös puistojen ja muun kaupunkiluonnon aistillisia ja sosiaalisia ominaisuuksia. Artikkelin suunnitteluprojektioissa esitely *moniaistinen kaupunkikeidas* korosti paikkojen aistiympäristön seurallisuuden mahdollisuuksia. Tällaisten paikkojen saavutettavuus, tasapuolisesti eri kaupunginosissa sekä sisä- että ulkotiloissa asumiseen lomittuen, on keskeistä asukkaiden tasa-arvoisuuden ja segregaaation ehkäisyn kannalta. Suunnittelun tavoitteena tulee tällöin olla tasapäis-tävän neutraalisuuden sijaan ihmisen eri aistien huomioon ottaminen elämyksiä tuot-tavalla tavalla.

Toisaalta ei voida ajatella, että arjen kulttuurisen monimuotoisuuden kannalta merkityksellisiä kohtaamisia voitaisiin toteuttaa suoraviivaisesti suunnittelupöydällä tehtyjen ratkaisujen kautta. Kaupunki ja asuminen kaupungissa ei ylipäänsä ole ker-ralla valmiiksi suunniteltavissa, vaan sitä on tarkasteltava prosessuaalisena sekä suunnittelijoiden ja rakentajien materiaalisista ratkaisuista että käyttäjiensä sosiaalisista tekijöistä muodostuvana alati muuttuvana ilmiönä. Suvelan tapauksessa korttelin ikä-vänä pidetyn harmaan ilmeen korvaaminen räiskyvän värikkäällä voi antaa mahdolli-suuksia muodostuneiden mielikuvien ravisteluun (ks. Rakennuslehti 2023).

Kortteleiden arkielämän kautta vähitellen muodostuva sosiaalinen ulottuvuus saattaa kuitenkin olla merkittävämmässä roolissa hankkeen segregaatian vastaisten tavoitteiden toteutumisessa. Paikkojen segregaatian ehkäisemisen ja arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioimisen kannalta on olennaista, että asuinympäristön tarjoamat kokemukset luovat yhteyksiä ja kuulumisen tunnetta ihmisen oman identiteetin ja historian, kyseisen paikan kuin myös muiden käyttäjien välille. Harriesin (1997) esiin nostama arkkitehtuurin mahdollisuus ihmisen ja maailman välisten suhteiden artikuloimiseksi ja yhteisöjä tukevien paikkojen toteuttamiseksi liittyy vahvasti tilojen kokemukselliseen luonteeseen. Kokemusten jakaminen muiden ihmisten kanssa tukee sosiaalisten kontaktien ja seurallisuuden ilmapiirin muodostamista ja ehkäisee osaltaan paikkojen segregatiota.

7 YHTEENVETO

Tavoitteenani tässä tutkimuksessa oli tuoda kaupunkiasumisen suunnitteluun uutta tietoa arjen kulttuurisesta monimuotoisuudesta, ja siitä miten se heijastuu suunnittelun lähtökohtiin, tavoitteisiin ja ratkaisuihin. Tavoitteen saavuttamiseksi tutkimukseen sisältyi uusien suunnittelututkimuksen ja suunnittelutyön menetelmällisten keinojen kehittämistä laaja-alaisen suunnittelu- ja kaupunkitutkimusalan tutkimuskirjallisuutta yhteen tuovan kirjallisuuskatsauksen sekä tutkimuksen empiiristen vaiheiden pohjalta. Tutkimuksen ongelmamäärittely lähti liikkeelle nykyisestä tilanteesta, jossa asutosuunnittelun yleispätevyyden ideaalin nimissä ja rationaalista ongelmaratkaisua painotettavan suunnitteluajattelun tuloksena asuinympäristöt ovat muodostumassa yhä yksipuolisemmiksi, samalla kun asukkaiden tarpeiden toteutumiseen liittyvät erot ovat lisääntymässä ja tuottamassa kasvavaa epätasa-arvoisuutta asumiseen. Yleispätevyyden ja erityisyyden välinen jännite muodostaakin tämän tutkimuksen eri osuuksia läpileikkaavan lähtökohdan. Vaikka monet suomalaisessa asutosuunnittelussa yleispätevinä pidetyt periaatteet, kuten luonnonvalon saantiin ja tilojen joustavan kalustettavuuteen liittyvät ohjeistukset, ovat edelleen tavoittelemisen arvoisia, suunnittelussa ei voida sitoutua pelkästään kaikille sopivan tasapuolisuuden tavoitteluun rationaalisuutta painottavan ongelma-ratkaisu-yhtälön pohjalta. On tunnistettava, että arjen kulttuurinen monimuotoisuus tuottaa eroja siihen, miten asuinympäristö näytetään ja miten asumisen tarpeet toteutuvat erilaisten asukkaiden kohdalla. Tutkimuksen yhtenä lähtöoletuksena oli, että nostamalla arjen kulttuureihin liittyviä eroja tarkasteluun saadaan näkyväksi myös sitä, mitä pidämme ”omana” asumisen arjen kulttuurina. Työn tarkoituksena ei ollut kuitenkaan ”toiseuttaa” omasta arjen todellisuudesta poikkeavia tekijöitä. Sen sijaan huomio kiinnittyy siihen, että asumista itsessään ei tule nähdä vain tunnistettujen ja mitoitettavissa olevien toiminnallisuuksien kautta, eivätkä niiden Suomessa totunnaiset toteutustavat ole lähtökohtaisesti neutraaleja, oikeita tai muita parempia. Asuminen on myös kulttuurinen ilmiö, jonka kautta hahmotamme ja muodostamme itsemme ja muun maailman välisiä yhteyksiä ja annamme niille merkityksiä. Arjen kulttuurinen monimuotoisuus onkin vallitseva todellisuus kaikessa asumisessa. Siihen sisältyvien yhtäläisyyksien ja erojen välisiin jännitteisiin ei ole olemassa suoria ratkaisuja, vaan ne vaativat jatkuvaa rajankäyntiä.

Arjen kulttuuriin liittyy toisaalta myös vahva käytännöllinen ulottuvuus. Kyse ei ole siis vain kuvainnollisista tai mentaalisisista näkökulmista. Arjen kulttuurin käsitteen kautta tutkimuksessa avautui mahdollisuus laajentaa asuntopolitiikan näkökulmaa asunnosta tai asuinrakennuksesta toiminnallisena yksikkönä kohti ulottuvuuksia, jotka liittyvät yksilöiden, yhteisöjen ja ympäristön välisiin suhteisiin ja asumisen kautta toteutuvaan hyvinvointiin ja osallisuuteen. Näiden ulottuvuuksien tavoittaminen edellytti uutta menetelmällistä ja tutkimuksellista tietoa suunnittelututkimuksen ja käytännön suunnittelutyön kentälle. Tutkimuksessa kehitetyt arjen kulttuurisen monimuotoisuuden tunnistamisen sekä sitä mahdollistavien tilojen tarkastelun lähestymistavat avasivat mahdollisuuksia havaita myös yleisemmällä tasolla sitä, millaiset tekijät ovat tärkeitä asuinympäristössä sen kestävyuden ja hyvinvointivaikutusten kannalta. Arjen kulttuuristen tekijöiden huomioimisen ja huomioon ottamisen lisäksi tutkimuksen tiedonintressi kohdistui asuinympäristön tiloihin ja niihin liittyviin materiaalsiin ja sosiaalsiin tekijöihin, jotka mahdollistavat erilaisten asukkaiden välisiä kohtaamisia, yhteisöjen muodostumista ja ylläpitämistä ja tukevat niiden kautta kulttuurisesti monimuotoista ja kestävää arkea.

Tutkimuksen pääkysymykset kiinnittyivät tutkimusongelmaan kahdesta näkökulmasta. Ensimmäisenä tiedollisena tasona tarkastelin, miten kaupunkiasumisen kontekstissa lisääntynyt arjen kulttuurinen monimuotoisuus heijastuu suunnitteluajattelun kehitysnäkymiin. Tämän jälkeen enemmän suunnittelun käytäntöihin liittyen kysyin, millaisina suunnittelullisina tai tilallisina keinoina arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen voi heijastua asuinympäristöön. Pureutuakseni näihin kysymyksiin tarkastelin tutkimuksessa kaupunkiasumisen kehitysnäkymiä laaja-alaisen kirjallisuuskatsauksen sekä asuinalueiden tarpeita, kehitystä ja asuinympäristön tiloja laadullisen tutkimuksen keinoin tarkastelevien empiiristen vaiheiden kautta.

Koska kyseessä on suunnittelututkimus, kulkee olemassa olevien tilanteiden todentamisen rinnalla tulevaisuusorientoitunut tiedonintressi siihen, miten tilanteita voidaan kehittää paremmiksi. Näin ollen molempiin tutkimuskysymyksiin sisältyy myös normatiivinen merkityskerros. Kysymykset olisivat voineet kirjoittaa myös muotoon, miten kaupunkiasumisen kontekstissa lisääntyneen arjen kulttuurisen monimuotoisuuden *tulisi* heijastua suunnitteluajattelun kehitysnäkymiin ja millaisina suunnittelullisina tai tilallisina keinoina arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen *tulisi* heijastua asuinympäristöön. Käytännössä tutkimuksessa toteutettu mahdollisuuksien ja arvopohjaisten tavoitteiden käsittely limittyi tiiviisti yhteen. Normatiivinen arvopohja ohjasi näin ollen myös sitä mikä tutkimuskysymysten pohjalta esitettiin mahdollisena.

Kahden pääkysymyksen mukaisesti myös tutkimustulokset hahmottuivat vastavasti kahteen osaan. *Suunnitteluajattelun kehitystarpeiden* osalta (alaluku 6.1) esitin, että tunnistaakseen ja ottaakseen huomioon arjen kulttuurista monimuotoisuutta suunnitteluajattelu vaatii radikaalia uudelleen suuntaamista modernismin teknistieteellisestä toimintoja painottavasta ongelma-ratkaisukeskeisyydestä kohti poliittisesti valvutunutta tulkitsevaa suunnittelua, joka ottaa lähtökohdaksi paikallisen kokemustiedon ja siihen liittyvän prosessuaalisuuden. Tämä tavoite ei kuitenkaan pohjautu yksinomaan arjen kulttuurisen monimuotoisuuden lisääntymiseen, vaan se on yleisemmin suunnittelualalla tunnistettu kehityslinja (Till 2009). Tutkimuksen tulokset osoittavat, että kulttuurinen monimuotoisuuden lisääntyminen ja siihen liittyvä segregaatiokehitys tuovat kuitenkin mukanaan lisävaatimuksia toisenlaisten kokemusten sekä monimuotoisuuteen liittyvien oikeuksien näkökulman tunnistamiselle.

Suunnittelun kyky tunnistaa ja käsitellä asukkaiden oikeuksiin (Lefebvre 1968/1996; Purcell 2002) ja asumisen tarpeisiin liittyvää tietoa nousee keskeiseen asemaan suunnitteluajattelun kehityksessä. Tutkimusalueilta keräämäni aineistot osoittivat, että nykytilanteessaan kulttuurisesti monimuotoisille kaupunkialueille kohdennetut muutokset voivat keskittyä liian vahvasti alueiden ulkopuolisten tahojen muodostamiin ongelmamäärittelyihin ja kaupunkisuunnittelussa yleisellä tasolla sisäistettyyn asukasryhmien sekoittamistavoitteeseen. Nämä tavoitteiden painotukset ovat puolestaan omiaan jättämään alueen asukkaiden tarpeet sivuseikaksi. Käänteisesti tarkasteltuna tämä voi tarkoittaa, että tunnustettaessa asukkaiden oikeudet omaksi koettuun asuinalueeseen ja sinne muodostuneiden yhteisöjen ylläpitämiseen edellä mainitut kaupunkisuunnittelun sekoittamistavoitteet asettuvat kriittiseen valoon. Asuinalueiden segregaatiokehitykseen sisältyy sekä kielteisiä että myönteisiä piirteitä. Oikeuksien kannalta epätasa-arvoisena näyttäytyy se, että huono-osaisuuden keskittymistä on pidetty yleisesti kielteisenä, mutta samalla varakkaamman väestön keskittymisiin ei ole kiinnitetty vastaavasti huomiota. Toisaalta paikkojen segregatiota, jossa rakennetun ympäristön fyysinen rappio yhdistyy sosiaaliseen eriytymiseen toisiaan vahvistavalla tavalla, voidaan pitää itsessään haitallisena. Siihen kohdentuvien toimenpiteiden osalta tarvitaan kuitenkin erityisesti heikommassa asemassa olevien asukkaiden tarpeita painottavaa herkkyyttä sille keihin ja miten toimenpiteet kohdistuvat.

Samalla tapauksissa ilmenneet tarpeiden käsittelemisessä tapahtuneet ohitukset osoittivat, että suunnittelun ymmärrys asumisen tarpeista vaatii uudelleen suuntaamista. Asumisen tarpeita ei voida käsitellä riittävällä tavalla asutosuunnittelun ohjeistuksien ja normaalikäytäntöjen käsittelemien asunnon toiminnallisuuksien näkökulmasta. Asuminen on ymmärrettävä laajemmin asuinympäristöön paikantuvaksi

ilmiöksi, jonka kautta asukkaat toteuttavat osallisuuttaan yhteiskunnassa. Toisaalta asuntosuunnittelun yleispätevyyden ihannetta tulee avata tarpeiden toteuttamiseen liittyvien kulttuuristen erojen tunnistamiselle. Kaupunkiuudistusten transformatiivisen potentiaalin ja *asukkaiden arkkitehtuurin* toteuttamiseksi asukkaiden oikeudet ja tarpeet on nostettava keskiöön.

Suunnitteluajattelun uudelleen suuntaaminen lisää tarvetta perehtyä asuinalueiden sosiaaliseen todellisuuteen, tunnistaa siellä muodostuvia kokemuksia, tarpeita ja osallisuutta tukevia tai ulossulkevia käytäntöjä sekä hyväksyä niihin sisältyviä yksittäisyyden ja ristiriitaisuuden piirteitä (Tonkiss 2013). Suunnittelun kohdetta ei tällöin voida nähdä enää suoraviivaisen ongelma-ratkaisu-yhtälön lopputuotteina muodostuvana pysyvänä rakenteena. Sen sijaan huomiota on kiinnitettävä asuinympäristön materiaalien ja sosiaalisten tekijöiden yhteisvaikutteisiin prosesseihin. Tämä ei tarkoita kuitenkaan suunnittelun toimijuuden vähenemistä, vaan realiteettien tunnistaminen tuo mukanaan uudenlaisia tehtäviä (Tillin 2009; Schneiderin & Tillin 2009). Tämä tutkimus nosti esiin muun muassa suunnittelututkimuksen mahdollisuuksia paikallisten tarpeiden ja kokemustiedon esiin nostamisessa ja tulkitsemisessa kaupunkiuudistushankkeen rinnalla. Toiminnan tavoitteena ei ole tällöin kulttuuristen piirteiden määrittely yleisellä tasolla, vaan paikallisen kokemustiedon hyväksyminen osaksi suunnitteluprosessia sekä sen käsittelemistä tukevien keinojen ja mallien kehittäminen.

Kokemusten merkitys tasa-arvoisen asuinympäristön toteuttamisen kannalta korostui tutkimuksen aineistoissa ja tuloksissa. Esitin tuloksissa mallin, jolla kokemustietoa voidaan tulkita ja kääntää suunnittelussa hyödynnettävissä olevaan muotoon. Sovelsin mallia erityisesti paikkojen segregaatian ehkäisemiseen tähtäävän suunnittelun näkökulmasta. Segregaatian ehkäiseminen ei kohdentunut tällöin asuinalueen tasolle, vaan asuinympäristön tarjoamiin kohtaamispaikoihin. Keskeisenä työkaluna tiedon tulkitsemisessa toimi seurallisuuden käsite. Seurallisuus liittyy sekä paikkojen sosiaalisiin että materiaalsiin tekijöihin. Seurallisuuden kautta tavoitellaan erilaisten ihmisten kokoontumista yhteen tavalla, joka ottaa myös ihmisten väliset erot ja niihin liittyvät neuvottelut huomioon. Muodostamani seurallisuuteen tähtäävät suunnitteluprojektiot eivät pyri antamaan valmiita ratkaisuja seurallisuutta mahdollistavien olosuhteiden toteuttamiseksi. Sen sijaan paikkojen prosessuaalisuuden näkökulmasta suunnitteluprojektoiden tavoitteena on kehityksen käynnistäminen ja suuntaaminen sekä paikalliseen kokemustietoon perustuvien ohjeiden viitoittaminen matkan varrelle.

Lisäksi tulokset nostavat esiin *suunnittelullisia ja tilallisia keinoja* (alaluku 6.2), joilla arjen kulttuurista monimuotoisuutta voidaan tukea. Suunnittelussa huomion

kohdentaminen eri mittakaavatasojen väliseen vuorovaikutukseen ja niistä muodostuviin kokonaisuuksiin on olennaista. Asumisen arki ei rajoitu rakennussuunnittelun kohteena olevan asunnon tai asuinrakennuksen seinien sisään. Se ei myöskään tule määritetyksi asemakaavan määrällisten, typologisten, kaupunkikuvallisten tai käyttötarkoituksiin kohdentuvien määritysten kautta. Sen sijaan elävän asuinympäristön ja siellä ilmenevän arjen kulttuurisen monimuotoisuuden tarkastelu vaatii useiden eri mittakaavatasojen välistä vuorovaikutusta. Tutkimustuloksissa tätä näkökulmaa korostivat etenkin tutkimusartikkeleissa III ja IV toteutetut jaettujen tilojen analyysit, mutta myös Suvelan ja Varissuon alueiden asukkaiden ja toimijoiden parista kerätty paikallinen tieto alueiden erityistarpeista. Paikallisen kokemustiedon hyödyntäminen suunnittelun eri vaiheissa, vaikuttavuuden kannalta erityisesti sen huomioon ottaminen osana jo tulevia kehityslinjoja määrittävää visiotyötä sekä tilojen myöhemmässä toteutus- ja käyttöönottovaiheessa, voi vahvistaa sekä asukkaiden oikeuksien toteutumista että suunnittelun transformatiivista toimijuutta.

Erilaisten asukkaiden sekoittamisen tavoitteiden toteuttaminen asuinalueitasoa syvemmällä kortteli- tai rakennusratkaisuiden tasolla integroidun asumisen muodossa tarjoaa puolestaan konseptitason keinon arjen kulttuuriseen moninaisuuteen vastaamiseksi. Asumisen lomaan toteutettujen jaettujen tilojen ja niissä mahdollisesti toteutuvien kohtaamisten kannalta tuloksissa korostuivat tilojen kokoonpanoihin liittyvät yhteydet, reunojen ominaisuudet ja yksityisyyden tasojen käsittelytavat. Myös jaettujen tilojen monitoimintaisuus ja avoin asenne eri käyttäjiä ja käyttötapoja kohtaan sekä ympäristön materiaallinen ja sosiaalinen kokemuksellisuus korostuivat osana erilaisia ihmisiä yhteen houkuttelevien ja segregatiota ehkäisevien paikkojen toteuttamista. Tuloksissa edellä mainittuja keinoja illustroitiin erityisesti *aktiivisen olohuoneen* ja *moniaistisen kaupunkikeitaan suunnitteluprojektien* muodossa. Osin näitä tilasuunnitteluun liittyviä tekijöitä on käytetty aiemmin kaupungin julkisten tilojen, kuten katujen ja aukoiden, suunnittelussa. Tämä tutkimus liitti ne myös osaksi asuin-kortteleiden yksityisten ja puolijulkisten tilojen suunnittelun keinovalikoimaa. Jotkin näistä keinoista, erityisesti tilojen kokoonpanoon liittyvät tekijät, löysivät toteutumismuodon myös tutkimuksen kannalta keskeisessä Suvelan Onnen korttelissa. Samalla kuitenkin korostui, että paikkojen toteuttamiseen liittyvät prosessitekijät ja asukkaiden osallisuus vaativat edelleen vahvempaa osaamisen kehittämistä.

7.1 Tulosten yleistettävyys

Tutkimustulosten yleistettävyiden kannalta tutkimustapausten valitseminen, niiden kuvaamisen tarkkuus ja onnistunut käsitteellistäminen ovat avainasemassa. Tapaus-tutkimuksen osalta tavoitteena on tällöin erityisesti analyttinen yleistettävyys sekä teoreettisten ja käsitteellisten näkökulmien välittäminen. (Saarela-Kinnunen & Eskola 2001, 163; Peltola 2007, 112–113.) Tässä tutkimuksessa tapauksiksi valikoituivat asuinalueet, joita voidaan pitää suomalaisen kaupunkirakenteen kannalta melko tyyppillisinä. Suomalaiset kaupungit ovat kulttuurisesti yhä monimuotoisempia, ja niiden asuinalueilla ilmenee sekä kulttuurista ja sosiaalista eriytymistä että sekoittuneisuutta. Tutkimuksen kohdealueiden kehityssuunnat, kuten täydennysrakentamisen kautta toteutettava kaupunkirakenteen tiivistäminen ja väestön kulttuurisen monimuotoisuuden lisääntyminen ja eriytyminen, ilmenevät myös monilla muilla kasvavien kaupunkiseutujen lähiöalueilla. Vaikka kulttuurinen eriytyminen on lisääntynyt maahanmuuttajataustaisen väestön kasvun myötä, tilanne ei ole kuitenkaan johtanut toistaiseksi erityisiin arvokonflikteihin tai sosiaalisten ongelmien kärjistymiseen asuinalueilla. Tutkitut tapaukset ja niistä saadut tulokset avaavatkin näkökulmia tulevaisuuden kaupunkiasumisen kehitykseen nimenomaan vastaavissa olosuhteissa oleville alueille. Tästä huolimatta aiemman tutkimuskirjallisuuden pohjalta voi arvioida, että kortteleiden tai paikkojen mittakaavassa tarkastelluilla kohtaamisilla, seurallisuudella ja integroitua asumista mahdollistavilla ratkaisulla on laajempaa hyödynnettävyyttä myös muunlaisissa, jopa superdiversiteettiä muistuttavissa tilanteissa.

Suunnitteluteorian osalta tutkimuksen tulokset keskittyivät suunnitteluajattelussa osin jo aiemmin tunnistettuihin ja tutkimustapausten kontekstissa korostuneisiin kehitystarpeisiin. Tältä osin tuloksia voi pitää laajasti yleistettävänä. Laajennettuna tulokset antavat suuntaa kohti suunnittelutiedon rationaalisuuden vaatimusten hylkäämistä ja arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioivan kokemustiedon tulkitsemisen sisällyttämistä osaksi suunnitteluajattelua. Rationaalisuuden vaatimuksen varjolla on aiemmin suljettu toisenlaisia tietämisen muotoja suunnittelutiedon ulkopuolelle. Vaatimuksen hylkääminen ei kuitenkaan tarkoita, että kaikesta rationaalisuudesta olisi luovuttava. Tätä osoittivat myös tässä tutkimuksessa kehitetyt menetelmät, jotka perustuivat tiedon systemaattiseen käsittelyyn ja tieteiden väliseen tulkintaan ja tiedonvälitykseen. Tulokset liittyvät myös osaksi asuntosuunnittelun yleisempiä sosiaalisuuden ja paikkoihin liittyvien prosessien tunnistamisen kehityslinjoja. Tuloksiin sisältyy asuntosuunnittelun yleishyödyllisyyden ja toisaalta asukkaiden kokemusten ja tarpeiden yksittäisyyden välistä jännitettä. Tämän jännitteen käsittelemiseksi on sisäistettävä, että asuinympäristö ei ole suunnittelun lopputuloksena muodostuva

kiinteä rakenne, vaan kyse on alati muuttuvasta prosessista, johon asukkaiden kokemukset ja käytännöt vaikuttavat.

Mittakaavallisesti tutkimus kohdentui yksittäisiin tiloihin, tiloista korttelitasolla muodostuviin kokoonpanoihin sekä naapurustotason tilaverkostoihin. Näin ollen tuloksissa esitettyjen suunnittelullisten ja tilallisten keinojen soveltaminen on luontevaa näille samoille mittakaavatasoille kohdentuvassa suunnittelussa. Olennaista on kuitenkin huomata, että tapauksien kautta esiin nousseet tulokset eivät anna suorita vastauksia siihen, mitä arjen kulttuurinen monimuotoisuus tarkalleen ottaen eri tilanteissa tarkoittaa. Esitetyt tulokset ja keinot ovat artikkelin IV esittämien suunnittelu- ja projektioiden tapaan tulevaa kehitystä suuntaavia. Sekä esitettyjen suunnitteluajattelun muutosten että konkreettisten arjen kulttuurisen moninaisuuden huomioimisen myötä muodostuvien keinojen soveltaminen asuinalueiden erilaisissa sosiaalisissa, kulttuurisissa ja materiaalisissa konteksteissa vaatii jokaisessa tapauksessa kulloiseenkin tilanteeseen sovellettua poliittisesti valvetunutta tulkintaa.

7.2 Tutkimuksen toteutuksen arviointi

Tutkimuksen toteuttamisen aikajänne on ollut pitkä, mikä on tuonut mukanaan sekä haasteita että etuja tulosten paikkansa pitävyyden kannalta. Ajan kulumisen inhimillisten vaikutusten myötä hermeneuttiseen ymmärrykseen sisältyvä muistiulottuvuus tulee haastetuksi. Erilaisten muistiinpanojen, kuten vihkojen, tekstitiedostojen ja valokuvien määrä on suuri. Palatessani kymmenen vuoden takaisin muistiinpanoihin on sinänsä ilahduttavaa havaita, että eri vaiheista huolimatta tutkimuksen peruslähtökohdat ovat olleet pysyviä. Riittävien muistiinpanojen kautta on mahdollista palauttaa mieleen kymmenen vuotta sitten käytyjä keskusteluja. Toisaalta tiedon vaiheittainen kertyminen tarkoittaa joka tapauksessa, että muistiinpanoista huolimatta mennyttä tilannetta ei ole mahdollista muistaa täsmälleen samoin kuin olisin muistanut sen heti keskustelun jälkeen tai esimerkiksi vuoden kuluttua. Tämä on kuitenkin myös vaiheittain aihepiiriin pureutuvan tarkastelun vahvuus: tänä päivänä muistiinpanoja luettaessa niistä nousee esiin erilaisia painotuksia kuin aiemmin vähäisemmällä taustatiedolla tarkasteltaessa. Aineiston analyysi voi helpottua, kun tutkija on saanut riittävää etäisyyttä tutkittavaan tapaukseen (Lehtonen 2007, 253). Toisaalta tapaustutkimuksen päirteisiin liittyy myös se, että kaikesta tapahtuneesta tai keskustellusta ei ole jäljellä suorita muistiinpanoja. Tuloksia muodostaessani olen pyrkinyt välttämään sitä, että ne pohjautuisivat pelkästään muistista esiin nouseviin tekijöihin.

Hermeneuttisen tulkinnan osalta muistikuvien vaikutusta ei ole kuitenkaan mahdollista erottaa täysin.

Aineiston hankintamenetelmät, analyysitavat ja kattavuus ovat olleet eri vaiheissa erilaisia, ja kaikkiin näihin sisältyy mahdollisuuksia virheille tai tarkastelunäkökulman väärienlaiselle rajaamiselle. Olen pyrkinyt vähentämään tällaisten aukkojen vaikutusta tuloksiin valitsemalla eri vaiheisiin selvästi toisistaan poikkeavia ja toisiaan täydentäviä näkökulmia edellisten vaiheiden kokemusten pohjalta. Tutkimuksen vaiheet ovat myös limittyneet, ja teoriaa koskeva tarkastelu on jatkunut koko työn ajan. Se on mahdollistanut yksittäisen artikkelin tarkastelua laajemman näkökulman johdanto-osan tulosten käsittelyssä. Laaja teorian tarkastelu ja sen mahdollistama liittyminen osaksi useita aiempia tieteellisiä keskusteluja vähentävät osaltaan tutkimuksen tiedollisia riskejä. Tieteidenvälinen ja eri alojen välisiä ymmärtämyksen rajoja ylittävä tutkimus toi mukanaan kuitenkin myös haasteita tutkimuksen tekemisen ja julkaisemisen kannalta. Neljännen artikkelin monitieteinen ja monikäsitteinen tarkastelutapa vaati hyvin pitkällistä työstöä, eikä sopivan journalin valitseminen ollut myöskään mitenkään itsestään selvää. Oletuksemme artikkelin arvioitsijoista oli myös monitieteinen, ja osassa kommentaareista sen sisältöä olisi haluttu luodata vielä edelleen poikkeaville tieteenaloille. Näistä haasteista huolimatta tutkimuksen artikkelimuotoisuus vahvisti kokonaisuutta, ja eri alojen arvioitsijat mahdollistivat tieteiden välisten keskustelujen ja tietosisältöjen validoinnin, joka olisi ollut puhtaasti arkkitehtuurin alan asiantuntemuksen pohjalta suppeampaa.

Tulkitsevaan tutkimusotteeseen sisältyy aina haasteita tulosten objektiivisuuden kannalta. Tämän käsittelemiseksi olen pyrkinyt tuomaan kirjoituksissa mahdollisimman avoimesti esiin tiedon käsittelyyn liittyneitä prosesseja, niihin liittyvää sidonnaisuutta ja arvojen vaikutusta. Subjektivistien arvovalintojen osuutta ei ole mahdollista välttää missään tutkimuksen vaiheessa – jo tutkimusaiheen valinta on ensimmäinen arvopohjainen päätös, joka koskee yhtä lailla laadullista kuin määrällistäkin tutkimusta. Tässä tutkimuksessa oman osallisuuteni ja esiin nostamani asukkaiden tarpeiden painotuksen voi arvioida vaikuttaneen jossain määrin tarkastelun kohteena olleen Suvelan Onnen asemakaavahankkeen etenemiseen. Tähän tutkimisen ja vaikuttamisen yhdistelmään liittyy tiedollisia haasteita, joita käsitelin osana tutkimusartikkelin II tietosisältöä.

Suvelan Onni -hankkeen asiantuntijaosallisuuteeni liittyi myös kaksi vaihetta, jotka suoritin kaupungin ja vuokratyöyhtiön tilauksesta. Näitä olivat asemakaavamuutoksen selosteen liitteeksi laatimani selvitys eriytymiskehityksestä sekä asemakaavamuutoksen jälkeisen asukkaiden osallistamisen ideointi yhdessä vuokratyöyhtiön kanssa. Konsulttisopimuksella tehty työ voi lähtökohtaisesti muodostaa

tutkimukseen vaikuttavaa sidonnaisuutta. Kyseiset toimeksiannot ajoittuivat vaiheeseen, jolloin ensimmäinen kaupungin ja asukkaiden tavoitteiden välisiä ristiriitoja tarkasteleva tutkimusartikkeli oli jo kirjoitettuna. Kyseiset työvaiheet olivat osa toimintatutkimuksellista vaikuttamista, jota tarkastelen artikkelissa II. Artikkelin kirjoittamisen jälkeen arvioni tilanteesta oli, että hankkeen edetessä kohti toteutusvaihetta edelleen jatkuva sidonnaisuus voisi alkaa haitata tutkimusta ja myös hankkeen muita osapuolia. Sidonnaisuus voisi olla myös ristiriidassa alueen asukkailta keräämiä aineistojen kautta muodostuneen tiedollisen vastuun kanssa. Lisäksi alueen monikulttuurisessa ja monikielisessä kontekstissa tutkimuksen ja toteutushankkeen välisen erotuksen selittäminen kaavoituksen ja rakennussuunnittelun prosesseja aiemmin tuntemattomille asukkaille voisi osoittautua ongelmaksi. Tällaisessa tapauksessa tutkijan rooli eri osapuolien välisenä tulkitsijana voisi potentiaalisesti johtaa asukkaita harhaan. Tämä arvio toimi yhtenä perusteluna tutkimuksen jälkimmäisen osan suuntaamiselle muille alueille. Vastuun näkökulmasta pyrin tästä huolimatta pitämään esillä asukkaiden näkökulmaa myös hankkeeseen liittyvissä myöhemmissä keskusteluissa.

Integroidun asumisen kohteiden tila-analyysi oli toimintatutkimukseen suhteutettuna menetelmällisesti niin sanotusti objektiivisempää, mutta myös siinä toteutettuun tilojen ominaisuuksien tarkasteluun sisältyy subjektiivista tulkintaa. Vastauksena tulkinnanvaraisuuden haasteisiin käyttämäni menetelmän systemaattinen soveltamistapa mahdollisti vertailukelpoisen tiedon analyysin kohteiden välillä. Tampereella toteutetussa jaettujen tilojen ominaisuuksien tarkastelussa käytin puolestaan omakohtaisia kehon kokemuksia keskeisenä havainnoinnin työkaluna. Havainnoinnin taustalla oli kuitenkin aiemmin samoista paikoista kerätty asukkaiden kokemustieto, johon pyrin omakohtaisilla havainnoilla asennoitumaan. Kokemukset on kirjattu havainnointiaineistoon sisältyviin muistiinpanoihin ja analyysivaiheessa niitä tarkasteltiin systemaattisesti rinnakkain. Tietoon sisältyvä subjektiivisuus on keskeinen kokemustiedon piirre, eikä sitä tulkitseva käsittelytapa ole myöskään tulkinnasta vapaata. Tästä huolimatta toteutettu analyysi ja sen tulokset osoittivat, että kokemustieto on keskeisessä roolissa osana arjen kulttuurisen monimuotoisuuden huomioivaa suunnittelua. Tulokset kohdentuivatkin osin nimenomaan ei-rationaalisen, yksittäisen ja subjektiivisen tiedon hyväksymiseen ja sitä yleisemmin ymmärrettävään ja hyödynnettävään muotoon tulkitsevan suunnitteluotteen roolin vahvistamiseen. On selvää, että saavutettava ymmärrys alueiden sosiaalisesta todellisuudesta ja tiloihin liittyvistä ulottuvuuksista ei ole missään tapauksessa täydellistä, vaan se noudattaa enemmän Tillin (2009, 186) määrittämää tulkitsevan tiedonkäsittelyn parhaan mahdollisen ymmärryksen ja toiselle kohdentuvan tilivelvollisuuden periaatteita.

7.3 Aiheita jatkotutkimukselle

Tutkimuksen eri vaiheet ja tuloksissa korostuvat suunnitteluajattelun kehityslinjat avaavat lukuisia näkökulmia tulevaisuuden kaupunkiasumisen tutkimukselle. Suvelan Onni -asemakaavamuutoksen tarkastelu toi esiin kaupunkisuunnittelun prosesseissa ilmenevää puutetta paikallisen tiedon käsittelemiseksi siten, että asukkaiden, myös vuokralla asuvien, tarpeet ja oikeudet tulisivat huomioon otetuiksi. Koska kyseinen tiedon ja keinojen vaje on hyvin monisyinen, ja se liittyy paitsi alan vakiintuneisiin käytäntöihin myös lainsäädännön asettamiin reunaehtoihin, yksittäinen tutkimus pystyy käsittelemään tätä vain raapaisuna. Tarvitaan kokeellisia suunnittelua ja tutkimusta yhdistäviä hankkeita, jotka pystyvät luomaan ja testaamaan radikaalisti uusia paikallisen tiedon käsittelytapoja ilman normaaleihin suunnittelutoimeksiantoihin ja niiden käytäntöihin lukkiutumista. Lisäksi tutkimus- ja kehitystyötä on syytä kohdentaa myös paikallisen tiedon kuulemisen, tulkittamisen ja yksilöiden ja yhteisöjen ympäristösuhteen vaalimisen kyvykkyyksiin ja niiden opettamiseen osana arkkitehtien koulutusta.

Toisaalta tarvitaan lisää tietoa asuinympäristön kehityksestä, joka toteutuu suunnittelun ja toteutuksen rinnalla tai sen jälkeen. Miten esimerkiksi Suvelan Onni -hankkeen kortteli tulee kehittymään jatkossa, ja millaisia vaikutuksia toteutetut muutokset tuovat alueen väestön kehitykseen tai alueen vahvuudeksi koettuun yhteisöllisyyteen? Toisaalta arvokasta olisi myös tieto siitä, miten uudistukset ovat vaikuttaneet niiden asukkaiden ja toimijoiden arkeen, jotka joutuivat muuttamaan pois uudistusten takia.

Myös paikkojen segregaaation ehkäisemisen näkökulman kehittäminen vaatii lisää prosessorientoitunutta tietoa. Tässä tutkimuksessa käyttäjien kokemustietoa kerättiin ja tulkittiin tilanteessa, jossa seurallisuutta mahdollistaviin tiloihin ei kohdentunut muutoksia. Kehitetyn kokemustiedon tulkittamisen menetelmän soveltaminen tilojen muutosten suunnittelun ja muutosten jälkeisen käytön yhteydessä olisi kiinnostava avaus teorian soveltamiseksi käytäntöön.

Yleisellä tasolla integroidun asumisen ja asuinympäristön jaettujen tilojen tutkimus on Suomessa vielä vähäistä. Osasyynä tähän voi olla korttelitasolla tavoitteellisesti sekoittuneiden asuntokohteiden ja erityisesti laajemmin kuin yhtiökohtaisesti jaettujen tilojen vähäisyys. Nyt toteutettavat asuntotuotannon valtavirrasta poikkeavat kohteet avaavat kuitenkin mahdollisuuksia näiden tilojen tarkastelulle osana asumisen kehittyviä käytäntöjä.

On myös syytä nostaa esiin, että tässä tutkimuksessa kuten myös yleisemmin tämän hetken suunnittelijakunnassa mahdollisuudet ja valta tehdä tulkintoja ja

ratkaisuja jakautuvat epätasa-arvoisesti ja painottuvat merkittäväällä tavalla valtaväestöön. Tämä tilanne on omiaan vaikuttamaan siihen, millaisia näkökulmia kulttuuriin monimuotoisuuden muodostetaan, mitkä asiat tulevat huomioiduksi ja mitä jää kenties piiloon. Asuinympäristön suunnittelijoiden ja tutkijoiden piiriin monimuotoisuuden lisääminen on syytä nostaa jatkossa keskeiseksi tavoitteeksi asunto- ja kaupunkisuunnittelun ja -tutkimuksen alalla.

7.4 Jälkikirjoitus Suvelasta

Syksyllä 2022 olin kirjoittamassa tämän tutkimuksen johdanto-osaa samaan aikaan, kun asukkaat muuttivat Suvelan Onnen korttelin uusiin kaupungin vuokra-asuntoihin. Tutkimuksen ja tutkimustapauksen loppuvaiheiden ajoittuminen sattumalta samaan ajankohtaan mahdollisti tutkimuksen tulosten arviointia toimintatutkimuksen emansipatorisen tiedonintressin (Habermas 1976; Huttunen & Heikkinen 1999) näkökulmasta. Toisaalta arviointi liittyy osaltani myös artikkelissa II esiin tuomaani arkkitehtuurin tiedon tuottamisen ajalliseen vastuuseen. Sekä tutkimuksen tiedonintressin että vastuun kannalta olennaista on se, miltä osin tutkimuksen tulokset pystyivät tuomaan esiin kaupunki uudistuksen kohteena olevan alueen paikallisten asukkaiden ja toimijoiden näkökulmaa ja muodostamaan uusia avauksia suunnittelun perinteisiin ajatustapoihin ja käytäntöihin. Tästä näkökulmasta Suvelan tutkimuksen aikana koettut pienet ”voitot” tai ”tappiot” vaikuttavat liittyvän tilanteisiin, joihin olisi lähtökohdaisesti sisältyneet normaalia poikkeavia toimijoita, aiemmista käytännöistä poikkeavia yhteen kokoontumisia ja niissä muodostuvia tiedon ja vuorovaikutuksen avauksia (Carr & Kemmis 1986, 135–136).

Tutkimuksen ja kaavamuutosprosessin aikana muodostui muutamia asukkaiden ja muiden alueen ruohonjuuritason toimijoiden osallisuuden vahvistamista tavoittelevia yhteisiä kokoontumisia, joissa olin mukana keskustelijan tai asiantuntijan roolissa yhtäältä keräämässä tietoa ja toisaalta myös vaikuttamassa tilanteisiin ja niissä muodostuviin näkökulmiin. Ensimmäinen tämän kaltainen tilaisuus oli Suvelan Onni- asemakaavahankkeen alkuvaiheessa vuonna 2013 koolle kutsuttu Suvelan kehittäminen -keskustelutilaisuus, jossa joukko vuokratyöyhtiön ja kaupungin työntekijöitä oli keskustelemassa ja kuulemassa paikallisen järjestöhanke toimijoiden, asukkaiden edustajan sekä kaupunkitutkijoiden näkemyksiä alueen mahdollisuuksista, toiveista ja tarpeista. Tämän tilaisuuden tuloksena voidaan pitää kaupungin ja järjestöhanke yhteistyössä organisoimaa korttelissa sijaitsevassa moskeijassa toteutettua kaavaprosessiin liittyvän asukastilaisuuden preppaus tilaisuutta. Kaupungin

vuokraloyhtiön ja järjestöhankkeen epämuodollinen yhteistyö jatkui myös vuonna 2016 korttelin toteutussuunnitteluvaiheeseen tähtäävän asukasosallisuuden suunnittelun alussa. Näissä eri tilaisuuksissa kuullut huolet asukkaiden asumisen jatkuvuudesta Suvelassa eivät kuitenkaan vaikuttaneet lopulta muutosten varsinaiseen toteutukseen.

Toinen tilaisuus oli Laurean hankkeen työpajoissa muodostunut ”asumisryhmä”. Ryhmään kuului alueen asukkaita ja kansalaisyhteiskunnan toimijoita, joiden nimissä kutsuimme Espoon kaupungin ja vuokraloyhtiön toimijoita koolle keskustelemaan yleisesti Espoon keskuksen asumisen kehittämiseen ja monisukupolvisen asumisen mahdollisuuksien toteuttamiseen liittyvistä aiheista. Keskustelutilaisuus järjestettiin alkukesästä 2014 ja siitä kirjoitettiin muistio kaikkien osapuolien käyttöön. Tämän jälkeen jatkokeskustelu aiheesta vaikutti tyrehtyneen, kunnes vuonna 2016 järjestetyn lautakuntainfon poliittisten päätöksentekijöiden terveisissä suunnittelijoille ideaa tuotiin päättäjien suunnasta uudelleen esille. Myöskään monisukupolvinen asuminen ei kuitenkaan saavuttanut jalansijaa hankkeen toteutussuunnitteluvaiheessa.

Kolmas tilaisuus toteutui syksyllä 2014, ja se keskittyi järjestöhankkeen toimijoiden tunnistamiin alueen erityistarpeisiin ja Espoon yleiseen asuntotilanteeseen liittyvään asunnottomuuteen. Keskusteluissa Laurean tutkijoiden ja järjestöhankkeen toimijoiden kanssa olimme kehittäneet ideaa Suvelan Onni -hankkeen yhteydessä toteutettavasta yhteisöllisyyttä tukevasta Suvelan pysähdyspaikasta sekä sen yhteyteen toteutettavista asunnottomien väliaikaiseksi tueksi tarkoitetuista satama-asunnoista. Ideoita esiteltiin kaupungin viranhaltijoille, mutta ne eivät saaneet suoranaista kannatusta. Kaupungin tavoitteena oli ensisijaisesti löytää alueelle muita kuin sosiaalisen asumisen toimijoita, ja esitetty idea näyttäytyi tämän tavoitteen suhteen ristiriitaisena. Toisaalta myös tontinluovutukseen liittyvät keskustelut olivat kesken, joten suoranaista neuvottelukumppania, jonka kanssa asiasta olisi voinut keskustella lisää, ei ollut osoitettavissa.

Laajemmin alueen asukkaita palvelevan asukastilan sijasta kortteliin toteutuneet asukastilat ovat laajuuden ja toimintojen osalta suhteellisen perinteisiä asukkaiden yhteistiloja. Korttelin eri toteuttajat toimivat yhteistilojen suhteen kuitenkin osittain yhteistyössä. Lisäksi yhteistilojen tilarakenteesta löytyy tutkimuksen aikana sekä tapaukseen liittyvissä vuorovaikutustilanteissa että tutkimusartikkeleissa peräänkuulutettua eri julkisuusasteiden välistä hierarkiaa (Newman 1972) sekä rajapintojen huokoisuutta (Gehl 2018). Korttelin avoimimmat puolijulkiset yhteistilat on sijoitettu niille paikoille, joita tutkimuksen aikana tehdyssä korttelianalyyssissä pidettiin avoimuuden kannalta tärkeänä. Tilojen isot ikkunaseinät viestivät avoimuuden tavoitteesta ja muodostavat vuorovaikutteisen pehmeän reunan kävelijöiden julkisen tilan

ja asukkaiden toimintatilojen välille. Kyseiset tilat ovat korttelin eri omistajatahoille kuuluvien talojen asukkaiden yhteisessä käytössä. Lisäksi kustakin talosta löytyy erillisiä rakennuskohtaisia jaettuja tiloja. Korttelialueen ytimeen toteutettu leikkipaikka on houkutteleva ja ilmeeltään ja yhteyksien puolesta kaikille avoin. Korttelin niin sanottuna grynderituotantona toteutettujen omistusasuntojen piha-alue jää kuitenkin kokonaisuudesta erilliseksi. Kyseiset asunnot eivät ole mukana myöskään korttelin jaettujen tilojen yhteiskäytössä.

Suvelan Onni -asemakaavahankkeen tapauksen toimintatutkimukselliseen tiedonintressiin liittyi artikkelissa II esiin nostamani hankkeen toimeksiantoihin sitoutumattoman tutkijan roolin mahdollisuus nostaa esiin näkökulmia, joissa muutoksia tarkastellaan toisen hyväksi (Till 2009, 186). Jälkikäteen arvioituna vaikuttaa siltä, että yksittäisiin suunnitteluratkaisuihin liittyviin fyysisiin osatekijöihin vaikuttaminen on selvästi helpompaa kuin suunnittelun vakiintuneisiin käytäntöihin vaikuttaminen tai tiloihin liittyvien uudenlaisten toimijuuksien tukeminen. Toteutuneet tilat voivat kuitenkin jatkossa mahdollistaa asukkaiden arjen kulttuurisen monimuotoisuuden kannalta kiinnostavia kohtaamisia ja seurallisuutta. Tilojen käyttöönotto oli niissä vieraillessani vasta alkamassa, eikä asukkaiden toiveita oltu näin ollen ehditty juurikaan kuulla. Esimerkiksi kuntosalin näkyvyyden rajaamisen mahdollisuuksia oli tuotu esiin, mutta ei vielä ratkaistu (kuva 20). Toistaiseksi tiedämme varmasti vain sen, että Suvelan Onnen asumisen tarina on rakennustöiden päätyttyä vasta alussa.

Kuva 20. Suvelan Onnen kaavamuutoksen uusien kerrostalojen yhteiskäyttöinen kuntosali avautuu isoilla ikkunoilla Kirstintien suuntaan.

Kuva 21. Suvelan Basaarin 2022 yhteydessä järjestetty kiertokävely Suvelan Onni -korttelin uusien kerrostalojen äärellä.

8 LOPPUSANAT

Tämä työ on kytkeytynyt henkilökohtaiseen tiedon intressiin asunosuunnittelun näkökulmien laajentamisesta toiminnallisuuksista ja niitä vastaavasta tilamitoituksesta kohti asumisen kulttuuristen käytäntöjen ymmärtämistä. Samoin tarkastelua suuntaavana tekijänä on ollut näkemys sosiaalisten tarpeiden keskeisestä asemasta asumisen arjessa. Nämä arvopohjaiset suuntaukset ovat itsessään subjektiivisia ja sikäli avoimia kyseenalaistamiselle. Voidaan kysyä, kuten Schneider (2018, 10), onko sosiaalinen suuntaus, johon tämä työ vahvasti kiinnittyy, vain länsimaiden arkkitehtuuriteorian omatunnon tuskien ja aivoitusten tuotosta, jonka tavoitteena on nostaa omaa innovatiivisuutta ja asiantuntijuutta. Vastauksena hän toteaa, että vaikka kyseessä olisi vain intellektuelli pakkomielle, sosiaalinen suuntautuneisuus tarjoaa kuitenkin mahdollisuuksia arkkitehtuurin sisältöjen kriittiselle tarkastelulle. Vaikka isomman mitta-kaavan muutos vaatii suunnitteluajattelun lisäksi myös tuotannon näkökulmien uudelleen suuntaamista, voidaan arkkitehtuurin sosiaalisen painotuksen kautta nostaa esiin erilaisten mahdollisuuksien horisonttia. Kyseiseen mahdollisuuksien horisonttiin tämän tutkimuksen keskeinen tiedollinen anti pyrkii antamaan oman lisäpanoksensa.

Asuminen ilmiönä pitää sisällään tilallisia, toiminnallisia, sosiaalisia, taloudellisia ja ajallisia ulottuvuuksia, jotka henkilön ja hänen lähipiirinsä asumishistorian aikana kietoutuvat yhteen, muodostavat henkilökohtaisia ja jaettuja kulttuurisia merkityksiä ja vaikuttavat edelleen asumisen elettyyn todellisuuteen. Tässä tutkimuksessa asumisen kokonaisuutta on tarkasteltu kaupunkiasumisen kontekstissa, jossa erilaiset arjen kulttuurit kohtaavat toisiaan. Arkielämän kokemusmaailman todellisuuksia ei voida selvittää kauttaaltaan, vaan niiden moninaisuus, keskinäiset ristiriidat ja yllättävätkin yhteydet on tunnustettava osaksi asuinympäristön tilojen dynaamisesti jatkuvaa prosessia. Tähän liittyvät myös suunnitteluprosessien poliittisuuden sekä suunnittelijoiden käyttäjiä kohtaan suuntautuvan vastuun tunnistaminen. Yritykset näiden ulottuvuuksien ymmärtämiseksi ja tulkittamiseksi ovat tulevaisuudessa keskeisiä asumisen kestäväen kehityksen ja asumisen hyvinvoinnin kannalta.

9 LÄHTEET

- Aamulehti 2023. Turussa asuinalueet ovat jo eriytyneet rajusti, mutta Tampereella tilanne on selvästi parempi – Yksi kaupunginosa on vaaravyöhykkeellä [19.3.2023]. <https://www.aamulehti.fi/tampere/art-2000009436531.html> [viitattu 27.10.2023].
- Alesina Alberto & La Ferrara Eliana 2004. Ethnic diversity and economic performance. NBER Working paper series. Cambridge MA: National bureau of Economic Research.
- Allport, Gordon W. 1954. The nature of prejudice. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Amin Ash 2002. Ethnicity and the multicultural city: Living with diversity. *Environment and Planning A* 34, 959–980.
- Amin Ash 2006. The Good City. *Urban Studies*, Vol. 43, Nos 5/6, 1009–1023.
- Amin Ash 2012. Land of Strangers. Cambridge and Malden: Polity Press.
- ARA 2020. Maahanmuuttajien asumisen materiaalipankki. Verkkojulkaisu osoitteessa https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Maahanmuuttajien_asumisen_materiaalipankki [viitattu 2.9.2022].
- Arbaci Sonia 2007. Ethnic Segregation, Housing Systems and Welfare Regimes in Europe. *European Journal of Housing Policy* Vol. 7, No. 4., 401–433. DOI: 10.1080/14616710701650443
- Aromaa Johanna & Tiili Miia-Leena 2014. Empatia ja ruumiillinen tieto etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Hämeenaho P. & Koskinen-Koivisto E. (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos ry.
- Awan Nishat, Schneider Tatjana & Till Jeremy 2011. *Spatial Agency: Other Ways of Doing Architecture*. London: Routledge.
- Back Les & Sinha Shamsar 2016. Multicultural Conviviality in the Midst of Racism’s Ruins. *Journal of Intercultural Studies*, 37:5, 517–532.
- Barry Brian 2001. *Culture and Equality*. Cambridge: Polity.
- Baum Howell S. 1999. Forgetting to Plan. *Journal of Planning Education and Research* 19:2–14.
- Bauman Zygmunt 1992. *Intimations of Postmodernity*. London: Routledge.
- Bauman Zygmunt 1999. *Culture as Praxis*. London: SAGE Publications Ltd.
- Bauman Zygmunt 2000. *Alone Again: Ethics after Certainty*. London: Demos.
- Bernelius Venla, Marttinen Reetta & Vilkkama Katja 2021. Vetovoimaisen kaupunkiasumisen tulevaisuus? Kaupunkisegregaatio, asuntomarkkinoiden polarisaatio ja nouseva

- kysymys keskituloisten asumisesta. Raportissa: Kohtuuhintaisen omistusasumisen taustaa, raportti 15.12.2021. Helsingin kaupunki.
- Bernelius Venla & Vilkkama Katja 2019. Pupils on the move: School catchment area segregation and residential mobility of urban families. *Urban Studies* Vol. 56(15) 3095–3116. DOI: 10.1177/0042098019848999
- Berry John W. 1997. Immigration, Acculturation, and Adaptation. *APPLIED PSYCHOLOGY: AN INTERNATIONAL REVIEW*, 1997.46 (1), 5–68.
- Blockland Talja 2017. *Community as Urban Practice*. Cambridge: Polity Press.
- Blommaert Jan 2013a. Complexity, Accent, and Conviviality: Concluding Comments. *Applied Linguistics* 2013: 34/5: 613–622.
- Blommaert Jan 2013b. Citizenship, Language, and Superdiversity: Towards Complexity, *Journal of Language, Identity & Education*, 12:3, 193–196.
- Bloom Allan 1987. *The Closing of the American Mind*. New York: Simon & Schuster.
- Brenner Neil 2015. Is "Tactical Urbanism" and Alternative to Neoliberal Urbanism? Essays. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://tepu-tahi.org.nz/wp-content/uploads/2015/08/Is-%E2%80%9CTactical-Urbanism%E2%80%9D-an-Alternative-to-Neoliberal-Urbanism.pdf [viitattu 25.7.2022].
- Cameron Stuart & Field Andrew 2000. Community, Ethnicity and Neighbourhood. *Housing Studies*, 15:6, 827–843.
- Cantle Ted 2012. *Interculturalism. The New Era of Cohesion and Diversity*. New York: Palgrave Macmillan.
- Carabelli Giulia 2014. Gdje si? Walking as a Reflexive Practice. Teoksessa Shortell T. & Brown E. (toim.) *Walking in the European City. Quotidian Mobility and Urban Ethnography*. Farnham: Ashgate.
- Carr Wilfred & Kemmis Stephen 1986. *Becoming critical: Education, knowledge and action research*. London: Falmer.
- Castaño-Rosa Raúl, Pelsmakers Sofie, Järventausta Heini, Poutanen Jenni, Tähtinen Lassi, Rashidfarokhi Anahita & Toivonen Saija 2022. Resilience in the built environment: Key characteristics for solutions to multiple crises. *Sustainable Cities and Society* vol. 87 (2022) 104259. doi.org/10.1016/j.scs.2022.104259
- Castels Manuel 1996 /2. painos 2010. *The rise of the network society*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Chaudhury Habib & Mahmood Atiya 2008. Introduction: Immigrants' Residential Experience: an Overlooked Area in Environmental Research. *Journal of Architectural and Planning Research* 25:1.
- CIAM 1933/1943. *The Athens Charter*. Paris: The Library of Graduate School of Design, Harvard University. Käännös Tyrwhitt J.

- Crowder George 2013. *Theories of Multiculturalism. An Introduction*. Cambridge: Polity Press.
- Cucca Roberta 2020. *Spatial Segregation and the Quality of the Local Environment in Contemporary Cities*. Teoksessa Musterd S. (toim.) *Handbook of Urban Segregation*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Daly Jonathan 2020. Superkilen: exploring the human-nonhuman relations of intercultural encounter. *Journal of Urban Design* Vol. 25, No. 1, 65–85, <https://doi.org/10.1080/13574809.2019.1622409>
- de Certeau Michel 1990/2013. *Arkipäivän kekseliäisyys 1: Tekemisen tavat*. Tampere: niin & näin. Käännös Kilpeläinen Tapani.
- Dhalmann Hanna 2011. Yhden uhka, toisen toive?: Somalien ja venäläisten asumistoiheet etnisen segregaaation valossa. Helsingin yliopisto, Geotieteiden ja maantieteen laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-6906-2>.
- Drexler Hans & El khouli Sebastian 2012. *Holistic Housing. Concepts, Design Strategies and Processes*. Munich: Institut für internationale Architektur-Dokumentation GmpH & Co.
- Dryzek John S. 2005. *Deliberative Democracy in Divided Societies: Alternatives to Agonism and Analgesia*. *Political theory*, Vol. 33 No. 2, 218–242, DOI:10.1177/0090591704268372
- Dufva Mikko 2020. *Megatrendit 2020. Sitran selvityksiä 162*. ISBN 978-952-347-146-7.
- Durkheim Émile 1933/1984. *The Division of Labor in Society*. New York and London: Free Press, Collier Macmillan.
- Ebner Peter 2007. *Integrated Living*. Teoksessa Schittich C. (toim.) *Housing for People of All Ages*. Basel: Birkhäuser.
- Eriksson Päivi & Koistinen Katri 2014. *Monenlainen tapaustutkimus. Kuluttajatutkimuskeskuksen tutkimuksia ja selvityksiä 11/2014*.
- Ervin Barbara 2017. *Creating Sensory Spaces. The Architecture of the Invisible*. New York: Routledge.
- Eräsaari Risto 2007. *Konteksti*. Teoksessa Laine M., Bamberg J. & Jokinen P. (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus.
- Eskola Jari & Vastamäki Jaana 2001. *Teemahaastattelu: opit ja opetukset*. Teoksessa Aaltola J. & Valli R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS Kustannus.
- Feinstein Susan S. 2000. *New Directions in Planning Theory*. *Urban Affairs Review*, vol. 35, no. 4, 451–478.
- Feinstein Susan S. 2005. *Cities and Diversity. Should We Want It? Can We Plan For It?* *Urban Affairs Review* 2005 41: 3. DOI: 10.1177/1078087405278968
- Flyvbjerg Bent 2001. *Making Social Science Matter. Why social inquiry fails and how it can succeed again*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Fincher Ruth & Iveson Kurt 2008. *Planning and Diversity in the City. Redistribution, Recognition and Encounter*. New York: Palgrave Macmillan.
- Fitch Little Harriet 2019. Ilse Crawford. *Teoksessa Kinfolk & Norman Architects, The Touch. Spaces Designed for the Senses*. Berlin: gestalten.
- Forester John 1985. *Designing: Making Sense Together in Practical Conversations*. *Journal of Architectural Education* 38, no. 3.
- Forester John 1989. *Planning in the Face of Power*, Berkeley: University of California Press.
- Frampton Kenneth 1992. *Modern Architecture. A Critical History* (third edition). London: Thames and Hudson Ltd.
- Friedman Ken 2003. *Theory construction in design research: criteria: approaches, and methods*. *Design Studies*, vol. 24, no. 6, p. 507–522.
- Gadamer Hans-Georg 1953/2004. *Totuus hengentieteissä (Wahrheit in den Geisteswissenschaften)*. Teoksessa Gadamer Hans-Georg *Hermeneutiikka: ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Kääntäjä Nikander Ismo.
- Gadamer Hans-Georg 1957/2004. *Mitä on totuus? (Was ist Wahrheit?)*. Teoksessa Gadamer Hans-Georg *Hermeneutiikka: ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Käännös Nikander Ismo.
- Gadamer Hans-Georg 1959/2004. *Ymmärtämisen kehästä (Vom Zirkel des Verstehens)*. Teoksessa Gadamer Hans-Georg *Hermeneutiikka: ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Käännös Nikander Ismo.
- Gadamer Hans-Georg 1966/2004. *Hermeneuttisen ongelman universalisuus (Die Universalität des hermeneutischen Problems)*. Teoksessa Gadamer Hans-Georg *Hermeneutiikka: ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa*. Käännös Nikander Ismo.
- Galanakis Michail 2008. *Space Unjust. Socio-Spatial Discrimination in Urban Public Space. Cases from Helsinki and Athens*. Helsinki: School of Design, University of Art and Design.
- Galster George C. 1990. *White Flight from Racially Integrated Neighbourhoods in the 1970s: the Cleveland Experience* *Urban Studies* Vol 27, No. 3, 385–399.
- Gans Herbert J. 1961. *The Balanced Community: Homogeneity or Heterogeneity in Residential Areas?* *Journal of the American Institute of Planners*, 27:3, 176–184.
- Gausa Manuel, Guallart Vincente, Müller Willy, Soriano Federico, Porrás Fernando & Morales José 2003. *the metapolis dictionary of advanced architecture. city, technology and society in the information age*. Barcelona: ACTAR.
- Geels Frank W. 2002. *Technological transitions as evolutionary reconfiguration processes: a multi-level perspective and a case-study*. *Research Policy* vol 31, issues 8-9, p 1257–1274.
- Gehl Jan 1987/2010. *Life Between Buildings: Using Public Space*. Copenhagen: The Danish Architectural Press.
- Gehl Jan 2010. *Cities for People*. Washington: Island Press.

- Gehl Jan 2018. Ihmisten kaupunki. Helsinki: Rakennustieto. Käännös Viinikainen Tytti, Päivänen Jani, Hammarsten Heidi & Tuurnala Paula.
- Giedion Sigfried 1974. *Space, Time and Architecture*. Cambridge: Harvey University Press.
- Gropius Walter 1965. *The New Architecture and the Bauhaus*. Cambridge: The MIT Press.
- Grönfors Martti 2001. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Aaltola J. & Valli R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalle*. Jyväskylä: PS Kustannus.
- Habermas Jürgen 1976. Tieto ja intressi. Teoksessa Tuomela R. & Patoluoto I. (toim.) *Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet*. Hämeenlinna: Gaudeamus, 118–140.
- Hakala Karri 2014. Lähiöiden täydennysrakentaminen osana kaupungin kehittämistä. Täydennysrakentamisen edellytykset Kaukovainion lähiössä Oulussa. Oulun yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Hakkarainen Kai 2017. Kollektiivinen luovuus, yhteisöllinen oppiminen ja itsensä ylittäminen. *Aikuiskasvatus* 1/2017.
- Hall Edward T. 1966/1990. *The Hidden Dimension*. New York: Anchor Books.
- Hankonen Johanna 1994. Lähiöt ja tehokkuuden yhteiskunta. Tampere: Otatieto Oy & Gaudeamus.
- Haraway Donna 1988. *Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective*. *Feminist Studies*, Vol. 14, No. 3, 575–599.
- Haraway Donna 2012. *Awash in Urine: DES and Premarin® in Multispecies Response-ability*. *Women's Studies Quarterly*, Vol. 40, No. 1/2, 301–316.
- Harries Karsten 1997. *The Ethical Function of Architecture*. Cambridge: The MIT Press.
- Hartog Joop & Zorlu Aslan 2009. Ethnic segregation in The Netherlands. An analysis at neighbourhood level. *International Journal of Manpower* Vol. 30, No. 1/2, 15–25.
- Harvey David 2003. 'The Right to the City', *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 27, issue 4, pp. 939–941, DOI: 10.1111/j.0309-1317.2003.00492.x.
- Hasu Eija 2010. Asumisen päätöksiä – järjellä vai tunteella? Teoksessa Juntto A. (toim.) *Asumisen unelmat ja arki. Suomalainen asuminen muutoksessa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Healey Patsy 1992. Planning through debate: the communicative turn in planning theory. *Town Planning Review* Vol 63(2), 143–162.
- Heidegger Martin 1971. Building, dwelling, thinking. Teoksessa Heidegger M. *Poetry, Language, Thought*. New York: Harper & Row. Käännös Hofstadter Albert.
- Heikkilä Elli 2003. Differential urbanisation in Finland. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie – 2003*, Vol. 94, No. 1, 49–63.
- Heikkinen Hannu L. T. 2001. Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa Aaltola J. & Valli R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalle*. Jyväskylä: PS Kustannus.

- Heikkinen Hannu L. T. 2006. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen Hannu L. T., Roivio E. & Syrjälä L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Heikkinen Hannu L. T., Kontinen Tiina & Häkkinen Päivi 2006. Toiminnan tutkimisen suuntauksat. Teoksessa Heikkinen H. L. T., Roivio E. & Syrjälä L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Heimo Satu (2021). Pro gradu -tutkielma analysoi kotoutumiskoulutuksen muutosta. Anna Ojapellon pro gradun mukaan työllistyvyysnäkemys näyttäytyy kotoutumisessa itseltään selvänä, mutta näin ei suinkaan aina ole ollut. SVV - Sivistystyön vastuu ja vapaus -nettijulkaisu. <http://www.vapausjavastuu.fi/anna-ojapelto-pro-gradu/> [viitattu 9.3.2022]
- Heinonen Jukka, Jalas Mikko, Juntunen Jouni K., Ala-Mantila, Sanna & Junnila Seppo 2013a. Situated lifestyles: I. How lifestyles change along with the level of urbanization and what the greenhouse gas implications are-a study of Finland. *Environment Research Letters* 8, 025003, 13pp.doi:10.1088/1748-9326/8/2/025003
- Heinonen Jukka, Jalas Mikko, Juntunen Jouni K., Ala-Mantila, Sanna & Junnila Seppo 2013b. Situated lifestyles: II. The impacts of urban density, housing type and motorization on the greenhouse gas emissions of the middle-income consumers in Finland. *Environment Research Letters* 8, 035050, 10pp.doi:10.1088/1748-9326/8/3/035050
- Heinonen Jukka & Junnila Seppo 2010. Matalahiiliasumisen lähtökohdat. *Sitran selvityksiä* 20.
- Helsingin kaupunki 2019. Helsingin seudun vieraskielisen väestön ennuste 2018–2035. <https://ulkomaalaistaustaiset.helsingissa.fi/fi/vaestoennuste> [viitattu 27.12.2022].
- Helsingin Sanomat 2020. Varissuo on Suomen monikulttuurisimpia lähiöitä, ja tuore kirja kertoo, että sen asukkaat suojautuvat rasismilta rajun huumorin avulla: ”Tässä on tulevia terroristeja!” [10.8.2020]. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006596896.html> [viitattu 27.10.2023].
- helsinki-zürich 2011. Espoon keskus Visio 2030.
- Hewidy Hossam 2022. The hidden city of immigrants in Helsinki's urban leftovers - The homogenization of the city and the lost diversity. Aalto University publication series DOCTORAL THESES 85/2022.
- Hirvonen Jukka 2011. Suvela tilastoissa ja asukkaiden kokemana. *TIEDE + TEKNOLOGIA* 17/2011.
- Holgersson Helena 2014. Challenging the Hegemonic Gaze on Foot: Walk-Alongs as a Useful Method in Gentrification Research. Teoksessa Shortell T. & Brown E. (toim.) *Walking in the European City. Quotidian Mobility and Urban Ethnography*. Farnham: Ashgate.
- Huttunen Rauno & Heikkinen Hannu L.T. 1999. Kriittinen teoria ja toimintatutkimus. Teoksessa Heikkinen H., Huttunen R. & Moilanen P. (toim.) *Siinä tutkija missä tekijä: toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja*. Jyväskylä: Atena, s. 155–186.

- Hämeenaho Pilvi & Koskinen-Koivisto Eerika 2014. Etnografian ulottuvuudet ja mahdollisuudet. Teoksessa Hämeenaho P. & Koskinen-Koivisto E. (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos ry.
- Ilmarinen Katja & Kauppinen Timo M. 2018. Pienituloisuus ennen ja jälkeen asumiskustannuksia – alueellinen näkökulma. *Yhteiskuntapolitiikka* 83 (2018): 1, 73–83.
- Ilmonen Mervi 2007. Vetovoimainen kerrostalo. Teoksessa Pakkala P., Jalkanen R., Lindroos A., Arkkitehdit NRT Oy, Tasa J., Anttinen S. & Lehto A. (toim.) *Kerrostalojen kehittäminen – talotyypiselvitys*. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Ilmonen Mervi 2016a. Tulevat lähiöt: segregaatiota vai gentrifikaatiota? Teoksessa Norvasuo M. (toim.) *Lähiö ja kaupunki – asuinalueen rajat muutoksessa*. Aalto-yliopiston julkaisusarja Aalto TT 3/2016.
- Ilmonen Mervi 2016b. On Housing Preferences and Residential Choices. Teoksessa Gromark S., Ilmonen M., Paadam K. & Støa E. (toim.) *Ways of Residing in Transformation - Interdisciplinary Perspectives*. London: Routledge.
- Ilmonen Mervi, Paadam Katrin, Støa Eli & Gromark Sten 2016. Residential Futures. Teoksessa Gromark S., Ilmonen M., Paadam K. & Støa E. (toim.) *Ways of Residing in Transformation - Interdisciplinary Perspectives*. London: Routledge.
- Ilonen Pia, Lukander Minna & Niska Ari 2006. *Helsinki-iläinen kerrostaloatlas 2006*. Helsinki: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.
- Innes Judith E. 1995 *Planning Theory's Emerging Paradigm: Communicative Action and Interactive Practice*. *Journal of Planning Education and Research* 14: 183.
- Jacobs Jane 1961/1992. *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Vintage Books.
- Jencks Charles A. 1980. *Late-modern Architecture and Other Essays*. London: Academy Editions.
- Jolanki Outi, Leinonen Outi, Rajaniemi Jere, Rappe Erja, Räsänen Tiina, Teittinen Outi & Topo Päivi 2017. Asumisen yhteisöllisyys ja hyvä vanhuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 47/2017.
- Junnilainen Lotta 2019. *Lähiökylä. Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta*. Tampere: Vastapaino.
- Juntto Anneli 2010. Suhdanteet ja trendit muovaavat asumisen tulevaisuutta. Teoksessa Juntto A. (toim.) *Asumisen unelmat ja arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Juntunen Marko 2012. Diasporiset hiljaisuudet: irakilaisyhteisön hiljaiset jännitteet ja viranomaistoiminta monikulttuurisessa lähiössä. Tampereen yliopisto <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201210101046>
- Jupp Ben 1999. *Living Together. Community Life on Mixed Tenure Estates*. London: Demos.
- Juujärvi Soile 2016. Välittämisestä vaikuttamiseen Espoon keskuksessa. Teoksessa *Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA (toim.) Tutkitusti parempi lähiö – asuinalueiden kehittämisohjelman tutkimusjulkaisu*.

- Kahri Esko & Pyykönen Hannu 1980/1994. Asuntoarkkitehtuuri ja -suunnittelu (kolmas painos). Helsinki: Rakennustieto.
- Karim Faram 2018 Introduction: Architecture and Social Engagement. Teoksessa Karim F (toim.) The Routledge Companion to Architecture and Social Engagement. London: Routledge.
- Kauppinen Timo M. 2004. Asuinalueen ja perhetaustan vaikutukset helsinkiläisnuorten keskiasteen tutkintojen suorittamiseen. Helsingin yliopisto.
- Kauppinen Timo M. 2019. Maahanmuuttajien asuinolot ja segregaatio. Teoksessa Kazi V., Alitolppa-Niitamo A. & Kaihovaara A. (toim.) Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. ISBN 978-952-327-487-7.
- Kauppinen Timo M., van Ham Maarten & Bernelius Venla 2022. Understanding the effects of school catchment areas and households with children in ethnic residential segregation. *Housing Studies*, 37:9, 1625–1649, DOI: 10.1080/02673037.2020.1857707
- Kesten Jamie, Cochrane Allan, Mohan Giles & Neal Sarah 2011. Multiculture and Community in New City Spaces. *Journal of Intercultural Studies*, 32:2, 133–150.
- Kidder Paul 2013. *Gadamer for Architects*. London: Routledge.
- Kleinhans Reinout 2004. Social implications of housing diversification in urban renewal: A review of recent literature. *Journal of Housing and the Built Environment* 19: 367–390.
- Koistinen Pertti 2019. Näyttöön perustuva politiikka – odotukset ja tutkijan vastuu? Teoksessa Heiskanen T., Syvänen S. & Rissanen T. (toim.) *Mihin työelämä on menossa? Tutkimuksen näkökulmia*. Tampere University Press.
- Kokkonen Juha, Seppänen Marjaana & Haapola Ilkka 2009. Lähiöiden kehittäminen Suomessa. Kokemuksia asukkaiden osallistumisesta. Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia.
- Kolkwitz Mario & Luotonen Elina 2021. Contesting the Architect's Role through Radical Participatory Design: A Discussion with Al Borde and raumlabor. Teoksessa Pelsmakers S. & Newman N. (toim.) *Everything needs to change*. London: RIBA.
- Koolhaas Rem 1995. Whatever happened to urbanism? Teoksessa Koolhaas R. & Mau B. S, M, L, XL. New York: The Monicelli Press.
- Kortteinen Matti 1982. Lähiö. Tutkimus elämäntapojen muutoksesta. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Kortteinen Matti, Tuominen Martti & Vaattovaara Mari 2005. Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (2005):2, 121–131.
- Koskinen Inkeri 2016. Objektiivisuus humanistisissa tieteissä. *Niin & näin* 4/2016, 35–41.
- Koste Otto-Wille, Lehtovuori Panu, Neuvonen Alekski & Schmidt-Thomé Kaisa 2020. Miksi Suomen kaupungistuminen jatkuu? *URMI Poliittikkapaperi* 2020:1.

<https://demoshelsinki.fi/fi/julkaisut/policy-paper-miksi-suomen-kaupungistuminen-jatkuu/> [viitattu 27.12.2022]

- Krokfors Karin 2017. *Time for Space. Typological Flexibility and Resilient Buildings and the emergence of the Creative Dweller*. Aalto University Publication Series Doctoral Dissertations 76/2017.
- Kuula Arja 2001. *Toimintatutkimus. Kenttätöytä ja muutospyrkimyksiä*. Tampere: Vastapaino.
- Laine Markus & Peltonen Lasse 2007. *Ikkuna muutokseen*. Teoksessa Laine M., Bamberg J. & Jokinen P. (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus.
- Laine Timo 2001. *Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma*. Teoksessa Aaltola J. & Valli R. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – Näkökumia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS Kustannus.
- Lapintie Kimmo 2014. *Miksi monikulttuurisuus ei mahdu suunnittelijan suuhun – eikä päähän? Yhdyskuntasuunnittelu 2014:3 vol. 52*.
- Lapintie Kimmo & Hasu Eija 2010. *Asumisen monet kulttuurit*. Teoksessa Juntto A. (toim.) *Asumisen unelmat ja arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Laurence James 2011. *The Effect of Ethnic Diversity and Community Disadvantage on Social Cohesion: A Multi-Level Analysis of Social Capital and Interethnic Relations in UK Communities*. *European Sociological Review*, Vol. 27, No 1, 70–89.
- Lauriel Eric & Philo Chris 2006. *Cold shoulders and napkins handed: gesture of responsibility*. *Transactions of the Institute of British Geographers NS 31* 193–207.
- Le Corbusier 1923. *Towards a New Architecture. Argument*.
- Lefebvre Henri 1968/2000/2002. *Everyday Life in the Modern World: Second Revised Edition*. Käännös Sacha Rabinovitch. London: Continuum.
- Lefebvre Henri 1968/1996. *The right to the city*. Teoksessa Kofman E. & Lebas E. (kään./toim.) *Writings on Cities*. Henry Lefebvre. Oxford: Blackwell Publishing, 147–159.
- Lefebvre Henri 1970/2003. *The Urban Revolution*. Minneapolis: University of Minnesota Press. Käännös Bononno Robert.
- Lefebvre Henri 1974/1991. *The Production of Space*, Basil Blackwell, Oxford. Käännös Nicholson-Smith Donald.
- Lehtinen Taru & Maununaho Katja, Varis Katarina, Kaasalainen Tapio, Luotonen Elina, Saarimaa Sini, Nisonen Essi, Pelsmakers Sofie, Tarpio Jyrki, Blomgren Wilma, Castaño de la Rosa Raúl 2022. *Asuminen muutoksessa. Asunnot ja naapuruston jaetut tilat asukkaiden arjessa*. Tampereen yliopisto, loppuraportti.
- Lehtonen Pauliina 2007. *Tapaus- ja toimintatutkimuksen yhdistäminen*. Teoksessa Laine M., Bamberg J. & Jokinen P. (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus.

- Leppälähti Merja 2004. Hermeneutiikkaa suomeksi. *Elore* 2/2004, 11. vuosikerta. <https://journal.fi/elore/article/download/78480/39379?inline=1>
- Levin David Michael 1993. Introduction. Teoksessa Levin D. M. (toim.) *Modernity and the Hegemony of Vision*. Berkeley: University of California Press.
- Lilius Johanna & Hewidy Hossam 2019. Serving whom? Immigrant entrepreneurs in a new local context. *FENNIA* 197(2), 215–231.
- Low Setha, Dana Taplin & Suzanne Scheld 2005. *Rethinking Urban Parks: Public Space and Cultural Diversity*. Austin: University of Texas Press.
- Lund Virpi & Juujärvi Soile 2016. Aukastyöpajat osallisuuden esittämisen välineenä Espoon keskuksessa. *Yhdyskuntasuunnittelu* 54:1.
- Luoma-Halkola Henna, Häikiö Liisa, Maununaho Katja & Sointu Liina 2019. Asumisen tarpeet – peruslähtökohta. <https://housingcookbook.com/aiheet/asumisen-tarpeet-%E2%80%93-peruslahtokohta> [viitattu 5.11.2019].
- Luotonen Elina 2023. How are you tomorrow? Exploring shared spaces as means to build up social capital and communal resilience in housing. Tampere University Faculty of Built Environment Master's Thesis.
- Lynch Kevin 1981. *A Theory of Good City Form*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Lynch Kevin 1995/1984. The Immature Arts of City Design. Teoksessa Banerjee T. & Southworth M. (toim.) *City Sense and City Design. Writings and Projects of Kevin Lynch*. Cambridge: The MIT Press.
- Madanipour Ali 2003. *Public and Private Spaces of the City*. London: Routledge.
- Madanipour Ali 2010. Connectivity and contingency in planning. *Planning Theory* 9(4) 351–368.
- Madanipour Ali 2014. *Urban Design, Space and Society*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Madanipour Ali 2020. Can the Public Space Be a Counterweight to Social Segregation? Teoksessa Musterd S. (toim.) *Handbook of Urban Segregation*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Mallgrave Harry Francis 2018. *From Object to Experience. The New Culture of Architectural Design*. London: Bloombury.
- Marcińczak Swymon, Musterd Sako, van Ham Maarten & Tammaru Tiit 2015. Inequality and rising levels of socio-economic segregation. Lessons from a pan-European comparative study. Teoksessa Tammaru T., van Ham M., Marcińczak S. & Musterd S. (toim.) *Socio-Economic Segregation in European Capital Cities: East meets West*. London: Routledge.
- Marcus George E. 2014. Etnografian uudet haasteet Writing Culture -liikkeen jälkeen. Teoksessa Hämeenaho P. & Koskinen-Koivisto E. (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos ry.
- Maslow Abraham 1943. A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.

- Maslow Abraham 1970a. *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.
- Maslow Abraham 1970b. *Religions, values, and peak experiences*. New York: Penguin.
- Massey Doreen 2001. *Living in Wythenshawe*. Teoksessa Borden I., Kerr J., Rendell J. & Pivaro A. (toim.) *The Unknown City. Contesting Architecture and Social Space*. The MIT Press.
- Massey Doreen 2005. *For Space*. London: SAGE Publications Ltd.
- Massey Doreen 2010. *A Global Sense of Place*. aughty.org.
- Maunu Antti 2014. Yöllä yhdessä. Yökerhot, biletyt ja suomalainen sosiaalisuus. *Sosiaaliteiden laitoksen julkaisuja* 2014:6, Helsingin yliopisto.
- Maununaho Katja 2006. *Monikulttuurinen asuinalue Hagalundiin*. Tampereen teknisen yliopiston diplomityö.
- Maununaho Katja & Lilius Johanna 2021. Kodin merkitykset ja ympäristösuhteet monipaikkaisessa arjessa. *Yhdyskuntasuunnittelu* Vol 59 Nro 4, 65–94.
- McLeod Mary 1997. *Henri Lefebvre's Critique of Everyday Life: an Introduction*. Teoksessa Harris S. & Berke D. (toim.) *Architecture of the Everyday*. New York: Princeton Architectural Press.
- McLeod Saul 2018. *Maslows Hierarchy of Needs*. Simply Psychology.
- Meer Nasar & Modood Tariq 2012. How does Interculturalism Contrast with Multiculturalism? *Journal of Intercultural Studies*, 33:2, 175-196, DOI: 10.1080/07256868.2011.618266
- Mehta Vikas 2014. *The Street. A Quintessential Social Public Space*. Oxon: Routledge.
- Meriläinen Sanna & Tervo Anne 2022. *Asuntoarkkitehtuurin käsikirja*. Helsinki: Rakennustieto.
- Mitchell Don 2003. *The Right to the City. Social Justice and the Fight for Public Space*. London: The Guilford Press.
- Moisio Päivi & Savolainen-Korjus Eija 2018. *Kohti ikäystävällisempää Hervantaa*. Ympäristöministeriön raportteja 5/2018.
- MRL 1999. *Maankäyttö- ja rakennuslaki*.
- Mumford Eric 2002. *The CIAM Discourse on Urbanism, 1928–1960*. Cambridge: The MIT Press.
- Museovirasto 2023. *Hyvinvointi-Suomen rakennuskulttuuri vuodesta 1945*. Rakennettu hyvinvointi -verkko sivusto, Museovirasto. <https://www.rakennettuhuvinvointi.fi/fi/hyvinvointi-suomen-rakennuskulttuuri-vuodesta-1945> [viitattu 11.2.2023].
- Musterd Sako, Ostendorf Wim & Breebart Matthijs 1998. *Multi-ethnic Metropolis: Patterns and Policies*. Dordrecht, Boston, London: Kluwer Academic Publishers.
- Musterd Sako 2005. *Social and Ethnic Segregation in Europe*. *Journal of Urban Affairs* Vol. 27 No. 3/2005.

- Musterd Sako 2020a. Urban Segregation: Contexts, Domains, Dimensions and Approaches. Teoksessa Musterd S. (toim.) Handbook of Urban Segregation. Edward Elgar Publishing.
- Musterd Sako 2020b. Towards Further Understanding of Urban Segregation. Teoksessa Musterd S. (toim.) Handbook of Urban Segregation. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Mänty Minna & Riihelä Juhani 2019. Vantaan väestöennuste 2019. Vantaan kaupunki. Tietopalvelu A1:2019.
- Newman Oscar 1972. Defensible Space. New York: Macmillan.
- Niiniluoto Ilkka 1983. Tieteellinen päättely ja selittäminen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Nikander Ismo 2004. Filosofisesta hermeneutiikasta. Suomentajan esipuhe. Teoksessa Hans-Georg Gadamer Hermeneutiikka: ymmärtäminen tieteissä ja filosofiassa. Tampere: Vastapaino.
- Noble Greg 2013. Cosmopolitan Habits: The Capacities and Habitats of Intercultural Conviviality. *Body & Society* 19(2&3), 162–185. DOI: 10.1177/1357034X12474477
- Norberg-Schulz Christian 1965. Intentions in Architecture. Cambridge: The M.I.T. Press.
- Norberg-Schulz Christian 1971. Existence, Space and Architecture. London: Studio Vista.
- Norman Jonathan, MacLean Heather L., M.SCE & Kennedy Christopher A. 2006. Comparing High and Low Residential Density: Life-Cycle Analysis of Energy Use and Greenhouse Gas Emissions. *Journal of Urban Planning and Development* 132(1), 10–21.
- Norvasuo Markku 2013. Visio Suvelan paikalliskeskuksesta lähiökehittämisen muutoksessa. *TIEDE + TEKNOLOGIA* 6/2013. Aalto-yliopisto.
- Nupponen Terttu & Norvasuo Markku 2013. Suvelan kehittämistyöpajojen tulokset 2010–2011. *TIEDE + TEKNOLOGIS* 5/2013. Aalto-yliopisto.
- Nylander Ola 1999. *Bostaden som arkitektur*. Stockholm: Svensk Byggtjänst.
- Okin Susan 1999. Is Multiculturalism Bad for Women? with respondents. Cohen J., Howard M. & Nussbaum M. (toim.). Princeton: Princeton University Press.
- Oldenburg Ray 1989. *The Great Good Place. Cafés, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons and Other Hangouts at the Heart of a Community*. Cambridge: Da Capo Press.
- Paakko Santeri 2003. *Espoon alueellinen erilaistuminen vuosina 1980–2000*. Espoo: Espoon kaupunki.
- Pakkala Pekka 2019. Asumalähiörakentaminen 1900-luvun jälkipuolella. Rakennettu hyvinvointi -verkkosivusto, Museovirasto. <https://www.rakennetuhyvinvointi.fi/fi/asumisen-alueet/asumalahiorakentaminen-1900-luvun-jalkipuolella> [viitattu 11.2.2023].
- Pallasmaa Juhani 2005. *The Eyes of the Skin. Architecture and the Senses*. Chichester: John Wiley and Sons.

- Pallasmaa Juhani 2011. *The Embodied Image: Imagination and Imagery in Architecture*. West Sussex: John Wiley & Sons.
- Pallasmaa Juhani 2012a. On atmosphere. Teoksessa MacKeith, P. (toim.) *Encounters 2*, Juhani Pallasmaa Architectural Essays. Helsinki: Rakennustieto.
- Pallasmaa Juhani 2012b. The existential task of architecture. Teoksessa MacKeith, P. (toim.) *Encounters 2*, Juhani Pallasmaa Architectural Essays. Helsinki: Rakennustieto.
- Pallasmaa Juhani 2016a. *Ihon silmät. Arkkitehtuuri ja aistit*. Helsinki: ntamo
- Pallasmaa Juhani 2016b. *The Sixth Sense. The Meaning of Atmosphere and Mood*. *AD Counterpoint* No 244, 126–133.
- Peattie Lisa 1998. *Convivial Cities*. Teoksessa Douglass M. & Friedmann J. (toim.) *Cities for Citizens*. Chichester: John Wiley & Sons.
- Pedret Annie 2013. *TEAM 10: an archival history*. London: Routledge.
- Pelsmakers Sofie, Donovan Elizabeth, Hoggard Aidan & Kozminska Urszula 2022. *Designing for the Climate Emergency. A guide for architecture students*. London: RIBA.
- Pelsmakers Sofie, Poutanen Jenni, Saarimaa Sini, Maununaho Katja & Toivonen Saija 2021. *Kriisi ei tule yksin. Arkkitehti 1/2021*.
- Peltola Taru 2007. *Empirian ja teorian vuoropuhelu*. Teoksessa Laine M., Bamberg J. & Jokinen P. (toim.) *Tapaustutkimuksen taito*. Helsinki: Gaudeamus.
- Peynore & Prasad 1994. *Accommodating diversity. The design of housing for minority ethnic, religious and cultural groups*. North Housing Trust / National Federation of Housing Associations.
- Pirinen Antti 2014. *Dwelling as a product. Perspectives on housing, users and the expansion of design*. Aalto University publication series DOCTORAL DISSERTATIONS 12/2014.
- Purcell Marc 2002. *Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant*. *GeoJournal*, vol. 58, issue 2, 99–108.
- Puumala Eeva & Maïche Karim 2021. *Naapuruuden kirjo*. Teoksessa Maïche K., Puumala E. & Tuomaala-Özdemir S. (toim.) *Naapurusto – Tarinoita moniäänisestä lähiöstä*. Helsinki: Into Kustannus.
- Puustinen Sari 2010. *Asumisen arvot ja tavoitteet*. Teoksessa Norvasuo M. (toim.) *Asutaan urbaanisti! Laadukkaaseen kaupunkiasumiseen yhteisellä kehittelyllä. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 99*.
- Pyöriä Pasi & Ojala Satu 2016. *Prekaarin palkkatyön yleisyys: liioitellaanko työelämän epävarmuutta? Sosiologia 1/2016, 45–63*.
- Radice Marta 2016. *Unpacking Intercultural Conviviality in Multiethnic Commercial Streets*. *Journal of Intercultural Studies*, 2016, vol. 37, ne. 5, 432–448.
- Rajanti Taina 1999. *Kaupunki on ihmisen koti*. Helsinki: Tutkijaliitto.

- Rakennuslehti 2023. Arkkitehtuuri ja talojen värikäs ilme toivat Hurraa-palkinnon. [13.2.2023] <https://www.rakennuslehti.fi/2023/02/arkkitehtuuri-ja-talojen-varikas-ilme-toivat-hurraa-palkinnon/> [viitattu 28.4.2023].
- Rakennustieto 2008a. RT 93-10925 Asuntosuunnittelu. Lepo ja työskentely. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Rakennustieto 2008b. RT 93-10926 Asuntosuunnittelu. Oleskelu ja vapaa-ajan vietto. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Rakennustieto 2008c. RT 93-10929 Asuntosuunnittelu. Ruoanvalmistus ja ruokailu. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Rakennustieto 2009a. RT 93-10945 Asuntosuunnittelu. Säilytys. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Rakennustieto 2009b. RT 93-10950 Asuntosuunnittelu. Vaatehuolto. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Rakennustieto 2010. RT-ideakortti 2010: Lisääntyvä maahanmuutto ja asumisen suunnittelu. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Rakennustieto 2016. RT 93-11232 Muuntojousto asuntosuunnittelussa. Tila- ja pääsuunnittelu. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Rakennustieto 2020. RT 103260 Asuntosuunnittelu. Määräyksiä ja ohjeita. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- Rakennustieto 2022. RT 103460 Asuntosuunnittelu. Hygienianhoito. Helsinki: Rakennustieto Oy.
- RAKLI 2010. Suvelan syke klinikan loppuraportti.
- Raport Amos 1969. House Form and Culture. Englewood Cliffs: Prentice-Hall, Inc.
- Raport Amos 1998. Using "Culture" in Housing Design. Housing and Society, 25:1-2, 1-20, DOI: 10.1080/08882746.1998.11430282
- Rasinkangas Jarkko 2013. Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä. Tutkimuksia A 43. Turku: Siirtolaisinstituutti.
- Rian Iasef Md 2011. Multicultural Flexible Housing: Addressing the Need and Scope of Flexible Housing in Cosmopolitan Indian Cities. 5th ICBDE 2011 International Conference, Penang.
- Robinson David & Walshaw Aimee 2011. New migration, neighbourhood effects and community change. Swindon: The Arts and Humanities Research Council.
- Roivainen Irene 1999. Sokeripala metsän keskellä: Lähiö sanomalehden konstruktiona. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Rushdie Salman 1992. Imaginary Homelands. London: Granta Books.
- Rättyä Jani 2004. Teksti tuntemattomalla kielellä. <https://janiratty.com/product/teksti-tuntemattomalla-kielella/> [viitattu 27.3.2023]

- Saarela-Kinnunen Maria & Eskola Jari 2001. Tapaus ja tutkimus = tapaustutkimus? Teoksessa Aaltola J. & Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS Kustannus.
- Saarikangas Kirsi 2002. Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Salminen Kimmo 2012. Turun maahanmuuton kuva. Tutkimuskatsauksia 5/2012. Turun kaupunki, Kaupunkitutkimus- ja tietoyksikkö.
- Sandercock Leonie 1998. *Towards Cosmopolis. Planning for Multicultural Cities*. Chichester: Wiley.
- Sandercock Leonie 2003. *Cosmopolis II: mongrel cities in the twenty-first century*. London: Continuum.
- Sandercock Leslie 2004. *Towards a Planning Imagination for the 21st Century*. *Journal of the American Planning Association*, Vol. 70, No. 2, s. 133–141.
- Santaoja Tero 2004. Täydennysrakentaminen kaupungin ja asuinympäristön kehittämisessä. Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston yleissuunnitteluosaston selvityksiä 2004:3.
- Sassen Saskia 2005. *Cityness in the Urban Age*. *Urban Age Bulletin* 2.
- Schneider Tatjana 2018. *What If...or Towards a Progressive Understanding of Socially Engaged Architecture*. Teoksessa Karim F. (toim.) *The Routledge Companion to Architecture and Social Engagement*. London: Routledge.
- Schneider Tatjana & Till Jeremy 2009. *Beyond Discourse: Notes on Spatial Agency*. *Footprint*, issue 4, p. 97–111.
- Sennett Richard 1990. *Conscience of the Eye*. New York: Norton.
- Sennett Richard 1994. *Flesh and Stone. The Body and the City in Western Civilization*. New York & London, W. W. Norton & Company.
- Shortell Timothy & Brown Evrik 2014. Introduction. Teoksessa Shortell T. & Brown E. (toim.) *Walking in the European City. Quotidian Mobility and Urban Ethnography*. Farnham: Ashgate.
- SitoWise 2022. Perillä Edelfeltinrannassa. Kartoitus etätyön vaatimuksista – Taustaselvitys. <https://www.porvoo.fi/asuminen-ymparisto/kaavoitus/asemakaavat/ak-542-edelfeltinranta/> [viitattu 21.2.2023].
- Skifter Andersen Hans 2002. *Excluded Places: The Interaction Between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods*. *Housing, Theory and Society*, 19:3–4, 153–169.
- Skifter Andersen Hans 2003. *Urban sores. On the interaction between segregation, urban decay, and deprived neighbourhoods*, Ashgate, Aldershot. [researchgate.net](https://www.researchgate.net/publication/312111111) [viitattu 13.6.2020]
- Skifter Andersen Hans 2010. *Spatial Assimilation in Denmark? Why do Immigrants Move to and from Multi-ethnic Neighbourhoods?* *Housing Studies*, Vol. 25, No 3, 281–300.

- Smithson Allison 1963. Team 10 Primer. *Ekistics*, Vol. 15, No. 91, 349–360.
- Soja Edward 2000. *Postmetropolis*. Malden, MA: Blackwell.
- Staffans Aija 1994. Aukkaat ja lähiöarkkitehti. Pihlajistossa uusia työtapoja etsimässä. *Ympäristöministeriö Julkaisu* 5 1994.
- Staffans Aija 2004. Vaikuttavat asukkaat. Vuorovaikutus ja paikallinen tieto kaupunkisuunnittelun haasteina. *Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja A 29*.
- Staffans Aija 2012. MRL ja kansalaisten osallistuminen. Teoksessa Airaksinen M., Hentilä H.-L., Jauhiainen J. S., Mäntysalo R., Jarenko K., Määttä T., Pentti M., Similä J. & Staffans A. (toim.) *Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen. Ympäristöministeriön raportteja 4/2012*.
- Stanek Łukasz 2011. Henri Lefebvre on Space. *Architecture, Urban Research, and the Production of Theory*. Minneapolis: University of Minnesota.
- Stanek Łukasz 2012. Architecture as space, again? Notes on the ‘Spatial Turn’, *le Journal Spéciale’Z n°04*, 48–53.
- Stake Robert E. 1995. *The art of case study research: Perspectives on practice*. Thousand Oaks CA: Sage.
- Stickells Lee 2011. Editorial. The Right to the City: Rethinking Architecture’s Social Significance. *Architectural Theory Review*, 16 (3), p. 214–227.
- Sullivan Louis H. 1896. The Tall Office Building Artistically Considered. *Lippincott’s Magazine*, March 1896, 404–409. <https://archive.org/details/tallofficebuildi00sull> [viitattu 5.9.2022].
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2022: Väestöennuste: 139f Väestöennuste 2021: Väestö iän ja sukupuolen mukaan alueittain, 2021-2040. Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/vaerak> [viitattu: 27.12.2022].
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2023a: Väestörakenne: 11rq Syntymävaltio sukupuolen mukaan kunnittain, 1990-2022 ISSN=1797-5379. Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/vaerak> [viitattu 17.10.2023].
- Suomen virallinen tilasto (SVT) 2023b: Väestörakenne: 11re Väestö iän (1-v) ja sukupuolen mukaan alueittain, 1972–2022. Helsinki: Tilastokeskus. Saantitapa: <https://stat.fi/tilasto/vaerak> [viitattu 17.10.2023].
- Syrjänen Olavi 2005. *Osallistuminen, vuorovaikutus ja muutoksenhaku kaavoituksessa*. Helsinki: Rakennustieto.
- Sze Fiona & Powell Diane 2004. Introduction. Teoksessa Powell D. & Sze F. (toim.) *Interculturalism: Exploring Critical Issues*. Oxford: Interdisciplinary Press.
- Talen Emily 2006. Design That Enables Diversity: The Complication of a Planning Ideal. *Journal of Planning Literature*, Vol. 20, No. 3, 233–249, DOI: 10.1177/0885412205283104

- Talen Emily 2015. A Targeted Approach to Planning Socially Diverse Neighbourhoods. Teoksessa Burayidi M. (toim.) *Cities and the Politics of Difference: Multiculturalism and Diversity in Urban Planning*. Toronto: University of Toronto Press.
- Tampere 2022. Väestösuunnite 2022 – Tampereen kasvu jatkuu vakaana. <https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiNmNkZTY1YmMtZDVIMS00MWMwLTgxZj-TEtMGVjOGY3OTdmNWYyIiwidCI6ImRkZTVkYzEyLWJkM2MtNG-MwNi04NWNjLTM0MzYxZWZlOWFkNCIsImMiOi9&pageName=ReportSection> [viitattu 27.10.2023].
- Tarpio Jyrki, Leino Helena & Laine Markus 2018. Makkarapötköä vai moninaista mosaiikkia? Kotimaiset urbaanit asunto- ja asumiskonseptit vuonna 2017. *Yhdyskuntasuunnittelu* 56 (2).
- Taylor Charles 1992. The politics of recognition. Teoksessa Gutmann A. (toim.) *Multiculturalism and the politics of recognition*. Princeton, NJ: Princeton University press.
- Terkessidis Mark 2015. Four Thesis for an ‘Audit of Culture’. Teoksessa Mosland S. P., Petersen A. R. & Schramm M. (toim.) *The Culture of Migration: Politics, Aesthetics and Histories*. London: I.B.Tauris.
- Terämä Emma, Tiitu Maija, Paavola, Juho-Matti, Vainio Arttu, Määttänen Niku, Miettinen Anneli, Kontula Osmo & Hiilamo Heikki 2018. Yksin osana elinkaarta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 66/2018.
- Thacker Andrew 2003. *Moving through modernity. Space and geography in modernism*. Manchester: Manchester University Press.
- Tilastokeskus 2023. Espoon väestö äidinkielen ja iän mukaan 31.12. Helsingin seudun alue-sarjat-tilastotietokanta ASEVAVL3. https://stat.hel.fi/pxweb/fi/Aluesarjat/Aluesarjat__vrm__vaerak__pksoa/B03S_ESP_Vakiluku_aidinkieli.px/table/table-ViewLayout1/ [ladattu 27.10.2023].
- Till Jeremy 2001. Too Many Ideas. *Research by Design* (Delft: 2001), p. 315–322. Reprinted as Best Paper in Conference, EAAE Newsletter (Copenhagen: April 2001), p. 20–24.
- Till Jeremy 2009. *Architecture Depends*. Cambridge: The MIT Press.
- Tonkiss Fran 2013. *Cities by Design. The Social Life of Urban Form*. Malden: Polity Press.
- Tschumi Bernard 1996. *The Architectural Paradox*. Teoksessa Tschumi B. *Architecture and Disjunction*. Cambridge: MIT Press.
- Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turun kaupunki 2001. Itä-Turku tilastoina. Erityistarkastelussa Varissuo, Lauste ja Halinen. Turun kaupunki, Itä-Turku-julkaisut nro 4.
- Turun kaupunki 2013. *Hyvinvoivat, viihtyisät ja elinvoimaiset asuinalueet – vetovoimainen Turku. Asuinalueiden kehittämissuunnitelma 2013–2015*. Tarkennettu hankesuunnitelma 21.3.2013.

- Työ- ja elinkeinoministeriö 2016. Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016-2019 ja valtioneuvoston periaatepäätös Valtion kotouttamisohjelmasta. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 45/2016.
- Työhallinto 2006. Hallituksen maahanmuuttopolitiittinen ohjelma. Työhallinnon julkaisu.
- Ulkoministeriö 2022. Suomen ilmastoulkopolitiikka. <https://um.fi/ilmastoulkopolitiikka> [viitattu 27.12.2022].
- UN-Habitat 2022. Annual Report 2021. <https://unhabitat.org/annual-report-2021>.
- Uotinen Johanna 2010. Aistimuksellisuus, autoetnografia ja ruumiillinen tietäminen. *Elore*, vol. 17, 86–95.
- Vaajakallio Kirsikka & Mattelmäki Tuuli 2014. Design games in codesign: as a tool, a mindset and a structure. *CoDesign*, 10:1, 63–77, DOI: 10.1080/15710882.2014.881886
- Vaattovaara Mari & Kortteinen Matti 2012. Segregaatiosta ja sen inhimillisestä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. *Talous & Yhteiskunta* 3/2021, 60–66.
- Valentine Gill 2008. Living with difference: reflections on geographies of encounter. *Progress in Human Geography* 32(3), 323–337.
- Valluvan Sivamohan 2016. Conviviality and Multiculture: A Postintegration Sociology of Multiethnic Interaction. *YOUNG* 24(3), 204–221. DOI: 10.1177/1103308815624061
- Valtioneuvosto 2017. Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista.
- van Kempen Ronald 2002. The Academic Formulations: Explanations for the Partitioned City. Teoksessa Marcuse P. & van Kempen R. (toim.) *Of States and Cities. The Partitioning of Urban Space*. Oxford: Oxford University Press.
- van Kempen Ronald & Özüekren A. Sule 1998. Ethnic Segregation in Cities: New Forms and explanations in a Dynamic World. *Urban Studies*, Vol. 35, No. 10, 1631–1656.
- Ventegodt Søren, Merrick Joav & Andersen Nels Jørgen 2003. Quality of Life Theory III. Maslow Revisited. *TheScientificWorldJOURNAL* 3 1050–1057. DOI 10.1100/tsw.2003.84
- Vertovec Steven 2007. Super-diversity and its implications. *Ethnic and Racial Studies*, 30(6), 1024–1054.
- Vertovec Steven 2010. Towards post-multiculturalism? Changing communities, conditions and contexts of diversity. *International Social Science Journal*, 199, 83–95.
- Vesely Dalibor 2004. *Architecture in the age of divided representation. The question of creativity in the shadow of production*. Cambridge: The MIT Press.
- Vihanninjoki Vesa 2018. Urban Aesthetics as a Trading Zone. *Architectural Research in Finland* vol. 2, no 1, 75–93.
- Vilkama Katja 2011. Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. *Tutkimuksia* 2011/2. Helsingin kaupunki: Tietokeskus.

- Vilkama Katja, Ahola Susanna & Vaattovaara Mari 2016. Välttelyä vai vetoa? Asuin- ympäristön vaikutus asuinalueilla viihtymiseen ja muuttopäätöksiin pääkaupunkiseu- dulla. Tutkimuksia 2016. Helsingin kaupunki Tietokeskus.
- Villanen Sampo & Ilmonen Mervi 2002. Henri Lefebvren keskeisiä käsitteitä. Yhdyskunta- suunnittelu vol. 40:3–4, 38–39.
- von Bruun Santtu & Kirvelä Torsti 2009. Suurten kaupunkien tulevaisuus ja tulevaisuuden kaupunkipolitiikka. Ennakointihankkeen loppuraportti. Helsinki: Suomen Kunta- liitto.
- Wallin Antti 2019. Eläkeläisten tila: Kaupunkitilan ja eläkeläisten sosiaalisen toiminnan tar- kastelua. Tampereen yliopiston väitöskirjat 9. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0993-07>
- Wenger Etienne 2003. Communities of Practice and Social Learning Systems. Teoksessa Nicolini D., Gherardi S. & Yanow D. (toim.) *Knowing in Organizations: a Practice- Based Approach*. London: Routledge.
- Wessendorf Susanne 2016. Settling in a super-diverse context: Recent migrants' experiences of conviviality. *Journal of Intercultural Studies* 37(5): 449–463.
- Williams Raymond 1976/1983. *Keywords. A vocabulary of culture and society* (Revised edi- tion), New York: Oxford University Press.
- Wilson Helen F. 2017. On geography and encounter: Bodies, borders, and difference. *Pro- gress in Human Geography* 2017, Vol 41(4): 451–471.
- Wise Amanda & Noble Greg 2016. Convivialities: An orientation. *Journal of Intercultural Studies* 37(5): 423–431. PDF
- Wood Phil & Landry Charles 2008. *The Intercultural City. Planning for Diversity Advantage*. London: Earthscan.
- WSP 2011. *Suvela-visio 2011*.
- YK 1948. YK: ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus.
- Young Iris Marion 1990. *Justice and the Politics of Difference*. Oxford and New York: Ox- ford University Press.
- Young Iris Marion 2000. *Inclusion and Democracy*. Princeton and Oxford: Princeton Uni- versity Press.
- Zacka Bernardo 2020. What's in a Balcony? The In-Between as Public Good. Teoksessa Bell D. & Zacka B. (toim.) *Political Theory and Architecture*. London: Bloomsbury Aca- demic.
- Zevi Bruno 1957/1993. *Architecture as Space. How to look at architecture*. New York: Da Capo Press.
- Zukin Sharon 2009. Changing landscapes of power: opulence and the urge for authenticity. *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 33, no 2, 543–53.
- Ärlemalm Josefina 2014. Resisting renoviction. The neoliberal city, space and urban social movements. *Uppsala universitet Arbetsrapporter* Nr. 920.

JULKAISUT

- Artikkeli I** Maununaho K. 2016: **Political, Practical and Architectural Notions of the Concept of the Right to the City in Neighbourhood Regeneration.** Nordic Journal of Migration Research, vol. 6, issue 1, 58–64, DOI: 10.1515/njmr-2016-0008
- Artikkeli II** Maununaho K. 2018: **Observer, Expert, or Activist: Changing Roles in Design Research Project.** THE PRODUCTION OF KNOWLEDGE IN ARCHITECTURE BY PHD RESEARCH IN THE NORDIC COUNTRIES Proceeding Series 2018:1, 269–288. Nordic Academic Press of Architectural Research.
- Artikkeli III** Maununaho K. 2019: **Ihmisen näkökulma integroidun asumisen jaetuissa tiloissa.** Yhdyskuntasuunnittelu 2018:4 vol. 56, 28–44.
- Artikkeli IV** Maununaho K., Puumala E. & Luoma-Halkola H. 2021: **Conviviality in the city: experience-based spatial design against the segregation of places.** Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability, DOI: 10.1080/17549175.2021.2005115

JULKAISU

I

**Political, Practical and Architectural Notions of the Concept of the Right to
the City in Neighbourhood Regeneration**

Maununaho Katja

Nordic Journal of Migration Research, vol. 6, issue 1, 58–64

DOI: 10.1515/njmr-2016-0008

Artikkelin käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

POLITICAL, PRACTICAL AND ARCHITECTURAL NOTIONS OF THE CONCEPT OF THE RIGHT TO THE CITY IN NEIGHBOURHOOD REGENERATION

Abstract

Informed by Henry Lefebvre's concept of the right to the city, this article discusses the issues of neighbourhood regeneration in two Finnish suburban residential neighbourhoods. The selected neighbourhoods represent relatively poor suburban areas with a high percentage of ethnic minority populations. The intention is to disclose some of the problems and potentials for participatory planning and design practices in these areas – processes that could carry out the ideals of the right to the city in urban regeneration – and to suggest that for this purpose, an interdisciplinary understanding of the relevance of current population changes in urban environment is needed.

Keywords

right to the city • urbanisation in Finland • urban regeneration • spatial differentiation • participatory planning and design

Katja Maunaho*

Department of Architecture, Tampere University of Technology, Finland

Received 5 January 2015; Accepted 16 December 2015

Introduction

Finnish urban planning tradition is based on 1960s and 1970s ideals of liberty and equality. It was an era of rapid industrialisation and urbanisation in Nordic countries. By implication, a growing profession of architects and urban planners were contributing to develop new forms to accommodate the masses moving to urban areas. New housing with modernistic division of functions were built on pristine forest land areas as a spatial solution for the arising modern lifestyle. Today, Finland is still dealing with urbanisation within the urban fabric inherited from those past years, with ongoing urban regeneration and infill development projects. The population in Finnish urban areas is expected to grow considerably in the next few decades (von Bruun & Kirvelä 2009: 40-41), and a large portion of this growth is expected to be settled within existing built structure. However, the processes of urbanisation are changing, since they are now part and parcel of neoliberal economic restructuring, changes in household structures and growing international migration.

In the past decades, Finland has experienced rapid urbanisation and ethnic differentiation due to increased migration. Urban lifestyles are gaining new popularity, and out migration from city centres to urban periphery seems to have come to a halt in recent years (Laakso 2013; Helsingin Sanomat 2013). At the same time, urban poverty is increasing and concentrating in certain areas, primarily in the suburban neighbourhoods that were originally built to advance a modern lifestyle, equality and welfare (Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005; Vaattovaara & Kortteinen 2012; Vilkama,

Vaattovaara & Dhalmann 2013). Alongside unequal spatial distribution of socio-economic measures such as health, income, education and employment levels, ethnic differentiations have increased rapidly in suburban neighbourhoods, particularly in the largest cities (Vilkama et al. 2013: 485-488; Vilkama 2011: 136-139). Moreover, poor environmental quality, lack of services and lack of diversification in housing seem to add to the above-mentioned factors that create differentiations (Vilkama et al. 2013: 492-493).

Skifter Andersen (2003) draws attention to the interaction between social exclusion and physical decay in urban environment, arguing that 'segregation is not a simple consequence of social inequality, but a product of both social and spatial differentiation' (Skifter Andersen 2003: 125-126). Based on the analysis of case material collected from two Finnish suburban neighbourhoods, the aim of this article is to demonstrate that while the changes in urban population have increased the attention to urban environment with a demand for more varied urban residential areas, urban planning and design currently seem to lack tools to form adequate understanding about these changes, and to communicate about them with the local residents involved in urban regeneration projects. Current planning and design practices are much dependent on government policies based on prevalent neoliberal ideals. Neoliberalism 'proposes that human well-being can best be advanced by liberating individual entrepreneurial freedoms and skills within an institutional framework characterised by strong private property rights, free markets, and free trade' (Harvey 2005: 2). As a result, urban areas are developed in accordance with real estate markers in order to succeed in the

* E-mail: katja@maunaho.fi

global competition of investment capital, with the means of iconic architecture and gentrified residential districts among other (Zukin 2009: 543-544). Mäenpää et al. (2000: 189) argue that the 1960s and 1970s ideals of a safe and just city in Finnish urban planning have turned into neoliberal policies for attractiveness and economic growth. The concerns about spatial exclusion and segregation, which previously were considered as matters concerning inhabitant well-being, are now perceived as issues of urban vitality and competition (Mäenpää et al. 2000). Similar emphasis features in the case material in this article, when observed problems concerning social matters or related image of the neighbourhood are thought to be solved by renovation and renewal projects aiming to increase the attractiveness and affect the currently sinking property prices on the area.

The importance of larger structural features notwithstanding, it seems important to focus attention on the actual, local everyday conditions for urban restructuring (Skifter Andersen 2003:156-159). Particularly it is important to recognise the potential of participatory design in neighbourhood regeneration projects, not just as a tool for developing more suitable spatial solutions, but also from the perspective of social justice. Accordingly, this article discusses the problems as well as the potentials for participatory planning and design through Lefebvre's (1996) concept of the right to the city. Growing urbanisation and social polarisation in urban areas have given new attention and importance to Lefebvre's work. His concept of the right to the city has been represented as a combining framework for different social and political movements and as a new radical decision-making model that ties the right to political participation to urban inhabitation instead of nationality or citizenship (Boer and de Vries 2009; Purcell 2002). Empirically, the article focuses on practical urban regeneration work executed in planning offices, municipal housing administrations, third sector organisations and on grassroots level in neighbourhood communities.

The right to the city

Lefebvre's discussions in *Urban Revolution* (2003) about the importance of urbanisation have gained relevance in recent decades. Globally, the number of people living in urban areas have grown to over half of the world's populations, and processes of industrialisation are increasingly interwoven with urbanisation (Smith 2003: xix-xxi). In the global North, neoliberal forms of urban governance have gained prominence with increasing collaboration among property capital, the state, retail capital and financial capital in urban regeneration (Smith 2003). In response to this, there is now a renewed interest for Lefebvre's concept of the right to the city (1996), especially among critical urban scholars, planners and activist groups.

The concept of the right to the city was developed in Lefebvre's *La Droit à la Ville* (1967), written in the eve of the late 1960s social and spatial struggles in France. According to Lefebvre, 'the right to the city is like a cry and a demand', which 'can only be formulated as a transformed and renewed right to urban life' (1996: 158). Today, the right to the city is often treated as a common conceptual framework for various social movements and scholars who call into question what they take to be negative forces of neoliberalism (Friedmann 1995; Harvey 2003; 2006; 2008; Isin 2000; Soja 2000). However, Stanek (2011: 2) and other commentators have asked whether the concept has turned into a mere slogan, an empty battle cry detached from its specific historical context.

Purcell (2002: 100-102) does not see the right to the city as a mere catchphrase, but instead emphasises its radical potential. He maintains that Lefebvre imagines and advocates a new urban politics of the inhabitant that would radically change the whole system of urban democracy, reorienting decision-making away from the state and call the power of private ownership into question. Importantly, the right to participation would be tied to urban inhabitation instead of nationality or citizenship. Purcell (2002: 102) also notes that the production of urban space is 'more than just planning the material space of the city; it involves producing and reproducing all aspects of urban life'. The residents of the city would be given the right to participate in all decision making that concerns the city, but this does not automatically mean that the right to the city would lead to a better or even more democratic urban politics and urban space. He reminds us that Lefebvre's concept is entirely contingent: it may have desirable or undesirable outcomes for the social and spatial structure of the city (2002: 100). With misinformed scalar choices in the differentiation between urban scale and different sub-scales about who has the right to participate and to what degree, the concept could work to reinscribe forms of domination (Purcell 2002: 104).

David Harvey (2003: 939) underlines that the right to the city should not be delimited to a right of access to what already exist; it should also be a right to change the city. As the cities change, so does our lifestyles, everyday routines and forms of socialisation take new forms. By changing the cities, we end up changing ourselves, and as Harvey puts it 'the right to make and remake ourselves in this way is [...] one of the most precious of all human rights' (Harvey 2006: 84). This notion goes straight to the very foundation of urban planning. Though both Harvey and Lefebvre have linked the right to the city to urban social movements and grassroots developments, it has also important implications for the professions of urban planning and design. Stanek (2011: 27-48) argues that Lefebvre's interest in architecture and urban spaces emanates from his long-term involvement with architects and urbanists. His concept of social space was as an attempt to bridge the gaps between architectural practice and the social sciences, humanities and political engagement (Stanek 2011: 28).

Lefebvre's spatial triad consists of commonsensical perceived space that people encounter in daily activities, conceived space of professional knowledge, and lived space that represent spatial experiences of everyday life. These are all parts of the production of meaning in urban space. The triad has its translation into spatial terms with everyday spatial practices in the encountered physical-material environment, representations of space that are mentally constructed and spaces of representation as space as it might be, fully lived space (Lefebvre 1991: 38-40; Stanek 2011: 128-129). The inseparability of the triad suggests that social space is not just an opposition to material or architectural space, but that spatial architecture is a part of social space. Stanek sees that through his immediate communication with the design profession, Lefebvre saw the practice of planning and design as a constant to-and-fro reflection between representations and lived space (Stanek 2011: 131). Lefebvre (1991:40) emphasised that the spatial triad loses all its force if it is treated as an abstract model. According to Stanek (2011: 132), Lefebvre insisted on aiming at something concrete, which indicates that his concepts should not be seen as merely political expressions. Regarding the concept of the right to the city, this would mean that besides politics of the inhabitant, there is a need for architecture of the inhabitant that builds on the to-and-fro reflection between inhabitant participation and professional knowledge.

Urban regeneration in Turku and Espoo

The empirical material used in this article is from two Finnish suburban areas, Espoo Suvela in Helsinki metropolitan region and Varissuo in the city of Turku. These areas were selected for my PhD project, which investigates the questions of urban housing design in multicultural neighbourhoods. They were selected because of their development histories, current ethnic and social structures and future perspectives. Both areas are relatively diverse in ethnic terms, and they are among the most disadvantaged areas in their respective regions. In Suvela, there is a high level of inhabitants without secondary education, high level of unemployment and low average income rates, compared to Helsinki region averages or to other areas in Espoo (Hirvonen 2011: 14-15). In the Turku region, Varissuo is among the areas with lowest household income, highest unemployment and lowest education rates (Rasinkangas 2013: 178-180).

The development of both areas originates in architectural competitions organised in the late 1960s and early 1970s. The objectives were to create optimal social environments in both areas, but after completion in the 1970s, both Suvela and Varissuo became known for their large number of social housing blocks and social problems. Then again in Suvela, there are also a relatively high number of owner-occupied single family houses and terraced houses, and some owner-occupation in apartment blocks. However, a typical feature in Suvela's urban structure is that apartment blocks and smaller scale houses are situated in groups separated from each other (Hirvonen 2011: 7-9). In Varissuo, on the other hand, owner-occupied houses are mixed with apartment blocks. But despite the fact that owner-occupied apartments comprise almost 50 per cent of the housing stock, spatial differentiation remains. This suggests that mixed tenure types and variety in housing models do not in itself prevent processes of differentiation.

The data material was collected by mixed methods: following and observing ongoing regeneration projects in project meetings; conducting qualitative interviews with local actors in the city administrations, organisations and development projects as well as inhabitants with various ethnic backgrounds; collecting planning and design material that includes drawings, memos, public releases, blogs and reports; organising design workshops for ethnic minorities; participating and observing in workshops that were organised for concerned parties in the area. The purpose of the analysis is not to compare the areas, but to elucidate current planning and design practices and, scrutinise how official development ideas relate to grassroots perspectives in deprived, multicultural neighbourhoods through the lens of the right to the city.

Regeneration, renovation and participation cases

Case material shows that in Suvela and Varissuo, just as in many other Finnish suburban areas, the ageing built environment is in need of major renovations, and there are a number of structural problems to be dealt with. According to interviews with city administration personnel, the rising numbers of one-person households sets demands for housing stock reform, and an ageing population calls for more accessible environment (a large portion suburban buildings lack elevators). Besides, the high-rise buildings from the 1960s and 1970s are energy wise the least effective part of Finnish housing stock (Helsingin Energia 2011).

The regeneration projects that have been implemented on the areas in recent years are rather incremental and reformist, but there are also proposals for more radical renewals in both of the studied areas.¹ In both areas, the majority of the buildings are in need of major renovation. However, renovation projects tend to be carried out mainly to maintain property value, though in some cases, minor improvements to the quality of everyday environment are made, such as adding balcony glazing, better lighting and playground facilities. In Varissuo, the public housing company has carried out traditional renovation projects, rather than initiating more radical changes (for example infill projects). By contrast, the public housing company in Suvela has initiated a renewal project called Suvelan Onni (*the Happiness of Suvela*) with the view to demolish and reconstruct a part of the social tenements in a block with 253 apartments. This entails major changes in apartment sizes and diversification of tenure types. Interviews with project team members indicate that the idea is to change the perceived bad reputation of the area, which is considered to originate from the large number of social tenants. The new design is expected to increase the attractiveness and invite new investments to the area. Moreover, the interviews indicate that social housing tenants are seen as troublesome. This has in some cases led to poor maintenance of environment, which in turn the inhabitants have experienced as has creating further problems, such as mould and pests.

Changing apartment structures can be seen as a tool to produce changes in the social structures in order to break segregation. However, when existing residents are displaced in order to meet the demands of the market, there is a conflict between individual and collective rights to access and to change the city. Current participatory planning practices in Finland are based on the land use and building act, which requires participation during each planning processes. The law is motivated by democratic ideals of inhabitant participation, and yet, it does not seem to recognise the impact of other factors on urban development. According to Mäenpää et al. (2000: 41-42), after the transfer of responsibility from public sector to private actors in the 1990s, municipal planning in Finland has lost its impact on market-driven partnerships. A large part of decisions are made before, by or after planning (Staffans 2012: 68), which means that major strategic decisions are already closed, or basic prerequisites needed for the decision making are not yet available, when participation practices start.

According to the land use and building act, a plan for participation shall be made for each planning process. In Suvela, the participation plan stated that the concerned parties include people who live in the area or nearby, property owners, communities, entrepreneurs and others whose residence, working or other conditions are influenced by the plan. This definition fulfils the requirements of the law (Ympäristöministeriö 2007:32), and basically meets the ideals of the concept of the right to the city, though it leaves out the residents of a wider city area. On the other hand, the regeneration plans in the Suvela case are made to attract new residents to the area, and to disperse so called ethnic and social concentration. This decision, which was made before the actual planning process had begun, and hence before any inhabitant participation, clearly conflicts with the concept of the right to the city.

In Varissuo, there was particularly one renovation case that required consultation with the residents, as it was implemented as a part of a project of the Ministry of the Environment (Ylitalo 2013: 68). A briefing session for the residents was organised, and the residents were asked to fill in a questionnaire about needed property improvements. They were also asked whether they would like to move

back to the apartments after the renovation, or whether they would like to move to some other areas (Ylitalo 2013: 69-70). However, since this briefing was organised after the design process, only a few details could be changed according to the residents' wishes. The proposed ideas of the housing company was that the design and the marketing activities were aimed at attracting more affluent residents to the area so as to achieve a balanced socio-economic structure with less than 20 per cent immigrants (Ylitalo 2013: 77). In the end, none of the original residents moved back (ibid).

In Suvela, the city decided to organise a briefing session in an early stage of the process, partly because the intention was to demolish parts of buildings. A local third sector social work organisation initiated and organised a pre-session for immigrant residents in a mosque in the block to inform about the project and the importance of the residents' participation in the process. This initiative suggests that there might be a need for special arrangements that encourage minority populations to participate in planning processes. It also underlines the importance of recruiting actors who can assist residents, in this case immigrant minorities, who are not familiar with the procedures of resident participation. However, just a few of the immigrant minorities who took part in the pre-session participated in the actual briefing.

In the briefing, the city officials presented various studies from recent years that focus on the area's development. Apparently, the aim was to give the impression that the area is getting a lot of attention from the city's authorities. The open discussions started after the current plans in concern were presented. Because the plans were only preliminary, however, the city officials could not respond to concrete questions that seemed essential to the resident: which buildings are to be demolished, from which buildings will residents have to move and when will all this happen? While the city officials were keen to get information about people's wishes for future buildings, there seemed to be a lack of means to get this sort of conversation going. Despite the public briefing and local media discussions about the demolition of apartment blocks, the city received little feedback on the draft plan from residents.

Political and practical notions

Like the concept of the right to the city, many of the observations done in the two empirical cases concern the political dimension of planning participation. If the right to the city is considered to be 'like a cry and a demand ... formulated as a transformed and renewed *right to urban life*' (Lefebvre 1996: 158), or as a way to fight the problems of neoliberalism (Purcell 2002), the case material reveals a need for suitable tools. Although current participation practices are intended to make decision making transparent and responsive to inhabitants' viewpoints, a large part of the decisions are still made outside of the participation process (Hentilä 2012: 59-60). We have also seen that there might be a need for measurements to involve vulnerable population in the process. Moreover, the intention to attract more affluent people to the areas is likely to undermine the interests of the current inhabitants in the areas. The 'renoviction'² of the current residents may cause involuntary moves by way of displacement, and immigrant families are particularly targeted due to the city authorities' idea of social balance. People of immigrant background who are in a relatively weak position in their housing career and at the labour market might be dependent on the resources of their ethnic or religious communities (Haapajärvi 2012; Tomlins et al 2002). From the residents' perspectives, therefore, attempts to break segregation

may instead break social ties that are important for everyday life.

Purcell (2002: 104) discusses question whether the rights to decision-making should be differentiated at sub-urban scales in order to give neighbourhood residents a greater say in decisions concerning their local environment. This is a much debated issue, given the fact that many changes in cities affects not only local residents but also other parts of the city or region. Local residents might be most influenced by changes in their neighbourhood, and they might also have more qualified opinions on local matters than external people. Yet, more authority to local residents might also work against the benefit of certain sub-populations as well as other parts of the city. For example, in relatively affluent neighbourhoods that are more inclined to resistance (Kopomaa 2005: 11), the inhabitants might use their right to exclude low-income housing from their area, and reinforce residential segregation (Purcell 2002: 104).

Boer and de Vries (2009: 1322-1333) distinguish between the right to the city as an individual right in the present structures of liberal democracy, on the one hand, and a permanent collective political struggle leading to more radical approaches on the other. While emphasising that the original concept favours the former, they underline that the two interpretations are not mutually exclusive. Nevertheless, they might contradict one another, at least potentially, when there are conflicting interests involved. For instance, when city officials want to improve an area to make it more attractive, the displacement of the original inhabitants in the name of common good seems to imply a violation of their individual right. In a case of owner occupied housing, private property ownership would give a strong protection to the inhabitants, whereas people living in social housing would lack such protection. If the right to the city is intended to question private ownership, as Purcell (2002: 103) puts it, the rejection of individual rights in this sort of situation seems to be at odds with the concept.

Though urban planning and design are grounded on democratic principles and have far-reaching political implications, a large part of everyday professional practices are executed outside political processes in order to get things done. Nevertheless, there seems to be an urgent need for developing better ways of communicating about urban development with residents. The city of Espoo seems to acknowledge this need, given their decision to co-fund a project that aims to create new communication and participation methods in urban neighbourhoods. The project, which is organised by Laurea University of Applied Sciences, involves open workshops for residents and other local actors where they discuss issues of physical as well as social environment³. These workshops and the ones that I organised as part of my research project both suggest that the largest practical problem the organisers face is to get marginalised populations engaged in the process, particularly people of immigrant background. Although most people invited to the workshop sessions expressed their interest and seemed capable of participating in the discussions, the majority remained absent. The case material indicates that residents who have suffered great personal losses in their lives, and whose current situation is greatly affected by everyday struggles, are willing to talk about their everyday needs and wishes when asked face-to-face in the interviews, but they are not likely to take part in public sessions.

[...] One of the women tells me that she is in a bad situation: her father has just died. I ask where it happened, she responds in Iran. She tells that her mother died in 2009, and she has been away for so long, for 19 years. I ask whether she has relatives here, she answers no. Tears start rising in her eyes.

[...] We speak more about the importance of common spaces in residential areas. Many of the women claim that it is a bad thing to just stay inside the apartment. An Iranian woman says she misses places for women's sports. It is important to get some exercise, otherwise you get depressed, she says. [...] Another woman mentions on several occasions the importance of spaces for teaching: mathematics, languages, Finnish and English. Later, she tells she used to be a history teacher in Iraq. But for her, the wish – which she repeats several times – is to stay at home, or return there after the renovations. She says she doesn't like changes. Other women suggest that she could protest by locking herself in, as a protest. They all laugh at the idea. [...]

(Field diary notes from a design workshop in Suvela area).

I would argue that there is a need for actors who seek out ways to engage with people in their neighbourhoods and gather information about the inhabitants' needs, wishes and problems. This kind of information is crucial in order to make planning participation compatible with the right to the city. This perspective has been brought up newly also in the Suvela project that has started a new phase after a couple of years break, suggesting that in the process it could have relevance also for urban government that otherwise has difficulties trying to draw investments to problematic suburban areas.

Architecture of the inhabitant

The concept of the right to the city, considered as a new mode of decision-making, touches upon several aspects of participatory planning and design. The general ethos of changing focus from the interests of private ownership to the needs of individuals and communities living in the environment is characteristic of both participatory planning and the right to the city. Participatory practices, particularly in community architecture, have been considered largely from perspectives that emphasise the process of development instead of the end-products. This is considered to form a significant difference between participatory design and conventional end-product-led architecture (Jenkins et al 2010: 26-27). But if we conceive of the end-products – the material spaces in built environment – as inseparable parts of social space, then they should also be the centre of attention when we discuss the conditions for the right to the city. The question thus arises: What might an architecture for the right to the city be like?

Wates and Knevitt (1987, cited in Jenkins et al 2010: 28-30) point out some crucial differences between participatory community architecture and conventional architecture. Many of the differences concern the roles of the parties in the process, but they also point to some features of the end-product. Community architecture is likely to be multifunctional, contextual and regional, with concern for identity, whereas conventional architecture is more likely to serve single functions, and have a self-conscious concern about style. The physical structure of community architecture is expected to be flexible, slowly improving, easy to manage and maintain, and it is motivated by improvements of quality of life for individuals and communities. Conventional architecture is considered more static, and its main motivations are found in the return on investment, in political opportunism and in esteem from professional peers (Wates and Knevitt 1987, cited in Jenkins et al 2010: 28-30). The differences in this juxtaposition are polarised in order to show advantages for community architecture, but they are instructive insofar as they echo

the spirit of the right to the city and shed light on the Varissuo and Suvela cases.

The people who participated in the Varissuo and Suvela workshops presented their imaginations of a future environment that was multifunctional and flexible, facilitating different spatial changes. They also saw the changes and spatial solutions in the environment as a potential source of identity and pride for the local community.

M: [...] that women will come to this kind of shared spaces, there must be confidence. It's like a project, which requires time. [...] It requires cooperation with all immigrants. And I think it's like a project where cities involvement is required, to develop the project. [...] About these shared spaces, a community itself will begin to build co-operation with the native population, and employment [...] because women spend a lot of time at home, they pretty much mutually help each other. Sister H told of a small group of ten women with immigrant background who used to meet up. Most of them got jobs, some got access to education, and only a few have not moved on yet. But they are part of this society. It requires a lot of cooperation.

H: These kinds of places for immigrants are needed. You need a place that feels like you belong to the place, so that there is no one falling in between. [...] there is really a lot of young people who feel that they are not part of Finnish society or their own community [...] there should be a place where one can go and where would be people who have similar experiences. So you could relate to that and strengthen the sense of identity. [...]

(A conversation in a workshop)

The concept of the right to the city highlights the role of inhabitants, but also the role of professionals should be taken into account. Staffans (2012) advocates participatory urban planning as a continuous learning process, where multilateral discussions between different parties would be facilitated by professional expertise and a variety of datasets. In the background of visionary discussions and planning processes, information from inhabitants would be gathered constantly to an accumulating inhabitant dataset (Staffans 2012: 65-66). Also Purcell (2002: 102) points out that Lefebvre does not make it clear that decisions that produce urban space should be made entirely by inhabitants, only that the inhabitants' role must be central and direct. The design practices of architecture of the inhabitant should attempt to find radical ways to produce spaces that enable everyday practices emanating from the social, cultural and ethnic differences in the city. They should also acknowledge use value over exchange value to create spatial affordances that enable spatial appropriation. Spaces should be organised according to the cultural models of the society (Stanek: 81-87). The community workshop sessions in Varissuo and Suvela suggest that Lefebvre's to-and-fro dialogue between social life and spatial representations could bring forth previously unutilised potentials for democratic urban development. However, the resources of city officials seem to be insufficient when it comes to creating and maintaining contacts with the local inhabitants.

Conclusions

The above analysis of two Finnish suburban areas has drawn attention to the relationship between regeneration processes informed by ideas of participatory practices and design, on the one hand, and Lefebvre's concept of the right to the city, on the other.

Lefebvre's concept has been interpreted as advocating a new urban politics of the inhabitant (Purcell 2002) which would radically change the system of urban democracy by reorienting decision-making away from the state and questioning the power of private ownership. Participatory objectives in Finnish planning policy seem to reflect similar ideas. In reality, however, many decisions are made outside of the democratic planning process (Staffans 2012: 68), leading to situations where community dialogue is used to legitimate given planning ideas, or the inhabitants are asked for their opinions too late to influence the process. In some cases, there is also insufficient information about the defining conditions.

Lefebvre's original concept was developed during political and spatial struggles in France in the late 1960s. However, it seems pertinent to ask, as does Stanek (2011: 2), whether the concept has turned into a mere slogan in today's society, considering the way the ideas of inhabitant participation and quality of life conflict with the neoliberal governance policies aiming to economic urban vitality and appropriate social mixing in urban regeneration cases. Boer and de Vries (2009: 1322-1333) take collective political struggle to be the favourable contexts for the right to the city, which is at odds with the depoliticised governance discourse. Nevertheless, when only a handful of people voice their concerns, the decision-making process seems to lack democratic legitimacy. The case material also suggests that the collective right to change the city might run counter to the individual right to a home. This conflict challenges the ethos of the politics of inhabitants (Purcell 2002), which afford rights also to inhabitants who are not home owners. The concept does not seem to offer solutions to this kind of dilemma.

Personal abilities and willingness to participate in decision making may favour home owners at the cost of tenants' right to the city (see Kopomaa 2005: 11), and it may facilitate a politics of social mixing that sustains patterns of segregation rather than breaking them (see Vaattovaara & Kortteinen 2012: 61). For immigrant populations, eviction due to renovation (or 'renoviction') might entail permanent displacement from the neighbourhood, and can be harmful to the individuals (see Haapajärvi 2012) as well as reinforcing structures of ethnic and racial marginalisation. On the contrary, the grassroots perspectives from the case areas seem to indicate that investments in spatial improvements that take into account the inhabitants' needs and wishes might benefit underprivileged inhabitants, prevent urban decay and eventually mitigate spatial differentiation (see Skifter Andersen: 159). To overcome some of the contingencies in the task, there is a dilemma of engaging with inhabitants so that the quality of environment could be appreciated also by those who do not participate – the interviewed planners and designers experienced this as their primary role as professionals in the process. Yet the

professional attempt to foster 'common good' as premises of equality may work as an obstacle for the ideals of the right to the city, and as a stronghold for prevailing neoliberal ideals (see Mäenpää et al 2000: 39-41, 173-176).

Lefebvre's (1991) concept of social space indicates that processes and end-products should not be taken as separate entities, but as inseparable parts of social space. Moreover, his emphasis on the close relationship between social life and concrete urban space suggests that the right to the city is not a mere political ethos, but should be seen as a radical democratic practice aimed at creating actual change in urban space. This leads us to the notion of *architecture of the inhabitant*, which emphasises the interconnection between open participatory process and end-products. The case material highlights the importance of creating new ways for communicating about social and architectural urban development, as a to-and-fro reflection between spatial representations and lived space, as outlined by Lefebvre. It is clear that architecture alone cannot create radical changes in urban life, but it has a great impact on housing, services, quality of the environment and, eventually, spatial differentiation. To improve the areas for the benefit of the inhabitants, attention should be redirected away from neoliberal targets of rising property values and commercial areal competition boosted by architectural representations to participatory practices that acknowledge local social processes, not to mention architecture that can open spatial potentials for the right to the city.

Katja Maununaho is a MSc (Arch), researcher and PhD student at the department of architecture in Tampere University of Technology. Her research focuses on social and cultural factors in housing design in urban areas. The work combines spatial ethnography to design used as a method for producing information about potential urban environments. In addition to research Katja Maununaho works with housing design in her architectural studio in Helsinki.

Notes

1. For example the city of Turku is planning to build a new tram line to Varissuo, which would open potentials for developing the currently underdeveloped central part of the area.
2. 'Renoviction', an eviction of current residents as a result of rampant rent increases induce by value-adding renovations, see Skanby 2014: 25-26.
3. Laure research project: see Lund & Juujärvi 2015.

References

- Boer, RWJ & de Vries, J 2009, 'The Right to the City as a Tool for Urban Social Movements: The Case of Barceloneta', *Proceedings of the 4th International Forum on Urbanism (IFoU)*, pp. 1321-1330. Available from: <http://ifou.org>. [Last accessed 18.11.2015].
- Friedmann, J 1995, 'The Right to the City', *Society and Nature*, vol. 1, pp. 71-84.
- Haapajärvi, L 2012, 'Communities of compensation and resistance. Integration in the making at an African church in Helsinki and Paris', *Nordic Journal of Migration Research*, vol. 2, issue 1, pp. 57-65, DOI: 10.2478/v10202-011-0027-8.
- Harvey, D 2003, 'The Right to the City', *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 27, issue 4, pp. 939-941, DOI: 10.1111/j.0309-1317.2003.00492.x.
- Harvey, D 2005, *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford University Press, Oxford.
- Harvey, D 2006, 'The Right to the City', in *Divided Cities, Oxford Amnesty Lectures 2003*, ed R Scholar, OUP, Oxford, pp. 83-103.
- Harvey, D 2008, 'The Right to the City', *New Left Review*, vol. 53, pp. 23-40.
- Helsingin Energia, 2011, *Ympäristöraportti 2011*, Helsingin Energia, Helsinki.

- Helsingin Sanomat, 2013, 'Muuttoliike Helsingin kehyskuntiin on pysähtynyt', *Helsingin Sanomat* 5.11.2013. Available from: <www.hs.fi>. [Last accessed 18.11.2015].
- Hentilä, H 2012, 'Tavoitteena hyvä elinympäristö ja kestävät yhdyskunnat – alueidenkäytön suunnittelunhaasteita ja kehityssuuntia' in *Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen*, eds A Airaksinen, H Hentilä, J Jauhainen, R Mäntysalo, K Jarenko, T Määttä, M Pentti, J Similä & A Staffans, Ympäristöministeriö, Helsinki, pp. 50-62.
- Hirvonen, J 2011, *Suvela tilastoissa ja asukkaiden kokemana*, Aalto-yliopisto, Espoo. Available from: <lib.aalto.fi>. [Last accessed 2.12.2015].
- Isin, E 2000, 'Introduction: democracy, citizenship and the city', in *Democracy, citizenship and the global city*, ed E Isin, Routledge, New York, pp. 1–21.
- Jenkins, P, Milner, J & Sharpe, T 2010, 'A brief historical review of community technical aid and community architecture', in *Architecture, Participation and Society*, eds P Jenkins & L Forsyth, Routledge, London, pp. 23- 38.
- Kopomaa, T 2005, *Naapuruussuhteisuus. Tuetun asumisen ja palvelutoiminnan yhteys lähiympäristöön, asukasvaikuttamiseen ja kaupunkisuunnitteluun*, Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, Helsinki. Available from: <www.ara.fi>. [Last accessed 2.12.2015].
- Kortteinen, M, Tuominen, M & Vaattovaara, M 2005, 'Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla', *Yhteiskuntapolitiikka*, vol. 70, no. 2, pp. 121-131.
- Lefebvre, H 1991, *The Production of Space*, Basil Blackwell, Oxford.
- Lefebvre, H, 1996 (1968), 'The right to the city', in *Writings on Cities*. Henry Lefebvre, transl/eds E Kofman & E Lebas, Blackwell Publishing, Oxford, pp. 147-159.
- Loikkanen, S 2013, *Muuttoliikkeen vaikutuksista väestön tulotasoon Helsingissä ja Helsingin seudulla*, Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Lund, V & Juujärvi S 2015, Change Laboratory as a method of innovation management in an Urban Living Lab, *ENoLL Research Day Conference Proceedings 2015*, pp 68–78. Available from: <www.laurea.fi/hankeet/valittavat-valittavat-verkostot>. [Last accessed 27.11.2015].
- Mäenpää, P, Aniluoto, A, Manninen, R & Villanen, S 2000, *Sanat kivettyvät kaupungiksi. Tutkimus Helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista*, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, Espoo.
- Purcell, M 2002, 'Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant', *GeoJournal*, vol. 58, issue 2, pp. 99-108.
- Rasinkangas, J 2013, *Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä*, Siirtolainstituutti, Turku.
- Skarby, J 2014, *Social investment policies in urban planning – an argumentative discourse analysis of the regeneration dialogue in Lindängen, Malmö*, Lund University, Lund. Available from: <lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/4463680>. [Last accessed 27.11.2015].
- Skifter Andersen, H 2003, *Urban sores. On the interaction between segregation, urban decay, and deprived neighbourhoods*, Ashgate, Aldershot.
- Smith, N 2013, 'Foreword', in *Urban Revolution*, H Lefebvre. University of Minnesota Press, Minneapolis, pp. viii-xxiii.
- Soja, E 2000, *Postmetropolis*, Blackwell, Malden, MA.
- Staffans, A 2012, 'MRL ja kansalaisten osallistuminen' in *Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen*, eds A Airaksinen, H Hentilä, J Jauhainen, R Mäntysalo, K Jarenko, T Määttä, M Pentti, J Similä & A Staffans, Ympäristöministeriö, Helsinki, pp. 63-72.
- Stanek, L 2011, *Henri Lefebvre on Space: Architecture, Urban Research and the Production of Theory*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Tomlins, R, Johnson, MRD & Owen, D 2002, 'The Resource of Ethnicity in the Housing Careers and Preferences of the Vietnamese Communities in London', *Housing Studies*, vol. 17, no. 3, pp. 505-519, DOI: 10.1080/02673030220134971.
- Vaattovaara, M & Kortteinen, M 2012, 'Segregaatiosta ja sen inhimillisestä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä', *Talous ja yhteiskunta*, vol. 3/2012, pp. 60-66.
- Wates, N & Kneviit, C 1987, *Community Architecture: How People are Creating Their Own Environment*, Penguin Books, London.
- Vilkama, K 2011, *Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla*, Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Vilkama, K, Vaattovaara, M & Dhalmann, H 2013, 'Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakesittymistä muutetaan pois?', *Yhteiskuntapolitiikka*, vol. 78, no. 5, pp. 485-497.
- von Bruun, S, Kirvelä, T 2009, *Suurten kaupunkien tulevaisuus ja tulevaisuuden kaupunkipolitiikka*, Kuntaliitto, Helsinki. Available from: <www.kommunerna.net>. [Last accessed 18.11.2015].
- Ylitalo, E 2013, *Segregaation vähentäminen asuntokantaa kehittämällä*, Turun ammattikorkeakoulu, Turku. Available form: < www.theseus.fi/handle/10024/55248>. [Last accessed 18.11.2015].
- Ympäristöministeriö 2007, *Osallistuminen yleis- ja asemakaavoituksessa. Ympäristöhallinnon ohjeita 1:2007*, Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Zukin, S 2009, 'Changing landscapes of power: opulence and the urge for authenticity' *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 33, no 2, pp. 543-53.

Tutkimusartikkelin I suomennos

Käännös julkaistaan väitöskirjan osana kustantajan luvalla. Tekijä vastaa käännöksen mahdollisista puutteista. Alkuperäinen julkaisu: Political, Practical and Architectural Notions of the Concept of the Right to the City in Neighbourhood Regeneration. Nordic Journal of Migration Research, vol. 6, issue 1, 58–64.

POLIITTISIA, KÄYTÄNNÖLLISIÄ JA ARKKITEHTONISIA KÄSITYKSIÄ OIKEUS KAUPUNKIIN -KÄSITTEESTÄ NAAPURUSTON UUDISTAMISESSA

Katja Maununaho

Tiivistelmä

Tässä artikkelissa käsitellään Henry Lefebvren oikeus kaupunkiin -käsitteen pohjalta asuinalueiden uudistamista kahdella suomalaisella lähiöalueella. Valitut asuinalueet edustavat suhteellisen köyhiä lähiöalueita, joilla on paljon etnisiä vähemmistöjä. Tarkoituksena on tuoda esiin joitakin ongelmia ja mahdollisuuksia, joita näillä alueilla on osallistavan kaavoituksen ja suunnittelun käytännöissä - prosesseissa, jotka voisivat toteuttaa oikeus kaupunkiin -käsitteen mukaisia ihanteita kaupunki uudistuksissa - ja ehdottaa, että tätä varten tarvitaan tieteidenvälistä ymmärrystä nykyisten väestömuutosten merkityksestä kaupunkiympäristössä.

Asiasanat: oikeus kaupunkiin; Suomen kaupungistuminen; kaupunki uudistus; alueellinen eriytyminen; osallistava kaavoitus ja suunnittelu.

Johdanto

Suomalainen kaupunkisuunnitteluperinne perustuu 1960- ja 1970-luvun vapauden ja tasa-arvon ihanteisiin. Kyseessä oli nopean teollistumisen ja kaupungistumisen aika Pohjoismaissa. Arkkitehtien ja kaupunkisuunnittelijoiden kasvava ammattikunta kehitti uusia asuttamisen muotoja kaupunkialueille muuttavien ihmisjoukkojen tarpeisiin. Uusia asuntoja, jotka toteuttivat modernistista toimintojen jakoa rakennettiin

koskemattomille metsäalueille tilaratkaisuna esiin nousevalle modernille elämäntyyli- lille. Nykyään Suomen kaupungistuminen jatkuu edelleen ja kaupunkiuudistus- ja täy- dennysrakentamishankkeiden parissa työskennellään noilta vuosilta periytyvän kau- punkirakenteen kontekstissa. Suomen kaupunkialueiden väestön odotetaan kasvavan huomattavasti lähivuosisikymmeninä (von Bruun & Kirvelä 2009: 40–41). Suuren osan tästä kasvusta odotetaan sijoittuvan olemassa olevan kaupunkirakenteen sisälle. Kaupungistumisprosessit ovat kuitenkin muuttumassa, sillä ne ovat nykyään osa uus- liberalistista talouden rakennemuutosta, kotitalouksien rakenteiden muutoksia ja kas- vavaa kansainvälistä muuttoliikettä.

Viime vuosikymmeninä Suomi on kokenut nopeaa kaupungistumista ja lisäänty- neen muuttoliikkeen aiheuttamaa etnistä eriytymistä. Kaupunkimainen elämäntapa on saamassa uutta suosiota, ja poismuutto kaupunkien keskustoista kaupunkien reuna-alueille näyttää viime vuosina pysähtyneen (Laakso 2013; Helsingin Sanomat 2013). Samaan aikaan kaupunkiköyhyys lisääntyy ja keskittyy tietyille alueille, lähinnä lähiöihin, jotka rakennettiin alun perin edistämään modernia elämäntapaa, tasa-arvoa ja hyvinvointia (Kortteinen, Tuominen & Vaattovaara 2005; Vaattovaara & Korttei- nen 2012; Vilkama, Vaattovaara & Dhalmann 2013). Sosioekonomisten mittareiden, kuten terveyden, tulojen, koulutuksen ja työllisyystason, epätasa-arvoisen alueellisen jakautumisen ohella etniset erot ovat lisääntyneet nopeasti lähiöalueilla erityisesti suurimmissa kaupungeissa (Vilkama ym. 2013: 485–488; Vilkama 2011: 136–139). Lisäksi puutteet ympäristön laadussa, palveluissa ja monipuolisissa asumismuodoissa näyttävät vahvistavan edellä mainittuja eriytymistä synnyttäviä tekijöitä (Vilkama ym. 2013: 492–493).

Skifter Andersen (2003) kiinnittää huomiota sosiaalisen syrjäytymisen ja fyysisen rappeutumisen väliseen vuorovaikutukseen kaupunkiympäristössä ja väittää, että "segregaatio ei ole pelkkä seuraus sosiaalisesta epätasa-arvosta vaan sekä sosiaalisen että tilallisen eriytymisen tuote" (Skifter Andersen 2003: 125–126). Tämän artikkelin tavoitteena on osoittaa kahdesta suomalaisesta lähiöalueesta kerätyn tapausaineiston analyysin perusteella, että vaikka kaupunkiväestön muutokset ovat lisänneet kaupun- kiympäristöön kohdistuvaa huomiota ja vaativat entistä monipuolisempia asuinalueita, kaavoitukselta ja kaupunkisuunnittelulta näyttää tällä hetkellä puuttuvan väli- neitä, joiden avulla voitaisiin muodostaa asianmukaista käsitystä näistä muutoksista ja kommunikoida niistä niiden paikallisten asukkaiden kanssa, joihin kaupunkiuudis- tushankkeet vaikuttavat. Nykyiset kaavoitus ja kaupunkisuunnittelukäytännöt ovat pitkälti riippuvaisia vallitseviin uusliberalistisiin ihanteisiin pohjautuvasta politiikasta. Uusliberalismissa "esitetään, että ihmisten hyvinvointia voidaan parhaiten edistää va- pauttamalla yksilön yrittäjyysvapaudet ja -taidot institutionaalisissa puitteissa, joille

on ominaista vahvat yksityisomistusoikeudet, vapaat markkinat ja vapaa kauppa" (Harvey 2005: 2). Tämän seurauksena kaupunkialueita kehitetään kiinteistömarkkinoiden mukaisesti, jotta ne menestyisivät sijoituspääomasta käytävässä maailmanlaajuisessa kilpailussa muun muassa ikonisen arkkitehtuurin ja gentrifioitujen asuinalueiden avulla (Zukin 2009: 543–544). Mäenpää ym. (2000: 189) väittävät, että suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa 1960- ja 1970-lukujen ihanteet turvallisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta kaupungista ovat muuttuneet uusliberalistiseksi vetovoima- ja talouskasvupolitiikaksi. Huoli alueellisesta syrjäytymisestä ja segregaatista, joita aiemmin pidettiin asukkaiden hyvinvointiin liittyvinä asioina, nähdään nyt kaupunkien elinvoimaisuuteen ja kilpailuun liittyvinä kysymyksinä (Mäenpää ym. 2000). Samankaltainen painotus näkyy myös tämän artikkelin tapausaineistossa. Havaittuja sosiaalisia tai naapuruston imagoon liittyviä ongelmia ajatellaan ratkaistaviksi peruskorjaus- ja uudistushankkeilla, joilla pyritään lisäämään alueen vetovoimaa ja vaikuttamaan tällä hetkellä laskeviin kiinteistöjen hintoihin.

Suurempien rakenteellisten tekijöiden merkityksestä huolimatta vaikuttaa tärkeältä kiinnittää huomiota kaupunkien rakennemuutoksen todellisiin paikallisiin arjen olosuhteisiin (Skifter Andersen 2003:156–159). Erityisesti on tärkeää tunnustaa osallistavan suunnittelun mahdollisuudet naapurustojen uudistushankkeissa – ei ainoastaan välineenä sopivampien tilaratkaisujen kehittämiseksi vaan myös sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Näin ollen tässä artikkelissa käsitellään osallistuvan kaavoituksen ja kaupunkisuunnittelun ongelmia ja mahdollisuuksia Lefebvren (1996) oikeus kaupunkiin -käsitteen kautta. Lisääntyvä kaupungistuminen ja sosiaalinen polarisaatio kaupunkialueilla ovat antaneet uutta huomiota ja merkitystä Lefebvren työlle. Hänen oikeus kaupunkiin -käsitteensä on esitetty erilaisia sosiaalisia ja poliittisia liikkeitä yhdistävänä kehyksenä ja uutena radikaalina päätöksentekomallina, joka sitoo oikeuden poliittiseen osallistumiseen kaupungissa asumiseen kansallisuuden tai kansalaisuuden sijasta (Boer ja de Vries 2009; Purcell 2002). Empiirisesti artikkelissa keskitytään kaupunki uudistusten käytännön työhön, jota tehdään suunnittelutoimistoissa, kuntien asuntohallinnossa, kolmannen sektorin järjestöissä ja ruohonjuuritason naapurusto yhteisöissä.

Oikeus kaupunkiin

Lefebvren *Urban Revolution* -teoksessa (2003) esittämät keskustelut kaupungistumisen merkityksestä ovat saaneet viime vuosikymmeninä lisää painoarvoa. Maailmanlaajuisesti kaupunkialueilla asuvien ihmisten määrä on kasvanut yli puoleen maailman

väestöstä ja teollistumisprosessit kietoutuvat yhä tiiviimmin kaupungistumiseen (Smith 2003: xix-xxi). Globaalissa pohjoisessa uusliberalistiset kaupunkihallinnon muodot ovat nousseet esiin ja kiinteistö pääoman, valtion, vähittäiskaupan ja rahoituspääoman yhteistyö kaupunkiuudistuksissa on lisääntynyt (Smith 2003). Vastauksena tähän Lefebvren oikeus kaupunkiin -käsite (1996) on herättänyt uutta kiinnostusta erityisesti kriittisten kaupunkitutkijoiden, suunnittelijoiden ja aktivistiryhmien keskuudessa.

Käsite oikeudesta kaupunkiin kehitettiin Lefebvren teoksessa *La Droit à la Ville* (1967), joka on kirjoitettu 1960-luvun lopun sosiaalisten ja alueellisten kamppailujen kynnyksellä Ranskassa. Lefebvren mukaan "*oikeus kaupunkiin* on kuin huuto ja vaatimus", joka "voidaan muotoilla vain muutetuksi ja uudistetuksi *oikeudeksi kaupunkielämään*" (1996: 158). Nykyään oikeutta kaupunkiin ymmärretään usein yhteisenä käsitteellisenä kehyksenä erilaisille yhteiskunnallisille liikkeille ja tutkijoille, jotka kyseenalaistavat uusliberalismin kielteisiksi katsomiansa voimia (Friedmann 1995; Harvey 2003; 2006; 2008; Isin 2000; Soja 2000). Stanek (2011: 2) ja muut kommentoijat ovat kuitenkin kysyneet, onko käsite muuttunut pelkäksi iskulauseeksi tai tyhjäksi taisteluhoodoksi, joka on irrotettu erityisestä historiallisesta kontekstistaan.

Purcell (2002: 100–102) ei pidä oikeutta kaupunkiin pelkkänä iskulauseena, vaan korostaa sen radikaalia potentiaalia. Hän väittää, että Lefebvre kuvittelee ja puolustaa uutta asukkaan kaupunkipolitiikkaa, joka muuttaisi radikaalisti koko kaupunkidemokratian järjestelmää, suuntaisi päätöksenteon pois valtiolta ja kyseenalaistaisi yksityisomistuksen vallan. Tärkeää on, että oikeus osallistumiseen sidottaisiin kaupungissa asumiseen eikä kansallisuuteen tai kansalaisuuteen. Purcell (2002: 102) toteaa myös, että kaupunkitilan tuottaminen on "muutakin kuin vain kaupungin materiaalisen tilan suunnittelua; siihen kuuluu kaupunkielämän kaikkien osa-alueiden tuottaminen ja toistaminen". Kaupungin asukkaille annettaisiin oikeus osallistua kaikkeen kaupunkia koskevaan päätöksentekoon, mutta tämä ei automaattisesti tarkoita, että oikeus kaupunkiin johtaisi parempaan tai edes demokraattisempaan kaupunkipolitiikkaan ja kaupunkitilaan. Hän muistuttaa, että Lefebvren käsite on täysin kontingentti: sillä voi olla toivottavia tai ei-toivottuja seurauksia kaupungin sosiaalisen ja tilallisen rakenteen kannalta (2002: 100). Jos kaupunkimittakaavan ja eri osa-asteikkojen erottelussa tehdään vääränlaisia mittakaavallisia valintoja siitä, kenellä on oikeus osallistua ja missä määrin, käsite voi toimia osana vallan muotojen uudelleen määrittämisessä (Purcell 2002: 104).

David Harvey (2003: 939) korostaa, että oikeutta kaupunkiin ei pitäisi rajoittaa vain oikeudeksi saavuttaa olemassa olevaa, vaan sen pitäisi olla myös oikeus muuttaa kaupunkia. Kaupunkien muuttuessa myös elämäntyyliimme, arkiset rutui nit ja

sosiaalistumisen muodot saavat uusia muotoja. Muuttamalla kaupunkeja muutamme lopulta itseämme ja kuten Harvey toteaa, "oikeus tehdä ja muokata itseämme tällä tavoin on [...] yksi arvokkaimmista kaikista ihmisoikeuksista" (Harvey 2006: 84). Tämä ajatus ulottuu suoraan kaupunkisuunnittelun perustaan. Vaikka sekä Harvey että Lefebvre ovat yhdistäneet oikeuden kaupunkiin yhteiskunnallisiin kaupunkiliikkeisiin ja ruohonjuuritason kehitykseen, sillä on myös merkittäviä vaikutuksia kaavoituksen ja kaupunkisuunnittelun ammattikuntaan. Stanek (2011: 27–48) väittää, että Lefebvren kiinnostus arkkitehtuuria ja kaupunkitiloja kohtaan juontaa juurensa hänen pitkäaikaisesta yhteistyöstä arkkitehtien ja urbanistien kanssa. Hänen sosiaalisen tilan käsitteensä oli kuin yritys kuroa umpeen arkkitehtuurikäytäntöjen ja yhteiskuntatieteiden, humanististen tieteiden ja poliittisen sitoutumisen välisiä kuiluja (Stanek 2011: 28).

Lefebvren tilallinen kolminaisuus koostuu havaitusta tilasta, jonka ihmiset kohtaavat päivittäisissä toimissaan, ammatillisen tiedon käsitetyistä tilasta ja eletystä tilasta, joka edustaa arkielämän tilallisia kokemuksia. Nämä kaikki ovat osa merkityksen tuottamista kaupunkitilassa. Kolminaisuus saa käänöksensä tilallisiksi käsitteiksi arkipäivän tilallisina käytäntöinä kohtaamassamme fyysis-materiaalisessa ympäristössä, tilan representaatioina, jotka ovat mentaalisesti rakennettuja, ja representaation tiloina - tilana, jollaisena se voisi olla, täysin elettyinä tilana (Lefebvre 1991: 38–40; Stanek 2011: 128–129). Kolminaisuuden erottamattomuus viittaa siihen, että sosiaalinen tila ei ole vain vastakohta materiaaliselle tai arkkitehtoniselle tilalle, vaan että tilallinen arkkitehtuuri on osa sosiaalista tilaa. Stanek esittää, että välittömän suunnittelualan kommunikaationsa myötä Lefebvre näki kaavoituksen ja kaupunkisuunnittelun käytännöt jatkuvana edestakaisena arviointina representaatioiden ja eletyn tilan välillä (Stanek 2011: 131). Lefebvre (1991:40) korosti, että tilallinen kolminaisuus menettää kaiken voimansa, jos sitä käsitellään abstraktina mallina. Stanekin (2011: 132) mukaan Lefebvre vaati johonkin konkreettiseen pyrkimistä, mikä viittaa siihen, että hänen käsitteitään ei pidä nähdä pelkästään poliittisina ilmauksina. Oikeus kaupunkiin -käsitteen osalta tämä tarkoittaisi, että asukkaan politiikan lisäksi tarvitaan asukkaiden arkkitehtuuria, joka rakentuu asukkaiden osallisuuden ja ammatillisen tiedon väliseen edestakaiseen pohdintaan.

Kaupunkiuudistaminen Turussa ja Espoossa

Tässä artikkelissa käytetty empirinen aineisto on kahdelta suomalaiselta lähiöalueelta, Espoon Suvelasta pääkaupunkiseudulta ja Varissuolta Turusta. Nämä alueet

valikoituivat väitöstutkimustani varten, jossa tutkitaan kaupunkiasumisen suunnittelun kysymyksiä monikulttuurisilla lähiöillä. Ne valittiin niiden kehityshistorian, nykyisten etnisten ja sosiaalisten rakenteiden sekä tulevaisuuden näkymien perusteella. Molemmat alueet ovat etnisesti suhteellisen monimuotoisia ja ne kuuluvat kaupunkiseudun heikoimmassa asemassa oleviin alueisiin. Suvelassa on paljon asukkaita, joilla ei ole toisen asteen koulutusta, on korkea työttömyysaste ja alhaiset keskimääräiset tulot verrattuna Helsingin seudun keskiarvoihin tai muihin Espoon alueisiin (Hirvonen 2011: 14–15). Turun seudulla Varissuo lukeutuu alueisiin, joissa kotitalouksien tulotaso on alhaisinta, työttömyysaste korkeinta ja koulutusaste alhaisinta (Rasinkangas 2013: 178–180).

Molempien alueiden kehitys sai alkunsa 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa järjestetyistä arkkitehtuurikilpailuista. Tavoitteena oli luoda molemmille alueille optimaaliset sosiaaliset ympäristöt, mutta rakentamisensa jälkeen 1970-luvulla sekä Suvela että Varissuo tulivat tunnetuiksi sosiaalisten asuntotuotannon kerrostalojen suuren määrän sekä sosiaalisista ongelmista. Toisaalta Suvelassa on myös suhteellisen paljon omistusperusteisia omakoti- ja rivitaloja sekä jonkin verran omistusasumista kerrostaloissa. Tyypillistä Suvelan kaupunkirakenteelle on kuitenkin se, että kerrostalot ja pientalot sijaitsevat toisistaan erillään olevissa ryhmissä (Hirvonen 2011: 7–9). Varissuolla taas omistusasuntoja on sekoittuneena kerrostalojen lomaan. Huolimatta siitä, että omistusasuntoja on lähes 50 prosenttia asutuskannasta, alueellinen eriytyminen vallitsee. Tämä viittaa siihen, että asumismuotojen sekoittuminen ja asumismallien moninaisuus eivät itsessään estä eriytymisprosesseja.

Aineisto kerättiin sekamenetelmin: seuraamalla ja havainnoimalla käynnissä olevia uudistushankkeita hankekokouksissa; tekemällä laadullisia haastatteluja kaupungin hallintoelinten, järjestöjen ja kehityshankkeiden paikallisten toimijoiden sekä eri etnisiä taustoja omaavien asukkaiden kanssa; keräämällä kaavoitus ja kaupunkisuunnittelumateriaaleja, joihin kuuluu piirustuksia, muistioita, julkisia tiedotteita, kirjoituksia ja raportteja; järjestämällä suunnittelutyöpajoja etnisille vähemmistöille; osallistamalla ja havainnoimalla työpajoissa, joita järjestettiin alueella toimiville osapuolille. Analyysin tarkoituksena ei ole vertailla alueita, vaan selvittää nykyisiä suunnittelukäytäntöjä ja tutkia, miten viralliset kehitysideat ja ruohonjuuritason näkemykset liittyvät heikko-osaisten monikulttuuristen kaupunginosien näkökulmiin oikeus kaupunkiin - käsitteen valossa.

Uudistamisen, peruskorjauksen ja osallistamisen tapaukset

Tapausaineisto osoittaa, että Suvelassa ja Varissuolla, kuten monilla muillakin suomalaisilla lähiöalueilla, ikääntyvä rakennettu ympäristö kaipaa peruskorjausta ja niillä on useita ratkaisua vaativia rakenteellisia ongelmia. Kaupunginhallinnossa työskentelevän henkilöstön haastattelujen mukaan yhden hengen talouksien määrän kasvu asettaa vaatimuksia asuntokannan uudistamiselle ja väestön ikääntyminen edellyttää esteettömämpää ympäristöä (suuressa osassa lähiörakennuksia ei ole hissejä). Lisäksi 1960- ja 1970-luvun kerrostalot ovat energiataloudellisesti vähiten tehokas osa suomalaista asuntokantaa (Helsingin Energia 2011).

Alueilla viime vuosina toteutetut uudistushankkeet ovat olleet melko vähittäisiä ja reformistisia, mutta molemmilla tutkituilla alueilla on myös ehdotuksia radikaalimmiksi uudistuksiksi.¹ Molemmilla alueilla suurin osa rakennuksista on peruskorjauksen tarpeessa. Peruskorjaushankkeita toteutetaan kuitenkin yleensä lähinnä kiinteistöjen arvon säilyttämiseksi, joskin joissakin tapauksissa toteutetaan pieniä parannuksia arkiympäristön laatuun, kuten parvekelasituksia, parempaa valaistusta ja leikki- paikkoja. Varissuolla kaupungin asuntoyhtiö on toteuttanut perinteisiä peruskorjaushankkeita sen sijaan, että se olisi ryhtynyt radikaalimpiin muutoksiin (esimerkiksi täydennysrakentamishankkeisiin). Sen sijaan Suvelassa kaupungin asuntoyhtiö on käynnistänyt *Suvelan Onni* -nimisen uudistushankkeen, jonka tarkoituksena on purkaa ja uudistaa osa korttelin 253 sosiaalisen vuokra-asunnon kerrostaloista. Tämä merkitsee suuria muutoksia asuntojen kokoihin ja asumismuotojen monipuolistamista. Hankeryhmän jäsenten haastattelujen mukaan tarkoituksena on muuttaa alueen huonoksi koettua mainetta, jonka katsotaan johtuvan sosiaalisten vuokralaisten suuresta määrästä. Uuden suunnitelman odotetaan lisäävän alueen houkuttelevuutta ja houkuttelevan uusia investointeja alueelle. Lisäksi haastatteluissa nousee esiin, että sosiaalisen asumisen vuokralaisia pidetään hankalina. Tämä on joissakin tapauksissa johtanut ympäristön huonoon kunnossapitoon, minkä asukkaat ovat puolestaan kokeneet aiheuttaneen lisäongelmia, kuten hometta ja tuholaisia.

Asuntokannan muuttaminen voidaan nähdä välineenä, jolla voidaan saada aikaan muutoksia sosiaalisissa rakenteissa segregaaation purkamiseksi. Kuitenkin, mikäli nykyiset asukkaat syrjäytetään markkinoiden vaatimusten täyttämiseksi, syntyy ristiriita kaupungin saavutettavuuden ja muuttamisen yksilökohtaisten ja kollektiivisten oikeuksien välillä. Suomen nykyiset osallistavan suunnittelun käytännöt perustuvat maankäyttö- ja rakennuslakiin, joka edellyttää osallisuuden toteutumista jokaisen kaavaprosessin aikana. Lain taustalla vaikuttaa asukkaiden osallisuuden demokraattiset ihanteet, mutta se ei kuitenkaan vaikuta tunnustavan muiden tekijöiden vaikutusta

kaupunkikehitykseen. Mäenpään ym. (2000: 41–42) mukaan sen jälkeen, kun vastuuta siirrettiin 1990-luvulla julkiselta sektorilta yksityisille toimijoille, kunnallinen kaupunkisuunnittelu on Suomessa menettänyt vaikutustaan markkinaehtoisessa kumppanuudessa. Suuri osa päätöksistä tehdään ennen kaavaprosessia, sen ohi tai sen jälkeen (Staffans 2012: 68), mikä tarkoittaa, että suuret strategiset päätökset on jo määritetty tai päätöksenteon edellyttämiä perusedellytyksiä ei ole vielä käytettävissä silloin, kun osallistumiskäytännöt alkavat.

Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan kutakin kaavaprosessia varten on laadittava osallistumissuunnitelma. Suvelassa osallistumissuunnitelmassa todettiin, että osallisia ovat alueella tai sen läheisyydessä asuvat ihmiset, kiinteistönomistajat, yhteisöt, yrittäjät ja muut, joiden asumiseen, työntekoon tai muihin oloihin kaava vaikuttaa. Tämä määritelmä täyttää lain vaatimukset (Ympäristöministeriö 2007:32) ja vastaa periaatteessa oikeus kaupunkiin -käsitteen ihanteita, vaikka jättääkin laajemman kaupunki-alueen asukkaat ulkopuolelle. Toisaalta Suvelan tapauksessa uudistamissuunnitelmat on tehty uusien asukkaiden houkuttelemiseksi alueelle ja niin sanotun etnisen ja sosiaalisen keskittymisen hajauttamiseksi. Tämä päätös, joka tehtiin ennen varsinaisen kaavaprosessin aloittamista ja näin ollen ennen asukkaiden osallistumista, on selvästi ristiriidassa oikeus kaupunkiin -käsitteen kanssa.

Varissuolla oli erityisesti yksi peruskorjaustapaus, jossa asukkaiden kuulemista edellytettiin, koska se toteutettiin osana ympäristöministeriön hanketta (Ylitalo 2013: 68). Asukkaille järjestettiin tiedotustilaisuus ja asukkaita pyydettiin täyttämään kyselylomake tarvitsemistaan parannuksista kiinteistössä. Heiltä kysyttiin myös, haluaisivatko he muuttaa remontoinnin jälkeen takaisin asuntoihin vai haluaisivatko he muuttaa jonnekin muualle (Ylitalo 2013: 69–70). Koska tiedotustilaisuus järjestettiin kuitenkin vasta suunnitteluprosessin jälkeen, vain muutamia yksityiskohtia voitiin muuttaa asukkaiden toiveiden mukaisesti. Asuntoyhtiön tavoitteiden mukaan suunnittelulla ja markkinointitoimilla pyrittiin houkuttelemaan alueelle varakkaampia asukkaita tasapainoinen sosioekonomisen rakenteen ja maahanmuuttajien alle 20 prosentin osuuden saavuttamiseksi (Ylitalo 2013: 77). Lopulta kukaan alkuperäisistä asukkaista ei muuttanut takaisin (emt.).

Suvelassa kaupunki päätti järjestää tiedotustilaisuuden prosessin alkuvaiheessa - osittain siksi, että tarkoitus oli purkaa osia rakennuksista. Paikallinen kolmannen sektorin sosiaalityön järjestö teki aloitteen ja järjesti korttelin moskeijassa maahanmuuttajataustaisille asukkaille ennakkotilaisuuden, jossa kerrottiin hankkeesta ja asukkaiden osallistumisen tärkeydestä prosessissa. Tämä aloite viittaa mahdolliseen tarpeeseen erityisjärjestelyille, joilla kannustetaan vähemmistöväestöä osallistumaan kaavaprosesseihin. Se korostaa myös sitä, että on tärkeää rekrytoida toimijoita, jotka voivat

auttaa asukkaita, tässä tapauksessa maahanmuuttajavähemmistöjä, jotka eivät tunne asukkaiden osallistumismenettelyjä. Varsinaiseen tiedotustilaisuuteen osallistui kuitenkin vain muutama niistä maahanmuuttajavähemmistöistä, jotka osallistuivat ennakkoilaisuuteen.

Kaupungin virkamiehet esittelivät tiedotustilaisuudessa erilaisia viime vuosien tutkimuksia, joissa keskitytään alueen kehitykseen. Ilmeisesti tarkoituksena oli antaa vaikutelma, että alue saa paljon huomiota kaupungin viranomaisilta. Avoimet keskustelut alkoivat sen jälkeen, kun ajankohtaiset suunnitelmat oli esitelty. Koska suunnitelmat olivat kuitenkin vain alustavia, kaupungin virkamiehet eivät voineet vastata konkreettisiin kysymyksiin, jotka vaikuttivat asukkaista olennaisilta: mitkä rakennukset aiotaan purkaa, mistä rakennuksista asukkaat joutuvat muuttamaan ja milloin kaikki tämä tapahtuu? Vaikka kaupungin virkamiehet halusivatkin saada tietoa ihmisten toiveista tulevien rakennusten suhteen keinoja tällaisen keskustelun käynnistämiseen ei tuntunut olevan. Huolimatta julkisesta tiedotustilaisuudesta ja paikallisissa tiedotusvälineissä kerrostalojen purkamisesta käydyistä keskusteluista kaupunki sai asukkailta vain vähän palautetta kaavaluonnoksesta.

Poliittiset ja käytännölliset käsitykset

Kuten käsite oikeus kaupunkiin, monet kahden empiirisen tapauksen havainnoista koskevat kaavoitukseen osallistumisen poliittista ulottuvuutta. Jos oikeutta kaupunkiin pidetään "kuin huutona ja vaatimuksena ...muotoiltuna muuttuneeksi ja uudistuneeksi *oikeudeksi kaupunkielämään*" (Lefebvre 1996: 158) tai keinona taistella uusliberalismin ongelmia vastaan (Purcell 2002), tapausaineisto tuo esiin tarvetta sopiville välineille. Vaikka nykyisten osallistumiskäytäntöjen tarkoituksena on tehdä päätöksenteosta läpinäkyvää ja asukkaiden näkemyksiä huomioon ottavaa, suuri osa päätöksistä tehdään edelleen osallistumisprosessin ulkopuolella (Hentilä 2012: 59–60). Olemme myös nähneet, että saattaisi olla tarvetta keinoille, joilla haavoittuvassa asemassa olevaa väestöä saataisiin mukaan prosessiin. Lisäksi aikomus houkuttaa alueille lisää varakkaita ihmisiä on omiaan heikentämään alueiden nykyisten asukkaiden etuja. Tilanne voi aiheuttaa asukkaiden kannalta ei-toivottavia siirtoja (renovitions)², jotka kaupungin viranomaisten sosiaalisen tasapainon tavoitteiden vuoksi kohdentuvat erityisesti maahanmuuttajaperheisiin. Maahanmuuttajataustaiset ihmiset, jotka ovat suhteellisen heikossa asemassa asumisurallaan ja työmarkkinoilla, saattavat olla riippuvaisia etnisen tai uskonnollisen yhteisönsä resursseista (Haapajärvi 2012;

Tomlins ym. 2002). Näin ollen asukkaiden näkökulmasta yritykset segregaaation purkamiseksi saattavat sen sijaan katkaista arkielämän kannalta tärkeitä sosiaalisia siteitä.

Purcell (2002: 104) pohtii, pitäisikö päätöksenteko-oikeuksia eriyttää kaupunkien osa-alueiden mittakaavassa, jotta naapurustojen asukkaat saisivat enemmän sananvaltaa lähiympäristöään koskevilla päätöksillä. Tämä on paljon keskustelua herättävä kysymys, sillä monet muutokset kaupungeissa vaikuttavat paitsi paikallisiin asukkaisiin myös muihin kaupungin tai kaupunkiseudun osiin. Paikallisiin asukkaisiin saattavat vaikuttaa eniten oman asuinalueensa muutokset ja heillä saattaa myös olla pätevämpiä mielipiteitä paikallisista asioista kuin ulkopuolisilla ihmisillä. Paikallisille asukkaille annettavan vallan lisääminen saattaa kuitenkin myös toimia tiettyjen väestöryhmien ja kaupungin muiden osien edun vastaisesti. Esimerkiksi suhteellisen varakkailla asuinalueilla, jotka ovat taipuvaisempia vastarintaan (Kopomaa 2005: 11), asukkaat saattaisivat käyttää oikeuttaan sulkea alueeltaan pois pienituloisten asumista ja vahvistaa asuinalueiden segregaatiota (Purcell 2002: 104).

Boer ja de Vries (2009: 1322–1333) erottavat toisistaan yhtäältä oikeuden kaupunkiin yksilön oikeutena liberaalin demokratian nykyisissä rakenteissa ja toisaalta jatkuvan kollektiivisen poliittisen kamppailun, joka johtaa radikaalimpiin lähestymistapoihin. Vaikka he tuovat esiin, että alkuperäinen käsite suosii ensin mainittua, he korostavat, että nämä kaksi tulkintaa eivät sulje toisiaan pois. Ristiriitaisten intressien tilanteessa ne voivat kuitenkin toimia toisiaan vastaan ainakin potentiaalisesti. Esimerkiksi, kun kaupungin virkamiehet haluavat parantaa aluetta tehdäkseen siitä houkuttelevamman, alkuperäisten asukkaiden siirtäminen pois yhteisen hyvän nimissä näyttää merkitsevän heidän yksilöllisen oikeutensa loukkaamista. Omistusasuntojen tapauksessa yksityisomistus antaa asukkaille vahvan suojan, kun taas sosiaalisessa asuntokannassa asuvilla ihmisillä ei ole tällaista suojaa. Jos oikeudella kaupunkiin on tarkoitus kyseenalaistaa yksityisomistusta, kuten Purcell (2002: 103) asian ilmaisee, yksilön oikeuksien hylkääminen tällaisessa tilanteessa näyttää olevan ristiriidassa käsitteen kanssa.

Vaikka kaavoitus ja kaupunkisuunnittelu perustuvat demokraattisiin periaatteisiin ja niillä on kauaskantoisia poliittisia vaikutuksia, suuri osa jokapäiväisistä ammatillisista käytännöistä toteutetaan poliittisten prosessien ulkopuolella asioiden toteuttamiseksi. Näyttää kuitenkin siltä, että on tärkeää kehittää parempia tapoja kommunikoida kaupunkikehityksestä asukkaiden kanssa. Espoon kaupunki näyttää tunnustavan tämän tarpeen, sillä se on päättänyt rahoittaa hanketta, jonka tavoitteena on luoda uusia naapurustojen viestintä- ja osallistumismenetelmiä. Laurea-ammattikorkeakoulun järjestämässä hankkeessa järjestetään asukkaille ja muille paikallisille toimijoille avoimia työpajoja, joissa keskustellaan fyysisen ja sosiaaliseen ympäristöön

liittyvistä kysymyksistä³. Sekä nämä työpajat että tutkimushankkeeni puitteissa järjestämäni työpajat viittaavat siihen, että järjestäjien suurin käytännön ongelma on saada vähemmistöasemassa olevaa väestöä ja erityisesti maahanmuuttajataustaisia ihmisiä osallistumaan prosessiin. Vaikka valtaosa työpajoihin kutsutuista ihmisistä ilmaisi kiinnostuksensa ja vaikutti kykenevän osallistumaan keskusteluihin, suurin osa heistä jäi tulematta. Tapausaineistosta käy ilmi, että asukkaat, jotka ovat kärsineet elämässään suuria henkilökohtaisia menetyksiä ja joiden nykytilanteeseen vaikuttavat merkittävästi jokapäiväiset kamppailut, ovat haastatteluissa kasvokkain kysyttäessä halukkaita puhumaan arjen tarpeistaan ja toiveistaan, mutta he eivät todennäköisesti osallistu julkisiin istuntoihin.

[...] Yksi naisista kertoo että hänellä on huono tilanne: hänen isä on juuri kuollut. Kun kysyn tapahtuiko se siellä, hän vastaa Iranissa. Hän kertoo, että hänen äitinsä kuoli jo 2009, ja hän on ollut niin kauan poissa, 19 vuotta. Kysyn, onko hänellä sukulaisia täällä, hän vastaa ei. Kyyneleet nousevat hänen silmiin [...] Puhumme lisää asuinalueiden yhteisten tilojen merkityksestä. Monet naisista sanovat, että on huono asia jos jää vain sisälle. Eräs iranilaisnainen sanoo kaipaavansa paikkoja naisten liikunnalle. Liikunta on tärkeää, muuten voi masentua, hän sanoo. [...] Toinen nainen mainitsee useampaan otteeseen opetustilan tärkeänä asiana: matematiikkaa, kieliä, suomea ja englantia. Myöhemmin hän kertoo olevansa itse opettaja, tai hän oli historianopettaja Irakissa. Mutta hänen toiveensa - hän toistaa useaan kertaan - on jäädä kotiin tai palata sinne remontin jälkeen. Hän ei pidä muuttamisesta. Muut naiset ehdottavat, että hän voi lukkiutua asuntoon, asukasprotestiksi. Kaikki nauravat ajatukselle. [...]

(Kenttäpäiväkirjamerkintöjä Suvelan alueen suunnittelutyöpajasta).

Väitän, että tarvitaan toimijoita, jotka etsivät tapoja olla tekemisissä ihmisten kanssa naapurustoissa ja kerätä tietoa asukkaiden tarpeista, toiveista ja ongelmista. Tällainen tieto on ratkaisevan tärkeää, jotta suunnitteluun osallistuminen olisi yhteensopiva oikeuden kaupunkiin kanssa. Tämä näkökulma on tuotu äskettäin esiin myös parin vuoden tauon jälkeen uudelleen käynnistyneessä Suvelan hankkeessa, mikä viittaa siihen, että sillä voisi olla merkitystä myös kaupunkihallinnolle, jolla on muutoin vaikeuksia houkutellessa investointeja ongelmallisille lähiöalueille.

Asukkaiden arkkitehtuuri

Uudenlaisena päätöksentekotapana pidetty oikeus kaupunkiin -käsitys koskee useita osallistavan kaavoituksen ja kaupunkisuunnittelun näkökohtia. Sekä osallistavalle kaavoitukselle että oikeudelle kaupunkiin on ominaista yleinen eetos, jonka mukaan painopistettä siirretään yksityisen omistuksen eduista ympäristössä elävien yksilöiden

ja yhteisöjen tarpeisiin. Osallistavia käytäntöjä erityisesti yhteisöllisessä arkkitehtuurissa on tarkasteltu pitkälti näkökulmista, joissa korostetaan kehitysprosessia lopputuotteiden sijaan. Näkökulman katsotaan muodostavan merkittävää eroa osallistavan suunnittelun ja perinteisen lopputuotepainotteisen arkkitehtuurin välille (Jenkins ym. 2010: 26–27). Mutta jos käsitämme lopputuotteet - rakennetun ympäristön materiaaliset tilat - sosiaalisesta tilasta erottamattomina osina niiden pitäisi olla myös huomion keskipisteenä silloin, kun keskustelemme oikeudesta kaupunkiin. Näin ollen herää kysymys: Millaista voisi olla oikeutta kaupunkiin koskeva arkkitehtuuri?

Wates ja Knevitt (1987, siteerattu Jenkins ym. 2010: 28–30) tuovat esiin joitakin ratkaisevia eroja osallistavan yhteisöllisen arkkitehtuurin ja perinteisen arkkitehtuurin välillä. Monet näistä eroista koskevat osapuolten rooleja prosessissa, mutta ne viittaavat myös joihinkin lopputuotteen ominaisuuksiin. Yhteisöllinen arkkitehtuuri on todennäköisesti monikäyttöistä, kontekstisidonnaista ja alueellista ja siinä kiinnitetään huomiota identiteettiin. Tavanomainen arkkitehtuuri palvelee taas todennäköisemmin yksittäisiä toimintoja ja on itsetietoisesti kiinnostunut tyylistä. Yhteisöllisen arkkitehtuurin fyysisen rakenteen odotetaan olevan joustavaa, hitaasti kehittyvää, helpposti hallittavaa ja ylläpidettävää ja sen motiivina on yksilöiden ja yhteisöjen elämälaadun parantaminen. Perinteistä arkkitehtuuria pidetään staattisempana ja sen tärkeimmät motiivit löytyvät sijoitetun pääoman tuotosta, poliittisesta opportunistista ja ammattikollegoiden arvostuksesta (Wates ja Knevitt 1987, siteerattu teoksessa Jenkins ym. 2010: 28–30). Tässä vastakkainasettelussa erot on polarisoitu yhteisöllisen arkkitehtuurin etujen osoittamiseksi, mutta ne ovat hyödyllisiä sikäli, että ne heijastavat oikeus kaupunkiin -käsitteen mukaista henkeä ja valottavat Varissuon ja Suvelan tapauksia.

Varissuon ja Suvelan työpajoihin osallistuneet ihmiset esittelivät mielikuviaan tulevaisuuden ympäristöstä, joka on monikäyttöistä ja joustavaa ja mahdollistaa erilaisia tilamuutoksia. He näkivät ympäristön muutokset ja tilaratkaisut myös potentiaalisena identiteetin ja ylpeyden lähteenä paikallisyhteisölle.

M: [...] that women will come to this kind of shared spaces, there must be confidence. It's like a project, which requires time. [...] It requires cooperation with all immigrants. And I think it's like a project where cities involvement is required, to develop the project. [...] About these shared spaces, a community itself will begin to build cooperation with the native population, and employment [...] because women spend a lot of time at home, they pretty much mutually help each other. Sister H told of a small group of ten women with immigrant background who used to meet up. Most of them got jobs, some got access to education, and only a few have not moved on yet. But they are part of this society. It requires a lot of cooperation.

H: These kinds of places for immigrants are needed. You need a place that feels like you belong to the place, so that there is no one falling in between. [...] there is really

a lot of young people who feel that they are not part of Finnish society or their own community [...] there should be a place where one can go and where would be people who have similar experiences. So you could relate to that and strengthen the sense of identity. [...]

(Keskustelu työpajassa)

Oikeus kaupunkiin -käsite korostaa asukkaiden roolia, mutta myös ammattilaisten rooli tulee ottaa huomioon. Staffans (2012) puoltaa osallistuvaa kaupunkisuunnittelua jatkuvana oppimisprosessina, jossa eri osapuolten välisiä monenvälisiä keskusteluja tuettaisiin ammatillinen asiantuntemuksen ja erilaisten tietokokonaisuuksien kautta. Visioihin liittyvien keskustelujen ja suunnitteluprosessien taustalla asukkailta kerättäisiin tietoa jatkuvasti kertyvään asukastietokantaan (Staffans 2012: 65–66). Myös Purcell (2002: 102) huomauttaa, että Lefebvre ei ilmaise selvästi, että kaupunkitilaa tuottavien päätösten tulisi olla kokonaan asukkaiden tekemiä vaan ainoastaan, että asukkaiden roolin tulee olla keskeinen ja suora. Asukkaiden arkkitehtuurin suunnittelukäytännöissä tulisi pyrkiä löytämään radikaaleja tapoja tuottaa tiloja, jotka mahdollistavat kaupungin sosiaalisista, kulttuurisista ja etnisistä eroista kumpuavat arkiset käytännöt. Niissä olisi myös tunnustettava käyttöarvo vaihtoarvon sijasta, jotta voidaan luoda tilojen haltuunottamista tukevia mahdollisuuksia. Tilat olisi järjestettävä yhteisön kulttuuristen mallien mukaisesti (Stanek: 81–87). Varissuolla ja Suvelassa järjestetyt työpajat viittaavat siihen, että Lefebvren sosiaalisen elämän ja tilallisten representaatioiden välinen edestakainen vuoropuhelu voisi tuoda esiin aiemmin hyödyntämättömiä mahdollisuuksia demokraattiseen kaupunkikehitykseen. Kaupungin virkamiesten resurssit näyttävät kuitenkin olevan riittämättömät, kun on kyse yhteyksien luomisesta ja ylläpitämisestä paikallisiin asukkaisiin.

Päätelmät

Edellä esitetty analyysi kahdesta suomalaisesta lähiöalueesta on kiinnittänyt huomiota yhtäältä osallistavien käytäntöjen ja suunnittelun ideaaleihin perustuvien uudistamisprosessien ja toisaalta Lefebvren oikeus kaupunkiin -käsitteen väliseen suhteeseen. Lefebvren käsitteen on tulkittu ajavan uutta asukkaan kaupunkipolitiikkaa (Purcell 2002), joka muuttaisi radikaalisti kaupunkidemokratian järjestelmää suuntaamalla päätöksentekoa pois valtiolta ja kyseenalaistamalla yksityisomistuksen valtaa. Suomalaisen suunnittelupolitiikan osallistumistavoitteet näyttävät heijastavan samankaltaisia ajatuksia. Todellisuudessa monet päätökset tehdään kuitenkin demokraattisen kaavaprosessin ulkopuolella (Staffans 2012: 68), mikä johtaa tilanteisiin, joissa

yhteisöjen vuoropuhelua käytetään annettujen suunnitteluideoiden legitimoimiseksi tai asukkaiden mielipiteitä kysytään liian myöhään, jotta he voisivat vaikuttaa prosessiin. Joissakin tapauksissa myös tiedot määrittelevistä olosuhteista ovat riittämättömiä.

Lefebvren alkuperäinen käsite kehitettiin Ranskassa 1960-luvun lopulla käytyjen poliittisten ja alueellisten kamppailujen aikana. Vaikuttaa kuitenkin aiheelliselta kysyä Stanekin (2011: 2) tavoin, onko käsite muuttunut nyky-yhteiskunnassa pelkäksi iskulauseeksi etenkin huomioitaessa, miten asukkaiden osallistumista ja elämänlaatua koskevat ajatukset ovat ristiriidassa kaupunkien taloudelliseen elinvoimaisuuteen ja sopivaksi määritettyyn sosiaaliseen sekoittamiseen pyrkivän uusliberalistisen hallintopolitiikan kanssa. Boer ja de Vries (2009: 1322–1333) pitävät kollektiivista poliittista kamppailua oikeus kaupunkiin -käsitteen kannalta suotuisana kontekstina, mikä on ristiriidassa depolitisoidun hallinnon diskurssien kanssa. Kuitenkin, kun vain kourallinen ihmisiä ilmaisee mielipiteensä, päätöksentekoprosessilta näyttää puuttuvan demokraattista legitimitettä. Tapausaineisto viittaa myös siihen, että kollektiivinen oikeus muuttaa kaupunkia ja yksilön oikeus kotiin voivat olla keskenään ristiriidassa. Tämä ristiriita haastaa asukkaiden politiikan eetosta (Purcell 2002), jonka mukaan oikeuksia on myös asukkailla, jotka eivät ole asunnon omistajia. Käsite ei näytä tarjoavan ratkaisuja tällaiseen dilemmaan.

Henkilökohtaiset kyvyt ja halukkuus osallistua päätöksentekoon voivat suosia asunnon omistajia vuokralaisten oikeuden kustannuksella (ks. Kopomaa 2005: 11), mikä saattaa tukea sellaista sosiaalisen sekoittumisen politiikkaa, joka pikemminkin ylläpitää segregaaation ilmenemisiä kuin murtaa niitä (ks. Vaattovaara & Kortteinen 2012: 61). Maahanmuuttajaväestön osalta remontin aiheuttama muutto (renoviction) voi merkitä pysyvää siirtymistä pois asuinalueelta, mikä voi olla sekä yksilöille haitallista (ks. Haapajarvi 2012) että vahvistaa etnistä ja rodullista eriytymistä. Toisaalta kohdealueiden ruohonjuuritason näkökulmat näyttäisivät osoittavan, että investoinnit tilallisiin parannuksiin, joissa otetaan huomioon asukkaiden tarpeet ja toiveet voivat hyödyttää vähäosaisia asukkaita, estää kaupungin alueiden rappeutumista ja lopulta lieventää alueellista eriytymistä (ks. Skifter Andersen: 159). Tehtävään liittyvien vastoinkäymisten voittamiseksi on huomioitava dilemma, että asukkaiden kanssa on tehtävä yhteistyötä siten, että ympäristön laatua voisivat arvostaa myös ne, jotka eivät osallistuneet - haastatellut kaavoittajat ja kaupunkisuunnittelijat kokivat tämän ensisijaiseksi tehtäväkseen ammattilaisina tässä prosessissa. Ammattilaisten pyrkimys edistää "yhteistä hyvää" tasa-arvon lähtökohdina voi kuitenkin toimia esteenä oikeus kaupunkiin -ihanteille ja vallitsevien uusliberalististen ihanteiden tukikohtana (ks. Mäenpää ym. 2000: 39–41, 173–176).

Lefebvren (1991) sosiaalisen tilan käsite osoittaa, että prosesseja ja lopputuotteita ei tule pitää erillisinä kokonaisuuksina vaan erottamattomina sosiaalisen tilan osina. Lisäksi hänen painotuksensa sosiaalisen elämän ja konkreettisen kaupunkitilan läheisestä suhteesta viittaa siihen, että oikeus kaupunkiin ei ole pelkkä poliittinen eetos vaan se olisi nähtävä radikaalina demokraattisena käytäntönä, jolla pyritään luomaan todellista muutosta kaupunkitilassa. Tämä johtaa meidät käsitteeseen *asukkaiden arkkitehtuuri*, jossa korostetaan avoimen osallistumisprosessin ja lopputuotteiden välistä yhteyttä. Tapausaineisto korostaa, että on tärkeää luoda uusia tapoja kommunikoida sosiaalisesta ja arkkitehtonisesta kaupunkikehityksestä, sillä se on Lefebvren hahmottelemaa tilallisten representaatioiden ja eletyn tilan välistä edestakaista heijastusta. On selvää, että arkkitehtuuri ei yksinään voi saada aikaan radikaaleja muutoksia kaupunkielämässä, mutta sillä on suuri vaikutus asumiseen, palveluihin, ympäristön laatuun ja lopulta alueelliseen eriytymiseen. Jotta alueita voitaisiin parantaa asukkaiden hyödyksi, huomio olisi suunnattava pois uusliberalistisista tavoitteista, jotka koskevat kiinteistöjen arvon nousua ja arkkitehtonisten representaatioiden edistämää kaupallista aluekilpailua, kohti osallistavia käytäntöjä, joissa tunnustetaan paikalliset sosiaaliset prosessit – puhumattakaan arkkitehtuurista, joka voi avata tilallisia mahdollisuuksia oikeudelle kaupunkiin.

Katja Maununaho on arkkitehti tutkija ja tohtoriopiskelija Tampereen teknillisen yliopiston arkkitehtuurin laitoksella. Hänen tutkimuksensa keskittyy sosiaaliin ja kulttuuriin tekijöihin kaupunkialueiden asuntosuunnittelussa. Työssä yhdistyy tilallinen etnografia suunnitteluun, jota käytetään menetelmänä tuottamaan tietoa mahdollisista kaupunkiympäristöistä. Tutkimuksen lisäksi Katja Maununaho työskentelee asuntosuunnittelun parissa arkkitehtitoimistossaan Helsingissä.

Huomautukset

1. Esimerkiksi Turun kaupunki suunnittelee uuden raitiovaununlinjan rakentamista Varissuolle, mikä avaisi mahdollisuuksia kehittää alueen nykyisin kehittymätöntä keskiosaa.
2. "Renovointi", nykyisten asukkaiden häätö, joka johtuu arvoa lisäävien remonttien aiheuttamista rajuista vuokrankorotuksista, ks. Skanby 2014: 25–26.
3. Laure-tutkimushanke: ks. Lund & Juujärvi 2015.

Viitteet

- Boer, RWJ & de Vries, J 2009, "The Right to the City as a Tool for Urban Social Movements: The Case of Barceloneta", *Proceedings of the 4th International Forum on Urbanism (IFoU)*, s. 1321-1330. Saatavilla osoitteesta: <<http://ifou.org>>. [Viimeisin haku 18.11.2015].
- Friedmann, J 1995, "The Right to the City", *Society and Nature*, vol. 1, s. 71-84.
- Haapajärvi, L 2012, "Communities of compensation and resistance. Integration in the making at an African church in Helsinki and Paris", *Nordic Journal of Migration Research*, vol. 2, issue 1, s. 57-65, DOI: 10.2478/v10202-011-0027-8.
- Harvey, D 2003, "The Right to the City", *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 27, issue 4, pp. 939-941, DOI: 10.1111/j.0309-1317.2003.00492.x.
- Harvey, D 2005, *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford University Press, Oxford.
- Harvey, D 2006, "The Right to the City", teoksessa *Divided Cities, Oxford Amnesty Lectures 2003*, toim. R Scholar, OUP, Oxford, s. 83-103.
- Harvey, D 2008, "The Right to the City", *New Left Review*, vol. 53, s. 23-40.
- Helsingin Energia, 2011, *Ympäristöraportti 2011*, Helsingin Energia, Helsinki.
- Helsingin Sanomat, 2013, "Muuttoliike Helsingin kehyskuntiin on pysähtynyt", *Helsingin Sanomat* 5.11.2013. Saatavilla osoitteesta: <www.hs.fi>. [Viimeksi luettu 18.11.2015].
- Hentilä, H 2012, "Tavoitteena hyvä elinympäristö ja kestävät yhdyskunnat - alueidenkäytön suunnittelunhaasteita ja kehityssuuntia" in *Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimeenpäänteen*, eds A Airaksinen, H Hentilä, J Jauhiainen, R Mäntyselä, K Jarenko, T Määttä, M Pentti, J Similä & A Staffans, Ympäristöministeriö, Helsinki, s. 50-62.
- Hirvonen, J 2011, *Suvelan tilastoissa ja asukkaiden kokemana*, Aalto-yliopisto, Espoo. Saatavissa osoitteesta: <lib.aalto.fi>. [Viimeisin haku 2.12.2015].
- In, E 2000, "Introduction: democracy, citizenship and the city", teoksessa *Democracy, citizenship and the global city*, toim. E In, Routledge, New York, s. 1-21.
- Jenkins, P, Milner, J & Sharpe, T 2010, "A brief historical review of community technical aid and community architecture", teoksessa *Architecture, Participation and Society*, toim. P Jenkins & L Forsyth, Routledge, Lontoo, s. 23-38.
- Kopomaa, T 2005, Naapuruussuvaitsevaisuus. Tuetun asumisen ja palvelutoiminnan yhteys lähiympäristöön, asukasvaikuttamiseen ja kaupunkisuunnitteluun, Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, Helsinki. Saatavissa osoitteesta: <www.ara.fi>. [Viimeisin haku 2.12.2015].
- Kortteinen, M, Tuominen, M & Vaattovaara, M 2005, "Asumistoiveet, sosiaalinen epäjärjestys ja kaupunkisuunnittelu pääkaupunkiseudulla", *Yhteiskuntapolitiikka*, vol. 70, no. 2, s. 121-131.
- Lefebvre, H 1991, *The Production of Space*, Basil Blackwell, Oxford.
- Lefebvre, H, 1996 (1968), "The right to the city", teoksessa *Writings on Cities. Henry Lefebvre*, kääntäjät E Kofman & E Lebas, Blackwell Publishing, Oxford, s. 147-159.

- Loikkanen, S 2013, *Muuttoliikkeen vaikutuksista väestön tulotasoon Helsingissä ja Helsingin seudulla*, Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.
- Lund, V & Juujärvi S 2015, Change Laboratory as a method of innovation management in an Urban Living Lab, *ENoLL Research Day Conference Proceedings 2015*, s. 68–78. Saatavissa osoitteesta: <www.laurea.fi/hankkeet/valittavat-valittavat-verkostot>. [Viimeisin haku 27.11.2015].
- Mäenpää, P, Aniluoto, A, Manninen, R & Villanen, S 2000, *Sanat keivettyvät kaupungiksi. Tutkimus Helsingin kaupunkisuunnittelun prosesseista ja ihanteista*, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, Espoo.
- Purcell, M 2002, "Excavating Lefebvre: The right to the city and its urban politics of the inhabitant", *GeoJournal*, vol. 58, issue 2, s. 99–108.
- Rasinkangas, J 2013, *Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla*. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä, Siirtolaisinstituutti, Turku.
- Skarby, J 2014, *Social investment policies in urban planning - an argumentative discourse analysis of the regeneration dialogue in Lindängen, Malmö*, Lund University, Lund. Saatavissa osoitteesta: <lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/4463680>. [Viimeisin haku 27.11.2015].
- Skifter Andersen, H 2003, *Urban sores. On the interaction between segregation, urban decay, and deprived neighbourhoods*, Ashgate, Aldershot.
- Smith, N 2013, "Foreword", teoksessa *Urban Revolution*, H Lefebvre. University of Minnesota Press, Minneapolis, s. viii–xxiii.
- Soja, E 2000, *Postmetropolis*, Blackwell, Malden, MA.
- Staffans, A 2012, "MRL ja kansalaisten osallistuminen" teoksessa *Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen*, eds A Airaksinen, H Hentilä, J Jauhiainen, R Mäntysalo, K Jarenko, T Määttä, M Pentti, J Similä & A Staffans, Ympäristöministeriö, Helsinki, s. 63–72.
- Stanek, L 2011, *Henri Lefebvre on Space: Architecture, Urban Research and the Production of Theory*, University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Tomlins, R, Johnson, MRD & Owen, D 2002, "The Resource of Ethnicity in the Housing Careers and Preferences of the Vietnamese Communities in London", *Housing Studies*, vol. 17, no. 3, s. 505-519, DOI: 10.1080/02673030220134971.
- Vaattovaara, M & Kortteinen, M 2012, "Segregaatiosta ja sen inhimillisestä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä", *Talous ja yhteiskunta*, vol. 3/2012, s. 60–66.
- Wates, N & Knevitt, C 1987, *Community Architecture: How People are Creating Their Own Environment*, Penguin Books, Lontoo.
- Vilkama, K 2011, *Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla*, Helsingin kaupungin tietokeskus, Helsinki.

- Vilkama, K, Vaattovaara, M & Dhalmann, H 2013, 'Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakeskittymistä muutetaan pois?', *Yhteiskuntapolitiikka*, vol. 78, no. 5, s. 485–497.
- von Bruun, S, Kirvelä, T 2009, *Suurten kaupunkien tulevaisuus ja tulevaisuuden kaupunkipolitiikka*, Kuntaliitto, Helsinki. Saatavissa osoitteesta: <www.kommunerna.net>. [Viimeksi luettu 18.11.2015].
- Ylitalo, E 2013, *Segregaation vähentäminen asuntokantaa kehittämällä*, Turun ammattikorkeakoulu, Turku. Saatavissa muodossa: <www.theseus.fi/handle/10024/55248>. [Viimeisin haku 18.11.2015].
- Ympäristöministeriö 2007, *Osallistuminen yleis- ja asemakaavoituksessa*. Ympäristöhallinnon ohjeita 1:2007, Ympäristöministeriö, Helsinki.
- Zukin, S 2009, "Changing landscapes of power: opulence and the urge for authenticity", *International Journal of Urban and Regional Research*, vol. 33, no 2, s. 543–53.

JULKAISU

II

Observer, Expert, or Activist: Changing Roles in Design Research Project

Maununaho Katja

THE PRODUCTION OF KNOWLEDGE IN ARCHITECTURE BY PHD RESEARCH IN
THE NORDIC COUNTRIES Proceeding Series 2018:1, 269–288. Nordic Academic press of
Architectural Research.

Artikkelin käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

OBSERVER, EXPERT, OR ACTIVIST: CHANGING ROLES IN DESIGN RESEARCH PROJECT

Katja Maununaho

ABSTRACT

This article discusses ethical issues in an urban development design research study. It is based on an ongoing PhD research project which investigates questions of urban housing design in socially diverse, multicultural neighbourhoods. Experience from the case discloses ethical responsibilities in design research that concerns researchers' positions, empirical results, and perceivable effects on the case environment. This article aims to argue for politically informed action that acknowledges ethical responsibilities to the case environment and people living in it as a primary interest in design research.

KEYWORDS

Research-by-design, design ethnography, role of the researcher, design ethics, transformative agency

INTRODUCTION

Architectural research that focuses on design – whether design research, research into design, research through design, or research by design – is a field that has been much debated in recent decades. This article discusses the issue based on a PhD research project that focuses on questions of urban housing design in the context of increasing cultural, social, ethnic, and lifestyle diversity in the Finnish urban population. Design plays multiple roles in the project. The study looks at the change factors caused by current population trends, focusing both on design practices and on the need for new solutions in the urban built environment. Observing an ongoing suburban development case in the research opens an opportunity for gaining insight into different planning and design potentials and restrictions, and considering spatial issues that concern social life in multicultural neighbourhoods. We are in a situation where the contents and forms of design processes need to be reconsidered. A critical look at user perspectives in an urban development case, which in this research is a regeneration case in a multicultural high-rise

suburban neighbourhood, Suvela in Espoo, reveals a need for participatory design practices that acknowledge local social processes, and architecture that can open spatial potentials for the ideals of the right to the city.¹ This article focuses on what kinds of ethical responsibilities these changes in perspective cause to design, and also on what sort of challenges they bring to the design research case. This is pursued by reflecting on empirical observations from the case and on academic discussions in contemporary design research literature.²

One motivation for this article comes from my personal experiences as an architect doing research, which seem to have correspondence to the current status of the discipline. Architecture is a young academic discipline, and it has been struggling to establish its position among the fields of science and humanities. Though there has been a growing acceptance of design on its own terms, and a growing acknowledgement and articulation of design as a discipline,³ questions about the fundamental paradigmatic ideas behind architecture as a profession and a discipline have led the debate, focusing to a great extent on the philosophical, epistemological, and ontological issues of the developing discipline of design.⁴ This focus has meant, for a young researcher starting out, that there are still too few representations of peer experiences that would open concrete views on the practical cognitive challenges of doing design research. Therefore, while focusing on the emerging issues discovered in the case, I also wish to contribute to the discourse by elaborating on my experiences during the research project. In particular, I intend to reflect on the roles and responsibilities of research in dealing with a case that involves large-scale changes in an urban environment that is currently lived in, used, visited, lingered on, grown into, and related to by its dwellers. I will start with an overview of the theoretical discussions of the criteria for architectural design research, as addressed by Bruce Archer, Jeremy Till, Nigel Cross, and Ken Friedman, among others,⁵ and point out some seemingly characteristic challenges. I will then discuss the issue of responsibilities in design research, as presented by Jeremy Till, Tatjana Schneider and Till, and Lee Stickells,⁶ and ask what kind of ethical challenges design researchers face when dealing with the existing urban everyday environment that is currently struggling to improve its reputation, perceived social problems, and urban decay. My intention is to argue for an active and politically informed role that possesses transformative potential in design research. I will pursue this in the latter part by reporting on my experiences with the Suvela case, reflecting on them in terms of the disciplinary design discourses presented previously.

CHARACTERISTICS OF ARCHITECTURAL KNOWLEDGE PRODUCTION

When architectural research is compared to traditional sciences, few clear differences seem apparent. Christopher Alexander identified the distinction clearly: “Scientists try to identify the components of existing structure. Designers try to shape the components of new structures.”⁷ To continue with Till’s definition:

Where traditional research is often based on an analysis of the given, architectural research-by-design is projective and dynamic. Where traditional research is concerned with the objective, architectural research by design is necessarily speculative inasmuch as it looks forward to a future over which it does not have full control. Where traditional research is often obsessed with method and the correctness of the process of research, architectural research by design is more concerned with the outcome.⁸

Architectural design – as practice or as research – must deal with the uncertainty of the future. This orientation to not-yet-existing situations, conditions, and solutions is considered both a weakness and a strength for the field. On the one hand, it enables perspectives that would remain invisible with traditional scientific methods. On the other hand, it presents continuous challenges to the validity of the knowledge. For this reason, much of the discussion about design research in recent decades has dealt with the questions of whether, or how, it is possible to produce knowledge through the methods of design, and what kind of role this knowledge may have in science.⁹ It can be assumed that all designers share the opinion that the act of design is, in itself, an act of research through which new knowledge is created. Mostly, this is considered to be tacit professional knowledge.

In order to distinguish between these sorts of professional knowledge, Archer discussed research activities carried out through the medium of practitioner activities and defined the criteria for disciplinary knowledge as “a systematic enquiry whose goal is communicable knowledge”.¹⁰ Cross follows similar lines and presents five characteristics that distinguish research from professional design practices.¹¹ These characteristics can be further outlined in three sections: the characteristics of the object of knowledge (purposiveness and inquisitiveness); the characteristics of the production of knowledge (informed awareness of previous knowledge and disciplined methodical manner); and characteristics of the distribution of knowledge (communicability,

making knowledge available to others in reusable form). Although, as Cross points out, these characteristics do not inhibit or preclude the production of knowledge through design,¹² it seems that there are also characteristics of architecture that can involve major challenges in achieving them. First of all, architectural design research does not happen in laboratories, and the impact of different design measures cannot be tested in a neutral environment. In many cases, the only laboratory for architecture is a real, everyday environment, with individuals and communities playing the role of test subjects. This lifeworld laboratory is the messy reality for design research. The definition of a research situation with all of its factors is bound to remain incomplete. In addition, the designer or researcher has only limited control over the processes that happen while work is underway. Recognition of these limitations means that the disciplined, methodical manner that Cross requires¹³ cannot be defined similarly to the principles of the Enlightenment, as systems that presume to construct a stable and testable knowledge base by which the cause of things could be objectively analysed,¹⁴ but is dependent on other characteristics. In most cases, architectural design research procedures are one-offs: design aims to make changes to existing conditions, which vary from place to place; afterwards the unique local circumstances have already been changed, and the procedures can't be repeated and tested in similar situations. In addition, the timeline of the changes that architectural design intends to create poses difficulties for research. Some effects of the changes may come quickly, but in most cases the processes continue, and some social outcomes initiated by the changes to the environment may take decades to evolve. This means that during a research project the results may not yet be empirically observable, and afterwards they have been contaminated by so many other variables that they cannot be verified. And most importantly, when targeting existing living environments, if a design research hypothesis about desirable outcomes in a chosen local environment proves to fail, the results are likely to affect people's lives, and they may not be corrected after the fact.

To respond to the challenges of today's urban environment and produce relevant information about future potentials, design research is very much dependent on this uncertain and contingent lifeworld laboratory. This causes unavoidable ethical responsibilities for design research. While a designer working on a commission has the duty to fulfil clients' wishes, a researcher working to establish disciplinary knowledge through a design case has broader responsibilities for both the discipline and the case at hand. Friedman sees design as referring to a process which is goal-oriented.¹⁵ He sees the goal of

design as solving problems, improving situations, or creating something new or useful. He asserts that “those who cannot change existing situations into preferred ones fail in the process of design”. This definition, which in my perspective seems to correspond well to the profession’s internalized idea of the essence of design, also reveals simplifications that lead to ethical challenges, which will be discussed in the next chapter.

ETHICAL CRITERIA FOR DESIGN CASE STUDY

Architects working on a design commission ultimately have to follow the objectives and instructions given by the client. They are expected to use their professional knowledge to evaluate the problem that has been defined, either before or during the commission, and to present a spatial solution for it. As an example, in my research case in Suvola, which I will describe in more detail in the following sections, the basic problem was considered to be an intertwined combination of social and ethnic concentration and physical decay. The clients’ instructions anticipated that the solution would be found in strong constructional measures for the considered trouble spot, the introduction of a new kind of urban typology with a corresponding new visual appearance for the area, and the attraction of private developers. Though there was a suspicion towards targeting social problems with changes to urban typology expressed by the architects, the ethics of the commission inevitably guided their work towards the clients’ objectives.

In the worst-case scenario, these kinds of conflicting principles may lead to situations in which the end results are not in line with the original intentions of the project. As Manzini has noted, “Over the past hundred years, even when driven by the most positive intentions, designers have been active promoters of the ideas of wellbeing and ways of living that we have recently and dramatically discovered to be unsustainable.”¹⁶ Till criticizes the prevailing understanding of design ethics as appropriate professional conduct during a commission,¹⁷ where “the client is seen as primary, and the responsibility for anything beyond framed as a secondary environmental, not social, issue”.¹⁸ He points out that there are almost inevitable conflicts between clients’ short-term demands and the long-term needs of the users. Nevertheless, Till also sees that architects, more than others involved in the process of construction, have the opportunity and means to deal with this tension. His challenge for architects is to seize the openness and inexactitude of social and environmental issues in order to enable and empower others.¹⁹ For this purpose, he introduces a concept of social ethics – ethics for the other – where environ-

mental elements and social relations are deployed in the name of the other through the formation of an empowering spatial context.²⁰ For disciplinary knowledge production in architecture, this challenge seems even more vital. All professional design commissions necessarily have their limits, every design solution includes compromises between conflicting demands, and there is always the client who has power over the final decisions. In design research, the evaluation and selection process between different solutions is free from the codes of conduct that prioritize clients' requirements. Therefore, research is obligated to challenge the potential internal conflicts of interest in design. Schneider and Till argue that to "challenge the norms of professional behaviour is not to dismiss the role that professional knowledge may play, but it is to argue that the deployment of this knowledge should be set within other ways of acting".²¹ Disciplinary design knowledge has a major responsibility to discuss the tensions between contradictory needs and to produce information and ideas that serve the others, that is, particularly the groups and individuals who are in minority positions in society, whose voices would otherwise remain silent under the forces of market-led urban development.

In today's urban society, with its diversity and unpredictability, the "other" is not easily addressed. In most urban environments, just as in the Suvela case, dwellers do not constitute a uniform group. Population changes, social polarization, and international and interurban migration flows have changed urban populations into a heterogeneous mix. In addition, different ethnic and social groups also eventually become heterogeneous, internally contradictory and dynamic. This suggests that the already otherwise contingent field of architecture must cope with the postmodern condition in which there are no norms or codes for right or wrong solutions, no universal truths. Bauman writes that "the ethical paradox of the postmodern condition is that it restores the agents the fullness of moral choice and responsibility while simultaneously depriving them of the comfort of the universal guidance that modern self-confidence once promised".²² Till's interpretation of Bauman's idea is "that in the face of uncertainty, the individual is thrown back to their irreducible ethical core and is asked to make choices; not certain choices or perfect choices, but the best possible choices in the name of others".²³

In an earlier article dealing with design research, Till presented two driving factors that could guide design research through the relativism caused by the postmodern escape of universal truths and the contingency of architecture: intent and doubt.²⁴ According to him, by surveying and interpreting the con-

tingent field, and then acting with intent, architecture retains a resistive and redemptive potential. By doing so it responds to the forces of the lifeworld in a manner which remains generative, alert, and humble to those forces. In addition to intent, design research has to proceed through doubt, “in a constant unravelling of what may be wrong in order to make it better”.²⁵ It could also be stated that in order to attain these requisite factors, design research needs to overcome the straightforward problem-solution thinking of the practice and broaden the perspectives towards reflective critical thinking. One source for critical perspectives has been found in urban studies. Neil Brenner, David J. Madden, and David Wachsmuth describe that “the tasks of deciphering complex and rapidly transforming developments in urban environment, and bringing to light institutionalized assumptions that cause unintended inequalities and sociospatial unevenness have been grappled in social sciences, humanities and in the cognitive fields of planning, architecture and design”.²⁶ They also present key challenges for any critical approach, which include considering the inherited concepts and methods for understanding and transforming cities, and generating a new lexicon of spatial difference.²⁷ This pursuit of critical understanding is also essential for architecture. Schneider and Till argue that “architecture as a discipline is inherently political and therefore immanently critical ... critical in the early Frankfurt School sense, as something that starts out with an unravelling of the social reality of the given condition so as to be able to understand how to transform it into something better”.²⁸

Despite the similarities, architecture nevertheless remains distinct from urban studies through its attitude towards the observed problems. The revelation of problems such as uneven development or institutionalized false standards is fundamental to urban studies, but it is not adequate for the perspectives of disciplinary knowledge in design. As stated earlier, design looks forward to new structures, so the essence of design ultimately comes from the point when the revealed problems begin to be solved. Or as Schneider and Till present it, critique helps architecture to engage better with the context of the world beyond “in a transformative and emancipatory manner”.²⁹ This focus means that the very character that is essential in building independence for architecture as a discipline also brings with it the uncertainties and challenges to the validity of research. These challenges require case-specific consideration, which I will next demonstrate through my research setting.

DEFINING DESIGN RESEARCH SETTINGS

Research designs in case studies are traditionally aimed at forming knowledge and understanding about events, actions, and actors in some ongoing case,³⁰ with a time perspective that usually moves between past events and their observable present effects. The intention is to shed light on a case that is considered special in some regard, but that is also generalizable. The results of case studies are expected to be strongly descriptive, yet usually also interpretive. In comparison, as mentioned above, design research cases aim not only to understand but to alter present conditions, and to have effects on future situations. This setting calls for an added generative aspect in research design.

The subject of my PhD research is issues of cultural diversity and design in an urban residential environment. In terms of scale, the focus of the project is on mid-scale spatial questions between urban configurations at the neighbourhood master-plan level and architectural design solutions in residential buildings. The results are expected to concern both user-oriented design practices and concrete spatial solutions for integrative housing environments. Initially, the idea was to select an appropriate design case or cases that would provide real-life settings for testing different procedural ideas and/or spatial typologies from the perspectives of cultural diversity and encounters in a suburban environment. Soon it turned out that a search for essential spatial questions for culturally diverse neighbourhoods required a hermeneutic approach aiming to form an understanding of the context. Thus the basic idea of the research design was to first gather information about different problems and needs that concern the case through an ethnographic case study. After that, a latter phase was aimed at developing potential solutions to these problems with research by design.

Based on my education and experience as a designer, this framing felt intuitively clear, given that it meets the description of goal orientation in design.³¹ Schneider also describes research through design quite similarly.³² According to him, there are usually three phases: research, design, and publication. During the research phase, the application of social sciences, cultural sciences, and the use of qualitative research methods such as observation or interviews makes design research an interdisciplinary activity.³³ The phase of design (design, realization, and validation), on the other hand, “belongs to the category of ‘research through practice’ or action research... Action research involves systematic research through practical activities ... which result in

the generation and/or checking of new information, forms, processes, concepts etc., and publishing new communicable knowledge.”³⁴

However, this kind of framing induces an internal bifurcation to the research project with the objectives of knowledge pointing in two different directions. The research design intends to both produce an objective understanding about the current situation and events, and to define normative perspectives on future possibilities. This also means that the role of the researcher is subject to different expectations that can potentially be contradictory, which I will demonstrate in the next chapters. Yet in my project, this bifurcation felt inevitable. At the start, it was evident that there was an urgent need to form an understanding about what the essential design questions of cultural diversity in housing actually are. Should the focus be on fulfilling different cultural preferences and needs; or creating spatial affordances for intercultural exchange; or should the design focus on experienced problems with spatial segregation? On the other hand, there was a supposition that the relevance of design research comes from the ability to highlight the potential and produce a positive solution, which I considered equally important for the subject.

THE SUVELA REGENERATION CASE

In the fall of 2011, I had just begun to work with the research subject when I had the good fortune to come across a starting neighbourhood regeneration project that dealt with very similar issues to my subject of interest. The regeneration project was called *Suvelan Onni – The Happiness of Suvela* – and it involved a regeneration of suburban high-rise tenement blocks of over 250 rental flats in the Suvela suburban neighbourhood in Espoo city.

The development in the neighbourhood originated in the 1960s and 1970s era of rapid urbanization in Finland. The tenement blocks were among the first buildings to be constructed after the international competition for the centre of Espoo in 1967. The objectives of the competition were to create an optimally built environment, giving form to a new kind of urban life that was sprawling west from Helsinki centre.³⁵ The main idea of the winning entry was to create a network of pedestrian routes bordered by efficient residential structures, with commercial and service spaces spread evenly throughout the whole network on the first floors, and vehicular traffic outside or under it.³⁶ To some extent, this structure was intended to work similarly to traditional city streets, and thus be more active than pedestrian routes located in green areas. Regrettably, during the next decade, the commercial and service spaces

within the residential structure were mostly not completed. The Suvela pedestrian network remained only as a fragment detached from the Espoo centre service area. In addition, the financial situation at the time had changed rapidly in favour of public housing over owner-occupied housing. Soon after the first completions, the number of social tenements and lack of services gave Suvela the image of a socially problematic neighbourhood. This reputation seems to have persisted over decades, despite many improvements in the area.

According to case material and city statistics,³⁷ these days the Suvela area struggles with many social problems. Compared to other areas, there is a high percentage of inhabitants without secondary education, a high level of unemployment, and low average income rates.³⁸ Ethnic differentiation is also an issue in Suvela. In early 2014, in the city area that includes the Suvela neighbourhood, 16.5 per cent of the population spoke native foreign languages,³⁹ which was the highest amount in Espoo. In part of the tenements in the regeneration case blocks, this number ranged from 40 per cent to nearly 60 per cent in 2010, and in early 2016 it varied from 42 to 73 per cent. This seems to refer to a similar development that has been observed particularly in the largest cities in Finland, where socioeconomic disadvantages and ethnic concentrations caused by international immigration and interurban migration seem to be taking place in the same neighbourhoods.⁴⁰ Besides the social and ethnic concentration, other factors like environmental features (such as poor physical quality), lack of services, and lack of diversification in housing also seem to be affecting differentiation.⁴¹ Similarly, in the Suvela case the tenements were considered troublesome in both social and physical terms. The buildings were coming to an age when major renovations were needed, and the environment appeared to be neglected and messy. People living in the buildings complained about cases of mould and pests in the flats. According to the municipal tenement company, there were also problems with the distribution of flats, with too-large average flat sizes compared to the current high demand for small flats. The property prices in the area were also considerably low compared to other areas in Espoo. This was interpreted to be a result of the combination of the perceived problems in the area.

The initial aim of the regeneration case was to make considerable changes both to the built environment and to the social structure. The City of Espoo would increase the allowed floor area on the site, the tenement flat sizes would decrease after new construction, and the extra floor area could be sold

to a developer for owner-occupied flats. This way the social structure would become more stable, private capital would take part in the environmental improvements, and the reputation could be changed considerably. In practical measures, this meant that most, if not all, of the old tenement buildings would be demolished, and due to this the residents' rental agreements would be terminated. In my perspective, this situation led to a hypothesis that there might be a conflict of interest between the city and the dwellers. Therefore, I decided to look into both perspectives in my research project. The idea was to use ethnographic methods to collect information from both the institutional actors in the regeneration project (planners, tenement administration workers, etc.) and from the people living on the area. I was invited to participate in the project meetings, where I silently followed the conversations and tried to take notes on everything that was said. The observations also included interviews with all parties in the project, and the collection of design material. At the same time, I began to develop ideas on how to reach the dwellers in order to gain insight into their perspectives, hopes, and needs concerning the area. After the first design phase of the project, I organized two design workshops in the area, participated in several workshops and events organized by others, and established relationships with people working in the area in different social organizations. The intention was to analyse and reflect on the two different perspectives (institutional and lifeworld perspectives) and to continue from there to a research-by-design phase, seeking to find new working methods and/or new spatial solutions to accommodate cultural diversity in the urban environment.

The regeneration project proceeded to a phase in which preparation material with a preliminary land use plan was approved in political decision-making and presented to the public. The plan involved the demolition of roughly half of the original tenements, and the construction of new mixed typology with high-rise apartment blocks, town houses, and rooftop flats, all fitted with an underground parking facility. The development vision highlighted ecological sustainability, mixed housing tenure types, the potential for new housing concepts, and different outdoor facilities such as rooftop gardens and urban gardening.⁴² In addition, the idea of small commercial and service spaces was reintroduced to the area. After the public presentation, the city started looking for potential partners to develop the owner-occupied part of the block. Despite the presented design solutions for improving the image and attractiveness, the task proved to be difficult. After a two-year delay in the project, the city decided to start the design process again from scratch.

CHANGES IN THE RESEARCHER'S ROLE

At this point I had already collected empirical information from the area and formed a preliminary understanding of different hopes and fears, potentials and threats related to development in the area. The new design assignment for the architects in the project changed significantly, this time highlighting simplicity of solutions, single-use (housing), and cost efficiency. The idea of preserving and renovating some of the old buildings as a sort of recollection of the past was reversed, and all buildings were slated for demolition. This meant that a phased implementation and a corresponding phased eviction of residents would be challenging. The political decision-makers, on the other hand, seemed to give more attention to the issues of urban landscape, demanding a strong and noticeable impact on it. The collected empirical information about the dwellers' needs for the area seemed to contradict both perspectives. Though some of the workshop conversations brought up opinions that stressed the importance of large, visible changes in order to tackle the perceived image problems, the dwellers primarily spoke of their need for spaces that would enable different social gatherings and exchange. Another important issue, which repeatedly came up from the dwellers, was personal ties to the Suvela area, and a wish to stay there.

As a researcher, this information put me in a position in which my role as a silent and neutral observer seemed outdated. In addition to my own conscience-related considerations, knowing about the collected empirical data, the design team was asking directly for my opinions. The situation called for a change in the research design. Sharing the information which I had gathered meant that I would influence the processes I had been observing. This situation is linked to the mentioned bifurcation that was already present in my research design, and which had now been realized as a challenge concerning information validity. On the other hand, the situation also raised questions of design research ethics. Staying silent seemed to do an injustice to the people who had participated in the research.

The duality of the objectives of revealing and solving issues in social reality had presented itself in my research case. If I had remained in the observer role, the position would have allowed me to observe and point out the contradictions or potential misconduct from the perspectives of spatial equality. This, however, would have meant rejecting the design approach from the research. I also felt that this position would have been a disservice to the people who had shared their opinions with me in research interviews and

workshops. The participants knew I was an architect and that I was somehow involved in the Suvela regeneration project. It could be assumed that their interest in participation involved a wish to have their voices heard, and to influence the outcome of the process. Hence, hearing people's wishes had brought with it a responsibility to act accordingly. The position of having knowledge from both professional and grassroots perspectives produced the role of intermediary expert between the two sides. Following the ideas and issues that had come up from the empirical material, I decided to start acting with an aim to find the potential for shared spaces and user-oriented participatory design that could be fitted in the spatial configuration and temporal process of the presented design.

The latest phases in the Suvela case were carried out in 2016, with the drafting of the detailed plan proposal. On my part, after the decision to start acting in the role of intermediary expert, I concentrated first on spatial analysis of different design proposals. The aim of the analysis was to evaluate the qualities of different spatial configurations and characteristics as facilitators of potential social life. Since the clients' and political decision-makers' focus seemed to be attached quite firmly to economic and visual issues of making significant changes to the urban landscape, the underlying goal of my action was to place greater emphasis on the questions of social space, and to promote the importance of participatory practices in the area. So far, as a result of this action, the master-plan proposal includes orders that require communal spaces, and a notation that highlights the importance of participatory design practices in the design procedure. The tenement company has also grasped the matter, and the participatory design process is intended to begin after the master plan is legalized.

TRANSFORMATIVE PRACTICES IN DESIGN RESEARCH

In an editorial in *Architectural Theory Review*,⁴³ Stickells encourages the discipline of architecture to rethink architecture's social significance, calling for a capacity for transformative action. "For architecture, urban planning and design, a particularly strong point of mobilization in this regard is the issue of participation and empowerment in processes of spatial production and design."⁴⁴ During the different phases of the Suvela project, one driving factor for the search for this kind of active engagement has come from within the subject, from the processes of social and ethnic differentiation. Hans Skifter Andersen draws attention to the interaction between social exclusion and physical decay in the urban environment, arguing that "segregation is not

a simple consequence of social inequality, but a product of both social and spatial differentiation”.⁴⁵ One substantial aspect of this interactive process is image. Irene Roivainen has proposed that the image of a problem neighbourhood in the Suvela area has been categorically constructed throughout decades of different media reports that highlighted absent services, social disturbances, and general unpleasantness.⁴⁶ This image has persisted since the early 1970s, despite many efforts to solve the problems. These kinds of constructed images can work quite harmfully as self-generating factors in the process of segregation. A design research case that seeks to enhance the living conditions in this sort of area needs to deal with both real and imaginary aspects of the urban environment. Suvela’s history bears witness to the fact that image problems are not easily solved; it could be argued that the image of Suvela needs to be reconstructed brick by brick. There are no right or perfect solutions. There are only, as Till presented,⁴⁷ best possible choices in the name of others. In the Suvela case, this has given further reasons to emphasize and promote positive features and related possibilities, and to engage in the development of potential solutions. The case illustrates the relevance of Till’s concept of social ethics⁴⁸ and suggests that, through critical but active agency, design research may have the potential to bring out underlying conflicts of interest in design. The important aspect here is that the focus does not remain on the problems, but that it is set on finding new ways to act that would create an empowering potential for both design professionals and the local community to overcome the conflicts.

Stickells argues that the transformative processes that combine architecture, art, and activism have potential when the emphasis is on “the material organization of communicative situations, ephemeral or temporary constructions, and the modelling of alternative ways to communally inhabit the city”.⁴⁹ The Suvela case experiences indicate that this sort of transformative capacity is an essential step that is needed in order to proceed from the critical thinking of urban studies to generative and dynamic knowledge of design. The significance of this dynamic disciplinary knowledge lies in the social dependence that is characteristic of architecture. According to Stickells, “a challenge for architectural theory becomes the development of models for appraising the ways that architecture contributes to structuring the power dynamics of social space. This implies architecture’s dependency as a positive expansion of its possibilities, rather than a weakness.”⁵⁰ When it comes to urban regeneration, this means that in order to overcome the conflicts of design commission and place the focus more on user perspectives rather than property values,

there is a need to establish new tools for participation that would enable people to shape their living environments for themselves.

In the Suvela case, the planning process has shown that, when it comes to participatory communication about social and architectural urban development in a way that would produce meaningful to-and-fro reflection between designers and inhabitants, there is a deficiency in current planning and design practices.⁵¹ During the process, it has also been demonstrated that the necessity of new practical tools and a critical understanding of various transformative practices is vital for design research. The last phases of the Suvela case provide evidence that it is possible to make a difference in the decision-making process through an active researcher position. But the position doesn't possess the power to pre-order the outcomes. As Schneider and Till conclude, "If we take 'agency' in its transformative sense as action that effects social change, the architect becomes not the agent of change, but one among many agents."⁵² Factors associated with interaction and communication become essential in the process. Based on the Suvela experiences, when data that highlights a need for shared spaces and for new participatory practices are presented on a conference room screen, it transforms into representations that can be just as seductive as a perspective with blue skies and children with kites. The presentation becomes a double-edged sword: it might work as a pursued level for directing attention to intended issues, but then again, it might work only as a sales-promoting stimulant that makes it easier to accept the proposed development, and the related "renovictions".⁵³

This event again clearly indicates the difference in traditional research, planned and conducted in a way as not to allow the enquiry processes to contaminate the phenomenon under investigation, and research where the investigator explicitly takes action in and on the real world, namely Action Research.⁵⁴ By taking an active position, the researcher gives up the authority to make an independent interpretation of the material, and the presented material becomes one actor in the process. Archer argues that essential actions needed for making valid results in this kind of research involve making clear "precisely what the intervention was, and exactly what was the theoretical, ideological and ethical position the investigator took up in making the intervention, observations and judgements".⁵⁵ This means that while traditional research requires that personal values and expectations do not have an effect on the process, in Action Research, values and ethical positions are in fact essential, but they need to be involved explicitly.

The nature of architecture as a discipline is essentially political and critical,⁵⁶ and in design research this orientation seems inescapable. But the ethical responsibilities that follow this orientation involve a temporal dimension that is contradictory to the customary project orientation of both design and research. Schneider and Till bring up the need to change focus from reacting to “short-term market-led demands of clients and developers” to “the long-term desires and needs of the multitude of others who build, live in, occupy, visit, and perceive architecture, acting”.⁵⁷ Producing knowledge from these lifeworld desires also requires long-term commitment that may not fit within the usual timely boundaries of design projects, especially when taking into account today’s increasingly accelerating pace of consulting contracts. In my instance, the relationship to the case developed slowly during five years. It is not a long time in urban development, but it is long for project work. And though my research field work has a deadline, ethical responsibility does not disappear all at once. Long-term commitment is needed to ensure that the intended issues of social space are kept in the task list and hence that the transformative potentials are delivered.

CONCLUSION

In previous sections, I unpacked my experiences with a neighbourhood regeneration design research case. The intention was, first of all, to take part in the disciplinary discussion about the role of architectural research, and to reflect on it from the perspectives of a project involving an urban everyday environment and the people who live in it. Secondly, I wanted to elicit the kinds of ethical challenges that design researchers face when dealing with an existing urban everyday environment. Based on the reflections on my individual experiences and decisions, I argue that architectural design research needs to build a base for politically informed action aimed at facilitating solutions for empowering social space.

Due to the normative nature of design research, a need for a new set of validity criteria for disciplinary knowledge production is called for. Friedman argues:

To reach from knowing to doing requires practice. To reach from doing to knowing requires the articulation and critical inquiry that leads a practitioner to reflective insight. ... It is not experience, but our interpretation and understanding of experience that leads to knowledge. Knowledge emerges from critical inquiry. Systematic or scientific knowledge

arises from the theories that allow us to question and learn from the world around us. One of the attributes that distinguish the practice of a profession from the practice of an art is systematic knowledge.⁵⁸

Experiences and interpretations are factors that characterize architecture, but not architecture alone. The dependence on experiences and interpretations as well as the need for critical questioning is present in many other fields that make use of different qualitative methods, such as ethnographic research. For a source of critical thinking, urban studies opens perspectives that can be parallel to the needs of design research. And yet it is necessary to make the distinction that the essence of architecture comes from the moment when a critical understanding of the world around us leads to ideas and actions that guide its development in the future.

The experiences from my research case brought up some challenges that researchers may face while moving between the two different goals of producing understanding about a case and acting to find suitable solutions for the case. When a researcher steps outside the traditional scientist's position, which avoids personal influence and its contaminating effect on observed events, she comes up against questions of information validity and ethical responsibilities. In the contingent field of design, this may lead to unintended outcomes. Actions have consequences, even though they are performed in the name of research. Hearing about the needs of people may oblige one to inform others about them. Sharing information means that others can make their own interpretations of it. The contingency of the chain of events in urban regeneration means that the time perspective on ethical issues can be long. But both the essential ethos of the design discipline and the associated ethical responsibilities provide reasons for transformative action.

The ethical responsibilities in architecture argued by Till⁵⁹ put an emphasis on the dynamics of social space. He calls for a social ethics of architecture which favours the needs and desires of the "other" – that is, the people whose lives are affected by the design – over the needs of the clients. At the heart of this ethics is a responsibility for the other and an appreciation of the differences of the other.⁶⁰ This leads to a situation in which ideas of universal norms or truths must be abandoned. Both understanding and transformative action are partial at best, and they need to be developed within each situation. Therefore, instead of verification and methodological reproducibility, I call for political responsibility, where the researcher must acknowledge the

political implications her actions may cause. In addition, the evaluation of research results, the produced information and potential changes to the environment, must be made in light of that political consciousness.

In my case in the Suvela neighbourhood, this means that the needs of end users, especially those in minority positions, need to be highlighted. Changes to everyday living conditions must be prioritized over changes to attractiveness or economic productivity. The built environment as a static visual landscape has value when it affects the lives of its dwellers and users. The reputation of the area is relevant from the perspectives of its everyday social life. If the lives of the people living in the area are not improved, then the pursued change in social differentiation loses its meaning. In research, this means making normative selections. Knowledge that could work in favour of the dwellers needs to be promoted, and knowledge that might work against the dwellers should be exposed to careful criticism. This responsibility may have an effect on the researcher's role, forcing her to step outside the shadowy position of silent observer, and making her one of the active agents in the case.

NOTES

¹ Katja Maununaho, "Political, Practical and Architectural Notions of the Concept of the Right to the City in Neighbourhood Regeneration", *Nordic Journal of Migration Research*, 6/1 (2016), pp. 58–64, esp. pp. 62–63.

² Other issues of the research case, such as the methodological aspects of the research, as well as the results that concern the characteristics of design solutions, will be discussed in another review.

³ Nigel Cross, "From a Design Science to a Design Discipline: Understanding Designerly Ways of Knowing and Thinking", in Ralf Michel (ed.), *Design Research Now: Essays and Selected Projects* (Basel: Birkhäuser, 2007), p. 48.

⁴ See, for example, Jeremy Till, "Too Many Ideas", in *Research by Design* (Delft, 2001), pp. 315–22, reprinted as: "Best Paper in Conference", *EAAE Newsletter*, April 2001, Copenhagen, pp. 20–24; Cross, "From a Design Science to a Design Discipline".

⁵ Bruce Archer, "The Nature of Research", *Co-design* (January 1995), pp. 6–13; Till, "Too Many Ideas"; Cross, "From a Design Science to a Design Discipline"; Ken Friedman, "Theory Construction in Design Research: Criteria: Approaches, and Methods," *Design Studies*, 24/6 (2003), pp. 507–22.

⁶ Till, "Too Many Ideas"; Jeremy Till, *Architecture Depends* (Cambridge, MA: MIT Press, 2009); Tatjana Schneider and Jeremy Till, "Beyond Discourse: Notes on Spatial Agency", *Footprint*, 4 (2009), pp. 97–111; Lee Stickells, "The Right to the City: Rethinking Architecture's Social Significance" (editorial), *Architectural Theory Review*, 16/3 (2011), pp. 214–27.

⁷ Christopher Alexander, *Notes on the Synthesis of Form* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1964), p. 130.

- ⁸ Till, “Too Many Ideas”, p. 22.
- ⁹ Archer, “The Nature of Research”, pp. 6–13; Peter Downton, “Foreword”, in Jules Moloney, Jan Smitheram, and Simon Twose (eds.), *Perspectives on Architectural Design Research* (Baunach: Spurbuchverlag, 2015), pp. 8–9; Richard Foqué, *Building Knowledge in Architecture* (Brussels: University Press Antwerp, 2010), pp. 41–43; Till, “Too Many Ideas”, pp. 20–24.
- ¹⁰ Archer, “The Nature of Research”, p. 10.
- ¹¹ Cross, “From a Design Science to a Design Discipline”, p. 48.
- ¹² Ibid.
- ¹³ Ibid.
- ¹⁴ Till, “Too Many Ideas”, p. 21.
- ¹⁵ Friedman, “Theory Construction in Design Research”, pp. 508–9.
- ¹⁶ Ezio Manzini, “Design Research for Sustainable Social Innovation”, in Ralf Michel (ed.), *Design Research Now: Essays and Selected Projects* (Basel: Birkhäuser, 2007), p. 233.
- ¹⁷ Till, *Architecture Depends*, pp. 179–83.
- ¹⁸ Ibid., p. 180.
- ¹⁹ Ibid., p. 183.
- ²⁰ Ibid., pp. 173–78 and 183–87.
- ²¹ Schneider and Till, “Beyond Discourse”, p. 98.
- ²² Zygmunt Bauman, *Intimations of Postmodernity* (London: Routledge, 1992), p. xxii.
- ²³ Till, *Architecture Depends*, p. 186.
- ²⁴ Till, “Too Many Ideas”, p. 23.
- ²⁵ Ibid.
- ²⁶ Neil Brenner, David J. Madden, and David Wachsmuth, “Assemblage Urbanism and the Challenges of Critical Urban Theory”, *City*, 15/2 (2011), pp. 225–40, esp. p. 226.
- ²⁷ Ibid., pp. 226 and 237.
- ²⁸ Schneider and Till, “Beyond Discourse”, p. 98.
- ²⁹ Ibid.
- ³⁰ Foqué, *Building Knowledge in Architecture*, p. 146.
- ³¹ Friedman, “Theory Construction in Design Research”, p. 508.
- ³² Beat Schneider, “Design as Practice, Science and Research”, in Ralf Michel (ed.), *Design Research Now: Essays and Selected Projects* (Basel: Birkhäuser, 2007), pp. 215–16.
- ³³ Ibid., pp. 215–16.
- ³⁴ Ibid.
- ³⁵ Espoon kansainvälinen keskustakilpailu (1967), *Arkkitehtikilpailuja*, 8 (1967), Helsinki.
- ³⁶ “ARK 1/1969: Projektikatsaus”, *Arkkitehti*, 1 (1969), p. 53.

- ³⁷ Arja Munter, *Espoon väestörakenne 2013 / 2014* (Espoo: Palveluliiketoimi, Kaupunkitieto, 2014), www.espool.fi/download/Espoon_vaestorakenne_2013__2014/67916a6a-e60a-459c-9994-2f49eefef4ce/49858 (all URLs accessed in March 2018); Jukka Hirvonen, *Suvela tilastoissa ja asukkaiden kokemana* (Espoo: Aalto-yliopisto, 2011), lib.aalto.fi, pp. 14–15.
- ³⁸ Hirvonen, *Suvela tilastoissa ja asukkaiden kokemana*, pp. 14–15.
- ³⁹ Munter, *Espoon väestörakenne 2013 / 2014*.
- ⁴⁰ Katja Vilkkama, Mari Vaattovaara, and Hanna Dhalmann, “Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakeskittymistä muutetaan pois?”, *Yhteiskuntapolitiikka*, 78/5 (2013), pp. 485–97, esp. pp. 485–488; Katja Vilkkama, *Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla* (Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus., 2011), pp. 136–39.
- ⁴¹ Vilkkama et al., “Kantaväestön pakoa?”, pp. 492–93.
- ⁴² Avanto arkkitehdit, *Suvelan Onni – alustava maankäyttösuunnitelma 29.2.2012*. (2012), p. 2.
- ⁴³ Stickells, “The Right to the City”, pp. 213–27.
- ⁴⁴ *Ibid.*, p. 216.
- ⁴⁵ Hans Skifter Andersen, *Urban Sores: On the Interaction between Segregation, Urban Decay, and Deprived Neighbourhoods* (Aldershot: Ashgate, 2003), pp. 125–26.
- ⁴⁶ Irene Roivainen, *Sokeripala metsän keskellä: Lähiö sanomalehden konstruktiona* (Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 1999), pp. 75–76.
- ⁴⁷ Till, *Architecture Depends*, p. 186.
- ⁴⁸ *Ibid.*, pp. 173–78 and 183–87.
- ⁴⁹ Stickells, “The Right to the City”, p. 218.
- ⁵⁰ *Ibid.*, pp. 223–24.
- ⁵¹ Maununaho, “Political, Practical and Architectural Notions”, pp. 58–64.
- ⁵² Schneider and Till, “Beyond Discourse”, p. 97.
- ⁵³ For more on “renoviction”, an eviction of current residents as a result of rampant rent increases induced by value-adding renovations, see Joakim Müllern Skanby, *Social Investment Policies in Urban Planning: An Argumentative Discourse Analysis of the Regeneration Dialogue in Lindängen, Malmö* (Lund: Lund University, 2014), lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/4463680, pp. 25–26. For more about Suvela case renovictions, see Maununaho, “Political, Practical and Architectural Notions”.
- ⁵⁴ Archer, “The Nature of Research”, p. 11.
- ⁵⁵ *Ibid.*
- ⁵⁶ See Schneider and Till, “Beyond Discourse”, p. 98.
- ⁵⁷ *Ibid.*, p. 100.
- ⁵⁸ Friedman, “Theory Construction in Design Research”, p. 521.
- ⁵⁹ Till, *Architecture Depends*, pp. 171–87.
- ⁶⁰ *Ibid.*, p. 186.

Tutkimusartikkelin II suomennos

Käännös julkaistaan väitöskirjan osana kustantajan luvalla. Tekijä vastaa käännöksen mahdollisista puutteista. Alkuperäinen julkaisu: Maununaho K. 2018: Observer, Expert, or Activist: Changing Roles in Design Research Project. THE PRODUCTION OF KNOWLEDGE IN ARCHITECTURE BY PHD RESEARCH IN THE NORDIC COUNTRIES Proceeding Series 2018:1, 269–288. Nordic Academic Press of Architectural Research.

TARKKAILIJA, ASiantuntija vai Aktivist: Muuttuvat roolit suunnittelututkimusprojektissa

Katja Maununaho

Tiivistelmä

Tässä artikkelissa käsitellään kaupunkikehityshankkeen suunnittelututkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Se perustuu meneillään olevaan väitöstutkimukseen, jossa tutkitaan kaupunkien asutosuunnittelun kysymyksiä sosiaalisesti monimuotoisilla monikulttuurisilla asuinalueilla. Tapauksesta saadut kokemukset paljastavat suunnittelututkimuksen eettisiä vastuita, jotka koskevat tutkijan asemaa, empiirisiä tuloksia ja tapausympäristössä havaittavia vaikutuksia. Artikkelin tavoitteena on nostaa esiin poliittisesti valveutunutta toimintaa, jossa tunnustetaan eettinen vastuu tapausta koskevaa ympäristöä ja siellä asuvia ihmisiä kohtaan suunnittelututkimuksen ensisijaisena intressinä.

Asiasanat: suunnittelututkimus, suunnitteluethnografia, tutkijan rooli, suunnittelun etiikka, transformatiivinen toimijuus.

Johdanto

Suunnitteluun keskittyvä arkkitehtuuritutkimus - oli pa kyse sitten suunnittelututkimuksesta, suunnittelun tutkimuksesta, suunnittelutoiminnassa tehtävästä tutkimuksesta tai niin sanotusta research-by-design-tutkimuksesta - on ala, josta on käyty paljon keskustelua viime vuosikymmeninä. Tässä artikkelissa aiheen käsittely perustuu väitöstutkimukseen, jossa keskitytään kaupunkien asutosuunnittelun kysymyksiin

suomalaisen kaupunkiväestön lisääntyvän kulttuurisen, sosiaalisen, etnisen ja elämäntapojen moninaisuuden kontekstissa. Suunnittelulla on hankkeessa useita rooleja. Tutkimuksessa tarkastellaan nykyisten väestötrendien aiheuttamia muutoksia keskityen sekä suunnittelukäytäntöihin että uusien ratkaisujen tarpeeseen kaupunkien rakennetussa ympäristössä. Käynnissä olevan lähiöalueen kehitystapauksen tarkasteleminen avaa mahdollisuuden tutustua erilaisiin kaavoituksen ja suunnittelun potentiaaleihin ja rajoituksiin sekä pohtia monikulttuuristen asuinalueiden sosiaalista elämää koskevia tilakysymyksiä. Olemme tilanteessa, jossa suunnitteluprosessien sisältöjä ja muotoja on syytä pohtia uudelleen. Käyttäjien näkökulmien kriittinen tarkastelu kaupunkikehitystapauksessa, joka tässä tutkimuksessa on Espoon Suvelan monikulttuurisen kerrostalovaltaisen lähiöalueen kehityshanke, paljastaa tarpeen osallistaville suunnittelukäytännöille, joissa tunnustetaan paikalliset sosiaaliset prosessit ja arkkitehtuurille, joka voi avata tilallisia mahdollisuuksia oikeus kaupunkiin -ihanteiden toteuttamiseksi.¹ Tässä artikkelissa keskitytään siihen, millaisia eettisiä vastuita nämä näkökulman muutokset aiheuttavat suunnittelulle sekä siihen, millaisia haasteita ne tuovat esiin suunnittelututkimustapauksessa. Tarkastelu toteutetaan rinnastamalla tapauksessa tehtyjä empiirisiä havaintoja nykyisen suunnittelututkimuskirjallisuuden akateemisiin keskusteluihin.²

Yhtenä motivaationa tähän artikkeliin ovat tutkimusta tekevänä arkkitehtina muodostuneet henkilökohtaiset kokemukseni, joilla vaikuttaa olevan yhteyksiä tieteenalan nykytilanteeseen. Arkkitehtuuri on akateemisenä tieteenalana nuori ja se on kamppailut asemansa vakiinnuttamisesta luonnontieteen ja humanististen tieteiden joukossa. Vaikka suunnittelun hyväksyminen omilla ehdoillaan ja suunnittelun tunnustaminen ja artikulointi tieteenalana on lisääntymässä,³ keskustelua ovat johtaneet kysymykset arkkitehtuuria ammattina ja tieteenalana määrittävistä perustavanlaatuisista paradigmaattisista ajatuksista. Huomio on keskittynyt pitkälti kehittyvän suunnittelun tieteenalan filosofisiin, epistemologisiin ja ontologisiin kysymyksiin.⁴ Tämä keskittyminen on merkinnyt nuorelle aloittelevalle tutkijalle sitä, että esimerkkejä vertaiskokemuksista, jotka avaisivat konkreettisia näkymiä suunnittelututkimuksen tekemisen käytännön tiedollisiin haasteisiin, on vielä liian vähän. Tästä syystä samalla kun keskityn tapauksesta esiin nouseviin kysymyksiin, haluan myös osallistua tähän keskusteluun käsittelemällä tutkimushankkeen aikana muodostuneita kokemuksia. Tarkoitukseni on pohtia erityisesti tutkimuksen rooleja ja vastuuta käsiteltäessä tapausta, johon liittyy laajamittaisia muutoksia kaupunkiympäristöön, jossa sen asukkaat elävät, jota he käyttävät, jossa he vierailevat ja viipyvät ja johon he kasvavat ja liittyvät. Aloitan yleiskatsauksella teoreettisiin keskusteluihin arkkitehtuurin suunnittelututkimuksen kriteereistä, joita ovat käsitelleet muun muassa Bruce Archer,

Jeremy Till, Nigel Cross ja Ken Friedman⁵ ja tuon esiin joitakin tyypilliseltä vaikuttavia haasteita. Tämän jälkeen käsittelen Jeremy Tillin, Tatjana Schneiderin ja Tillin sekä Lee Stickellsin⁶ esittämää kysymystä suunnittelututkimuksen vastuista ja kysyn, millaisia eettisiä haasteita suunnittelututkijat kohtaavat käsitellessään olemassa olevaa arkielämän kaupunkiympäristöä, joka kamppailee tällä hetkellä maineensa parantamisen, havaittujen sosiaalisten ongelmien ja kaupunkitilan rappeutumisen parissa. Tarkoitukseni on nostaa esiin suunnittelututkimuksen aktiivista ja poliittisesti valvutun roolia, johon sisältyy transformatiivista potentiaalia. Pyrin tähän tarkastelun jälkimmäisessä osassa kertomalla Suvelan tapauksesta kertyneistä kokemuksistani ja pohtimalla niitä aiemmin esiteltyjen tieteenalan suunnitteludiskurssien näkökulmasta.

Arkkitehtuurin tiedontuotannon ominaispiirteitä

Verrattaessa arkkitehtuuritutkimusta perinteisinä pidettyihin tieteisiin joitain selkeitä eroja on havaittavissa. Christopher Alexander tunnisti eron selvästi: "Tutkijat yrittävät tunnistaa olemassa olevan rakenteen osat. Suunnittelijat yrittävät muokata uusien rakenteiden komponentteja."⁷ Jatketaan Tillin määritelmällä:

Siinä missä perinteinen tutkimus perustuu usein olemassa olevan analyysiin, arkkitehtuurin tutkimus suunnittelun avulla on projekttiivista ja dynaamista. Siinä missä perinteinen tutkimus keskittyy tavoitteeseen, arkkitehtoninen suunnittelututkimus on väistämättä spekulatiivista, koska se katsoo tulevaisuuteen, jota se ei voi täysin hallita. Siinä missä perinteinen tutkimus on usein pakkomielteinen metodin ja tutkimusprosessin oikeellisuuden suhteen, arkkitehtuurin suunnittelun avulla tehtävä tutkimus on enemmän kiinnostunut lopputuloksesta.⁸

Arkkitehtisuunnittelun - niin käytäntönä kuin tutkimuksena - on käsiteltävä tulevaisuuden epävarmuutta. Tätä suuntautumista kohti ei vielä olemassa olevia tilanteita, olosuhteita ja ratkaisuja pidetäen sekä alan heikkoutena että vahvuutena. Toisaalta se mahdollistaa näkökulmia, jotka jäisivät näkymättömiin perinteisillä tieteellisillä menetelmillä. Toisaalta se asettaa jatkuvia haasteita tiedon pätevyydelle. Tästä syystä viime vuosikymmeninä suunnittelututkimuksesta käytävässä keskustelussa on käsitelty paljon kysymyksiä siitä, onko suunnittelun menetelmien avulla mahdollista tuottaa tietoa - tai miten sitä voidaan tuottaa ja millainen rooli tällä tiedolla voi olla tiedeessä.⁹ Voidaan olettaa, että kaikki suunnittelijat jakavat käsityksen, että suunnitteleminen tekona on itsessään uutta tietoa tuottavaa tutkimusta. Useimmiten tätä pidetään hiljaisena ammatillisena tietona.

Erottaakseen ammatillisen tiedon lajeja toisistaan Archer käsitteli tutkimustointa, jota toteutetaan käytännön toiminnan kautta, ja määritteli tieteellisen tiedon kriteereiksi "systemaattisen tutkimuksen, jonka tavoitteena on välitettävissä oleva tieto".¹⁰ Cross seuraa samankaltaisia linjoja ja esittelee viisi piirrettä, jotka erottavat tutkimuksen ammatillisista suunnittelukäytännöistä.¹¹ Nämä piirteet voidaan jakaa kolmeen osaan: tiedon tarkoitukseen liittyvät piirteet (määrätietoisuus ja tiedonhaluus), tiedon tuottamiseen liittyvät piirteet (valistunut tietoisuus aiemmasta tiedosta ja kurinalainen metodiikka) ja tiedon jakamiseen liittyvät piirteet (kommunikoitavuus eli tiedon saattaminen muiden käyttöön uudelleenkäytettävässä muodossa). Vaikka kuten Cross huomauttaa, nämä ominaisuudet eivät estä tai sulje pois tiedon tuottamista suunnittelun avulla,¹² näyttää siltä, että arkkitehtuuriin liittyy myös piirteitä, jotka voivat aiheuttaa suuria haasteita tämän saavuttamiseksi. Ensinnäkin arkkitehtuurin suunnittelututkimusta ei tehdä laboratorioissa, joten erilaisten suunnittelutoimenpiteiden vaikutusta ei voida testata neutraalissa ympäristössä. Monissa tapauksissa arkkitehtuurin ainoa laboratorio on todellinen, jokapäiväinen ympäristö, jossa elävät yksilöt ja yhteisöt toimivat koehenkilöinä. Tämä elämismaailman laboratorio on suunnittelututkimuksen sotkuinen todellisuus. Tutkimustilanteen määrittelemisen kaikkine eri tekijöineen jää väistämättä vaillinaiseksi. Lisäksi suunnittelijalla tai tutkijalla on vain rajallinen kontrolli niihin prosesseihin, jotka tapahtuvat työn aikana. Näiden rajoitusten tunnustaminen tarkoittaa, että Crossin edellyttämää kurinalaista ja metodista tapaa¹³ ei voida määritellä valistuksen periaatteiden mukaisesti järjestelmänä, joiden oletettaisiin toteuttavan vakaata ja testattavissa olevaa tietopohjaa eri tekijöiden suhteiden objektiivisen analysoinnin mahdollistamiseksi.¹⁴ Sen sijaan suunnittelututkimus on riippuvainen ulkoisista tekijöistä. Useimmissa tapauksissa arkkitehtuurisuunnittelun tutkimusmenettelyt ovat kertaluonteisia: suunnittelun kautta pyritään tuottamaan muutoksia olemassa oleviin olosuhteisiin, jotka vaihtelevat paikasta toiseen. Tämän jälkeen ainutlaatuiset paikalliset olosuhteet on muuttuneet, eikä menettelyjä voida toistaa ja testata samanlaisissa tilanteissa. Lisäksi arkkitehtuurisuunnittelulla tavoiteltujen muutosten aikataulu aiheuttaa vaikeuksia tutkimukselle. Jotkin muutosten vaikutukset voivat ilmetä nopeasti, mutta useimmissa tapauksissa prosessit jatkuvat ja joidenkin ympäristön muutosten käynnistämien sosiaalisten seurausten kehittyminen voi kestää vuosikymmeniä. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimushankkeen aikana tulokset eivät välttämättä ole vielä empiirisesti havaittavissa. Jälkeenpäin tulokset ovat puolestaan altistuneet niin monien muiden muuttujien vaikutukselle, ettei niitä voida enää todentaa. Ja mikä tärkeintä, kun kohteena ovat olemassa olevat elinympäristöt, mikäli suunnittelututkimuksen hypoteesi toivotavista seurauksista valitussa paikallisessa ympäristössä osoittautuu epäonnistuneeksi,

tulokset vaikuttavat todennäköisesti ihmisten elämään eikä niitä välttämättä voida korjata jälkikäteen.

Jotta suunnittelututkimus voisi vastata nykypäivän kaupunkiympäristön haasteisiin ja tuottaa relevanttia tietoa tulevaisuuden mahdollisuuksista, se on hyvin riippuvainen tästä epävarmasta ja ehdollisesta elämismaailman laboratoriosta. Tämä aiheuttaa suunnittelututkimukselle väistämättömiä eettisiä velvoitteita. Kun toimeksiantoa tekevällä suunnittelijalla on velvollisuus täyttää asiakkaiden toiveet, tutkijalla, joka pyrkii luomaan tieteellistä tietoa suunnittelutapauksen avulla, on laajempi sekä tieteenalaan että käsiteltävään tapaukseen kohdentuva vastuu. Friedmanin näkee suunnittelun viittaavan prosessiin, joka on tavoiteorientoitunut.¹⁵ Hän näkee suunnittelun tavoitteena ongelmien ratkaisemisen, tilanteiden parantamisen tai jonkin uuden tai hyödyllisen luomisen. Hän väittää, että "ne, jotka eivät pysty muuttamaan olemassa olevia tilanteita paremmiksi epäonnistuvat suunnitteluprosessissa". Tämä määritelmä, joka minun näkökulmastani vaikuttaa vastaavan hyvin ammattikunnan sisäistämää käsitystä suunnittelun olemuksesta, paljastaa myös eettisiin haasteisiin johtavia yksinkertaistuksia, joita käsitellään seuraavassa luvussa.

Suunnittelun tapaustutkimuksen eettiset kriteerit

Suunnittelutoimeksiantoja toteuttavien arkkitehtien on viime kädessä noudatettava asiakkaan antamia tavoitteita ja ohjeita. Heidän odotetaan käyttävän ammatillista tietämystään arvioidakseen joko ennen toimeksiantoa tai toimeksiannon aikana määritettyä ongelmaa ja esittävän siihen vastaavia tilaratkaisuja. Esimerkiksi tutkimustapauksessani Suvelassa, jota kuvailen tarkemmin seuraavissa kappaleissa, perusongelmana pidettiin sosiaalisen ja etnisen keskittymisen ja ympäristön fyysisen rappeutumisen toisiinsa kietoutunutta yhdistelmää. Asiakkaan ohjeistuksessa oletettiin, että ratkaisu löytyisi ongelmalliseksi koettuun paikkaan kohdennetuista vahvoista rakenteellisista toimenpiteistä, uudenlaisen kaupunkitypologian ja siihen liittyvän uuden visuaalisen ilmeen käyttöönotosta alueella sekä yksityisten rakennuttajien houkuttelemisesta. Vaikka arkkitehdit suhtautuivat epäluuloisesti sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseen kaupunkitypologian muutoksilla, toimeksiannon eettiset velvoitteet ohjasivat heidän työtään väistämättä kohti asiakkaan esittämiä tavoitteita.

Pahimmassa tapauksessa tällaiset ristiriitaiset periaatteet voivat johtaa tilanteisiin, joissa lopputulos ei vastaa hankkeen alkuperäisiä tarkoituksia. Kuten Manzini on todennut: "Viimeisten sadan vuoden aikana, vaikka suunnittelijoita ovatkin ohjanneet mitä positiivisimmat aikeet, he ovat edistäneet aktiivisesti hyvinvointia

koskevien ajatuksia ja elämäntapoja, joiden olemme hiljattain dramaattisesti havainneet olevan kestävämpiä." ¹⁶ Till kritisoi vallitsevaa käsitystä suunnittelun etiikasta toimeksiannon aikaisena asianmukaisena ammatillisena käytöksenä, ¹⁷ jolloin "asiakas nähdään ensisijaisena ja vastuu kaikesta muusta kehystetään toissijaiseksi ympäristöä koskeväksi, ei sosiaalisesti kysymykseksi". ¹⁸ Hän huomauttaa, että asiakkaiden lyhyen aikavälin vaatimusten ja käyttäjien pitkän aikavälin tarpeiden välillä on lähes väistämättä ristiriitoja. Till katsoo kuitenkin myös, että arkkitehteillä on muita rakennusprosessiin osallistuvia paremmat mahdollisuudet ja keinot käsitellä tätä jännitettä. Hänen mukaansa arkkitehtien haasteena onkin tarttua sosiaalisten ja ympäristökysymysten avoimuuteen ja epätasällisyyteen, jotta he voisivat mahdollistaa ja voimaannuttaa muita. ¹⁹ Tätä varten hän esittelee sosiaalisen etiikan - toisten etiikan - käsitteen, jossa ympäristön elementtejä ja sosiaalisia suhteita valjastetaan toisten kannalta voimaannuttavan tilallisen kontekstin muodostamiseksi. ²⁰ Arkkitehtuurin tieteenalan tiedontuotannolle tämä haaste näyttää entistäkin tärkeämmältä. Kaikilla ammatillisilla suunnittelutoimeksiannoilla on välttämättä rajansa, jokainen suunnitteluratkaisu sisältää kompromisseja ristiriitaisten vaatimusten välillä ja lopullisiin päätöksiin vaikuttaa aina asiakas. Suunnittelututkimuksessa eri ratkaisujen välinen arviointi- ja valintaprosessi on vapaa asiakkaan vaatimuksia priorisoivista menettelyohjeista. Siksi tutkimuksella on velvollisuus kyseenalaistaa suunnitteluun sisältyviä mahdollisia eturistiriitoja. Schneider ja Till väittävät, että "ammatillisen käyttäytymisen normien kyseenalaistaminen ei tarkoita ammatillisen tiedon roolin hylkäämistä vaan sitä, että tämän tiedon käyttöönoton tulisi liittyä uudenlaisiin toimintatapoihin". ²¹ Tieteellisellä suunnittelutiedolla on merkittävä vastuu ristiriitaisten tarpeiden välisten jännitteiden keskustelemisessa ja tiedon ja ajatusten tuottamisessa erityisesti yhteiskunnassa vähemmistöasemassa olevien ryhmien ja yksilöiden puolesta, joiden ääni muuten vaikenisi markkinavetoisen kaupunkikehityksen voimien alla.

Nykyisessä monimuotoisessa ja arvaamattomassa kaupunkiyhteiskunnassa "toista" ei ole helppo käsitellä. Useimmissa kaupunkiympäristöissä, aivan kuten Suvelan tapauksessa, asukkaat eivät muodosta yhtenäistä ryhmää. Väestömuutokset, sosiaalinen polarisaatio sekä kansainväliset ja kaupunkien väliset muuttovirrat ovat muuttaneet kaupunkiväestön heterogeenisesti sekoittuneeksi. Myös erilaiset etniset ja sosiaaliset ryhmät muodostuvat lopulta heterogeenisiksi, sisäisesti ristiriitaisiksi ja dynaamisiksi. Tämä tarkoittaa, että muutoinkin riippuvaisen arkkitehtuurin alan on selviydyttävä postmodernista olosuhteesta, jossa ei ole olemassa oikeiden tai väärin ratkaisujen normeja tai koodeja eikä yleispäteviä totuuksia. Bauman kirjoittaa, että "postmoderniin tilanteeseen liittyvä eettinen paradoksi on, että se palauttaa toimijoille täyden moraalisen valinnan ja vastuun, mutta riistää heiltä samalla sen

universaalin ohjauksen mukavuuden, jota moderni itseluottamus aikoinaan lupasi".²² Tillin tulkinta Baumanin ajatuksesta on, "että epävarmuuden edessä yksilö heitetään takaisin palautumattomaan eettiseen ytimeensä ja häntä pyydetään tekemään valintoja; ei varmoja valintoja tai täydellisiä valintoja vaan parhaita mahdollisia valintoja toisten nimissä".²³

Aikaisemmassa suunnittelututkimusta käsittelevässä artikkelissa Till esitteli kaksi tekijää, jotka voisivat ohjata suunnittelututkimusta läpi postmodernin universaalien totuuksien pakenemisen ja arkkitehtuurin sattumanvaraisuuden aiheuttaman relativismin: aikomus ja epäily.²⁴ Tillin mukaan arkkitehtuuri voi säilyttää vastustavan ja pelastavan potentiaalinsa, mikäli se kartoittaa ja tulkitsee kontingenttia kenttäänsä ja toimii intentionaalisesti. Näin se vastaa elämiskaikun voimiin tavalla, joka pysyy generatiivisena, valppaana ja nöyränä näille voimille. Aikomuksen lisäksi suunnittelututkimuksen on edettävä epäilyksen kautta "purkaen jatkuvasti sitä, mikä voi olla vialla, jotta se voitaisiin tehdä paremmaksi".²⁵ Voidaan myös todeta, että näiden vaa-dittavien tekijöiden saavuttamiseksi suunnittelututkimuksen on päästävä yli suunnittelukäytäntöihin liittyvästä suoraviivaisesta ongelmanratkaisujattelusta ja laajennettava näkökulmia kohti reflektiivistä kriittistä ajattelua. Yksi kriittisten näkökulmien lähde löytyy kaupunkitutkimuksesta. Neil Brenner, David J. Madden ja David Wachsmuth kuvaavat, että "kaupunkiympäristön monimutkaisten ja nopeasti muuttuvien kehityskulkujen tulkitsemista ja tahatonta eriarvoisuutta ja sosiaalis-tilallista epätasaisuutta aiheuttavien institutionalisoituneiden oletusten esiin tuomista on käsitelty yhteiskuntatieteissä, humanistisissa tieteissä sekä kaavoituksen, arkkitehtuurin ja suunnittelun kognitiivisilla aloilla".²⁶ He tuovat esiin myös kaikkiin kriittisiin lähestymistapoihin liittyviä keskeisiä haasteita, joihin lukeutuu kaupunkien ymmärtämiseen ja muuttamiseen liittyvien periytyneiden käsitteiden ja menetelmien tarkastelu sekä uuden tilallisen erilaisuuden sanaston luominen.²⁷ Kriittisen ymmärryksen tavoittelu on olennaista myös arkkitehtuurin kannalta. Schneider ja Till väittävät, että "arkkitehtuuri tieteenalana on luonnostaan poliittinen ja siksi lähtökohtaisesti kriittinen...kriittinen Frankfurtin koulun varhaisessa merkityksessä, lähtien liikkeelle vallitsevan tilanteen sosiaalisen todellisuuden selvittämisestä sen ymmärtämiseksi, miten tilannetta voidaan muuttaa joksikin paremmaksi".²⁸

Samankaltaisuuksista huolimatta arkkitehtuuri kuitenkin eroaa kaupunkitutkimuksesta suhtautumisessaan havaittuihin ongelmiin. Ongelmien, kuten epätasaisen kehityksen tai institutionalisoituneiden väärin normien, paljastaminen on keskeistä kaupunkitutkimukselle, mutta se ei riitä suunnittelutiedon näkökulmien kannalta. Kuten aiemmin todettiin, suunnittelu katsoo eteenpäin kohti uusia rakenteita, joten suunnittelun ydin muodostuu viime kädessä siitä, kun paljastuneita ongelmia aletaan

ratkaista. Tai kuten Schneider ja Till esittävät, kritiikki auttaa arkkitehtuuria sitoutumaan paremmin tulevaan kontekstiin "transformatiivisella ja emansipatorisella tavalla".²⁹ Tämä tarkoittaa, että juuri se tekijä, joka on olennaista arkkitehtuurin tieteenalan itsenäisyyden kannalta, tuo mukanaan myös epävarmuuksia ja haasteita tutkimuksen pätevyydelle. Nämä haasteet edellyttävät tapauskohtaista tarkastelua, jota seuraavaksi havainnollistan tutkimusasetelmani kautta.

Suunnittelututkimuksen asetelman määrittely

Tapaustutkimusten tutkimusasetelmilla pyritään perinteisesti muodostamaan tietoa ja ymmärrystä jonkin meneillään olevan tapauksen tapahtumista, toimista ja toimijoista³⁰ useimmiten aiempien tapahtumien ja niiden havaittavissa olevien nykyisten vaikutusten aikaperspektiivissä. Tarkoituksena on valaista tapausta, jota pidetään josakin suhteessa erityisenä mutta joka on myös yleistettävissä. Tapaustutkimusten tulosten odotetaan olevan vahvasti kuvailevia ja usein myös tulkinnallisia. Kuten edellä mainittiin, suunnittelututkimuksen tapauksilla pyritään puolestaan paitsi ymmärtämään nykyisiä olosuhteita myös muuttamaan niitä ja vaikuttamaan tuleviin tilanteisiin. Tämä asetelma edellyttää tutkimussuunnitelmalta generatiivisen näkökulman vahvistamista.

Väitöskirjatutkimukseni aiheena ovat kulttuuriseen monimuotoisuuteen ja suunnitteluun liittyvät kysymykset urbaanissa asuin ympäristössä. Mittakaavaltaan hanke keskittyy välimittakaavan tilakysymyksiin, jotka liittyvät naapuruston yleissuunnittelmatason kaupunkirakenteellisten ja asuinrakennusten arkkitehtonisten suunnitteluratkaisuiden välimaastoon. Tulosten odotetaan koskevan sekä käyttäjälähtöisiä suunnittelukäytäntöjä että integroivan asuin ympäristön konkreettisia tilaratkaisuja. Aluksi tarkoituksena oli valita sopiva suunnittelutapaus tai -tapauksia, jotka tarjoaisivat todelliset puitteet erilaisten menettelytapojen ja/tai tilatypologioiden testaamiseen kulttuurisen monimuotoisuuden ja lähiöympäristössä tapahtuvien kohtaamisten näkökulmasta. Pian kävi ilmi, että kulttuurisesti monimuotoisten asuinalueiden keskeisten tilakysymysten tarkastelu vaati hermeneuttista lähestymistapaa, jonka tavoitteena oli kontekstin ymmärtäminen. Tutkimusasetelman perusajatuksena olikin kerätä ensin etnografisen tapaustutkimuksen avulla tietoa erilaisista ongelmista ja tarpeista, jotka koskevat kyseistä tapausta. Tämän jälkeen jälkimmäisessä vaiheessa pyrittäisiin kehittämään mahdollisia ratkaisuja näihin ongelmiin suunnittelututkimuksen avulla.

Suunnittelijan koulutuksen ja kokemuksen pohjalta tämä kehystys tuntui intuitiivisesti selkeältä, koska se vastasi kuvausta suunnittelun tavoitteellisuudesta.³¹

Schneider kuvaa myös suunnittelun kautta tehtävää tutkimusta melko samankaltaisesti.³² Hänen mukaansa vaiheita on yleensä kolme: tutkimus, suunnittelu ja julkaiseminen. Tutkimusvaiheessa yhteiskuntatieteiden ja kulttuuritieteiden soveltaminen sekä laadullisten tutkimusmenetelmien, kuten havainnoinnin tai haastattelujen, käyttö tekee suunnittelututkimuksesta monitieteistä toimintaa.³³ Suunnitteluvaihe (suunnittelu, toteutus ja validointi) puolestaan "kuuluu luokkaan 'tutkimus käytännön kautta' tai toimintatutkimus. ...Toimintatutkimus sisältää systemaattista tutkimusta käytännön toiminnan kautta ...sen tuloksena syntyy ja/tai tarkistetaan uutta tietoa, muotoja, prosesseja, käsitteitä jne. ja julkaistaan uutta välitettävissä olevaa tietoa".³⁴

Tällainen kehystäminen aiheuttaa kuitenkin tutkimushankkeen sisäistä kahtiajakautumista tiedon tavoitteiden suuntautuessa kahteen eri suuntaan. Tutkimussuunnitelmalla pyritään sekä tuottamaan objektiivista ymmärrystä nykytilanteesta ja -tapahtumista että määrittelemään normatiivisia näkökulmia tulevaisuuden mahdollisuuksista. Tämä tarkoittaa myös sitä, että tutkijan rooliin kohdistuu erilaisia odotuksia, jotka voivat olla mahdollisesti ristiriitaisia, minkä osoitan seuraavissa osuuksissa. Omassa hankkeessani tämä kahtiajako tuntui kuitenkin väistämättömältä. Alussa oli ilmeistä, että oli keskeinen tarve muodostaa käsitys siitä, mitä asumisen kulttuurisen monimuotoisuuden olennaiset suunnittelukysymykset oikeastaan ovat. Tulisiko huomion kohdentua erilaisten kulttuuristen mieltymysten ja tarpeiden täyttämiseen, vai olisiko suunnittelussa keskityttävä kulttuurien välistä vuorovaikutusta edistävien tilallisten mahdollisuuksien luomiseen - vai tulisiko suunnittelun keskittyä alueellisen segregatian koettuihin ongelmiin? Toisaalta oletus, jonka mukaan suunnittelututkimuksen merkityksellisyys perustuu sen kykyyn tuoda esiin mahdollisuuksia ja tuottaa myönteisiä ratkaisuja, tuntui aiheen kannalta yhtä tärkeältä.

Suvelan kaupunki uudistus

Syksyllä 2011 olin juuri aloittanut työskentelyn tutkimusaiheen parissa, kun minulla oli onni törmätä alkavaan naapuruston uudistamishankkeeseen, jossa käsiteltiin hyvin kiinnostukseni kohdetta vastaavia kysymyksiä. Uudistushanke oli nimeltään Suvelan Onni. Uudistukset kohdistuivat yli 250 vuokra-asuntoa sisältäviin lähiökerrostaloihin Suvelan alueella Espoon kaupungissa.

Kaupunginosan kehitys sai alkunsa 1960- ja 1970-luvulla Suomen nopean kaupungistumisen aikakaudella. Kerrostalot olivat ensimmäisiä rakennuksia, jotka rakennettiin Espoon keskustan kansainvälisen kilpailun jälkeen vuonna 1967. Kilpailun tavoitteena oli luoda optimaalisesti rakennettua ympäristöä, joka antaisi muodon

uudenlaiselle kaupunkielämälle, joka levittäytyi Helsingin keskustasta länteen.³⁵ Voittajaehdotuksen pääidea oli muodostaa tehokkaiden asuinrakenteiden reunustamaa jalankulkureittien verkostoa, jossa liike- ja palvelutilat jakautuisivat tasaisesti koko verkoston rakennusten ensimmäisiin kerroksiin ja ajoneuvoliikenne sijoittuisi sen ulkopuolelle tai alle.³⁶ Tämän rakenteen oli tarkoitus toimia jossain määrin perinteisten kaupunkikatujen tapaan ja olla siten aktiivisempi kuin viheralueilla sijaitsevat kävelyreitit. Valitettavasti seuraavan vuosikymmenen aikana asuinrakenteeseen liittyvät liike- ja palvelutilat jäivät enimmäkseen toteutumatta. Suvelan jalankulkuverkko jäi Espoon keskuksen palvelualueesta irralliseksi sirpaleeksi. Lisäksi taloudellinen tilanne oli muuttunut tuona aikana nopeasti julkisten asuntotuotannon painottuessa omistusasumisen sijaan. Pian ensimmäisten rakennusten valmistumisen jälkeen sosiaalisten vuokrakerrostalojen määrä ja palvelujen puute muodostivat mielikuvaa Suvelasta sosiaalisesti ongelmallisena kaupunginosana. Tämä maine näyttää säilyneen sitkeästi vuosikymmeniä, vaikka alueella on tehty monia parannuksia.

Tapauksta koskevan aineiston ja kaupungin tilastojen mukaan³⁷ Suvelan alueella kamppaillaan nykyään monien sosiaalisten ongelmien kanssa. Muihin alueisiin verrattuna alueella on suuri osuus ilman keskiasteen koulutusta olevia asukkaita, korkea työttömyysaste ja alhainen keskitulo.³⁸ Myös etnistä eriytymistä ilmenee Suvelassa. Vuoden 2014 alussa Suvelan kaupunginosan käsittävällä kaupunkialueella 16,5 prosenttia väestöstä puhui äidinkielenään vierasta kieltä,³⁹ mikä oli Espoon korkein määrä. Osassa uudistushankkeen korttelin vuokrataloista tämä määrä vaihteli 40 prosentista lähes 60 prosenttiin vuonna 2010, ja vuoden 2016 alussa se vaihteli 42 prosentista 73 prosenttiin. Tämä näyttäisi viittaavan samankaltaiseen kehitykseen, jota on havaittu erityisesti Suomen suurimmissa kaupungeissa, joissa kansainvälisen maahanmuuton ja kaupunkien välisen muuttoliikkeen aiheuttamana sosioekonominen huono-osaisuus ja etniset keskittymät näyttävät kohdentuvan samoihin kaupunginosiin.⁴⁰ Sosiaalisen ja etnisen keskittymisen lisäksi myös muut tekijät, kuten ympäristön ominaispiirteet (kuten huono fyysinen laatu), palvelujen puute ja monipuolisten asumismuotojen puute, näyttävät vaikuttavan eriytymiseen.⁴¹ Vastaavasti Suvelan tapauksessa vuokrakerrostaloja pidettiin ongelmallisina sekä sosiaalisesti että fyysisesti. Rakennukset olivat tulossa ikään, jossa tarvitaan suuria korjauksia ja ympäristö vaikutti laiminlyödyltä ja sotkuiselta. Rakennuksissa asuvat ihmiset valittivat, että asunnoissa esiintyi hometta ja tuholaisia. Kunnallisen vuokra-asuntoyhtiön mukaan ongelmia oli myös asuntojakaumassa: asuntojen keskikoko oli liian suuri verrattuna pienten asuntojen nykyiseen kysyntään. Alueen kiinteistöjen hinnat olivat myös huomattavan alhaiset verrattuna muihin Espoon alueisiin. Tämän tulkittiin johtuvan havaittujen ongelmien yhdistelmästä alueella.

Uudistushankkeen lähtökohtana oli tehdä huomattavia muutoksia sekä rakennettuun ympäristöön että sosiaaliseen rakenteeseen. Espoon kaupunki kasvattaisi tontin sallittua kerrosalaa, vuokra-asuntojen koot pienenisivät uudisrakentamisen myötä ja vuokrataloilta yli jäävä kerrosala voitaisiin myydä rakennuttajalle omistusasuntojen toteuttamista varten. Näin sosiaalinen rakenne vakiintuisi, yksityinen pääoma osallistuisi ympäristön parantamiseen ja maine voisi muuttua huomattavalla tavalla. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että suurin osa ellei jopa kaikki vanhoista vuokrakerrostaloista purettaisiin, minkä vuoksi asukkaiden vuokrasopimukset irtisanottaisiin. Omasta näkökulmastani tämä tilanne johti hypoteesiin, että kaupungin ja asukkaiden välillä saattaa olla eturistiriitaa. Siksi päätin tarkastella tutkimushankkeessani molempia näkökulmia. Ajatuksena oli kerätä etnografisin menetelmin tietoa sekä uudistushankkeen institutionaalisilta toimijoilta (suunnittelijoilta, vuokrayhtiön hallinnon työntekijöiltä jne.) että alueella asuvilta ihmisiltä. Minut kutsuttiin osallistumaan hankkeen kokouksiin, joissa seurasin keskusteluja hiljaa ja yritin tehdä muistiinpanoja kaikista keskusteluista. Havainnointiin kuului myös kaikkien hankkeen osapuolten haastatteluita ja suunnittelumateriaalin keräämistä. Samalla aloin kehittää ideoita siitä, miten tavoittaisin asukkaat, jotta saisin käsityksen heidän näkökulmistaan, toiveistaan ja tarpeistaan aluetta koskien. Hankkeen ensimmäisen suunnitteluvaiheen jälkeen järjestin alueella kaksi suunnittelutyöpajaa, osallistuin useisiin muiden järjestämiin työpajoihin ja tapahtumiin ja loin suhteita alueella eri sosiaalisissa organisaatioissa toimiviin ihmisiin. Tarkoituksena oli analysoida ja pohtia kahta erilaista näkökulmaa (institutionaalista ja elämismailman näkökulmaa) ja jatkaa siitä suunnittelututkimusvaiheeseen, jossa pyritään löytämään uusia työmenetelmiä ja/tai uusia tilaratkaisuja, joilla voidaan ottaa huomioon kulttuurinen monimuotoisuus kaupunkiympäristössä.

Uudistushanke eteni vaiheeseen, jossa valmisteluaineisto ja alustava maankäyttösuunnitelma hyväksyttiin poliittisessa päätöksenteossa ja esiteltiin yleisölle. Suunnitelman mukaan noin puolet alkuperäisistä vuokrakerrostaloista purettaisiin ja tilalle rakennettaisiin uusia kerrostaloja, kaupunkitaloja ja kattohuoneistoja, jotka kaikki liittyisivät maanalaiseen pysäköintilaitokseen. Kehittämisvisio korosti ekologista kestävyyttä, asumismuotojen sekoittumista, mahdollisuuksia uusiin asumiskonsepteihin ja erilaisia ulkoilumahdollisuuksia, kuten kattopuutarhoja ja kaupunkiviljelyä.⁴² Lisäksi ajatus pienten kaupallisten tilojen ja palvelutilojen toteuttamisesta alueelle tuotiin uudelleen esiin. Julkisen esittelyn jälkeen kaupunki ryhtyi etsimään mahdollisia kumppaneita korttelin omistusasunto-osuuden kehittämiseksi. Huolimatta esitetyistä suunnitteluratkaisuista imagon ja houkuttelevuuden parantamiseksi tämä tehtävä

osoittautui vaikeaksi. Hankkeen viivästyttyä kahdella vuodella kaupunki päätti aloittaa suunnitteluprosessin alusta.

Muutokset tutkijan roolissa

Tässä vaiheessa olin jo kerännyt empiiristä tietoa alueelta ja muodostanut alustavaa käsitystä erilaisista toiveista ja peloista, mahdollisuuksista ja uhkista, jotka liittyvät alueen kehitykseen. Hankkeessa toimiville arkkitehdeille annettu uusi suunnittelutehtävä muuttui merkittävästi. Tällä kertaa korostettiin ratkaisujen yksinkertaisuutta, yhteen käyttötarkoitukseen (asuminen) keskittymistä ja kustannustehokkuutta. Ajatus joidenkin vanhojen rakennusten säilyttämisestä ja kunnostamisesta eräänlaisena muistona menneisyydestä kumottiin ja kaikki rakennukset määritettiin purettaviksi. Tämä merkitsi sitä, että vaiheittainen toteutus ja vastaava asukkaiden vaiheittainen häätö olisi haastavaa. Poliittiset päättäjät sen sijaan vaikuttivat kiinnittävän enemmän huomiota kaupunkikuvaan liittyviin kysymyksiin ja vaativat siihen voimakkaita ja tuntuvia muutoksia. Kerätty empiirinen tieto asukkaiden tarpeista aluetta kohtaan näytti olevan ristiriidassa molempien näkökulmien kanssa. Vaikka joissakin työpajakeskusteluissa tuotiin esiin mielipiteitä, joissa korostettiin suurten näkyvien muutosten merkitystä koettujen imago-ongelmien ratkaisemiseksi, asukkaat puhuivat ensisijaisesti tarpeestaan tiloihin, jotka mahdollistaisivat erilaisia sosiaalisia kokoontumisia ja vuorovaikutusta. Toinen tärkeä asia, joka tuli toistuvasti esille asukkaiden taholta, oli henkilökohtaiset siteet Suvelan alueeseen ja halu pysyä siellä.

Tutkijana tämä tieto asetti minut asemaan, jossa roolini hiljaisena ja neutraalina tarkkailijana tuntui vanhentuneelta. Omatuntoon liittyvien näkökohtien lisäksi suunnitteluryhmä kyseli suoraan mielipiteitäni, koska he olivat tietoisia keräämästäni empiirisestä aineistosta. Tilanne vaati muutosta tutkimussuunnitelmaan. Keräämäni tiedon jakaminen merkitsi sitä, että vaikuttaisin niihin prosesseihin, joita olin aiemmin havainnoinut. Tämä tilanne liittyi edellä mainittuun kahtiajakautumiseen, joka oli tunnistettu aiemmin tutkimussuunnitelmassani ja joka oli nyt toteutunut tiedon valiteettia koskevana haasteena. Toisaalta tilanne herätti myös kysymyksiä suunnittelututkimuksen etiikasta. Vaikeneminen tuntui tekevän vääryyttä tutkimukseen osallistuneita kohtaan.

Sosiaalisen todellisuuden ongelmien paljastamisen ja ratkaisemisen tavoitteiden välinen kaksinaisuus oli tullut esiin tapaustutkimuksessani. Jos olisin pysynyt tarkkailijan roolissa, asema olisi antanut minulle mahdollisuuden havainnoida ja tuoda esiin ristiriitoja tai mahdollisia väärinkäytöksiä tilallisen tasa-arvon näkökulmasta. Tämä

olisi kuitenkin merkinnyt suunnittelun lähestymistavan hylkäämistä tutkimuksessa. Koin myös, että tämä asema olisi ollut karhunpalvelus niille ihmisille, jotka olivat jakaneet näkemyksiään kanssani tutkimushaastatteluisissa ja työpajoissa. Osallistujat tiesivät, että olin arkkitehti ja että olin jollain tavalla mukana Suvelan uudistushankkeessa. Voidaan olettaa, että heidän kiinnostuksensa osallistumiseen liittyi haluun saada äänensä kuuluviin ja vaikuttaa prosessin lopputulokseen. Näin ollen ihmisten toiveiden kuuleminen oli tuonut mukanaan vastuun toimia sen mukaisesti. Asema, jossa hallussani oli tietoa sekä ammattilaisten että ruohonjuuritason näkökulmista, tuotti välittävän asiantuntijan roolin näiden kahden osapuolen välille. Empiirisestä aineistosta esiin tulleiden ajatusten ja kysymysten perusteella päätin ryhtyä toimimaan tavoitteenani löytää jaettujen tilojen ja käyttäjälähtöisen osallistavan suunnittelun mahdollisuuksia, joita voitaisiin soveltaa esitellyn suunnitelman tilakokoonpanoon ja ajalliseen prosessiin.

Viimeisimmät Suvelan tapauksen vaiheet toteutettiin vuonna 2016 asemakaavaehdotuksen laatimisen myötä. Omalta osaltani sen jälkeen, kun olin päättänyt ryhtyä toimimaan välittävän asiantuntijan roolissa, keskityin ensin asemakaavan eri suunnitteluvaihtoehtojen tila-analyysiin. Analyysin tavoitteena oli arvioida erilaisten tilallisten kokoonpanojen ja tekijöiden ominaisuuksia sosiaalisen elämän mahdollisuuksien näkökulmasta. Koska hankkeen asiakkaan ja poliittisten päätöksentekijöiden huomio näytti kiinnittyvän melko tiukasti taloudellisiin ja visuaalisiin kysymyksiin, jotka liittyvät merkittävien kaupunkikuvallisten muutosten tekemiseen, toimintani perimmäisenä tavoitteena oli painottaa enemmän sosiaaliseen tilaan liittyviä kysymyksiä ja pitää esillä osallistavien käytäntöjen merkitystä alueella. Toistaiseksi tämän toiminnan tuloksena asemakaavaehdotukseen on sisällytetty määräyksiä, jotka edellyttävät yhteisiä tiloja, ja merkintä, jossa korostetaan osallistavien suunnittelukäytäntöjen merkitystä suunnittelumenettelyssä. Myös vuokrataloyhtiö on tarttunut asiaan ja osallistava suunnitteluprosessi on tarkoitus käynnistää asemakaavan vahvistamisen jälkeen.

Suunnittelututkimuksen transformatiiviset käytännöt

Architectural Theory Review -lehden pääkirjoituksessa⁴³ Stickells rohkaisee arkkitehtuurin tieteenalaa ajattelemaan uudelleen arkkitehtuurin yhteiskunnallista merkitystä ja vaatii kykyä transformatiiviseen toimintaan. "Arkkitehtuurin, kaavoituksen ja kaupunkisuunnittelun kannalta erityisen vahva mobilisointikohta tässä suhteessa on kysymys osallistumisesta ja voimaannuttamisesta osana tilatuotannon ja -suunnittelun prosesseja."⁴⁴ Suvelan hankkeen eri vaiheiden aikana yksi ajuri tämänkaltaisen

aktiivisen osallistumisen tarkastelemiseksi on tullut esiin hankkeen sisältä siihen liittyvistä sosiaalisen ja etnisen eriytymisen prosesseista. Hans Skifter Andersen kiinnittää huomiota sosiaalisen syrjäytymisen ja kaupunkiympäristön fyysisen rappeutumisen väliseen vuorovaikutukseen ja väittää, että "segregaatio ei ole pelkkä seuraus sosiaalisesta eriarvoisuudesta, vaan sekä sosiaalisen että alueellisen eriytymisen tuote".⁴⁵ Yksi olennainen osa tätä vuorovaikutteista prosessia on mielikuva. Irene Roivainen on esittänyt, että mielikuvaa Suvelan alueesta ongelmallisena naapurustona on rakennettu kategorisesti vuosikymmenien ajan erilaisten puuttuvia palveluita, sosiaalisia häiriöitä ja yleistä epämiellyttävyyttä korostavien mediaraporttien kautta.⁴⁶ Mielikuva on säilynyt 1970-luvun alkupuolelta lähtien, vaikka ongelmia on pyritty ratkaisemaan monin tavoin. Tämänkaltaiset rakennetut mielikuvat voivat toimia varsin haitallisesti segregatioprosessia itsessä synnyttävinä tekijöinä. Suunnittelututkimuksessa, jolla pyritään parantamaan elinoloja tällaisilla alueilla, on käsiteltävä sekä kaupunkiympäristön todellisia että kuviteltuja näkökohtia. Suvelan historia todistaa, että imago-ongelmat eivät ole helposti ratkaistavissa; voidaankin väittää, että mielikuvaa Suvelasta on rakennettava uudelleen tiili kerrallaan. Ei ole olemassa oikeita tai täydellisiä ratkaisuja. On vain, kuten Till esitti,⁴⁷ parhaita mahdollisia valintoja toisten nimissä. Suvelan tapauksessa tämä on antanut lisäsyitä korostaa ja edistää myönteisiä piirteitä ja niihin liittyviä mahdollisuuksia sekä osallistua mahdollisten ratkaisujen kehittämiseen. Tapaus havainnollistaa Tillin sosiaalisen etiikan käsitteen⁴⁸ merkitystä ja viittaa siihen, että kriittisen mutta aktiivisen toimijuuden kautta suunnittelututkimuksella voi olla mahdollisuus tuoda esiin suunnittelun taustalla olevia eturistiriitoja. Tärkeää tässä on se, ettei huomio kohdennu vain ongelmiin, vaan pyrkimyksenä on löytää uusia toimintatapoja, jotka antaisivat sekä suunnittelun ammattilaisille että paikallisyhteisölle tarvittavia voimavaroja ristiriitojen ylittämiseksi.

Stickells väittää, että arkkitehtuuria, taidetta ja aktivismia yhdistävillä muutosprosesseilla on potentiaalia, kun painotetaan "kommunikatiivisten tilanteiden materiaalista organisointia, hetkellisiä tai tilapäisiä rakennelmia ja vaihtoehtoisia tapoja asua kaupungissa yhteisöllisesti".⁴⁹ Suvelan tapauksesta saadut kokemukset osoittavat, että tämänkaltaisen transformatiivinen kyky on olennainen askel jota tarvitaan, jotta voidaan edetä kaupunkitutkimuksen kriittisestä ajattelusta suunnittelun generatiiviseen ja dynaamiseen tietämykseen. Tämän dynaamisen tieteellisen tiedon merkitys piilee arkkitehtuurille ominaisessa sosiaalisessa riippuvuudessa. Stickellsin mukaan "arkkitehtuuriteorian haasteeksi tulee sellaisten mallien kehittäminen, joiden avulla voidaan arvioida tapoja, joilla arkkitehtuuri osallistuu sosiaalisen tilan valtdynamiikan jäsentämiseen. Tämä merkitsee arkkitehtuurin riippuvuutta pikemminkin sen mahdollisuuksien positiivisena laajentumisena kuin heikkoutena."⁵⁰

Kaupunki uudistusten osalta tämä tarkoittaa sitä, että suunnittelutoimeksiantojen riskitiritojen voittamiseksi ja painopisteen asettamiseksi enemmän käyttäjien näkökulmiin kuin kiinteistöarvoihin on tarpeen luoda uusia osallistumisen välineitä, joiden avulla ihmiset voisivat itse muokata elinympäristöjään.

Suvelan tapauksessa suunnitteluprosessi on osoittanut, että nykyisissä kaavoitus ja kaupunkisuunnittelukäytännöissä on puutteita. Kyse on tällöin sosiaaliseen ja arkkitehtoniseen kaupunkikehittämiseen liittyvästä osallistavasta viestinnästä tavalla, joka tuottaisi mielekästä vuorovaikutusta suunnittelijoiden ja asukkaiden välillä.⁵¹ Prosessin aikana on myös osoitettu, että tarve uusille käytännön välineille ja erilaisten transformatiivisten käytäntöjen kriittiselle ymmärtämiselle on keskeistä suunnittelu-tutkimuksen kannalta. Suvelan tapauksen viimeiset vaiheet antavat näyttöä siitä, että aktiivisen tutkijan aseman kautta on mahdollista vaikuttaa päätöksentekoprosessiin. Mutta asemaan ei sisälly valtaa määrätä tuloksia ennalta. Kuten Schneider ja Till päättelevät: "Jos ymmärrämme 'toimijuuden' sen transformatiivisessa merkityksessä sosiaalista muutosta aikaansaavana toimintana, arkkitehdistä ei tule muutoksen agentti vaan yksi agentti monien joukossa."⁵² Vuorovaikutukseen ja viestintään liittyvistä tekijöistä tulee prosessissa olennaisia. Suvelan kokemusten perusteella, kun tieto, joka korostaa jaettujen tilojen ja uusien osallistavien käytäntöjen tarvetta, esitellään neuvotteluhuoneen näytöllä, se muuttuu representaatioiksi, jotka voivat olla yhtä vietteleviä kuin perspektiivipiirroksot sinisen taivaan ja leijoja lennättävien lapsien kanssa. Esityksestä tulee kaksiteräinen miekka: se saattaa toimia tavoitteen mukaisesti keinona, joka kiinnittää huomiota aiottuihin asioihin, mutta toisaalta se saattaa toimia vain myyntinä edistävänä piristeenä, joka helpottaa ehdotettujen muutosten ja niihin liittyvien asukkaiden irtisanomisten (renovictions) hyväksymistä.⁵³

Tämä tapahtuma osoittaa jälleen kerran selvästi perinteisen tutkimuksen, joka suunnitellaan ja toteutetaan siten, että tutkimusprosessit eivät sekoitu tutkittavaan ilmiöön ja toimintatutkimuksen, jossa tutkija nimenomaisesti ryhtyy toimiin vaikuttaakseen tarkastelemaansa todellisuuteen välisiä eroja.⁵⁴ Ottamalla aktiivisen aseman tutkija luopuu vallastaan tehdä aineistosta riippumatonta tulkintaa ja esitetystä aineistosta tulee yksi osa prosessia. Archer väittää, että olennaiset toimet, joita tarvitaan pätevien tulosten aikaansaamiseksi tämältyyppisessä tutkimuksessa, pitävät sisällään sen, että tehdään selväksi, "mikä interventio tarkalleen ottaen oli kyseessä ja mikä oli se teoreettinen, ideologinen ja eettinen kanta, jonka tutkija otti tehdessään interventiota, havaintoja ja arviointia".⁵⁵ Tämä tarkoittaa, että siinä, missä perinteinen tutkimus edellyttää että henkilökohtaiset arvot ja odotukset eivät vaikuta prosessiin, toimintatutkimuksessa arvot ja eettiset kannat ovat itse asiassa olennaisia ja ne on otettava mukaan avoimella tavalla.

Arkkitehtuurin luonne tieteenalana on pohjimmiltaan poliittinen ja kriittinen⁵⁶ ja suunnittelututkimuksessa tämä suuntaus vaikuttaa väistämättömältä. Tästä suuntautumisesta johtuvaan eettiseen vastuuseen liittyy kuitenkin ajallinen ulottuvuus, joka on ristiriidassa sekä suunnittelulle että tutkimukselle tavanomaisen projektioorientaation kanssa. Schneider ja Till tuovat esiin tarpeen muuttaa painopistettä "asiakkaiden ja rakennuttajien lyhyen aikavälin markkinavetoisista vaatimuksista" "niiden lukuisien muiden ihmisten pitkän aikavälin toiveisiin ja tarpeisiin, jotka toimintansa kautta rakentavat, asuvat, asuttavat, vierailevat ja havaitsevat arkkitehtuuria".⁵⁷ Tiedon tuottaminen näistä elämismaailman toiveista edellyttää myös pitkäaikaista sitoutumista, joka ei välttämättä sovi suunnitteluhankkeiden tavanomaisten aikataulujen puitteisiin varsinkin kun otetaan huomioon nykyisin yhä nopeutuva konsultointisopimusten tahti. Omassa tapauksessani suhde tapaukseen kehittyi hitaasti viiden vuoden aikana. Se ei ole pitkä aika kaupungin kehityksessä, mutta se on pitkä aika projektityön näkökulmasta. Ja vaikka tutkimuskenttätyöni on määräaikaista, eettinen vastuu ei katoa kerralla. Tarvitaan pitkäaikaista sitoutumista, jotta voidaan varmistaa, että tavoitellut sosiaalisen tilan kysymykset pysyvät tehtäväkentässä ja siten myös transformatiiviset mahdollisuudet toteutuvat.

Loppupäätelmä

Aiemmissä kappaleissa käsittelin kokemuksiani naapuruston uudistamisen suunnittelua koskevasta tutkimustapauksesta. Tarkoituksena oli ensinnäkin osallistua arkkitehtuuritutkimuksen roolia koskevaan tieteenalan keskusteluun ja tarkastella sitä sellaisen hankkeen näkökulmasta, jossa on kyse urbaanista arkiympäristöstä ja siinä asuvista ihmisistä. Toiseksi halusin selvittää, millaisia eettisiä haasteita suunnittelun tutkijat kohtaavat käsitellessään olemassa olevaa arkista kaupunkiympäristöä. Yksittäisiä kokemuksiani ja päätöksiäni koskevien pohdintojen perusteella väitän, että arkkitehtisuunnittelun tutkimuksen on luotava perustaa poliittisesti tietoiselle toiminnalle, jonka tavoitteena on tukea ratkaisuja voimaannuttavan sosiaalisen tilan toteuttamiseksi.

Suunnittelututkimuksen normatiivisen luonteen vuoksi tarvitaan uusia validiteettikriteerejä tieteenalan tiedontuotantoa varten. Friedman väittää:

Tietämisestä tekemiseen pääseminen vaatii harjoittelua. Tekemisestä tietämiseen pääseminen edellyttää artikulointia ja kriittistä tutkimista, jotka johtavat harjoittajansa reflektiiviseen oivallukseen. ...Tietoon ei johda kokemus vaan kokemuksen tulkinta ja ymmärtäminen. Tieto syntyy kriittisestä tutkimuksesta. Systemaattinen tai tieteellinen tieto syntyy teorioista, joiden avulla voimme kyseenalaistaa ympäröivän maailman ja

oppia siitä. Järjestelmällinen tieto on yksi niistä ominaisuuksista, jotka erottavat ammatin harjoittamisen taiteen harjoittamisesta.⁵⁸

Kokemukset ja tulkinnat ovat arkkitehtuuria mutta eivät pelkästään arkkitehtuuria luonnehtivia tekijöitä. Riippuvuus kokemuksista ja tulkinnosta sekä kriittisen kyseenalaistamisen tarve ovat läsnä monilla muilla aloilla, joilla käytetään erilaisia laadullisia menetelmiä, kuten etnografisessa tutkimuksessa. Kriittisen ajattelun lähteeksi kaupunkitutkimus avaa näkökulmia, jotka voivat olla rinnakkaisia suunnittelututkimuksen tarpeisiin. Silti on tarpeen korostaa, että arkkitehtuurin ydin tulee siitä hetkestä, kun kriittinen ymmärrys ympäröivästä maailmasta johtaa ideoihin ja toimiin, jotka ohjaavat sen kehitystä tulevaisuudessa.

Tutkimustapauksestani muodostuneet kokemukset toivat esiin joitakin haasteita, joita tutkijat voivat kohdata liikkueessaan kahden eri tavoitteen välillä: tuottaa ymmärrystä tapauksesta ja toimia tapaukseen sopivien ratkaisujen löytämiseksi. Kun tutkija astuu perinteisen tieteenharjoittajan aseman ulkopuolelle, jossa tavoitteena on välttää henkilökohtaista vaikutusta havaittuihin tapahtumiin, hän törmää tiedon validiteettiin ja eettiseen vastuuseen liittyviin kysymyksiin. Suunnittelun monista ulkopuolisista seikoista riippuvaisella alalla tämä voi johtaa tahattomiin vaikutuksiin. Toimilla on seurauksia, vaikka ne tehtäisiin tutkimuksen nimissä. Ihmisten tarpeiden kuuleminen voi velvoittaa tiedottamaan niistä muille. Tiedon jakaminen tarkoittaa, että muut voivat tehdä siitä omia tulkintojaan. Kaupunkiuudistuksiin liittyvien tapahtumaketjujen sattumanvaraisuus tarkoittaa, että eettisten kysymysten aikaperspektiivi voi olla pitkä. Sekä suunnittelualan olennainen eetos että siihen liittyvät eettiset velvollisuudet tarjoavat kuitenkin perusteluja transformatiiviselle toiminnalle.

Till⁵⁹ perustelee arkkitehtuurin eettistä vastuuta korostamalla sosiaalisen tilan dynamiikkaa. Hän vaatii arkkitehtuurin sosiaalista etiikkaa, joka suosii "muiden" eli niiden ihmisten tarpeita ja toiveita, joiden elämään suunnittelu vaikuttaa, asiakkaiden tarpeiden sijasta. Tämän etiikan ytimessä on vastuu toisesta ja toisen erilaisuuden arvostaminen.⁶⁰ Tämä johtaa tilanteeseen, jossa totuuksista tai universaalien normien ideasta on luovuttava. Sekä ymmärtäminen että transformatiivinen toiminta ovat parhaimmillaan osittaisia ja niitä on kehitettävä kunkin tilanteen vallitsevassa kontekstissa. Siksi todentamisen ja metodologisen toistettavuuden sijasta vaaditaan poliittista vastuuta, jonka mukaisesti tutkijan on tunnustettava poliittiset vaikutukset, joita hänen toimintansa voi aiheuttaa. Lisäksi tutkimustulosten, tuotetun tiedon ja ympäristön mahdollisten muutosten arviointia on tehtävä tämän poliittisen tietoisuuden valossa.

Minun tapauksessani Suvelan naapurustossa tämä tarkoittaa, että loppukäyttäjien, erityisesti vähemmistöasemassa olevien, tarpeita on korostettava. Arjen elinolojen

muutokset on asetettava etusijalle vetovoiman tai taloudellisen tuottavuuden muutoksiin nähden. Rakennetun ympäristön arvo staattisena visuaalisena maisemana tulee esiin asukkaiden ja käyttäjien elämään heijastuvien vaikutusten kautta. Alueen maineella on merkitystä siellä toteutuvan sosiaalisen arkielämän näkökulmasta. Jos alueella asuvien ihmisten elämää ei paranneta, tavoiteltu muutos sosiaalisessa eriyttämisessä menettää merkityksensä. Tutkimuksessa tämä tarkoittaa normatiivisten valintojen tekemistä. Tietoa, joka voi toimia asukkaiden hyväksi, on edistettävä ja tietoa, joka voi toimia asukkaita vastaan, on syytä kritisoida huolellisesti. Tämä vastuu voi vaikuttaa tutkijan rooliin, sillä se pakottaa hänet astumaan ulos hiljaisen tarkkailijan varjoisesta asemasta ja tekee hänestä yhden tapauksen aktiivisista toimijoista.

¹ Katja Maununaho, "Political, Practical and Architectural Notions of the Concept of the Right to the City in Neighbourhood Regeneration", *Nordic Journal of Migration Research*, 6/1 (2016), s. 58–64, erityisesti s. 62–63.

² Muita tutkimustapaukseen liittyviä kysymyksiä, kuten tutkimuksen metodologisia näkökohtia sekä suunnitteluratkaisujen ominaispiirteitä koskevia tuloksia, käsitellään toisessa artikkelissa.

³ Nigel Cross, "From a Design Science to a Design Discipline: Understanding Designerly Ways of Knowing and Thinking", teoksessa Ralf Michel (toim.), *Design Research Now: Essays and Selected Projects* (Basel: Birkhäuser, 2007), s. 48.

⁴ Ks. esimerkiksi Jeremy Till, "Too Many Ideas", teoksessa *Research by Design* (Delft, 2001), s. 315–22, uusintapainos: "Best Paper in Conference", *EAAE Newsletter*, huhtikuu 2001, Kööpenhamina, s. 20–24; Cross, "From a Design Science to a Design Discipline".

⁵ Bruce Archer, "The Nature of Research", *Co-design* (tammikuu 1995), s. 6–13; Till, "Too Many Ideas"; Cross, "From a Design Science to a Design Discipline"; Ken Friedman, "Theory Construction in Design Research: Criteria: Approaches, and Methods", *Design Studies*, 24/6 (2003), s. 507–22.

⁶ Till, "Too Many Ideas"; Jeremy Till, *Architecture Depends* (Cambridge, MA: MIT Press, 2009); Tatjana Schneider ja Jeremy Till, "Beyond Discourse: Notes on Spatial Agency", *Footprint*, 4 (2009), s. 97–111; Lee Stickells, "The Right to the City: Rethinking Architecture's Social Significance" (pääkirjoitus), *Architectural Theory Review*, 16/3 (2011), s. 214–27.

⁷ Christopher Alexander, *Notes on the Synthesis of Form* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1964), s. 130.

⁸ Till, "Too Many Ideas", s. 22.

⁹ Archer, "The Nature of Research", s. 6–13; Peter Downton, "Foreword", teoksessa Jules Moloney, Jan Smitheram ja Simon Twose (toim.), *Perspectives on Architectural Design Research* (Baunach: Spurbuchverlag, 2015), s. 8–9; Richard Foqué, *Building Knowledge in Architecture* (Brussels: University Press Antwerp, 2010), s. 41–43; Till, "Too Many Ideas", s. 20–24.

¹⁰ Archer, "The Nature of Research", s. 10.

¹¹ Cross, "From a Design Science to a Design Discipline", s. 48.

¹² Emt.

¹³ Emt.

¹⁴ Till, "Too Many Ideas", s. 21.

-
- ¹⁵ Friedman, "Theory Construction in Design Research", s. 508–9.
- ¹⁶ Ezio Manzini, "Design Research for Sustainable Social Innovation", teoksessa Ralf Michel (toim.), *Design Research Now: Essays and Selected Projects* (Basel: Birkhäuser, 2007), s. 233.
- ¹⁷ Till, *Architecture Depends*, s. 179–83.
- ¹⁸ Emt., s. 180.
- ¹⁹ Emt., s. 183.
- ²⁰ Emt., s. 173-78 ja 183-87.
- ²¹ Schneider ja Till, "Beyond Discourse", s. 98.
- ²² Zygmunt Bauman, *Intimations of Postmodernity* (Lontoo: Routledge, 1992), s. xxii.
- ²³ Till, *Architecture Depends*, s. 186.
- ²⁴ Till, "Too Many Ideas", s. 23.
- ²⁵ Emt.
- ²⁶ Neil Brenner, David J. Madden ja David Wachsmuth, "Assemblage Urbanism and the Challenges of Critical Urban Theory", *City*, 15/2 (2011), s. 225–40, erityisesti s. 226.
- ²⁷ Emt., s. 226 ja 237.
- ²⁸ Schneider ja Till, "Beyond Discourse", s. 98.
- ²⁹ Emt.
- ³⁰ Foqué, *Building Knowledge in Architecture*, s. 146.
- ³¹ Friedman, "Theory Construction in Design Research", s. 508.
- ³² Beat Schneider, "Design as Practice, Science and Research", teoksessa Ralf Michel (toim.), *Design Research Now: Essays and Selected Projects* (Basel: Birkhäuser, 2007), s. 215–16.
- ³³ Emt., s. 215–16.
- ³⁴ Emt.
- ³⁵ Espoon kansainvälinen keskustakilpailu (1967), *Arkkitehtikilpailuja*, 8 (1967), Helsinki.
- ³⁶ "ARK 1/1969: *Arkkitehti*, 1 (1969), s. 53.
- ³⁷ Arja Munter, *Espoon väestörakenne 2013 / 2014* (Espoo: Palveluliiketoimi, Kaupunkitieto, 2014), www.espoo.fi/download/Espoon_vaestorakenne_2013__2014/67916a6a-e60a-459c-9994-2f49eefef4ce/49858 (kaikki URL-osoitteet haettu maaliskuussa 2018); Jukka Hirvonen, *Suvelan tilastoissa ja asukkaiden kokemana* (Espoo: Aalto-yliopisto, 2011), lib.aalto.fi, s. 14–15.
- ³⁸ Hirvonen, *Suvelan tilastoissa ja asukkaiden kokemana*, s. 14–15.
- ³⁹ Munter, *Espoon väestörakenne 2013 / 2014*.
- ⁴⁰ Katja Vilkama, Mari Vaattovaara ja Hanna Dhalmann, "Kantaväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakesittymistä muutetaan pois?", *Yhteiskuntapolitiikka*, 78/5 (2013), s. 485–97, erityisesti s. 485-488; Katja Vilkama, *Yhteinen kaupunki, eriytyvätkö kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla* (Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus., 2011), s. 136–39.
- ⁴¹ Vilkama ym., "Kantaväestön pakoa?", s. 492–93.
- ⁴² Avanto arkkitehdit, *Suvelan Onni - alustava maankäyttösuunnitelma 29.2.2012*. (2012), s. 2.
- ⁴³ Stickells, "The Right to the City", s. 213–27.
- ⁴⁴ Emt., s. 216.
- ⁴⁵ Hans Skifter Andersen, *Urban Sores: On the Interaction between Segregation, Urban Decay, and Deprived Neighbourhoods* (Aldershot: Ashgate, 2003), s. 125–26.

-
- ⁴⁶ Irene Roivainen, *Sokeripalan metsän keskellä: Lähiö sanomalehden konstruktiona* (Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 1999), s. 75–76.
- ⁴⁷ Till, *Architecture Depends*, s. 186.
- ⁴⁸ Emt., s. 173–78 ja 183–87.
- ⁴⁹ Stäckells, "The Right to the City", s. 218.
- ⁵⁰ Emt., s. 223–24.
- ⁵¹ Maununaho, "Poliittiset, käytännölliset ja arkkitehtoniset käsitteet", s. 58–64.
- ⁵² Schneider ja Till, "Beyond Discourse", s. 97.
- ⁵³ Lisätietoja käsitteestä renovitions, eli nykyisten asukkaiden hädästä, joka johtuu arvoa lisäävien kunnostusten aiheuttamista rajuista vuokrankorotuksista, ks. Joakim Müllern Skanby, *Social Investment Policies in Urban Planning: An Argumentative Discourse Analysis of the Regeneration Dialogue in Lindängen, Malmö* (Lund: Lund University, 2014), lup.lub.lu.se/student-papers/search/publication/4463680, s. 25–26. Lisätietoja Suvelan tapauksen uudistuksista ks. tarkemmin Maununaho, "Political, Practical and Architectural Notions".
- ⁵⁴ Archer, "The Nature of Research", s. 11.
- ⁵⁵ Emt.
- ⁵⁶ Ks. Schneider ja Till, "Beyond Discourse", s. 98.
- ⁵⁷ Emt., s. 100.
- ⁵⁸ Friedman, "Theory Construction in Design Research", s. 521.
- ⁵⁹ Till, *Architecture Depends*, s. 171–87.
- ⁶⁰ Emt., s. 186.

JULKAISU

III

Ihmisen näkökulma integroidun asumisen jaetuissa tiloissa

Maununaho Katja

Yhdyskuntasuunnittelu 2018:4 vol. 56, 28–44

Artikkelin käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

Ihmisen näkökulma integroidun asumisen jaetuissa tiloissa

Katja Maununaho

Integroitu asuminen viittaa kortteli- tai rakennusmittakaavan kaupunkiasumisen ratkaisuihin, joilla tavoitellaan keskenään erilaisten asukasryhmien rinnakkaisuutta ja eri osapuolia hyödyttävän vuorovaikutuksen muodostumista. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan viime vuosina toteutettujen eurooppalaisten integroidun asumisen kohteiden tilallis-toiminnallista rakennetta tarkoitusta varten kehitetyn mallintavan menetelmän avulla. Keskeiseksi välineeksi nostetaan Jan Gehlin ihmisen näkökulman tekijät. Miten Gehlin julkiseen kaupunkitilaan kehitetty lähestymistapa on sovellettavissa asuinkortteleiden sisä- ja ulkotilojen analyysiin, ja mitä sen kautta voidaan paljastaa kortteleiden tilallis-toiminnallisesta rakenteesta integroidun asumisen tavoitteiden kannalta?

Johdanto

Vaikka yksityisyys on suomalaisille hyvin tärkeää, on viime vuosina noussut esiin uusia yhteisöllisyyttä korostavia näkökulmia asumisessa. Muun muassa väestön ikääntyminen ja lisääntyvä kulttuurinen monimuotoisuus lisäävät tarvetta tarkastella asumisen yksityisyyden ja yhteisöllisyyden välisiä rajoja. Käsitys asuinympäristöön liittyvän yhteisöllisyyden tarpeellisuudesta muodostaa ensimmäisen lähtökohdan tutkimukselleni. Sen pohjalta pureudun artikkelissa siihen, millaiset asumisen ratkaisut mahdollistavat ihmisten välisiä vuorovaikutustilanteita ja tukevat heidän toimintamahdollisuuksiaan ja osallisuuttaan kaupunkiympäristössä.

Merkittävä osa asuntorakennuskannastamme on rakennettu sotien jälkeisinä vuosikymmeninä, jolloin asuntorakentaminen kehittyi osana tasa-arvoa ja universaaleja oikeuksia tavoittelevaa suomalaista hyvinvointivaltiota. Universaalien oikeuksien nähdään toteutuvan, kun jokaiselle yksilölle taataan

riittävät toimintamahdollisuudet niin julkisten palveluiden kuin rakennetun ympäristön kohdalla. Periaate on korostanut muun muassa sukupolvien välistä itsenäisyyttä, kuten lasten koulunkäyntimahdollisuuksia perhetaustasta riippumatta ja vanhusten hoitoa ilman nuoremman sukupolven panosta. Asuntorakentamisessa tasa-arvoa on toteutettu huomioiden ihmisten fyysisistä ominaisuuksista ja toiminnallisista eroista muodostuvia tarpeita (Lapintie 2014). Yksilön riippumattomuus on toteutettu ydinperhettä ja sen yksityisyyttä korostavalla tavalla (Saarikangas 2002, 278–279).

Erilaisten asukkaiden arkielämän toiminnallisia, sosiaalisia ja kulttuurisia käytäntöjä ja niiden kehitystä mahdollistavat tai rajoittavat tilatekijät ovat olennaisessa asemassa kaupunkiasumisen kehittämisessä. Tästä huolimatta väestön monimuotoisuuteen liittyvä dynamiikka ja asumiskäytäntöihin liittyvät muutostarpeet ja -potentiaalit ovat näkymättömissä nykyisessä suomalaisessa asuntotuotannossa. Tämän johdosta kohdennan huomion tässä tutkimuksessa Suomen rajojen ulkopuolelle. Tarkastelen viime vuosina toteutettuja keski-eurooppalaisia integroidun asumisen kohteita, joissa on pyritty erilaisten asukasryhmien rinnakkaiseen asumiseen ja arkielämää tukevien naapurustoverkostojen tukemiseen. Integroituun asumiseen sisältyy tavoite sekoittuneen kaupunkirakenteen toteuttamisesta asuinalueiden segmentointia syvemmällä kortteli- ja tilatasolla. Kysyn, millaisten tilallis-toiminnallisten ratkaisuiden kautta edellä mainittua sekoittamista on pyritty toteuttamaan. Analysoin kohteiden yhteiskäytössä olevien jaettujen tilojen tilallis-toiminnallisia ratkaisuja, joihin sisältyvät yhtäältä tilojen fyysiset ominaisuudet ja kokoonpanot, toisaalta tilojen ja toimintojen yhteen kietoutunut luonne. Etsin erityisesti tilallisia keinoja muodostaa asukkaiden välistä vuorovaikutusta mahdollistavaa potentiaalia. Sovellan analyysissä Jan Gehlin (1987; 2010; 2018) esiin nostamia ihmisen näkökulmaa korostavia julkisen kaupunkitilan houkuttelevuuteen ja toiminnalliseen kehitykseen vaikuttavia ominaisuuksia. Tavoitteenani on testata, mitä tiedollisia mahdollisuuksia avautuu tuomalla Gehlin ajattelumalli julkisesta katutilasta sisään asuinkortteleiden puolijulkisiin ja yksityisiin piha- ja sisätiloihin.

Integroitu asuminen tutkimuskirjallisuudessa ja tutkimusaiheena

Erilaisten asukkaiden sekoittuminen on yleinen kaupunkiasumiseen liittyvä piirre. Integroitu asuminen korostaa sekoittumisen merkitystä segregoitujen asuinratkaisujen vastakohtana. Tässä tutkimuksessa olen lähtenyt liikkeelle arkkitehti Peter Ebnerin (2007, 11–12) integroidun asumisen määrittämisestä, joka painottaa käsitteen laajentamista asukasryhmien sekoittamisesta kohti

innovatiivisia asukkaiden vuorovaikutusta ja vastavuoroisuutta tavoittelevia ratkaisuja. Hänen mukaansa laajennettuun käsitteeseen sisältyy ymmärrys rakennuksista kirjaimellisesti ja vertauskuvallisesti sosiaalisina tekoina, joilla on oma sisäinen integroiva vaikutuksensa. Arkkitehtuuri toimii taustana ja tilana ihmisten väliselle vuorovaikutukselle, edesauttaa tai estää sitä, mutta ei tuota sosiaalisia verkostoja itsessään. Asukasryhmien toiminta suunnittelu- ja rakentamisprosessin aikana voi puolestaan muokata verkostoja ja tilojen sosiaalista luonnetta jo ennen niiden käyttöönottoa. Laajennetussa mielessä integroitu asuminen on Ebnerin (2007, 12) mukaan poliittinen kannanotto yhteiskunnan sosiaalisiin rakenteisiin. Käsitteen alle voi sisältyä mm. sosiaali-, ikä-, ja kulttuuriryhmien, perhemuotojen ja elämäntapojen välisiä diversiteettejä, asumisen hallintamuotojen sekoittamista ja erilaisia asuntotuotannon tapoja. Olennaista on ratkaisuiden asukaslähtöisyys ja asukkaiden yhteiskäytössä olevat jaetut tilat, joiden tavoitteisiin sisältyy erilaisten asukkaiden vuorovaikutus ja tarpeiden ja voimavarojen vastavuoroisuus.

Integroitu asuminen nostaa tutkimuksen keskiöön asukkaiden ja asukasryhmien tarpeiden moninaisuuden. Keskeiseksi tavoitteeksi nousevat asuinrakentamisen ratkaisut, jotka tukevat keskenään erilaisten asukkaiden toimintamahdollisuuksia siten, että myös erityistarpeita omaava asukas pystyy muodostamaan sosiaalisia yhteyksiä lähiympäristössään. Tarkastelen tutkimuksessa integroidun asumisen ratkaisuja eri sukupolvia ja erilaisista kulttuuritaustoista tulevia asukkaita yhdistävien kohteiden kautta. Molemmat yhdistämisen kohdejoukot liittyvät olennaisesti yhteiskunnan muutoksiin, joiden käsittelyssä integroidun asumisen käsitteen poliittista muutosta tavoitteleva luonne on vahvuutena.

Sukupolvien välinen vuorovaikutus asumisessa

Suomessa vanhusten asumiseen liittyvät sosiaaliset tarpeet ovat nousseet keskusteluun muun muassa ympäristöministeriön koordinoiman Ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman myötä. Ohjelmaan liittyvissä selvityksissä ikääntyneiden asumista on tarkasteltu muun muassa yhteisöllistä asumista toteuttavien senioriasumiskohteiden kautta (Jolanki et al. 2017), ja niin sanotun palvelukorttelin konseptoinnin muodossa (Verma et al. 2017). Yhteisöllisten asumisratkaisuiden nähdään tukevan ikääntyvien asukkaiden elämänlaatua muun muassa lisääntyneen yhteenkuuluvuuden, luottamuksen ja turvallisuuden tunteen kautta (Jolanki et al. 2017, 113). Monisukupolvinen asuminen on yksi selvityksissä esiin noussut ratkaisu. Eri sukupolvia aktiivisesti yhdistävät kohteet ovat Suomessa kuitenkin vielä marginaalinen ilmiö. Settlementtiasuntojen Helsingin Jätkäsäreen valmistunut sukupolvien talo (ibid., 19) näyttäytyy tässä poikkeuksena.

Suomeen verrattuna Keski-Euroopassa monisukupolvinen asuminen on yleisempi ilmiö. Labit ja Dubois (2016, 45–54) ovat tarkastelleet ilmiötä vertaillen Ranskassa ja Saksassa toteutettuja kohteita yhteiskunnassa esiintyvien tarpeiden näkökulmasta. Heidän mukaansa Ranskassa intersukupolvinen asuminen vastaa ikääntyvien tarpeiden ohella kohtuuhintaisten asuntojen puutteeseen. Esiin on noussut sukupolvien välisen asumisen kohteita (résidence intergénérationnelle) ja eri sukupolvia yhdistäviä asunnonjakamispalveluita (colocation étudiant-senior). Saksassa puolestaan senioreita ja lapsiperheitä yhdistävät monisukupolvitalot (Mehrgenerationshaus) nähdään vastauksena perheiden lastenhoidon haasteisiin. Keskeisenä havaintona Labit ja Dubois (ibid.) esittävät, etteivät sukupolvien väliset yhteydet ole itsestään selviä tai ongelmattomia, vaan konflikteihin tulee varautua. He nostavat edellytyksiksi vapaaehtoisuuden, huolellisen asukasvalinnan ja tilaratkaisut, jotka antavat mahdollisuuksia sekä yhteiselle toiminnalle että itsenäiselle yksityisyydelle.

Interkulttuurisuus asumisessa

Interkulttuurisuus ei ole noussut ikääntyneiden asumiseen verrattavalla tavalla asumisen kehityskohteeksi. Suomessa asukkaiden kulttuuriseen monimuotoisuuden liittyvät tarpeet (ks. Dhalmann 2011, 12–13, 74–76) eivät ole nousseet keskusteluun sen enempää asunto- kuin kaupunkisuunnittelun kentällä (ks. Lapintie 2014). Kotoutumista tukevien vuorovaikutuksellisten paikkojen sijasta huomio on keskittynyt sosiaalisen tai etnisen eriytymisen prosesseihin (Vilkama 2011; Rasinkangas 2013; Vilkama et al. 2013) ja niitä ehkäiseviin sekoittamisen tavoitteisiin. Aluetason sosiaalista sekoittamista on harjoitettu pitkään laajoja tuetun vuokra-asumisen keskitymiä välttämällä. Kortteli- tai rakennustasolla sekoittuneiden omistusmuotojen kokonaisuudet ovat sen sijaan harvinaisia. Vaattovaara ja Kortteinen (2012, 64) ovat havainneet sosiaalisen ja etnisen segregoitumisen toteutuneen korttelin tai talon kokoisina köyhyystaskuina.

Kleinhans (2004, 377–378) osoittaa sekoittumisella tavoiteltavien hyötyjen, kuten positiivisten roolimallien muodostumisen ja kotoutumiseen tähtäävän kulttuurisen vuorovaikutuksen toteutuvan todennäköisemmin katu- tai korttelitasolla. Tämän lisäksi asuinympäristö muodostaa maahanmuuttajille ensisijaisen arkielämän paikan, jossa integraatiota tapahtuu muun muassa asumisen, arkisen ajanvieton, oppimisen ja elämäntapojen näkyväksi tekemisen kautta (Ludl 2017, 9). Kodin lähipiiri muodostaa olennaisia yhteyksiä yhteiskuntaan etenkin ennen työelämän piirin avautumista tai sen ulkopuolelle jäätessä.

Tarve integroidun asumisen jaettujen tilojen tutkimukselle

Integroidun asumisen merkitystä tarkasteltaessa sukupolvienvälisyys ja interkulttuurisuus limittyvät toisiinsa. Maahanmuuton myötä Suomessa uusina ilmiöinä esiin nousevat kulttuurisidonnaiset perhemallit ja yhteisöllisyyden painotus (Dhalmann 2011, 37–38) lisäävät tarvetta sukupolvia yhdistävien ratkaisujen kehittämiseksi. Toisaalta kulttuurisen monimuotoisuuden lisääntyessä kaikille ikäryhmille sopiva turvallinen asuinympäristö asettaa vaatimuksia eri ikäryhmien ja etnisten ryhmien välisen luottamuksen ja vastavuoroisuuden edistämiseksi (Brown & Henkin 2014, 63–68). Integroidun asumisen kohteissa yhteisölliset ratkaisut ja niihin liittyvät jaetut kohtaamistilat ovat olennaisessa asemassa sekä yksittäisten asukkaiden että naapurustojen hyvinvoinnin kannalta (ibid.). Eri kulttuuritaustoista tulevien asukkaiden kohdalla kohtaamistilat voivat mahdollistaa vuorovaikutusta, joka liittyy integraatioprosessiin ja mahdollistaa sosiaalisen pääoman siteiden muodostumista (Lownsbrough & Beunderman 2007, 16–17). Ikääntyvien osalta jaetut kohtaamistilat luovat paikkoja yhteisöllisyyden tunteen kehittymiselle, joka toimii vastavuoroisen sosiaalisen avun ja tuen taustalla (Jolanki & Vilkkio 2015, 121–122).

Tarpeesta huolimatta integroidun asumisen jaettujen tilojen ominaisuuksiin tai erillisistä tiloista muodostuviin laajempiin kokonaisuuksiin ei tutkimuksessa ole perehdytty systemaattisesti. Vaikka tilat itsessään eivät määritä millaisia kohtaamisia niissä tapahtuu, ne ovat yksi kohtaamistilanteiden toteutumiseen ja luonteeseen vaikuttava tekijä. Korttelimittakaava mahdollistaa asuinympäristön tarkastelun eriasteisten puolijulkisten ja puoliyksityisten tilojen verkkona, joka voi parhaimmillaan muodostaa tiheästi mahdollisuuksia erilaisille kohtaamisille.

Menetelmän tausta

Kaupunkitilan erilaiset keinot kutsua ihmisiä johtavat merkittävään kävelijöiden ja oleilijöiden määrän kasvuun ja aktiivisempaan kaupunkielämään. Tämä pitää Gehlin (2018, 17) mukaan yleisellä tasolla paikkansa kaikkialla suurista julkisista tiloista yksittäisten penkkien mittakaavaan saakka, erilaisissa kulttuurisissa, sosiaalisissa ja taloudellisissa tilanteissa ja ilmasto-olosuhteissa eri puolilla maailmaa. Väittämää on kiinnostavaa tarkastella uudessa kontekstissa: voiko Gehlin kaupunkitilaan esittämää ihmisen näkökulmaa soveltaa myös yksityisten asuinkortteleiden tilojen tarkasteluun? Jos tilan ominaisuuksien kautta voidaan kutsua ja houkutella ihmisiä kävelemään ja oleilemaan julkiseen kaupunkitilaan, voidaanko samantyyppisillä ominaisuuksilla vaikuttaa positiivisesti myös yksityisen asumisen jaettujen sisä- ja ulkotilojen käyttöön ja niissä tapahtuviin kohtaamisiin?

Gehlin ihmisen näkökulmassa kaupunkitilan erilaiset toimintamahdollisuudet kävelyistä taide-esityksiin ovat keskeisiä houkuttelevuutta lisääviä tekijöitä. Gehl (1987, 9–14) jakaa toimintoja kolmeen ryhmään. Välttämättömät toiminnot, kuten työmatkat tai asioiden hoitaminen toteutuvat hänen mukaansa pääsääntöisesti olosuhteista huolimatta. Usein ajanviettoon liittyviin valinnaisiin toimintoihin tilan laatu taas vaikuttaa merkittävästi (ibid., 33). Sosiaaliset toiminnot, jotka vaativat toisten ihmisten läsnäoloa, toteutuvat yleensä välttämättömien ja valinnaisten toimintojen vaikutuksesta, ja niiden luonteeseen vaikuttaa ympäristökonteksti. Omassa asuinympäristössä tai koulujen ja työpaikkojen läheisyydessä keskustelut ja leikki pohjautuvat usein ihmisten aiempaan tuttuuteen ja yhteisiin intresseihin, ja ovat melko riippumattomia ympäristön ominaisuuksista. Sen sijaan vahvempi ympäristövaikutus liittyy julkisessa kaupunkitilassa tapahtuviin passiivisiin tai heikkoihin kontakteihin, kuten ennestään tuntemattomien ja toisistaan poikkeavien ihmisten välisiin kohtaamisiin (ibid., 12–13, 53; Gehl 2018, 22–23).

Toimintojen ja ympäristön välisen suhteen tarkastelussa Gehl (1987, 63–72; 2018, 33–54) nostaa keskeiseksi näkö- ja kuuloaistin eri ulottuvuuksien ymmärtämisen. Aisteihin perustuen Gehl määrittää raja-arvoja vuorovaikutusetäisyyksille ihmisten keskinäisen sijainnin mukaan. Vuorovaikutusetäisyys vaikuttaa siihen, milloin voimme tunnistaa vastaan tulevan henkilön, milloin yhteinen keskustelu on mahdollista, ja milloin vuorovaikutus muuttuu intiimiksi. Tilojen koko, sijainti ja näkymät tilasta vaikuttavat eri etäisyyksien mahdollisuuksiin. Gehlin määritykset vuorovaikutusetäisyyksistä ja toiminnan luonteista muodostavat lähtökohdan tutkimuksen tila-analysissä käytetyille ominaisuusmäärityksille (Taulukko 1).

Kohdeaineistot ja niiden käyttö

Tutkimus aloitettiin keväällä 2017 kartoittamalla Euroopassa vuoden 2000 jälkeen toteutettuja integroidun asumisen kohteita. Eri sukupolvia yhdistävät tai kulttuurista monimuotoisuutta ilmentävät tavoitteet olivat kohdehaun ensimmäinen kriteeri. Lisäksi kohteista haettiin asukkaiden välistä vuorovaikutusta tukevia yhteistiloja. Kriteerien pohjalta asuntoarkkitehtuuria esittelevistä suunnittelu- ja tutkimuskirjoista, sivustoilta, ja internetistä suorilla hakusanahauilla (mm. englanniksi, ruotsiksi, saksaksi, ranskaksi ja hollanniksi) kerättiin 35 esimerkkikohteen joukko 18 kaupungista ja 7 maasta.

Tarkastelujoukkoa rajattiin edelleen 18 kohteeseen, jotka kooltaan ja tilaratkaisuiltaan muodostavat itsessään yksittäistä rakennusta monipuolisemman kokonaisuuden, kuten kaupunkikorttelin tai suorkorttelissa erillisenä hahmotuvan osan. Tämän mittakaavan nähdään toteuttavan riittävän asuntomäärän

TAULUKKO 1
Analyysissä
käytetyt tilojen
ominaisuusmäärittelyt.

TOIMINNAN LUONNE (Gehl 1989, 9–14)

välttämätön
valinnainen
sosiaalinen

TILATYYPPI

sisätila
ulkotila
välitila (esim. kuisti tai parveke)

KÄYTTÖTARKOITUS

toiminta
liikkuminen
aputoiminnot (esim. säilytys, jätehuolto)

KÄYTÖN JOUSTAVUUS

yhdelle toiminnolle suunniteltu
monikäyttöinen

VUOROVAIKUTUSETÄISYYDET (Gehl 1987, 65–69; Hall 1966)

henkilökohtainen (1–2 m)
sosiaalinen–epämuodollinen (2–3 m)
sosiaalinen–muodollinen (3–5 m)
julkinen / keskusteluetäisyys (5–7 m)
tervehdysetäisyys (7–22 m)
yhdensuuntainen kommunikaatio (22–50 m)
tunnistus- / huutoetäisyys (50–70 m)

NÄKÖYHTEYS

avoin sisään
avoin ulos
läpinäkyvä
suljettu
muokattavissa

KULKUYHTEYS

sisältä
ulkoa
useita

KÄYTTÄJÄMÄÄRÄ / ASUNTOA

1 asunto
2–7 asuntoa
8–15 asuntoa
16–35 asuntoa
36–100 asuntoa
yli 100 asuntoa
laajemmin naapuruston käyttöön

monipuolisen yhteistilaohjelman toteuttamiseksi (ks. Verma et al. 2017, 53). Toisaalta korttelitaso mahdollistaa pienen mittakaavan urbaania ympäristöä modernin kaupunkitilan anonymiteetin vastavoimaksi (Ebner 2007, 12). Korttelitasoon liittyy asukkaiden kokemaa paikallisyhteisöllisyyttä ja oman alueen muodostamisen mahdollisuuksia. Epämuodollisen sosiaalisen vuorovaikutuksen ja sen kautta muodostuvan yhteisöllisyyden tunteen on esitetty liittyvän asuinkehtien kulkureiteille, jaetuille parkkipaikoille ja pienen mittakaavan piirteisiin (Nasar & Julian 1995, 179), joita on luontevaa tarkastella korttelitasolla.

Tarkastelun keskittyessä keinoihin, joilla kohteisiin on pyritty luomaan vuorovaikutusta mahdollistavia potentiaaleja, toteutuneiden tilojen käyttöön liittyvä etnografinen tarkastelu rajattiin tässä vaiheessa pois tutkimuksesta. Kerätyt suunnittelu- ja esittelyaineistot olivat laajuudeltaan ja sisällöltään vaihtelevia (mm. pohjakaavioita, havainnekuvia, valokuvia, lyhyitä sanallisia kuvauksia ja kohteista julkaistuja tutkimusraportteja ja kirjoja). Ensisijaisena lähteenä analyysissä käytettiin kohteiden suunnittelijoilta saatuja piirustuksia ja sanallisia kuvauksia. Piirustukset antoivat riittävän tiedon analyysin tilamallien toteuttamiselle, valokuvat ja niiden puuttuessa käynnit osassa kohteista antoivat vahvistusta piirustuksista tehdyille päätelmille tilojen ominaisuuksista.

Aineiston pohjalta kohteet ryhmitettiin alustaviin kategorioihin, joiden tavoitteena oli toiminnallisten ja tilallisten erojen esiin nostaminen ja riittävän kohdevariaation varmistaminen varsinaisen analyysin kannalta. Neljästä muodostetusta kategoriasta valittiin kustakin 2–4 kohdetta varsinaiseen tila-analyysiin (Taulukko 2).

Kortteleissa tilat ja toiminnot muodostavat kolmiulotteisia kokonaisuuksia. Niiden keskinäisten suhteiden tarkastelemiseksi kohteista laadittiin tilamallit. Malleissa kohteiden yhteiskäytössä olevat sisä- ja ulkotilat käytiin läpi, ja kullekin tilalle asetettiin Taulukko 1:n mukaiset ominaisuusmääritykset. Ominaisuustiedoilla täydennetyt tilamallit vietiin analyysissä erilaisia ominaisuusyhdistelmiä tarkastelevien suodattimien kautta väritetyiksi havainnemalleiksi. Seuraavassa luvussa kerron näiden havainnemallien tarkastelusta ja sen kautta muodostetuista keskeisistä havainnoista kahden analyysin aikana esiin nousseen teeman kautta.

Havainnemallien analyysi

Kortteleiden tilojen systemaattisen analyysin tavoitteena oli nostaa esiin ja arvioida keinoja, joilla kohteissa on pyritty luomaan vuorovaikutusta mahdollistavaa potentiaalia. Kuva 1 esittää otoksia eri ominaisuusyhdistelmien kautta tuotetuista havainnemalleista. Malleista muodostuu aineisto, josta havaintoja tehdään visuaalisesti vertailemalla sekä yhden kohteen eri omi-

TAULUKKO 2
Tila-analyysin
kohdekorttelit

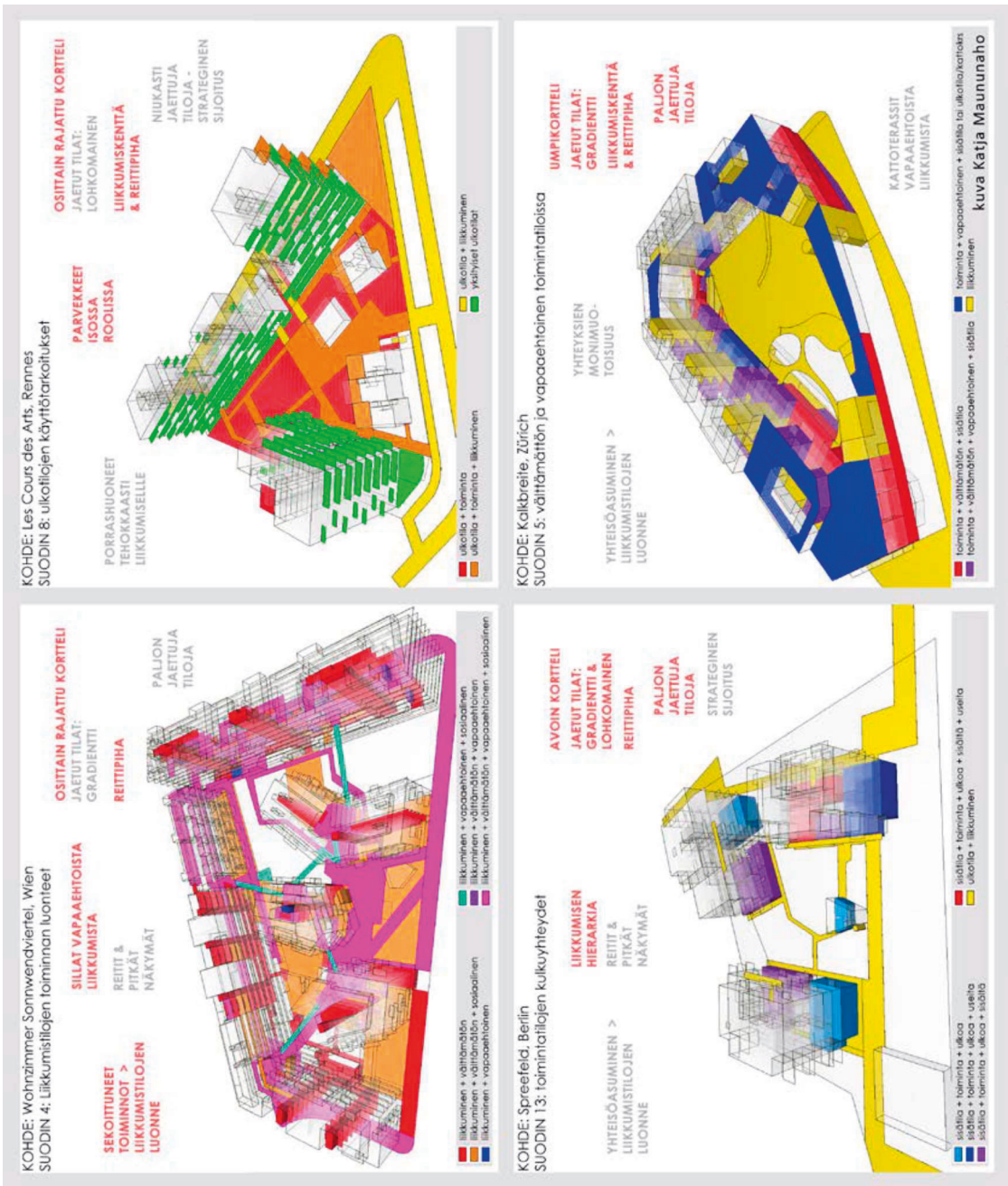
alustavat kohdekattegoriat*	nimi	kaupunki	suunnittelijat
NORMAALIT	Savonnerie Heymans	Brysseli	MDW Architecture
KORTTEELIT**	PaN Wohnpark	Wien	Sergison Bates architects, von Ballmoos Krucker, Werner Neuwirth
	Wohnzimmer Sonnwendviertel	Wien	Klaus Kada, Riepl Kaufmann Bammer Architektur, STUDIOVLAY
MONISUKUPOLVISET	Le Cours des Arts	Rennes	A/Ita
KORTTEELIT	zwei+plus Generationennetzwerk	Wien	einszueins architektur
YHTEISÖASUMISEN	Spreefeld	Berliini	Carpaneto Architekten, Fatkoehl Architekten, BARarchitekten
KORTTEELIT**	Kraftwerk1 Heizenholz	Zürich	Adrian Streich Architekten
	Kraftwerk1 Zwicky Süd	Zürich	Schneider Studer Primas
	Wagnis 3	München	Bogevischs Buero
MIKRO CITY	Kalkbreite	Zürich	Müller Sigrist Architekten
-KORTTEELIT**	Slim City	Wien	PPAG architects
	Het Gebouw	Leiden	VenhoeveCS architecture +urbanism

* Kategoriat muodostettiin kohteiden esittelytekstien ja kuvamateriaalien pohjalta. Normaali korttelit tavoittelevat esittelyjen mukaan erilaisten asukkaiden sekoittumista ja on suunnattu kaikille. Niiden suunnitteluratkaisuissa ei tuoda korostetusti esiin erityisiä käyttäjäryhmiä. Monisukupolviset korttelit nostavat esiin erityisesti eri ikäisille suunnattua asumista ja sukupolvien välisen rinnakkain elämisen ratkaisuja. Yhteisöasumisen korttelit ovat asukas yhteisöiden toteuttamia ja/tai niihin sisältyy yhteisöllisiä asumismuotoja. Mikro city -kortteileissa julkisten toimintojen osuus on muita kohteita laajempaa ja/tai niihin liittyy tavoite muodostaa pientä kaupunkia muistuttavaa korttelirakennetta.

** Kulttuurista monimuotoisuutta tai interkulttuurisuutta korostavat kohteet eivät muodostaneet yhtenäistä kategoriaa, vaan sijoituivat normaalien kortteleiden, yhteisöasumisen kortteleiden ja mikro city -kortteleiden joukkoon.

naisuusyhdistelmiä että kohteita toisiinsa. Aineistosta nousee esiin, missä määrin ja millaisissa yhteyksissä eri ominaisuuksia korttelin tiloissa esiintyy, ja millaisia kokonaisuuksia ne yhdessä muodostavat.

Havainnemalleja tarkasteltiin aluksi rinnastaen kaikkien kohteiden eri ominaisuusyhdistelmät laajaksi matriisiksi, josta etsittiin esiin nousevia eroja

KUVA 1 Otoksia neljästä kohteesta eri ominaisuusyhdistelmien mukaisesti värityyistä havainnemaista. Punaisella kirjatut havainnot liittyvät kuvassa näkyvään ominaisuusyhdistelmään. Harmaalla kirjatut havainnot on tehty saman kohteen muiden ominaisuusyhdistelmien pohjalta.

ja samankaltaisuuksia. Tässä vaiheessa aineistosta nousi esiin kaksi Gehlin kirjoituksissa painottuvaa teemaa, käveleminen ja pehmeät reunat. Näitä teemoja hyödynnettiin seuraavaksi tietynlaisina analyttisinä linsseinä.

Käveleminen ei ole vain kävelemistä

Gehlille (1987, 133; 2018, 19) käveleminen on keskeinen toiminto, johon kaikki muu liittyy. Sekä välttämätön asiointiin liittyvä liikkuminen eri paikkojen välillä että muun muassa ajanviettoon liittyvät valinnaiset kävelyt tuovat ihmisiä kaupunkitilaan. Kävelyreitteihin liittyvät toiminnot ja mahdollisuus osallistua kaupunkielämään ovat elävän kaupungin perustekijöitä (Gehl 2018, 63). Liikkumiseen tarkoitettujen tilojen ja niihin liittyvien toimintojen tarkastelu kortteleissa oli yksi analyysin keskeisistä aiheista. Pihojen kulkuväylät, sisäänkäynnit, porrashuoneet ja -käytävät muodostavat kortteleissa erilaisia liikkumisverkostoja. Analyysissä tarkasteltiin, miten liikkumistilojen monikäyttöisyyden, toiminnan luonteiden ja niihin yhdistettyjen toimintatilojen kautta on pyritty muodostamaan vuorovaikutusta mahdollistavaa tilarakennetta.

Analyysi osoittaa integroidun asumisen korttelien painottavan liikkumisyhteyksiä sekä tilallisen laadun että toiminnallisuuden osalta. Kohteissa löytyy tehokkaasti mitoitettuja välttämättömän liikkumisen porrashuoneita. Suurimassa osassa kohteita (10/12) liikkumistiloissa esiintyy kuitenkin ratkaisuja, jotka tukevat myös valinnaisen ja sosiaalisen liikkumisen ja toiminnan mahdollisuuksia. Osassa kohteita (5/12) liikkumistilojen yhteyteen on toteutettu erilaisia toiminta- ja oleskelutiloja. Tällöin korttelissa tapahtuva liikkuminen lisää toiminta- ja oleskelutilojen näkyvyyttä ja kohtaamisten todennäköisyyttä. Esimerkkinä näistä ovat muun muassa pyykkitilojen sijainti aktiivisten liikkumisreittien varrella ja käytävien yhteyteen toteutetut leikkipaikat. Kohteissa esiintyvien yhteisöllisten asumisratkaisuiden, kuten ryhmäkotien tai klusteriasuntojen (6/12) yhteiset liikkumistilat sekoittuvat vahvasti asumisen toimintojen joukkoon. Ratkaisuissa käytävät eivät ole asuintiloista erillisiä, vaan muodostuvat osaksi aktiivisessa käytössä olevaa asuntoa. Samalla yhteisölliset ratkaisut testaavat uudella tavalla yksityisen ja puolijulkisen tilan välistä suhdetta asumisessa.

Liikkumisen valinnainen ja sosiaalinen luonne korostuu reittien liittyessä kattoterasseihin (5/12), pihaan liittyvillä luhtikäytävillä (5/12) ja rakennusten väliin toteutetuissa siltayhteyksissä (4/12). Pihan ylitse kurottavat sillat muodostavat toiminnallisia yhteyksiä erilaisten tilojen välille, vaihtoehtoisia reittejä korttelissa liikkumiseen ja paikkoja, joissa voi myös oleskella ja kohdata naapureita. Arkkitehtonisina elementteinä ne muodostavat näkyvän manifestaation korttelin yhteyksille ja yhteisöllisyydelle.

KUVA 2 Valinnaisen liikkumisen siltayhteys rakennusten välillä (Wohnzimmer Sonnwendviertel).

Kuva: Katja Maununaho

Pehmeät reunat

Julkisen ja yksityisen tilan välinen siirtymä on olennainen tekijä tilan kutsuvuutta tavoiteltaessa. Pehmeät reunat, joihin muodostuu yhdistävä vyöhyke yksityisen ja julkisen välille, helpottavat liikkumista tilojen välillä fyysisesti ja psyykkisesti (Gehl 1987, 113; 2018, 103). Tilojen erilaiset yksityisyyden asteet on hyvä merkitä ymmärrettävällä tavalla, mutta niiden välille kaivataan näköyhteyksiä. Kutsuvuuteen vaikuttavat myös toiminnalliset tilat, joista löytyy tekemistä ja joihin voi motivoitua mennä (ibid., 117–119, 184). Perinteinen kaupunkimainen kerrostaloasuminen on malliesimerkki jyrkästä rajanvedosta yksityisen ja julkisen välillä (ibid., 113). Rakennusten katujulkisivut muodostavat reunan, jonka toisella puolella on avoin julkinen katutila, ja toisella puolella yksityiset pihat, porrashuoneet ja asunnot, joihin tarvitsee pääsyoikeuden omistajalta. Vaikka asunnosta julkiseen tilaan avautuu näkymiä, se voi vaikuttaa täysin erilliseltä maailmalta, johon pääsy voi joissain tilanteissa olla haasteellista.

Integroidun asumisen kohteissa esiintyy erilaisia ratkaisuja, joilla tätä reunaan on pyritty pehmentämään. Suurin osa kohteista ei muodosta perinteistä umpikorttelirakennetta. Vain kahdessa korttelissa käynti korttelipihalle tapahtuu porttikongin kautta. Muut korttelit ovat joko täysin avoimia (5/12) tai osin rajattuja mutta avoimesti läpikuljettavia (5/12). Kortteleissa esiintyy vaihtelevasti erilaisia toiminnallista monimuotoisuutta lisääviä tiloja, kuten liiketiloja (7/12), palveluita (4/12), kulttuuritoimintoja (4/12) ja naapurustolle avointa yhteisötilaa (4/12). Analyysissä kortteleiden tiloja ja niiden välisiä reunoja tarkastellaan tarkemmin muun muassa ulkotilojen erottelun, asumisen ja muiden toimintojen suhteen, toimintatilojen yhteyksien ja näköyhteyksien kautta.

Analyysissä erottuu kaksi vastakkaista piha-alueiden jäsennyksen tyyppiä. Osassa kortteleita (3/12) koko piha hahmottuu yhtenäisenä avoimena liikkumisen kenttänä, johon muut toimintamahdollisuudet sekoittuvat. Pihat ovat kaupunkiaukioiden tai katutilan luonteisia, mikä korostaa ratkaisun urbaania luonnetta. Yksityinen piha muodostaa jatkumon julkiselle kaupunkitilalle, menettäen samalla suurelta osin yksityisyytensä. Ratkaisu houkuttelee jalkankulkijoita korttelin sisään, ja siirtää pehmeiden rajojen muodostamisen haasteen rakennusten katujulkisivulta pihajulkisivuille ja rakennusten sisätiloihin. Vastakkaisena tyyppinä (4/12) pihan jäsennyksessä erottuu erilliset liikkumisen vyöhykkeet, joiden väleihin sijoittuu toiminta-, oleskelu- tai viheralueita. Ratkaisu erottaa pihaa ympäröivästä katutilasta ja jäsentää yksityisen ja julkisen korttelin ulkorajoilla. Reuna säilyy kuitenkin avoimena. Tyypityksen ääripäiden väliin jää ryhmä kohteita (5/12), joissa osa pihasta hahmottuu yhtenäisenä liikkumiskenttänä, ja osasta löytyy yksityisempään luonteeseen viittaavaa

toimintojen erottelua. Kutsuvuuden kannalta ratkaisu pehmentää korttelin ulkoreunan luonnetta ja piirtää samalla esiin yksityisen ja julkisen tilan eri asteita pihan sisällä.

Sisätilojen tarkastelussa huomio kiinnittyi erityisesti kohteissa käytettyihin tilojen yhdistämisen keinoihin. Kortteleissa erottui tämän osalta kaksi toisistaan poikkeavaa ratkaisutyyppiä. Lohkomaisessa ratkaisussa (6/12) jaetut toimintatilat (kuten asukas-, liike- ja kulttuuritilat) on sijoitettu omina kokonaisuuksina alimpiin kerroksiin, ja yksityiset asumisen tilat on toteutettu erillisillä porrasyhteyksillä niiden päälle. Lohkomaisissa kohteissa toimintojen määrä, avoimuus ja monipuolisuus muodostavat keskeisiä kriteereitä reunojen huokoisuuden kannalta. Vähäisimmillään kohteiden jaetut toimintatilat ovat yksittäisiä maantasokerroksen tiloja (2/6¹). Tällöin tilojen strategisella sijoituksella keskeisten kulkureittien varrelle on suuri merkitys. Tilaohjelman suppeudesta huolimatta korttelin huokoisuus voi toteutua erilaisten pihatilojen, asuntojen kulkuyhteyksien ja yksityisten ulkotilojen vuorovaikutuksen kautta (4/6). Liiketilojen painottuessa ja toiminnallisten tilojen jäädessä vähäisiksi julkisen ja yksityisen reuna voi jäädä jyrkäksi (1/6). Hyvin sijoitetut avoimet yhteistilat ja korttelin ja naapuruston asukkaita houkuttelevat toiminnot tekevät lohkomaisesti toteutettujen kortteleiden puolijulkisesta vyöhykkeestä elävän (3/6). Avoimien julkisten toimintojen määrän lisääntyessä lohkomaisella ratkaisulla voidaan varmistaa yksityisyyden ja turvallisuuden ilmapiirin muodostumista asuntojen kannalta.

Vastakkaisena lohkomaiselle ratkaisulle kohteista esiintyy asuntojen ja jaettujen toimintatilojen sekoittumista (6/12). Uudet yhteisöllisen asumisen ratkaisut sekoittavat yksityisiä asuintiloja ja jaettuja toimintatiloja, ja siirtävät yksityisen ja julkisen välistä siirtymää ylös puoliyksityisiin asuinkerroksiin (4/6²). Vastaavaa sekoittumista ilmenee myös normaaleihin yksityishuoneistoihin perustuvissa kortteleissa yhteistilojen sijainnin ja toiminnan uudenlaisten ratkaisujen kautta (2/6). Jaetut tilat ovat paikoin muutamalle asuinyksikölle varattuja (4/6) tai muodostavat monipuolisempaa puoliyksityisen ja puolijulkisen tilan kudosta, jossa yksittäisten asuinklusterien, porrashuoneen, korttelin tai naapuruston jakamat tilat vaihtelevat (4/6). Korostetuimmillaan sekoittunut ratkaisu on kohteessa (1/6), jossa suuri avointen liike- ja kulttuuritilojen ohjelma sijoittuu useisiin kerroksiin ja yhdistyy yhteisöllisen asumisen jaettuihin tiloihin. Ratkaisu kyseenalaistaa käsityksiä siitä, mikä asumisessa on yksityistä tai julkista, ja vaatii uudenlaisten asumisen normien ja käytäntöjen muodostamista.

1 Tarkastelujoukkona 6 lohkomaisen ratkaisun kohdetta.

2 Tarkastelujoukkona 6 sekoittuneen ratkaisun kohdetta.

Johtopäätökset ja pohdinnat

Tutkimuksessa tarkasteltiin integroidun asumisen kortteleiden jaettuja tiloja asukkaiden välisiä kohtaamisia ja vuorovaikutusta mahdollistavien tilallis-toiminnallisten ratkaisujen kautta. Tarkastelussa sovellettiin Gehlin (1987; 2010; 2018) ihmisen näkökulmaa julkisen kaupunkitilan houkuttelevuuteen liittyvistä tekijöistä. Tarkoitusta varten kehitetty mallintava menetelmä toimi testinä sille, millaista tietoa toteutetuista korttelikohteista voidaan saada Gehlin ajattelutapaa soveltaen.

Integroidun asumisen kohdekatgorioita tarkasteltaessa analyysimenetelmä toi esiin joitain yhtäläisyyksiä niiden tilallis-toiminnallisessa rakenteessa. Yhteisöasumisen kortteleissa liikkumistilat ovat korostetussa asemassa ja niiden yksityisten asuintilojen ja jaettujen toimintatilojen välillä esiintyy vahvaa sekoittumista. Mikro city -korttelit erottuivat toiminnallisten tilojen määrän ja pihojen urbaanin luonteen osalta mutta poikkesivat toisistaan selvästi toimintojen sijoittelun ja yhteyksien osalta. Normaali kortteleiden ja monisukupolvisten kortteleiden kategorioille ei löytynyt selviä yhteisiä tilallis-toiminnallisia rakenteita. Sen sijaan niissä voi nähdä tapauskohtaista heijastusta tiettyjen tavoitteiden, kuten yksityisyyden suojan ratkaisemiseksi.

Kortteleiden ratkaisuisissa näkyy useita eri tapoja panostaa vuorovaikutusta mahdollistavan potentiaalain muodostamiseen. Jaettujen toimintatilojen määrän ollessa suppea liikkumisen tilojen rooli vuorovaikutuksen tukemisessa korostuu. Toimintatilojen strategisella sijoittelulla osana korttelin julkisen tai puolijulkisen liikkumisen reittejä luodaan paikkoja, joissa toiminnot kohtaavat tilaa elävöittäväällä tavalla. Julkiselle reitille sijoitetut porttikongit ja niihin liittyvät avoimet toimintatilat ohjaavat liikkumista ja määrittelevät paikkaa. Houkuttelevat tilat ja toiminnot, kuten naapurustolle avoimet kattoterassit, kahvilat ja kulttuuri- ja liikkumistilat tuovat kortteleihin elämää.

Tutkimus osoittaa, että Gehlin kaupunkisuunnitteluun kehittämä ajattelutapa antaa eväitä myös korttelitason tilasuunnittelun tarkasteluun. Systemaattinen tarkastelu mahdollistaa keskeisten tilasuunnittelun keinojen esiin nostamisen. Kohteiden tilallis-toiminnallista potentiaalia arvioitaessa Gehlin näkökulmalle osoittautui löytyvän kiinnostavalla tavalla vastakaikua. Gehlin määritykset kertovat sekä kortteleiden tiloista että niiden mahdollistamasta toiminnasta. Yksittäisiä tiloja arvioitaessa määrityksiin liittyy suuri määrä tulkinnallisuutta. Määritysten arvioinnissa olennaisessa asemassa onkin arkkitehdin ammattialaan liittyvän suunnittelutiedon hyödyntäminen. Toisaalta verrattaessa koko kohdejoukon tilakokonaisuuksia toisiinsa Gehlin välttämättömän, vapaaehtoisen ja sosiaalisen toiminnan määritykset nostavat selkeällä tavalla esiin käytettyjä tapoja toteuttaa sekoittamista ja kohtaamisia

mahdollistavia tiloja. Muut määritykset, kuten tilojen kulku- ja näköyhteydet, tuottivat edellisiä havaintoja tukevaa tietoa ja nostivat esiin tarkempia eroja ratkaisuihin.

Gehlille keskeinen käveleminen kaupunkitilaa elävöittävä toimintona esiintyy korostetusti tutkimuskohteissa. Liikkumistilojen mitoittamiseen ja yhteyksiin on panostettu merkittävästi. Välttämättömälle liikkumiselle tarvittava tila saa panostuksen myötä valinnaista ja sosiaalista toimintaa mahdollistavia piirteitä. Osassa kohteista korttelin sisäiset liikkumistilat muodostavat reittejä, joihin voi ajatella lähtevänsä kävelyille tai joissa voisi järjestää juhlat. Myös tilojen houkuttelevuus ja pehmeät reunat näkyvät kohteissa monilla tavoilla. Parhaimmillaan yksityisten asuintilojen ja kadun julkisen tilan välille muodostuu huokoinen puolijulkisten ja puoliyksityisten tilojen sarja, joka toimii sekä yhdistävänä että yksityisyydelle suojaa antavana tekijänä.

Testattuun menetelmään liittyy myös kehittämistarpeita. Tilojen toiminnallisuus oli tarkastelussa mukana vain rajoitetusti. Tilojen hallintajärjestelyjen, toimijoiden ja toimintamallien sisällyttäminen analyysiin voisi tuoda paljon lisätietoa kohteiden tilallis-toiminnallisesta rakenteesta ja sen vaikutuksesta muun muassa tilojen käytön joustavuuteen. Toteutetussa tarkastelussa korttelien liittyminen ympäröivään kaupunkitilaan jää myös rajalliseksi. Mallinuksissa korttelia välittömästi ympäröivät katutilat olivat mukana. Niiden ulkopuolelle jäävä kaupunkirakenne, kuten vastapäätä sijaitsevat jaetut tilat, vaikuttavat todellisuudessa korttelin tilallis-toiminnalliseen rakenteeseen muun muassa yhteyksien ja painopisteiden osalta. Myös tilojen ilmapiiriin ja ilmeeseen liittyvät ominaisuudet tai tilojen käyttöön liittyvä kokemuksellinen tieto lisäisi ymmärrystä tilojen potentiaalisen merkityksestä asukkaiden välisen vuorovaikutuksen muodostumisessa.

Suunnittelututkimuksen kannalta olennaista on mallipohjaisen työskentelytavan mahdollistama tilojen fyysisten ja sosiaalisten tekijöiden tarkastelu niistä muodostuvien kokonaisuuksien tasolla ja visuaalisen tiedon muodostaminen korttelin tilallis-toiminnallisesta rakenteesta. Kokonaisuudessaan malleihin määritetyt ominaisuustiedot muodostavat aineiston, joka mahdollistaa myös muiden kuin kävelemisen ja pehmeiden reunojen teemojen tarkastelun. Kohteiden suunnitteluratkaisuihin liittyvien potentiaalien analysointi avaa jatkossa myös mahdollisuuden peilata oletettuja potentiaaleja asukkaiden kokemuksiin eletyn tilan kohtaamistilanteista.

RAHOITUS

Tämä käsikirjoitus on tehty Suomen Akatemian tuella (projekti numero 303481).

KIRJALLISUUS

- Brown, C. & Henkin, N.** (2014). Building Communities for All Ages: Lessons Learned from an Intergenerational Community-building Initiative. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, Special Issue: Ageing and Community 24:1, 63–68.
- Dhalmann, Hanna** (2011). Yhden uhka, toisen toive? Somalien ja venäläisten asumistoiveet etnisen segregaatiokehityksen valossa. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, geotieteiden ja maantieteiden laitos.
- Ebner, P.** (2007). Integrated Living. Teoksessa Schittich, C. (toim.), *Housing for People of All Ages*. 11–23.
- Gehl, J.** (1987/2010). *Life Between Buildings. Using Public Space*. The Danish Architectural Press, Copenhagen.
- Gehl, J.** (2010). *Cities for People*. Island Press, Washington.
- Gehl, J.** (2018). *Ihmisten kaupunki*. Rakennustieto Oy, Helsinki.
- Hall, E. T.** (1966). *The Hidden Dimension*. Doubleday, New York.
- Jolanki, O., Vilkkö, A.** (2015). The Meaning of a “Sense of Community” in Finnish Senior Co-Housing Community. *Journal of Housing for the Elderly* 29, 111–125.
- Jolanki, O., Leinonen, E., Rajaniemi, J., Rappe, E., Räsänen, T., Teittinen, O., Topo, P.** (2017). Asumisen yhteisöllisyys ja hyvä vanhuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 47/2017.
- Kleinhans, R.** (2004). Social implications of housing diversification in urban renewal: A review of recent literature. *Journal of Housing and the Built Environment* 19, 367–390.
- Labit, A. & Dubost, N.** (2016). Housing and ageing in France and Germany: the intergenerational solution. *Housing, Care and Support* 19:2, 45–54.
- Lapintie, K.** (2014). Miksi monikulttuurisuus ei mahdu suunnittelijan suuhun – eikä päähän? *Yhdyskuntasuunnittelu* 52:3.
- Lowsbrough, H., Beunderman, J.** (2007). Equally Spaced? Public space and interaction between diverse communities. A Report for the Commission for Racial Equity, Demos, London.
- Ludl, H.** (2017). Supporting Integrative Processes. In Ludl, H. (ed) 2017. *Integration in Housing. Models for Social Cohesion. (Integration in Wohnbau. Modelle für ein soziale Zusammenleben)*. Sozialbau Ag, Vienna.
- Nasar, J. L., Julian, D. A.** (1995). The Psychological Sense of Community in the Neighborhood. *Journal of the American Planning Association* 61:2, 178–184.
- Rasinkangas, J.** (2013). Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla. Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä. Siirtolaisinstituutti, Tutkimuksia A 43.
- Saarikangas, K.** (2002). Asunnon muodonmuutoksia – puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa. *Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*.
- Vaattovaara, M. & Kortteinen, M.** (2012). Segregaatiosta ja sen inhimillisestä ja yhteiskunnallisesta merkityksestä. *Talous & Yhteiskunta* 3–2012.
- Verma, I.** (toim.), Kurkela, T., Sanaksenaho, P., Suominen, J., Taegen, J., Vauramo, E. (2017). *Palvelukortteli. Konseptin kuvaus ja soveltaminen erilaisiin taajamiin. Ympäristöministeriön raportteja 3/2017*.
- Vilkama, K.** (2011). Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantäväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin Tietokeskus, Helsinki.
- Vilkama, K., Vaattovaara, M., Dhalmann, H.** (2013). Kantäväestön pakoa? Miksi maahanmuuttajakesittymistä muutetaan pois? *Yhteiskuntapolitiikka* 78:5, 485–497.

JULKAISU IV

Conviviality in the city: experience-based spatial design against the segregation of places.

Maununaho Katja, Puumala Eeva & Luoma-Halkola Henna

Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability
DOI: 10.1080/1759175.2021.2005115

Artikkelin käyttöön väitöskirjan osana on saatu kustantajan lupa

Conviviality in the city: experience-based spatial design against the segregation of places

Katja Maununaho Faculty of Built Environment ^a, Eeva Puumala ^b
and Henna Luoma-Halkola Faculty of Social Sciences ^b

^aBuilt Environment, Tampere University, Tampere, Finland; ^bSocial Sciences, Tampere University, Tampere, Finland

ABSTRACT

The article discusses design against segregation in an urban context characterized by diversity. It sets out to understand how individual experiences of urban space can lead to segregation of places between diverse inhabitants. We argue that the introduction of experience-based spatial design that takes note of perceptions and social interactions and their entanglement with the material aspects of space, is needed to tackle the processes where urban amenities and places become segregated. In our search for social and material fabrics that promote meaningful encounters in an urban environment, we combine an experience-based dataset collected among older people and young migrant adults with design-based observations. In our analysis, we utilize the concept of conviviality as a tool to translate experience-based knowledge into tangible information inputs for spatial design. The analysis culminates in the creation of visions that exemplify how experience-based knowledge can be operationalised for designing against segregation.

KEYWORDS

Conviviality; urban life; segregation of places; experience-based knowledge; social diversity; encounters; spatial design

1. Introduction

City-making is about making spaces of collectivity and segregation, of inequality and illegality, of mobility and materiality. These designs are scored into the city in built and unbuilt patterns. (Tonkiss 2013, 70–71)

This article sets out to examine the dynamics of collectivity and segregation and their built and unbuilt patterns in an urban context characterised by increasing diversity. It draws on urban sociologist Fran Tonkiss's (2013, 37) work, where the city is not only viewed in terms of spatial boundaries and entitlements, infrastructures, and urban environments but conceptualised as “densities and distributions of people” as well as “spatial relations between social groups.”

The manifestations and effects of diversity within societies have spurred wide-ranging scholarly interest in the entanglements of design and public social life in urban contexts (e.g. Gehl 2010; Warf and Arias 2009; Talen 2006; Sandercock 2003). While the organisation

CONTACT Katja Maununaho Built katja@maununaho.fi Environment, Tampere University, Tampere, Finland

of both objects and people in space forms the core of design in urban settings (Madanipour 2014), increasing diversity challenges the capacity of urban design to consider the heterogeneity of experiences among variously positioned inhabitants. This calls for centralising social and material urban fabrics when identifying the experienced limitations and possibilities in the urban space (Madanipour 2014, 29). In this article, we explore *how empirical data, consisting of lived experiences in combination with design-based observations from local settings, can be translated into information that is relevant and applicable in design to prevent the segregation of public and community places in the context of increasing diversity.*

The adopted take is based on a particular understanding of segregation. Urban segregation, denoting unequal distribution of various social groups in the urban space, is a collective manifestation of individual behaviour and choice (Musterd 2020a, 2). Recently, conceptualisations of urban segregation beyond socioeconomic or groupist and area-based understandings have gained increasing interest (Musterd 2020b). Research has called attention to public space as possible solutions to combat segregation, but also as an arena where segregation takes place (Low, Taplin, and Scheld 2005; Madanipour 2020; Cucca 2020). Segregation of places ensues and impacts both social and material aspects in space. Setha Low, Taplin, and Scheld (2005, 15) argue that sometimes the exclusion of certain groups from public space results from deliberate action, but it can also be a by-product of “privatization, commercialization, historic preservation, and specific strategies of design and planning.” We claim that an understanding of how and why urban space becomes segregated and how segregation can be countered requires knowledge about individual experiences of space (Van Aalst and Brands 2020; Musterd 2020a, 4–5; Bailey 2020, 367; Kwan 2013, 1079).

While experience-based knowledge has been deemed elemental for design (Gehl 2010), there remains a gap in collecting, translating, and utilising the temporally and situationally changing experiential aspects of space in design practices (Maununaho 2016; Talen 2006, 240–41). This gap regards tensions between diverse and often conflicting experiences that a single place can raise, and between combining first-hand experiences with professional knowledge. While the tension between experience-based knowledge and professional knowledge has been studied in the context of urban planning (Faehnle et al. 2014; Sandercock 2003), this is less so in the field of spatial design. This article contributes to the discussions of the value, role, and use of experience-based knowledge in urban design by focusing on the social and material aspects of urban places to prevent segregation in the context of increasing diversity.

The promotion and protection of an urban mix necessitates *design against segregation*, suggests Tonkiss (2013, 214), whereby diverse users’ access to open space and other urban amenities across city neighbourhoods is secured. Following Tonkiss’s idea, we perceive non-exclusionary public and community places as core elements of *design against segregation*. Strategies that support the ways in which cities “do diversity” involve both legal and policy designs and physical design in the form of mixed-used developments and shared public places (Tonkiss 2013, 214). Our focus will be on design issues related to the lived experience of urban space. While *design for diversity* policies focus on regional or neighbourhood-level social mixing, or targets for mixed uses, structural

diversity, and the density of urban amenities in urban planning (Talen 2006; Jacobs 1961; Gehl 2010), *design against segregation* considers the experiential processes that affect segregation on the microscale of everyday urban spatiality – in urban places.

We claim that diversity gives rise to new forms of sociability, which require holistic ways of understanding public social life, producing knowledge about it, and incorporating that knowledge into design practices. Besides changes in planning, designing non-exclusionary urban places requires focusing on the smaller scale: the spatial, functional, temporal, and social factors in the urban environment. For us, design against segregation necessitates studying the everyday in cities by combining experiences of social interactions with their situatedness within local material surroundings (Tonkiss 2013, 49; also Wise and Noble 2016, 426). A focus on individuals' exposure to others during their daily time–space experiences can facilitate an exploration of how individual experiences affect socio-spatial inequalities (Musterd 2020a, 11; Kwan 2013). To study the segregation of places, we are interested in how some places communicate a welcoming and inclusive atmosphere, bring people together, and secure equitable access to public and semi-public space to uphold diversity (see also Talen 2006), while in other places encounters are prevented.

In the task of translating lived experiences to experience-based knowledge, we analyse how social, functional, temporal, and spatial factors intertwine experientially and either promote or hinder meaningful contacts. In this task, we operationalise the notion of conviviality (*convivencia*) that, instead of starting from fixed ideas of culture, identity, and difference, enables a focus on sociability that occurs between people and their spatial settings in public places (Back and Sinha 2016; Radice 2016). Conviviality allows an examination of how public social life is created in relation to spatial surroundings and other inhabitants (cf. Andrews, Johnson, and Warner 2020). The concept acknowledges the ambivalence of living together as it centralises friction and negotiation in community life (Wise and Noble 2016, 424–25), and hence is a well-suited analytical tool to explore the potential for (undifferentiated) encounters in urban space.

We use conviviality as *a translational concept that enables the formulation of experience-based knowledge out of the fluid, contextual, and often conflictual experiences from everyday environments, and further implement it in tackling the segregation of urban places*. First, we create our conceptual-methodological framework for exploring the opportunities of experience-based spatial design through recent studies on segregation, discussions around conviviality, and their implications for urban design. Second, we introduce our research context, data, and methods. Third, the experience-based and design-based datasets are analysed to identify both obstacles and potentials for conviviality in various urban places. Finally, we conclude the translation task and bring the three analytical categories together in the form of design-oriented visions and pathways. In this section, we create implementable experience-based design knowledge to understand social relations and spatial experiences among diverse inhabitants and to design against segregation.

2. Conviviality: tackling segregation through spatial design

The idea of segregation of places relates to prominent debates in urban research and design about the ways of controlling or enabling human contacts through physical forms (Whyte 1980; Lynch 1995/1984; Sennett 1990; Talen 2006; Madanipour 2020). Urban policies aiming to combat segregation by increasing contacts in urban space – by radical or reformist design strategies – have been criticised for their naïve visions of social unity and incapacity to conform to increasing diversity (Madanipour 2020, 179; Fincher and Iveson 2008, 87–8). Knowledge gaps concerning the qualities of the everyday environment and its capacity to facilitate meaningful contacts have been pointed out (Talen 2006; Cucca 2020). As a part of the processes of segregation of places, differentiation in and neglect of the qualities of urban environments can result in a downward spiral where social relations between diverse inhabitants in urban space are prevented (Skifter Andersen 2002), thus resulting in closed enclaves and increased self-segregation (Cucca 2020; Madanipour 2020).

In cities everyday life is founded on difference, which makes it crucial to understand how meaningful, substantive inhabitation is enacted and in which kind of places it becomes possible for diverse people (Tonkiss 2013, 437–40). Tonkiss's call for non-exclusionary spaces (2013) coincides with Madanipour's (2020, 182) notion of accessible spaces that offer possibilities of "non-commodified social encounters, inclusive expressive presence and active participation," which work against segregation by "helping the different parts of society being in continuous interaction with each other." While local communities and mundane encounters are often regarded to overcome differences, enabling people to live with difference or through difference (Fincher and Iveson 2008, 87; Amin 2002), encounters also entail social hierarchies and normative understandings of acceptable behaviour and presence in a given space (Valentine 2008). Hence, encounters can also provoke disagreement and conflict (Tonkiss 2003; Wise and Noble 2016), which emphasises the need to understand the quality and context of spatial experiences.

In urban space, contacts often remain passive and fleeting (Mehta 2014, 98; Gehl 2010) yet they shape people's conceptions of others and the surrounding society. The forms of contact most directly influenced by the physical environment are what Jan Gehl (2010, 22–23) calls *see and hear activities*: watching, listening, and observing others. Also, as Juhani Pallasmaa (2005, 17–19) highlights, multisensory perspectives are required if designers wish to avoid pushing people "into detachment, isolation and exteriority." Moreover, experiences of material environment intertwine with social relations in a way that makes it impossible to distinguish clearly between the two. Lived experiences include accounts of a city that is not anymore or that is not yet. Thus, experience-based knowledge calls attention to anticipations, presences, and absences that are also communicated through design (see also Nijs and Daems 2012, 188–89; Pallasmaa 2005, 67–68). Social densities and intensities of the city are hard to map and influence through design if there is not sufficient understanding of the experiential and normative elements that shape behaviour and choices (see also Tonkiss 2013, 129–30; Gehl 2010, 28, 63). For us, an interdisciplinary exploration into design against segregation of places finds an appropriate translational apparatus in the concept of conviviality.

Fincher and Iveson (2008, 145–46) suggest a change of focus in urban planning from the creation of community spirit to the recognition of differential needs and values. For them, fostering conviviality sustains encounters between people in urban space (see also Peattie 1998, 247). Martha Radice (2016), studying multicultural commercial streets, claims that the prerequisites for the socio-spatial configuration of conviviality are heterogeneity, accessibility, and flexibility. According to Radice, codes of sociability that regulate places, relations between groups, and individuals' experiences of places constitute important topics to be explored (see also Van Aalst and Brands 2020; Andrews, Johnson, and Warner 2020). The potentials and obstacles of conviviality can be mapped through a focus on "third places" (Peattie 1998, 249) – such as cafés, stores, and community centres – that are neither completely private nor totally public (Laurier and Philo 2006; Oldenburg 1989). Such places, where everyone is being "welcomed" and that are "open" to anyone, form "microspaces of conviviality" (Wessendorff 2016, 457–59) where people interact and engage in mundane conversations and activities (see also Amin 2002, 969; Sandercock 2003, 94). Through shared activities, convivial encounters enable people to craft new identifications for themselves and for the world around them (Fincher and Iveson 2008, 154–56; Peattie 1998, 247). Conviviality involves negotiations, frictions, and tensions (Wise and Noble 2016, 425), which allows differences to coexist in urban crowds. Building on these discussions, we use conviviality as a translational concept to understand both potentials and obstacles to meaningful encounters in the city and make experience-based spatial design knowledge to prevent segregation of places.

3. Data and methods

Our empirical focus is on older people's and young migrant adults' lived experiences as well as design-based observations in urban places in Tampere, the third-largest city in Finland, with approximately 241,000 residents. Tampere offers an apt context to study design against segregation of places. The city has a long tradition of implementing anti-segregation policies, especially social mixing policies. Residential segregation in terms of income and ethnicity is relatively low when compared internationally, although since the early 2000s there has been slight increase in residential segregation by income (Saikkonen et al. 2018). Yet a recent report by the Tampere City Region (2020) suggests that the trend for socioeconomic segregation has been continuous.

The selected groups for this study, older people, and migrants, represent two prominent dimensions (ethnic and demographic) in the study of segregation (Musterd 2020a, 7). Although they are not the only relevant groups to study in this context, they shed light on the variety of individual choices and social processes that are connected to spatial segregation. The increase in the number of both migrants and older people has constituted the key demographic trend in Tampere throughout the 2000s. According to the official statistics of Tampere, older people (65 years of age or older) constituted 19% of the population in 2018. The share of people speaking other than Finnish or Swedish as their native language was 8%, and young people 20–29 years of age constituted a significant share (21.8%) of them.

The experiences of older people and young migrant adults were collected in 2017 and 2018 through interviews that have followed the principle of informed consent. With older people, seven group interviews ranging from 1,5 to 2 hours were organised in two community centres in the suburb of Hervanta, an outer suburb of Tampere. Hervanta was chosen because of the Age-Friendly Hervanta project (2015–2017), which was implemented to test the national policies of the World Health organization (WHO)'s Age-Friendly Cities approach that seeks to promote age-friendliness in terms of social participation, outdoor spaces, housing, transportation, services, civic participation and employment, and communication (WHO 2007). Three group interviews entailed general discussions regarding participants' daily lives in Hervanta, while four had specific themes: services, nature, leisure, and housing. The aim was to evoke discussion between participants and to provide them freedom to share meaningful aspects of their lives, while the facilitator was more in the background. Group interviews were advertised in local forums: two community centres, a library, pharmacy, health centre, and a newspaper. We reached 28 participants (19 female, 9 male) who were a heterogeneous group of Finnish pensioners living in the suburb. The interviews shed light on the manifold ways in which urban places enable or restrict the daily activities and encounters of older people.

In addition, we collected data on young adult migrants' social life in the city. The participants were so-called first-generation migrants aged 19–29 years. Most of them had come to Finland as asylum seekers or quota refugees and, as such, they face particular challenges in participating in the society (see also Leino and Puumala 2021). Within this group, six thematic interviews (N = 12, 6 female, 6 male) were conducted. The participants could choose whether to participate in a group interview or be interviewed individually. The interviews lasted between 37 minutes and two hours with the group interviews being longer and involving also exchange between the participants regarding their divergent or similar experiences. The aim was to explore the quality and meanings of mundane encounters in the city and their role in shaping the participants' perceptions of their surroundings. They were asked to identify places that they found appealing or inviting, as well as share experiences of both pleasant and unpleasant encounters in urban public space.

The interviews were transcribed, and the experiences were categorised based on the type of activity and located on a map¹ (see Figure 1). The resulting map, "Experienced Tampere," illustrates the diversity of experiences in the city and highlights how practices of inclusion and exclusion unfold relationally and how they affect the spatial experiences. Madanipour (2020, 171) underscores the differences of official city maps focusing on functional structures, land uses, roads, and landmarks, and city dwellers' mental maps, which add new layers of meaning and portray differences in experiences. The experience-based map enabled us to identify the microspaces of conviviality that entailed a high density of participants' experiences of social interaction. These selected urban areas represent densifications of structure and services both in official city maps and the "Experienced Tampere" map; the Hervanta suburban centre (seven places) includes experiences from both datasets, whereas the Tampere city centre (nine places) consists mainly of young adults' experiences. Despite most of the migrant youth living outside the centre, their experiences mostly focused on the city centre, while older people's experiences emphasized the importance of their residential area. Spatially, the two areas

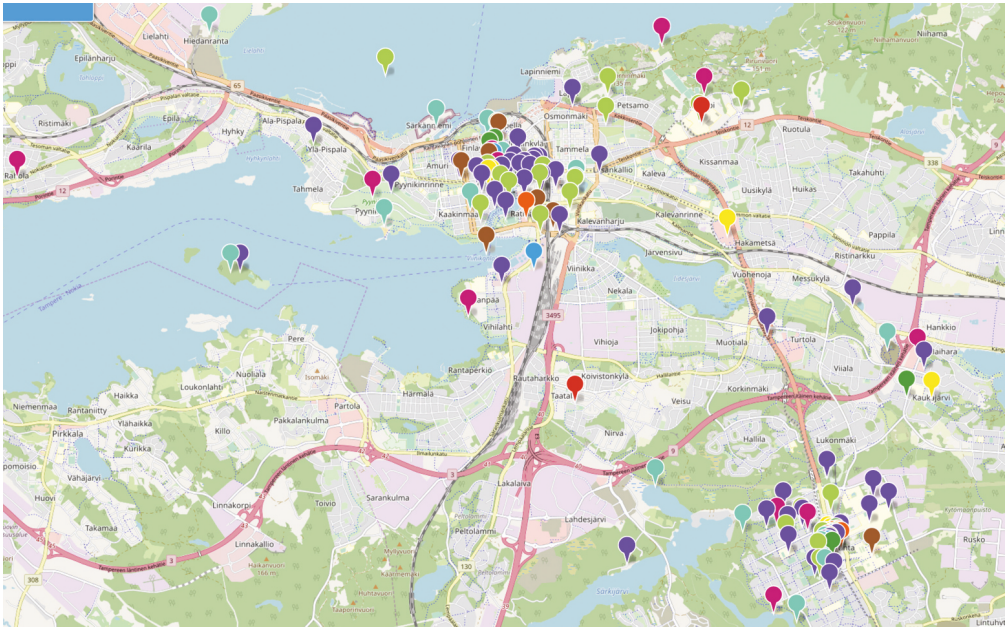

Figure 1. Overview of the map “Experienced Tampere..”

provide a comparison between the old, mixed city structure and the newer suburban environment. For comparability, we divided the identified places into two categorisations: commercial gathering places and public activity facilities.

In these sites, design-based observations of the places and ongoing activities were conducted in 2019 and 2020 by the first author, who is an architect. The observations utilised Pallasmaa’s (2005) multisensory perspective, focusing on lighting, acoustics, scents, touch, bodily images of action, and the interaction of perceptions, memory, and imagination. The observation dataset includes photographs and fieldnotes taken during pilot visits, round-the-clock observation periods, and shorter complementary visits. The observations were based on prior knowledge from the interviews, the researcher’s subjective bodily experiences in the places, professional experience in architectural design, and a designerly intention towards spatial improvements. Methodologically, the observations worked as the first translating act between experiential and professional knowledge. Whereas the interview data permit us to focus on the experience that is formed through encounters, design-based observations provide more detailed information on the material and sensory characteristics of the environment, routes, and activities, as well as the design potentials in the places.

To analyse the data, we adopted an interpretative approach that operationalises the concept of conviviality and creates a shared framework that enabled us to combine, contrast, and analyse the datasets. To identify the potentials for and obstacles to conviviality, we determined three analytical lenses with social factors cutting across the data: socio-spatial, socio-functional, and socio-temporal (Figure 2). This is in line with the presented understanding of social relations being crucial for an experience of space

Figure 2. Use of analytical lenses in the identification phase.

and acknowledges that people's ways of being in, claiming, and using space vary. We utilised the lenses to thematically categorise both interview data (lived experiences) and design-based observations concerning the identified places (Figures 3 and 5).

We identified experiences and observations that relate to the spatial, functional, and temporal aspects of sociability in the given place in both datasets. *Social factors* consist of pleasant or unpleasant encounters: meeting friends, having conversations with people, or just being by oneself among urban strangers, but also hostile confrontations with others. Social factors reveal how spatially, functionally, and temporally similar settings can appear different depending on a person's experienced social situation and positionality (Hiss 1990; Malpas 2018). *Spatial factors* regard two aspects. First, they are about spatial configurations such as locations, connections, physical objects, and boundaries in space. Second, they regard the sensory characteristics, such as lighting, materiality, sounds, smells, and elements of nature. Significantly, multisensory experiences create vivid connections in people's memories between different times and places (Pallasmaa 2005). *Functional factors* emphasise both necessary everyday activities, such as running errands or taking care of one's basic needs, and optional recreational activities (Baeza, Cerrone, and Männigo 2017). For optional activities that enable sociability, both facilitating and impeding factors in the urban environment are particularly relevant (Gehl 2010). Finally, *temporal factors* are related to perceived changes in seasons and times of day, to personal history, the present, and the anticipated future (Nijs and Daems 2012). Memories can create meanings that are attached to current situations and environments. While the spatial and functional factors remain the same, a person's experience of space can change due to temporal cycles or changes in life situation.

4. Obstacles to and potentials for convivial encounters in the city

Our scrutiny into the potentiality of experience-based spatial design in microspaces of conviviality begins by overlaying older people's and young migrant adults' lived experiences with design-based observations in urban semi-public commercial gathering places, such as cafés and shopping centres. After this, we explore public activity facilities, which are regarded to be open for all, without consumption or membership. Hence, the vast category, based on the notion of equal rights to the place, gathers a rich array of places such as public parks, public libraries, community centres, and activity facilities. We are aware that both categories, commercial gathering places and public activity facilities, include and represent vastly diverse environments. The two categories have been formed on the grounds of experience-based data, which makes it meaningful to explore what kind of potentials and obstacles for conviviality can be identified therein.

4.1. Commercial gathering places: Cafés and shopping centres

Cafés are a classic example of places for gatherings among friends in the presence of strangers (Laurier and Philo 2006; Oldenburg 1989). They provide essential social functions and attractiveness to urban streets (Gehl 1987; Mehta 2014). Currently, also shopping centres are shifting focus from mere consumer product sales towards social functions, tempting customers for daily errands and recreational consumption and offering protected indoor gathering spaces. Nevertheless, our analysis of the conviviality potentials and obstacles revealed exclusionary practices and characteristics in both shopping centres and cafés.²

From a *socio-spatial* perspective (Figure 3), design-based observations show that shopping centres are designed to pull people in; the entrances are made visible, open, and accessible, and the interiors create continuations of public space outside. The trend of turning shopping centres into open living rooms is visible in the seating furniture and USB charging possibilities in the common areas outside the shops (see Figure 4). Experience-based data, in turn, indicates that older people perceive the local mall as a meaningful social place, enabling encounters with acquaintances and strangers (see also Van Melik and Pijpers 2017).

In contrast to these potentials, young migrant adults describe experiences of confrontations with and unfriendly behaviour from other customers or the personnel in the same shopping centre. The experience of the place is radically different calling others to come again while pushing others away. While *socio-spatial* obstacles faced by migrants in malls and cafés are mainly caused by discriminatory attitudes, older people note physical mobility barriers, such as long walking distances. There are also social struggles over who gets to use, for instance, the benches, which in our data had eventually shaped the spatial setting by some benches being removed to deter people whose presence was regarded as negative. Thus, spatial amenities such as benches can facilitate meaningful encounters, but also initiate struggles over public space (Loukaitou-Sideris, Brozen, and Levy-Storms 2014; Ottoni et al. 2016). Despite having several negative experiences with cafés and shopping centres, the migrant adults emphasise certain cafés and flea markets as welcoming places with a cosy atmosphere.

	Lived experiences	Design-based observations
SOCIO-SPATIAL	potentials	<ul style="list-style-type: none"> - Open, accessible entrances draw people in (A, B, C) - Clear connections to central pedestrian routes (A, B) - Long vistas to sidewalks (G) - Sitting arrangements suitable for lingering (B, E) - Pleasant atmosphere through artificial / natural light (B, D, E, F) - Soft materials and acoustics for relaxing homely feeling (E, F)
	obstacles	<ul style="list-style-type: none"> - Hard or indefinite lighting (A, B, G) - Stressful ambience from repeating or rivalling commercial music (A, B) - Challenges in furniture design for people with reduced mobility (B, D) - Space occupied heavily by certain groups (older or young people) (A, B, G)
SOCIO-FUNCTIONAL	potentials	<ul style="list-style-type: none"> - Rich variety of people running errands and meeting with people at the same time (A, B) - Emphasis on grocery stores adds an inclusive image to the place (A) - Connections to public transportation gather people together (A) - Inclusive cafés allow different uses such as working space or games (E, F) - 'Above the ordinary' escapism (D)
	obstacles	<ul style="list-style-type: none"> - Few activities aside of consumption and hanging around (A, B, G) - Emphasis on fashion stores adds an exclusive image to the place (B) - Need to buy something (A, B, C, D, E, F) - Use of alcohol leads occasionally to unintended difficulties, to self but also to others (E, G)
SOCIO-TEMPORAL	potentials	<ul style="list-style-type: none"> - Important shelter particularly during winter (A, B, C) - Vivid throughout the day (A, B) - Long opening hours (A, B, C)
	obstacles	<ul style="list-style-type: none"> - Evening hours add restlessness and security guard surveillance (B) - Daily, weekly, and seasonal rhythms create (in)active hours (all places)

A= shopping centre in Hervanta, B & C= shopping centres in the city centre, D= café with a view over the city centre, E & F= cafés in the city centre, G= hamburger restaurant.

Figure 3. Conviviality potentials and obstacles in commercial gathering places.

When looking through the *socio-functional* lens (see Figure 3), lived experiences from cafés portrays them as places where one encounters friends and occasionally also engages with strangers (see Laurier and Philo 2006). According to design-based observations, some cafés also permit work and leisure activities. Besides functionalities, differences in materials, lighting, views, and soundscapes create diverse atmospheres. As both the lived experiences

Figure 4. Observation photographs from commercial gathering places. Seating arrangements offer socio-functional possibilities for resting, meeting acquaintances, watching other people, playing, and working. Socio-spatial factors such as type and arrangement of seating, as well as socio-temporal factors such as daily rhythms affect these potentials.³

and observations point out, the social conduct of others, particularly if under the influence of alcohol, can rupture the welcoming atmosphere. Some young migrant adults also spoke of difficulties in getting into bar-café, as they did not have official identification documents due to their precarious migration status. In the shopping centres, the experiences of the older people point towards the importance of good public transport connections in accessing the place (see also Alidoust, Bosman, and Holden 2019). They also appreciate the possibilities to run multiple errands in proximity and in a sociable atmosphere. The young migrant adults, on the other hand, lament that shopping centres offered quite a limited range of activities besides shopping, eating, and lingering. The potential for conviviality is also hindered by the fact that spending time without spending money was occasionally restricted by the personnel (see Mitchell 2017). In our design-based observations, this aspect is emphasised by the commercially flavoured sensory environment filled with sounds, smells, and views designed to increase sales.

Finally, *the socio-temporal lens* (see [Figure 3](#)) refers to seasonal and daily rhythms that create changing conditions for conviviality in commercial gathering places. Based on the observation data, the social setup of space is heavily affected by school and working-life schedules. During the daytime, these places are mostly occupied by those outside working life, such as the unemployed, pensioners, and young families (Wallin 2019; Van Aalst and Brands 2020). Also, Finnish seasons affect the experiences: some young adults consider shopping centres as the only open gathering places during the wintertime, whereas some older residents emphasise that winter conditions create mobility difficulties, making the dial-a-ride bus important for reaching the mall. As the service operates only during weekdays from 9 to 15.30, there are temporal boundaries of access.

4.2. Public activity facilities for leisure time and communities

Activity facilities in our research vary from large public facilities to small local community centres and open urban parks. The importance of such activity facilities is highlighted in both older people's and young migrant adults' experiences (see [Figure 5](#)). Older people shared memories from the time they moved to their neighbourhood regarding how they connected with others and the environment by participating in different activities. Nowadays, these places offer them a sense of community and purposeful activity for days no longer filled by work (see [Figure 5](#), socio-functional potentials). As can be gathered from this, a sense of place evolves temporally and is never static (*ibid.*, socio-temporal obstacles). For young migrant adults, places where they can receive concrete help, spend time with friends, and feel welcome are highlighted (*ibid.*, socio-spatial potentials).

[Figure 5](#) illustrates that when looking at the conditions for conviviality in indoor activity facilities through a *socio-spatial lens*, several factors intertwine: location, spatial structure, presence and affordances, material characteristics, social settings, and atmosphere. For instance, in Hervanta, larger public facilities are centrally located by a pedestrian axis in connection to commercial services. The composition of distinguishable architecture and a variety of functions could provide potentials for lively urban places. Yet, design-based observations illustrate that the formal setup of open space and sculptural building volumes with separated entrances, winding corridors, and closed spaces works against the potential for vivid encounters (see [Figure 6](#), Places A and C). The location of the two smaller semi-public community places in Hervanta has unutilised potential to provide a visible presence for local communities, accompanied by several *socio-spatial* obstacles: the entrances to these ground-floor premises are hidden behind corners and car parks, steep terrain creates accessibility constraints, and outdoor areas are poorly maintained and do not offer enough places for a pause (*ibid.*, Place E). For older people, long walking distances and limitations in transport services create difficulties in accessing the community places.

Wessendorf (2016, 459) notes that open microspaces of conviviality facilitate experiences of proximity among people with various categorical differences. When viewed through the *socio-functional lens* ([Figure 5](#)), older people's and young adult migrants' lived experiences illustrate that in activity facilities encounters are facilitated by and built upon a common interest, faith, practical need, life situation, or group identity. Hence,

	Lived experiences	Design-based observations
SOCIO-SPATIAL	potentials	<ul style="list-style-type: none"> - Vicinity in the neighbourhood (E, F) - Connection to pedestrian routes (B, C, G, H, J) - Open spatial structure: circulation spaces, activity rooms (B) - Recognized architecture (A, C, J) - Dignified old building(s) (B, G, I) - Sensory characteristics (D, G, H, I) - Homely-feeling (E) - Public spaces open for all (G, H, I) - Recreational versatility (G, H, I)
	obstacles	<ul style="list-style-type: none"> - Spatial detachment (A, D, E) - Non-accessible entrances (E, F) - Difficult to find entrances (D, E, F) - Closed, private, non-inviting appearance (A, D, E, F) - Labyrinth of corridors and closed doors (A, D) - Institutional feeling by sensory characteristics (A, F)
SOCIO-FUNCTIONAL	potentials	<ul style="list-style-type: none"> - Multiple activities for different people and interests (A, B, C, D, G, H, J) - Place can be consumed without paying for anything (B, C, E, F, G, H, I, J) - Possibility for shared cooking and dining (E, F, G, H) - Health benefits and social glue from nature and physical exercise (A, D, F, G, H)
	obstacles	<ul style="list-style-type: none"> - Targeted for certain age-range (B) - Daily programs label the space for the use of particular groups (E, F) - Boundaries caused by religion (D)
SOCIO-TEMPORAL	potentials	<ul style="list-style-type: none"> - Activities create temporal rhythms in everyday life (A, B, C, D, E, F, J) - Women's hours in the swimming hall create a safe place (D) - Possibilities for experiencing seasonal changes in urban nature (G, H, I)
	obstacles	<ul style="list-style-type: none"> - Restricted opening hours (A, B, C, D, E, F, J) - Safety of urban space after opening hours (A) - Winter restrictions to use (G, H, I)

A= multiactivity facility in Hervanta, B= multiactivity facility in the city centre, C= Hervanta library, D= Hervanta swimming hall, E & F= neighbourhood community centres in Hervanta, G= rapid/park in the city centre, H= lake/park in Hervanta, I= open stage in a park, J= library in the city centre.

Figure 5. Conviviality potentials and obstacles in public activity facilities.

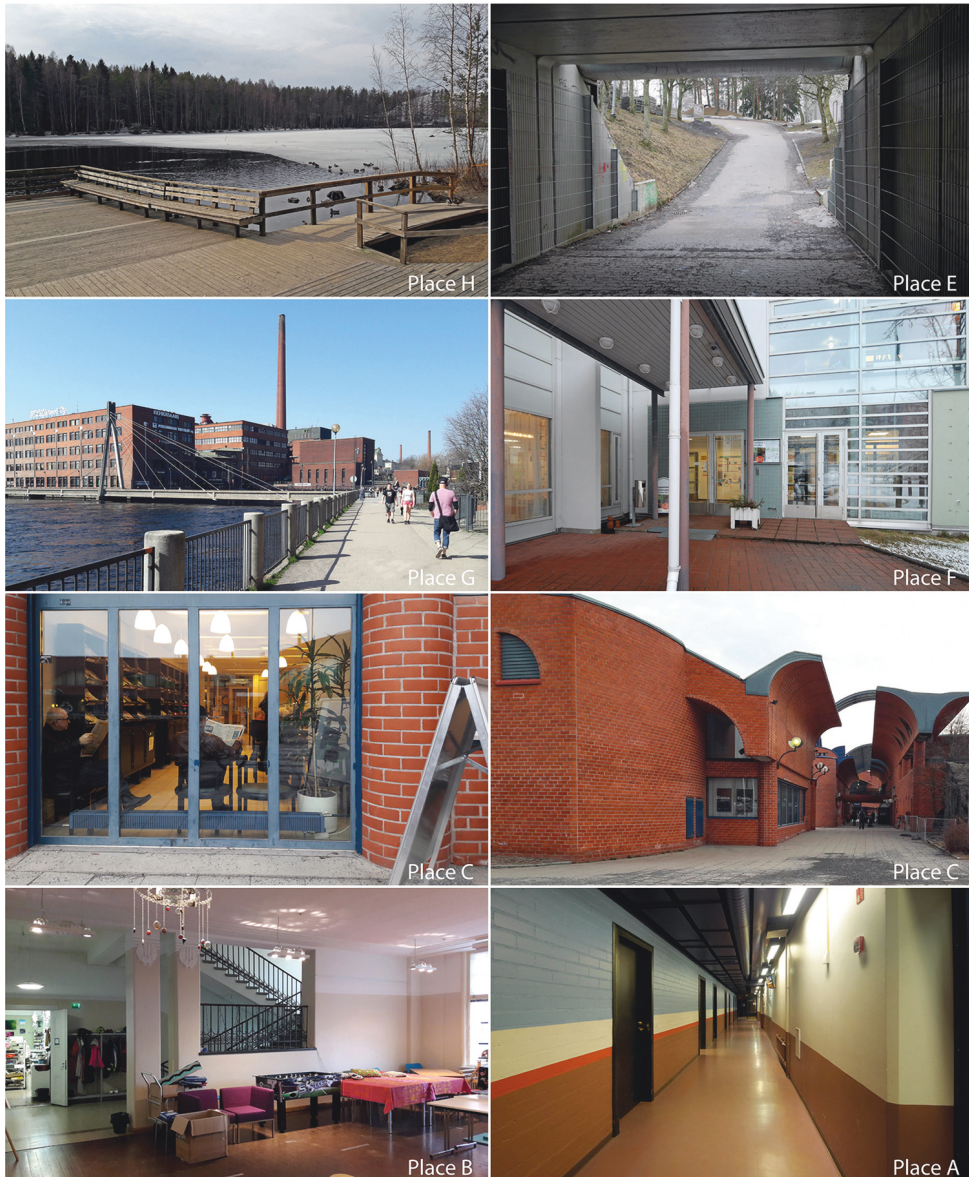

Figure 6. Observation photographs from public activity facilities. Socio-spatial potentials are supported, inter alia, by sensory characteristics of nature, dignified old buildings, openings connecting facilities to open public space, and open internal spatial structure. Socio-spatial obstacles in turn are caused by deficiencies in accessibility, non-inviting appearances, and rigid boundaries between activity facilities and public space.

these places create more homogeneous social settings compared to shopping centres. However, it is noteworthy that the Hervanta library is being widely used by both groups. Variety in lived experiences suggests that limited access can either obstruct conviviality or enable it by offering a safe space for meaningful encounters (Figure 5). Despite some criticism, older people in general perceived community centres as important places and

spoke of various activities, voluntary work, and meals they enjoy there. Some had a long history of attending the smaller communal place (Place E), which has enabled them to form long-standing relationships. The young migrant adults, again, mentioned that Tampere lacks places that offer activities and encounters between inhabitants from different backgrounds. According to one migrant adult, the multiactivity house in the city centre is the closest thing to a cultural centre in Tampere that gathers diverse people together. Spatially, the internal structure of the multiactivity house consists of a central staircase and open spaces that combine the activity rooms and create communication between the activities (Figure 6, Place B). Yet, socially, the place has a specific target group, excluding people over 30 years of age.

The *socio-functional* lens highlights the role of public green areas in offering places for activities and social gatherings for different ages and lifestyles (Figure 5). Both lived experiences and design observations point to the importance of having a connection to nature, with its biotic and abiotic components (plants, birds, sunlight, water). Nature provides moments of sensory relief that are longed for in the city (Figure 6, Place H). For older people, good walking routes and the presence of wildlife in Hervanta were important, in part because nature enables meaningful social activities (see Figure 5). Lived experiences illustrate the potentials of the genuinely public urban green space in creating conviviality with acquaintances and strangers, and enabling spatial occupation for more private occasions, such as the picnics and football games that were mentioned by the young migrant adults (see also Van Aalst and Brands 2020). Nevertheless, negative experiences such as intimidation or harassment can create no-go areas in public spaces that inhibit these potentials (Mitchell 2003; Madanipour 2011).

From a *socio-temporal* perspective (Figure 5), seasonal changes restrict recreational uses and create needs for diverse communal places, as suggested by the experiences situated in commercial places. Both older people with mobility impairments and young migrant adults experience significant changes in their use of outdoor spaces during the winter, which causes variation in the temporal experience of social isolation (Kwan 2013, 1080). Two young adults expressed this emphatically, stating that their time flies during the summer, but during the winter they have no place to go, and people in general turn quiet (see Figure 5). In contrast, some older people lament that during the summertime, all prearranged activities are on a break.

5 Promoting conviviality through experience-based spatial design

In our analysis, experience-based knowledge was formed by categorising lived experiences of the places systematically along social, temporal, spatial, and functional factors of conviviality (see Figure 7). Experience-based design knowledge was then coined by combining design-based observations and lived experiences together under the shared categorizing lenses. In translating the knowledge into actionable inputs for design against segregation (Talen 1006, 234), the identified categorisations need to be re-integrated into relational information that concerns both desirable spatial conditions and related social processes.

Figure 7. Use of the lenses in design projections.

In this combination, the analysis of lived experiences reveals local social contexts and their individual and communal distinctions that would otherwise remain invisible for design. In turn, design-based observations point to functional and sensory characteristics in the environment that affect the perceived attractiveness of a place, which can also work in exclusionary or non-exclusionary ways. The characteristics that people appreciate in a place should be endorsed, but not in ways that create boundaries between certain user groups and larger urban publics. Social norms and attitudes attached to a place, as well as material amenities (e.g. benches), can create both potentials and obstacles for meaningful encounters, and for design against segregation. Microspaces of conviviality in the physical environment cannot be designed without understanding the richness and fluidity of lived experiences (see Jull, Giles, and Graham 2017). This implies that *design against segregation needs to be based on a processual understanding of urban space that recognises constant negotiations and re-negotiations between diverse people who experience, use, and claim spaces in different ways.*

To push our analysis further, we suggest two examples of design against segregation, in which the developed experience-based design knowledge discussed in the previous section is utilized in a form of *visions* that motivate design actions and *interchanging pathways* that highlight the entanglement of potentials and obstacles in those actions. These visions and pathways are not fixed outcomes to be implemented as such. When applied, the underlying knowledge-base needs to be adjusted to local social circumstances that may aid or inhibit conviviality, as well as the affective and sensory dimensions of space that organise social conduct (Wise and Noble 2016, 427). Hence, they present a framework of steps taken to motivate changes that promote convivial encounters in diversifying urban environments and tackle the segregation of places.

5.1. Active living rooms – design for non-exclusionary multifunctionality

Attractive functions, such as sports and other leisure activities, gather people to a place. The vision of *active living rooms* (see [Figure 8](#)) underlines the role of shared activities in forming a basis for meaningful contacts. Action towards this vision is instigated by a combination of social, spatial, functional, and temporal factors that advance the accessibility, multifunctionality, and flexible use of urban space.

Peattie (1998, 250) highlights open conviviality between strangers in public space but yet places the domain of conviviality more to the private sphere. Overcoming the public–private distinction calls for a notion of accessibility that is both physical and social. In *active living rooms*, meaningful activities are visibly located close to public transport connections and daily routes where people casually spend time, which increases the potential for encounters between different people (Gehl 2010, 22; Tonkiss 2013, 76). Though experiential data reveal that these encounters may give rise to positive, neutral, or even negative experiences, physical and social access to activities enables taking active roles and identifications that can help to negotiate and overcome differences (Fincher and Iveson 2008, 154–59). In addition, accessibility requires functional motivations and spatial amenities that are affected also by social, cultural, and personal differences.

Multifunctionality is an instrumental pathway towards the vision. A mixture of necessary, optional, and social activities (Gehl 1987; Baeza, Cerrano, and Männigo 2017) increases the vitality of the place and contributes to an image that is not fixed to specific user group. For example, seemingly permanent spatial occupation by one group can easily exclude others (Mitchell 2003; Van Aalst and Brands 2020) and result into segregation by choice. Nevertheless, our study indicates that the focus should not be on the activity targets of a place (Talen 2006) but on the needs and experiences of the people using it, who collectively create space through their actions.

To spatially prevent or minimise the conflict-inducing potential of encounters, *active living rooms* need to offer possibilities for separated activities as well as “interim” spaces where resulting segregation can be “controlled”). This calls for spatial flexibility that allows user control over the see-and-hear connections. Soft boundaries implemented with, for example, temporal spatial occupation and related practices, from booking a space to setting it up for the intended purpose, are part of creating purposeful conditions for convivial encounters. Socially, *active living rooms* need to have clear policies for reporting and processing instances of harassment, discrimination, or conflict and offer diverse users a possibility to negotiate differing views.

Incorporating social and experiential aspects into urban design is important, as encounters in public places often do not happen under equal premises but involve struggles for power and conflicting claims over the right to the space. A path towards *active living rooms* may need the prevention of exclusionary spatial identities, for example, by bridging events targeted to other than the dominant user groups.

Design projection: ACTIVE LIVING ROOMS			
vision	Diverse shared activities gather people in a place, creating conditions for convivial encounters. Design for accessible places where people can create, participate, and share different activities; embrace their existing communities and create new identities.		
interchanging pathways	<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <p>POTENTIALS</p> <p>Multifunctionality in an instrumental role:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Encounters between different users » Visibility for different users » Combination of necessary and optional activities » Functional assistance to promote inclusion <p>Physical and visual access:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Clear connections to pedestrian routes and public transportation, also during winter <p>Socio-spatial flexibility:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Possibilities for spatial occupation by flexible boundaries and control over them » Social operation codes for open communication » Recognition of both social heterogeneity and homogeneity in communities </td> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <p>OBSTACLES</p> <p>Socio-spatial boundaries:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Physical: long distances, steep terrain, blind or hidden entrances, spatial detachment » Financial: needs to buy something to gain access » Temporal: opening hours, incompatible daily rhythms, seasonal changes <p>Discriminatory practices:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Harassment, discriminatory attitudes » Access restrictions (e.g. inquiry for papers) » Restrictive place identities » Boundaries caused by religion <p>Encounters in urban space can also lead to conflicts:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Spatial differentiation and a limited range of targeted activities may be needed in some occasions </td> </tr> </table>	<p>POTENTIALS</p> <p>Multifunctionality in an instrumental role:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Encounters between different users » Visibility for different users » Combination of necessary and optional activities » Functional assistance to promote inclusion <p>Physical and visual access:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Clear connections to pedestrian routes and public transportation, also during winter <p>Socio-spatial flexibility:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Possibilities for spatial occupation by flexible boundaries and control over them » Social operation codes for open communication » Recognition of both social heterogeneity and homogeneity in communities 	<p>OBSTACLES</p> <p>Socio-spatial boundaries:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Physical: long distances, steep terrain, blind or hidden entrances, spatial detachment » Financial: needs to buy something to gain access » Temporal: opening hours, incompatible daily rhythms, seasonal changes <p>Discriminatory practices:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Harassment, discriminatory attitudes » Access restrictions (e.g. inquiry for papers) » Restrictive place identities » Boundaries caused by religion <p>Encounters in urban space can also lead to conflicts:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Spatial differentiation and a limited range of targeted activities may be needed in some occasions
<p>POTENTIALS</p> <p>Multifunctionality in an instrumental role:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Encounters between different users » Visibility for different users » Combination of necessary and optional activities » Functional assistance to promote inclusion <p>Physical and visual access:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Clear connections to pedestrian routes and public transportation, also during winter <p>Socio-spatial flexibility:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Possibilities for spatial occupation by flexible boundaries and control over them » Social operation codes for open communication » Recognition of both social heterogeneity and homogeneity in communities 	<p>OBSTACLES</p> <p>Socio-spatial boundaries:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Physical: long distances, steep terrain, blind or hidden entrances, spatial detachment » Financial: needs to buy something to gain access » Temporal: opening hours, incompatible daily rhythms, seasonal changes <p>Discriminatory practices:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Harassment, discriminatory attitudes » Access restrictions (e.g. inquiry for papers) » Restrictive place identities » Boundaries caused by religion <p>Encounters in urban space can also lead to conflicts:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Spatial differentiation and a limited range of targeted activities may be needed in some occasions 		

Figure 8. Active living rooms.

5.2. Urban oases – Design for the multiplicity of senses

Our analysis suggests that microspaces of conviviality emerge in relaxed, comfortable, and respectful environments. Urban life is heavily loaded with affective sensory irritations: noise, pollution, and rushing through crowds. Experiences of gazes, comments, or touches all add to the stressfulness of urban space. Spatial segregation operates in reciprocal relation to these characteristics (Cucca 2020). In the vision of *urban oases* (see

Design projection: SENSORY URBAN OASIS			
vision	Pleasant sensory environments evenly distributed in the city offer sensory relief, promote wellbeing, provide points of social contact and prevent spatial segregation. People gather to enjoy relaxing environment, together or alone among others. Design for attractivity for multiplicity of senses, not levelling average neutrality in space.		
interchanging pathways	<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <p>POTENTIALS</p> <p>Sensory pleasure:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Material comfort from avoiding overly designed features » Pleasant acoustics or silence » Connections to urban nature » Sheltered spaces with long vistas to city/nature » Accessible sitting arrangements <p>Social atmosphere:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Inclusive services » Pleasant encounters with others » Genuinely open public space <p>Meaningful experiences create:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Connections to personal history » Belonging to a place » Strong shared experiences promote social contacts </td> <td style="width: 50%; vertical-align: top;"> <p>OBSTACLES</p> <p>Unpleasant socio-spatial experiences:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Social conduct of others affect the spatial experience » Spatial exclusion caused by personal or shared history from the place or similar places » Urban fears (violence, harassment, crowds, empty places) » Overly designed, institutional or technical space <p>Privacy for some groups can create obstacles for others:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Closed curtains, spatial detachment <p>Seasonal challenges:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Either heat and sun or cold and rain can create sensory boundaries for urban amenities <p>Limited spatial amenities can create struggles over who gets to use them:</p> <ul style="list-style-type: none"> » E.g. shortage or removal of benches </td> </tr> </table>	<p>POTENTIALS</p> <p>Sensory pleasure:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Material comfort from avoiding overly designed features » Pleasant acoustics or silence » Connections to urban nature » Sheltered spaces with long vistas to city/nature » Accessible sitting arrangements <p>Social atmosphere:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Inclusive services » Pleasant encounters with others » Genuinely open public space <p>Meaningful experiences create:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Connections to personal history » Belonging to a place » Strong shared experiences promote social contacts 	<p>OBSTACLES</p> <p>Unpleasant socio-spatial experiences:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Social conduct of others affect the spatial experience » Spatial exclusion caused by personal or shared history from the place or similar places » Urban fears (violence, harassment, crowds, empty places) » Overly designed, institutional or technical space <p>Privacy for some groups can create obstacles for others:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Closed curtains, spatial detachment <p>Seasonal challenges:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Either heat and sun or cold and rain can create sensory boundaries for urban amenities <p>Limited spatial amenities can create struggles over who gets to use them:</p> <ul style="list-style-type: none"> » E.g. shortage or removal of benches
<p>POTENTIALS</p> <p>Sensory pleasure:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Material comfort from avoiding overly designed features » Pleasant acoustics or silence » Connections to urban nature » Sheltered spaces with long vistas to city/nature » Accessible sitting arrangements <p>Social atmosphere:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Inclusive services » Pleasant encounters with others » Genuinely open public space <p>Meaningful experiences create:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Connections to personal history » Belonging to a place » Strong shared experiences promote social contacts 	<p>OBSTACLES</p> <p>Unpleasant socio-spatial experiences:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Social conduct of others affect the spatial experience » Spatial exclusion caused by personal or shared history from the place or similar places » Urban fears (violence, harassment, crowds, empty places) » Overly designed, institutional or technical space <p>Privacy for some groups can create obstacles for others:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Closed curtains, spatial detachment <p>Seasonal challenges:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Either heat and sun or cold and rain can create sensory boundaries for urban amenities <p>Limited spatial amenities can create struggles over who gets to use them:</p> <ul style="list-style-type: none"> » E.g. shortage or removal of benches 		

Figure 9. Sensory urban oases.

Figure 9), places, in which body and mind can have a moment of rest (cf. Gehl 2010; Pallasmaa 2005), are evenly distributed and developed to increase inclusion in the city (Cucca 2020, 187).

The pathway towards *urban oases* begins from the recognition that diversity in the city should not be met by overly engineered precision, social control, and the (assumed) neutrality of average solutions (Tonkiss 2013, 141–43). Rather, emphasis needs to be placed on the multiplicity of senses and experiences (Pallasmaa 2005). Our experience-based data highlights the importance of multisensory natural elements, such as green views or the sounds of moving water in the urban environment. Urban nature can be enjoyed alone, or the experience can be shared with friends or strangers in the same place. Functional and temporal variety in urban nature and microclimatic conditions, such as temperature, sunlight, and shade, create versatile conditions for activities and diverse encounters (see Mehta 2014, 127). Also, interior amenities, such as a cosy corner with appropriate furniture, pleasant acoustics and lighting, or an interesting view can create an inviting, relaxed, and inclusive image to a place. Limited or unevenly distributed spatial amenities can nevertheless cause social struggles over who gets to use them.

A multisensory perspective on the *urban oasis* considers the experiential differences of diverse users, which affect the possibilities for creating private or shared moments in urban space. Embodied experiential aspects of materiality (Shafaieh 2019), such as shared bodily experiences in a public sauna, can offer pleasing visual and haptic settings for encounters. On the other hand, one unpleasant factor, be it sensory (such as unintended sounds and smells) or social (like the experienced negative conduct of others), can prevent activities and repel people. Aspects of practicality and neutrality in the environment may lead to excluding institution-like atmospheres that prohibit contacts between people and their surroundings (ibid.). The smell of freshly baked buns or a soundscape of friendly conversations may create a feeling of comfort for in-group members, but for others they can indicate privacy not to be disrupted. Our experience-based data illustrate that the conditions of conviviality are diverse; places intended to foster non-exclusionary encounters can be (in)accessible both physically and socially. We concur that non-exclusionary operating practices within *urban oases* form a necessary basis for non-exclusionary convivial encounters.

6. Conclusions

As cities struggle to respond in a socially sustainable and inclusive manner to increasing diversity, an empirically grounded view of how the spatial fabric in the city could be moulded to prevent segregation of places and promote conviviality among diverse inhabitants is urgently needed. A wide range of expertise is required to address tensions between the experiential and material aspects in the urban environment and the social, political, and design-related dimensions of urban conditions. Also interchange between different knowledge bases is needed.

Spatial design practices encompass capacities to deal with issues that affect the lived experiences and interactions of people in urban space, but which fall outside the legally defined processes of planning. Experience-based information in design can bring out places and networks of places that people find relevant in their everyday lives and highlight the variety of lived experiences in a place. Yet there remains a need to translate

situated experiential information regarding the diversity of the urban everyday into information applicable in design tasks (Talen 2006). This article has shown that by placing subjective experiences on a map, it is possible to follow diverse inhabitants' experiences in urban space, and to add other layers, such as design-based observations, onto them. An understanding of social factors cutting across spatial, functional, and temporal factors creates interdisciplinary openings for analysing the possibilities and obstacles for conviviality. Furthermore, reflecting the knowledge through design-oriented visions and interchanging pathways that originate from both the social and spatial aspects of the urban context can yield insights into creating microspaces of conviviality and thus designing against segregation.

Social visions in the context of urban design have been criticised as romanticised notions from past urban life (Madanipour 2020). Nevertheless, utopian visionary thinking has affected urban developments as a motivator in the search for better urban environments. In our case, visions work as the final act to translate lived experiences of urban places to design information. We acknowledge that the derived visions do not work as actual aims, yet they create starting points, from which the social and material processes towards designing against segregation can begin. It is here that the value of experience-based knowledge for spatial design lies. Experience-based spatial design can be useful in promoting equitable access to and inclusivity of urban space. It brings the interrelationship between the public and private spheres in urban space to the fore. Non-exclusionary urban places allow room for necessary daily activities and optional recreation, as well as for enjoying the space in a more passive manner for communal and personal purposes. Experience-based spatial design builds on the idea that places are not static, but their qualities vary in time and for different users based on their previous experiences, differing life situations and negotiations over the use of space.

Acknowledgement

We would like to express our gratitude to the participants of this research. We would also like to thank both research assistant Imran Adan in data collection and Henna Kuitunen for her work with the "Experienced Tampere" map. In addition, we want to thank members of research groups Tampere Centre for Societal Sustainability and ASUTUT - Sustainable Housing Design at Tampere University, the researchers in Dwellers in Agile City project, and the editor and anonymous reviewers for constructive feedback on earlier drafts of the article. Any shortcomings remain our own.

Notes

1. <https://citynomadi.com/route/801d322b2f105f31bc345db0fee07767&uiLang=fi>. The initial data processing for the map utilised activity categories presented by Baeza, Cerrone, and Männigo (2017)
2. In quotations, the names of places have been replaced with generic expressions, such as "a café."
3. The interviewed people were not present during the observations.

Disclosure statement

No potential conflict of interest was reported by the author(s).

Funding

This work was supported by the Koneen Säätiö [201710473]; European Research Council (ERC) under the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme [946012]; Academy of Finland [266009,303481].

Notes on contributors

Katja Maununaho is an architect and a doctoral researcher at ASUTUT Sustainable Housing Design research group at the School of Architecture at Tampere University. Her research focuses on the relations of spatial, functional, cultural, and social factors in urban housing environment and on the questions of inclusive design in the context of increasing diversity in urban dwellers everyday life.

Eeva Puumala is a senior researcher at the Tampere Peace Research Institute at Tampere University. Her research focuses on community, coexistence, the body, and political agency. She is particularly interested in the practices through which communities are produced, enacted and their boundaries contested in the context of everyday encounters.

Henna Luoma-Halkola is a doctoral researcher in the field of social policy at Tampere University, Finland. Her research focuses on independent living and mobilities of older people in the context of Ageing in Place- policy.

ORCID

Katja Maununaho <http://orcid.org/0000-0002-3227-1783>

Eeva Puumala <http://orcid.org/0000-0002-2303-361X>

Henna Luoma-Halkola <http://orcid.org/0000-0001-7290-6774>

References

- Alidou, S., C. Bosman, and G. Holden. 2019. "Planning for Healthy Ageing: How the Use of Third Places Contributes to the Social Health of Older Populations." *Ageing & Society* 39 (7): 1459–1484. doi:10.1017/S0144686X18000065.
- Amin, A. 2002. "Ethnicity and the Multicultural City: Living with Diversity." *Environment and Planning A* 34: 959–980. doi:10.1068/a3537.
- Andrews, F. J., L. Johnson, and E. Warner. 2020. "Lived Experiences of Community in an Outer Suburb of Melbourne, Australia." *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability* 11 (3): 257–276. doi:10.1080/17549175.2017.1363077.
- Back, L., and S. Sinha. 2016. "Multicultural Conviviality in the Midst of Racism's Ruins." *Journal of Intercultural Studies* 37 (5): 517–532. doi:10.1080/07256868.2016.1211625.
- Baeza, J. L., D. Cerrone, and K. Männigo. 2017. "Comparing Two Methods for Urban Complexity Calculation Using the Shannon-Wiener Index." In *WIT Transactions on Ecology and Environment*, edited by C. A. Brebbia, E. Marco, J. Longhurst, and C. Booth, Vol. 226, 369–378. Ashurst (Southampton): Ashurst: WIT Press.
- Bailey, N. 2020. "Understanding the Processes of Changing Segregation." In *Handbook of Urban Segregation*, edited by S. Musterd, 367–377. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

- Cucca, R. 2020. "Spatial Segregation and the Quality of the Local Environment in Contemporary Cities." In *Handbook of Urban Segregation*, edited by S. Musterd, 185–199. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Faehnle, M., P. Bäcklund, L. Tyrväinen, J. Niemelä, and V. Yli-Pelkonen. 2014. "How Can Residents' Experiences Inform Planning of Urban Green Infrastructure? Case Finland." *Landscape and Urban Planning* 130: 171–183. doi:10.1016/j.landurbplan.2014.07.012.
- Fincher, R., and K. Iveson. 2008. *Planning and Diversity in the City. Redistribution, Recognition and Encounter*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Gehl, J. 1987. *Life Between Buildings: Using Public Space*. Copenhagen: Danish Architectural Press.
- Gehl, J. 2010. *Cities for People*. Washington: Island Press.
- Hiss, T. 1990. *The New Experience of Place: A New Way of Looking at and Dealing with Our Radically Changing Cities and Countryside*. London: Vintage.
- Jacobs, J. 1961. *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Vintage Books.
- Jull, J., A. Giles, and I. D. Graham. 2017. "Community-Based Participatory Research and Integrated Knowledge Translation: Advancing the Co-creation of Knowledge." *Implementation Science* 12 (1): 150. doi:10.1186/s13012-017-0696-3.
- Kwan, M.-P. 2013. "Beyond Space (As We Knew It): Toward Temporally Integrated Geographies of Segregation, Health, and Accessibility." *Annals of the Association of American Geographers* 103 (5): 1078–1086. doi:10.1080/00045608.2013.792177.
- Laurier, E., and C. Philo. 2006. "Cold Shoulders and Napkins Handed: Gesture of Responsibility." *Transactions of the Institute of British Geographers* 31 (2): 193–207. doi:10.1111/j.1475-5661.2006.00205.x.
- Leino, H., and Puumala, E. 2021. What can cocreation do for the citizens? Applying co-creation for the promotion of participation in the city. *Environment and Planning C: Politics and Space* 39 (4) 781–799 .
- Loukaitou-Sideris, A., M. Brozen, and L. Levy-Storms. 2014. "Placemaking for an Aging Population: Guidelines for Senior-Friendly Parks." *UCLA: The Ralph and Goldy Lewis Center for Regional Policy Studies*. <https://escholarship.org/uc/item/450871hz>
- Low, S., D. Taplin, and S. Scheld. 2005. *Rethinking Urban Parks: Public Space and Cultural Diversity*. Austin: University of Texas Press.
- Lynch, K. 1995/1984. "The Immature Arts of City Design." In *City Sense and City Design*, edited by T. Banerjee and M. Southworth, 498–510. Cambridge: MIT Press.
- Madanipour, A. 2014. *Urban Design, Space and Society*. New York: Palgrave Macmillan.
- Madanipour, A. 2011. "Social Exclusion and Space." In *City Reader*, edited by R. T. Legates and F. J. Stout, 186–191. Hoboken, NY: Routledge.
- Madanipour, A. 2020. "Can the Public Space Be a Counterweight to Social Segregation?" In *Handbook of Urban Segregation*, edited by S. Musterd, 170–184. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Malpas, J. E. 2018. *Place and Experience: A Philosophical Topography*. London and New York: Routledge.
- Maununaho, K. 2016. Political, Practical and Architectural Notions of the Concept of the Right to the City in Neighbourhood Regeneration. *Nordic Journal of Migration Research* 6 (1) doi:10.1515/njmr-2016-0008 .
- Mehta, V. 2014. *The Street. A Quintessential Social Public Space*. Abingdon: Routledge.
- Mitchell, D. 2003. *The Right to the City. Social Justice and the Fight for Public Space*. London: Guilford Press.
- Mitchell, D. 2017. "People's Park Again: On the End and Ends of Public Space." *Environment and Planning A* 49 (3): 503–518. doi:10.1177/0308518X15611557.
- Musterd, S. 2020a. "Urban Segregation: Contexts, Domains, Dimensions and Approaches." In *Handbook of Urban Segregation*, edited by S. Musterd, 2–18. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Musterd, S. 2020b. "Towards Further Understanding of Urban Segregation." In *Handbook of Urban Segregation*, edited by S. Musterd, 411–424. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

- Nijs, G., and A. Daems. 2012. "And What if the Tangible Were Not, and Vice Versa? on Boundary Works in Everyday Mobility Experience of People Moving into Old Age: For Daisy (1909–2011)." *Space and Culture* 15 (3): 186–197. doi:10.1177/1206331212445962.
- Oldenburg, R. 1989. *The Great Good Place. Cafés, Coffee Shops, Bookstores, Bars, Hair Salons and Other Hangouts at the Heart of a Community*. Cambridge: Da Capo Press.
- Otoni, C. A., J. Sims-Gould, M. Winters, M. Heijnen, and H. A. McKay. 2016. "Benches Become like Porches: Built and Social Environment Influences Older Adults' Experiences of Mobility and Wellbeing." *Social Science & Medicine* 169: 33–41. doi:10.1016/j.socscimed.2016.08.044.
- Pallasmaa, J. 2005. *The Eyes of the Skin. Architecture and the Senses*. Chichester: John Wiley and Sons.
- Peattie, L. 1998. "Convivial Cities." In *Cities for Citizens*, edited by M. Douglass and J. Friedmann, 247–253. Chichester: John Wiley & Sons.
- Radice, M. 2016. "Unpacking Intercultural Conviviality in Multiethnic Commercial Streets." *Journal of Intercultural Studies* 37 (5): 432–448. doi:10.1080/07256868.2016.1211624.
- Saikkonen, P., K. Hannikainen, T. Kauppinen, J. Rasinkangas, and M. Vaalavuo. 2018. "Sosiaalinen Kestävyyys: Asuminen, Segregaatio Ja Tuloterot Kolmella Kaupunkiseudulla." *Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, raportteja* 2/2018.
- Sandercock, L. 2003. *Cosmopolis II: Mongrel Cities in the Twenty-First Century*. London: Continuum.
- Sennett, R. 1990. *Conscience of the Eye*. New York: Norton.
- Shafaieh, C. 2019. "On Materiality Kinfolk, and Norm Architects." *The Touch. Spaces Designed for the Senses*. Kinfolk & Norm Architects. Berlin: Gestalten 128–129.
- Skifter Andersen, H. 2002. "Excluded Places: The Interaction between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods." *Housing, Theory and Society* 19 (4): 153–169. doi:10.1080/140360902321122860.
- Talen, E. 2006. "Design that Enables Diversity: The Complications of a Planning Ideal." *Journal of Planning Literature* 20 (3): 233–249. doi:10.1177/0885412205283104.
- Tonkiss, F. 2003. "The Ethics of Indifference. Community and Solitude in the City." *International Journal of Cultural Studies* 6 (3): 297–311. doi:10.1177/13678779030063004.
- Tonkiss, F. 2013. *Cities by Design. The Social Life of Urban Form*. Cambridge: Polity Press. iBooks version.
- Valentine, G. 2008. "Living with Difference: Reflections on Geographies of Encounter." *Progress in Human Geography* 32 (3): 323–337. doi:10.1177/0309133308089372.
- Van Aalst, I., and J. Brands. 2020. "Young People: Being Apart, Together in an Urban Park." *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*. doi:10.1080/17549175.2020.1737181.
- Van Melik, R., and R. Pijpers. 2017. "Older People's Self-Selected Spaces of Encounter in Urban Aging Environments in the Netherlands." *City & Community* 16 (3): 284–303. doi:10.1111/cic0.12246.
- Wallin, A. 2019. "Kaupunkitalan ja Eläkeläisten Sosiaalisen Toiminnan Tarkastelua." PhD diss., Tampere University.
- Warf, B., and S. Arias. 2009. "Introduction: The Reinsertion of Space into the Social Sciences and Humanities." In *The Spatial Turn. Interdisciplinary Perspectives*, edited by B. Warf and S. Arias, 1–10. London: Routledge.
- Wessendorf, S. 2016. "Settling in a Super-Diverse Context: Recent Migrants' Experiences of Conviviality." *Journal of Intercultural Studies* 37 (5): 449–463. doi:10.1080/07256868.2016.1211623.
- WHO. 2007. "Global Age-Friendly Cities: A Guide" World Health Organization. Accessed 14 April 2020. https://www.who.int/ageing/publications/Global_age_friendly_cities_Guide_English.pdf
- Whyte, W. H. 1980. *The Social Life of Small Urban Spaces*. Washington, DC: Conservation Foundation.
- Wise, A., and G. Noble. 2016. "Convivialities: An Orientation." *Journal of Intercultural Studies* 37 (5): 423–431. doi:10.1080/07256868.2016.1213786.

Tutkimusartikkelin IV suomennos

Käännös julkaistaan väitöskirjan osana kustantajan luvalla. Tekijä vastaa käännöksen mahdollisista puutteista. Alkuperäinen julkaisu: Maununaho K., Puumala E. & Luoma-Halkola H. 2021: Conviviality in the city: experience-based spatial design against the segregation of places. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, DOI: 10.1080/17549175.2021.2005115

Seurallisuus kaupungissa: Kokemukseen perustuva tilasuunnittelu paikkojen segregaatian ehkäisemisessä

Katja Maununaho, Eeva Puumala ja Henna Luoma-Halkola

Artikkelissa käsitellään segregatiota ehkäisevää suunnittelua kaupunkikontekstissa, jolle on ominaista monimuotoisuus. Siinä pyritään ymmärtämään, miten yksilölliset kokemukset kaupunkitilasta voivat johtaa erilaisten asukkaiden väliseen paikkojen segregatioon. Väitämme, että puuttuaksemme prosesseihin, joissa kaupunkien palvelut ja paikat eriytyvät toisistaan, tarvitaan kokempohjaista tilasuunnittelua, jossa otetaan huomioon havainnot ja sosiaaliset vuorovaikutussuhteet sekä niiden kytkeytyminen tilan materiaaliin tekijöihin. Etsiessämme sosiaalista ja materiaalista koostumusta, joka edistää merkityksellisiä kohtaamisia kaupunkiympäristössä, yhdistämme vanhemmilta ihmisiltä ja nuorilta maahanmuuttajataustaisilta aikuisilta kerätyn kokempohjaisen tietoaineiston suunnittelupohjaisiin havaintoihin. Analyysissa käytämme seurallisuuden käsitettä välineenä, jonka avulla kokempohjainen tieto voidaan muuntaa konkreettiseksi tietosyötteiksi tilasuunnittelua varten. Analyysi hui pentuu visioiden luomiseen, jotka ovat esimerkki siitä, miten kokempohjaista tietoa voidaan ottaa käyttöön segregatiota ehkäisevässä suunnittelussa.

Asiasanat: seurallisuus, kaupunkielämä, paikkojen segregatio, kokempohjainen tieto, sosiaalinen monimuotoisuus

1 Johdanto

City-making is about making spaces of collectivity and segregation, of inequality and illegality, of mobility and materiality. These designs are scored into the city in built and unbuilt patterns. (Tonkiss 2013, 70–71.)

Tässä artikkelissa tarkastellaan kollektiivisuuden ja segregaatian dynamiikkaa sekä niiden rakennettuja ja rakentamattomia kuvioita kaupunkikontekstissa, jolle on ominaista lisääntyvä monimuotoisuus. Artikkelin nojautuu kaupunkisosiologi Fran Tonkissin (2013, 37) työhön, jossa kaupunkia ei tarkastella ainoastaan alueellisten rajojen ja oikeuksien, infrastruktuurien ja kaupunkiympäristöjen näkökulmasta vaan se käsitteellistetään "ihmisten tiheyksinä ja jakaumina" sekä "sosiaalisten ryhmien välisinä tilallisina suhteina".

Monimuotoisuuden ilmenemismuodot ja vaikutukset yhteiskunnissa ovat herättäneet laajaa tieteellistä kiinnostusta kaupunkiympäristöjen suunnittelun ja julkisen sosiaalisen elämän kytköksiä kohtaan (esim. Gehl 2010, Warf ja Arias 2009, Talen 2006, Sandercock 2003). Vaikka sekä esineiden että ihmisten järjestäminen tilassa muodostaa kaupunkitilojen suunnittelun ytimen (Madanipour 2014), lisääntyvä monimuotoisuus haastaa kaupunkisuunnittelun kykyä ottaa huomioon eri tavoin asemoituneiden asukkaiden kokemusten heterogeenisuutta. Tämä edellyttää sosiaalisten ja materiaalien kaupunkirakenteiden nostamista keskeiseen asemaan kaupunkitilan koettujen rajoitusten ja mahdollisuuksien tunnistamisessa (Madanipour 2014, 29). Tässä artikkelissa tarkastelemme, *miten empirinen tieto, joka koostuu eletyistä kokemuksista yhdistettynä suunnittelupohjaisiin havaintoihin paikallisista ympäristöistä, voidaan muuntaa merkitykselliseksi ja suunnittelussa sovellettavaksi tiedoksi, jolla voidaan ehkäistä julkisten ja yhteisöllisten paikkojen segregatiota monimuotoisuuden lisääntyessä.*

Käyttämämme näkökulma perustuu erityiseen käsitykseen segregatiosta. Kaupunkiseutujen segregatio, jolla tarkoitetaan eri sosiaalisten ryhmien epätasa-arvoista jakautumista kaupunkitilassa, on yksilön käyttäytymisen ja valintojen kollektiivinen ilmentymä (Musterd 2020a, 2). Viime aikoina kiinnostus kaupunkiseutujen segregaatian muille käsitteellistämistavoille sosioekonomisten tai ryhmä- ja aluekohtaisten käsitysten rinnalla on lisääntynyt (Musterd 2020b). Tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota julkiseen tilaan mahdollisena ratkaisuna segregaatian torjumiseksi mutta myös areenana, jolla segregatiota tapahtuu (Low ym. 2005; Madanipour 2020; Cucca 2020). Paikkojen segregatio on tilan sosiaalisten ja materiaalien tekijöiden seuraamusta ja toisaalta se myös vaikuttaa niihin. Setha Low ym. (2005, 15) väittävät, että joskus tiettyjen ryhmien sulkeminen pois julkisesta tilasta on seurausta tarkoituksellisesta toiminnasta, mutta se voi olla myös "yksityistämisen, kaupallistamisen, historiallisen suojelun sekä erityisten suunnittelu- ja kaavoitusstrategioiden" sivutuote. Väitämme, että ymmärtääksemme, miten ja miksi kaupunkitila segregoituu ja miten segregatiota voidaan torjua, tarvitsemme tietoa yksilöllisistä tilakokemuksista (van Aalst ja Brands 2020; Musterd 2020a, 4–5; Bailey 2020, 367; Kwan 2013, 1079).

Vaikka kokemuspohjaista tietoa on pidetty suunnittelun kannalta olennaisena (Gehl 2010), tilaan liittyvien ajallisesti ja tilannekohtaisesti muuttuvien kokemuksellisten näkökohtien keräämisessä, käänntämisessä ja hyödyntämisessä osana suunnittelukäytäntöjä on edelleen puutteita (Maununaho 2016; Talen 2006, 240–41). Tämä aukko koskee jännitteitä, jotka syntyvät paikan herättämien moninaisten ja usein ristiriitaisten kokemusten, omakohtaisten kokemusten ja ammatillisen tiedon yhdistämisen välillä. Vaikka kokemuspohjaisen tiedon ja ammatillisen tiedon välistä jännitettä on tutkittu kaupunkisuunnittelun yhteydessä (Faehnle ym. 2014; Sandercock 2003), tilasuunnittelun alalla tämä on edelleen vähäisempää. Tämä artikkeli osallistuu keskusteluihin kokemuspohjaisen tiedon arvosta, roolista ja käyttötavoista kaupunkisuunnittelussa keskittymällä paikkojen segregaatoin ehkäisemiseen liittyviin sosiaalisiin ja materiaalsiin näkökohtiin kaupungeissa lisääntyvän monimuotoisuuden kontekstissa.

Tonkiss (2013, 214) ehdottaa, että kaupunkien monimuotoisuuden edistäminen ja suojeleminen edellyttää *segregaatiota ehkäisevää suunnittelua*, jolla varmistetaan eri käyttäjien pääsy avoimiin tiloihin ja muihin kaupunkipalveluihin eri kaupunginosissa. Tonkissin ajatuksen mukaisesti oletamme, että julkiset ja yhteisölliset paikat, jotka eivät sulje pois erilaisia käyttäjiä, ovat *segregaatiota ehkäisevän suunnittelun* keskeisiä elementtejä. Strategiat, joilla kaupungit "tekevät monimuotoisuutta" sisältävät sekä oikeudellista ja poliittista suunnittelua että fyysisen ympäristön suunnittelua monikäyttöisten rakennusten ja jaettujen julkisten paikkojen muodossa (Tonkiss 2013, 214). Me puolestaan keskitymme suunnittelukysymyksiin, jotka liittyvät kaupunkitilan elettyihin kokemuksiin. Siinä missä *monimuotoisuutta edistävissä* suunnittelupolitiikassa keskitytään alueelliseen tai naapurustotason sosiaaliseen sekoittamiseen tai tavoitteisiin, jotka koskevat monikäyttöisyyttä, rakenteellista monimuotoisuutta ja kaupunkipalveluiden tiheyttä (Talen 2006; Jacobs 1961; Gehl 2010), *segregaatiota ehkäisevässä suunnittelussa* tarkastellaan kokemuksellisia prosesseja, jotka vaikuttavat segregaatioon kaupungin tilallisuuden arkisella mikrotasolla – kaupungin erilaisissa paikoissa.

Väitämme, että monimuotoisuus synnyttää uusia sosiaalisuuden muotoja, jotka edellyttävät kokonaisvaltaisia tapoja ymmärtää julkista sosiaalista elämää, tuottaa tietoa siitä ja sisällyttää tämä tieto osaksi suunnittelukäytäntöjä. Suunnittelussa tapahtuvien muutosten lisäksi ei-poissulkevien paikkojen suunnittelu edellyttää keskittymistä pienempään mittakaavaan: kaupunkiympäristön tilallisiin, toiminnallisiin, temporaalisiin ja sosiaalisiin tekijöihin. Meille segregaatiota ehkäisevä suunnittelu edellyttää kaupunkien arjen tutkimista yhdistämällä kokemukset sosiaalisesta vuorovaikutuksesta niiden sitoutuneisuuteen paikalliseen materiaaliseen ympäristöön (Tonkiss 2013, 49; myös Wise ja Noble 2016, 426). Huomion kiinnittäminen siihen, miten

yksilöt altistuvat muille ihmisille heidän päivittäisten aika- ja tilakokemustensa aikana voi mahdollistaa tutkimusta, joka kohdentuu yksilöllisten kokemusten vaikutuksiin sosiaalisen ja tilallisen eriarvoisuuden muodostumisessa (Musterd 2020a, 11; Kwan 2013). Paikkojen segregatiota tutkittaessa olemme kiinnostuneita siitä, miten jotkin paikat viestivät vastaanottavaisesta ja osallistavasta ilmapiiristä, tuovat ihmisiä yhteen ja turvaavat tasa-arvoisen pääsyn julkiseen ja puolijulkiseen tilaan moninaisuuden ylläpitämiseksi (ks. myös Talen 2006) kun taas toisissa paikoissa kohtaamiset tulevat estetyiksi.

Pyrkiessämme muuntamaan elettyjä kokemuksia kokemuspohjaiseksi tiedoksi analysoimme, miten sosiaaliset, toiminnalliset, temporaaliset ja tilalliset tekijät kietoutuvat kokemuksissa toisiinsa ja joko edistävät tai estävät merkityksellisiä kohtaamisia. Operationalisoimme tätä tarkoitusta varten seurallisuuden (*convivencia*) käsitteen, joka kiinteiden kulttuuria, identiteettiä ja erilaisuutta koskevien käsitysten sijasta mahdollistaa keskittymisen sosiaalisuuteen, joka tapahtuu ihmisten ja heidän tilallisten puitteidensa välillä julkisilla paikoilla (Back ja Sinha 2016; Radice 2016). Seurallisuuden käsitteen kautta voidaan tarkastella, miten julkinen sosiaalinen elämä syntyy suhteessa tilalliseen ympäristöön ja muihin asukkaisiin (vrt. Andrews, Johnson ja Warner 2020). Käsite tunnustaa yhdessä elämiseen liittyvän ambivalenssin, nostaa yhteisölliseen elämään liittyvän kitkan ja neuvottelut keskeiseen asemaan (Wise ja Noble 2016, 424–25) ja soveltuu näin ollen hyvin analyysivälineeksi, jolla voidaan tarkastella (eriyttämiä) kohtaamisten mahdollisuuksia kaupunkitilassa.

Käytämme seurallisuutta tulkitsevana käsitteenä, joka mahdollistaa kokemuspohjaisen tiedon muodostamista arkipäivän ympäristöjen vaihtelevista, kontekstisidonnaisista ja usein ristiriitaisista kokemuksista ja sovellamme sitä edelleen paikkojen segregatiota ehkäisemisessä. Aluksi luomme käsitteelliset-metodologisen kehyksen, jonka avulla voimme tutkia kokemuspohjaisen tilasuunnittelun mahdollisuuksia segregatiota koskevien viimeaikaisten tutkimusten, seurallisuuteen liittyvien keskustelujen ja niiden kaupunkisuunnittelua koskevien vaikutusten pohjalta. Toiseksi esittelemme tutkimuskontekstimme, aineistomme ja menetelmämme. Kolmanneksi analysoimme kokemuspohjaisia ja suunnittelupohjaisia aineistoja ja tunnistamme seurallisuuden esteitä ja mahdollisuuksia kaupungin eri paikoissa. Lopuksi päätämme käännöstehtävän ja yhdistämme kolme analyysiluokkaa suunnitteluun suuntautuneiksi visioiksi ja ohjeistuksiksi. Tässä osuudessa luomme hyödynnettävissä olevaa kokemuspohjaista suunnittelutietoa, jonka avulla voidaan ymmärtää erilaisten asukkaiden sosiaalisia suhteita ja tilakokemuksia ja harjoittaa segregatiota ehkäisevää suunnittelua.

2 Seurallisuus: Segregaation torjuminen tilasuunnittelun avulla

Ajatus paikkojen segregaatiosta liittyy kaupunkitutkimuksen ja -suunnittelun huomionarvoisiin keskusteluihin siitä, miten fyysisten muotojen avulla voidaan hallita tai mahdollistaa ihmisten välisiä yhteyksiä (Whyte 1980; Lynch 1995/1984; Sennett 1990; Talen 2006; Madanipour 2020). Kaupunkipolitiikkaa, jolla pyritään torjumaan segregaatiota lisäämällä kontakteja kaupunkitilassa - radikaaleilla tai reformistisilla suunnittelustrategioilla - on kritisoitu sosiaalista yhtenäisyyttä koskevien näkökulmien näiiviudesta ja kyvyttömyydestä mukautua kasvavaan monimuotoisuuteen (Madanipour 2020, 179; Fincher ja Iveson 2008, 87–8). Myös tietovajeita, jotka koskevat arkiympäristön ominaisuuksia ja sen kykyä tukea mielekkäitä kontakteja, on tuotu esiin (Talen 2006; Cucca 2020). Kaupunkiympäristön ominaisuuksien eriytyminen ja laiminlyönti voivat osana paikkojen segregaatioprosesseja johtaa alaspäin suuntautuvaan kierteseen, jossa erilaisten asukkaiden väliset sosiaaliset suhteet kaupunkitilassa tulevat estetyiksi (Skifter Andersen 2002). Tämä voi puolestaan johtaa edelleen lisääntyvään asuinalueiden sulkeutuneisuuteen ja itsesegregaatioon (Cucca 2020; Madanipour 2020).

Kaupunkien arkielämä perustuu erilaisuuteen, minkä vuoksi on ratkaisevan tärkeää ymmärtää, miten merkityksellistä ja todellista asumista toteutetaan ja millaisissa paikoissa se on mahdollista erilaisille ihmisille (Tonkiss 2013, 437–40). Tonkissin (2013) vaatimus ei-poissulkevista (non-exclusionary) tiloista on yhteneväinen Madanipourin (2020, 182) saavutettavissa olevien tilojen käsityksen kanssa; tilojen, jotka tarjoavat mahdollisuuksia "epäkaupallisiin sosiaalisiin kohtaamisiin, osallistavaan ilmaisuvoimaiseen läsnäoloon ja aktiiviseen osallistumiseen" ja jotka toimivat segregaatiota ehkäisevästi "auttamalla yhteiskunnan eri osia olemaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa". Vaikka paikallisyhteisöjen ja arkipäiväisten kohtaamisten oletetaan usein voittavan erot ja mahdollistavan sen, että ihmiset voivat elää erilaisuuden kanssa tai erilaisuuden kautta (Fincher ja Iveson 2008, 87; Amin 2002), kohtaamisiin liittyy myös sosiaalisia hierarkioita ja normatiivisia käsityksiä hyväksyttävästä käyttäytymisestä ja läsnäolosta tietyssä tilassa (Valentine 2008). Näin ollen kohtaamiset voivat myös aiheuttaa erimielisyyttä ja konflikteja (Tonkiss 2003; Wise ja Noble 2016), mikä korostaa tarvetta ymmärtää tilakokemusten laatua ja kontekstia.

Kaupunkitilassa tapahtuvat kontaktit jäävät usein passiivisiksi ja ohikiitäviksi (Mehta 2014, 98; Gehl 2010) mutta ne muokkaavat silti ihmisten käsityksiä toisistaan ja ympäröivästä yhteiskunnasta. Kontaktimuodot, joihin fyysisen ympäristön katsotaan vaikuttava suorimmin ovat Jan Gehlin (2010, 22–23) mukaan *näkemis- ja kuulemistöimintöjä*: toisten ihmisten katsomista, kuuntelemista ja havainnointia. Lisäksi,

kuten Juhani Pallasmaa (2005, 17–19) korostaa, tarvitaan moniaistisia näkökulmia, mikäli suunnittelijat eivät halua työntää ihmisiä "irrallisuuteen, eristäytyneisyyteen ja ulkopuolisuuteen". Lisäksi kokemukset materiaalisesta ympäristöstä kietoutuvat sosiaalisiin suhteisiin tavalla, joka tekee mahdottomaksi erottaa näitä kahta selkeästi toisistaan. Elettyihin kokemuksiin sisältyy myös näkökulmia kaupunkiin, jota ei enää ole tai jota ei ole vielä olemassa. Kokemukseen perustuva tieto kiinnittää siis huomiota odotuksiin, läsnäoloihin ja poissaoloihin, jotka välittyvät myös suunnittelun kautta (ks. myös Nijs ja Daems 2012, 188–89; Pallasmaa 2005, 67–68). Kaupungin sosiaalisia tiheyksiä ja intensiteettejä on vaikea kartoittaa ja niihin on vaikea vaikuttaa suunnittelun avulla ilman riittävää ymmärrystä käyttäytymistä ja valintoja muokkavista kokemuksellisista ja normatiivisista elementeistä (ks. myös Tonkiss 2013, 129–30; Gehl 2010, 28, 63). Meidän mielestämme monitieteinen tutkimus paikkojen segregaatiota ehkäisevästä suunnittelusta löytää sopivan tulkinnallisen välineen seurallisuuden käsitteestä.

Ruth Fincher ja Kurt Iveson (2008, 145–46) ehdottavat, että kaupunkisuunnittelun painopistettä olisi muutettava yhteisöllisyyden luomisesta erilaisten tarpeiden ja arvojen tunnustamiseen. Heidän mukaansa seurallisuuden edistäminen ylläpitää ihmisten välisiä kohtaamisia kaupunkitilassa (ks. myös Peattie 1998, 247). Martha Radice (2016) esittää monikulttuuristen kaupallisten katujen tutkimuksessaan, että seurallisuuden sosiaalis-tilallisen konfiguraation edellytyksiä ovat heterogeenisuus, saavutettavuus ja joustavuus. Radicen mukaan paikkoja säätelevät sosiaalisuuden koodit, ryhmien väliset suhteet ja yksilöiden kokemukset paikoista muodostavat tärkeitä aiheita tutkimukselle (ks. myös van Aalst ja Brands 2020; Andrews, Johnson ja Warner 2020). Seurallisuuden mahdollisuuksia ja esteitä voidaan kartoittaa keskittymällä "kolmansiin paikkoihin" (Peattie 1998, 249) – kuten kahviloihin, kauppoihin ja yhteisökeskuksiin – jotka eivät ole täysin yksityisiä eivätkä täysin julkisia (Laurier ja Philo 2005; Oldenburg 1989). Tällaiset paikat, joissa kaikki ovat "tervetulleita" ja jotka ovat "avoimia" kaikille muodostavat "seurallisuuden mikrotiloja" (Wessendorff 2016, 457–59), joissa ihmiset ovat vuorovaikutuksessa ja osallistuvat arkipäiväisiin keskusteluihin ja toimintoihin (ks. myös Amin 2002, 969; Sandercock 2003, 94). Yhteisten toimintojen kautta seuralliset kohtaamiset antavat ihmisille mahdollisuuden luoda uusia itseään ja ympäröivää maailmaa koskevia kokemuksia (Fincher ja Iveson 2008, 154–56; Peattie 1998, 247). Seurallisuuteen liittyy neuvotteluja, kitkaa ja jännitteitä (Wise ja Noble 2016, 425), mikä mahdollistaa erojen rinnakkaisuutta urbaanissa väkijoukossa. Näiden keskustelujen pohjalta käytämme seurallisuutta tulkitsevänä käsitteenä, muodostamme ymmärrystä merkityksellisiä kohtaamisia koskevista

mahdollisuuksista ja esteistä ja muodostamme kokemuspohjaista tilasuunnittelutietoa paikkojen segregaaation ehkäisemiseksi.

3 Aineistot ja menetelmät

Empiirinen tutkimuksemme keskittyy vanhempien ihmisten ja nuorten maahanmuuttajataustaisten aikuisten elettyihin kokemuksiin sekä suunnittelupohjaisiin havaintoihin Tampereella, Suomen kolmanneksi suurimmassa kaupungissa, jossa asuu noin 241 000 ihmistä. Tampere tarjoaa sopivan kontekstin tutkia paikkojen segregaatiota ehkäisevää suunnittelua. Kaupungilla on pitkät perinteet segregaaation vastaisen politiikan ja erityisesti sosiaalisen sekoittumisen politiikan toteuttamisessa. Tulojen ja etnisen alkuperän mukainen asukassegregaatio on kansainvälisesti vertailtuna suhteellisen vähäistä, vaikka 2000-luvun alusta lähtien tulojen mukainen asukassegregaatio on hieman lisääntynyt (Saikkonen ym. 2018). Tampereen kaupunkiseudun tuoreessa raportissa (2020) kuitenkin esitetään, että sosioekonomisen segregaaation suuntaus on ollut jatkuvaa.

Tähän tutkimukseen valitut ryhmät, vanhemmat ihmiset ja maahanmuuttajat, edustavat kahta merkittävää (etnistä ja demografista) segregaatiotutkimuksen ulottuvuutta (Musterd 2020a, 7). Vaikka ne eivät olekaan ainoat relevantit ryhmät tässä yhteydessä tutkittavaksi, ne valaisevat erilaisia yksilöllisiä valintoja ja sosiaalisia prosesseja, jotka liittyvät alueelliseen segregaaatioon. Sekä maahanmuuttajien että vanhempien ihmisten määrän kasvu on ollut Tampereen keskeinen väestökehityssuuntaus koko 2000-luvun ajan. Tampereen virallisten tilastojen mukaan vanhemmat ihmiset (65-vuotiaat tai sitä vanhemmat) muodostivat 19 prosenttia väestöstä vuonna 2018. Vieraskielisten osuus oli 8 %, ja nuoret 20–29-vuotiaat muodostivat heistä merkittävän osan (21,8 %).

Vanhempien ihmisten ja nuorten maahanmuuttajataustaisten aikuisten kokemuksia kerättiin vuosina 2017 ja 2018 haastatteluilla, joissa on noudatettu tietoon perustuvan suostumuksen periaatetta. Vanhempien ihmisten kanssa järjestettiin seitsemän ryhmähaastattelua, joiden kesto oli 1,5–2 tuntia, kahdessa yhteisökeskuksessa Tampereen Hervannassa. Hervanta valittiin tutkimukseen, koska siellä toteutettiin Ikäystävällinen Hervanta -hanke (2015–2017), jonka tarkoituksena oli testata Maailman terveysjärjestön (WHO) Ikäystävälliset kaupungit -lähestymistavan kansallisia linjauksia, joilla pyritään edistämään ikäystävällisyyttä sosiaalisen osallistumisen, ulkoilalueiden, asumisen, kuljetusten, palvelujen, kansalaisosallistumisen ja työllistymisen sekä viestinnän osalta (WHO 2007). Kolmessa ryhmähaastattelussa käytiin yleisiä

keskustelija osallistujien jokapäiväisestä elämästä Hervannassa ja neljässä ryhmähaastattelussa oli erityisiä teemoja: palvelut, luonto, vapaa-aika ja asuminen. Tavoitteena oli herättää keskustelua osallistujien välillä ja antaa heille vapaus kertoa merkittävistä näkökohdista elämästään ohjaajan ollessa enemmän taustalla. Ryhmähaastatteluja mainostettiin paikallisilla foorumeilla: kahdessa yhteisökeskuksessa, kirjastossa, apteekissa, terveyskeskuksessa ja sanomalehdessä. Tavoitimme 28 osallistujaa (19 naista, 9 miestä), jotka olivat heterogeeninen joukko lähiössä asuvia suomalaisia eläkeläisiä. Haastattelut valottivat niitä moninaisia tapoja, joilla kaupunkipaikat mahdollistavat tai rajoittavat vanhempien ihmisten päivittäistä toimintaa ja kohtaamisia.

Lisäksi keräsimme tietoja nuorten aikuisten maahanmuuttajien sosiaalisesta elämästä kaupungissa. Osallistujat olivat niin sanottuja ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajia, jotka olivat 19–29-vuotiaita. Suurin osa heistä oli tullut Suomeen turvapaikanhakijoina tai kiintiöpakolaisina ja siksi heillä on erityisiä haasteita osallistua yhteiskuntaan (ks. myös Leino ja Puumala 2020). Tämän ryhmän osalta toteutettiin kuusi teemahaastattelua (N = 12, 6 naista, 6 miestä). Osallistujat saivat valita haluavatko he osallistua ryhmähaastatteluun vai tulla haastateltaviksi yksilöllisesti. Haastattelut kestivät 37 minuutista kahteen tuntiin, ryhmähaastattelut olivat näistä pidempiä ja sisälsivät myös osallistujien välistä keskustelua heidän toisistaan poikkeavista tai samankaltaisista kokemuksistaan. Tavoitteena oli tutkia arkisten kohtaamisten laatua ja merkityksiä kaupungissa sekä niiden vaikutusta osallistujien ympäristöä koskevien käsitysten muodostumisessa. Osallistujia pyydettiin nimeämään paikkoja, jotka he kokivat houkutteleviksi tai kutsuviksi sekä jakamaan kokemuksiaan sekä miellyttävistä että epämiellyttävistä kohtaamisista julkisessa kaupunkitilassa.

Haastattelut litteroitiin ja kokemukset luokiteltiin toiminnan tyyppin mukaan ja sijoitettiin kartalle¹ (ks. kuva 1). Tuloksena muodostunut Koettu Tampere -kartta havainnollistaa kokemusten moninaisuutta kaupungissa ja korostaa, miten osallisuuden ja syrjäytymisen käytännöt kehittyvät suhteellisesti ja miten ne vaikuttavat tilakokemuksiin. Madanipour (2020, 171) korostaa eroja, joita on toiminnallisiin rakenteisiin, maankäyttöön, teihin ja maamerkkeihin keskittyvien virallisten kaupunkikarttojen ja kaupunkilaisten mentaalisten uusien merkityskerroksien ja kokemusten eroja kuvaavien karttojen välillä. Kokemuspohjaisen kartan avulla pystyimme tunnistamaan seurallisuuden mikrotiloja, joihin liittyi runsaasti osallistujien kokemuksia sosiaalisesta vuorovaikutuksesta. Tarkastelussa valitut kaupunkialueet edustavat rakenteiden ja palvelujen tiheyttä sekä virallisissa kaupunkikartoissa että Koettu Tampere -kartassa; Hervannan lähiökeskus (seitsemän paikkaa) sisältää kokemuksia molemmista aineistoista, kun taas Tampereen keskusta (yhdeksän paikkaa) koostuu pääasiassa nuorten aikuisten kokemuksista. Vaikka suurin osa maahanmuuttajanuorista asui keskustan

ulkopuolella, heidän kokemuksensa keskittyivät enimmäkseen keskustaan, kun taas vanhempien ihmisten kokemuksissa korostui heidän asuinalueensa merkitys. Tilallisesti nämä kaksi aluetta mahdollistavat vertailun vanhan sekoittuneen kaupunkikentteen ja uudemman lähiöympäristön välillä. Vertailtavuuden vuoksi jaoinme tunnistetut paikat kahteen kategoriaan: kaupalliset kokoontumispaikat ja julkiset toimitilat.

Kuva 1. Yleiskatsaus Koettu Tampere -karttaan.

Tämän artikkelin ensimmäinen kirjoittaja, joka on arkkitehti, teki näissä valituissa kohteissa vuosina 2019 ja 2020 suunnittelupohjaisia havaintoja paikoista ja niissä tapahtuvista toiminnoista. Havainnoinnissa hyödynnettiin Pallasmaan (2005) moniaistista näkökulmaa, jossa keskityttiin valaistukseen, akustiikkaan, tuoksuihin, kosketukseen, toiminnan kehollisiin mielikuviin sekä havaintojen, muistin ja mielikuvituksen vuorovaikutukseen. Havainnointiaineisto sisältää valokuvia ja kenttämuistiinpanoja, jotka on otettu pilottikäyntien, ympärivuorokautisten havainnointijaksojen ja lyhyempien täydentävien käyntien aikana. Havainnointi perustui haastatteluista saatua ennakkotietoon, tutkijan subjektiivisiin kehollisiin kokemuksiin paikoissa, ammattikokemukseen arkkitehtuurisuunnittelusta ja suunnittelulliseen intention tilojen kehittämiseen. Menetelmällisesti havainnot toimivat ensimmäisenä kokemuksellisen ja ammatillisen tiedon välisenä käänkösvaiheena. Haastatteluaineiston avulla voimme keskittyä kohtaamisten kautta muodostuvaan kokemukseen, kun taas

suunnittelupohjaiset havainnot antavat yksityiskohtaisempaa tietoa ympäristön, reitien ja toimintojen materiaalisista ja aistittavista ominaisuuksista sekä paikkojen suunnittelupotentiaalista.

Aineiston analysoimiseksi otimme käyttöön tulkinnallisen lähestymistavan, jonka myötä operationalisoimme seurallisuuden käsitteen ja muodostimme yhteisen kehyksen, jonka avulla voimme yhdistää, vertailla ja analysoida aineistoja. Tunnistaaksemme seurallisuuden mahdollisuuksia ja esteitä määrittelimme kolme analyysilinssiä, joissa sosiaaliset tekijät yhdistyvät muihin: sosiaalis-tilallinen, sosiaalis-toiminnallinen ja sosiaalis-temporaalinen linssi (kuva 2). Tämä jaotus on yhdenmukainen sen käsityksen kanssa, että sosiaaliset suhteet ovat ratkaisevia tilakokemuksen kannalta ja että ihmisten tavat olla tilassa, vaatia sitä ja käyttää sitä vaihtelevat. Käytimme linsejä sekä haastatteluaineistojen (eleyt kokemukset) että tunnistettuja paikkoja koskevien suunnittelupohjaisten havaintojen temaattiseen luokitteluun (kuvat 3 ja 5).

Tunnistimme molemmista aineistoista kokemuksia ja havaintoja, jotka liittyvät sosiaalisuuden tilallisiin, toiminnallisiin ja temporaalisiin näkökohtiin kyseisissä paikoissa. *Sosiaaliset tekijät* koostuvat miellyttävistä tai epämiellyttävistä kohtaamisista: ystävien tapaamisista, keskusteluista ihmisten kanssa tai pelkästä yksin olemisesta muiden kaupungin tuntemattomien joukossa, mutta myös vihamielisistä yhteenotoista muiden kanssa. Sosiaaliset tekijät paljastavat, miten tilallisesti, toiminnallisesti ja temporaalisesti samankaltaiset ympäristöt voivat näyttäytyä erilaisina riippuen henkilön kokemasta sosiaalisesta tilanteesta ja hänen asemoitumisestaan (Hiss 1990; Malpas 2018).

Kuva 2. Analyttisten linssien käyttäminen tunnistusvaiheessa

Tilallisiin tekijöihin liittyy kaksi näkökohtaa. Ensinnäkin ne koskevat tilallisia kokoonpanoja, kuten sijainteja, yhteyksiä, fyysisiä objekteja ja tilan reunoja. Toiseksi ne koskevat aistittavia ominaisuuksia, kuten valaistusta, materiaalisuutta, ääniä, hajuja ja

luonnon elementtejä. Merkittävää on, että moniaistiset kokemukset luovat eläviä yhteyksiä ihmisten muistoissa eri aikojen ja paikkojen välillä (Pallasmaa 2005). *Toiminnallisissa tekijöissä* korostuvat sekä välttämättömät arkipäivän toiminnot, kuten asioiden hoitaminen tai perustarpeista huolehtiminen, että valinnaiset virkistystoiminnot (Baeza, Cerrone ja Männigo 2017). Sosiaalisuutta mahdollistavien valinnaisten toimintojen kannalta erityisen merkityksellisiä ovat sekä kaupunkiympäristön mahdollistavat että haittaavat tekijät (Gehl 2010). Viimeisenä *temporaaliset tekijät* liittyvät koettuihin vuodenaikojen ja vuorokaudenaikojen muutoksiin, henkilökohtaiseen historiaan, nykyhetkeen ja odotettuun tulevaisuuteen (Nijs ja Daems 2012). Muistot voivat luoda merkityksiä, jotka liitetään nykyisiin tilanteisiin ja ympäristöihin. Vaikka tilalliset ja toiminnalliset tekijät pysyvät samoina, henkilön kokemus tilasta voi muuttua ajallisten syklien tai elämäntilanteen muutosten vuoksi.

4 Esteitä ja mahdollisuuksia kaupungissa tapahtuville seurallisille kohtaamisille

Tarkastelumme kokemuspohjaisen tilasuunnittelun mahdollisuuksista seurallisuuden mikrotiloissa käynnistyy vanhempien ihmisten ja nuorten maahanmuuttajataustaisten aikuisten elettyjen kokemusten ja suunnittelupohjaisten havaintojen päällekkäisyydestä kaupunkien puolijulkisissa kaupallisissa kokoontumispaikoissa, kuten kahviloissa ja kauppakeskuksissa. Tämän jälkeen tarkastelemme julkisia toimintapaikkoja, joiden katsotaan olevan kaikille avoimia ilman kuluttamisen tai jäsenyyden vaatimusta. Tämä laaja luokka, joka perustuu käsitykseen yhtäläisistä oikeuksista paikkaan, kokoaa yhteen runsaan joukon erilaisia paikkoja, kuten julkiset puistot, kirjastot, yhteisökeskukset ja toimintapaikat. Olemme tietoisia siitä, että molemmat luokat, kaupalliset kokoontumispaikat ja julkiset toimintapaikat, edustavat hyvin erilaisia ympäristöjä. Nämä kaksi luokkaa on muodostettu kokemuspohjaisen tiedon perusteella, minkä vuoksi on mielekäästä tutkia, millaisia mahdollisuuksia ja esteitä seurallisuudelle niissä voidaan tunnistaa.

Kaupalliset kokoontumispaikat: kahvilat ja kauppakeskukset

Kahvilat ovat klassinen esimerkki paikoista, joissa ystävät kokoontuvat vieraiden läsnä ollessa (Laurier ja Philo 2005; Oldenburg 1989). Ne tarjoavat olennaisia sosiaalisia toimintoja ja houkuttelevuutta kaupunkien kaduille (Gehl 1987; Mehta 2014).

Tällä hetkellä myös kauppakeskukset ovat siirtämässä painopistettä pelkän kulutus- tuotemyynnin sijasta sosiaalisiin toimintoihin, ne houkuttelevat asiakkaita päivittäisiin asiointiin ja vapaa-ajan kulutukseen ja tarjoavat suojattuja sisätiloja kokoontumisia varten. Tästä huolimatta analyysissämme seurallisuuden mahdollisuuksista ja esteistä sekä kauppakeskuksissa että kahviloissa ilmeni syrjiviä käytäntöjä ja piirteitä.

Sosiaalis-tilallisesta näkökulmasta (kuva 3) suunnittelupohjaiset havainnot osoittavat, että kauppakeskukset on suunniteltu vetämään ihmisiä sisään; niiden sisäänkäynnit on tehty näkyviksi, avoimiksi ja helposti saavutettaviksi ja niiden sisätilat luovat jatkumoa julkiselle tilalle ulkopuolella. Suuntaus muuttaa kauppakeskukset avoimiksi olohuoneiksi on näkyvissä niiden istuinkalusteissa ja USB-latausmahdollisuuksissa, joita on sijoitettu myymälöiden ulkopuolisiin yleisiin tiloihin (ks. kuva 4). Kokemuspohjainen tieto osoittaa puolestaan, että vanhemmat ihmiset kokevat paikallisen kauppakeskuksen merkityksellisenä sosiaalisena paikkana, joka mahdollistaa kohtaamiset tuttujen ja tuntemattomien kanssa (ks. myös van Melik ja Pijpers 2017).

Näiden mahdollisuuksien vastakohtana nuoret maahanmuuttajataustaiset aikuiset kuvaavat kokemuksia yhteenotoista ja epäystävällisestä käyttäytymisestä muiden asiakkaiden tai henkilökunnan osalta samassa kauppakeskuksessa. Kokemus paikasta on tällöin radikaalisti erilainen: se kutsuu toisia tulemaan uudestaan mutta työntää toisia pois. Kun maahanmuuttajien kauppakeskuksissa ja kahviloissa kohtaamat *sosiaalis-tilalliset* esteet johtuvat pääasiassa syrjivistä asenteista, vanhemmat ihmiset huomauttavat fyysisistä liikkumisen esteistä, kuten pitkistä kävelymatkoista. Sosiaalista kamppailua käydään myös siitä, kuka saa käyttää esimerkiksi penkkejä. Aineistomme mukaan kamppailu oli muokannut tilallista asetelmaa siten, että jotkut penkit poistettiin sellaisten ihmisten häätämiseksi, joiden läsnäoloa pidettiin kielteisenä. Tilalliset mukavuudet, kuten penkit, voivat siis helpottaa merkityksellisiä kohtaamisia, mutta myös käynnistää kamppailuja julkisesta tilasta (Loukaitou-Sideris ym. 2014; Ottoni ym. 2016). Huolimatta useista kahviloista ja kauppakeskuksista kertyneistä kielteisistä kokemuksista maahanmuuttajien aikuiset korostivat tiettyjä kahviloita ja kirpputoreja viihtyisinä paikkoina, joissa on kodikas tunnelma.

Sosiaalis-toiminnallisen linssin (ks. kuvio 3) kautta tarkasteltuna kahviloista saadut eletyt kokemukset kuvaavat niitä paikkoina, joissa tavataan ystäviä ja toisinaan myös vieraita ihmisiä (ks. Laurier ja Philo 2005). Suunnittelupohjaisten havaintojen mukaan jotkin kahvilat mahdollistavat myös työnteon ja vapaa-ajan toiminnan. Toiminnallisuuden lisäksi materiaalien, valaistuksen, näkymien ja äänimaailman erot luovat erilaisia tunnelmia. Kuten sekä eletyt kokemukset että havainnot osoittavat, toisten sosiaalinen käyttäytyminen erityisesti alkoholin vaikutuksen alaisena voi rikkoa seurallisuuden ilmapiiriin. Jotkut nuoret maahanmuuttajataustaiset aikuiset kertoivat

vaikeuksista päästä baarikahviloihin, koska heillä ei ollut virallisia henkilöllisyystodistuksia epävarman maahanmuuttaja-asemansa vuoksi. Kauppakeskuksissa vanhempien ihmisten kokemukset viittaavat hyvien julkisten kulkuyhteyksien merkitykseen paikalle pääsyssä (ks. myös Alidoust, Bosman ja Holden 2019). He arvostavat myös mahdollisuuksia hoitaa useita asioita lähellä olevissa sosiaalisen ilmapiirin paikoissa. Maahanmuuttajanuoret aikuiset sen sijaan valittavat, että kauppakeskukset tarjosivat ostosten tekemisen, syömisen ja viipymisen lisäksi varsin rajallisen valikoiman muita aktiviteetteja. Sosiaalisen kanssakäymisen mahdollisuuksia häittäsi myös se, että henkilökunta rajoitti toisinaan ajanviettoa ilman rahankäyttöä (ks. Mitchell 2017). Suunnittelupohjaisissa havainnoissamme tätä näkökohtaa korosti edelleen kaupallisuutta korostava aistiympäristö, joka on täynnä ääniä, tuoksujia ja näkymiä, joiden tarkoituksena on lisätä myyntiä.

Sosiaalis-temporaalinen linssi (ks. kuva 3) viittaa kausittaisiin ja päivittäisiin rytmeihin, jotka luovat muuttuvat olosuhteet kaupallisissa kokoontumispaikoissa tapahtuvalle sosiaaliselle kanssakäymiselle. Havainnointiaineiston perusteella koulu- ja työaikataulut vaikuttavat voimakkaasti tilan sosiaaliseen tilanteeseen. Päiväsaikaan näissä paikoissa oleskelevat enimmäkseen työelämän ulkopuolella olevat, kuten työttömät, eläkeläiset ja nuoret perheet (Wallin 2019; van Aalst ja Brands 2020). Myös Suomen vuodenajat vaikuttavat kokemuksiin: osa nuorista aikuisista pitää kauppakeskuksia ainoina avoimina kokoontumispaikkoina talviaikaan, kun taas osa vanhemmista asukkaista korostaa, että talviolosuhteet aiheuttavat liikkumisvaikeuksia, jolloin tilattavissa oleva palvelubussi on tärkeä väline kauppakeskukseen pääsemiseksi. Koska palvelubussi toimii vain arkisin kello 9–15.30, kulkuyhteyksille on olemassa temporaalisia rajoja.

	Eletty kokemus	Suunnitteluhavainto
SOSIAALIS-TILALLISET	mahdollisuudet	<ul style="list-style-type: none"> - Avoin esteetön sisäänkäynti kutsuu ihmisiä sisään (A, B, C) - Selkeät yhteydet keskeisille jalankulkureitille (A, B) - Pitkä näkymä jalkakäytävälle (G) - Ajanviettoon sopiva istuinjärjestely (B, E) - Miellyttävä ilmapiiri keino- tai luonnonvalolla (B, D, E, F) - Pehmeät materiaalit ja akustiikka luo rentouttavaa kodinomaisuutta (E, F)
	esteet	<ul style="list-style-type: none"> - Kova tai epämääräinen valo (A, B, G) - Toistuva ja keskenään kilpaileva kaupallinen musiikki tuo stressaavan ilmapiirin (A, B) - Kalustuksessa haasteita liikuntaesteisille (B, D) - Tiettyjen ryhmien tilanhallinta (vanhemmat tai nuoret) (A, B, G)
SOSIAALIS-TOIMINNALLISET	mahdollisuudet	<ul style="list-style-type: none"> - Paljon ihmisiä asioimassa ja samalla kohtaamassa toisiaan (A, B) - Ruokakauppojen painottuminen luo inklusiivista mielikuvaa (A) - Julkisen liikenteen yhteydet kokoavat ihmisiä yhteen (A) - Inklusiiviset kahvilat sallii eri toimintoja, kuten työn tai pelaamisen (E, F) - 'Arjen tuolla puolen' eskapismia (D)
	esteet	<ul style="list-style-type: none"> - Kuluttamisen ja oilein lisäksi vähän muita toimintoja (A, B, G) - Muotiliikkeiden painottuminen luo eksklusiivista mielikuvaa (B) - Pitää ostaa jotain (A, B, C, D, E, F) - Alkoholinkäyttö johtaa toisinaan itselle ja toisille aiheutuviin ei-toivottaviin tilanteisiin (E, G)
SOSIAALIS-TEMPORALISET	mahdollisuudet	<ul style="list-style-type: none"> - Tärkeä suojapaikka talvella (A, B, C) - Eläväinen läpi päivän (A, B) - Pitkät aukioloajat (A, B, C)
	esteet	<ul style="list-style-type: none"> - Iltaisin levottomuus ja vartijoiden valvonta lisääntyy (B) - Päivittäiset, viikottaiset ja kausittaiset rytmit tuottaa ei-aktiivisia hetkiä (kaikki paikat)

A= kauppakeskus Hervannassa, B & C= kauppakeskukset keskustassa, D= näköalakahvila keskustassa, E & F= kahvilat keskustassa, G= hampurilaisravintola.

Kuva 3. Seurallisuuden mahdollisuudet ja esteet kaupallisilla kokoontumispaikoilla.²

Kuva 4. Havaintoaineiston valokuvia kaupallisilta kohtaamispaikoilta. Istumisjärjestelyt tarjoavat sosiaalis-toiminnallisia mahdollisuuksia lepäämiseen, tuttujen tapaamiseen, muiden ihmisten katseluun, pelaamiseen ja työntekoon. Sosiaalis-tilalliset tekijät, kuten istuinten tyyppi ja järjestely, kuin myös sosiaalis-temporaaliset tekijät, kuten päivittäiset rytmit, vaikuttavat näihin mahdollisuuksiin.³

Vapaa-ajan ja yhteisöjen julkiset toimintapaikat

Tutkimuksemme kohteena olevat toimintapaikat vaihtelevat suurista julkisista tiloista pieniin paikallisiin yhteisökeskuksiin ja avoimiin kaupunkipuistoihin. Tällaisten toimintapaikkojen merkitys korostuu sekä vanhempien ihmisten että nuorten maahanmuuttajataustaisten aikuisten kokemuksissa (ks. kuvio 5). Vanhemmat ihmiset kertoivat muistoja siitä, miten he muuttaessaan asuinalueelleen muodostivat yhteyksiä

muihin ihmisiin ja ympäristöön osallistumalla erilaisiin aktiviteetteihin. Nykyään nämä paikat tarjoavat heille yhteisöllisyyttä ja merkityksellistä toimintaa päiviin, jotka eivät enää täyty työelämän myötä (ks. kuvio 5, sosiaalis-toiminnalliset mahdollisuudet). Kuten tästä voidaan päätellä, paikoihin liittyvä tunne on ajallisesti kehittyvää eikä koskaan staattista (sosiaalis-temporaaliset esteet). Nuorten maahanmuuttajataustaisten aikuisten osalta paikat, joissa he voivat saada konkreettista apua, viettää aikaa ystävien kanssa ja tuntea olevansa tervetulleita ovat korostuneessa asemassa (sosiaalis-tilalliset mahdollisuudet).

Kuvio 5 osoittaa, että tarkasteltaessa seurallisuuden edellytyksiä sisätiloissa sijaitsevilla toimintapaikoilla *sosiaalis-tilallisen* linssin kautta useat tekijät kietoutuvat toisiinsa: sijainti, tilarakenne, paikan läsnäolo ja sen tarjoamat mahdollisuudet, materiaaliset ominaisuudet, sosiaalinen ympäristö ja ilmapiiri.

Esimerkiksi Hervannassa suuremmat julkiset tilat sijaitsevat keskeisellä paikalla jalankulkuakselin varrella kaupallisten palvelujen yhteydessä. Tunnistettavan arkkitehtuurin ja erilaisten toimintojen yhdistelmä voisi tarjota mahdollisuuksia eläville kaupunkipaikoille. Suunnittelupohjaiset havainnot osoittavat kuitenkin, että avoimen tilan ja veistoksellisten rakennusten muodollinen kokonaisuus ja siihen sisältyvät eriliset sisäänkäynnit, mutkittelevat käytävät ja suljetut tilat estävät vilkkaiden kohtaamisten mahdollisuuksia (ks. kuva 6, paikat A ja C). Hervannan kahden pienemmän puolijulkisen yhteisöllisen paikan sijainnissa ilmenee käyttämätöntä potentiaalia, joka voisi tarjota näkyvää läsnäoloa paikallisille yhteisöille, mutta siihen liittyy useita *sosiaalis-tilallisia* esteitä: sisäänkäynnit näihin pohjakerroksen tiloihin ovat piilossa nurkkien ja parkkipaikkojen takana, jyrkkä maasto vaikeuttaa kulkuyhteyksiä ja ulkoalueet ovat huonosti ylläpidettyjä eivätkä tarjoa riittävästi paikkoja pysähtymiselle (paikka E). Vanhemmille ihmisille pitkät kävelymatkat ja kuljetuspalveluiden rajoitukset aiheuttavat vaikeuksia päästä yhteisöllisiin paikkoihin.

Wessendorf (2016, 459) huomauttaa, että avoimet seurallisuuden mikrotilat tukevat läheisyyden kokemuksia sellaisten ihmisten kesken, joiden välillä on erilaisia kategorisia eroja. *Sosiaalis-toiminnallisen* linssin (kuvio 5) kautta tarkasteltuna vanhempien ja nuorten aikuisten maahanmuuttajien eletyt kokemukset havainnollistavat, että yhteinen kiinnostuksen kohde, uskonto, käytännön tarve, elämäntilanne tai ryhmäidentiteetti voivat tukea kohtaamisten rakentumista toimintapaikoissa. Tästä syystä nämä paikat luovat homogeenisempia sosiaalisia ympäristöjä kuin kauppakeskukset. On kuitenkin huomionarvoista, että molemmat ryhmät käyttävät laajasti Hervannan kirjastoa. Elettyjen kokemusten moninaisuus viittaa siihen, että rajoitettu pääsy paikkoihin voi joko estää seurallisuutta tai mahdollistaa sitä tarjoamalla turvallista tilaa merkityksellisille kohtaamisille (kuvio 5). Joistakin kriittisistä kannanotoista

huolimatta vanhemmat ihmiset pitivät yleisesti yhteisökeskuksia tärkeinä paikkoina. He kertoivat erilaisista aktiviteeteista, vapaaehtoistoiminnasta ja aterioista, joista he nauttivat siellä. Joillakin oli pitkä historia pienemmässä yhteisöllisessä paikassa (paikka E), mikä on mahdollistanut pitkäaikaisten suhteiden muodostumisen. Maahanmuuttajanuoret mainitsivat puolestaan, että Tampereelta puuttuu paikkoja, jotka tarjoavat toimintaa ja kohtaamisia eri taustoista tulevien asukkaiden välillä. Erään maahanmuuttajataustaisen aikuisen mukaan keskustassa sijaitseva monitoimitalo on Tampereella lähin vastine sellaiselle kulttuurikeskusta, joka kokoaisi yhteen erilaisia ihmisiä. Tilallisesti monitoimitalon sisäinen rakenne koostuu keskeisesti sijaitsevasta portaasta ja avoimista tiloista, jotka yhdistävät eri toimintatiloja ja luovat vuorovaikutusta toimintojen välille (kuva 6, paikka B). Sosiaalisesti paikalla on kuitenkin erityinen kohderyhmä, joka sulkee pois yli 30-vuotiaat.

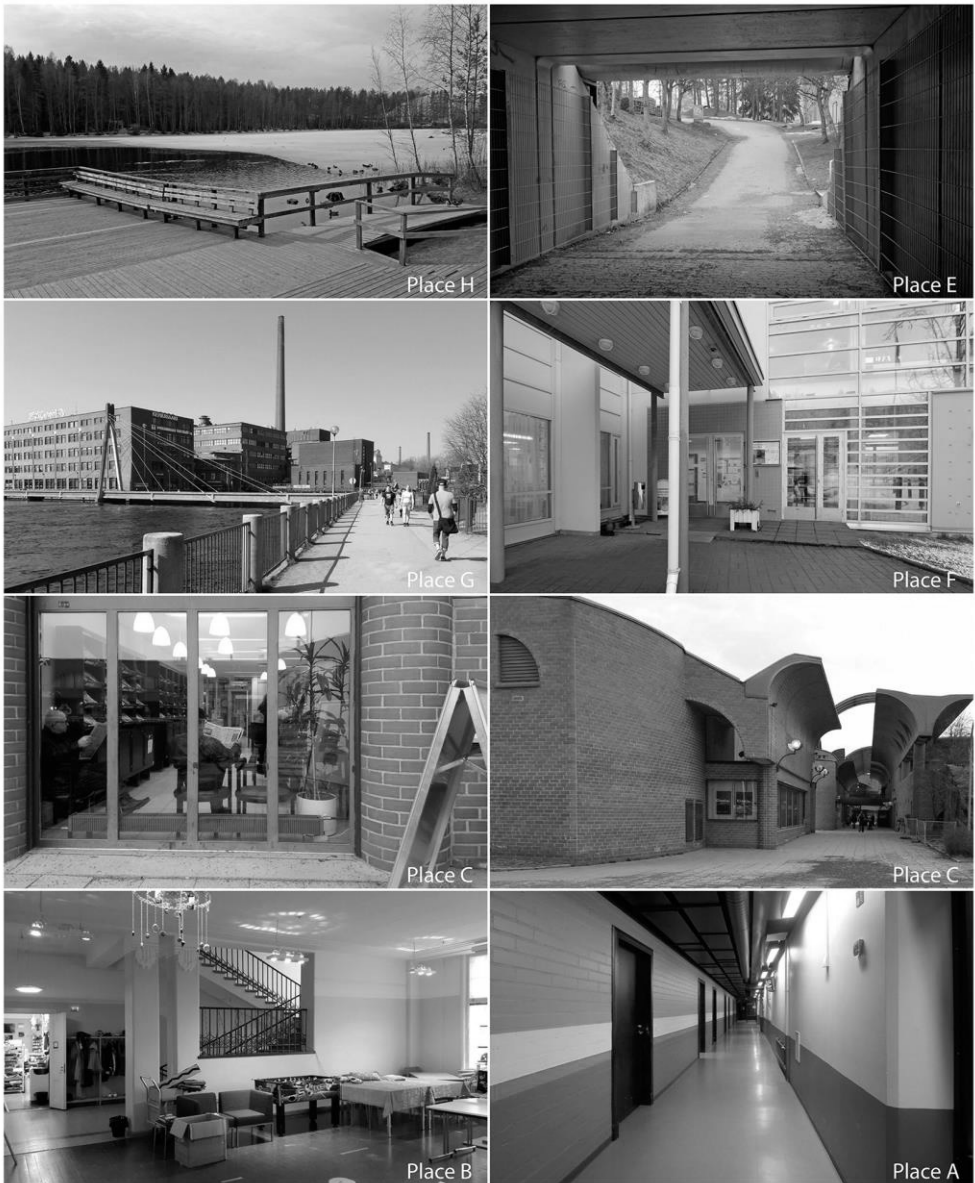
Sosiaalis-toiminnallinen näkökulma korostaa julkisten viheralueiden roolia eri ikäisille ja eri elämäntyylielle sopivien aktiviteetti- ja kokoontumismahdollisuuksien tarjoajana (kuva 5). Sekä eleyt kokemukset että suunnitteluhavainnot osoittavat, että yhteys luontoon ja sen bioottisiin ja abioottisiin osatekijöihin (kasvit, linnut, aurin-
gonvalo, vesi) on tärkeää. Luonto tarjoaa aistihelpotuksen hetkiä, jotka ovat kaupungissa tarpeen (kuva 6, paikka H). Vanhemmille ihmisille hyvät kävelyreitit ja luonnonvaraisen elämistön läsnäolo Hervannassa olivat tärkeitä osittain siksi, että luonto mahdollistaa mielekästä sosiaalista toimintaa (ks. kuva 5). Eleyt kokemukset havainnollistavat aidosti julkisen kaupunkivihreän tilan mahdollisuuksia luoda yhteishenkeä tuttavien ja tuntemattomien välille sekä mahdollistaa tilan käyttöä yksityisempiin tarkoituksiin, kuten piknikeille ja jalkapallopeleihin, joista nuoret maahanmuuttajataustaiset aikuiset kertoivat (ks. myös van Aalst ja Brands 2020). Negatiiviset kokemukset, kuten pelottelu tai häirintä, voivat kuitenkin luoda julkisiin tiloihin alueita, joihin ei mennä ja jotka estävät näiden mahdollisuuksien toteutumista (Mitchell 2003; Madanipour 2011).

Sosiaalis-temporaalisesta näkökulmasta (kuva 5) vuodenaikojen vaihtelut rajoittavat virkistyskäyttöä ja luovat tarpeita erilaisille yhteisöllisille paikoille, kuten myös kaupallisissa paikoissa saadut kokemukset osoittivat. Sekä liikuntarajoitteiset vanhemmat ihmiset että nuoret maahanmuuttajataustaiset aikuiset kokevat talviaikaan merkittäviä muutoksia ulkotilojen käytössä, mikä aiheuttaa vaihtelua sosiaalisen eristyneisyyden ajallisissa kokemuksissa (Kwan 2013, 1080). Kaksi nuorta aikuista ilmaisi tämän painokkaasti toteamalla, että kesällä aika kuluu kuin siivillä, mutta talvella heillä ei ole paikkaa, jonne mennä ja ihmiset yleensä hiljenevät (ks. kuva 5). Sen sijaan jotkut vanhemmat ihmiset valittivat, että kesäaikaan kaikki järjestetyt aktiviteetit ovat tauolla.

Eletty kokemus		Suunnitteluhavainto	
SOSAALIS-TILALLISET	mahdollisuudet	<p>"Tänne saa tulla kaikki, ei kysytä jäsenkirjaa" (vanhempi henkilö; E)</p> <p>"Olis niin kuin kodin olohuoneessa" (vanhempi henkilö; E)</p> <p>"The library is near everything" (maahanmuuttaja; J)</p> <p>"Siellä Koskenrannassa voit olla sun kaverin kanssa ja istut ja puhut heidän kanssa ja siellä hyvä veden ääni." (maahanmuuttaja; G)</p> <p>"[Se] puisto ja puu, se on niin kuin yksi meidän katu Iranissa. Ja aina kun mä kävelen siellä, Iranin katu tulee mun mieleen." (maahanmuuttaja; G)</p> <p>"Our favourite place is a rapid in the city centre. [...] In the summer, people are happy, they're not drunk, they [...] come to dance with us [...] They talk like normally to us." (maahanmuuttaja; G)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Läheisyys naapurustossa (E, F) - Yhteys jalankulkureitteihin (B, C, G, H, J) - Avoin tilarakenne: kulkutilat ja toimintatilat (B) - Tunnettu arkkitehtuuri (A, C, J) - Arvokas vanha rakennus (B, G, I) - Aistiminaisuudet (D, G, H, I) - Kotoisuus (E) - Julkinen tila, avoin kaikille (G, H, I) - Vapaa-ajan monipuolisuus (G, H, I)
	esteet	<p>"Ja kuitenkin on ikäihmisten ja huonosti liikkuvien paikka, niin se on melkoinen matka käydä siellä" (vanhempi henkilö; F)</p> <p>"I have a special place where I get attacked every time I walk. Starting from Keskustori all the way to the train station. No, I just walk and someone comes [and asks], where are you from. [...] Why are you here? For some reason, I feel that being an immigrant [...], it's kind of like a crime." (maahanmuuttaja; katu)</p> <p>"Juhlatilaa ei saatu, elokuvasali ei oikein sovellu ja muut tilat on varattuja" (vanhempi henkilö)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Tilallinen eriytyminen (A, D, E) - Esteelliset sisäänkäynnit (E, F) - Sisäänkäynnit piilossa (D, E, F) - Suljettu, yksityinen, ei-houkutteleva ilme (A, D, E, F) - Käytävälabyrintti ja suljetut ovet (A, D) - Aistipiirteet aiheuttaa laitosmaisuuksia (A, F)
SOSAALIS-TOIMINNALLISET	mahdollisuudet	<p>"Työkyvyttömyyseläkeläisten kerho... olin viikottain siellä. Pelattiin korttia ja pidettiin pikkujoulua ja nyyttikestiä" (vanhempi henkilö; A, C)</p> <p>"Täällä on ohjelmaa hyvin paljon. Täällä kuluu aika ihan huomaamatta." (vanhempi henkilö; F)</p> <p>"Tääl on keskiviikko, torstai, perjantai saatavana lämmin lounas ja tääl on auki. Kahvia ja ite leivottua tuoretta pullaa. Sitten keskiviikkoisin on musiikkia." (vanhempi henkilö; E)</p> <p>"Mä ruokin siinä puistossa lintuja yks aamu viime viikolla. Ensinn siit lähti jänis, sitten lähti orava, sitten semmonen pikkutikka." (vanhempi henkilö; H)</p> <p>"Tääl on hyvät noi lenkkipolut" (vanhempi henkilö; H)</p> <p>"This is the closest thing [to] a cultural centre. [...] You always have different kind of people coming." (maahanmuuttaja; B)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Monia toimintoja eri ihmisille ja intresseihin (A, B, C, D, G, H, J) - Ei tarvitse ostaa mitään (B, C, E, F, G, H, I, J) - Mahdollisuus yhteiseen ruoanlaittoon ja ruokailuun (E, F, G, H) - Luonnon ja liikunnan tarkoamat terveyshyödyt ja sosiaalinen yhteenkuuluvuus (A, D, F, G, H)
	esteet	<p>"Opeteltiin sitä tietokoneenkäyttöä [...] senioreita siellä ny etupääs oli kun nuorethan nyt osaa jo syntyessään" (vanhempi henkilö; C)</p> <p>"Tänään pitäis olla värityskerho. Väritetään aikuisten [värityskirjoja]. Miehet ei tule sinne." (vanhempi henkilö; E)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kohteena tiety ikäryhmä (B) - Päivittäinen ohjelma leimaa paikan tietyille käyttäjäryhmälle (E, F) - Uskonnolliset rajoitteet (D)
SOSAALIS-TEMPORAALISET	mahdollisuudet	<p>"Mä tulin vissii -93 ekan kerran käymään tähän." [...] "Ja hän on käyny joka päivä sen jälkeen, suurin piirtein." (kaksi vanhempaa henkilöä; E)</p> <p>"Mää rupesin pitää kerhoo lapsille [...]. Ja sitte me käytiin talvella kaikkien pienempien kanssa Ahvenisjärven ympäri suksilla ..." (vanhempi henkilö; H)</p> <p>"Lot of events and stuff for free, especially in the summer". (maahanmuuttaja; I)</p> <p>"Sometimes, I go to swim [during the women's hour] and one older lady said 'welcome' and talked with me and asked where I'm from." (maahanmuuttaja; D)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Toiminnot tuo päivittäistä rytmiä arkeen (A, B, C, D, E, F, J) - Uimahallin naisten vuoro luo turvallisen tilan (D) - Mahdollisuus kokea vuodenaikojen vaihtuminen kaupunkiluonnossa (G, H, I)
	esteet	<p>"Me ei kuuluta enää siihen porukkaan [...] Liian vanjoja." (vanhempi henkilö; A)</p> <p>"Nythän ne jäi kesäksi taas lomalle" (vanhempi henkilö; E, F)</p> <p>"In the summer, I walk in the centre and sit there, because it's like nice looking and nice people sit there. But in the winter, I don't like. [...] Just because it's cold." (maahanmuuttaja; G)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Rajoitetut aukioloajat (A, B, C, D, E, F, J) - Turvallisuus aukioloaikojen jälkeen (A) - Talvirajoitteita käyttöön (G, H, I)

A= toimintakeskus Hervannassa, B= toimintakeskus keskustassa, C= Hervannan kirjasto, D= Hervannan uimahalli, E & F= yhteisökeskukset Hervannassa, G= koski/puisto keskustassa, H= järvi/puisto Hervannassa, I= avoin lava puistossa, J= kirjasto keskustassa

Kuva 5. Seurallisuuden mahdollisuudet ja esteet julkisilla toimintapaikoilla.

Kuva 6. Havaintoaineiston valokuvia julkisilta toimintapaikoilta. Sosiaalis-tilallisia mahdollisuuksia tukee muun muassa luonnon tarjoamat aistiominaisuudet, arvokkaat vanhat rakennukset, aukot, joilla paikat avautuvat julkiseen tilaan ja avoin sisäinen tilarakenne. Sosiaalis-tilallisia esteitä tuottaa puolestaan puutteet saavutettavuudessa, ei-kutsuva ilme ja eri toimintojen ja julkisen tilan väliset jäykät reunat.

5 Seurallisuuden edistäminen kokempohjaisen tilasuunnittelun kautta

Analyysissamme kokempohjainen tieto muodostettiin luokittelemalla elettyjä kokemuksia paikoista systemaattisesti seurallisuuden sosiaalisten, temporaalisten, tilallisten ja toiminnallisten tekijöiden mukaan. Tämän jälkeen kokempohjainen suunnittelutieto muodostettiin yhdistämällä suunnittelupohjaiset havainnot ja eletyt kokemukset samojen luokittelulinssien kautta. Tulkittaessa tietoa edelleen segregaatiota ehkäisevässä suunnittelussa hyödynnettävien tietosyötteiden muotoon (Talen 1006, 234) tunnistetut tietokategoriat on yhdistettävä uudelleen relationaaliseksi tiedoksi, joka koskee sekä toivottavia tilallisia olosuhteita että niihin liittyviä sosiaalisia prosesseja.

Kuva 7. Linssien käyttäminen suunnitteluprojektioita muodostettaessa.

Tässä yhdistelmässä elettyjen kokemusten analyysi paljastaa paikallisia sosiaalisia konteksteja ja niiden yksilöllisiä ja yhteisöllisiä erityispiirteitä, jotka muuten jäisivät suunnittelun kannalta näkymättömiin. Suunnittelupohjaiset havainnot puolestaan viittaavat ympäristön toiminnallisiin ja aistittaviin ominaisuuksiin, jotka vaikuttavat paikan koettuun houkuttelevuuteen ja voivat toimia joko syrjäyttävällä tai mukaan ottavalla tavalla. Ihmisten arvostamia paikan ominaisuuksia olisi tuettava, mutta ei tavalla, joka luo rajoja tiettyjen käyttäjäryhmien ja laajempien kaupunkilaisten välille. Paikkaan liitetyt sosiaaliset normit ja asenteet sekä materiaaliset mukavuudet (esim. penkit) voivat luoda sekä mahdollisuuksia että esteitä mielekkäille kohtaamisille ja segregaatiota ehkäisevälle suunnittelulle. Fyysisen ympäristön seurallisuuden mikrotiloja ei voida suunnitella ymmärtämättä elettyjen kokemusten rikkautta ja vaihtelevuutta (ks. Jull, Giles ja Graham 2017). Tämä tarkoittaa, että *segregaatiota ehkäisevän*

suunnittelun on perustuttava kaupunkitilan prosessuaaliseen ymmärtämiseen, jossa tunnustetaan jatkuvat neuvottelut ja uudelleenneuvottelut tiloja eri tavoin kokevien, käyttävien ja vaativien erilaisten ihmisten välillä.

Jatkaaksemme analyysiamme edelleen, ehdotamme kahta esimerkkiä segregatiota ehkäisevästä suunnittelusta. Edellisessä osuudessa käsiteltyä kokemuspohjaista suunnittelutietoa hyödynnetään niissä suunnittelutoimia motivoivina *visioina* sekä muutoksen prosesseihin liittyviä risteyskohtia *viitoittavina ohjeina*, jotka tuovat esiin potentiaalien ja esteiden yhteen kietoutuneisuutta näiden toimien osalta. Nämä visiot ja ohjeet eivät ole kiinteitä tuloksia, jotka olisivat hyödynnettävissä sellaisenaan. Niitä sovellettaessa taustalla olevaa tietopohjaa on mukautettava paikallisiin sosiaalisiin olosuhteisiin, jotka voivat edistää tai estää seurallisuutta sekä tilan affektiivisiin ja aistillisiin ulottuvuuksiin, jotka organisoivat sosiaalista käyttäytymistä (Wise ja Noble 2016, 427). Näin ollen ne esittävät kehystyksen mahdollisille vaiheille, joilla motivoidaan muutoksia moninaistuvan kaupunkiympäristön seurallisten kohtaamisten edistämiseksi ja paikkojen segregatioon puuttumiseksi.

5.1. Aktiiviset olohuoneet - suunnittelua ei-ulossulkevan monitoiminnallisuuden näkökulmasta

Vetovoimaiset toiminnot, kuten urheilu- ja muut vapaa-ajan aktiviteetit, keräävät ihmisiä yhteen paikkaan. *Aktiivisen olohuoneen* visio korostaa jaettujen toimintojen roolia merkityksellisten kontaktien perustana. Tämän vision toteuttamiseen tähtäävät toimet perustuvat sosiaalisten, tilallisten, toiminnallisten ja temporaalisten tekijöiden yhdistelmään, joka edistää kaupunkitilan saavutettavuutta, monitoimisuutta ja joustavaa käyttöä.

Peattie (1998, 250) korostaa tuntemattomien ihmisten välistä avointa seurallisuutta julkisessa tilassa, mutta sijoittaa seurallisuuden piiriin kuitenkin enemmän yksityiseen tilaan. Julkisen ja yksityisen välisen jaotuksen ylittäminen edellyttää sekä fyysisen että sosiaalisen saavutettavuuden käsitettä. *Aktiivisissa olohuoneissa* mielekkäät toimintamahdollisuudet paikantuvat näkyvästi julkisten liikenneyhteyksien ja päivitäisten reittien läheisyyteen paikkoihin, jossa ihmiset viettävät satunnaisesti aikaa, mikä lisää erilaisten ihmisten kohtaamismahdollisuuksia (Gehl 2010, 22; Tonkiss 2013, 76). Vaikka kokemustieto paljastaa, että nämä kohtaamiset voivat synnyttää myönteisiä, neutraaleja tai jopa kielteisiä kokemuksia, toimintojen fyysinen ja sosiaalinen saavutettavuus mahdollistaa aktiivisten roolien ja identifikaatioiden ottamista ja voi auttaa kokemuksellisten erojen neuvottelemisessa ja ylittämässä (Fincher ja

Iveson 2008, 154–59). Lisäksi saavutettavuuden edellytyksenä on toiminnallisia motiiveja ja tilallisia mukavuuksia, joihin myös sosiaaliset, kulttuuriset ja henkilökohtaiset erot vaikuttavat.

Monitoiminnallisuus toimii instrumentaalisessa roolissa vision tavoittelemisessa. Välttämättömien, valinnaisten ja sosiaalisten toimintojen sekoitus (Gehl 1987; Baeza, Cerrano ja Männigo 2017) lisää paikan elinvoimaisuutta ja edistää mielikuvia, jotka eivät ole tiettyihin käyttäjäryhmiin sidottuja. Esimerkiksi yksittäisen ryhmän näennäisesti pysyvä tilankäyttö voi helposti sulkea muita pois (Mitchell 2003; van Aalst ja Brands 2020) ja johtaa näin ollen valinnanvaraiseen segregatioon. Tutkimuksemme osoittaa kuitenkin, että painopisteen ei pitäisi olla paikan toimintatavoitteissa (Talen 2006) vaan paikkaa käyttävien ihmisten tarpeissa ja kokemuksissa, sillä he luovat tilan kollektiivisesti toiminnallaan.

Jotta kohtaamisten konfliktia aiheuttava potentiaali voitaisiin estää tai minimoida tilallisesti, *aktiivisten olohuoneiden* on tarjottava mahdollisuuksia erillisiin toimintoihin sekä "väliaikaisia" tiloja, joissa syntyvää erottelua voidaan "hallita" (ks. Şevik 2017). Tämä edellyttää tilallista joustavuutta, jonka avulla käyttäjä voi hallita näkemisen ja kuulemisen yhteyksiä. Pehmeät reunat, joita toteutetaan esimerkiksi tilojen ajallisella valtaamisella ja siihen liittyvillä tilallisilla käytännöillä – lähtien tilan varaamisesta aina sen muokkaamiseen aiottua tarkoitusta varten – ovat osa seurallisia kohtaamisia varten tarkoituksenmukaisten olosuhteiden luomista. Sosiaalisesti *aktiivisissa olohuoneissa* on oltava selkeät käytännöt häirinnän, syrjinnän tai konfliktien ilmoittamista ja käsittelyä varten ja niissä on tarjottava erilaisille käyttäjille mahdollisuus neuvotella erilaisista näkemyksistä.

Sosiaalisten ja kokemuksellisten näkökohtien sisällyttäminen kaupunkisuunnitteluun on tärkeää, sillä kohtaamiset julkisilla paikoilla eivät useinkaan tapahdu tasarvoisissa olosuhteissa, vaan niihin liittyy valtataisteluita ja ristiriitaisia vaatimuksia oikeudesta tilaan. Tie kohti *aktiivisia olohuoneita* voi edellyttää syrjäyttävien tilallisten identiteettien ehkäisemistä esimerkiksi järjestämällä tapahtumia, jotka on suunnattu muille kuin hallitseville käyttäjäryhmille.

suunnitteluprojekti: AKTIIVINEN OLOHUONE

visio Monimuotoiset jaetut aktiviteetit tuovat ihmisiä yhteen paikkaan ja mahdollistavat seurallisia kohtaamisia. Suunnittele saavutettavia paikkoja, joissa ihmiset voivat luoda, osallistua ja jakaa erilaisia aktiviteetteja, vaalia olemassa olevia yhteisöjä ja luoda uusia identiteettejä.

viitoittavia ohjeita risteyskohtiin

MAHDOLLISUUDET

Monitoimintaisuus välineellisessä roolissa:

- » Kohtaamisia erilaisten ihmisten välillä
- » Näkyvyyttä eri käyttäjäryhmille
- » Välttämättömien ja valinnaisten toimintojen sekoittaminen
- » Toiminnallinen apu osallisuuden tueksi

Fyysinen ja visuaalinen saavutettavuus:

- » Selkeät yhteydet jalankulkureiteille ja julkiseen liikenteeseen, myös talvella

Sosiaalinen ja tilallinen joustavuus:

- » Joustavat reunat ja rajapintojen hallinnointimahdollisuudet tukevat tilojen haltuunottoa
- » Avoimen vuorovaikutuksen toimintaperiaatteet
- » Tunnistusta ja tukea sekä yhteisöjen sosiaalinen heterogeenisyydelle että homogeenisyydelle

ESTEET

Sosiaaliset ja tilalliset rajat:

- » Fyysiset: pitkät etäisyydet, jyrkkä maasto, piilossa olevat sisäänkäynnit, tilallinen eriytyminen
- » Taloudelliset: vaatimus ostaa jotain
- » Temporaaaliset: aukioloajat, epäsojivat päivärytmit, vuodenaikoihin liittyvät muutokset

Syrjyvät käytännöt:

- » Häirintä, syrjivät asenteet
- » Pääsyn rajoitteet (kuten vaatimus henkilöpapereista)
- » Paikan identiteetin muodostamat rajoitteet
- » Uskonnolliset rajoitteet

Kohtaamiset kaupunkitilassa voivat johtaa myös konfliktiin:

- » Tilojen erottelu ja tietyt kohdennetut toiminnot voivat olla tarpeen heikommassa asemassa olevien käyttäjien tukemiseksi

Kuva 8. Aktiivinen olohuone.

5.2. Kaupunkikeitaat - suunnittelua aistien moninaisuutta varten

Analysimme osoittaa, että seurallisuuden mikrotiloja syntyy rennoissa, mukavissa ja käyttäjää kunnioittavissa ympäristöissä. Kaupunkielämä on raskaasti kuormitettu affektiivisilla aistiärsykkeillä: melulla, saasteilla ja väkijoukkojen läpi kiirehtimisellä. Kokemukset katseista, kommentaista tai kosketuksista lisäävät kaupunkitilan stressaavuutta. Paikkojen segregatio toimii vastavuoroisessa suhteessa näihin ominaisuuksiin (Cucca 2020). *Kaupunkikeitaiden* visiossa paikkoja, joissa keho ja mieli voivat saada lepo hetken (vrt. Gehl 2010; Pallasmaa 2005), jaetaan ja kehitetään tasaisesti eripuolilla lisäämään kaupungin osallisuutta (Cucca 2020, 187).

Tie kohti *kaupunkikeitaita* alkaa siitä, että kaupungin monimuotoisuuteen ei vastata liian täsmällisesti suunnitellulla tarkkuudella, sosiaalisella kontrollilla ja keskimääräisten ratkaisujen (oletetulla) neutraaliudella (Tonkiss 2013, 141–43). Pikemminkin on korostettava aistien ja kokemusten moninaisuutta (Pallasmaa 2005). Kokemukseen perustuva aineistomme korostaa moniaististen luonnonelementtien, kuten vehreiden näkymien tai liikkuvan veden äänien, merkitystä kaupunkiympäristössä. Kaupunkiluonnosta voi nauttia yksin tai kokemuksen voi jakaa ystävien tai tuntemattomien kanssa samassa paikassa. Kaupunkiluonnon toiminnallinen ja ajallinen vaihtelu

sekä mikroilmastolliset olosuhteet, kuten lämpötila, auringonvalo ja varjo, luovat monipuoliset olosuhteet toiminnalle ja erilaisille kohtaamisille (ks. Mehta 2014, 127). Myös sisätilojen mukavuudet, kuten viihtyisä nurkkaus sopivasti kalustettuna, miellyttävä akustiikka ja valaistus tai mielenkiintoinen näkymä, voivat luoda kutsuvan, rennon ja osallistavan mielikuvan paikasta. Rajalliset tai epätasaisesti jakautuneet tilalliset mukavuudet voivat kuitenkin aiheuttaa sosiaalisia kamppailuja siitä, kuka saa käyttää niitä.

suunnitteluprojekti: AISTILLINEN KAUPUNKIKEIDAS			
visio	Kaupungissa tasaisesti jakautuneet miellyttävät aistiympäristöt tarjoavat helpotusta aisteille, edistävät hyvinvointia, mahdollistavat paikkoja sosiaalisille yhteyksille ja ehkäisevät segregatiota. Ihmiset kokoontuvat yhdessä tai yksin nauttimaan rentouttavasta ympäristöstä. Suunnittele moniaistista houkuttelevuutta keskimääräisen neutraalisuuden tavoittelun sijasta.		
viitottavia ohjeita risteyskohtiin	<table border="0"> <tr> <td style="vertical-align: top;"> <p>MAHDOLLISUUDET</p> <p>Mielihyvää aisteille:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Rento materiaallinen mukavuus - välttä ylisuunnittelua » Miellyttävä ääniympäristö tai hiljaisuus » Yhteydet kaupunkiluontoon » Suojaisia paikkoja joista pitkät näkymät kaupunkiin tai luontoon » Esteettömät istumisjärjestelyt <p>Sosiaalinen ilmapää:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Inklusiiviset palvelut » Miellyttäviä kohtaamisia toisten kanssa » Aidosti avoin julkinen tila <p>Merkitykselliset kokemukset luovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Yhteyksiä omaan henkilöhistoriaan » Paikkaan kuulumisen tunnetta » Jaetut kokemukset tukevat sosiaalisia yhteyksiä </td> <td style="vertical-align: top;"> <p>ESTEET</p> <p>Epämiellyttävät sosiaalis-tilalliset kokemukset:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Toisten käyttäytyminen vaikuttaa tilakokemukseen » Henkilökohtainen tai jaettu historia paikasta tai vastaavista paikoista voi aiheuttaa ulosulkemisia » Urbaanit pelot (väkivalta, häirintä, sekä väkijoukkojen että tyhjien paikkojen pelko) » Ylisuunniteltu, laitosmainen tai tekninen tila <p>Yhden ryhmän yksityisyyden toteuttaminen voi muodostaa esteitä toisille:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Suljetut verhot, tilojen erottelu <p>Vuodenaikojen haasteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Kuumuus, auringonpaahde, kylmyys ja sade voivat aiheuttaa aisteihin liittyviä rajoitteita kaupungin palveluille <p>Tilallisten palveluiden niukkuus voi tuottaa kamppailua siitä kuka niitä saa käyttää:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Esim. penkkien puute tai niiden poistaminen </td> </tr> </table>	<p>MAHDOLLISUUDET</p> <p>Mielihyvää aisteille:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Rento materiaallinen mukavuus - välttä ylisuunnittelua » Miellyttävä ääniympäristö tai hiljaisuus » Yhteydet kaupunkiluontoon » Suojaisia paikkoja joista pitkät näkymät kaupunkiin tai luontoon » Esteettömät istumisjärjestelyt <p>Sosiaalinen ilmapää:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Inklusiiviset palvelut » Miellyttäviä kohtaamisia toisten kanssa » Aidosti avoin julkinen tila <p>Merkitykselliset kokemukset luovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Yhteyksiä omaan henkilöhistoriaan » Paikkaan kuulumisen tunnetta » Jaetut kokemukset tukevat sosiaalisia yhteyksiä 	<p>ESTEET</p> <p>Epämiellyttävät sosiaalis-tilalliset kokemukset:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Toisten käyttäytyminen vaikuttaa tilakokemukseen » Henkilökohtainen tai jaettu historia paikasta tai vastaavista paikoista voi aiheuttaa ulosulkemisia » Urbaanit pelot (väkivalta, häirintä, sekä väkijoukkojen että tyhjien paikkojen pelko) » Ylisuunniteltu, laitosmainen tai tekninen tila <p>Yhden ryhmän yksityisyyden toteuttaminen voi muodostaa esteitä toisille:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Suljetut verhot, tilojen erottelu <p>Vuodenaikojen haasteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Kuumuus, auringonpaahde, kylmyys ja sade voivat aiheuttaa aisteihin liittyviä rajoitteita kaupungin palveluille <p>Tilallisten palveluiden niukkuus voi tuottaa kamppailua siitä kuka niitä saa käyttää:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Esim. penkkien puute tai niiden poistaminen
<p>MAHDOLLISUUDET</p> <p>Mielihyvää aisteille:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Rento materiaallinen mukavuus - välttä ylisuunnittelua » Miellyttävä ääniympäristö tai hiljaisuus » Yhteydet kaupunkiluontoon » Suojaisia paikkoja joista pitkät näkymät kaupunkiin tai luontoon » Esteettömät istumisjärjestelyt <p>Sosiaalinen ilmapää:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Inklusiiviset palvelut » Miellyttäviä kohtaamisia toisten kanssa » Aidosti avoin julkinen tila <p>Merkitykselliset kokemukset luovat:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Yhteyksiä omaan henkilöhistoriaan » Paikkaan kuulumisen tunnetta » Jaetut kokemukset tukevat sosiaalisia yhteyksiä 	<p>ESTEET</p> <p>Epämiellyttävät sosiaalis-tilalliset kokemukset:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Toisten käyttäytyminen vaikuttaa tilakokemukseen » Henkilökohtainen tai jaettu historia paikasta tai vastaavista paikoista voi aiheuttaa ulosulkemisia » Urbaanit pelot (väkivalta, häirintä, sekä väkijoukkojen että tyhjien paikkojen pelko) » Ylisuunniteltu, laitosmainen tai tekninen tila <p>Yhden ryhmän yksityisyyden toteuttaminen voi muodostaa esteitä toisille:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Suljetut verhot, tilojen erottelu <p>Vuodenaikojen haasteet:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Kuumuus, auringonpaahde, kylmyys ja sade voivat aiheuttaa aisteihin liittyviä rajoitteita kaupungin palveluille <p>Tilallisten palveluiden niukkuus voi tuottaa kamppailua siitä kuka niitä saa käyttää:</p> <ul style="list-style-type: none"> » Esim. penkkien puute tai niiden poistaminen 		

Kuva 9. Kaupunkikeidas.

Moniaistinen näkökulma *kaupunkikeitaaseen* ottaa huomioon erilaisten käyttäjien kokemukselliset erot, jotka vaikuttavat mahdollisuuksiin luoda yksityisiä tai yhteisiä hetkiä kaupunkitilassa. Materiaaleihin liittyvät kehollisen kokemuksellisuuden näkökohdat (Shafaieh 2019), kuten julkisessa saunassa muodostuvat jaetut keholliset kokemukset, voivat tarjota miellyttäviä visuaalisia ja haptisia puitteita kohtaamisille. Toisaalta yksi epämiellyttävä tekijä, olipa se sitten aistittavissa (kuten tahattomat äänet ja hajut) tai sosiaalinen (kuten toisten koettu kielteinen käytös), voi estää toimintaa ja karkottaa ihmisiä. Ympäristön käytännöllisyyteen ja neutraaliuteen liittyvät näkökohdat voivat johtaa poissulkeviin laitospaisiin ilmapäireihin, jotka estävät ihmisten ja heidän ympäristönsä välisiä kontakteja (emt.). Tuoreen pullan tuoksu tai ystävällisten

keskustelujen äänimaisema voi luoda mukavuuden tunteen ryhmän sisäisille jäsenille, mutta muille ne voivat merkitä yksityisyyttä, jota ei saa häiritä. Kokemuksiin perustuva aineistomme osoittaa, että viihtyisyyden edellytykset ovat moninaisia; paikat, joiden tarkoituksena on edistää ei-poissulkevia kohtaamisia voivat olla esteettömiä tai esteellisiä sekä fyysisesti että sosiaalisesti. Olemme yhtä mieltä siitä, että *kaupunki-keittäiden* ei-ulkosulkevat toimintatavat muodostavat välttämättömän perustan ei-ulkosulkeville seurallisille kohtaamisille.

6 Päätelmät

Kaupunkien ponnistellessa vastatakseen sosiaalisesti kestäväällä ja inklusiivisella tavalla kasvavaan monimuotoisuuteen muodostuu kiireellinen tarve empiirisesti perustellulle näkemykselle siitä, miten kaupungin tilarakennetta voitaisiin muokata niin, että se estäisi paikkojen segregatiota ja edistäisi erilaisten asukkaiden välistä seurallisuutta. Kaupunkiympäristön kokemuksellisten ja materiaalistien näkökohtien sekä sosiaalisten, poliittisten ja suunnitteluun liittyvien ulottuvuuksien välisten jännitteiden käsittelemiseksi tarvitaan monenlaista asiantuntemusta. Lisäksi tarvitaan eri tietopohjien välillä tapahtuvaa vuorovaikutusta.

Tilasuunnittelun käytäntöihin sisältyy valmiuksia käsitellä kysymyksiä, jotka vaikuttavat ihmisten elettyihin kokemuksiin ja vuorovaikutukseen kaupunkitilassa, mutta jotka jäävät kaavoituksen oikeudellisesti määriteltyjen prosessien ulkopuolelle. Suunnittelun kokemuspohjainen tieto voi tuoda esiin ihmisten arkielämässään merkityksellisinä pitämiä paikkoja ja paikkaverkostoja ja korostaa elettyjen kokemusten moninaisuutta paikassa. Silti on edelleen tarvetta muuntaa kaupunkien arjen monimuotoisuutta koskevaa kokemuseräistä tietoa suunnittelutehtävissä sovellettavan muotoon (Talen 2006). Tässä artikkelissa on osoitettu, että paikantamalla subjektiiviset kokemukset kartalle luodaan mahdollisuus seurata erilaisten asukkaiden kokemuksia kaupunkitilassa ja lisätä kokemusten päälle muita kerroksia, kuten suunnittelupohjaisia havaintoja. Tilallisia, toiminnallisia ja temporaalisia tekijöiden yhdistävien sosiaalisten tekijöiden ymmärtäminen luo tieteiden välisiä avauksia, joiden avulla voidaan analysoida seurallisuuden mahdollisuuksia ja esteitä. Lisäksi tiedon peilaaminen suunnitteluorientoituneisiin visioihin sekä kaupunkikontekstin sosiaalisiin ja tilallisiin näkökohtiin liittyviin muutosprosessin risteyskohtia viitoittaviin ohjeisiin voi tuottaa näkemystä, jonka avulla voidaan luoda seurallisuuden mikrotiloja ja segregatiota ehkäisevää suunnittelua.

Kaupunkisuunnittelun yhteydessä esitettyjä sosiaalisia visioita on kritisoitu menneen kaupunkielämän romantisoituina toisintumina (Madanipour 2020). Pyrittäessä parempiin kaupunkiympäristöihin utopistinen visioajattelu on kuitenkin vaikuttanut kaupunkikehitykseen motivoivana tekijänä. Meidän tapauksessamme visiot toimivat viimeisenä keinona tulkita paikoista kerättyä elettyä kokemustietietoa suunnittelutiedoksi. Tunnustamme, että johdetut visiot eivät toimi todellisina tavoitteina. Sen sijaan ne luovat lähtökohtia, joista sosiaaliset ja materiaaliset prosessit segregatiota ehkäisevän suunnittelun käynnistämiseksi voivat alkaa. Juuri tässä piilee kokemuspohjaisen tiedon arvo tilasuunnittelun kannalta. Kokemuspohjainen tilasuunnittelu voi olla hyödyllistä, kun edistetään kaupunkitilan tasapuolista saavutettavuutta ja osallisuutta. Se tuo esiin kaupunkitilan julkisen ja yksityisen sfäärin välisiä vuorovaikutussuhteita. Ei-poissulkevat kaupunkitilat avaavat mahdollisuuksia välttämättömille päivittäisille toiminnoille, valinnaiselle virkistykseksi sekä tilasta nauttimiseen passiivisemmin yhteisissä ja henkilökohtaisissa tarkoituksissa. Kokemuspohjainen tilasuunnittelu perustuu ajatukseen, että paikat eivät ole staattisia, vaan niiden ominaisuudet vaihtelevat ajassa eri käyttäjien aiempien kokemustensa, erilaisten elämäntilanteidensa ja tilankäyttöä koskevien neuvottelujen perusteella.

Kiitokset

Haluamme ilmaista kiitollisuutemme tähän tutkimukseen osallistuneille. Haluamme myös kiittää tutkimusavustaja Imran Adania aineiston keräämisestä ja Henna Kuitusta Koettu Tampere -kartan parissa tehdystä työstä. Lisäksi haluamme kiittää Tampereen yliopiston Tampere Centre for Societal Sustainability ja ASUTUT – Kestävän asuntoarkkitehtuurin tutkimusryhmän jäseniä, Ketterä kaupunki -hankkeen tutkijoita sekä journalin päätoimittajaa ja anonyymejä arvioijia rakentavasta palautteesta artikkelin aikaisempiin luonnoksiin. Mahdolliset puutteet jäävät meidän omiksemme.

Huomautukset

1. <https://citynomadi.com/route/801d322b2f105f31bc345db0fee07767&cui.Lang=fi>. Kartan alkupe-
räisessä tietojenkäsittelyssä käytettiin Baezan, Cerronen ja Männigon 2017 esittämiä toimintaluokkia.
2. Lainauksissa paikkojen nimet on korvattu yleisillä ilmauksilla, kuten "kahvila".
3. Haastatellut henkilöt eivät olleet läsnä havainnoinnin aikana.

Ilmoitusvelvollisuus

Kirjoittajat eivät ilmoittaneet mahdollisista eturistiriidoista.

Rahoitus

Tätä työtä ovat tukeneet Suomen Akatemia apurahoilla 303481 ja 266009, Koneen Säätiö (201710473) ja Euroopan tutkimusneuvosto (ERC) Euroopan unionin Horizon 2020 -tutkimus- ja innovaatio-ohjelman puitteissa (apurahasopimus nro 946012).

Tekijät

Katja Maununaho on väitöskirjatutkija ja tutkija Tampereen yliopiston arkkitehtuurin yksikön ASUTUT – Kestävän asuntoarkkitehtuurin tutkimusryhmässä. Hänen tutkimuksensa keskittyy tilallisten, toiminnallisten, kulttuuristen ja sosiaalisten tekijöiden suhteisiin urbaanissa asuinympäristössä sekä osallistavan suunnittelun kysymyksiin kaupunkilaisten arjen monimuotoisuuden lisääntyessä.

Eeva Puumala on vanhempi tutkija Tampereen yliopiston rauhan- ja konfliktitutkimuskeskuksessa. Hänen tutkimuksensa keskittyy yhteisöllisyyden, rinnakkaiselon, kehollisuuden ja poliittisen toimijuuden kysymyksiin. Hän on erityisen kiinnostunut käytännöistä, joiden kautta yhteisöjä tuotetaan, muodostetaan ja joilla niiden rajoista kiistellään arjen kohtaamisissa.

Henna Luoma-Halkola on sosiaalipolitiikan alan väitöskirjatutkija Tampereen yliopistossa. Hänen tutkimuksensa keskittyy ikääntyneiden itsenäiseen asumiseen ja liikkumiseen osana paikoillaan vanhenemisen politiikkaa.

ORCID

Katja Maununaho <https://orcid.org/0000-0002-3227-1783>

Eeva Puumala <https://orcid.org/0000-0002-2303-361X>

Henna Luoma-Halkola <https://orcid.org/0000-0001-7290-6774>

Viitteet

- Alidoust, S., C. Bosman ja G. Holden. 2019. "Planning for Healthy Ageing: How the Use of Third Places Contributes to the Social Health of Older Populations." *Ageing & Society* 39 (7): 1459-84. doi: <https://doi.org/10.1017/S0144686X18000065>.
- Amin, A. 2002. " Ethnicity and the Multicultural City: Living with Diversity. *Environment and Planning A* 34, 959-80. doi: <https://doi.org/10.1068/a3537>.
- Andrews, F. J., L. Johnson ja E. Warner. 2020. "Lived Experiences of Community in an Outer Suburb of Melbourne, Australia". *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability* 11 (3): 257-76. doi: <https://doi.org/10.1080/17549175.2017.1363077>.
- Back, L. ja S. Sinha. 2016. " Multicultural Conviviality in the Midst of Racism's Ruins." *Journal of Intercultural Studies* 37 (5): 517-532-32. doi: <https://doi.org/10.1080/07256868.2016.1211625>.
- Baeza, J. L., D. Cerrone ja K. Männigo. 2017. "Comparing Two Methods for Urban Complexity Calculation Using the Shannon-Wiener Index." Teoksessa *WIT Transactions on Ecology and Environment*, Vol. 226, toimittaneet C. A. Brebbia, E. Marco, J. Longhurst ja C. Booth, 369-78. Ashurst: WIT Press.
- Bailey, N. 2020. "Understanding the Processes of Changing Segregation." Teoksessa *Handbook of Urban Segregation*, toimittanut S. Musterd, 367-77. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Cucca, R. 2020. "Spatial Segregation and the Quality of the Local Environment in Contemporary Cities." Teoksessa *Handbook of Urban Segregation*, toimittanut S. Musterd, 185-99. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Faehnle, M., P. Bäcklund, L. Tyrväinen, J. Niemelä ja V. Yli-Pelkonen. 2014. "How Can Residents' Experiences Inform Planning of Urban Green Infrastructure? Case Finland." *Landscape and Urban Planning* 130, 171-83. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.landurbplan.2014.07.012>.
- Fincher, R. ja K. Iveson. 2008. *Planning and Diversity in the City. Redistribution, Recognition and Encounter*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Gehl, J. 1987. *Life Between Buildings: Using Public Space*. Kööpenhamina: The Danish Architectural Press.
- Gehl, J. 2010. *Cities for People*. Washington: Island Press.
- Hiss, T. 1990. *The New Experience of Place: A New Way of Looking at and Dealing with our Radically Changing Cities and Countryside*. Lontoo: Vintage.
- Jacobs, J. 1961. *The Death and Life of Great American Cities*. New York: Vintage Books.
- Jull, J., A. Giles ja I. D. Graham. 2017. " Community-Based Participatory Research and Integrated Knowledge Translation: Advancing the Co-creation of Knowledge." *Implementation Science* 12 (1): 150. doi: 10.1186/s1386/s13012-017-0696-3.

- Kwan, M.-P. 2013. "Beyond Space (As We Knew It): Toward Temporally Integrated Geographies of Segregation, Health, and Accessibility." *Annals of the Association of American Geographers* 103 (5): 1078-86.
- Laurier, E. ja C. Philo. 2006. "Cold Shoulders and Napkins Handed: Gesture of Responsibility." *Transactions of the Institute of British Geographers* 31 (2): 193-207. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1475-5661.2006.00205.x>.
- Leino, H. ja E. Puumala 2020. "What Can Co-creation Do for the Citizens? Applying Co-creation for the Promotion of Participation in Cities." *Environment and Planning C: Politics and Space* 0 (0). doi: <https://doi.org/10.1177/2399654420957337>.
- Loukaitou-Sideris, A., M. Brozen ja L. Levy-Storms. 2014. "Placemaking for an Aging Population: Guidelines for Senior-Friendly Parks." *UCLA: The Ralph and Goldy Lewis Center for Regional Policy Studies*. <https://escholarship.org/uc/item/450871hz>.
- Low, S., D. Taplin ja S. Scheld. 2009. *Rethinking Urban Parks: Public Space and Cultural Diversity*. Austin: University of Texas Press.
- Lynch, K. 1995/1984. "The Immature Arts of City Design." Teoksessa *City Sense and City Design*, toimittaneet T. Banerjee ja M. Southworth, 498-510. Cambridge: The MIT Press.
- Madanipour, A. 2011. "Social Exclusion and Space." Teoksessa *City Reader*, toimittaneet R. T. Legates ja F. J. Stout, 186-91. Hoboken, NY: Routledge.
- Madanipour, A. 2014. *Urban Design, Space and Society*. New York: Palgrave Macmillan.
- Madanipour, A. 2020. "Can the Public Space Be a Counterweight to Social Segregation?" Teoksessa *Handbook of Urban Segregation*, toimittanut S. Musterd, 170-84. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Malpas, J. E. 2018. *Place and Experience: A Philosophical Topography*. Lontoo ja New York: Routledge.
- Maununaho, K. 2016. "Political, Practical and Architectural Notions of the Concept of the Right to the City in Neighbourhood Regeneration." *Nordic Journal of Migration Research* 6 (1): 58-64. doi: <https://doi.org/10.1515/njmr-2016-0008>.
- Mehta, V. 2014. *The Street. A Quintessential Social Public Space*. Abingdon: Routledge.
- Mitchell, D. 2003. *The Right to the City. Social Justice and the Fight for Public Space*. Lontoo: Guilford Press.
- Mitchell, D. 2017. "People's Park Again: On the End and Ends of Public Space." *Environment and Planning A* 49 (3): 503-18. doi: <https://doi.org/10.1177/0308518X15611557>.
- Musterd, S. 2020a. "Urban Segregation: Contexts, Domains, Dimensions and Approaches." Teoksessa *Handbook of Urban Segregation*, toimittanut S. Musterd, 2-18. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Musterd, S. 2020b. "Towards Further Understanding of Urban Segregation." Teoksessa *Handbook of Urban Segregation*, toimittanut S. Musterd, 411-24. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

- Nijs, G. ja A. Daems. 2012. "And What if the Tangible Were Not, and Vice Versa? On Boundary Works in Everyday Mobility Experience of People Moving into Old Age: For Daisy (1909–2011)." *Space and Culture* 15 (3): 186-97. doi: <https://doi.org/10.1177/1206331212445962>.
- Oldenburg, R. 1989. *The Great Good Place. Cafés, Coffee Shops, Booksrores, Bars, Hair Salons and Other Hangouts at the Heart of a Community*. Cambridge: Da Capo Press.
- Otoni, C. A., J. Sims-Gould, M. Winters, M. Heijnen ja H. A. McKay. 2016. "Benches Become Like Porches: Built and Social Environment Influences Older Adults' Experiences of Mobility and Wellbeing." *Social Science & Medicine* 169: 33-41. doi: <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2016.08.044>.
- Pallasmaa, J. 2005. *The Eyes of the Skin. Architecture and the Senses*. Chichester: John Wiley and Sons.
- Peattie, L. 1998. "Convivial Cities." Teoksessa *Cities for Citizens*, toimittaneet M. Douglass ja J. Friedmann, 247-53. Chichester: John Wiley & Sons.
- Radice, M. 2016. "Unpacking Intercultural Conviviality in Multiethnic Commercial Streets." *Journal of Intercultural Studies* 37 (5): 432-48. doi: <https://doi.org/10.1080/07256868.2016.1211624>.
- Saikkonen, P., K. Hannikainen, T. Kauppinen, J. Rasinkangas ja M. Vaalavuo. 2018. "Sosiaalinen kestävyys: asuminen, segregatio ja tuloerot kolmella kaupunkiseudulla." *Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportteja 2/2018*.
- Sandercock, L. 2003. *Cosmopolis II: Mongrel Cities in the Twenty-First Century*. Lontoo: Continuum.
- Sennett, R. 1990. *Conscience of the Eye*. New York: Norton.
- Shafaieh, C. 2019. "On Materiality." In *The Touch. Spaces Designed for the Senses*, Kinfolk & Norm Architects. Berliini: gestalten.
- Şevik, E. 2017. "Emergent Heterotopias of Squatter Settlements: The Changing Role of 'The Other' in the Case of Turkey." In *Designing Urban Design: Towards A Holistic Perspective*, toimittaneet O. Çalışkan ja E. Efeoğlu, 44-50. https://issuu.com/metumud/docs/metudsymp2016_proceedings/54.
- Skifter Andersen, H. 2002. "Excluded Places: The Interaction Between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods." *Housing, Theory and Society* 19 (4): 153-69. doi: <https://doi.org/10.1080/140360902321122860>.
- Talen, E. 2006. "Design That Enables Diversity: The Complications of a Planning Ideal." *Journal of Planning Literature* 20 (3): 233-49. doi: <https://doi.org/10.1177/0885412205283104>.
- Tonkiss, F. 2003. "The Ethics of Indifference. Community and Solitude in the City." *International Journal of Cultural Studies* 6 (3): 297-311. doi: <https://doi.org/10.1177/13678779030063004>.
- Tonkiss, F. 2013. *Cities by Design. The Social Life of Urban Form*. Cambridge: Polity Press.

- Valentine, G. 2008. "Living with Difference: Reflections on Geographies of Encounter." *Progress in Human Geography* 32 (3): 323-37. doi: <https://doi.org/10.1177/0309133308089372>.
- van Aalst, I. ja J. Brands. 2020. "Young People: Being Apart, Together in an Urban Park." *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability* 0 (0). doi: <https://doi.org/10.1080/17549175.2020.1737181>.
- van Melik, R. ja R. Pijpers. 2017. "Older People's Self-Selected Spaces of Encounter in Urban Aging Environments in the Netherlands." *City & Community* 16 (3): 284-303. doi: <https://doi.org/10.1111/cic0.12246>.
- Wallin, A. 2019. "Eläkeläisten Tila: Kaupunkitilan ja Eläkeläisten Sosiaalisen Toiminnan Tarkastelua." Väitöskirja, Tampereen yliopisto.
- Warf, B. ja S. Arias. 2009. "Introduction: The Reinsertion of Space into the Social Sciences and Humanities." Teoksessa *The Spatial Turn. Interdisciplinary Perspectives*, toimittaneet B. Warf ja S. Arias, 1-10. London: Routledge.
- Wessendorf, S. 2016. "Settling in a Super-Diverse Context: Recent Migrants' Experiences of Conviviality." *Journal of Intercultural Studies* 37 (5): 449-63. doi: <https://doi.org/10.1080/07256868.2016.1211623>.
- Wise, A. ja G. Noble. 2016. "Convivialities: An Orientation." *Journal of Intercultural Studies* 37 (5): 423-31. doi: <https://doi.org/10.1080/07256868.2016.1213786>.
- WHO. 2007. "Global Age-Friendly Cities: A Guide." World Health Organization. Luettu 14. huhtikuuta 2020. https://www.who.int/ageing/publications/Global_age_friendly_cities_Guide_English.pdf.
- Whyte, W. H. 1980. *The Social Life of Small Urban Spaces*. Washington, DC: Conservation Foundation.

